

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00362468 1

DD
3
M8L412
t.2
parsl

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

BINDING LIST SEP 15 1924.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

Handwritten initials: AG

18

MONUMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVVM GERMANICARVM MEDII Aevi

*DD
3
MPL412
L12
par 1*

LEGVM SECTIO I.

*189046
3.
5.24*

LEGVM NATIONVM GERMANICARVM

TOMI II. PARS I.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII BAHNIANI
MDCCXCII.

Ger Hist.
110

187

LEGES NATIONVM GERMANICARVM.

EDIDIT
SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

TOMI II. PARS I.
LEGES BVRGVNDIONVM.
IN EST I TABVLA.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.
MDCCCXCII.

o

LEGES BURGUNDIONUM.

EDIDIT

LUDOVICUS RUDOLFUS DE SALIS.

PRAEFATIO.

I. DE HISTORIA LEGUM BURGUNDIONUM.

§ 1. *Introductio.*

Nomine legum Burgundionum ius scriptum regni Burgundionum V. saeculo intra
5 *finēs imperii Romani constituti designari solet. Cuius regni historiam nostris temporibus scripserunt viri doctissimi:*

C. Binding, *Das Burgundisch-Romanische Königreich I.* (1868); E. Sécrotan, *Le premier royaume de Bourgogne*, in *Mémoires et documents publiés par la Société d'histoire de la Suisse Romande* (1868) tom. XXIV, p. 1—175; A. Jahn, *Die Geschichte der Burgundionen und Burgundians bis zum Ende der ersten Dynastie* (1874).

Ius regni Burgundici litteris mandatum nobis non integrum traditum est; quod
autem traditum habemus, ea ratione disponi potest, ut prima pars librum constitutionum,
secunda constitutiones quae sunt extra librum constitutionum (constitutiones extravagantes),
15 tertia legem Romanam Burgundionum contineat. Quae quaestiones adhuc institutae sunt
de iure Burgundico fontibusque iuris Burgundici, cae sive ad totam quam servatam
habemus legum materiem pertinebant, sive primam solum et secundam partem, sive denique
tertiam amplecti solbant. Virorum doctorum autem commentationes hoc loco hae com-
memorandae sunt.

Ad omnes leges Burgundionum pertinent: F. C. v. Savigny, *Geschichte des römi-
schen Rechts im Mittelalter II*², p. 1—36, VII² (Merkel), p. 30—40; Eichhorn, *Deutsche
Staats- und Rechtsgeschichte I*⁵, §§ 37. 44; Walter, *Deutsche Rechtsgeschichte* p. 24—28;
Zöpfl, *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte II*², p. 49. 65; Bluhme, in *praefatione
editionis suae legum Burgundionum*, et in *Jahrbuch des gemeinen Deutschen Rechts I*
(1857), p. 48—89, II (1858), p. 197—211, V (1862), p. 207—234; Ginoulhiac, *Des
recueils de droit Romain dans la Gaule sous la domination des barbares*, in *Revue
historique de droit Français et étranger II* (1856), p. 529—585; A. v. Daniels, *Hand-
buch der Deutschen Reichs- und Staatenrechtsgeschichte I* (1859), p. 154—178; O. Stobbe,
Geschichte der Deutschen Rechtsquellen I (1860), p. 100—119; Violette, *Précis de l'histoire
du droit Français* (1884) p. 101—105; R. Schroeder, *Lehrbuch der Deutschen Rechts-
geschichte* (1887) p. 230; H. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte I* (1887), p. 332—340.
30 354—458; Ad. Tardif, *Histoire des sources du droit Français* (1890) p. 124—128. 169 sqq.

Ad librum constitutionum constitutionesque extravagantes pertinent: Türk, *Forschungen
auf dem Gebiet der Geschichte II* (1829), p. 21—58; Willda, *Das Strafrecht der Germanen*
(1812) p. 108; Gaupp, *Das alte Gesetz der Thüringer* (1834) p. 8; Gaupp, *Die Ger-
manischen Anstellungen und Landtheilungen* (1811) p. 296—317; Davoud-Oghlou, *History
de la législation des anciens Germains I* (1845), p. 385 sqq.; Mutile, *Études sur la loi
Gombette (Extrait des mémoires de l'Académie des sciences de Turin, ser. 2, tom. X)*
(1847) p. 3—16; de Péligny, *Études sur l'histoire, les lois et les institutions de l'épopée*

Mérovingienne II, p. 465 sqq.; L. A. Warnkönig, *Französische Staats- und Rechtsgeschichte II* (1848), p. 10; Schäffner, *Geschichte der Rechtsverfassung Frankreichs I*, p. 130; J. T. A. Pegré, *Lois des Bourguignons, vulgairement nommées loi Gombette traduites pour la première fois* (1855); R. de Hubé, *Histoire de la formation de la loi Bourguignonne*, in 'Revue historique' cit. XIII (1867), p. 209—259; Boretius, *Ueber Gesetz und Geschichte der Burgunder*, in 'Historische Zeitschrift' XXI (1869), p. 1—27; Bluhme, *Zur Abwehr*, ibidem p. 234—244.

Ad legem Romanam pertinent: Barkow, *Praefatio editionis suae legis Romanae Burgundionum*; Haenel, *Praefatio editionis suae legis Romanae Visigothorum p. XCII—XCVI*; de Crousaz, *Études sur le Papien* (1862); Karlowa, *Römische Rechtsgeschichte I* (1885), p. 983; Krüger, *Geschichte der Quellen und Litteratur des Römischen Rechts* (1887), p. 317; F. Schulin, *Lehrbuch der Geschichte des Römischen Rechts* (1889), p. 119.

Totam materiem quam nomine legum Burgundionum edimus reapse regibus Burgundionum attribuendam esse, nonnullis argumentis sat firmis comprobatur. Nam quod ad primam collectionem, librum constitutionum, attinet, Burgundio haud paucis constitutionibus aperte appellatur. Deinde temporum descriptionibus, quae in fine singulorum titulorum sunt traditae, (cfr. *Lib. const. tit. 42. 45. 55. 62. 76. 79*) non solum ad tempora, sed etiam ad fines regni Burgundici revocamur, atque quamquam titulo 3. nomen regis, qui constitutiones huius tituli emisit, non affertur, tamen quos 'auctores' suos legislator appellat Burgundionum reges erant, et ipse legumator Burgundionum rex quidam cognoscendus est. Accedit quod initio primae constitutionis, qualis nuper est restituta, nomen regis Gundobadi legitur; quam primam constitutionem cum constitutionibus quae insequuntur arte cohaerere et ex verbis ipsius constitutionis § 14. et ex argumento constitutionis tituli 81. intelligi potest, quae constitutio plane ac dilucide primam constitutionem respicit. Libris denique manuscriptis et indice titulorum rubricarum et legum ordine libri constitutionum, qualis traditus est, totum opus, quae nunc est forma, simplex et unum esse efficitur. Eisdem libris opus vel capitula libri Gundebati (cod. A 3), vel capitula inter Burgundiones et Romanos (cod. B 1), vel capitula legis Burgundionum (manus recentior cod. A 4), vel lex inter Burgundiones et Romanos (cod. B 2. 4), vel lex Burgundionum (cod. B 2), vel constituta Gundubade regis (cod. B 7), vel liber legum Gundebati (cod. B 9. 10) appellatur. Quod si liber constitutionum Burgundionem habet auctorem, plane idem dicendum est de constitutionibus extravagantiibus; quarum constitutionum, quae non nisi coniunctae cum libro constitutionum servatae sunt, nonnullae nomen regis qui fuit auctor initio habent (cfr. *Const. extr. 19. 20*); nonnullae aperte Burgundionem ad quem lex pertinet appellant; saepe etiam hae constitutiones cum hae vel illo titulo libri constitutionum cohaerere tam manifestum est, ut ea solum quaestio existat, utrum lex constitutionum extravagantium an libri constitutionum auctoritate abeant (cfr. *Const. extr. 1—51*). Denique non est, qui coniectos esse librum constitutionum legumque Romanarum nupere possit, aut qui affirmare, necum probare audeat legem Romanam servatam non esse librum constitutionum cumque non esse quae ea constitutionum primi (c. 8) promissa sit 'formam et expositionem legum (Romanarum) eorumque placita'.

His etiam inter ceteros homines doctos constat, non unum solum edictum unius regis Burgundionum non recte traditum esse, sed ea quae habebamus compluribus edictis constituta. Eorum haec certum est Gundobadium cuius leges quae nunc eduntur colligendas atque in unum edictum coarctandas atque postea hanc collectionem editam, et ipsam Gundobadium et qui eam edidit esse legibus coarctandae operam dedisse. Volentes autem de ea re disputare, cum Gundobadi edictum in librum constitutionum tractaverit, an forte qui ea edidit, et eum librum extirpandum curasset deinde quibus temporibus scriptum

partes legum Burgundionum, sive liber constitutionum, sive lex Romana, sive singulae constitutiones conscriptae sint.

Ipsi Burgundionum reges singulas leges notabant verbis 'constitutionis, praeeptionis, edicti, instructionis, legis formae'; neque dubium esse potest, quin et in hac re et in toto genere singulas leges conscribendi reges Burgundionum exemplum imperatorum Romanorum imitati sint. Id in leges potissimum Sigismundi regis et recentiores leges Gundobadi regis cadit; quo iure idem de regum, qui antecesserunt, legibus dici debeat, cum codices non integri servati sint, erui iam non potest. Nomine quo totam constitutionum collectionem comprehenderent in posterioribus constitutionibus, quibus collectionem ipsam respiciunt, usi non sunt; sed ad priores eiusdem collectionis leges aliis locis aliis verbis remittunt, quales sunt: 'praecedentium constitutionum ordo, leges nostrae, leges priores, praecedentium legum statuta, lex nostra'.

§ 2. Liber constitutionum et constitutiones extravagantes.

Num Burgundiones iam ante sedes in Sabaudiam translatas anno 443. iure scripto usi sint, quamquam non ita diiudicari potest, ut omnis dubitatio tollatur, tamen, ut negemus, nonnullis rebus adducimur. Etiam si enim nonnullae leges et forma et argumento speciem praebant antiquitatis, tamen veri dissimile non est has constitutiones tum demum litteris esse mandatas, cum desiderium legum scripturarum in dies magis magisque augebatur. Exiit id desiderium translatis demum in Sabaudiam sedibus propagatisque regni Burgundici finibus, praecipue ob usum variumque inter Romanos Burgundionesque commercium. Neque vero diu post domicilium in Sabaudia constitutum Burgundiones iure scripto caruisse, ex eis legum statutis apparet, quas, ut libri constitutionum tit. 17, §§ 1—3, circa sextum V. saeculi decennium conscriptas esse veri simillimum est. Id quoque animadvertamus necesse est, non semel de hospitalitate inter Romanos Burgundionesque leges a regibus Burgundionum esse latis. Etiam si vix credi potest iam anno 443. de ipso domicilio in Sabaudia constituendo quoddam esse editum, tamen eiusmodi leges de hospitalitate magnam in partem derivandae sunt ex propagatione regni Burgundici. Ex initio denique 'primae constitutionis' in qua 'constitutionum parentum' Gundobadus facit mentionem, efficitur eo tempore, quo Gundobadus regnum inierit, leges scriptas easque a regibus Burgundionum latis in Burgundia fuisse.

Artissime posterioribus temporibus cum universo Burgundionum iure scripto coniungebatur nomen Gundobadi. Cuius rei causas quaerentibus nobis fortasse considerandum erit Gundobadum plus XL annos — diutius ullo alio rege Burgundionum — regnasse. Mioris tamen momenti est, quod Gundobadus corpus legum colligendum curavit, scilicet 'librum constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus', (quae inscriptio Burgundicarum legum collectioni in omnibus codicibus manuscriptis inditur). Quae collectio etiam si non iam Gundobadi aetate, tamen Francorum temporibus nomine 'legis Gundobadar' notabatur, posterioribus temporibus, lingua Franco-gallorum 'loi Gombette' nominata est; cfr. Bluhme in praefatione sua LL. III, p. 506. Bouquet in Rerum Gallicarum scriptoribus tom. IV, p. 252.

Quo die aut anno Gundobadus librum constitutionum promulgandum curaverit, traditum non est. Sed mihi quidem dubium non videtur, quin constitutioni primae initio, quo die data sit, adscriptum fuerit, sub finem, quo die et loco 'conventus optimatum' regni Burgundici habitus sit. Quo die autem prima constitutio scripta est, eodem librum constitutionum editum esse putamus necesse est. Omitto concere, quibus de causis is versus, quo dies conventus scriptus erat, interierit, neque in exquirendo tempore, quo liber constitutionum scriptus sit, de eis quae plane certa sunt copiosius disputabo. Sunt tamen haec respicienda: Non corpus omnium constitutionum usque ad editionem collectarum, atque ad temporum ordinem compositarum est liber constitutionum, sed ex constitutionibus

constat selectis, iis nimirum quae gravissimae videbantur iisque quae ius, quod tunc temporis ratum erat, reddebant in corpus redactis. Quod facile intelligitur ex primis verbis primae constitutionis. Deinde eae solum partes singularum constitutionum receptae sunt, quae regulam iuris ipsam continebant, omissis eis quae de causis legum latorum, de consiliis legis scriptoris agebantur, omissis eis quoque verbis quibus dies quo constitutiones datae sunt adnotabatur. Denique in libro constitutionum conficiendo etiam singularum legum emendationes additas esse ex ipsis verbis paragraphi tertiae primae constitutionis apparet.

Antiquissimae quae quidem integrae traditae sunt constitutiones anno 501. (Lib. const. tit. 42. 45) conscriptae sunt. Quarum una (42) 'aliqua ex his quae ante praecepta fuerant corrigere', altera (45) 'scleris consuetudinem submovere' vult. Utraque constitutionem in dispositionem quam supra depinximus libri constitutionum non quadrat, neque omnino perspicui potest, qua re adducti ii, qui librum constitutionum composuerunt, hoc loco discesserint a ratione hucusque servata. Existimemus igitur necesse est, has duas constitutiones minores esse aetate libro constitutionum, easque edito iam libro in corpus constitutionum receptas, librumque constitutionum V. saeculo compositum esse. Quodsi constitutionis titulo 42. verba quae attuli: quae ante praecepta fuerant, statuta prioris cuiusdam libri constitutionum respiciunt, atque in posterioribus legibus legem quandam invenis: iam pridem emissa lex, vel in huiusmodi negotiis promulgata dudum lex notatam invenimus¹, quid nos impedit, quominus concludamus librum constitutionum haud multo ante annum 501. esse conscriptum? Gundobadus non solum parentem, sed etiam suas ipsius constitutiones composuit. Quae collectio cum prioribus annis Gundobadi dominationis vix conscripta esse possit, primam constitutionem librumque constitutionum paenultimo vel ultimo decennio V. saeculi non sine probabilitate attribuemus. Huic nostrae opinioni non repugnat sententia viri doctissimi, in historia regni Burgundici optime versati Caroli Binding, *Geschichte des Burgundisch-Romanischen Königreichs I*, p. 107. 122, librum constitutionum annis 488—490. esse conscriptum. Ceterum quamquam id quomodo defendat non suspicari possumus nisi ex nonnullis operis eius locis, tamen eius opinioni nullam probabilitatem tribuendam esse nobis persuasum est. Constat vero librum constitutionum tunc temporis esse conscriptum, cum summa rerum non penes Gundobadum solum fuit, sed Gundobadus et frater Godegiselus regnum inter se divisum habebant. Quamquam uterque frater eisdem iuribus utebatur, tamen Gundobadus priorem locum obtinebat, quod, aliis praetermissis, ex ipsius libri constitutionum titulo tertio concluditur et ex eis quae scriptores rerum Burgundicarum de hac re narrant. Communiter igitur a fratribus leges lutas esse, etiamsi historiae nihil prodiderunt, non licet negare, itaque res similiter atque in imperio Romano videntur sese habuisse. Librum autem constitutionum existimaverim a Gundobado solo compositum esse atque in iis tantum partibus regni Burgundici, quae Gundobadi erant, valuisse. Neque tamen verisimile est, Godegiselo anno 500. regno spoliato, illum librum constitutionum in eis regni partibus separatim emissum esse, quae in illius ditione fuerant, quamvis ibi eas ratas fuisse constat.

Edito libro constitutionum Gundobadus leges condere non destitit. Iubet enim prima constitutio iudices 'secundum leges' iudicare et id quod 'legibus non teneatur insertum' ad regem referre. Hoc fortasse causae fuit, et cur ne edito quidem libro constitutionum reges Burgundionum leges condere desiderint, et cur, cum lites iudicarentur, ex causis quibusdam quae in parte a Godegiselo ditione solent. Huiusmodi exempla nonnulla tradita sunt; vfr. Lib. const. tit. 50. 51. 52. 75². Ratio autem inter librum constitutionum atque leges partem ditione huiusmodi, et nonnullas leges in ditione huiusmodi partem

¹ Lib. const. tit. 42. 45. ² Praeter ea scriptum est in ditione huiusmodi, et nonnullas leges in ditione huiusmodi partem

quae erant immutandae vel emendandae, ut etiam leges forma et nomine singularium titulorum in librum constitutionum reciperentur, ut denique leges ferrentur, quae omnino non in librum recipiendae fuerunt; cfr. *Const. extr.* 19. 20. Quae ratio etiam a Sigismundo, qui Gundobado patri successit, observabatur; an etiam a Godomaro, qui ultimus regum Burgundicorum erat, observata sit, maxime, si *Const. extr.* 21. respicimus, dubium videtur esse.

Quod autem ad ea statuta libri constitutionum attinet, in quorum loco, ut supra explicavimus, novellae posteriores positae sunt, nonnulla eorum tradita sunt, itenque nonnullae leges ante librum constitutionum editum promulgatae. Scriptores librarii eiusmodi leges Burgundicas ad finem libri constitutionum adiungebant, primo non adnumerantes eas libro neque numeris notantes; cfr. codices A 3. 4. Progrediente autem tempore scriptores librarii, vim horum additamentorum ignorantes, has leges primo in indice rubricarum titulorum, ubi commemorabantur, deinde etiam in contextu libri constitutionum huius corporis titulis adnumerabant, continuis numeris eas notantes.

Eae contra leges novellae, quae ut cum libro constitutionum coniungerentur cumque amplificarent editae erant, a magistratu quodam, fortasse a cancellariis regis, libro constitutionum insertae esse putandae sunt, neque ubi collocarentur videtur voluntati atque arbitratui eorum, qui privatim librum transscriberent, fuisse permissum. Nam si ita res se habuisset, ordo titulorum legis Gundobadae non idem esset in omnibus codicibus manuscriptorum; est autem nonnullis titulis, qui omissi sunt, exceptis non solum in contextu libri, sed etiam in indice rubricarum ille idem ordo.

Hanc libri constitutionum formam, qualis tradita est, novellis mutata licet librum emendatum appellare. Pristina autem eaque genuina forma neque servata est neque, quamvis diligenti hac in re collocato studio singulae fere novellae exsecerentur, integra poterit restitui. Libro constitutionum comparato cum lege Romana efficitur, ordinem titulorum insertis novellis quam minime esse commutatum neque ullos titulos libri, qualis pristina fuerit forma, omissos esse. Quaestionibus autem de singulis titulis institutis ostenditur numerum titulorum pristini libri constitutionum haud magno opere discrepasse a numero titulorum nobis servatorum.

Denique, si ordo titulorum legis Romanae ordinem titulorum libri constitutionum, non, quod contrarium est, ordo libri constitutionum ordinem legis Romanae secutus est, id quaeritur, qua ratione adductus Gundobadus hunc ordinem constituerit. Qui tituli inter se adeo non coniuncti sunt, ut nullo pacto credi possit legis conditorem Burgundicum iuris Romani exemplo usum esse, eademque causa etiam ii refelluntur, qui legis conditori corpus legum Visigothorum praesto fuisse putant, etiamsi non negem, immo potius affirem, interesse aliquem conexum inter leges Burgundionum et leges Visigothorum. Mea quidem sententia Gundobadus in componendo corpore legum in universum eum ordinem titulorum secutus est, quem in eis constitutionibus regum invenit, quae iam in regno Burgundico collectae exstabant. Recte enim iam Bluhme, *LL. III*, p. 525, ex initio primae constitutionis planum fecit, iam ante quam Gundobadus corpus legum cederet collectas fuisse constitutiones; unde elucet ordine constitutionum quodammodo — cautissime tamen — ad temporum rationes exquirendas uti nobis licere.

Nomine 'Constitutionum extraragantium' eas constitutionum regum Burgundionum nobis traditas complecti solemus, quas liber constitutionum novellis amplificatus et divisus in 88 titulos non habet. Ea eis quae iam dicimus atque ea annotatoribus quibus has constitutiones illustramus afficitur, has esse partem constitutionum patrum Gundobadae, ab

commemoratae leges constitutiones primae viae constitutionum et circa hanc reserata successore patris, in ipso libro constitutionum consuetudines commemorantur, cfr. tit. 46, §1 40.

ipso Gundobado a libro constitutionum seunctas, partim constitutiones, quae cum antea libri constitutionum essent, novellis ex libro submotae sunt, esse denique constitutiones quae, quamquam libro constitutionum minores sunt aetate, tamen nunquam in librum ipsum receptae sunt. Quae constitutiones fere fragmenta sunt legum in Burgundia latarum, partim in constitutionum libro partim extra librum servatae (cfr. etiam Libr. const. tit. 4, § 7, quo loco lex nobis non nota 'De caballis inventiciis' commemoratur), eaque non levis momenti ad intelligendum progressum et iuris regni Burgundici et omnino iuris Germanici.

Neque Gundobado neque Sigismundo et Godomaro, qui ei successerunt, regibus liber constitutionum publice retractatus est. Post exitium domus regiae regno Burgundico 10 everso (c. 532—534), auctoritas iuris Burgundici remansit. Ut prioribus temporibus, etiam regibus Francorum dominantibus ius, quod constitutionibus regum Burgundicorum continebatur, ratum erat; cfr. Form. Marc. I, 8, LL. Form. p. 48. Numerus legum a regibus Burgundicis latarum non augebatur, quia propriae leges Burgundionum non datae sunt. Progrediente autem tempore ii, qui iure Burgundico utebantur, simpliciter et in 15 Gallia et in Italia 'Guntbadingi, Guntbodingi, Gundobadi' appellabantur; v. LL. Cap. I, p. 58 (a. 789); p. 77 (a. 794); cfr. c. 14. C. 22, qu. 5; Cartular. Langob. LL. IV, p. 595. Hanc significationem cum appellatione, qua liber constitutionum notari solet, legis Gundobadae — cfr. LL. Cap. I, p. 170 (a. 801—813); LL. III, p. 505; IV, p. 595 — atque cum professionibus iuris — cfr. Bernard, Chartes de Chuny I, p. 176, n. 189 20 (a. 912): secundum lege mea Gonbada: Mon. Hist. Patriae I, p. 584 (cart. a. 1055) — artissime cohaerere manifestum est. Frustra autem in leges Agobardus archiepiscopus Lugdunensis IX. saeculo 'libro adversus legem Gundobadi' invecus est. Qui cum imperatori Ludovico, ut legem Gundobadam tolleret, persuadere studeret, cum quod mali esset, ut ab homine sectae Arianae lata, tum quod 'perpauci homines' essent, qui 25 eam sequerentur, postulavit, ut omnes una lege regerentur; cfr. LL. III, p. 504. 505. Plane aliter atque Agobardus saeculo VI. de Gundobadi legibus iudicaverat Gregorius Turonensis, qui in Hist. Franc. II, 33, SS. R. Mer. I, p. 96, haec verba facit: Gundobadus Burgundionibus leges mitiores instituit, ne Romanos obpraemerent. Etiamsi quae in professionibus iuris X. et XI. saeculi lex Gundobadae commemoratur non ad 30 solum librum constitutionum, sed potius ad totum ius Burgundionum spectat, tamen mihi quidem dubium non est, quin verba Wiponis, quae in Gestis Chunradi II, c. 38, de hoc imperatore anno 1038. ex Italia redeunte leguntur, ad librum constitutionum referenda sint. Quae verba sunt: Eiusdem anni autumnio Burgundiam adiit et convocatis cunctis principibus regni generale colloquium habuit cum eis et diu desuetam atque pene 35 deletam legem tunc primum Burgundiam praelibare fecerat: SS. XI. p. 273. et ed. 2. SS. R. Germ., Wipo p. 44.

Quae de iure Burgundico posterioribus temporibus tradebantur, ad consuetudines recentiores Burgundiae mediae aevi referenda sunt; cfr. LL. III, p. 506.

Id quod de historia legum a Burgundicorum regibus latarum disputavimus, si omne 40 poster. cum eorum hominum doctorum recentioris aetatis sententia conveniat, qui de hac re quae erant. Una nam cum Boshop, Bruner, Schroeder affirmamus Gundobadam libri constitutionum unam tantum redactionem fecisse, qui liber postea legibus novellis haud paucis amplificatus est. Dissentiant ii, qui illum librum identidem, bis vel ter, tractatum 45 esse dicunt primum et aliterum plerumque a Gundobado, tertium a Sigismundo, cuius 5. editio ante aetate servata est.

1. Dissertat de IV p. 107 cfr. praef. p. 107. 2. cfr. sententiam Landenbrogii excolerum, cum a Gundobado legibus novellis distincta et plus uno Sigismundo catholico emendatam fuisse atque promulgatam quales nos habet. Landenbrogii sententiam etiam a Sigismundo repetita, qui maximam partem constitutionum a

Dr temporibus, quibus liber constitutionum denno retractatus sit, summa cirorum doctorum dissenſione certatur, cum anni 451, 472, 480—490, 501, 517, dicantur. Quo modo vero ille sit retractatus, tanta sunt in varietate et dissenſione, ut molestum sit singulas dinumerare sententias. Duo tamen afferam argumenta, quae maioris fuerunt momenti
in hac de lege Gundobada questione. Gaupp igitur, qui librum constitutionum uno eodemque tempore conscriptum esse negat, praecipue in titulos 42, et sequentes inquirens, conicit, id quod in universum recte se habet, in compluribus horum titulorum leges inesse quae, quamquam Gundobadi sint, tamen in numero novellarum habendae sint, eo scilicet consilio conscriptae, ut quod tunc fuerit ius commutarent aut locunam quandam legum
explerent¹ (l. c. p. 303, 305, 316). Deinde Wilda in 'Jahrb. für wissenschaftliche Kritik' (1836) p. 609, Strafrecht p. 109, ostendit, constitutiones, quas editiones legis Gundobadae nomine additamenti I. amplecti solebant (= Const. extrav. 2—18; L. Rom. tit. 17, 44), non esse simplicem et unam collectionem legum ea de causa compositam, ut legum iam exstantium supplementum essent, sed esse potius collectionem legum posterioribus
denum temporibus ab hominibus privatis libro constitutionum additarum. Quod plurimi homines docti, qui in hanc rem inquisiverunt, in eisqae iam Gaupp, deinde etiam Bldhme, falso neglexerunt.

Sed qua re perducti homines docti librum constitutionum iterum ac saepius publice retractatum esse posuerint, intelligemus, si quomodo prima constitutio tradita sit respiciamus. Editiones enim secuti ac codicum fidem verbis, quae sunt: Vir gloriosissimus Gundobadus rex — sumpsimus statuta perscribi (= pr. const. nostrae edit. forma A) vim propriam inesse putarunt, nomine primae praefationis (praefatiunculae) haec verba notantes eaque priori legis Burgundionum formae a Gundobado institutae adscribentes. Inscriptionem eamque publicam libri constitutionum verba esse staturerunt, quae in codicibus initium
faciunt primae constitutionis: In Dei nomine anno secundo regni domni nostri gloriosissimi Sigismundi regis liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus et datum sub die III. Kalendas Aprilis Iugduno. Prima igitur constitutio, nonnunquam secunda praefatio nominata, ab hisce verbis incipiebat: Amore iustitiae (= pr. const. § 2. nostr. ed.).

Ut autem probemus praefationem usque adhuc primam dictam ipsi primae constitutioni esse adnumerandam, ita ut vim proemii habeat, inscriptionemque, quae adhuc fuerit, neque libri constitutionum neque primae constitutionis esse, argumenta quae sequuntur afferamus.

Primam constitutionem, si coniunctam putaremus cum verbis quae adhuc inscriptionem viri docti appellabant, seiunctamque a praefatione quam dicunt primam (= pr. const. A), vitiosae, minime integram traditam esse manifestum esset. Lege enim a verbis: Amore iustitiae — studuimus ordinare (= pr. const. § 2.) incipiente, quisnam est, qui haec verba fecit? Nescimus. Summ autem nomen is qui loquitur non edit; nam qui rex in inscriptione appellatur non loquentem se introducit, sed factum quoddam, scilicet dies quo liber constitutionum regis editus sit, in inscriptione illa affertur. Contra res plane aperta est, si illud enuntiatum: Amore iustitiae — studuimus, arte Gundobado conscriptum, librum constitutionum quails nunc existat anno 517, a Sigismundo compositum esse contendit.

1) Darvont-Oghlur et, qui cum sequitur, Warukonij eiusmodi ordinem singularium constitutionum esse coniciunt: Lib. const. tit. 1—41. a. 471, tit. 42. a. 501, tit. 43—45. a. 502, tit. 46—52. a. 506, aut 512. posterius tit. 53—62, tit. 63—84, una cum prima parte primae constitutionis alteraque editione totius operis extrema Gundobadi aetate, additamentum I. leges diversorum temporum continens Sigismundo, additamentum II. Sigismundo aut Godomaro adscribendam esse. Perspicuum est hanc opinionem nihil aliud esse, quam sententiam illam quidem a Gaupp prolatam, sed falso explicatam.

unctionem legimus cum praefatione quam dicunt primam (= pr. const. A). Legislator qui loquitur idem est atque is, qui initio nomen suum iam edidit legisque latorem se esse affirmat.

Quodsi iam haec quae modo exposuimus argumento sunt, inscriptionem in eum locum non quadrare, quem in codicibus, qui soli prologum primae constitutionis formae A habent, et in editionibus obtinet, quaestio existit, quomodo eo aberrare poterit. Iam illud tenendum est, in codicibus, qui omnes, si A 1. 2 excipiamus, paragraphum illam non habent, inscriptionem non solum locum habere paragraphi primae, sed etiam initium facere totius libri constitutionum. Res ita explicari potest, ut fuisse codices manuscriptos ponamus, qui omnino inscriptione carerent, haberent autem praefationem quam dicunt primam, tanquam recte antecedentem verbis Amore iustitiae: postea additam inscriptionem aliisque in codicibus aliter descriptam esse, ita ut eis et praefatio prima illa et inscriptio continerentur, eaeque suo ordine, in inscriptione antecedente; deinde omissam esse praefationem primam geminam a scriptoribus librariis, quibus inscriptio sufficere videretur, quod haec prima praefatio argumentum inscriptionis explicaret neque ullam iuris regulam contineret — quam primae constitutionis formam plurimi codices servati praebent —; postremo alios scriptores librarios praefationem primam geminam ex iis codicibus, qui principalem formam primae constitutionis habebant, recepisse, inscriptione tamen post eam perperam retenta.

Si quis putaverit fieri non posse, ut quae codices habeant hac ratione explicentur, certe opinio nostra probari videtur inscriptione de qua agitur primae constitutionis diligenter spectata. Qua ex re id primum apparet, inscriptionem ex compluribus partibus compositam esse, deinde, ullum argumentum ad exquirendum tempus, quo liber constitutionum conscriptus sit, ex inscriptione elici non posse. Haud levis igitur in hac re momenti mea quidem sententia id est, quod singulorum codicum inscriptiones quam maxime inter se discrepant, quarum inscriptionum verba: liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus veterrima pars esse videntur. Tempus, quo liber confectus sit, quod quidem ex inscriptione cognoscamus, si lectio, quae est: gloriosissimi Sigismundi, probatur, est dies 29. mensis Martii anni 517. Eundem diem etiam in fine tit. 52. libri constitutionum legimus, de cuius subscriptionis integritate dubitari non potest. Praeterea autem iudicium Sigismundi regis, quod titulo illo continetur, 'ad vicem mansurae in aevum legis prolatum' esse, hancque legis vim ei non postea ex occasione quidam, fortasse eam iterum liber constitutionum adhiberi, attributum esse, cum ea universi iudicii tenore tum ex verbis: consideratio sanctorum dierum sequitur. Nam in diem festum Paschae — ad sollemnitatem enim Paschae haec verba spectant —, qui dies anno 517, erat 26. mensis Martii, dies constitutionis optime quadrat. Deinde si prima verba huius tituli 52, respiciamus: quotiens eiusmodi causae consurgunt, de quibus nihil praecedentium legum statuta iusserunt, ne cogitari quidem potest, regem lacrimas legum non ignorantem eodem die et talem lacrimam scripturae legi cepisse, et librum constitutionum edidisse retractatum, nulla retractationis mentione facta; cfr. Garapp, l. c. p. 314; Bruner, l. c. p. 338. Nec minus gravibus causis prohibemus, ne lectione illa, quae est: gloriosissimi Gundobadi, retenta, inscriptionis tempus recte se habere putemus. Quod si ita esset, conscripta esset aut prope denario octavo decimo V. saeculi aut anno 502, proxiimo annis regni Gundobadi ab eo anno, a quo sola respicitur, computante, aut ab eo, a quo incipit, aut cum fratribus, eorumque sociis. Id quidem non affirmaverim verum esse, quod legum latiorum tempora non annis consulum Romanorum, sed annis quibus regnavit Gundobadus definiuntur; sed id certe observatum esse demonstratum esse, annos regni Gundobadi ab eo anno demum computatos esse, a quo sola respicitur. Praeterea ad quoque animadvertendum est, verum esse, non esse Gundobadum cum anno uno regni sui collectionem suam ipsius

constitutionum instituire potuisse; et si Gundobadus anno 502. librum constitutionum iterum retractandum curavisset, novellas leges in angustum coactus et certo ordine in retractatum librum receptas esse certum est; *efr. praecipue tit. 42. 45.* Sin autem de libro constitutionum ab ipso Gundobado composito ac retractato agitur, miramur, cur primae constitutionis paragrapho prima, quanquam alterius tractationis sit necesse est, nulla fiat mentio antiquioris illius corporis legum. Neque hoc negligendum est, quam inepte verba et datum iis quae antecedunt adiuncta sint. Scriptores librarii cum hoc animadvertissent, verba et datum in aedictum, aeditus, editus commutarunt. Deinde ipsi Burgundionum reges, neque Gundobadus neque Sigismundus, corpus legum, constitutiones a Gundobado collectas, unquam nomine libri constitutionum appellant. Qua re id quoque probari videtur inscriptionem non regum Burgundionum, sed Francorum demum temporibus conscriptam esse.

Has igitur partes inscriptionis distinguimus: Prima pars continet verba: In Dei nomine. Nonnulli codices his verbis carent: B 1. 2. 4; duo codices habent: In Christi nomine (B 7. 8). Secunda pars hisce verbis efficitur: anno secundo regni domni nostri gloriosissimi Sigismundi regis. Codices A 4 et B 11 mutaverunt verba anno secundo regni in agnoscendae fidei. Nonnullis autem in codicibus pro verbis Sigismundi regis verba Gundobadi regis leguntur, sc. A 4. B 5. 7—11. Hoc cum eo, quod omnibus notum erat, Gundobadum auctorem esse legum Burgundionum cohaerere, rix negari potest. Sed etiam hoc cogitari potest verba Gundobadi regis tertiae parti esse attribuenda, ut in codicibus quos memoravimus A 4. B 5. 7—11, nomen Sigismundi non in nomen Gundobadi mutatum esse putemus, sed potius, ut in ceteris codicibus A 1. 2. 3. B 1. 2. 4. 6 Gundobadi nomen, ita in illis Sigismundi omisissum esse. Sed quod ne unus quidem codex neutrius, neque Gundobadi neque Sigismundi nomen habet, hanc questionem disceptare supersedco. Tertiae etque principalis pars verbis continetur his: liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus. Haec verba argumentum ipsius primae constitutionis breviter explicare, certo confirmari potest. Neque hoc praetermitti oportet, codicum B 7 et B 8 partem secundam et tertiam, easque arte coniunctas, iam amplificatas esse atque etiam in codice B 5 inter verba, quae sunt regis et liber, aliquid interpositum esse. Quarta denique pars constat ex verbis: et datum sub die IIII. Kalendas Aprilis Lugduno; etiam in hac parte codicum nonnullae lectiones variae sunt atque inter se dissidentes.

Quae singulae inscriptionis partes qua ratione paulatim compositae sint coniectura sequi omittimus.

§ 3. De Leyr Romana.

Constitutionibus regum Burgundionum leges condebantur partim omnibus regni civibus, et Burgundionibus et Romanis, velut, ut exempla afferantur, Lib. const. tit. 2. 4. 6—10. 13. 15. 17. 21. 22. 26. 28. 31. 38. 44. 47. 49. 50. 54. 55. 57. 67. 84; Const. extrav. S. 12. 19. 20. 21, partim incolarum parti cuidam, vel solis Burgundionibus, *efr. Lib. const. tit. 14. 18. 24. 40. 42. 51. 60. 61. 79; Const. extrav. 13, vel solis Romanis. Quae constitutiones ad Romanos solos atinebant, sat rarae erant; itaque dubito Const. extrav. 17. his attribere. Tamen vestigia talium constitutionum in pr. const. § 8. et in L. Rom. tit. 2. servata sunt. Lex autem Romana, de qua hoc loco agitur, non constitutio regia, sed potius corpus legum Romanarum iussu Gundobadi regis collatarum est, quae in pr. const. § 8. promittitur 'forma et expositio legum (Romanarum) conscripta, imprimis facta, ut iudicibus instructio praebetur, ut per ignorantiam si nullus excuset'.*

Lex igitur Romana publice constituta est, sed nota ac forma constitutionis regiae caret: id non solum inde patet, quod a regibus Burgundionum, et a Gundobado et a

Sigismundo, et iam antea a parentibus Gundobadi 'ut inter Romanos Romanis legibus iudicaretur' statutum erat (pr. const. § 8; cfr. Const. extrar. 20), sed etiam ex ipso argumento legis Romanae intelligitur: cfr. verba: sciendum, constat, vel omnes agnosceant. custodiant iudicantes, comprehensum est quid iudices debeant observare, vel dominus noster statuit observare, ad praeceptionem domini regis, ex praecepto regis convenit observari. A quibus legis verbis et vocabulis ea diversa sunt, quae in constitutionibus leguntur: iubemus, praecipimus, decernimus, volumus custodiri, adiecimus, sententiam diximus. In eo igitur inter se differunt, quod in lege Romana rex nunquam loquentem se inducit¹.

Comparata lege Romana cum constitutionum libro apparet, quam rationem homines illi, nominibus non noti, qui legem Romanam conglutinaverunt, in componendo ingressi sint. Secuti sunt, id quod dubitari non potest, certum quoddam regis praeceptum. Ordinem titulorum libri constitutionum, qualis pristina forma erat, servantes singulas leges ex iuris Romani fontibus haustas ac quaesitas cum singulis titulis coniunxerunt, quos servaverunt vel paulum in opere ab ipsis redacto mutaverunt.

Quod autem non cum omnibus titulis libri constitutionum, qualis traditus est, leges iuris Romani, quae quidem cum iis congruerent, coniunxerunt, etiam hodie potest dici, quia re id factum sit. Nam si qua constitutio forte etiam ad Romanos pertinebat, vel si lex quae congrueret in fontibus iuris Romani omnino inveniri non potuit, hic titulus non recipiebatur. Quos titulos libri constitutionum formam genuinam non habuit, eisdem lex Romana, ut res fert, caret, cum qui legem Romanam in ordinem redegerunt, libri constitutionum formam prioris usi sint. Deinde nonnumquam, quae in libro constitutionum compluribus titulis continebantur, in unum titulum contracta sunt. Nonnullas denique leges, quarum exempla in libro constitutionum non exstabant, tamen, quod eas quaedam de causa illi graviores putabant esse, variis titulis operi extremo adiunxerunt, quorum titulorum rubricas ex fontibus Romanis sumpserunt. Qua re demonstratur, non esse titulos, qui in prioris formae libri constitutionum illi quidem fuerint, sed postea ex eo remoti sint.

Sunt loci legis Romanae, qui verba et formam legum congruentium libri constitutionum sequuntur, cfr. tit. 12. Plurima autem statuta legis ex ipsis fontibus iuris Romani manant. Semel atque iterum, qui legem Romanam conscripserunt, accuratissime, quo ex loco iuris Romana hauserunt, saepe neglegentius memorant, nonnumquam omnino omittunt adscribere. Fontes autem, quos in componenda lege Romana consecrabantur, sunt: Codex Theodosianus, Novellae post codicem Theodosianum emissum editae, quarum recentissima novella anno 465. (tit. 46), Codex Gregorianus, Codex Hermogenianus, Sententiae receptae Pauli, Institutiones Gaii, contra non Regularum libri Gaii, ut imprimis Bluhne et Tardif falso putant. Vnde infra not. ad L. Rom. tit. 5. 10. 12). Sed hoc nos animadvertere oportet, illos in conscribendo non solum ipsis verbis legum, ex quibus hauserant, sed etiam interpretationibus, quae dantur usos esse, atque saepe magisque interpretationibus quam verbis legem ipsas. Neque Gaii quidem institutiones verisimiliter ut usurpatas esse, nisi valde in angustum conclusas, non similiter pariterque atque eas, quibus auctores legis Romanae Vesaliorum usi sunt.

Lex quamquam eius Romanam integram fore reddere solet, tamen haud paucis in rebus ab ea descendit. Sed non est, quod eos, qui illam compluverunt, inscientiae fontium ante Romanorum arguamus. Ut enim in describendis legibus aliqui inscientia sententiam, quae primo legi crederet, nonnumquam arreperit, tamen plerumque hoc statuendum est, si

¹ Insperandum est tit. 48. cod. 12 (Cod. Ostoban.), ubi verbum est praecipimus. Hoc ipsum verbum videtur et legitur Titulum, quo reliquis codicibus et in indice et in contextu caret, interpolatum esse leg. Romanae esse. Ubi tamen haud da certa apparet. Seeomy, *L. c.* 11, p. 30. Barkow, *L. c.* p. 133.

auctores legis ius quod tunc apud eos ratum erat, id est ius Romanum vulgare, reddere voluisse. Si hoc respicimus, lex Romana magni est aestimanda.

Iam si quaerimus, quo tempore lex Romana conscripta sit, eam haud multo post librum constitutionum exortam esse ex prima constitutione ipsius libri constitutionum efficitur. Neque enim est, quod Gundobadum putemur moratum esse in opere, quod prima in constitutione promiserat, componendo. Legem Romanam, etiamsi paullo minor sit aetate priore libro constitutionum, exeunte V. saeculo conscriptam esse existinemus necesse est¹. Qui scriptores autem primam constitutionem anno 502. aut anno 517. conscriptam auint. legem Romanam post annum 502. et ante annum 506. (Gaupp), aut post annum 502. et ante annum 517. (Blühme et Tardif), aut denique post annum 517. editam esse affirmant (v. Savigny).

Mirum in modum Haenel aliique probare student, legem Romanam, si ad tempus, quo edita sit, respiciamus, posteriorem, si ad tempus, quo conscripta sit, priorem esse libro constitutionum, cuius rubricae titulorum ex lege Romana depromptas esse dicunt. Hoc teneri nullo pacto posse ea re probatur, quod rubricae titulorum legis Romanae, si ex libro constitutionum originem non ducerent, eis igitur non posteriores essent, ex fontibus iuris Romani desumptae essent. Quoniam vero rubricae titulorum legis Romanae praecipue ex libro constitutionum depromptae sunt, auctores legis sat paucis rubricis, sc. eorum titulorum, quorum exemplum in libro constitutionum nullum erat, fontes iuris Romani sequi potuerunt. Qui re legem Romanam posteriorem esse aetate libro constitutionum demonstratur.

Legem Romana Visigothorum anno 506. ab Alarico II. edita varie homines docti sunt usi ad exquirendum tempus, quo lex Romana Burgundionum conscripta sit. Nonnulli legem Romanam Burgundionum minorem esse aetate lege Romana Visigothorum affirmarunt: inde enim quod interpretationes legis Romanae Visigothorum manifesto cohaerent cum Burgundionum lege Romana id effici putarunt, huius legis auctores lege Romana Visigothorum usos esse. Alii contra legem Romanam Visigothorum ex hac lege depromptam, itaque aetate minorem esse confirmaverunt. Quae intercedat ratio inter has leges, intelligi potest, si consideramus, interpretationum legis Romanae Visigothorum auctores hanc legem non condidisse vel conglutinavisse, itaque consensum ac comiserunt, qui inter has leges sit, eo explicari, quod utriusque legis auctores ex eodem fonte hauserint.

Legem Romanam iterum ac saepius tractatam esse, id quod Gironthiac putat, vix teneri potest, si respicimus totius legis omnino parem formam esse traditam. Atque etiam auctoritas, quam habuit ius Romanum apud omnes regni Burgundici reges, legem neque saepius retractatam neque ab iis, qui Gundobadum secuti sint, abolitam esse ostendit.

Sed praeter legem Romanam, cuius auctoritas non infinite valebat, etiam fontes iuris Romani rati erant, inter quos procedente tempore lex Romana Visigothorum primum locum obtinuit. Qua re non solum id explicatur, quod haec duae leges in codicibus sunt coniunctae, sed etiam error ille veterimus, quo haec lex 'Papiani liber' appellatur, quomodo irrepsit intelligitur. In fine enim legis Romanae Visigothorum pauca verba libri I. responsorum Papiniani leguntur huiusmodi inscripta: Incipit Papiniani (Papiani) liber I. responsorum. Cum autem haec verba pro inscriptione legis Romanae Burgundionum, quae lex ea sequitur, haberentur, falsa appellatio libri Papiani orta est. Num error longius ab IX. saeculo repetendus sit, cuius saeculi codices manuscripti eum habent, difficillimum est cognitu. Hoc quidem certum est, quam cautissime agendum esse in explicandis verbis: lex Papiani, Papiani liber, quae appellationes in documentis, legibus, catalogis librorum VIII. vel IX. saeculi occurrunt².

1 Non potest in disceptationem vocari terminus a quo, qui praebetur tit. 46; qui titulus ad constitutionem anni 465. refert. 2) Breunier, l. c. p. 357. not. 15. verba Papiani, quod legitur in documento anni 804. Beyer, Urkundenbuch der mittelheim. Territorien I. p. 47. n. 42. (cfr. v. Savigny, l. c. II. p. 294. et Zeuner verba lege Papiani legis Rom. Curiosiss I. 4. L.L.V. p. 397. not. 4. legem Romanam Burgundionum

Ex Papiniani libro responsorum descriptum non fuisse locum principalis legis Romanae Burgundionum et index et rubricae titulorum codicum demonstrant, idemque efficitur ex lege Romana cum libro constitutionum comparata. Falsa igitur legis appellatio non ita existere potuit, ut forte inscriptio primi tituli legis inscriptio totius operis fuerit sit, sed eam eorum esse coniecta in codicibus lege Romana Burgundionum cum lege Romana Visigothorum statuentium est. Cum autem res ita se habeat, admodum probabiliter conicimus coniecturam, qui inter legem Romanam Burgundionum et librum constitutionum esset, neglectum esse. Francorum tamen temporibus iam plane ignotum fuisse hanc legem imprimis ad Burgundiones pertinere, id ex eo, quod nullo in codice tota lex Romana coniuncta cum libro constitutionum tradita est, satis certo adfirmare licet. Saeculo deinde XVI. conexu inter legem Romanam librumque constitutionum a Cuiacio intellecto per multos etiam annos hoc opus a viris doctis homini cuidam iuris consulto, quem Pupianum appellabant, adscribebatur. (Cfr. v. Savigny, l. c. II², p. 23. 26.)

II. DE CODICIBUS LEGUM.

§ 4. De codicibus libri constitutionum et constitutionum extravaganantium. 15

Bluhme in editione sua libri constitutionum et constitutionum extravaganantium codices scriptos in tres classes divisit:

'Codicēs primae classis sive integritati proximī' appellantur, qui et in indice et in contextu libri constitutionum 'titulos centum et quinque numeratos' continent; sunt quinque codices, quos appellationibus B 6. 7. 8. 9. 10 notamus. 20

'Codicēs secundae classis sive decurtati' nominantur tres codices, quos notis B 1. 2. 4 designamus, 'in quibus de genuino Burgundionum iure nihil omnino additum'; deinde quattuor codices, nostros A 1. 2. 3. 4, diminuat 'codices tertiae classis sive miscellos vel infortiatos', cum partim ex ipso constitutionum libro, partim ex antiquioribus Gundobadi recentioribusque Sigismundi Chlotarique edictis, partim etiam ex Papiano atque Visigothorum Romana iurisprudentia variam incertamque iuris farraginem ipsi decurtatae collectioni adiecerint. Quamquam quod ad singulas res attinet aptissima apud Bluhme rectissimaque verba de codicibus dicuntur, imprimis de eorum auctoritate atque de ratione, quae inter singulos intercedit, tamen quam redditimus divisio ac distributio in universum falsa est. Nihil in falsa opinione librum constitutionum, retractatum, ut Bluhme putat, iterum vel tertium, ex 105 titulis numeratis compositum esse; editio igitur a Bluhme curata eos codices summae auctoritatis facit, qui ex 105 numeratis titulis constant. 30

Revertentes distributionem a Bluhme institutam in disponendis codicibus ea re nitimur, quod ad contextum libri constitutionum, qualis in regno Burgundico regnantibus regibus Burgundiis conscribebatur, ii codices proxime accedunt qui ex 88 numeratis titulis constant. 35

Primae igitur classi, littera A notatae, eos codices adscribimus, qui aut nihil nisi 88 titulos libri constitutionum aut praeter hos constitutiones extravagantes titulosque legis Romanae habent, has constitutiones titulosque tamen non continua numeratione cum cetera opera libri constitutionum coniungentes, etiamsi hoc iam factum sit in indice

et operum esse potuit, sed hoc observandum est, non solum numeratos codices nobis traditis legis Rom. Visigothorum utique optime, sed iam cum librum Papiniani libri responsorum habere, leg. Rom. Extravaganantium non esse, sed etiam, aliam bibliothecam Scapillensis catalogum IX saeculi verbi gratia Papianae optime leg. Rom. Visigothorum optime Acapulca laudare, plura non legem Rom. Extravaganantium, sed etiam etiam non esse manuscrite ad quem locum, quem attulimus, spectat, qui non legem Rom. Extravaganantium, sed etiam, Catalogi bibliothecarum antiquae (1883), p. 30, 43, et 30. G. Scherer, *Handschriften der Stiftsbibliothek von St. Gallen* (1873), p. 233, n. 129.

rubricarum titulorum; cui classi etiam textus, quem A 1 signavimus, attribuendus est. Quamvis enim codex, quo continetur, ea forma qua traditus est secundum rationem illam distinguendi ad classem A non pertinere videatur, tamen textus ille artissime coniunctus est cum reliquis codicibus classis A.

Classi littera B notatae omnes reliqui codices attribuendi sunt, qui ad librum constitutionum extremum numeratione continua constitutiones extravagantes vel aliquem titulum legis Romanae Burgundionum addunt; huic classi etiam codex quidam (B 7) adscribendus est, qui, quamquam numeratio titulorum continua iam in ipsis libri constitutionum titulis finem habet, tamen ob indicem et, quod proximus est alii codici huius classis (B 8), ad classem B referendus est. Huic classi etiam codicem, quem secutus est Herold, adnumeravimus, quamquam tam parva eius pars tantummodo traditus est, ut certo alterutri classi adscribi nequeat.

Tertia classis, littera C notata, ex eis codicibus constat, qui singulos tantum titulos libri constitutionum continent.

Ordo codicum ad classem A pertinentium hic est:

A 1. Codex Parisiensis 4758, qui olim codex regius 4490 erat, quem Pardessus, *Loi Salique* (1843) praef. num. XV, et Bluhme, *LI. III*, p. 516, descriperunt; exaratus saeculo IX, foliis 63'—116. librum constitutionum nonnullasque constitutiones extravagantes continet. Huc autem solum secunda manus pertinet, id est correctio prioris scriptio-
 20 nism per totum librum constitutionum adhibita. Quae manus secunda vix minor aetate sit priore scriptioe ipsa. Qua ratione autem is, qui correxit, in corrigendo usus sit, optime tabula nostra demonstratur, in qua imago photographica foliorum 66' et 67. huius codicis depicta est. Textus a priore manu exaratus ad classem B pertinet. Cfr. infra B 5.

Hunc codicem primo Parisiis inspeci, deinde liberalissime mihi huc Basileam missum
 25 initio anni 1889. contuli.

A 2. Codex Parisiensis 4626, olim bibliothecae Matisconensis, deinde Bigotianus 128 sive regius 5189, 2, scriptus saeculo X, quem descriperunt Bluhme, *LI. III*, p. 518, Pardessus, l. c. num. VII, Haenel, in *Lege Rom. Visig.* praef. p. LXXVI, num. 50; p. 210—256. liber constitutionum continetur; constitutiones extravagantes desunt. Quem
 30 codicem ipse mense Octobri anni 1888. Parisiis contuli.

A 3. Codex Parisiensis 10753, olim supplementi Latini 215, saeculo X. scriptus, quem descriperunt Bluhme, *LI. III*, p. 518, Haenel, l. c. p. LXXIX, num. 60, Pardessus, l. c. num. XXV; fol. 49. nomina comitum qui primam constitutionem subscriperant continetur, fol. 49'—52'. index rubricarum titulorum libri constitutionum et constitutionum
 35 extravagantium primaque constitutio, fol. 53. inter finem primae constitutionis atque verba libri constitutionum nonnullae interpretationum particulae legis Romanae Visigothorum inveniuntur; sequitur fol. 53. i. f. — 82'. liber constitutionum, deinde nonnulla fragmenta iuris Romani, post haec usque ad fol. 89'. haud paucae constitutiones extravagantes.

Diligentissimam ac rectissimam collationem a Merkel b. n. curatam, mense Octobri
 40 anni 1888. Parisiis ipse cum codice accuratissime comparavi.

A 4. Codex Vaticanus bibliothecae Christinae reginae 1128, olim Alexandri Petarii 377, saeculo X. scriptus, quem Bluhme, *LI. III*, p. 519, Merkel, *ibid.* p. 8, Pardessus, l. c. num. LIII, Haenel, l. c. p. XLV, num. 6, descriperunt; fol. 212—232. primo librum
 45 17. 44. legis Romanae Burgundionum, continet.

Collatio codicis accuratissima rectissimaque, quam Carolus Dillthey septimo huius saeculi decennio Romae viro doctissimo C. Binding, nunc Lipsiae, tunc temporis Basiliae antecessori, curavit, liberalissime in usum mihi tradita est. Quae collatio plenior est ea, quam Perl: curavit et qua Bluhme in editione sua usus est. Quorum utraque collatio
 50 cum apographo codicis a J.-E. Valentin-Smith typis expresso comparata, collationem a

Dillthey curatum diligentius atque accuratius codicem reddere documento est, quam Pertzii collationem.

Secundae classi sequentes codices adscribam:

B 1. *Codex monasterii S. Pauli in Carinthia, qui et Krufftiani vel S. Blasiani vocari solet, saeculo IX. scriptus, quem Bluhme, LL. III, p. 514, Pardessus, l. c. num. LIX, Merkel, 'Archiv' XI, p. 574—577, Haenel, l. c. p. LXXVIII, num. 56, descriperunt; continet fol. 135—153. librum constitutionum et legis Romanae tit. 17. Qui codex lacunarum plenus est; plane desunt tituli 6. 8. 19. 28. 34. 38. 42. 45. 46. 49. 51. 53. 54. 60. 69. 73. 74. 75; in fine libri constitutionum tituli item praeteriti 48 (partim); 50. 52 (partim) afferuntur.*

Præter egregiam huius codicis collationem iam anno 1849. a Wattenbach curatam etiam collatio, quam C. Binding accuratissime fecit, liberalissime in usum mihi tradita est.

B 2. *Codex Parisiensis 4418, olim Thuanus, dein Colbertinus 82, regius 4496, scriptus saeculo X, quem Bluhme, LL. III, p. 516, Pardessus, l. c. num. VI, Haenel, l. c. p. LXXVI, num. 49, descriperunt; continet fol. 170—188. librum constitutionum et titulum legis Rom. 17, quae folia titulum columnarum: Lex Burgundionum habent.*

Mense Octobri 1888. Parisiis collatione a Weber b. m. accuratissime curata usus iterum codicem contuli¹.

B 3. *Codex Parisiensis Lat. nouvell. acquisit. 204, saeculo X. scriptus, quem Delisle in 'Bibliothèque de l'école des Chartes' XXXVII, p. 79. et K. Lehmann in 'Neues Archiv' XII (1887), p. 579—585, descriperunt; continet fol. 59—77. librum constitutionum et legis Romanae titulum 17. Initium codicis primos titulos libri constitutionum continens usque ad tit. 12, § 5. non seruatum est.*

Mense Octobri 1888. ipse Parisiis hunc codicem contuli.

B 4. *Codex Parisiensis 4633, olim Claudii Puteani et regius 5190 cum fragmentis Spangenbergianis, nunc Egertonianis musei Britannici num. 269, saeculo X. scriptus, quem descriperunt Bluhme, LL. III, p. 514, Pertz in Actis Academiae Berolinensium 1857, p. 87—96. Spangenberg. Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters (1822) p. 185—191. Continet fol. 99—120. librum constitutionum usque ad tit. 75, § 2 (verb. observare); deinde codex Egertonianus fol. 15, quod folium a codice Parisiensi abscissum est, finem libri constitutionum (a verbo proximus in tit. 85, § 2. incipiens) titulumque legis Romanae 17. continet. Perduta sunt folia, quae titulos 75, § 2—85, § 2. habuerunt.*

Quem codicem a praefectis bibliothecae publicae Parisiensis liberalissime mihi Basileam missum initio anni 1889, folium 15. fragm. Egert. autem mense Aprili 1889. ipse Londini contuli.

B 5. *Codex Parisiensis 4758. Huius pertinet beatus codicis principalis, non correcto a manu secunda facta (cfr. supra A 1 et tabulam nostram). Hic primam, non emendatam scripturam libri constitutionum, legis Romanae tituli 17. et constitutionum extracuratum 2. et 19. habemus: Cfr. super p. 15.*

B 6. *Codex Parisiensis 4759. A. olim Colbertinus 4917, dein regius 5942. 5. saeculo IX. scriptus, quem Bluhme, LL. III, p. 508. descripsit. Primo librum constitutionum usque 105 titulo numeros continebat, quarum tituli 89—105. constitutiones sunt extracuratae. Ad nos codex valde corruptus pervenit; desunt non solum nonnulla folia, sed etiam initium et finis codicis maxime laesa sunt; cfr. de hac re praeter descriptionem a*

¹ Novam eam huius libri, quod Bluhme, LL. III, p. 323, not. n. primum accurate dicit, correptionem. Supra descriptionem libri contuli fol. 170. numerum quoad XVI vel XVII (Londinorum?) hanc adscripsit: '(G. 2) In fol. 16. De nomine superscribitur folio domini in obitorem Gumbaldi regis libri constitutionum'. eademque iterum fol. 188. hanc eadem adnotat: '... et folio addit ... 3 capite XX'. Prioribus verbis non aliter Titianus superscripsit, sed codex Vaticanus, qui fortasse libri part.

Bluhme curatam etiam exemplum codicis typis expressum editione iam laudata, quam J.-E. Valentin-Smith curavit.

Initio anni 1889. hunc codicem liberalissime mihi Basileam missum contuli.

B 7. *Codex Parisiensis 9653, olim supplementi Latini 65, scriptus saeculo IX. vel X, quem descripserunt Bluhme, LL. III, p. 509, Pardessus, l. c. num. XXII, Haenel, l. c. p. LXXII, num. 27. Continet fol. 3—21, similiter ac cod. B 6 librum constitutionum et numerum haud parvum constitutionum extravaganantium. In indice 105 tituli numerantur, in contextu constitutionum inde a titulo 71. numerus rubricis titulorum additus non est.*

Ineunte anno 1889. codicem liberalissime mihi Basileam missum contuli.

B 8. *Codex Parisiensis 4417, olim Aniciensis, deinde Colbertianus 826, regius 5159, 5, scriptus saeculo IX. vel X, quem descripserunt Bluhme, LL. III, p. 510, Pardessus l. c. num. V, Haenel l. c. p. LXXV, num. 48; continet fol. 160—185. similiter ac B 6 et B 7 librum constitutionum et constitutiones extravagantes haud paucos 105 numeratis titulis¹.*

Quem codicem initio anni 1889. liberaliter mihi Basileam missum deavo contuli.
B 9. *Codex Eporedianus in archivio capitulari Eporediensi servatus num. XXXIII, scriptus saeculo IX. vel X, quem descripserunt Bluhme, LL. III, p. 511, Merkel, 'Archiv' XI, p. 547—553; fol. 74—99. continet 105 titulis numeratis continuo numeratione notatis librum constitutionum nonnullasque constitutiones extravagantes.*

In conscribenda mea editione tam collatione accuratissima a Bluhme instituta, quam descriptione huius codicis facta 1885. a sacerdote Andrea Merlo, praecceptore in seminario episcopali Eporediensi iuniorum, ut in editione a J.-E. Valentin-Smith curata adhiberetur, usus sum.

B 10. *Codex Guelpherbytanus inter Blankenburgenses 130. 52. olim Augustanus. saeculo X. scriptus, quem descripserunt Bluhme, LL. III, p. 512, G. H. Pertz in 'Archiv' VII, p. 777, Merkel eodem loco XI, p. 577. Continet fol. 150—168. pariter ac B 9 105 titulis continuo numeratis librum constitutionum nonnullasque constitutiones extravagantes.*

Cum ipse hunc codicem non contulerim, tam collatione diligenter a Merkel b. m. facta quam exemplo typis expresso codicis in editione a J.-E. Valentin-Smith curata usus sum.

B 11. *Codex ille, quem Herold in editione sua usurpavit. Qui ab Herold non immutatus, sed variis emendationibus instructus typis expressus est; non solum nominibus comitum, qui primam constitutionem subscripserunt, omissis, sed etiam verbis libri constitutionum in medio titulo 19. abscissis codicis textus quam maxime lacunosus nobis traditus est.*

Tertiae classi hi codices adscribendi sunt:

C 1. *Codex Parisiensis 4414, de quo cfr. Bluhme, LL. III, p. 590, et Haenel l. c. p. LXVI, num. 32; fol. 159, a linea tertia usque ad ultimam huius folii titulum 24. et initium tituli 42. (§ 1. et § 2. usque ad verba nubere voluerit) libri constitutionum inter fragmenta Concilii Chalcedonensis habet, cuius folii 159, apographum liberalitate viri doctissimi L. Delisle, administratoris bibliothecae Parisiensis, mihi praevo erat.*

C 2. *Codex Monacensis lat. 4115, Cimel. IV, 3, lit. g, scriptus saeculo VIII. vel IX, quem A. Holder, Lex Salica . . . nach Hdschr. . . von München (1879), et Pardessus l. c. num. XLVI, descripserunt. Pro appendice legis Salicae hic codex constitutiones tit. 78. 42. 75, cosque numeris titulorum 81—83. notatas habet; antecessant pactus et decreta Childeberti et Chlotarii regum Francorum; in medio titulo 75. § 1. (verbo relinquere) totus codex nunc desinit. Est igitur dubium, non codex antea etiam alios titulos libri constitutionum continerit.*

¹ Constitutionum ultimae rubricae de assues numerus non additus est, quae tamen antecedit numerum CIII habet.

C.3. *Codices quidam, qui inter appendices collectionis Ausegisiauae capitularium Ludovici et Lotharii imperatorum hisque capitularibus insertum titulum 79. libri constitutionum habent, cumque titulum diversis locis: cfr. Bluhme. I.L. III. p. 520. Cuius tituli 79. paragraphi 2. 3. 5. etiam in Reginonis abbatis Prumiensis librum I. de synodalibus causis sub tit. 20. 21. receptae sunt. Sed hic 'ex Capitularibus Ludovici imperatoris, cap. IX.' illuc de promptae esse dicuntur. Et quod Reginonem et in collectionibus capitularium titulum rubricam De inscriptione temporum habet, quae etiam in nonnullis codicibus libri constitutionum, ut B 1—5, constat.*

Codicibus in classes A et B dispositis non id demonstratur, ad editionem et libri constitutionum et constitutionum extracugantium codices classis B nullius vel minoris esse auctoritatis. Hoc iam ea re refutatur, quod nonnulli loci codicum A ex codicibus B sunt restituendi.

Hoc loco quaestio existit, quae ratio inter codices sit vel quomodo sibi sint propinqui. Inter codices igitur classis A codex A 4 longe a ceteris huius classis codicibus distat, saepius lectionem praebens, quae eadem in plerisque codicibus classis B inveniuntur; A 3 contra in verbis libri constitutionum reddendis tam prope accedit ad codicem A 2, ut iam hac de causa cum eo coniungendus sit, quamquam eiusmodi indicem codex habet, ut, si rationem respiciamus, secundum quam classes A et B dividimus, classis B adscribendus sit. Deinde A 2 proximus est codici A 1; quorum codicum lectiones, si inter se comparamus, A 1 maioris esse in universum auctoritatis facile intelligemus; accedit quod A 2 nonnullas habet lacunas. In comparandis enim codicibus A 1 et A 2 imprimis si loci codicis Parisiensis 4758 respiciendi sunt, quibus secunda manus conspicitur; permultis enim locis, quibus secunda manus non cognoscitur, consentire igitur A 1 et B 5 videntur, probabile est mendam, quod in codice B 5 castaret, in recensendo praetermissam esse, ita ut eiusmodi loci codici A 1 non attribuendi sint. Neque enim eam formam libri constitutionum littera A 1 designamus, quae ex priore scripturae codicis Paris. 4758 (B 5) coniuncta cum emendationibus constat, sed ipsas solas emendationes. Ut autem recte de codice A 1 iudicemus, hoc adnotandum est.

Is, qui hanc codicem possedit, non ignorans eam esse lacunosam emendandam sibi sumpsit; in eligendis igitur codicibus, quorum ad normam corrigeret, diligentissime egisse putandus est. Emendatio autem non tam formae quam verborum necessaria ei videbatur; itaque eius codices, quem secutus codicem B 5 emendavit, non ipsa forma, sed argumentum solum atque, ut coniecerim, non integrum scriptum est¹. Quod argumentum nos cogit codicem classis A adscribere.

Ut ad codices classis B transimus, codices B 1. 2. 3. 4 inter se arte cohaerere, ut tempore B 7 et B 8, arctissime B 9 et B 10, in aperto est. In constituendo autem ordine codicum eam rationem sequimur, ut codices, qui textum libri constitutionum 105 titulorum amplificatum habent, iis, qui ad priorem statum atque amplitudinem libri propius accedunt, praeposantur. B 1, quod verba maxime corrupta atque lacunosam plena praebet, aetate videtur maxime esse quam codices B 2—4. Codicum B 2 et B 3 alterum alterius esse apographum, statui non potest; utriusque propinquus est codex B 4, nonnullis tamen quae ei propria sunt exstantibus. B 5 propius accedit ad codices amplificati contextus; ut B 6 de eodem B 1 verba valde corrupta praebet. Quod ad B 6 attinet, scriptor librarius, quorum locorum sententia ei non aperta videbatur, eos emendare conatus quam plurima voluit, quae carum non cepit. Sed ut quaevis praeter esset codex conserueretur, collatione diligenter facta opus erit; Bluhme, quod eiusmodi collatione crebat, codicis indolem recte

¹ In codice B 5 sunt tituli 80 qui, cum maxime sunt, quam et ab eo, qui coniecit, in marginem esse etiam ad scripturam et in titulo breuiterque hanc codicem B 5, omissus est, cum etiam in exemplari, quod est ad usum nostrum, non est deperit, si crederi potest.

perspicere non potuit atque etiam emendationem quandam quae scriptori librario adscribenda est, in editionem suam recepit (tit. 60, § 3). Deinde B 9 ex codice B 10 transcriptum esse non posse, ea re demonstratur, quod in B 10 lacunae quaedam sunt quas B 9 non habet; sed etiam ea opinio, quam defendit Bluhme, B 10 ex B 9 exscriptum esse, mihi non probatur. B 11 in fine posui, quod sat pauca de hoc codice nobis nota sunt atque certa quaedam ratio inter hunc codicem ceterosque codices cognosci non potest.

§ 5. De codicibus legis Romanae.

Sunt pauci codices legis Romanae, quinque numero, qui continent vel, ut rectius dicam, continent totam legem Romanam, si integri traditi essent. Unus enim solus integer servatus est; ceterorum omnium maiores vel minores partes desunt. Quos quinque codices classis littera A notatae adscribimus, usque in classe B eos opponimus, qui singulos titulos legis Romanae et eos coniunctos cum libro constitutionum habent; tertia denique classe, C notata, ii codices continentur, qui singulos titulos legis Romanae eosque non coniunctos cum libro constitutionum praebent.

J. Merkel in 'Savigny, G. d. Röm. Rechts VII², p. 30, codices classis A in duas classes divisit, quarum altera contineret eos, qui melius servatum, altera eos, qui depravatam habent textum. Quod falsum est. Iam Bluhme, LL. III, p. 582, recte ostendit, utramque a Merkel positam classem 'propriis vitii laborare' secundamque classem rebus in multis praestantiorum esse classe priorae. Codex, quem infra littera A 1 notabimus, cum ceteris aetate maior sit, sat paucis fragmentis iisque lacunosis, traditus est. Atque cum A 2 magis integer servatus sit, ceteri codices nunquam meliorem praebent lectionem. Quod autem integrior est reliquis et quod rectiorem habet inscriptionem, codicibus A 3—5 anteposendus est. Propinqui inter se sunt codices A 3 et A 4, A 5 saepe ad lectionem codicis A 2 proprius accedente. Perperam autem Grouthiac, l. c. p. 540 sq.; p. 569 sq. ex diversa codicum forma concludit, distinguendum esse inter quattuor tractationes legis Romanae. Quod iam ea de causa non probandum esse videtur, quod ea, quibus codices inter se distant, etiam alio modo explicari possunt, praeterea autem codices non eo tempore conscripti esse videntur quo lex retractata esse dicitur: cfr. Bluhme in 'Jahrbuch II, p. 204.

Ad singula haec sunt adiuvanda:

A 1. Codex Vaticanus Latinus 5766 saeculi VII, quem Bluhme, LL. III, p. 582, descripsit. Continet foliis 41. 45. fragmenta titulorum 28—36, legis Romanae; accuratam apographam illorum foliorum a Detlev Detleffsen curatum Bluhme reddidit in editione sua l. c. p. 583.

A 2. Codex Vaticanus 7277, olim Ottobonianus vel Anadutianus, saeculo VIII, vel IX, scriptus, quem descripsit Bluhme, LL. III, p. 584, nonnulla addens de fortuna huius codicis, foliis 1'—23, legem Romanam continet; folium, quod secundum erat et in quo maxima pars indicis inscripta erat, discissum deest. Anadutius in opere suo infra p. 23, commemorato p. XIX, accurate folium 1', depinxit, atque p. 133—294, legem Romanam typis expressam edidit, qua editione codicem non solum ad verbum, sed etiam ad litteras transcriptum excutere voluit. Quem codicem transcriptum vir doctissimus C. Ritter, phil. Dr. a Trojen Helvetiae oriundus, anni 1890, cum codice comparavit. Emendationes quas adnotavit nota reddam¹.

1) Codicis lectioibus secundum C. Ritter datis Anadutianus aures inclusas addimus, quod (cp. 2)

fol. 2 pbatiz (p. 133 pbatiz), donacionibus (p. 136 donacionibus), firmatur (p. 137 firmabitur), fol. 2° consciencia, evidenter (p. 140 consciencia, evidenter), fol. 3 auriceae (p. 143 auriceae), racione (p. 151 racione), fol. 4 intrigatur (p. 155 intrigatur), fol. 5 ita ut aut capud aut (p. 162 ita ut capud aut), dato (p. 165, l. 6 dato), turbis p (p. 166 turbis d), fol. 6 quod si res (p. 169 quod res), fol. 7 quia tercio

A3. *Codex Vaticanus reginae Christinae 1050. olim Petavianus, saeculo X. scriptus, quem descripserunt Pardessus l. c. num. LII. et Bluhme. I.L. III. p. 585. Foliis 118—124. h. e. Romana continetur usque ad rubricam tituli 23. Quaternio sequens codicis finem legis Romanae continens servatus non est. Collatione diligentissima a Merkel facta iam a Bluhme adhibita usus sum, quippe quae plenior et certior sit lectio-
nibus diversis ab Amadatio in editione sua redditis.*

A4. *Codex Berolinensis 270, olim Petri Pithoei, scriptus saeculo IX, quem descripsit Bluhme. I.L. III. p. 588: continet foliis 1—10, totam legem Romanam. Quem codicem aestate anni 1889, a praefectis bibliothecae regiae liberalissime mihi Basileam missum ipse denuo contuli.*

A5. *Codex Parisiensis 4412, olim Petri Pithoei, tum Jacobi Augusti Thuani, deinde Colbertinus 904, regius 5159, 3, saeculo IX, scriptus, quem descripserunt Haenel l. c. p. LX, num. 23, et Bluhme, I.L. III, p. 587. Continet ille quidem foliis 129—134, legem Romanam, sed a medio tamen titulo VII, § 3, foliis, quae indicem tertumque primorum titulorum legis continebant, deperditis. Ipse hunc codicem vere anni 1889, a praefectis bibliothecae publicae mihi Basileam missum contuli atque etiam omnes glossas marginales, quas iam Bluhme l. c. commemorat, inspeci.*

Classi littera B notatae adscribendi sunt imprimis codices B 1—5 libri constitutionum, qui solum titulum 17. legis Romanae continent sub numero seu 88, seu 89. libro constitutionum subiectum. Forma tertus hi codices sibi sunt quam maxime propinqui, ut
ore in unam classem coniungantur. Ad distinguendos hos quinque codices eandem notam retineamus, quas habent codices classis B libri constitutionum. Est igitur

B 1. *Codex monasterii S. Pauli in Karinthia.*

B 2. *Codex Parisiensis 4418.*

B 3. *Codex Parisiensis Lat. nouvell. acquis. 204.*

B 4. *Codex Egertonianus Musci Britannici 269.*

B 5. *Codex Parisiensis 4758.*

Huius classis etiam est codex A 4 libri constitutionum constitutionumque extraragantium, qui nullo numero addito et in indice et in contextu constitutionum extraragantium fol. 230 II. 231 II' legis Romanae titulum 17. partemque tituli 44. continet. Littera B 6
hanc codicem Vaticanum Christinae reginae 1128 signamus, de quo supra p. 15. conficimus.

Inter codices, quos classi C adscribimus, soli C 1 et C 2 sibi generi propiores sunt, non solum quod eodem titulo legis Romanae continent, sed etiam quod hi tituli omniaque, quae his codicibus continentur, eodem fere modo tradita sunt. Sequitur et numero reliquorum codicum C 3, qui unum titulum una cum C 1 et C 2 habet. Tituli
legis Romanae codicibus huius classis C traditi haec sunt:

Titulus 1.	continetur	C 3.
.. 2.	..	C 1—6.
.. 3.	..	C 7.
.. 11.	..	C 3.
.. 28.	..	C 1. 2.
.. 41.	..	C 1. 2.

Ad singula haec sunt adiutanda:

(p. 17) ep. beatus, in secundo (p. 17) in sequente, fol. 8. p. 187 p. 187, fuerat (p. 190) fuerat, (p. 190) p. 190 in secundo, fol. 9. p. 187 p. 187, p. 190 p. 190, fol. 10. titulu spondioribus (p. 196) titulu spondioribus, fol. 11. p. 187 p. 187, h. 2. p. 187 p. 187, fol. 13. p. 187 p. 187, p. 187 p. 187, fol. 14. p. 187 p. 187, fol. 15. p. 187 p. 187, fol. 16. p. 187 p. 187, fol. 17. p. 187 p. 187, fol. 18. p. 187 p. 187, fol. 19. p. 187 p. 187, fol. 20. p. 187 p. 187, fol. 21. p. 187 p. 187, fol. 22. p. 187 p. 187, fol. 23. p. 187 p. 187, fol. 24. p. 187 p. 187, fol. 25. p. 187 p. 187, fol. 26. p. 187 p. 187, fol. 27. p. 187 p. 187, fol. 28. p. 187 p. 187, fol. 29. p. 187 p. 187, fol. 30. p. 187 p. 187, fol. 31. p. 187 p. 187, fol. 32. p. 187 p. 187, fol. 33. p. 187 p. 187, fol. 34. p. 187 p. 187, fol. 35. p. 187 p. 187, fol. 36. p. 187 p. 187, fol. 37. p. 187 p. 187, fol. 38. p. 187 p. 187, fol. 39. p. 187 p. 187, fol. 40. p. 187 p. 187, fol. 41. p. 187 p. 187, fol. 42. p. 187 p. 187, fol. 43. p. 187 p. 187, fol. 44. p. 187 p. 187, fol. 45. p. 187 p. 187, fol. 46. p. 187 p. 187, fol. 47. p. 187 p. 187, fol. 48. p. 187 p. 187, fol. 49. p. 187 p. 187, fol. 50. p. 187 p. 187, fol. 51. p. 187 p. 187, fol. 52. p. 187 p. 187, fol. 53. p. 187 p. 187, fol. 54. p. 187 p. 187, fol. 55. p. 187 p. 187, fol. 56. p. 187 p. 187, fol. 57. p. 187 p. 187, fol. 58. p. 187 p. 187, fol. 59. p. 187 p. 187, fol. 60. p. 187 p. 187, fol. 61. p. 187 p. 187, fol. 62. p. 187 p. 187, fol. 63. p. 187 p. 187, fol. 64. p. 187 p. 187, fol. 65. p. 187 p. 187, fol. 66. p. 187 p. 187, fol. 67. p. 187 p. 187, fol. 68. p. 187 p. 187, fol. 69. p. 187 p. 187, fol. 70. p. 187 p. 187, fol. 71. p. 187 p. 187, fol. 72. p. 187 p. 187, fol. 73. p. 187 p. 187, fol. 74. p. 187 p. 187, fol. 75. p. 187 p. 187, fol. 76. p. 187 p. 187, fol. 77. p. 187 p. 187, fol. 78. p. 187 p. 187, fol. 79. p. 187 p. 187, fol. 80. p. 187 p. 187, fol. 81. p. 187 p. 187, fol. 82. p. 187 p. 187, fol. 83. p. 187 p. 187, fol. 84. p. 187 p. 187, fol. 85. p. 187 p. 187, fol. 86. p. 187 p. 187, fol. 87. p. 187 p. 187, fol. 88. p. 187 p. 187, fol. 89. p. 187 p. 187, fol. 90. p. 187 p. 187, fol. 91. p. 187 p. 187, fol. 92. p. 187 p. 187, fol. 93. p. 187 p. 187, fol. 94. p. 187 p. 187, fol. 95. p. 187 p. 187, fol. 96. p. 187 p. 187, fol. 97. p. 187 p. 187, fol. 98. p. 187 p. 187, fol. 99. p. 187 p. 187, fol. 100. p. 187 p. 187, fol. 101. p. 187 p. 187, fol. 102. p. 187 p. 187, fol. 103. p. 187 p. 187, fol. 104. p. 187 p. 187, fol. 105. p. 187 p. 187, fol. 106. p. 187 p. 187, fol. 107. p. 187 p. 187, fol. 108. p. 187 p. 187, fol. 109. p. 187 p. 187, fol. 110. p. 187 p. 187, fol. 111. p. 187 p. 187, fol. 112. p. 187 p. 187, fol. 113. p. 187 p. 187, fol. 114. p. 187 p. 187, fol. 115. p. 187 p. 187, fol. 116. p. 187 p. 187, fol. 117. p. 187 p. 187, fol. 118. p. 187 p. 187, fol. 119. p. 187 p. 187, fol. 120. p. 187 p. 187, fol. 121. p. 187 p. 187, fol. 122. p. 187 p. 187, fol. 123. p. 187 p. 187, fol. 124. p. 187 p. 187, fol. 125. p. 187 p. 187, fol. 126. p. 187 p. 187, fol. 127. p. 187 p. 187, fol. 128. p. 187 p. 187, fol. 129. p. 187 p. 187, fol. 130. p. 187 p. 187, fol. 131. p. 187 p. 187, fol. 132. p. 187 p. 187, fol. 133. p. 187 p. 187, fol. 134. p. 187 p. 187, fol. 135. p. 187 p. 187, fol. 136. p. 187 p. 187, fol. 137. p. 187 p. 187, fol. 138. p. 187 p. 187, fol. 139. p. 187 p. 187, fol. 140. p. 187 p. 187, fol. 141. p. 187 p. 187, fol. 142. p. 187 p. 187, fol. 143. p. 187 p. 187, fol. 144. p. 187 p. 187, fol. 145. p. 187 p. 187, fol. 146. p. 187 p. 187, fol. 147. p. 187 p. 187, fol. 148. p. 187 p. 187, fol. 149. p. 187 p. 187, fol. 150. p. 187 p. 187, fol. 151. p. 187 p. 187, fol. 152. p. 187 p. 187, fol. 153. p. 187 p. 187, fol. 154. p. 187 p. 187, fol. 155. p. 187 p. 187, fol. 156. p. 187 p. 187, fol. 157. p. 187 p. 187, fol. 158. p. 187 p. 187, fol. 159. p. 187 p. 187, fol. 160. p. 187 p. 187, fol. 161. p. 187 p. 187, fol. 162. p. 187 p. 187, fol. 163. p. 187 p. 187, fol. 164. p. 187 p. 187, fol. 165. p. 187 p. 187, fol. 166. p. 187 p. 187, fol. 167. p. 187 p. 187, fol. 168. p. 187 p. 187, fol. 169. p. 187 p. 187, fol. 170. p. 187 p. 187, fol. 171. p. 187 p. 187, fol. 172. p. 187 p. 187, fol. 173. p. 187 p. 187, fol. 174. p. 187 p. 187, fol. 175. p. 187 p. 187, fol. 176. p. 187 p. 187, fol. 177. p. 187 p. 187, fol. 178. p. 187 p. 187, fol. 179. p. 187 p. 187, fol. 180. p. 187 p. 187, fol. 181. p. 187 p. 187, fol. 182. p. 187 p. 187, fol. 183. p. 187 p. 187, fol. 184. p. 187 p. 187, fol. 185. p. 187 p. 187, fol. 186. p. 187 p. 187, fol. 187. p. 187 p. 187, fol. 188. p. 187 p. 187, fol. 189. p. 187 p. 187, fol. 190. p. 187 p. 187, fol. 191. p. 187 p. 187, fol. 192. p. 187 p. 187, fol. 193. p. 187 p. 187, fol. 194. p. 187 p. 187, fol. 195. p. 187 p. 187, fol. 196. p. 187 p. 187, fol. 197. p. 187 p. 187, fol. 198. p. 187 p. 187, fol. 199. p. 187 p. 187, fol. 200. p. 187 p. 187, fol. 201. p. 187 p. 187, fol. 202. p. 187 p. 187, fol. 203. p. 187 p. 187, fol. 204. p. 187 p. 187, fol. 205. p. 187 p. 187, fol. 206. p. 187 p. 187, fol. 207. p. 187 p. 187, fol. 208. p. 187 p. 187, fol. 209. p. 187 p. 187, fol. 210. p. 187 p. 187, fol. 211. p. 187 p. 187, fol. 212. p. 187 p. 187, fol. 213. p. 187 p. 187, fol. 214. p. 187 p. 187, fol. 215. p. 187 p. 187, fol. 216. p. 187 p. 187, fol. 217. p. 187 p. 187, fol. 218. p. 187 p. 187, fol. 219. p. 187 p. 187, fol. 220. p. 187 p. 187, fol. 221. p. 187 p. 187, fol. 222. p. 187 p. 187, fol. 223. p. 187 p. 187, fol. 224. p. 187 p. 187, fol. 225. p. 187 p. 187, fol. 226. p. 187 p. 187, fol. 227. p. 187 p. 187, fol. 228. p. 187 p. 187, fol. 229. p. 187 p. 187, fol. 230. p. 187 p. 187, fol. 231. p. 187 p. 187, fol. 232. p. 187 p. 187, fol. 233. p. 187 p. 187, fol. 234. p. 187 p. 187, fol. 235. p. 187 p. 187, fol. 236. p. 187 p. 187, fol. 237. p. 187 p. 187, fol. 238. p. 187 p. 187, fol. 239. p. 187 p. 187, fol. 240. p. 187 p. 187, fol. 241. p. 187 p. 187, fol. 242. p. 187 p. 187, fol. 243. p. 187 p. 187, fol. 244. p. 187 p. 187, fol. 245. p. 187 p. 187, fol. 246. p. 187 p. 187, fol. 247. p. 187 p. 187, fol. 248. p. 187 p. 187, fol. 249. p. 187 p. 187, fol. 250. p. 187 p. 187, fol. 251. p. 187 p. 187, fol. 252. p. 187 p. 187, fol. 253. p. 187 p. 187, fol. 254. p. 187 p. 187, fol. 255. p. 187 p. 187, fol. 256. p. 187 p. 187, fol. 257. p. 187 p. 187, fol. 258. p. 187 p. 187, fol. 259. p. 187 p. 187, fol. 260. p. 187 p. 187, fol. 261. p. 187 p. 187, fol. 262. p. 187 p. 187, fol. 263. p. 187 p. 187, fol. 264. p. 187 p. 187, fol. 265. p. 187 p. 187, fol. 266. p. 187 p. 187, fol. 267. p. 187 p. 187, fol. 268. p. 187 p. 187, fol. 269. p. 187 p. 187, fol. 270. p. 187 p. 187, fol. 271. p. 187 p. 187, fol. 272. p. 187 p. 187, fol. 273. p. 187 p. 187, fol. 274. p. 187 p. 187, fol. 275. p. 187 p. 187, fol. 276. p. 187 p. 187, fol. 277. p. 187 p. 187, fol. 278. p. 187 p. 187, fol. 279. p. 187 p. 187, fol. 280. p. 187 p. 187, fol. 281. p. 187 p. 187, fol. 282. p. 187 p. 187, fol. 283. p. 187 p. 187, fol. 284. p. 187 p. 187, fol. 285. p. 187 p. 187, fol. 286. p. 187 p. 187, fol. 287. p. 187 p. 187, fol. 288. p. 187 p. 187, fol. 289. p. 187 p. 187, fol. 290. p. 187 p. 187, fol. 291. p. 187 p. 187, fol. 292. p. 187 p. 187, fol. 293. p. 187 p. 187, fol. 294. p. 187 p. 187, fol. 295. p. 187 p. 187, fol. 296. p. 187 p. 187, fol. 297. p. 187 p. 187, fol. 298. p. 187 p. 187, fol. 299. p. 187 p. 187, fol. 300. p. 187 p. 187, fol. 301. p. 187 p. 187, fol. 302. p. 187 p. 187, fol. 303. p. 187 p. 187, fol. 304. p. 187 p. 187, fol. 305. p. 187 p. 187, fol. 306. p. 187 p. 187, fol. 307. p. 187 p. 187, fol. 308. p. 187 p. 187, fol. 309. p. 187 p. 187, fol. 310. p. 187 p. 187, fol. 311. p. 187 p. 187, fol. 312. p. 187 p. 187, fol. 313. p. 187 p. 187, fol. 314. p. 187 p. 187, fol. 315. p. 187 p. 187, fol. 316. p. 187 p. 187, fol. 317. p. 187 p. 187, fol. 318. p. 187 p. 187, fol. 319. p. 187 p. 187, fol. 320. p. 187 p. 187, fol. 321. p. 187 p. 187, fol. 322. p. 187 p. 187, fol. 323. p. 187 p. 187, fol. 324. p. 187 p. 187, fol. 325. p. 187 p. 187, fol. 326. p. 187 p. 187, fol. 327. p. 187 p. 187, fol. 328. p. 187 p. 187, fol. 329. p. 187 p. 187, fol. 330. p. 187 p. 187, fol. 331. p. 187 p. 187, fol. 332. p. 187 p. 187, fol. 333. p. 187 p. 187, fol. 334. p. 187 p. 187, fol. 335. p. 187 p. 187, fol. 336. p. 187 p. 187, fol. 337. p. 187 p. 187, fol. 338. p. 187 p. 187, fol. 339. p. 187 p. 187, fol. 340. p. 187 p. 187, fol. 341. p. 187 p. 187, fol. 342. p. 187 p. 187, fol. 343. p. 187 p. 187, fol. 344. p. 187 p. 187, fol. 345. p. 187 p. 187, fol. 346. p. 187 p. 187, fol. 347. p. 187 p. 187, fol. 348. p. 187 p. 187, fol. 349. p. 187 p. 187, fol. 350. p. 187 p. 187, fol. 351. p. 187 p. 187, fol. 352. p. 187 p. 187, fol. 353. p. 187 p. 187, fol. 354. p. 187 p. 187, fol. 355. p. 187 p. 187, fol. 356. p. 187 p. 187, fol. 357. p. 187 p. 187, fol. 358. p. 187 p. 187, fol. 359. p. 187 p. 187, fol. 360. p. 187 p. 187, fol. 361. p. 187 p. 187, fol. 362. p. 187 p. 187, fol. 363. p. 187 p. 187, fol. 364. p. 187 p. 187, fol. 365. p. 187 p. 187, fol. 366. p. 187 p. 187, fol. 367. p. 187 p. 187, fol. 368. p. 187 p. 187, fol. 369. p. 187 p. 187, fol. 370. p. 187 p. 187, fol. 371. p. 187 p. 187, fol. 372. p. 187 p. 187, fol. 373. p. 187 p. 187, fol. 374. p. 187 p. 187, fol. 375. p. 187 p. 187, fol. 376. p. 187 p. 187, fol. 377. p. 187 p. 187, fol. 378. p. 187 p. 187, fol. 379. p. 187 p. 187, fol. 380. p. 187 p. 187, fol. 381. p. 187 p. 187, fol. 382. p. 187 p. 187, fol. 383. p. 187 p. 187, fol. 384. p. 187 p. 187, fol. 385. p. 187 p. 187, fol. 386. p. 187 p. 187, fol. 387. p. 187 p. 187, fol. 388. p. 187 p. 187, fol. 389. p. 187 p. 187, fol. 390. p. 187 p. 187, fol. 391. p. 187 p. 187, fol. 392. p. 187 p. 187, fol. 393. p. 187 p. 187, fol. 394. p. 187 p. 187, fol. 395. p. 187 p. 187, fol. 396. p. 187 p. 187, fol. 397. p. 187 p. 187, fol. 398. p. 187 p. 187, fol. 399. p. 187 p. 187, fol. 400. p. 187 p. 187, fol. 401. p. 187 p. 187, fol. 402. p. 187 p. 187, fol. 403. p. 187 p. 187, fol. 404. p. 187 p. 187, fol. 405. p. 187 p. 187, fol. 406. p. 187 p. 187, fol. 407. p. 187 p. 187, fol. 408. p. 187 p. 187, fol. 409. p. 187 p. 187, fol. 410. p. 187 p. 187, fol. 411. p. 187 p. 187, fol. 412. p. 187 p. 187, fol. 413. p. 187 p. 187, fol. 414. p. 187 p. 187, fol. 415. p. 187 p. 187, fol. 416. p. 187 p. 187, fol. 417. p. 187 p. 187, fol. 418. p. 187 p. 187, fol. 419. p. 187 p. 187, fol. 420. p. 187 p. 187, fol. 421. p. 187 p. 187, fol. 422. p. 187 p. 187, fol. 423. p. 187 p. 187, fol. 424. p. 187 p. 187, fol. 425. p. 187 p. 187, fol. 426. p. 187 p. 187, fol. 427. p. 187 p. 187, fol. 428. p. 187 p. 187, fol. 429. p. 187 p. 187, fol. 430. p. 187 p. 187, fol. 431. p. 187 p. 187, fol. 432. p. 187 p. 187, fol. 433. p. 187 p. 187, fol. 434. p. 187 p. 187, fol. 435. p. 187 p. 187, fol. 436. p. 187 p. 187, fol. 437. p. 187 p. 187, fol. 438. p. 187 p. 187, fol. 439. p. 187 p. 187, fol. 440. p. 187 p. 187, fol. 441. p. 187 p. 187, fol. 442. p. 187 p. 187, fol. 443. p. 187 p. 187, fol. 444. p. 187 p. 187, fol. 445. p. 187 p. 187, fol. 446. p. 187 p. 187, fol. 447. p. 187 p. 187, fol. 448. p. 187 p. 187, fol. 449. p. 187 p. 187, fol. 450. p. 187 p. 187, fol. 451. p. 187 p. 187, fol. 452. p. 187 p. 187, fol. 453. p. 187 p. 187, fol. 454. p. 187 p. 187, fol. 455. p. 187 p. 187, fol. 456. p. 187 p. 187, fol. 457. p. 187 p. 187, fol. 458. p. 187 p. 187, fol. 459. p. 187 p. 187, fol. 460. p. 187 p. 187, fol. 461. p. 187 p. 187, fol. 462. p. 187 p. 187, fol. 463. p. 187 p. 187, fol. 464. p. 187 p. 187, fol. 465. p. 187 p. 187, fol. 466. p. 187 p. 187, fol. 467. p. 187 p. 187, fol. 468. p. 187 p. 187, fol. 469. p. 187 p. 187, fol. 470. p. 187 p. 187, fol. 471. p. 187 p. 187, fol. 472. p. 187 p. 187, fol. 473. p. 187 p. 187, fol. 474. p. 187 p. 187, fol. 475. p. 187 p. 187, fol. 476. p. 187 p. 187, fol. 477. p. 187 p. 187, fol. 478. p. 187 p. 187, fol. 479. p. 187 p. 187, fol. 480. p. 187 p. 187, fol. 481. p. 187 p. 187, fol. 482. p. 187 p. 187, fol. 483. p. 187 p. 187, fol. 484. p. 187 p. 187, fol. 485. p. 187 p. 187, fol. 486. p. 187 p. 187, fol. 487. p. 187 p. 187, fol. 488. p. 187 p. 187, fol. 489. p. 187 p. 187, fol. 490. p. 187 p. 187, fol. 491. p. 187 p. 187, fol. 492. p. 187 p. 187, fol. 493. p. 187 p. 187, fol. 494. p. 187 p. 187, fol. 495. p. 187 p. 187, fol. 496. p. 187 p. 187, fol. 497. p. 187 p. 187, fol. 498. p. 187 p. 187, fol. 499. p. 187 p. 187, fol. 500. p. 187 p. 187, fol. 501. p. 187 p. 187, fol. 502. p. 187 p. 187, fol. 503. p. 187 p. 187, fol. 504. p. 187 p. 187, fol. 505. p. 187 p. 187, fol. 506. p. 187 p. 187, fol. 507. p. 187 p. 187, fol. 508. p. 187 p. 187, fol. 509. p. 187 p. 187, fol. 510. p. 187 p. 187, fol. 511. p. 187 p. 187, fol. 512. p. 187 p. 187, fol. 513. p. 187 p. 187, fol. 514. p. 187 p. 187, fol. 515. p. 187 p. 187, fol. 516. p. 187 p. 187, fol. 517. p. 187 p. 187, fol. 518. p. 187 p. 187, fol. 519. p. 187 p. 187, fol. 520. p. 187 p. 187, fol. 521. p. 187 p. 187, fol. 522. p. 187 p. 187, fol. 523. p. 187 p. 187, fol. 524. p. 187 p. 187, fol. 525. p. 187 p. 187, fol. 526. p. 187 p. 187, fol. 527. p. 187 p. 187, fol. 528. p. 187 p. 187, fol. 529. p. 187 p. 187, fol. 530. p. 187 p. 187, fol. 531. p. 187 p. 187, fol. 532. p. 187 p. 187, fol. 533. p. 187 p. 187, fol. 534. p. 187 p. 187, fol. 535. p. 187 p. 187, fol. 536. p. 187 p. 187, fol. 537. p. 187 p. 187, fol. 538. p. 187 p. 187

C 1. *Codex Parisiensis* 4415, olim *Calbertinus* 2459, *regius* 4701, 5, saeculo IX, scriptus, quem descripserunt Haenel l. c. p. LXVII, num. 33, et *Blühme*, LL, III, p. 589. Foliis 86^r. 87. codex inter *Pauli sententiarum libr. V, tit. IV. V. eos titulos legis Romanae continet quorum rubricae sunt: II. De homicidiis. III. De luctuosis hereditatibus. IV. De iure postliminio.*

Codicem ipse Parisiis mense Octobri 1888. denuo contuli.

C 2. *Codex Parisiensis* 4414, olim *Bigotianus* vel *Memmianus* 98, *regius* 4890, 2, scriptus saeculo X, quem descripserunt Haenel, l. c. p. LXVI, num. 32, et *Blühme*, LL, III, p. 590. *Continet foliis* 135. 136. *cosdem tres titulos legis Romanae ac C 1 additis numeris* 10 II. XIII. MII. *Ipse codicem Parisiis mense Octobri 1888. contuli.*

C 3. *Codex Vaticanus reginae Christinae* 520, olim *Petri Danielis*, deinde *Pratarianus*, scriptus saeculo X, quem *Merkel*, LL, III, p. 3, et *Blühme*, LL, III, p. 590. descripserunt. *Continet folio* 99. *titulos* 2. 11. 1. *legis Romanae, quorum rubricae non numeratae haec sunt: De homicidiis. De commotionem litium. De patris vel matris* 15 *donatione vel munificentia ad minorum.*

Inter titulos 11. et 1. *novellae Marciiani tit. 1. invenitur; et in fine primi tituli legis Romanae scriptor librarius haec addit: ista supra superiore sent. scribenda ē quia posteriorem requesivi.*

Collatione a Merkel b. m. facta, quae iam Blühme praesto erat, usus sum.

C 4. *Codex Montispezzulanus schol. medic. H.* 136, olim *Petri Pithoei*, deinde *collegii Trecentis E. II*, scriptus saeculo X, quem descripsit Haenel l. c. p. LIX, num. 21, in quo codice post *legem Romanam Visigothorum folio* 173. *titulus* 2. *nostrae legis Romanae est, cui inscribitur: In Dei nomine incipit lex Romana. De Homicidiis.*

Apographo huius tituli ab Haenel facto, iam a Blühme adhibito usus sum.

C 5. *Codex Basiliensis C. III*, 1, olim *Bonifacii Amerbach*, codex transcriptus saeculo XVI. ex codice quodam *Murbacensi*, quem Haenel l. c. p. XLVI. descripsit. *Continet post interpretationem novellae Valent. III. tit. 3. 'De homicidio casu facto' folio* 101^r. *titulum* 2. *legis Romanae Burgundionum qui inscribitur: Interp. de homicidio voluntario, a ceterorum codicum lectionibus nonnullis verbis discrepantem. Quam partem esse* 30 *codicis Theodosiani ratus Sichardus a. 1528. editioni Codicis Theodosiani fol. 96. lin. 8—23. ex codice Murbacensi transcriptum inseruit; ipse denuo illum contuli.*

C 6. *Alteruter codicum illorum edicti Theodorici, quos Pithoeus Nivellio bibliopolae typis exprimendos dedit, qui iam non supersunt. Continebat § 5. et 6. tituli* 2. *legis Romanae. Quomodo autem haec paragraphi in edictum Theodorici receptae sint, intelligi* 35 *non potest, quod in editione a. 1579. plane ab eo separatae expressae sunt; auctor enim illius editionis, editionem a Sichardo curatam secutus, has duas paragraphos putabat non a Theodorico rege Gothorum, sed a Theodorico rege Francorum emissas esse; cfr. LL. V. p. 168; Gaudenzi in 'Zeitschrift für Rechtsgeschichte. Germ. Abth.' VII. p. 35. not. 3; Brunner l. c. p. 357, not. 16.*

C 7. *Codex Parisiensis* 10753, de quo supra p. 15 confusus, continet folio 8. *inter fragmentum Gaii et interpretationem constitutionis* 5. *Theod. Cod. II. 9. priorem partem tituli tertii legis Romanae Burgundionum.*

III. DE EDITIONIBUS LEGUM BURGUNDIONUM.

§ 6. *De editionibus libri constitutionum et constitutionum extraragantium.*

1. *Princeps editio est Tiliiana, ab Iohanne Tilio (du Tillot) parata, quae inscribitur: 'Aurei venerandaeque antiquitatis libelli. Salicam legem continentes a Clodoveo Childoberti*

et Clotario christianissimis regibus prius editi et postremo a Carolo Magno emendati et aucti, item leges Burgundionum, Alamannorum, Saxonum, Baiuvariorum, Ripuariorum ex veteribus libris emendatiores et auctiores. Parisiis ex officina Jacobi du Pays 1573.

Singulis autem huius operis partibus iam ante annum 1557, typis expressis, illa editio non plane nova est, sed collectio est partium iam ante singulatum editarum, in-
 scriptione quae totum opus amplecteretur addita. Tertia pars quae 'Antiquae Burgundionum leges' inscribitur, 95 paginis librum constitutionum constitutionesque extracagantes continet; liber autem constitutionum indice titulorum ac prima constitutione antepositis, nulla inscriptione singulari addita, 89 numeratis titulis constabat; constitutiones extracagantes 'Additamento legum Burgundionum' 20 titulorum, atque 'Additamento secundo' comprehensae erant: erant omnes, si constitutiones iam in titulo 89, libri constitutionum constantes excipimus, constitutiones extracagantes atque praeterea duo tituli legis Romanae codice A4 servati (= Addit. I, tit. 1. et 19).

Quae editio princeps codices A 1, B 5, A 4 sequitur. Titulus etiamsi plerumque lectionem codicis A 1 recipit (illis scilicet exceptis constitutionibus, qui codici A 1 desunt), tamen saepe codice A 4 usus est; saepe etiam aliquem locum immutavit. Quarum immutationum, quamvis nonnullae emendationes habendae sint, haud paucae tamen falsae atque plane reiiciendae sunt.

2. Editio Basilii Iohannis Heroldi, quae inserta est 'Originum ac Germanicarum antiquitatum libris' Basileae per Henricum Petri mense Septembri a. 1557, impressis, p. 149—158; cfr. Merkel, *l. l.* III, p. 28; Bluhme *ibid.* p. 521. Titulum, qui est: 'In leges Burgundionum Gundobadi Regis praefatio' sequitur inscriptio primae constitutionis, deinde ipsa constitutio, loco nominum comitum primam constitutionem verba eius, qui librum edidit, vel, ut planius dicam, qui illi apographum typis exprimendum dedit, sequantur: 'nomina autem triginta comitum qui hanc manibus constitutionem subscribentes roboraverunt, brevitati studens omitam'. Textus libri constitutionum in hac editione titulus 1—19, (§ 5) amplectitur; desinit liber constitutionum in verbo constituit, finis deest deeratque fortasse etiam codici manuscripto, quo Herold in editione sua usus est, id quod verbis: 'hactenus quae habere potuimus, demonstrari videtur. Glossae marginales, quae in editione sunt, emendationes eius, qui editionem curavit, videntur esse; litterae autem, quae variis in locis textui insertae sunt, ad notas, quae in appendice sequuntur, delegare coniecerim. Eiusmodi autem appendicem opus impressum non habet. Loco rubricarum, si quae longiores erant, qui codicem edidit breviores cortatusque posuit, rubricis quae in codicibus traditae erant cum textu coniunctis. Index capitulorum quem Herold libro suo praemisit codicis auctoritate vel non caditur. Codex ipse (B 11), qui editioni subest, iam non existit; editio tamen videtur docere verba codicis accurate reddita esse, his exceptis quae ad res orthographicas et grammaticas pertinent. Complures codices Parisenses B 2 et B 4 sequitur neque desunt lectiones, quae non traditae, sed ab eo, qui opus edidit, emendatae sint. Litteris in textu ad notam ad codices B 2 et B 4, litteris vel ad editionem principem delegatur. Litterae autem quae commemoravimus singulares, orationi interiectae, non ad varias alii cuiusdam codicis lectiones videntur delegari.

3. Lindenbrogiana editio existit in Friderici Lindenbruch 'Codice legum antiquarum —. Fragmento apud Johannem et Andream Marnas et consortes anno 1613, p. 261—308 et 1618—1325. Editio, quae opus inscribit: 'Les Burgundionum', duae quae antecedenti editioni non aequalis sunt, editionem quidem ab Heroldo curata raro ultra editionem autem principem amplitudinem et formam suam editionem imitatus est. Contra in verba constituendi saepius codices Parisenses B 2 et B 4 sequitur neque desunt lectiones, quae non traditae, sed ab eo, qui opus edidit, emendatae sint. Litteris in textu ad notam ad codices B 2 et B 4, litteris vel ad editionem principem delegatur.

4. Editio Petri Geoprichsch, in Corpus legis Germanicae antiquae ..., Halle Magdeburgicae 1738, coll. 333—498, inserta, nova collatione codicum non videtur.

5. *Editio Martini Bouquet in 'Rerum Gallicarum et Francicarum scriptorum', tom. IV (Parisiis 1741), p. 253—282, editione Lindenbrogiana nititur. Verba auctoris p. 253: 'Lindenbrogianam editionem contulimus cum duobus codd. mss. regis 4490 et 5190', eum codicibus A 1 et B 4 usum esse indicio sunt; neque tamen omnibus in rebus hoc factum est, neque lectiones variae a Lindenbruch allatae omnes receptae sunt. Paucis denique rebus verba huius editionis a tertia editione distant (cfr. inscriptionem nominum comitum). Denique in notis nonnulla insunt 'ad explicandum legum sensum'.*

6. *Editio Pauli Canciani existat in 'Barbarorum legum antiquarum' (Venetiae 1789), tom. IV, p. 1—41. Etiam haec editio ex Lindenbrogiana manavit, iisdem lectionibus variis redditis quas Lindenbrogiana habet; nova collatione non nititur, nonnullas tamen notas ad rem pertinentes praebet'.*

7. *Ferdinandi Walter editio in 'Corporis iuris Germanici antiqui' (Berolini 1824), tom. I, p. 299—350, existat. In universum editionem Lindenbrogianam reddit, sed — quae re a prioribus editionibus discrepat — lectionibus variantibus aucta est ex fragmentis Spangenbergi (ad codicem B 4 pertinentibus) susceptis; neque lectiones variae editionis Heroldi neglectae sunt; cfr. Walter in praef. ad tom. I, p. X.*

8. *Monfalconiana editio, cuius titulus est: 'Lex Burgundionum sive edictum regis Gundobaldi ex optimis editionibus collegit et commentationibus varietatem adiecit Ioannes Baptista Monfalcon, Lugduni excudebat Aimé Vingtimier 1857'. Quae editio editionis Canciani verba notasque illa declarantes reddit, neque vero lectiones varias priorum editionum; necnon loci ex Gaupp et Pepré assumpti ad interpretationem identidem afferuntur.*

9. *Editio, quam Fredericus Bluhme in Monumentorum nostrorum tomo III, (a. 1862), p. 497—578, praebuit, de qua ipse verba facit in praefatione l. c. p. 522—524. Auctoritas huius editionis in eo posita est, quod auctor omnia quae huc pertinerent colligenda sibi sumpsit. Collationibus accuratioribus carebat. Primo titulos I. et 19. Additamenti I. a constitutionibus regum Burgundionum colligendis seclusit; deinde cum Additamenta I. et II. separari non posse intellexisset, numero CV tituli: De bovis si quis pignoraverit (A 4. B 6—10) utens librum constitutionum ed., ut ipse inscribit librum: 'Gundobadi legem inter Burgundiones et Romanos' amplificavit plerosque priorum editionum titulos Additamenti I. (exceptis Addit. I, tit. 1. 19. 20) adiciens. Huiusmodi codices B 6—10 secutus contextum 105 titulorum obtinuit titulisque quattuor alias constitutiones, quas 'Legis Gundobadae capitula extravagantia' inscripsit, numeris 106—109. notatas, addidit (nostr. ed. Const. extr. 18—21).*

10. *Editio, quam C. Binding a. 1880. inscriptam: 'Lex Burgundionum' in 'Fontium rerum Bernensium' tomo I, p. 90—134. emisit. Quae, ut auctor ipse l. c. p. 90. monet, ex editione, quae existat in LL. III, p. 525—578., ita transcripta est, ut correctior quidem, non plane nova sit. Quanquam autem editionis, quam Bluhme curavit, formam sequitur, tamen numeros titulorum 89—109. ad librum constitutionum referri non posse, auctor ipse confitetur. Editio primo codice Parisiensi 4626 (= A 2 nostr. ed.), deinde omnibus omnino codicibus classis A nititur. Recentioribus collationibus auctor usus est, lectiones varias nisi maxime necessarias non afferens.*

11. *Editio, quam J.-E. Valentin-Smith inscriptam: 'La loi Gombette' per multos annos iam paratam fore ut haud longo temporis spatio ad finem perduci possit sperat. Is omnes codices nobis notos constitutionum Burgundionum integros adhibere sibi sumpsit atque iam nunc compluribus fasciculis annis 1889. et 1890. editis, nonnulli horum codicum*

1. Editione Amalathiana leges Romanae usus est Canciani in add. I, 1 et 19.

publici iuris facti sunt. Addidit translatis in linguam Francogallicam nonnullos locos et Grupp. Die Germanischen Ansiedlungen und Landtheilungen (1844), deinde translata praefationem editionis legis Burgundionum a Bluhme curatae. Quae de causa codicis legis iisdem notis insigniuntur, quibus Bluhme usus est. Restat, ut novam in e conscribenda nostra editione hanc viri illustrissimi Valentin-Smith editionem, quatenus proderit, comminuisse quoque usum esse.

Ubi nihil omnino, necve constitutionem extravagantem 20, separatim a Pardessus in nova 'Diplomatum, chartarum etc. prius a Bréquigny et la Porte du Theil collectarum' editione, Parisiis (1843), tom. I, sub num. 97, divulgatam, repetitam a Bluhme in 'Jahrbuch des gemeinen Deutschen Rechts' 1857, tom. I, p. 83, constitutionem extravagantem 21, ab eodem editam in eisdem annalibus tom. V, p. 208—213, exstare.

§. 7. De editionibus legis Romanae.

1. Princeps editio legis Romanae est Iacobi Cuiacii. In indice operis a Cuiacio anno 1566. Lugduni apud Guliel. Rocillium editi, quod praecipue codicem Theodosianum continet, verbis 'Papiani liber Responsorum, qui etiam nondum fuerat editus',¹⁵ nostra h. e. Romana significatur, quae expressa est p. 694—707. Editio 47 titulos habet, quorum in primo rubrica: De pactis inter virum et mulierem et verba Papiniani resp. libri I. ad legem Romanam non pertinentia inveniuntur. Titulus 28. nostrae editionis falsa distributione tit. 12. factus est; titulus 26. nostrae editionis deest; cfr. Barkow l. c. p. IV.

2. In editione secunda codicis Theodosiani a Iacobo Cuiacio anno 1586. Parisiis apud Sebastianum Nicellium curata iterum in indice verba 'Burgundionis IC., qui Papiniani Responsorum titulum praefert (alia exemplaria: praetulit) liber' ad nostram legem, quae p. 138—152. expressa est, spectant. Quae editio 46 titulos continet, omissis est tit. 1. prioris editionis; tit. 28. nostr. ed. loco tit. 11. remansit itemque deest tit. 26. nostr.²⁰ ed.; cfr. Barkow l. c. p. VI, num. 3.

Secunda editio non simpliciter verba prioris reddidit¹, sed sat multas emendationes habet.

Sed non solum id quaeritur, non Cuiacius in conscribenda sua editione codicibus quibusdam nobis non serratis usus sit, sed etiam ea existit quaestio, utrum editio secunda³⁰ codicibus utatur, qui Cuiacio in editione principe praesto non essent, an ea, quibus editiones inter se distent, alio quodam modo sint explicanda. Mea quidem sententia Cuiacius in editione principe codice A 4 eodemque etiam in editione altera paranda, adhibito tamen nonnumquam codice A 5, usus esse videtur. Deinde in titulis 1. 2. 11. codice C 3, in tit. 2. 28. 41. codice aut C 1 aut C 2 usus est. Si diudividendum sit, uter code.³⁵ usurpatus sit, indicia nonnulla quidem sed haud magni momenti ad codicem C 2 delegare videntur. Postremo ad verba titulorum 2. 17. 44. editionis secundae constituenda adhibebantur eae editiones, quibus hi tituli non cum aliis iuris fontibus usque ad annum 1586, emissae sunt; usus est Cuiacius in hac altera editione antiquis legibus Burgundionum (Liber) quas ipse offert antio editionis, deinde Codice Theodosiano edito⁴⁰ a Sabarda ea quo in titulu 2 locum desumpsit, ad quem etiam glossa marginali deliquit hoc verbum: ad demum nostra Theodoricus rei Francorum, fortasse etiam editione principe Libelli Theodoricus.

¹ Editio, quae anno 1586. Curata emissae est, quorum exemplaria nonnulla divergentia mutata titulo eodem editione Implacatione a 1586 iterum edita sunt, ea editione princeps a 1566 conscripta est, ea 1586 quaeque editio, quae Parisiis a 1604. curata est, ea nonnulla divergentia exemplaribus editionis Parisiensis anno 1586. mutata titulu. videtur constare cfr. Barkow l. c. p. VI. A.

Nostra autem opinio, Cuiacium codicibus A4 et A5 usum esse, non solum comparatis editionibus cum illis codicibus, sed etiam ea re comprobatur, quod codices Petri Pithoei erant, quem socium in edendo libro (a. 1566) se habuisse Cuiacius ipse confitetur. v. Savigny, Merkel, Barkow, Tardif sententiam a nobis refutatam defenderunt
 5 Cuiacium et in editione principe et in editione secunda codicibus esse usum, qui nobis servati non sint.

3. In collectione fontium iuris Romani sub titulo: 'Iurisprudentia vetus antejustiniana', Lugduni Bataavorum a. 1717. emissa, auctor Antonius Schulting p. 827—854. hanc nostram legem Romanam 'Papiani liber responsorum' inscriptam edidit. Quae editio quod
 10 ad verba attinet¹ ex editione Parisiensi anni 1586. manavit. In notis praeter lectiones varias editionis principis egregiae explicationes verborum legis praebentur. Reperita est haec editio a. 1737. Lipsiae in officina Weidmanniana, et a. 1744. curante Ios. Finestresio Cervariae; cfr. Barkow l. c. p. X.

4. Una cum 'Legibus novellis 5 anecdotis' a. 1767. Romae Iohannes Christophorus
 15 Amadutius legem Romanam p. 131—295. edidit, 'Lex Romana seu responsum Papiani' superscriptam; in superiore parte paginarum legitur textus legis e codice A2 cum omnibus vitis et notis siglisque accuratissime transcriptus, in media parte textus legis ab editionis auctore 'suae lectioni restitutus' praebetur, in infima denique parte cuiusque
 20 paginae leguntur notae, variae lectiones tam editionum priorum quam codicum A2 et A3. Editio, ut codex A2, titulos 48 habet, index titulorum deest (cfr. autem tabulam cod. A2 p. XIX). De auctoritate notarum orationem explicantium cfr. v. Savigny l. c. II², p. 33; Barkow l. c. p. XXXIII.

5. In tomo II. collectionis 'Iuris civilis antejustiniani', a Gustavo Hugo a. 1815. Berolini editae, p. 1499—1541. a Friderico Augusto Biener editio legis Romanae re-
 25 cepta est, quae 47 titulis constat atque praeter lectiones editionis Cuiacianae Amadutianaeque etiam lectiones varias codicis A5 continet.

6. 'Lex Romana Burgundionum' 47 titulis constans a. 1826. ab Augusto Friderico Barkow Gryphiswaldiae edita est. Qua ratione et quo consilio haec editio adornata sit, cfr. praef. edit. p. XXXIII. Recentes collationes editori praesto non erant; quae autem
 30 lectiones iam antea in libris impressis prolatae erant, eas quam diligentissime composuit legenque commentario egregio illustravit²; id potissimum demonstrare contendit, e quibus fontibus genuini iuris Romani unusquisque titulus derivandus sit.

7. De editione, quam Fridericus Bluhme in Monumentorum nostrorum tomo III (a. 1862), p. 579—624. inscriptam: 'Lex Romana, vulgo Papianus dicta, Gundobadi regis
 35 iussu composita' titulis 47 edidit, ipse ille disseruit in praef. p. 594. Excepto codice A2 collationibus auctor nititur vel omnino tunc primum vel denuo ab ipso factis, nonnullasque coniecturas praebet, quarum quamquam plurimae recte sese habere videntur, nonnullas probare non possum; adnotatione critica quam vocant lectiones variae codicum, notis fontes Romani legis, Barkow auctore, afferuntur.

8. Editio in 'Fontium rerum Bernensium' tomo I (a. 1880), p. 135—152. emissa verba
 40 editionis a Bluhme curatae reddit.

Denique admonemus, Angelum Maium fragmenta, quae servata sint codicis A1, titulos 28—36 (nostr. ed.) continentia in 'Iuris Romani antejustiniani fragmentis', Romae et Berolini 1823. et 1824, p. 104—108, et in 'Scriptorum veterum collectione' tom. I, Romae
 45 1825. et 1831, part. IV, p. 80. 81, edidisse; cfr. Barkow l. c. p. XXI; deinde Antonius

1. In praefatione haec lectori auctor dicit: manu curatorum codicum praesidium si mihi adfasset, non dubito, quin nonnulla inde quoque potuissent produci, quae in rem meam veterem. 2. Specimen editionis a Barkow iam a. 1817. editum paginas 16 manuum ad lectorem et primum atque secundum titulum legis Romanae habet.

Zirardinus anno 1766. titulum 26. ex codice A 2 in Imp. Theod. et Valent. novellis legibus p. 521. emisit. Praeterea una cum aliis collectionibus fontium iuris Romani separati tituli 2. 17. 44 legis Romanae editi sunt a Sichardo, Tilio editoribusque legis Gundobadae; quod iam supra p. 22. commemoratum est.

Hanc legem Romanam et eam et in linguam Franco-gallicam transferre etiam J.-E. Valentin-Smith, in animo se habere mihi indicavit.

§ 8. De nostra editione legum Burgundionum.

Ex eis, quae de historia legum Burgundionum et de codicibus, quibus traditae sunt, disserui, efficiuntur rationes, quibus in legibus illis cendis uti oporteat, scilicet omnes leges et in una editione comprehendendas et in tres partes esse dividendas.

Appellatio libri constitutionum, quae primae parti inscribitur, ex primae constitutionis inscriptione, quam omnes codices praebent, desumpta est. Quam appellationem, etsi non a temporibus regum Burgundionum repetita est, tamen aetate maiorem esse constat reliquis nominationibus, quas praeter eam in codicibus manuscriptis legimus. Memoria multorum saeculorum etiam nomen legis Gundobadae confirmatum est; quam appellationem priori ea de causa postponimus, quod collectionem constitutionum genuinam, a Gundobado exeunte V. saeculo compositam, integram ad nos non pervenisse cognovimus, sed mutatam posterioribus et Gundobadi et Sigismundi legibus. Appellatio autem, quam proposuimus secundae parti, ex se ipsa probatur, constitutionibus iis extravagantibus nominatis, quae ut ita dicam, extra librum constitutionum vagantur. Appellatio denique tertiae partis, lex Romana, omissio verbo Burgundionum, quod supervacaneum videtur esse, si titulum principalem respicimus, codicibus tradita est, et verba, quae exstant in libri constitutionum pr. const. § 8: 'forma et expositio legum (sc. Romanarum) conscripta', ad legem nostram sine dubio referenda sunt; eam autem appellationem temporibus regni Burgundici usitatum fuisse non est veri simile; appellatio denique 'Papianus' plane negligenda est, eam eam falsam esse iam dudum cognitum sit.

Restat, ut pauca etiam verba de nostra editione ipsa faciam:

Titulorum numeri libri constitutionum legisque Romanae certi sunt; incerti sunt quos constitutionibus extravagantibus adicci; ordo constitutionum extravagantium qualislibet esse potest; ut autem iam Tilius et Bluhme quam maxime potuerunt ordinem codicum secuti sunt, ita in nostra editione id spectavimus, ut si tituli antecederent, qui in compluribus codicibus certo ordine redduntur.

In nonnullis codicibus singuli tituli in particulas quasdam distribuuntur, cui partitioni nostra paragraphorum distributio non semper respondet, cum plane ad merum arbitrium titulos paragraphis disposuerim, quoniam nunquam, priores editiones respiciens, minus aptam partitionem seruari. Etiam Bluhme in hac re editionem Lindenbergianam, itaque Tilianam secutus est, et cum Tilius partitionem suam ex codicibus A 1 et A 4 decomposset, priores editiones cum his codicibus consentiant, nisi quod numeri nullo in codice adicci sunt.

Duae praecipue res observandae sunt:

Supra exposuimus, quosdam codices in fine libri constitutionum (post tit. 88), eam quae partem nonnullas continet constitutiones, quae secundum nostram opinionem, eadem codicum optimeam approbatam, censenda extravagantium, de qua etiam in editione legum Burgundionum numero constitutionum extravagantium adscribendae essent. Editione nostra id demonstrari velim, nonnullis codicibus (B 6—10) eos titulos, qui tit. 88. sequuntur, continua numeratione adiunctos itaque librum constitutionum 105 titulorum traditum esse. Utile autem nobis visum est, praecipuam inscriptionem titulo 89, anteponi.

Prima constitutione ea forma, qua primo lata est, codicibus non tradita, nostrae editionis forma A legis Gundobadae genuinae initium restituere conatur; litteris autem 'etc.'

ad contextum formae B delegatur; quibus litteris id tantum demonstrare volumus, § 2 cum § 1 cohaeruisse, in dubio tamen relinquentes, an reliquus textus (§ 2 sqq.) olim talis fuerit, qualis in codicibus nobis traditus est. Forma B initii primae constitutionis eam formam exhibet, qua codicibus traditur. Quae auctoritas huic traditioni attribuenda sit, iam supra diximus.

Editio libri constitutionum praecipue codicibus A 1 et A 2 nititur, sed non adeo, ut, ubi in iis manifestus error est, haec falsa lectio in textum recepta, rectior lectio inter notus tantum commemorata sit; nam etiam hoc observandum est, lacunas quasdam horum codicum ex aliis codicibus explendas fuisse; omnes autem lectiones in contextum non receptae codicis A 1 vel A 2 inter notas inveniuntur. Apparatus variarum lectionum fortasse maior et inutilis videtur, sed potius ampliora quam minora praebere volui; innumerabilia tamen vitia orthographica et grammatica, quae cum in ceteris codicibus, tum in A 3. B 1. B 6 occurrunt, omisi. Quod ad constitutiones extravagantes attinet, imprimis codices A 3 et A 4 respiciendi erant.

Denique ut ad legem Romanam transeam, ex fragmentis codicis A 1 apparet, quam perversum sit, quod in codice A 2, cuius auctoritas fere gravissima est, lectio corrupta sive lacunosa sive mendosa inveniatur, ideo lectiones codicum A 3—5 in notas tantum loco variarum lectionum recipere.

Quos locos coniectura emendatos in textu exhibui, uncis inclusi sunt. Nonnumquam etiam priorum editionum lectiones reddidi, Cuiacii — sunt enim, qui eius lectiones tantidem, quanti codicum fidem faciant — Tilianae, Lindenbrogianae, aliarum eo consilio, ut, qua re inter se differrent et quae homines docti emendare vellent, ostenderem.

In notis, ad explicandum contextum additis, quam brevissimus esse studui; quod ad eorum disputationes, qui singula accuratius examinant, delegavi, noli putare me, quaecumque illi viri docti exposuerint, sumere; ansas potius, ut ita dicam, praebere volui, ut in eam rem, de qua illi disputaverunt, accuratius inquireretur. In lege Romana maximi pretii esse putavi fontes singulorum statutorum indicari.

Prioribus paragraphis qua ratione singulorum codicum cognitionem mihi paraverim, exposui. Restat ut maximas singularesque gratias iis viris agam, qui in conficiendo opere me adjuvarunt, imprimis venerabilissimo investigatori legum Burgundionum J.-E. Valentin-Smith, viris illustrissimis C. Binding, C. Ritter ob officiosum atque utilissimum in parandis codicum collationibus auxilium, praefectis bibliothecarum Berolinensi et Parisiensi, cum codices inspiciendos mihi traderent, viro excellentissimo L. Delisle, quod ut imaginem codicis Parisiensis 4758 photographice mihi pararem permisit, quae imago a fratribus Bossert Basileae facta est.

Dabam Basileae, 15. die mensis Martii 1890.

LUDOVICUS RUDOLFUS DE SALIS.

TABULAE CODICUM.

I. CODICES LIBRI CONSTITUTIONUM ET CONSTITUTIONUM EXTRAVAGANTIUM.

1. Ordo codicum a Fr. Bluhme institutus¹.

Bluhme.	=	Ed. nostra.	Bluhme.	=	Ed. nostra.	Bluhme.	=	Ed. nostra.
A	=	B 6	F	=	B 1	K	=	A 2
B	=	B 7	G	=	B 4	L	=	A 3
C	=	B 8	H	=	B 2	M	=	A 4
D	=	B 9	I	\	I ^a	=	B 5	
E	=	B 10			I ^b	=	A 1	

2. Ordo codicum editionis nostrae.

Ed. nostra.	=	Bluhme.	Ed. nostra.	=	Bluhme.	Ed. nostra.	=	Bluhme.
A 1	=	I ^b	B 3	=	deest	B 9	=	D
A 2	=	K	B 4	=	G	B 10	=	E
A 3	=	L	B 5	=	I ^a	B 11	=	Ed. Herold.
A 4	=	M	B 6	=	A	C 1	=	deest
B 1	=	F	B 7	=	B	C 2	=	Cod. Monac. Lat. 4115.
B 2	=	H	B 8	=	C	C 3	=	Codd. Anseg. collect. Capit.

II. CODICES LEGIS ROMANAE.

1. Ordo codicum a Fr. Bluhme institutus.

Bluhme.	=	Ed. nostra.	Bluhme.	=	Ed. nostra.	Bluhme.	=	Ed. nostra.
A	=	A 1	F	=	C 1	L	=	C 7
B	=	A 2	G	=	C 2	M	=	B 6
C	=	A 3	H	=	C 3	N	=	B 1
D	=	A 5	I	=	C 4	O	=	B 4
E	=	A 4	K	=	C 5	P	=	B 2
						Q	=	B 5

2. Ordo codicum editionis nostrae.

Ed. nostra.	=	Bluhme.	Ed. nostra.	=	Bluhme.	Ed. nostra.	=	Bluhme.
A 1	=	A	B 2	=	P	C 2	=	G
A 2	=	B	B 3	=	deest	C 3	=	H
A 3	=	C	B 4	=	O	C 4	=	I
A 4	=	E	B 5	=	Q	C 5	=	K
A 5	=	D	B 6	=	M	C 6	=	deest
B 1	=	N	C 1	=	F	C 7	=	L

¹ Quam ordinem sequuntur etiam C. Binding et J. E. Valentia Smith; pro signis tamen I^a I^b, quibus I^a Bluhmi codices I nostram contemporaneos a nostra recentiori distinxit, C. Binding I^a P^a scripsit.

I.
LIBER CONSTITUTIONUM
SIVE
LEX GUNDOBADA.

A.

LEGIS GUNDOBADAE GENUINAE INITIUM RESTITUTUM.

[Prima Constitutio¹.]

Vir gloriosissimus Gundobadus rex Burgundionum. Cum de parentum nostrisque constitutionibus pro quiete et utilitate populi nostri impensius cogitemus, quid potissimum de singulis causis et titulis² honestati, disciplinae, rationi et iustitiae conveniret, et coram positis obtimatibus nostris³ universa pensavimus, et tam nostram quam eorum sententiam mansuris in evum legibus sumpsimus statuta perseribi. Amore iustitiae, per quam Deus *etc.* (*Vide infra p. 30, l. 28 sqq.*)

¹ cogitaremus *ex coniectura Lind.* || ² statuta *ex emendatione iam a Lind. proposita; statuta*
¹⁵ *codd.; cfr. infra initium tit. 52.*

¹ *In tit. 81. ab ipso Gundobado haec constitutio prima appellatur. Quod ad tempus quo conscripta sit attinet, opiniones hominum doctorum quam maxime inter se discrepant. In hac re id magni erat momenti, quod prooemium praefationem esse primam (praefationunculam) eamque ab iis, quae sequuntur, seiungendam censuerunt; veram autem primae constitutionis introductionem, quam etiam praefationem secundam appellant, inscriptionem esse, aliis codicibus aliter traditam, putarunt, quae librum const. modo Gundobado, modo Sigismundo attribuat. Si nostram sententiam sequeris, non de praefationibus, quae propriam habeant vim, verba facienda sunt, sed de prima constitutione; cfr. praefationem nostram supra p. 9. Quod de prima constitutione exempli gratia Binding l. c. I, p. 121, et Jahn l. c. II, p. 34. dicunt, coniecturarium solum auctoritatem habere perspicuum est. Cfr. autem quod etiam Theoderici edictum tit. 1 sqq. et Lex Visig. II, 1 statuta continent de iudicibus et iudicatis. 2) Cfr. Bluhme, LL. III, p. 525, not. 78; supra p. 7; infra tit. 43, § 1. 3) Cfr. infra § 2: habito consilio comitum et procerum, § 3. 14; tit. 53. 74. 81. 88; Const. extrar. 18. Singularia quaedam cfr. in tit. 1, § 1. 55; Const. extrar. rubr. 21 ('conventum Burgundionum' continemem significare Burgundionum probari vix potest). In aliis constitutionibus dicit legislator se legem edidisse ad 'comitum querelam' vel 'multorum relationem', neque vero id dicit, hac de causa se consilium optinatum aut comitum habuisse; cfr. infra tit. 76. 77, § 3; Const. extrar. 1. 19. 20. Comites aut optimates conscribendae legi adfuisse non narratur, exempli gratia in tit. 42. 43. 45 - 47. 49 - 52. 54. 60. 75. 84. Qua tamen re id non efficitur, comites aut optimates non adfuisse. Eam autem sententiam, regi absentibus optimatibus et comitibus leges ferre omnino non licuisse, recte sese haberi non puto; cfr. praecipua Const.*

B.

LEGIS GUNDOBADI FORMA IN CODICIBUS MANUSCRIPTIS
TRADITA.

[Prima Constitutio.]

A.

Ex Codicibus A 1. 2. 3. B 1. 2. 4. 6.

[1.] In* Dei nomine** anno secundo regni domni nostri gloriosissimi Sigismundi*** regis liber constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus et datum† sub die IIII. kalendas Aprilis Lugduno.

*) Vir gloriosissimus Gundobadus rex Burgundionum. Cum de parentum nostrisque constitutionibus pro quiete et utilitate populi nostri impensius cogitemus quid potissimum de singulis causis et titulis honestati disciplinae rationi et iustitiae conveniret et coram positis obtinatis nostris universa pensavimus et tam nostram quam eorum sententiam mansuris in eum legibus impensius statuta perscribi. In A 1. 2. exceptis verbis Vir ... populi, quae desunt hodie A 1 a bibliotheca resecata parte foliorum 66, 67, in qua initium primae const. scriptum erat; vid. tabulam.

) In Dei nomine om. B 1. 2. 4. * Segismundi A 3, Segimundi B 1. † et datum A 1. 2: aslatum A 3, editus B 2. 4; aslatus B 1; editum B 6.

B.

Ex Codicibus A 4. B 5. 7. 8. 9. 10. 11.

[1.] In Dei nomine anno* secundo regni** domni nostri gloriosissimi Gundobadi*** regis liber† constitutionum de praeteritis et praesentibus atque in perpetuum conservandis legibus editus sub die IIII. kalendas Aprilis Lugduno.

*) In Christi nomine incipit prologos (prologus B 8) domni nostri praecellentissimi Gundobadi (Gundubade B 7) regis quem constituit anno B 7. 8, in B 7 praecedunt verba: Constituta Gundubade regis. **) agnoscendae fidei A 4, agnoscendi fidei B 11 pro anno secundo regni. *** Gundobadi B 11; Gundebadi A 4; Gundebati B 9. 10; Gundubadi B 8; Gundubade B 7; Gundabado B 5. †) prologus quod legitur liber B 5.

[2] Amore iustitiae, per quam Deus placeatur et potestas terrena dominatōnis acquiritur, ea primum¹ habito consilio comitum et procerum nostrorum

7—12 *cod. 1. 8 regni desunt A 1. 3. B 6.* domno nostro gloriosissime A 3. § 10 adque A 1. 3. B 1. 6. 30
§ 11 perpetuo A 3. B 1. 2. 4. conservandis A 2. legibus om. B 1. § 12 sub ... Lugduno desunt hodie B 5;
Lugduno om. A 2. 3; Lugdubal B 1; Lugud B 2.

7—12 *cod. B. 8 domni nostro gloriosissime B 5; domini B 11. § 9 regis libera institutione B 5, regis libera institutione B 7. § 10 in loco a B 8. adque B 5. § 11 perpetuo A 4. conservandis conservandis B 5. editus editus B 5. 9. 10; editus B 7; ponitus B 8. § 12 die III. B 11; 35
die IIII. B 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10; Aprilis B 9. Lugdunum B 7. 8.*

*) *regis iustitiae et per quam Deus placatur A 3. placatus B 9. 10; potestatem per quam B 7; per quam Deus placeatur B 8; per quam Deus placatur B 1. terrena dominatōnis A 2; terrena dominatōnis A 3; terrena dominatōnis ratione B 1; terrena dominatōnis ratio B 8; terrena dominatōnis B 1. § 29 ea primum om. B 8. primum A 3. B 1. 3. comitum nostrorum B 2. 4. et procerum B 7. atque primum B 11. abito con- 10
silio B 5. comitum A 1. B 9. 10. comitum B 1. et ad e. A 1. 2. procerumque A 4. B 1. 2. 4. 11;
procerum B 6. procerum B 7; procerum B 7.*

cod. 1. 19. L. II. 2. Francorum cap. 12. 13. SS. Merq. II. 566 app. Grapp. I. c. p. 310. Jahn. I. c. I. p. 35. Fests. de Cassanop. Les monarches françois 1888. p. 113. Secretan. I. c. p. 135. W. Siebel in 'Mittheilungen des Instituts für osterr. Geschichtsforschung', tom suppl. II (1887). p. 319.

1. *Etiam cum interpretationem quam dedit Cassallian. I. c. p. 365 immutatim appesi, via erudi- 15
pate. de L. Long. II. 1. 1. Hbel primo.*

studuimus ordinare, ut integritas et aequitas iudicandi a se omnia praemia vel corruptiones excludat.

[3.] Omnes itaque administrantes ac iudices secundum leges nostras, quae communi tractatu compositae et emendatae sunt, inter Burgundionem et Romanum 5 praesenti tempore iudicare debebunt¹, ita ut nullus aliquid de causis et iudiciis praemii aut commodi nomine a qualibet parte speret aut praesumat accipere, sed iustitiam, cuius pars meretur, obtineat et sola sufficiat integritas iudicantis.

[4.] Cuius legis conditionem nobis quoque credidimus inponendam, nec ullus in quolibet causarum genere integritatem nostram suffragiis aut praemio adtemptare 10 praesumat, a nobis primum aequitatis studio repellentes, quod a cunctis sub regno nostro iudicantibus fieri prohibemus, ne fiscus noster aliquid amplius praesumat, quam de solutione multae legibus legitur constitutum.

[5.] Sciant itaque obtimates, consiliiarii, domestici² et maiores domus nostrae, cancellarii etiam, Burgundiones quoque et Romani civitatum aut pagorum comites 15 vel iudices deputati, omnes etiam et militantes³: nihil se de causis his, quae actae aut iudicatae fuerint, accepturos aut a litigantibus promissionis vel praemii condicione

1 studemus B 11; studimus A 3; studuimus B 6; statuimus B 7. ordinari A 4. ut] aut B 1. et aequitas om. B 7. iudicantium A 3; iudicando B 1. 2. 4. 5; iudicandum B 7. 8; iudicantium B 6. 9. 10. *Bibhne.* a se] seu B 7. 8; ad se B 1. || 2 corruptionis A 3. B 7. 9. 10; corruptionis B 8. exclu- 20 deat B 9. 10; excludant A 4. B 1. 2. 4. 5. 8. 11; excludantur B 7. || 3 omnes itaque (antique B 1) administrantes iudicia B 1. 2. 4. *Lind.*: omnis itaque administrantis hac (ac B 8) iudicis B 7. 8; ac] hac A 3. 4. B 9. 10. iudices] iudicantes B 11. || 4 tractu A 1; tracto B 5 *vide infra* § 13; tractato A 3. 4. B 6; tractatio B 1; tractatum B 7. 8; tractum B 4. compositis et emendati B 8; compositae emendati A 3. Burgundiones Burgundiones B 7) et Romanos B 1. 7. || 5 a praesenti B 2. 11; 25 ad praesenti B 1. 4. 9. 10; ad praesentem B 7; ad praesente B 8. debent B 5. 11; debant A 3; debebant B 1; debebat B 8. de hac causis A 3. et] vel A 4. B 1. 2. 4—11. || 6 aut corripiendi nomine A 3; vel commodine a qualibet A 4. B 9. 10; vel (aut B 5) commodi de qualibet B 1. 2. 4. 5. nomen B 8. partes sperare aut qualibet aut B 1; partis B 7—10. || 7 iustitia A 4. B 1. obtineat om. A 2. 3. iudicantis A 4. B 2. 4. 7—10; iudicantes B 1; iudicanti A 1. 3. B 6. *Til.*, *Bind.*; iudicandi A 2; iudicante 30 B 5; sed iustitiae sola sufficiat integritas iudicandi B 11. || 8 nobis om. B 7. 8; vobis A 4. credimus A 3. 4. B 1. 5. 7. 8; a nobis credimus B 11. nec nullus A 3; ne nullus B 5; nulli B 1; ne ullus A 4. B 11; nullus om. nec B 2. 4. || 9 et integritatem A 1. B 5; integritates nostras B 1; nostram om. B 11. praemiis A 4. B 1. 2. 4. 7. 8. ad temptatorem B 7. 8. || 10 ac nobis A 2; a vobis B 11; a nobis quoque B 1. 2. 4. 7. 9. 10. *Lind.* primum] praemium B 8. *Til.* aequitatem A 1; aequitatum B 1; aequitas B 5. 7; aequi- 35 tates A 3. studium A 3. B 6—8; studia repellens B 11; studio—cunctis om. A 2. regna nostra B 1. || 11 iudicantis A 4; iudicantes B 1. fieri om. B 11. prohibemus B 8. nec A 3. B 5. 6. 8. 11; ut nec B 7. 9. 10. fiscum nostrum B 1; fiscos nostros B 6. quam om. B 6; quod A 3; quo B 1; quam quod B 2. 4. 5. 7. 8—11. *Lind.* || 12 de sola inflatione A 4. B 1. 2. 4. 5. *Til.*, *Lind.* legitur om. B 1. 2. 4. 5. || 13 scient B 9. 10; sciatis B 6; sciat A 3. obtimates A 3; obtimatis B 1. 5. 7; 40 obtimates comites (obtimatis comitis) consiliiarii A 4. B 1. 2. 4. 5. 7—11. consiliiarii A 1. domestici —cancellarii om. B 1. 2. 4. nostri et B 11. || 14 etiam om. B 11. et A 4. B 9—11. Burgundiones Romani quoque A 4; et tam Burgundiones quam Romani *ex coniectura Til.*, *Lind.* quoque om. B 2. paganorum A 2. 3. B 5. 8. || 15 ac iudicis B 8. iudicis deputati omnes A 3; iudices deputationes A 1. 2. B 4; iudices deputationes B 5; iudices deputationis A 4. B 2; iudicos deputationem B 1; iudices deponati B 9. 10. 45 omnes] homines B 8. et om. A 4. B 1. 2. 4. 5. 7—10. militantis B 2. 4. 8; milites B 11. se om. A 4. B 1. 2. 4. 5; sed A 3. de om. B 6. causas his qui acte A 3; causis quatenus actuae B 2. 4; causis quatenus causa B 1. his om. A 1. B 1. 7. 10. que acte aut B 6; que in acte B 7. || 16 aut] ac A 2; vel B 11. fuerunt B 1. 6. accepturus A 3. B 6; aliquid accepturis A 4; aliquid accepturos B 2. 4; aliquid accepturus B 1. 7. 9. 10. a om. A 3. B 4. 6. promissiones A 3; promissione B 1 praemia B 8

1) Cfr. *infra* § 8; *id.* 55, § 2; 60, § 1. *Brauer l. c. I*, p. 260. 338. *Bibhne in Jahrb. des gen. Deutsch. Rechts I* (1857), p. 71 *seqq.*: non recte v. *Savigny l. c. II*, p. 8. 2) *Domesticius erat magistratus quidam, cuius nomen etiam apud Ostrogothos et in regno Francorum invenimus; cfr. Wart., VG. II. 2. p. 47, n. 3.* 3) *Sécretan l. c. p. 137—142; Jahn l. c. I*, p. 93. 134; *Ginoulhiac l. c. p. 532.*

quaesituros; nec partes ad compositiones¹, ut aliquid vel sic accipiant, a iudice conpellantur.

[6.] Quod si quis memoratorum corruptus contra leges nostras, aut etiam iuste iudicans, de causa vel iudicium praemium convictus fuerit accepisse, ad exemplum omnium probato crimine capite puniatur²: ita ut facultatem eius, in quo venalitas³ vindicatur, a filiis aut legitimis heredibus suis, quae in ipso punita est, culpa non auferat.

[7.] Notariis sane deputationum iudicum pro iudiciorum commodis in causis ultra decem solidos addictis singulos tremisses censuimus posse sufficere, intra decem solidos minora commoda quaesituros³.

[8.] Inter Romanos vero, interdicto simili conditione venalitatis crimine, sicut a parentibus nostris statutum est, Romanis legibus praecipimus iudicari; qui formam et expositionem legum conscriptam, qualiter iudicent, se noverint accepturos, ut per ignorantiam se nullus excuset⁴.

[9.] De male vero ante acto tempore iudicatis prioris legis forma⁵ servabitur; hoc etiam inserentes, ut, si forte iudex in corruptione accusatus convinci nulla ratione

1 quaesituri sint B 11; quisiturus A 3; quaesiturus A 4 B 1, 4, 6—9. nec ne B 1. partis B 1, 2, 4, 5, 7, 8; patris A 4. compositionem A 3, 4, B 6, 8—11; compositionis B 1, 7; compositione B 2, 4. ut om. B 1; aut A 2, 4, B 1, 2, 9, 10. vel sic *desunt* B 5, 11. sic acc. sibi accipiant B 11; si accipiant A 4, B 2, 4; accipiant B 8; si accipiat B 1; se accepisse iudice B 5. || 2 conpellatur A 4, B 6, 9, 10; conpellentur B 11. || 3 quisque B 8. temerarium A 1, 2; meritarum A 3. corruptis B 8; corruptam B 2, 4; corruptus om. B 5. iuste om. B 5; iniuste B 7, 8, 11; iniusti B 4. || 4 iudicant B 5. causis B 5. iudicio B 1, 2, 4, 9, 10; iudicii A 4, B 11. accepisse om. B 8. || 5 probato crimine ad exempl. omn. B 1; probatum B 5, 6. puniatur B 6, 9, 10; ponatur A 3; puniatur B 5, 8. || 6 a soli A 1, 2. filiis aut om. A 2. quis quae] eius qui (que B 1, quia B 2) B 1, 2, 4; quid B 5. in ipso punita] in om. A 2; in ipsum posita B 8; in ipso punita A 1, 3, B 5, 9, 10; in ipso privata B 11. || 7 auferatur B 1, 2, 4; auferant B 11. 8 notariis sane de potestate eorum iudicum iudicium A 2, B 6] A 1, 2, 3, B 6; notariis iudicum B 5; notarii notarius B 1; ante iudicium iudicum B 2] B 1, 2, 4; notarii notarii A 4 sane notarius animum B 8 deputationum deputationum A 4; deputationum B 9, 10. iudicium iudicium A 1, B 8] A 1, B 7, 10. causa B 11. || 9 addictis B 9, 10. singulis tremisses A 4, B 7, 8. nec intra A 1—3, B 6. suffi- au erant in sex solidis quomoda B 5. || 10 memora B 1, 2, 4; memora B 6. quaesituros A 3, B 6; quaesituri B 1, 2, 4, 7—10; composuitur B 11; quaesitura A 4; om. B 5. || 11 interdictis B 1, 4; interdicti B 2. venalitas B 7. crimine om. B 9, 10. || 12 institutum B 11. praecipimus om. A 2; precibus B 9, 10. notari] A 3, B 1, 2, 4, 5, 7, 8. quia B 1; quae B 8. forma A 3. et om. A 3, 4, B 5, 6, 8. || 13 ex positionem B 5. expositionem B 8; expositionibus B 7. conscriptis A 3; conscripta B 7, 8. aequaliter A 3; 35 qui qualiter A 4; quicumque et qualiter B 10; quicumque equaliter B 9. iudices si noverint B 7, 8. coram om. B 1. accepturos A 3, B 5—8. ut et B 1, 4. || 14 excusat B 7. || 15 male A 3, 4, B 5—7, 9, 11. *Id. Inst. mala B 1, 2, 4. mala B 8. mala A 1, 2. Inst. ante acto sustineat desunt B 5. interdictis B 2, 7, 8. interdictis B 1, 11; iudicantes A 3; iudicio B 1. B 6 inserentis B 7—10; interentes B 6. interita B 11. conscriptam B 1, 9, 10. fuerit accusatus B 7, 8. convinci et convincitur B 8; 40 quod nulla ratio poterit accusator adprobare simili poena B 1, 2, 4. ratio B 8; probatio B 7, 9—11.*

1 *Cfr. infra tit. 71. Const. extra. 21, § 11. l. Rom. tit. 9, § 2.* 2 *Cfr. l. Visig. VII, 4, 5. et in hoc statuto Cod. Inst. XII, 41, 8 imitator, ut Bluhm opinatus est, ad tempus dependentem, quo praesens constitutum conceptum est, momentum quoddam exhibere videtur annis constitutionum quae affertur a Zenone imperatore a 484 data.* 3 *Quae forma et expositio legum Romanarum conscripta lege Bonensis continentur, quoniam legum Burgundionum partem tertiam edimus. In verbo conscriptam conuocato com. nota, quod acceptores accepturae, nempe, hanc collectionem iuris Romani, ut Haenel l. c. p. 101. patet, non eo tempore existens, quo praesens constitutum edictum; cfr. Gemwalli l. c. p. 369. Cfr. infra tit. 12, § 5. Const. extra. 1, 20, supra § 5. Schaefferi l. c. p. 222.* 4 *Quae haec prior Const. extra. 2, inserta non videtur, cfr. § 11.*

potuerit, accusator simili poenae subiaceat, quam iudicem corruptum praecipimus sustinere.

[10.] Si quid vero legibus nostris non tenetur insertum, hoc tantum ad nos referre praecipimus iudicantes.

5 [11.] Si quis sane iudicum, tam barbarus quam Romanus, per simplicitatem aut negligentiam praeventus, forsitan non ea quae leges continent indicabit et a corruptione alienus est, XXX solidos se noverit solviturum, causa denuo discussis partibus iudicanda.

10 [12.] Illud¹ adicientes, ut si iudices simul tertio interpellati non iudicaverint, et causam habens interpellationem nostram crediderit expetendam, et iudices suos ter se adisse et non auditum probaverit, XII solidorum iudex inlacione multetur; ac si quisque de quolibet causae genere omissis iudicibus — hoc est, tertio ut supra iussimus non interpellatis — ad nos venire praesumpserit, ea qua iudicem differentem statuimus multa constringat, ne forte per absentiam deputatorum iudicum negotia
15 differantur².

[13.] Nullam causam absente altero iudice vel Romano comes vel Burgundio iudicare praesumat, quatenus studeant, ut saepius expetentes se de legum ordine incerti esse non possint.

1 accusatus B 7; accusatur B 8—10; accusari A 2. similem poenam B 8; similem conditionem
20 vel penam B 7; simili conditioni vel poena B 9. 10; simili poena A 3. 4. iudicium A 3. praecipimus A 3.
B 7—11. *Bluhme.* || 3 Si *om.* A 3; Si quis A 4. B 8; Si quidem vero est quod legibus B 11. || 4 praecipimus
B 7. 8. || 5 iudicium (iudicium) A 4. B 5. 6. 9. 10. barbarus] Burgundio B 8; Borgundio B 7. ||
6 aut per A 3. praeventus forsitan *om.* B 1. 4; proventus ut forsitan ea quae in lege continentur
non B 11. legis A 2. 3. B 1. 7—10. continentur B 9. 10. iudicavit A 4. B 5. 7—11; iudicaverit
25 B 1; iudicaverit B 2. 4. et] eam B 5; *om.* A 1—3. B 4. 6. a *om.* B 4. 7. 8; ad B 9. 10. || 7 corruptionem
A 4. B 7—10; corrupt; — noverit *om.* B 4. triginta solidorum multa se noverit solviturum A 3.
solidus Romanus A 4; solidos Romanos *Til., Lind.*; solidorum A 2; sol inlacione B 1. 2; solidorum
multa B 6—10; solidos solvat *pro s.* se noverit solviturum B 11. solviturum] inlaturum B 1. 2. 4; soliturum
B 7; solidorum B 8; soliturum B 9. 10; solviturum *Til., Bluhme.* causam — iudicandam B 2. 4. 7—11.
30 decussis B 5. || 8 parentibus B 8. iudicandam A 4; iudicanda — multa (§ 12, l. 14) *desunt* B 1. || 9 adiciendum
B 8. si *om.* B 5. iudicis A 3. B 7. 8. simul *om.* B 2. 4; simul sibi B 7. 8. non interpellati non B 4.
interpellanti B 11; interpellato B 8; interpellati — habens *om.* B 5. || 10 expectandam
A 3; expectandam B 11; expidendam B 7. || 11 ter se] tertio B 5. adesse B 8; audisse B 7; audire B 11;
interpellasse A 4. B 2. 4. 5. se auditum fuisse (fuis B 5) A 4. B 2. 4. 5. 7—10, *Til., Lind., Bluhme;*
35 iudicasse B 11. solidos A 1. 2. B 8; solidis B 11. inlacionem A 3. B 6. 8. multabitur B 1. 2. 4. 5.
Lind., Bluhme. || 12 quis A 4. B 5. 9. 10; haec A 2—4. B 6. 7; hec B 5; haec B 9. 10; aut B 2. 4. 8; at *Til.,*
Lind., Bluhme. || 13 quere A 4. B 5. 9. 10; quiq[ue] B 2. 4; quisquam B 11. de qualibet causa (*om.* genere)
B 11; de quolibet casu quere A 4. omisisse A 3. est *om.* A 4. B 2. 1. 5. tertium A 3. B 6.
13 interpellatus A 2. praesumpserit A 4. ea quae (*vel* *enque*) A 3. B 2. 4—11, *Bind.*; et quae A 4; eum
40 illa quam in *ex emend. Til., Lind.* deferentem A 3, *Bind.*; deferre B 11; deserentem et B 8. iudicem
componentem studemus simul constringat B 5. || 14 constringit B 7; constringant B 1; constrictus exsolvat
B 11; constringatur *emendat Bluhme.* et ne A 1. B 5. 7—10, *qua lectione recepta, editores priores,*
excepto C. Binding, verba et — differantur ad paragraphum sequentem scripserunt. || 15 abstinentiam
B 1. deputatorum A 3. B 1. 9. 10; deportatorum B 4; deputaturum B 6. iudicium A 2. B 1; iudicem
45 B 8. neguciam A 3. deferantur A 3; deferantur B 2. 4. 5. 8, *Bind.*; deserantur B 11; differtur B 7;
differantur B 6. || 16 absentem alterum A 3; absentem alterum B 7; absentem alio B 1. iudicem B 7.
Romano comite vel Burgundione B 2. comis A 3. 4. B 1. 9. 10; comitis B 7. 8. Burgundiones B 1. ||
17 praesumat A 4. B 2. 4. 5. 7—10. quatenus A 1. 2. B 8. studeant ut saepius] his iudicant ut se
prius A 3. expectantes A 2. B 1; expectenter B 4; expidentis B 7; expediendus B 8. se de legum¹
50 sed (et B 1) eligunt A 3. B 1. 2; sed eligunt B 4. ordinem A 4. B 1. 7. 8. incerte B 5. 7. || 18 possunt
B 1; possent A 4. B 2. 1—8.

1) Quae § 12. continentur, partim multa sunt infra tit. 81. cuius tituli argumentum non quadret in
§ 13. et 11. interpretationem a *Binding* probatam, qui 'deferre' *om.* ad iudicium regis referre pro 'differre'
legit. 2) Differantur, si iudex deputatus ante regem iustitiam appellatum repugnare debet.

[14.]* Constitutiones vero nostras placuit, etiam adiecta comitum subscriptione firmari, ut definitio, quae ex tractatu nostro et communi omnium voluntate conscripta est, etiam per posteros custodita perpetuae pactionis teneat firmitatem.

Nomina¹ eorum, qui leges vel sequentia constituta et illa tamen, quae in priori pagina continentur, signaturi sunt vel in posterum cum prole Deo auspice servaturi: 5

(1.) Signum Abcaris comitis ² .	(17.) Signum Wallaerii comitis.
(2.) Signum Aunemundi comitis.	(18.) Signum Siggonis comitis.
(3.) Signum Unnani comitis.	(19.) Signum Fredemundi comitis.
(4.) Signum Hildeulfi comitis.	(20.) Signum Avenaharii comitis.
(5.) Signum Hildegerni comitis.	(21.) Signum Vulfae comitis.
(6.) Signum Usgildi comitis.	(22.) Signum Sigisvuldi comitis.
(7.) Signum Walesti comitis.	(23.) Signum Suniae comitis.
(8.) Signum Aumemundi comitis.	(24.) Signum Gundefulsi comitis.
(9.) Signum Andari comitis.	(25.) Signum Gundemundi comitis.
(10.) Signum Angatheï comitis.	(26.) Signum Effenis comitis.
(11.) Signum Auderici comitis.	(27.) Signum Widemeris comitis.
(12.) Signum Aumemundi comitis.	(28.) Signum Wadahameris comitis.
(13.) Signum Aveliomeris comitis.	(29.) Signum Silvani comitis.
(14.) Signum Conigasidi comitis.	(30.) Signum Fastile comitis.
(15.) Signum Viliemeris comitis.	(31.) Signum Come comitis.
(16.) Signum Coniarici comitis.	

* *Hinc paragrapho sequentibusque comitum nominibus Herold (B 11) verba substituit: nomina autem triginta comitum, qui hanc manibus constitutionem subscribentes roboraverunt, brevitati studens omittam.*

1 constitutionis A 2, 3; constitutionis constitutiones A 4, B 9, 10; vero nostrae nostri B 8; nostra B 9; 25
om. B 4 seriem A 4, B 1, 2, 4, 7—10; constitutiones vero nostrae seriem B 5, nostrae A 3, B 6 adiectam
 A 2, 3, B 6; adiuncta B 9, 10; abimeta B 7; abgesta B 8, subscriptionem A 2, B 1, 6, 7, 10; suscriptio-
 nem B 9; suscriptionem A 3, B 5.] 2 firmare B 2, 4, 6, 8, unde finitio E 1; definitio B 4; definitio
 A 3, B 2, 6, quae *om. A 4*, ex ea E 1, 2; a B 4, tractato A 3, B 6, 9, 10; tracto B 5, 7, 8, com-
 mune B 6, 8, commune A 2; communionem, *om. omnium, A 3*, voluntatem A 2, B 7—10, 3 perpetuum
 B 4, perpetuum E 1, 2, affirmativam E 1.] 4 *In A 14 desunt tam inscriptio, quam nomina comitum; a*
codic. B 6 deest clausula post certum signaturae avulsus est, de B 11 (Herold) v. c. vide supra a. — Haec sunt
 nomina eorum qui lege subscriperunt, reliquis omissis, B 1; Nomina eorum qui leges subscriperunt, *vel. om.,*
E 2, 4 leges A 2, 3, B 5, 7, 10, consequenti B 9, 10, sequenti constituta illi, *om. et, B 5*, tamen *om.,*
L. c. I.] 5 pagina *om. B 8*, continentur B 5; pertinentia B 6; retinentur B 8; retinentur B 9, 10, 35
 signati B 8, aspecum B 7, auspiciis B 8, servati B 7; servatum A 3,] 6—21 *Nomina comitum*
secundum codicem, clausula A. In cod. A 1 nomina comitum margini adscripta sunt, litterae autem quaedam
inter a hollispra pactione ceciderunt, ad 3 Unni A 2, 3, ad 5 a cod. A 2 hoc nomen exiitit,
Hildeg. A 3, ad 7 Walesti A 2, 3, ad 8 Amnemundi] A 1 (litteris di et parte littera n ceciderit);
Avenaharii A 2, Emmerich A 3, ad 10 Angatheï A 2; Agatheï A 3, ad 11 om. A 3, ad 12: Anne
om. A 3, ad 13 Wilemeris A 3, ad 14: Conigasidi A 2; Conigasidi A 3, ad 15: Viliemeris] A
11] p. 200, ceciderunt, Viliemeris A 2, Viliemeris A 3, ad 17 Wallaerii] A 1 litterae autem n ceciderit);
Wahara A 2, Wahara A 3, ad 20 Avenaharii A 1, Wenaharii A 3, ad 21 Vulfae A 3, ad 22:
Sigisvuldi A 2, 3, ad 24 Gundefulsi] A 1 Galdetals A 2, Gundefulsi A 3, ad 26: Effenis A 3,
ad 28: Wadahameris A 2, Wadahameris A 3, ad 30: Fastile A 1, ad 31: Come A 3. 15

1) *Cf. nota, quae eis recte a habent, a Gemallhae prolata, l. c. p. 361, not. 1 — Binding in ed.*
von H. v. Binding l. c. p. 104, 321, 322 comites subscripserunt crismallum, v. Sargny l. c. 117, p. 3, certum
om. p. 104, Binding l. c. p. 333, cf. Gemallhae l. c. p. 361 fortasse paulatim subscriptiones exitis
om. comit. cf. Binding l. c. p. 121, Jahn l. c. II, p. 295. 2) Cf. W. Wachter, Sprache und
Sprachdenkmäler der Burgonden, apud Binding l. c. p. 382 sqq., J. v. Grimm, Geschichte der deutschen
Sprache (1818), p. 698 sqq.

Nomina comitum secundum codices classis B. Nominibus comitum praemittunt verba: Signum Regis B 7, 8.

	B 1	B 2	B 4	B 5	B 7	B 8	B 9, 10
1.	Algaris	Abgaris	Algaris	Abacaris	Abacaris	Abhaaris	Abcaris (Abacaris B 10)
2.	Audemundi	Annemundi	Annemundi	Unani	Audemundi	Audemundi	Walaharii
5	3. Unani	Unani	Unani	Walesse	Annani	Agnani	Annemundi
4.	Eldeulf	Heldeulf	Heldeulf	Hildegerni	Hildulf	Heldulf	Hunani (Humani B 10)
5.	Heldegerni	Heldegerni	Hildegerni	Annimundi	Heldigerni	Eldigerni	Hildeulf
6.	Hosgeldi	Hosgeldi	Hosheldi	Agathe	Osgildi	Hotgilde	Hildierni
7.	Walisci	Walisci	Walesci	Annimundi	Walisce	Valisce	Husgild
10	8. Audimundi	Audemundi	Audemundi	Cunigiscli	Annimundi	Annimundi	Walisce
9.	Aldahari	Andahari	Andahari	Godemundi	Andalarii	Andalarii	Audemundi
10.	Agathe	Angathe	Agathe	Annimundi	Angattei	Angathaei	Andahari
11.	Auderici	Auderici	Widemeris	Eldenulf	Audirici	Audirici	Angate
12.	Ennemundi	Annemundi	Silvani	Usgildi	Audemundi	Annimundi	Auderici
15	13. Willimeris	Willimeris	Gome	Andearii	Willimeris	Willimeris	Annemundi
14.	Congiscli	Conegiscli	Sigconis	Auderici	Congiscli	Congiscli	Willimeris
15.	Aulemeris	Willimeris	Winaharo	Villimeris	Willimeris	Willimeris	Comarici
16.	Comericii	Comarici	Auderici	Vulfefe	Couiarici	Cogniaria	Walaharii
17.	Fredemundi	Fredemundi	Annemundi	Silvani	Wallicarii	Wicliarii	Fredemundi
20	18. Wifile	Wifile	Willimeris	Siggonis	Fredemundi	Fredemundi	Wulfefe
19.	Soniae	Soniae	Conegiscli	Offones	Volfile	Volfile	Gudemundi
20.	Godimundi	Godemundi	Willimeris	Sonie	Soniae	Sonie	Widemeris
21.	Videmeris	Widemeris	Couiarici	Gome	Godimundi	Godimundi	Silvani
22.	Silvani	Silvani	Fredemundi	Gundeulfu	Wallimeris	Wallimeris	Gomae (Gomacae B 10)
25	23. Gome	Gome	Wifile	Sigisvuldi	Silvani	Silvani	Siggonis
24.	Sicconi	Sigconis	Soniae	Annimundi	Gome	Gome	Wenaharici
25.	Winaharo	Winaharo	Gudemundi	Vindimeris	Sigoni	Sigone	sigesvulfi
26.	Suldi	Suldi	Suldi	Vanaharii	Venicarii	Venarie	Gudelhuti
27.	Gundeulf	Gundeulf	Gundeulf	Valaresme	Sigisvuldi	Sigisuldi	Uffimis
30	28. Offini	Offini	Offini	Gundiulf	Gundiulf	Gundiulf	Walaharis
29.	Walarimi	Walarimi	Walarimi	Offini	Otomimis	Otomimis	Fastile (perit in B 9)
30.	Fastile	Fastile	Fastile	Widemeris	Widimeris	Widimeris	
31.				Falste	Fastile	Fastile	
35			Explicunt	Explicit no-		Explicit sub-	
			nomina	mina comi-		scriptio comi-	
			tautorum.	tum illorum.		tum.	

Titus in sua editione usus fuerat primo loco A 1, cuius ordinem in componendo ctencho comitum sequitur, sed negligentia quadam omisso nomine Gudemundi (num. 25) non habet nisi nomina triginta, in aliquibus nominibus autem sequitur B 5, nam nomina ad num. 8. 9. 15. sic leguntur: Annimundi, Andearii, Villimeris; ad num. 26: Windemeris, cfr. B 5 ad num. 25. et A 1 ad num. 27; ad num. 23: Soniae, cfr. B 5 ad num. 20. et A 1 ad num. 23; errore typographi potius quam emendatione editoris leguntur ad num. 2. et 13: Annemundi, Avelimeris. — In sua editione Lindenbrogus secutus est partim codices B 2 et B 4, partim editionem Titianum; et cum ex suis codicibus auuaret nomen Suldi (vide B 2, 4 ad num. 26), ex Titiano autem nomen Sigisvuldi (vide codd. class. A ad num. 22, B 8 ad num. 27), effecit, ut nomina triginta duo legantur. Quod autem ad ordinem seriemque nominum attinet, Lindenbrogus nullius codicis auctoritate minus fuerat; emendationes denique editoris inveniuntur ad num. 8: Audemundi (cfr. B 2, 4 ad num. 8); 14: Conegiscli (cfr. B 2 nom. ad num. 14, B 4 nom. ad num. 19); 19: Wanaharii (cfr. B 2 nom. ad num. 25, B 4 nom. ad num. 15, vide B 5 nom. ad num. 26). — Quam editionem Lindenbrogii non mutavit nec Bouquet (si excipitur nomen num. 19, adscriptum, quod in ed. Bouq. legitur: Wanaharii) nec Canciani nec Walter. — Bluhme ordinem ecriemque a Lind. observatum secutus est; omisso tamen nomine Suldi, habet haec editio 31 nomina, et auctoritate plurimorum codicum Fastile loco ultimo legitur; in compositione autem nominum Bluhme secutus est diversos codices, praesertim, ut ex nota ipse colligit, B 7. — Binding denique secutus est A 2, adiuuato nomine Hildegerni, quod nomen A 2 deest.

Incipiunt capitula legum.

- I. De libertate donandi patribus adtributa et muneribus regis.
 II. De homicidiis.
 III. De libertatibus servorum nostrorum.
 IV. De sollicitationibus et furtis. 5
 V. De his qui flagello, fuste, calce vel pugno percutiunt.
 VI. De fugitivis.
 VII. De servis et originariis, qui vocantur in crimine.
 VIII. De obiectione criminum, quae ingenuis intenduntur.
 IX. De inlatis violentiis. 10
 X. De interfectione servorum Burgundio et Romanus una conditione teneantur.
 XI. De infictis vulneribus.
 XII. De raptibus puellarum.
 XIII. De exartis.
 XIV. De successionibus. 15
 XV. De commotione litium.
 XVI. De inquirendis animalibus.
 XVII. De causis aliis et calumpniarum remotione.
 XVIII. De his quae casu contigerint.
 XIX. De ablatis pigneribus et fideiussoribus. 20
 XX. De fugitivorum furtis.
 XXI. De servorum contractibus.
 XXII. De removendis in negotio Romano patrociniis barbarorum.
 XXIII. De dampnis, quae ab animalibus inferuntur.
 XXIV. De mulieribus Burgundiis ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus. 25

1 *Interdum capitulorum prout constitutioni praecedunt codd. A 3. 1. B 1. 2. 4—6. Til. et Lind. pro prima constitutionem legunt videtur in codd. A 1. 2. B 7. 10 et apud Blohm: editio Lind. inde desit. hoc prout capitula legum in A 1. B 5; nullam inscriptionem praebent A 2. B 9; incipiunt capitula libri transcribit. A 3; capitula legis Burgundionum a cuncto re manu in A 1 adscripta; in B 10 paulo cuncto re manu adscripta; incipit lex Gundebada; incipit capitula libri regis B 7; incipiunt capitula B 8; incipiunt capitula incipit lex B 2. 4; inter Burgundiones et Romanos B 1. 2. 4. *Interdum incipit usque ad tit. 45 in B 6 desinit ut* 1 2 libertatibus B 7—10. patribus patribus 12. B 8. a matribus B 2. 4; a matribus pro a p adtributa B 1. adtributa. vel. om. B 7. 8; et tributa A 3; detributa B 2. 4. et om. A 1. 3. B 5. regis 13. B 1. 2. 4. 9. 10. 5 sollicitationibus B 7; sollicitatibus B 1. 6 flagellum B 8; flagellis B 1. 2. 4. calce B 7 calce om. B 5. fuste et de cunctis pugno B 1. 2. 4. calce. vel. om. B 8. percutiant B 1; 25 percuteret B 5. percutit B 7. § 8 de servis et originariis. vel. om. B 7. 8. in om. B 4. inter Burgundios Bar. adtributa B 1 et Romanos Romanos 13. B 1. 4. add. 13. B 1. 2. 4; inter Burgundiones et Romanos B 2. 4. Burgundionum et Romanos B 1. tenentur 14. B 1. 9. 10. § 12 infictis B 9. 10. § 13 sic A 2. 4. B 2. 4. 9; raptus A 1. 3. B 1. 5. 7. 9. 10; raptu Til. Lind. § 15 et sanctimonialibus add. A 4 et vel. et. om. B. sanctimonialibus B 7. 7. sanctimonialibus B 9. 10. § 16 commotione 13. B 5; commotione B 7. commotio finium B 1. § 18 alienis A 3. calumpniarum B 7. Til. Lind.; calumpniarum A 3. commotione A 3. commotionem B 1. commotione om. B 1. 8. commotionem A 1. 2. commotione B 5. § 19 comm. § 14. B 4. 4. 7. comm. B 1. 8. comm. 13. B 9. 10. comm. B 1. 2. causis B 4. contingerunt A 1. B 5. Walter; contigerit A 2. B 1. 4. 7; contegerunt A 3; contigerunt B 9. 10. § 20 ablatis om. B 5. et fideiussoribus om. B 1. 2. 4. § 21 furtis om. A 2. § 22 contractibus 12. contractibus B 1. § 23 De transeuntibus in nuptias. vel. om. B 7. De eis transeuntibus in nuptias. vel. om. B 1. De removendis negotia Romanorum. vel. om. B 7. removendis B 7. om. removendis B 4. removendis in negotio Lind. negotis B 1. 2. 4. Lind. 26 Removendis 13. Burgundios B 1. 9. 10. Romanos 13. B 2. et Romanos B 4. patrociniis om. A 3. transeuntibus B 2. 4. transeuntibus in nuptias Lind. § 24 interdicta om. B 7. in nuptias add. B 7. Blohm. § 25 Burgundiones B 1. transeuntibus in nuptias B 1. 8.*

- XXV. De furtis et violentiis.
 XXVI. De excussis dentibus.
 XXVII. De inruptis sepibus et clausis itineribus, furtis etiam et violentiis.
 XXVIII. De indulta generaliter incidendorum lignorum licentia.
 5 XXIX. De superventoribus et effractoribus.
 XXX. De corruptis mulieribus.
 XXXI. De plantandis vineis inter Burgundiones et Romanos id censuimus observandum.
 XXXII. De his qui hominem inlicite aut sine causa ligaverint.
 10 XXXIII. De iniuriis, quae mulieribus inlatae fuerint.
 XXXIV. De divortiiis.
 XXXV. De servorum suppliciiis, qui ingenuis mulieribus vim pudoris intulerint.
 XXXVI. De incesti adulterio.
 XXXVII. De educto gladio.
 15 XXXVIII. De hospitalitate legatis extraneorum gentium et itinerantibus non neganda.
 XXXIX. De receptis advenis.
 XL. De manumissionibus.
 XLI. De messibus incendio concrematis.
 XLII. De hereditatibus eorum qui sine filiis moriuntur.
 20 XLIII. De donationibus.
 XLIV. De adulteriis puellarum et viduarum.
 XLV. De his qui obiecta sibi negaverint et praebendum obtulerint iusiurandum.
 XLVI. De his qui tensuras ad occidendos lupos posuerint.
 XLVII. De condempnatione latronum uxorum quoque suarum et filiorum.
 25 XLVIII. De infictis vulneribus.
 XLIX. De animalibus dampnum facientibus et in clusuram missis seu caballis pervagantibus.

3 sepibus, *rel. om.*, B 7. 8; clausis, *rel. om.*, B 1. etiam violentiis A 3. B 9. 10. || 4 De indulta generaliter, *rel. om.*, B 7. 8. incidendum A 1. 2. B 1. 10; incidendum B 9. licentiam A 2. 4. B 9. 10; licentia *om.* B 1. 4. || 5 *Hanc rubricam omisit B 4, ad rubricam praecedentem autem sunt numeri XXVIII et XXIX adpositi.* De superventorum et effractionibus B 1. et effractoribus *om.* B 7. 8; et fractoribus B 9. 10. || 6 muneribus B 7. || 7 De plantandis vineis, *rel. om.*, B 7. 8, *Til., Lind.* id censuimus observandum *om.* B 1 De plantas vineas B 4. inter Burgundionis et Romanis (Romanos B 9) A 3. B 9. 10. || 9 eis A 1. B 5; eo — ligaverit *edd. omnes.* et *om.* B 1. 2. 4. ligaverint *om.* B 8; legaverit B 5; ligaverit A 2. B 1. 9. 10. || 10 De iniuriis mulieribus, *rel. om.*, B 7. 8; De mulieribus si inlatae fuerint B 9. 10. mulieribus] ab animalibus B 5. || 11 divortiiis A 2; devortiiis B 1; devurtiis B 2. 4; difurtiis B 7; forciis B 5; furtis B 8; devortivis B 9. 10. || 12 suppliciis, *rel. om.*, B 1. quae A 2. 4. B 5. intulerint A 3. || 13 incestis A 2. B 1. 7. 10; incesto B 2. 4. adulterium B 7; adulteriis B 8. || 14 De eductum gladium B 8. || 15 *Hanc rubricam B 4 adponit veteres XXXVIII et XXXVIII, quae ex sequentes numeri usque ad LXII, quae numerum B 4 repetit, falsi sunt.* De ospitalitem, *rel. om.*, B 1; De ospitalitate legatis, *rel. om.*, B 7; De hospitalitate (hospitalitatis B 8) legatis extraneis, *rel. om.*, B 4. 8. inhospitalitate B 2. straniarum A 3. B 9. 10. egenitiam, *rel. om.*, B 9. 10. iteribus A 3. negandam A 4. || 18 incedum A 3; incendio *om.* B 9. 10. non crematis A 3. || 19 *Rubricae tit. 41. et 42. transpouuntur in A 4. eorum qui quorunque A 3; eorum om. B 4. filii B 10; filii om. B 1. 7. moriuntur om. B 7. 8. || 20 dominationibus B 8. || 21 Totam rubricam omisit B 5; unde iam in A 1 quam in B 5 numeri sequentes falsi sunt, vide autem imaginem scripturae codicis. De his] *Abhinc indicis reliquias exhibet B 6. abiecta A 2. B 7. negaverint, rel. om.*, B 7. 8. probendum B 2. obtulerit B 4; obtulerant B 9. 10. || 23 ad occidendos lupos *om.* B 5; lupos posuerint *om.* B 7; posuerint *om.* B 8. occidendum A 3, *Lind.* lopus B 9; lopus A 3. B 1. 10. posuerunt A 2. B 1; posuerent B 5. || 24 De condempnationum (condempnatione B 8; latronum, *om.*, *rel.*, B 5. 7. 8. uxorumque suarum A 3; uxorum suarum quoque B 9. 10. filiaem B 1. 2. 4. || 25 *Rubricam hanc om. Lind. et errore manifesto postea etiam numerum LXVI; quare numeri XLVIII usque ad LXVI falsi sunt.* infatis B 1. || 26 *Totam hanc rubricam om. B 7. dampno B 6; damnis B 1. facientibus et inde divisura missa, rel. om.*, B 1; facientibus, *rel. om.*, A 4. B 5. 8; missis, *rel. om.*, B 2. 4. et *om.* B 6 et *edd. omnes.* in clusura A 2. 3. B 6. 9. 10; clusura B 2. 4 et *edd.* missis *Til.**

- I. De occisis actoribus tam regiae domus quam privatorum.
 LI. De his qui debitas filii substantiae suae non tradiderint porciones.
 LII. De mulieribus desponsatis, quae ad aliorum consortium adulterio instigante transierint.
 LIII. De hereditatibus filiorum, qui post patris obitum matre superstite intestati moriuntur.
 LIV. De his qui tertiam mancipiorum et duas terrarum partes contra interdictum publicum praesumpserint.
 LV. De removendis barbarorum personis, quotiens inter duos Romanos de agrorum finibus fuerit exorta contentio.
 LVI. De servis in Alamannia comparatis.
 LVII. De libertis Burgundionum.
 LVIII. De cane occiso.
 LIX. De nepotibus.
 LX. De adhibendis donationum testimoniis.
 LXI. De muliere, quae spontanea ad viri coitum venerit.
 LXII. De filiis unicus.
 LXIII. De his qui messem in gremiis furantur.
 LXIV. De animalibus in messem occisis.
 LXV. De mulieribus viduis, quibus maritorum debita requiruntur.
 LXVI. De puellis, quae sine patribus aut matribus ad maritum traduntur.
 LXVII. De silvis hoc observandum.
 LXVIII. De adulteriis.

I actoribus, *rel. om.*, B 5. 6. 7. rege B 6. private A 1. 2. || 2 debita A 2. B 1. 6. 9. 10. filii A 2: filii suis B 6. tradiderunt B 1. 2. 4; dederunt B 6. portionis A 3. B 10; portionibus B 6; porciones *om.* B 1. 25
 porciones non tradiderunt B 8, *Tit.*, *Leud.* De his qui substantia sua non dedit, *rel. om.*, B 5; De his qui debitas filii non tradidit substantia, *rel. om.*, B 7. || 3 De mulieribus disponatis (desponsatis B 8), *rel. om.*, B 5. 8. disponatis A 2—4. B 2. 4—7. 9. 10. consortio A 4. B 9. 10. adulterium A 2. 4 B 7. instigante
 Filidrine loco adulterio instigante B 1. 2. 4, *Leud.* || 4 transierint *om.*, A 3. 5 LIII, *omisso unvero* LIII, E 10; quae sequentes quoque unvero usque ad juveni indicis falsi sunt. De hereditatibus filiorum, *rel.* 30
om., B 5. 8; de hereditatibus filiorum qui post patris obitum, *rel. om.*, B 7. que B 6. patris *om.* B 1. matris B 9. 10. intestate B 6. || 7 De his qui tertium mancipium, *rel. om.*, B 8. tertium mancipium
 A 2—4. B 1. 2. 4. 5. 7—10, *Blutme*; tertio mancipio B 6. et] aut A 3. partes, *rel. om.*, B 5. inter-
 dicto publico, A 4. || 8 praesumpserunt A 2. 4. B 2. 1. 6. 7. 9. 10; praesumpserit B 1. || 9 De removendis
 barbarorum, *rel. om.*, B 8; De removendis barbarorum personis, *rel. om.*, A 1. 2. B 1. 5. 7, *Tit.* personis] et 35
 terrarum *add.* B 6. et loco de B 6. || 10 fuerint A 3. B 1; erit B 6. contentio] et de terminibus vel
 si volerit barbaro Romano iure contendere *add.* B 6. || 11 Alamannia A 3. 4. B 4. 6. 8; Aluennia B 5. com-
 paratis *om.* B 5. || 12 *Excessu* in B 1 *omissus* LVI *expetitur*, *vide unvero sequentes falsi sunt*. libertati
 hoc A 1. B 1. 2. 1. 5. 7. libertatis B 6. Burgundionis B 1; Burgundionem B 5. qui viam discidendi non
 abierunt *add.* A 3. qui viam discidendi ascendendi A 4. B 4; discendi B 10; non habuerint (habuerunt B 6) 10
 A 4. B 2. 6. 7. 9. 10, *Leud.*, *Blutme*. quia discendi non habuerunt B 1; qui licentiam discidendi non habuerunt
Tit., *vide contextus huius*. || 13 sine culpa *add. ead. omnes*, *vide context. huius*. || 11 *Hanc rubricam*
om. A 3. || 15 LVIII et sic deinceps A 3. donationes B 1. testimoniis *om.* B 8; testimonies libere-
 tatis B 6. || 16 De mulieribus disponatis si spontanea voluntate ad viri coitum venerit B 7. De mulieribus
 disponatis *rel. om.* B 8. mulieribus A 3. *add. et B et ead.* [*om.* A 3. 4; si B 9. 10. spontanea t.
 B 1. 2. 6. 9. 10; disponatis A 1. aperte *Tit.*, *Leud.* citum E 9. 10. venerunt B 1; venerint A 4.
 B 2. 4. 9. 10 et *additum* || 18 *personis* B 6. *personis* *Leud.*, *Blutme*. turati fuerint turatis B 10. A 3. 4.
 B 2. 4. 7. 10 *add. context.* turati B 1. 7. fuerunt B 6. || 19 *messe* A 3. B 1 et *additum*. || 20 viduis,
rel. om. B 5. quibus A 1 et *additum*. maritum A 3. debita *om.* A 3. B 8. requiruntur *om.* B 8;
 requiritur A 3. B 1. 2. 4. requiritur *rel.* requiruntur A 2. || 21 De puellis, *rel. om.*, B 5; De puellis qui sine 30
 patribus et matribus, *rel. om.*, E 8. *et add.* E 6 *add. context.* *non exorta* De puellis quae, *omissa parte filii in*
om. add. om. B 6. *omissa ad 12. acceptae exort. licentia*. qui A 1. 3. B 1. aut] et A 3. 4. B 1. 2. 9. 10.
 et *additum* *om.* B 4. ad matrem A 4. B 1. 9. 10. marito, *om. ad.* *Leud.* || 22 silvis observantur B 1.
 hoc *om.* E 7. hoc observantur *om.* *Tit.*, *Leud.*

- LXIX. De wittimum.
 LXX. De furtis.
 LXXI. De his qui furtum componunt.
 LXXII. De eo qui pedicam fecerit et extra culturam tam in desertis posuerit.
 5 LXXIII. De caballis, quibus ossa aut scandala ad caudam ligata fuerint.
 LXXIV. De viduis et filiis earum anteactis quidem temporibus.
 LXXV. De inter nepotem et amitam hereditate dividenda.
 LXXVI. De wittiscalcis.
 LXXVII. De inscriptionibus.
 10 LXXVIII. De hereditatum successione.
 LXXIX. De praescriptione temporum.
 LXXX. De testibus falsa referentibus et calumpniatoribus.
 LXXXI. De interpellationibus apud iudices futuris.
 LXXXII. De fideiussoribus.
 15 LXXXIII. De his qui apud alios res suas agnoscunt.
 LXXXIV. De venditione terrarum.
 LXXXV. De pupillis.
 LXXXVI. De malahereda.
 LXXXVII. De minorum contractibus.
 20 LXXXVIII. De libertatibus.

I wittimum A 1; wittimum B 8; wittimum B 7; witemum B 9. 10; wittimon A 4 et edd.; witemon A 3; wittimon B 2. 4; wictimon B 1; wictimum A 2. B 5. || 3 De furto A 3. B 7—10 et *Bluhme*. || 4 B 8 *omittit numerum* LXXII, unde sequentes *numeri falsi sunt usque ad XCI qui bis legitur*. fecerunt A 1. Si quis pedicam fecerit et extra culturas et in desertis posuerit A 2; Si (De his si A 3) quis pedicam feris (pedicam ferrum pedicam A 3) ponens dampnum intulerit A 3. 4. *Til.*; in B 6 *verba tantum* suras dampnum intulerit *extant*; De his qui pedicam feris (ferris B 1) fecerit (fecerint *Lind.*) extra culturas B 1. 2. 4. *Lind.*; Si quis feris extra cultura B 8; Si quis feris extra cultura pedicam posuerit B 7; De pedicam feris B 5; Si quis feris extra culturas pedicam ponens damno intulerit B 9. 10; Si quis pedicam feris extra culturas ponens dampnum intulerit *Bluhme*. || 5 De witiis cavallis calcis B 1; caballus A 3. hos A 3. B 9. 10; os A 4. B 2. 4. 6—8. *Bluhme*. scandalam B 7; scandola B 9. 10; ascendolam A 3; scendola B 5; scindola A 4; escendula B 8; scandula *Bouq., Walt., Bluhme*. ad cauda legatum fuerit A 4; ad cauta legata fuerit A 3. ad caudam *om.* B 5; ad canda B 9; ad canna B 10. legaverit B 5. || 6 De viduis et filiis earum, *rel. om.*, B 5; De (*om.* A 4) anteactis quidem (quibusque B 1. 4) temporibus, *rel. om.*, A 3. 4. B 1. 2. 4. 7—10; Anteactis quidem temporibus emissa generaliter lege fuerat constitutum A 2, *Bluhme*; De anteactis quidem temporibus ex viduis qui de mariti parte accipiunt portionem B 6. || 7 De inter nepote et (et *om.* B 4) amita, *rel. om.*, A 1. 2. B 1. 2. 4. 5; De hereditatem inter nepotis et amita dividendi A 3; De hereditate (hereditatem B 7. 8) inter nepotem (nepotis B 9. 10) et amita (amitam B 7, *edd.*) dividenda (et — dividenda *om.* B 8. dividenda *om.* B 7) A 4. B 7—10 et *edd. omnes*; De hereditatis inter nepotis et amita hereditas dividenda B 6. || 8 wittiscalcis A 1, *Til.*, *Lind.*; wittiscalcis A 4. B 6. 9, *Bluhme*; wittiscalcis A 3; wittiscalcis B 1. 2. 4. 5; wittiscalcis A 2. B 7. 10; wittiscalcis A 2; owtis calcis B 8. || 9 scriptionibus A 2. || 10 De hereditate (hereditatem B 1. 4) possessionum (possessionem B 1; possessione B 4) adtentius pertractantes (pertractante B 1) statuumus B 1. 2. 4. hereditate A 2—4. B 6; hereditatem B 5. 7. cum successione B 6; successionum A 3. 4; subcessionem B 9. 10; subcessionibus B 7. || 11 praescriptionem B 7; praescriptionibus B 8; perscriptionum B 9. 10; perscriptione A 2. 3; proscriptione A 4; inscriptione B 1. 2. 4. 5. In codice B 6 *infima pars folii, in qua rubricae 79. usque ad 83. scriptae erant, laevrata est.* || 12 et calumpniatoribus *om.* A 1. B 1. 5. 8. calumpniantibus A 3. B 2. 6; vindicationem B 9. 10; vindicationibus B 1; venditionibus B 8; vinditionibus B 4; vnditionibus B 7. || 13 mala haereditas *Til.*; malahereditas B 6; mala haereditas B 1; mala haereditas B 2; male haereditas B 2. Est A 2 *solus codex, qui nihil nisi 88 rubricas iudicis exhibet.*

Continuatio indicis ex codicibus B6—10.*

LXXXVIII.	De animalibus in vineam ingressis.	
LXXXX.	De iudiciis.	
LXXXI.	De ingenuis, qui cum servo furtum fecerint.	
LXXXII.	De mulieribus, quarum crines in curte sua capulate fuerint.	5
LXXXIII.	De brachiis aut tibiis, quae ab altero franguntur.	
LXXXIV.	De navigiis.	
LXXXV.	De viatoribus.	
LXXXVI.	De fideiussoribus.	
LXXXVII.	De canibus veltravis vel segutiis aut petroneulis.	10
LXXXVIII.	De acceptoribus.	
LXXXVIII.	De venditionibus, quae sine testibus scribuntur.	
	C. De mulieribus, quae se voluntate sua ad maritos tradunt.	

** Continuatio indicis e codicibus*

A 1. B 5	B 1. 2. 4	A 3	A 4	15
LXXXVIII. De clausis itineribus ¹ .	LXXXVIII (LXXXVIII B 1). De clausis itineribus vel aliis observandum (obs. <i>deest</i> B 1 ¹).	LXXXVIII. De conventio regi et Burgundionum quod Ambraciao instituitur.	De clausis itineribus vel aliis observandum ¹ .	
LXXXVIII. De iudiciis.		LXXXVIII. De iudiciis.	De iuditiis.	
LXXX.	LXXX. De reis corpiendis.	LXXX. De animalia maiora et minora.	De ingenuis qui cum servo furtum fecerunt.	20
	LXXX(LXXXVIII B 1). De animalibus in vineam ingressis (vineam ingressi B 1; ingressus B 4).	LXXXI. De ingenuis qui cum servo furtum fecerit.	De mulieribus corruptis crinis in curte sua capulaverit.	
		LXXXII. De brachiis aut tibiis quae ab altero franguntur.	De brachiis et tybiis quae ab altero franguntur.	
		LXXXIII. De navigiis.	De navigiis.	25
		LXXXIV. De viatoribus.	De viatoribus.	
		LXXXV. De fideiussoribus.	De fideiussoribus.	
		LXXXVI. De canibus veltrariis vel secucibus aut petroneulis.	De canis veltraris aut segutiis aut petroneulis.	30
		LXXXVII. De vinditionibus qui sine testibus scribuntur.	De acceptoribus.	
		LXXXVIII. De vinditionibus qui sine testibus scribuntur.	De vinditione qui sine testibus scribuntur.	
		C. De mulieribus quae se voluntate sua ad maritos tradunt.	De mulieribus qui se voluntate sua ad maritos traduntur.	35
		Cl. De wittemon.	De wittemon.	
		CII. De Iudeis qui in christianum praesumpserit mittere.	De Iudeis qui in christianum praesumpserit mittere.	
		CIII. De vineis.	De vineis.	
		CIV. De asinis.	De asinis.	
		Explicit capitula.	Si quis boves alienius pignora verit.	40
			De liberali causa vel de operibus libertorum ² .	
			De vineis hoc observandum.	

¹ *La col. B 4. 6. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

1. *Continuatio indicis ex I. Rom. 54. 14.*2. *Continuatio indicis ex I. Rom. 54. 44.*

- CI. De wittimon.
 CII. De Iudaeis, qui in christianum manum praesumpserint mittere.
 CIII. De vineis.
 CIV. De asinis.
 CV. De bovis, si quis pignoraverit.*

I. De¹ libertate donandi patribus adtributa et muneribus regis.

[1.] Quia nihil de praestita patribus donandi licentia vel munificentia dominantum legibus fuerat constitutum, praesenti constitutione omnium voto et voluntate decrevimus, ut patri etiam antequam dividat de communi facultate et de labore suo
 10 cuilibet donare liceat, absque terra sortis² titulo adquisita, de qua prioris legis ordo³ servabitur.

[2.] Aut si cum filiis dividerit et portionem suam tulerit, et postea de alia uxore filios habuerit, aut unum aut plures, illi filii de secunda uxore in illa, quam pater accepit, portione succedant; et illi, qui cum patre dividentes portiones suas fuerant
 15 consecuti, ab eis penitus nihil requirant⁴.

[3.] Illud etiam huic legi adiungi placuit, ut si quis de populo nostro a parentibus nostris munificentiae causa aliquid percepisse dinoscitur, id quod ei conlatum est etiam ex nostra largitate, ut filiis suis⁵ relinquat, praesenti constitutione praestamus.

*) Expliciant capitula *adlit* B 8.

29 I wittimon B 9, 10; wittimun B 8; wittimun B 6; wittimun B 7. || 2 De Iudeis, qui in christianum, om. rel., B 8. in om. B 6. manum et mittere om. B 7. praesumpsit B 6; praesumpserit B 7, 9, 10. ||
 4 asenis B 9, 10. || 5 In cod. B 8 hic titulus praecedentem antecedit. De bovis, si quis pignoraverit B 6; De bovis B 7; Si quis bovem alienum B 8; De boves pignoratius B 9; De boves pignoratius B 10.
 6 In codicibus quibusdam ut in A 1. B 1. 5 numeros I. II etc. passim verbum cap vel caput, in editionibus
 25 Canc., Montfalc. verbum titulus, in editionibus Herold, Walt., Bindl. tit. praecedit. Incipit lex Gundebada addit manus paulo recentior in cod. B 10. In B 11 verba rubricae contextui coniuncta sunt, praenissa hac rubrica: De libertate donandi. libertatibus B 7, 8. a matribus detributis B 1. 2. 4. et] ex B 11. regis A 4; reges B 5. || 7 nihilum B 1. praeterita A 4. B. 1. 2. 4. 5. 9—11; praestitit A 2; praestiti A 2. a patribus A 1. munificentia om. B 5, 8; magnificentia B 1. dominantibus A 4. B 7, 8;
 30 dominantibus B 1, 2; a dominantibus B 4; donandi in marg. donandi B 11 (Herold). || 8 unum votum A 3, 4. B 1. 2. 4. 7—10. voluntatem A 4. B 1. 2. 4. 7—10. || 9 ut om. B 1. pater A 4. B 2. 4. 7—10; a pater B 1. communi] omnium A 2. et labore, om. de, A 2, 3. B 7—10. || 10 terram A 3. B 1. 2. 4. 8—11. fortis B 1. 2. 4. titulum A 3, 4. B 1. 2. 4. 7, 8. adquisita] adquisitam eel adqueasitam A 3. B 8, 9—11; atque suam B 2, 4; absque suam B 1. ordo] orde B 10; unde B 1, 2, 4. || 12 filii B 1.
 35 dimiserit B 1, 4; demiserit B 2. || 13 aut unum aut plures om. A 4; aut unum — illi filii om. B 11. filii om. A 2. filii] qui adit. A 4. B 7, 9, 10. uxore] sunt add. A 4. a verbis in illa incipiunt quae de contentu salico habet B 6. illam A 4. B 8; illum B 11; villam B 1. 2. 4. pater om. A 3; pater eorum B 8. || 14 portionem A 2—4. B 6—11; in portionem B 1. 2. 4. et] ut A 3. B 6. 9, 10; ut et A 2. dividerent, om. portiones — consecuti, B 11. || 15 eis] eius A 2, 3. Bindl.; hys B 6. querant B 7, 8. ||
 16 a om. B 6. a parentibus] a parentibus B 2; adparentibus B 4; adquirentibus B 1. | 17 liberta libertas munificentiae A 4. munificentiam causam B 7, 8. percepisse se B 6 id om. A 1. B 5. etiam] tam A 3. || 18 ex] extra A 2; et B 1, 6. largitate] praecipere add. B 8. relinquat A 2. B 2, 4. 5, 7, 11. praesentamus B 6; firmamus B 7, 9, 10.

1) Cfr. L. Rom. tit. 1: De matris vel matris donatione vel munificentia dominorum. *Genibus*
 17 forma tit. 1. nobis unum servata est: in ea forma quam nunc habet minor abata est tit. 51, 1 et tit. 24, 5. Alder Fieker, *Erbenfolge der ostgerm. R.* (1891) I, p. 271 sqq. Cfr. infra tit. 74, 3. 78, 1. 2) Sors ea pars praeda est, quam Burgundio hospes a Romano possessore accipit. 3) Verisimile est, tit. 24, 5 hanc legem praeris ordinem esse. 4) Cfr. Huber, *Histor. Grundlage des chel. Güterr. der Berner Handfeste* (1884), p. 16 sqq.; Viollet l. c. p. 702; Schroeder l. c. p. 317. 5) Filiae exclusae sunt; cfr. infra tit. 14, 1, 78.

[4.] Id etiam statuentes, ut si quid etiam de nostro munere perceperunt aut Deo praestante aliter perciperent, donationum nostrarum textus ostendant¹. Superest, ut posteritas eorum ea devotione et fide deserviat, ut augere sibi et servare circa se parentum nostrorum munera recognoscat².

II. De³ homicidiis.

[1.] Si quis hominem ingenuum ex populo nostro cuiuslibet nationis aut servum regis, natione duntaxat barbarum, occidere damnabili ausu aut temeritate praesumpserit, non aliter admissum crimen quam sanguinis sui effusione componat.

[2.] Illud sane huic legi rationabili censuimus provisione subiungi, ut si cui forte a quocumque inlata vis fuerit, ut aut ictibus verberum aut vulneribus urgeatur, et dum sequitur percutientem dolore aut indignatione compulsus occiderit, atque ita factum re ipsa aut idoneis, quibus credi possit, testibus fuerit comprobatum, medietatem pretii secundum qualitatem personae occisi parentibus cogatur exsolvere; hoc est: si obtinemat nobilem occiderit, in medietatem pretii CL solidos, si aliquem in populo mediocri, C solidos, pro minore persona⁴ LXXV solidos praecipimus numerari⁵.

1 Id *om.* B. 1. 2. 4. si *om.* A. 4. B. 1. 2. 4. 11. quod A. 4. B. 1. 2. 4. 8. etiam *om.* A. 2. B. 8. de ex B. 6. munere *om.* A. 4. venire B. 6. perciperunt A. 2—4. B. 2. 5. 6; perciperint A. 3. B. 1. 4; percipiant B. 8. Deo *om.* A. 4; a Deo B. 4. 2 aliter *solutus* A. 1. perciperint] *sic* A. 2. 3. B. 6. 8. 10; perciperint A. 4. B. 1. 2. 4; perciperit B. 7. 11; perceperunt A. 1. B. 5. donationis B. 7. 8; donacione B. 11; donacionem B. 5. testus A. 2; testas B. 1. ostendat A. 3. B. 6; ostendatur A. 2; ostendunt B. 1. superest³⁰ insuper B. 11; super eos B. 1. ut *om.* B. 1. 3 post hereditas A. 2. serviat A. 2; serviant B. 8. 11. ita ut B. 7. 9. 10. augeri A. 2. 4. B. 2. 4. 9; auguri B. 10; habere B. 11. servari A. 2. B. 8—10; conservare B. 6; adservare B. 7; servare ea B. 11. || 4 munere A. 3. 4. B. 1. 2. 4. 11. recognoscat] *sic* A. 2. B. 6—10; recognoscent A. 1. B. 1. 2. 4. 11; cognoscent A. 1. B. 5; cognoscent A. 3. 5 De occasione in populo B. 11. 6 cuius A. 4. nationis] *expoliat add.* B. 7. aut *om.* A. 2. 7 natione *om.* B. 11; nationis²⁵ A. 4. B. 1. 2. 4; nationum B. 6. barbarorum A. 4. B. 1. 2. 4; barbaro B. 5. occiderit A. 3. 4. aut] *vel* B. 1. || 8 amisso A. 4. B. 2. 4. sanguis A. 2. B. 1; sanguini A. 3; sanguinem B. 6. 8. sui *om.* A. 4. B. 1. 2. 4. 5. 11. || 9 sane] etiam B. 6. legem rationabilis adiciendum B. 7. adiciendum (adandum B. 1) *loco* rationabili A. 4. B. 1. 2. 4. 8. censuimus] placuit B. 6. provisione *om.* B. 8; probatione A. 4. B. 2. 4. 5. 9. 10; probationem B. 7; provocationem B. 1; propiciatione A. 3. B. 6. subiungi *om.* B. 8; subiungunt B. 6.³⁰ ut *om.* *sicut* A. 3. 4; *sic* *om.* B. 1. 10 a quocumque *om.* A. 4. ut *om.* A. 1. B. 1. 2. 4. 5; ita ut B. 8; ita B. 7. verberum tentibus verborum ut vulneribus A. 2. verborum A. 3. 4. B. 1. 5. 6. urgetur] *sic* A. 1. B. 11; urguatur A. 2—4. B. 2. 4—6, 8; urgueatur B. 9. 10; urguetur B. 7; arguatur B. 1. et] *aut* B. 1. || 11 perse-
sectus B. 11. *inscriptum ex concilio Tr. Laud.* atque *om.* A. 5. || 12 *re*] *sc.* A. 3. B. 8; *res* B. 1. 7. 9. 11. *comprobatu* B. 1. *aliquodam* B. 9. 10. || 13 qualitatem *om.* A. 2; quod libertatem A. 1. B. 5. solvere A. 2.³⁵ || 14 *optimati* B. 1. *obtinemat* A. 3. B. 6. 7; *optimati* B. 2. 4. *nobilem* — medietatem *om.* A. 2. *occi-*
dit B. 2. 4. in *om.* B. 11. C. solidos solvat B. 7; C. solidos componat B. 8. *sil* *sed* B. 8. *autem* *loco* *aliquem* B. 7. in populo mediocrem A. 3. B. 7. 9. 10. *Bluhne*; in populo nostro mediocrem A. 4. B. 1. 2. 4. *Tr. Laud.* in mediocri populo B. 8. de mediocri populo B. 11. || 15 solidos *om.* A. 1. 3. 4. B. 1. 2. 4. 10. *per* *om.* *numeros* — *solidos* *om.* A. 2. *pro* *om.* A. 3; *de* B. 11. *munere* *personam* A. 3. 4. *per* *om.* *numeros* *om.* B. 6. *solidos* *om.* B. 6. *praecipimus numerari* *om.* B. 11. *praecipimus* A. 1. B. 5. 7—10. *numeros* B. 1. 2. 4. 8.

1) *Cfr. Conc. extra.* 21. 11. 2) *Cfr. supra* *ib.* 38. 6. *Brewer, Landschenkungen in* *Monographien des Akademie zu Berlin* 1883, p. 1188 *sqq.* *Reinold* *l. c.* p. 226. 3) *Cfr. L. Rom.* *tit.* 2. *De homicidiis*, *infra* *ib.* 17. 3. 49. *Schroder* *l. c.* p. 334. *Hubs* *l. c.* p. 234. *L. Ribarov* 36. 2. 81. 4) *Utrum* *illud* *verbum* *Burgundionum* *interberrit* *in* *80* *solidi* *multetue* *Verba* *§* 1. *aut* *servum* *om.* *textus* *constat* *hanc* *om.* *tit.* 20. *demonstrant* *ut* 2. *ut* *non* *est* *traditum* *medietatem* *legem* *sententiae* *pro* *quaque* *om.* *om.* *obtinemat* *personae* *tituli* 2. § 1 *nobilem* *fuisse* *constitutum*, *cf.* *supra* *ib.* 29. 3. 18. *et* 68. 19. *Conc. extra.* 11. 4) *Minor* *vel* *inferior* *persona* *tit.* 26. 3. 59 *appellatur* *infra* *Conc. extra.* 13. 2. *Minor* *vel* *inferior* *hanc* *quocumque* *libertatem* *cf.* *ib.* 26. 3. 59 *et* *omnes* *cf.* *ib.* 7. 38. 30. 31.) *quod* *componatur* *solvo*, *solvo* *in* *L. Rom.* *appellatur*. 5) *De* *Bur-*
gundionum *expoliatione* *cf.* *Metz* *l. c.* p. 74. A. *Hesler*, *Institutionen des Deutsch. Privatrechts* ASSIG.

[3.] Si servus inconscio domino hominem ingenuum occidere fortasse praesumpserit, servus tradatur ad mortem, dominus vero reddatur indemnis.

[4.] Si dominus huius facti conscius fuerit, ambo tradantur ad mortem.

[5.] Si servus ipse post factum defuerit, dominus eius pro pretio servi XXX solidos parentibus occisi cogatur exsolvere.

[6.] Similiter de servis regis secundum qualitatem personarum circa interfectores conditione servata.

[7.] Hoc specialiter in huiusmodi causa universitas noverit observandum, ut interfecti parentes nullum nisi homicidam persequendum esse cognoscant, quia sicut criminorum iubemus extinguere, ita nihil molestiae sustinere patimur innocentem¹.

III. De² libertatibus servorum nostrorum.

Si quos apud regiae memoriae auctores nostros, id est: Gibicam, Gundomarem, Gislaharium, Gundaharium, patrem quoque nostrum et patruum liberos liberasse fuisse constiterit, in eadem libertate permaneant; quicumque sub eisdem fuerunt obnoxii servituti, in nostro dominio perseverent.

1 inconscio] nescio B 8; in consilio B 1; per consilio B 7. occiderit A 3. B 1. 6. 8. 10. 11. fortasse praesumpserit om. B 11. || 2 traditur B 4. et dominus B 1. || 3 Et si B 1. conscius B 9. 10. ambo — defuerit (lin. 4) om. B 5. || 4 Si] Et B 8. eius om. B 4. 11. || 5 cogatur exsolvere] solvat B 11. || 6 Simile A 3. 4; Simili B 2; Similibus B 1. de] et B 6. regis A 3. B 1. 2. 4. 6—11; reges B 5. 20 interfectores B 1. || 7 servanda B 7. || 8 Hoc om. B 6. specialiter] faciliter B 1. 2. 4. in om. B 4. observanda A 4. ut om. B 11. interfecte B 6; interfecti B 1. || 9 parentes B 1. 2. 4—7. 9. 10; parentibus B 8. homicidas parentis B 1. cognoscunt A 3. sicut om. B 6. || 10 molestia B 6; moleste B 1. 5. patemur A 4. B 5; fatemur B 6. innocenter B 4; innocente B 8. || 11 libertate B 11; libertatis A 3. nostrorum om. A 1. B 5. || 12 quis cel] qui A 3. 4. B 1. 2. 4—10. reges A 3; regi B 8; regem B 1. 2. 4. 5. reges piae B 11. auctoris A 3. B 8; actores A 2. 4. B 1; antecessores B 11. 25 Gibicam A 4. B 1. 11; Gibicam B 2. 4; Gebecam A 3; Gebegam B 9. 10; Gebicam B 6; Tibigam B 7; deest A 1. 2. B 5. 8. Gundomarem A 3; Gondomarem A 1. 2. B 7; Gundamarem B 11; Godomarem B 2. 4. 9. 10; Godomarum B 6; Godomare B 1; Godomari B 5; Godonari B 8; Godamarem A 4. || 13 Gislaharium A 3. B 1. 2. 4; Gislaharium B 7; Gislaharium B 9; Gislaharium 10; Gislaharium (cel] Gislaharium) A 4; 30 Gislaharium A 1. B 5; Glislaharium B 6; Gislaharium B 11; Glislaharium A 2; Cenari B 8. Gundaharium A 3. B 2. 9. 10; Gundaarium A 4. B 1. 4; Gundocharium A 1; Gundacharium B 5; Gundarium A 2; Gundecarium B 7; Gundarium B 11; Gondarium B 8; Gontarium B 6. nostrisque A 3; nostra B 7; nostrorum B 8. et om. B 6. patruos B 1. 2. 4; patruus A 4; patruum B 6; patruum B 5. liberus A 3; liberis B 7; liberum B 11; liberos A 4; libero suae B 9. 10; libertosve B 1. 2. 4. liberasse om. A 1. 4. B 1. 2. 35 4. 5. 8—10; libera suae A 2; liberamve B 11; libera sua B 6. 7. fuisset B 5; esse B 8. || 14 constiterit B 7; constetiret B 5; consisteret B 8. libertatem A 4. B 1. 6—8. permaneat A 2. B 6. 7. 11. quicumque] qui B 2. 4; quibus B 1; et quocumque B 6. sub om. B 1. eidem B 1; eiusdem B 6. fuerint A 4. B 4. 8—10; fuerit B 2. 7; fuerant B 11. obnoxiae B 8. || 15 servitute A 4. B 2. 4. 8; servitum B 1. 6. 7. 9. 10; servituti A 3. et in B 7. nostra dominatione B 5. domino B 1. 4. 8. perseverent om. B 8; perseverant A 3; perseverit B 6.

I, p. 162; Schroeder l. c. p. 210; Brunner l. c. p. 250; Wülfra l. c. p. 423; Wait: *VG.*, II, 1, p. 266; v. Bethmann-Hollweg, *Der Civilprozess in geschichtl. Entwicklung* (1868), IV, p. 149; Secretan l. c. p. 122; Fustel de Coulanges l. c. p. 78.

1) Parentes interfecti cum solam, qui interfecerit, non parentes eius ad pretium hominis solvendum cogere possunt; cfr. Wülfra l. c. p. 397; O. Gierke, *Rechtsgesch. der Deutsch. Genossenschaft* (1868), I, p. 21. *L. Visig.* VI, 1, 8. 2) Cfr. *L. Rom.* tit. 3: De libertatibus; infra tit. 88. Wackernagel l. c. p. 389 sqq.; W. Grimm, *Die Deutsche Heldensage*, 2. ed. (1867), p. 12. — *De domo regia Burgundionum* cfr. Waitz in *Forschungen zur Deutsch. Geschichte* (1862), I, p. 8; *Blume in 'Jahrbuch'* l. c. I, p. 54; *Bünding* l. c. p. 300; *Jahn* l. c. I, p. 555. — *Pater Gundobadi Gundiocus, patruus eius Hilpericus erat*; cfr. *Gregor. Tur.* II, c. 28, 55, ver. Meror. I, p. 89; *Jordanes* c. 44, *SS. antiquiss.* V, p. 117. *Tam patruum quam patrem inter auctores suos commemorat Gundobodus; qua ex re mihi deducendum esse videtur, omnes filios regis Burgundiae eisdem iuribus dominationem post mortem patris adeptos fuisse, nec unum reliquos antecessisse.* Cfr. Secretan l. c. p. 155; *Bünding* l. c. p. 121; *Jahn* l. c. I, p. 88; II, p. 455; *H. Schulte in 'Zeitschr. für Rechtsgeschichte'* (1868) VII, p. 352; *Brunner* l. c. p. 332, not. 1; *praefat.* supra p. 6.

IV. De¹ sollicitationibus et furtis.

[1.] Quicumque mancipium alienum sollicitaverit, caballum quoque, equam, bovem aut vaccam tam Burgundio quam Romanus ingenuus furto auferre praesumpserit, occidatur; et de occisi facultatibus is, qui perdidit superius comprehensa mancipia atque animalia, apud sollicitatorem aut furem si non potuerit invenire, in simplum recipiat: hoc est: pro mancipio solidos XXV, si tamen mancipium ipsum sicut dictum est non potuerit invenire, pro caballo optimo X solidos, pro mediocri V solidos, pro equa solidos III, pro bove solidos II, pro vacca solidum I.

[2.] Si vero servus furtum fecerit, ipse tradatur ad mortem, et* dominus servi ea, quae furto ablata sunt de superscriptis animalibus, ea, quae inveniri non possunt, secundum formam pretii constituti eum qui perdidit simpla solutione reddat indempnem*.

[3.] Quicumque ingenuus, tam Burgundio quam Romanus, porcum, ovem, apem, capram furto abstulerit, in triplum solvat secundum formam pretii constituti et multae nomine solidos XII, id est: pro porco solidum I, pro ove solidum I, pro ape solidum I, pro capra tremisse; pretia vero haec in triplum solvantur.

[4.] Si servus Burgundionis sive Romani furtum de supradictis pecoribus admiserit, servus tradatur ad poenam, ut CCC fustium ictus accipiat; dominus** autem pro eius crimine simplum solvat**, et multa a domino non queratur.

[5.] Qui² tintinno caballi furto abstulerit, si ingenuus est, caballum alium talem reddat; simili de bove conditione servata. Si servus tulerit, fustigetur.

*) et dominus servi, si ipsa animalia vel mancipium non inveniuntur, sicut superius, in simple restituit indemnitas, *om. rel.*, B 11. **) dominus eius reddatur indempnis B 8.

1 et furtis *om.* B 11. et *om.* B 6; qui de alienis alienos B 6; bobus B 6; bovis B 7 S. traverit aut caballum cabalos B 6; sederit *add.* B 6—10. || 2 quoque *om.* B 11. || 3 aut *om.* B 6. tam *om.* B 6. tam — auferre *om.* A 2. Burgundiones quam et Romanus B 1; Burgundio quam Romanus B 2. aut ingenuus B 11. furtum A 4. B 1. 6—8. 11; furto B 2. 4. 5. sumpserit A 2. || 4 occisi B 1. 2. 4. 7—10. mancipia atque animalia *om.* B 11. || 5 apud post B 6; si apud B 11. invenire — invenire in *om.* A 2. si *soll.* A 1. B 5. potuerit B 1. 2. 4. recipiant B 2. 4. || 6 pro mancipio *om.* A 2; pro mancipium A 3. 4. B 7. 8. XXV XXVI B 1. 2. 4. et si B 8. si tamen — datum est *om.* B 5. mancipium *om.* B 11. sicut (sic B 1) datum est B 1. 2. 4. || 7 VI VI B 1. 2. 4. solidos *om.* B 1. 2. 4. 6—10. || 8 III *om.* B 4. solidos II, *om. rel.*, B 1. || 9 vero *om.* B 8. furtum] superscriptum *add.* B 9. 10. || 10 ea *om.* B 8. quae] qui A 1. B 5. 8. furto] superius A 3. sunt *om.* B 1. 2. 4. invenire A 3. 4. B 1. 2. 4—8. || 11 perdidit A 3. 4. B 5; prodit B 6; perdidit B 9. 10. in similia B 7. sollicitone B 8; sollicitudine B 6. reddat *om.* A 3; reddet A 4; reddat B 7. 8. indempnem *om.* A 3. B 7. 8; indempnem B 1. 4. 5; indemnis B 6. || 12 porcum — capram *om.* B 5. || 13 furtum A 4. B 1. 6—8; furto B 2. 4. furto abstulerit] furatus fuerit B 11; furto distulerit B 4. solvantur A 4. B 1. 2. 4. secundum pretia constituta A 2. et *om.* A 3. B 5. multum *om.* B 11. 14; multum continuo est noster B 1. 2. 4. || 14 XII] VI A 3; XIII B 4. id est *om.* B 5. || 15 tremisse A 2. tremis A 3; tremisse B 1; tremisse B 5; tremisse uno B 6; tremissum I B 9. 10; denarii. IIII B 8. A 1. B 7. || 16 si *om.* B 7. || 17 si *om.* A 2—4. B 3. 4. 6—10. aut B 1; si vero B 5. Romanus A 4. B 1. 2. 4. 6. supradictum A 2; his diebus B 7. 8; superscriptis B 6. pecudibus A 2. admisit A 3; admisisset B 6. || 17 ut] aut A 1. 4. B 1. 2. 4. 5. 11. et — accepit *om.* B 8. CCC *om.* B 4. CC B 1. manum *om.* B 1. 2. 4; fustis B 6; fustis A 1. 2. actus letus B 4; fustis A 1. actus E 1. et denarius, *om.* autem, B 11. || 18 solvat] reddat B 9. 10. reddat] multum continuo B 4. multum B 1. 2. 4. multae B 9. 10. a *om.* A 4. B 1. 2. 4. 4. 5. 8. 10. aut B 1. 2. a dominus ab *om.* B 11. reperitur A 4. B 6—8. 11; querantur A 2. B 2. 4. querantur A 1. || 19 tantumum A 1. B 1. 2. 7. 8. 10. 11. tantumum B 1. tantumum B 6. tantumum B 5; B 9. 10. tantumum; tantum B 5. B 6. tantum B 2. 9. 11. tantum A 2; tantum B 1. 6—8. alium *om.* A 3. talem] tantum B 2. 4. 29 tantumum B 1. 2. tantumum A 4. B 1. 6. tantumum A 3. tantumum A 1. 4. B 5. 6. 8. servata, *om.* B 4. tantumum B 5.

1. *om.* A. *Recht.* tit. 4. De sollicitationibus et furtis: *infra* tit. 6. 16. 20. 47. 63. 70. *Const. vetere.* 5. 6. 9. 10. 14. 2) *op.* L. *Sol.* 5. 1. 2; L. *Revera.* 9. 11; L. *Vray.* VII. 2. 11.

[6.] Si autem inpedicato caballo ingenuus pedicam tulerit, eiusdem meriti caballum se redditurum esse cognoscat¹. Si hoc servus admiserit, centenos per singulas quascunque culpas fustium ictus accipiat.

[7.] Si caballum alienum ingenuus, non permittente domino, ascendere praesumpserit², II solidos illi, cuius caballus est, pro unius diei itinere daturum se esse cognoscat: si vero amplius, ad legem illam teneatur, quam de caballis inventiciis³ iussum observari. Si servus hoc fecerit, fustigetur.

[8.] Qui⁴ de alienis bobus, domino inconscio aut non permittente, opera facere praesumpserit, duorum* bovum solutionem cogatur domino exsolvere*.

10 V. De⁵ his, qui flagello, fuste, calce vel pugno percutiunt.

[1.] Si quis ingenuum hominem tali praesumptione percusserit, per singulos ictus singulos solidos solvat, et multam in dominico inferat solidos VI.

[2.] Qui libertum alienum percusserit, per singulos ictus singulos semisses solvat, multae autem nomine solidos III.

15 [3.] Qui servum alienum percusserit, per singulos ictus singulos tremisses solvat, multae autem nomine solidos III.

* duos solidos bobum domino cogatur exsolvere A 3 et similiter A 4. B 6—10: duos solidos solvat B 11; duos solidos cogatur exsolvere B 5. Cfr. infra notas ad l. 9.

I autem inpedicato om. B 1. inpedicatum A 2; inpedito (vel inpedito) A 3. B 9—11, *Bluhme*: inpeditum B 2. 4. 6—8; inpedita B 5; inpeditum A 4. caballum A 2—4. B 2. 4. 5. 7. 8; caballus B 1. 6. ingenuus om. B 8. pedica A 1. B 5. pedicam] de illum *add.* B 8. eius B 7. meritum B 1. 11. caballi B 11. 2 redditurus B 6. esse om. B 11; esset B 1. centenos B 9. 10; C B 1. 4. pro A 1. B 5. pro (per B 1. 7) singulis (singulos B 8) quibuscumque (quocumque B 5; quibusque B 8. 11) culpis (colpes B 5) A 4. B 1. 2. 4—11. || 3 quibusque A 2; quibuscumque A 3. culpas om. A 3; culpis A 2. fustis B 9. 10; 25 furtivum B 1. || 4 permittendo A 3. transcendere A 1. 4. B 1. 2. 4. 5. *Tll., Liud.* || 5 illi om. B 8; ille B 7. cui A 3. caballum B 11. datorem B 6; redditurum B 2. 4. 7. 8; redditurus B 1; latrum A 3. se om. A 3. B 1. 8. || 6 si vero] at sive A 2. vero om. B 6. amplius presumpserit B 6. illum om. A 2. B 6. inventiciis B 11; inventitur B 1. 2; invenitur B 4. || 7 observare B 1. 2. 4. 6—8. fustigatur B 1. 2. 4. || 8 alienus A 1. B 5; alienos B 6. bubus A 2. B 1. 2. 4. 11; bobos B 9. 10; boves B 5. 6. 8; 20 bovis A 4. B 7. aut] et B 11. permittendo B 6. operam A 1. 2. B 2. 4. 5. *Tll., Liud.* || 9 duorum bovem A 2; duos solidos (solidus A 4) bobum (bovem A 4. B 6. 8; bove B 7) A 3. 4. B 6. 10; duos boves (bobes B 1) B 1. 2. 4; duos solidos, om. bovum, B 5. 11. solutionem] sic A 1; solvone A 2. domino om. A 4. B 1. 2. 4. 5. 11; dominico B 10. vocatur B 6. || 10 De ictu vel pugno vel calce, *verbis* De his — percutiunt *cum contextu cunctis*, B 11. flagellis B 1. 2. 8; flagellum B 8. fuste om. B 6. calce] de cunctis B 1. 2. 4. pugnum B 8. percutiuntur B 9. 10; percusserit A 3. 25 B 11. || 11 ingenuus homines B 1. talem praesumptionem A 4. B 7. || 12 et om. B 6. multa A 2. 4. B 1. 2. 4. 7. 9. 10; multe B 5; multum numerum B 6; multum nomen B 8; multae nomine B 11. in dominico om. B 6. 8. 11; domino, om. in, A 1. B 5; in dominico A 4; in domino quo B 9. 10; cui in dominico A 3. inferat om. B 1. 2. 4. 6—8. 11. 13 *Tota haec paragr. desit in B 11.* ictus *vel* 10 bictis A 4. B 8—10. semisses *vel* semessis B 2. 4. 7. 9; temisses B 8; tremisses *vel* tremesses: A 1—4. B 5. 10; trimisses B 1; tremessos B 6. || 14 et multae *vel* et multum, om. autem, B 6—8. III] III B 7—9. || 15 Qui] si B 8; Si quis B 11. singulos om. B 4. tremessos B 6; temisses B 8. || 16 et multum A 4. B 6. 8. autem om. A 3. 4. B 4. 6. 8. III] II B 7. 8.

1) Cfr. *L. Visig. VIII, 4, 1*: Si quis caballum alienum ... de pedica ... tulerit ... et si per hanc 15 occasionem perierit, eiusdem meriti caballum ... restituat; *L. Sol.* 27, 3. 4. 2) Cfr. *L. Sol.* 23; Si quis caballum alienum sine permisso domini sui ascenderit ...; *L. Visig. VIII, 4, 1*; *Ed. Roth.* 345. 3) *Haec constitutio nobis non servata est*; cfr. *infra* *tit.* 49, 4. 4) Cfr. *Const. extra.* 16. *Ennodius* § 8 *ex L. Visig. VIII, 4, 9 (Aut.)*. *Est igitur lectio* sol (solidos, solidus pro solutionem corruptela c. *aduen* s. c. solutio. 5) Cfr. *L. Rom. tit.* 5: De iniuriis aut cedibus admissis; *infra* *tit.* 37, 76; *Const. extra.* 5, 14; *Wilde* *l. c.* p. 758.

[4.] Si quis ingenuum hominem per capillos corripuerit, si una manu, II solidos inferat, si utraque, solidos IIII, multae autem nomine solidos VI.

[5.] Si libertum aut servum alienum per capillos, seu una manu seu utraque, corripuerit, quemadmodum de ictibus inter ingenuum, libertum et servum discretionem solutionis fieri placuit, ita et in hac causa compositionis et multae requiratur inlatio.

[6.] Si servus ingenuum hominem pugno percusserit, C fustes accipiat.

[7.] Si vero dominus servi cum alio se caedit, et* servus, dum dominum adiuvare vult, si illum percusserit, pro ictu servi dominus I solidum solviturus satisfaciatur*.

VI. De¹ fugitivis.

[1.] Si quis fugitivum intra provincias ad nos pertinentes² corripuerit, pro fugitivo solidum I accipiat; et si fugitivus ille caballum secum ducit, pro caballo semissem, pro equa tremissem accipiat, et fugitivum cum omnibus rebus reddat. Si extra sortem², II solidos is, qui fugitivum corripuerit, pro fugitivo accipiat et pro caballo solidum I, pro equa semissem.

[2.] Qui fugitivum secutus fuerit et casu repugnantem occiderit, omni calumpnia careat; aut si is, qui sequitur, a fugitivo percussus fuerit, ad dominum fugitivi nulla calumpnia revertatur.

* et servus illum vult adiuvare, dominus pro ictu servi solid. I solvat B11.

1 hominem *om.* B11. corripuerit B5; arripuerit A1. si una — per capillos *lin. 3^a om.* A1. B5. unum manum B9. 10. || 2 inter *om.* B11. utriusque A2; utraque B9. 10; utraque² manu *add.* B11. IIII. *om.* solidos, A2. B1 7. 8; solvat et *add.* B11. autem *om.* B6. 8. 11. || 3 Sⁱ Sed B8; Si quis B11. alienus B1. per capillos *om.* B8. corripuerit si unam manum se utraque corripuerit E9. 10. seu — seu sive — sive B11; se — si B6; si — seu B1; se — se B5. utriusque A2. corripuit B6; corripuerit B5. || 4 inter *om.* A1. 2. ingenui liberti et, *om.* servum, A1. 2. et libertum B5. *Til., Lind.* discretionem *ex emend. iam a Til. proposita*; discretionem *om.* B8; discretionem A1. 2. discretionem A3; discretionem A1. B1. 5. 6; descriptionem B2; descriptionem B9. 10; descriptione B4; descriptionis B7; descriptio B11. || 5 solutione A2. B6; soliciones A3; solicionis B5. fieri *om.* B11; fieri B1; fuerit B8. fieri — compositionis *om.* B5. et *om.* A1. 2. compositiones A2. B11. multas, *om.* et, A3; multa A4. B7. 8. 11; multum B1. 2. 4—6. requirantur B11; requeratur A3. B2. 5. inlatio inlaqueo B8; in litis B11. || 6 servum B1. hominem *om.* B8. 11; per capillos corripuerit *ut add.* B7. pugno *om.* B6; pugnum B7. fuste A2; iustibus A3; fustium B2; fustis B5; ictus B1; iustus et iustus ictus B4. 6. 8. 11; iustus ictus A1. B9. 10. haecedit B7. || 7 Hⁱ si A4. se caedit recedit B11. dum *om.* B4. 8; cum B1. domino A3. 4. B1. 6. 7. 9. 10. iuvare *vel* iubar *add.* A2. 4. B2. 4. 5. 10. || 8 si *om.* B7. pro ictu *om.* B1; pro ictus A3. B8; per ictus B4. dominum B1. I *om.* A2—4. B1. 2. 4. 7—10. I solidum *om.* B6. solviturus *om.* B6. *Til., Lind.*; solviturum A2; solviturum B1. satisfaciatur *om.* A3. B5; satisfaciatur A2. *Bind.*; est A4. B1. 2. 4. 7. 9. 10. *Lin. 3^a add.* B6. 8. || 9 *Fide. titulu. dicit in B1.* comprehensus *add.* B11. || 11 provinciam B8; provinciam provinciam B2. 4. corripere B6. || 12 fugitivum A3. 4. B6. 8. I *om.* A2. 3. B6. 8. si *om.* A3. B5. ille *om.* B6. 11. duxerit A4. B2. 4. 6—8; ducet B5. semisse *vel* semesse A3. 4. 40 E2. 4. 6. 9. 10. 11 tenuit *om.* E7; 11 tenuisses B8. || 13 tenuisse *vel* tenuisse *vel* tenuisse A3. 4. E2. 4. 10. addit *om.* B4. || 14 V. A3. is qui — corripuerit *om.* B11. is, *om.* *vel.* E2. 4. et *om.* B11. || 15 I *om.* A2. 3. B8. || 16 tenuisse *om.* A3. B2; tenuisse *et* tenuisse A4. B5. 6. 9. 10; 11 tenuit *om.* E7; 11 tenuit *om.* B8; tenuit *om.* A4; tenuit *om.* A2. || 16 fugitivum *om.* A3. *Bind.* A3. repugnantem A2. 4. B6. 8. casum calumpniae E7. 10. || 17 secutus B6. a fugi 15 94. *om.* B11. percussus B6. percussit B11. fuerit *om.* A2. B6. a domino A3. B6. 11; a domino A2. B1. 5. fugitivum E7. 8. || 18 requiratur E11; potestatur B8.

1. *Op. L. Rom. tit. 6. De fugitivis inquirenda, vel discutenda, supra tit. 20. 39. L. Visig. IX. 1. et Placitum ad non pertinentia ad nos sunt hoc tit. terra Burgundiana, dominantium unius ex pluribus capitulis ecclesiarum ad hoc sunt terra Burgundiana, opposita vicinibus dominantium Burgundiana non sub*

solito iurisdictione se L. Rom. tit. 41. || supra tit. 20. 3. 47 (proxi nostri provinciarum). *Concl. extrin.* 19 (non ad nos pertinentia) 21 (proxi nostri, viciniam nostrorum). L. Rom. tit. 6. 2. 7. 6. 11. 4. *op. Binding* 3. p. 11. 10. *Georg. I.* p. 317.

[3.] Si¹ fugitivus cuiuscumque seu Burgundionis, seu Romani captus fuerit et casu de custodia fugerit, is, quem fugit, iuret: nec suo nec suorum concludio aut conscientia fuisse dimissum, et praestitis ut dictum est sacramentis, nullam calumpniam patiatur.

5 [4.] Quicumque² ingenuo aut servo fugienti nesciens capillum fecerit, V solidos perdat; si sciens capillum fecerit, fugitivi pretium cogatur exsolvere.

[5.] Qui fugitivum sciens flumen transierit, poenam sollicitatoris excipiat.

[6.] Si vero fugitivus fugerit, sacramenta praebat: nec suo, ut supra dictum est, concludio, nec suorum fugitivum fuisse dimissum, et de ligamine nec se, nec suis
10 consciis evasisse.

[7.] Si vero taliter sacramenta non dederit, pro fugitivo XV solidos solvat.

[8.] Quod* si constiterit, cum eius voluntate fuisse dimissum, XXX solidos cogatur exsolvere*. Si vero ille, qui correptus est, res domini aut alterius secum portat, et in domo illius exhibuerit, simplam solutionem restituat.

15 [9.] Si ingenuus fugitivo seu Burgundionis, seu Romani conscius panem dederit, fugitivum revocet. Si nesciens panem dederit, aut flumen transierit, vel viam ostenderit, sacramento dato, nullam calumpniam patiatur.

¹) Quod si eum voluntarie dimisit, viginti solid. solvat B 11.

1 Si] Sed B8. cuiusque B4. seu om. B 11. Burgundio B7; Burgundio B8. et casu —
20 fugerit om. B6. || 2 casu repugnante hoc de custodia B7. ingerit, effugerit B 11; fugerit B7.
is quem] tunc is cui B 11; his qui quem B8. fugit] fugerit B5; fugerit B9. 10; fugerit B7; aufugit in
margine B 11 (Herold). iuret om. B 10; iurit A3. nec suo] sic A 1. B5; non suo (vel suum) cett. codd.
3 fuisse B 6. 11. dimissum B 11; demissum A4; demissem A3; divisum A2; demisso B5. et om.
A3. 4. B2. 4—11. prebitis A3; praestitis B7. 9. 10; datis B6; perstitum B5; praesentis B 11. ut]
25 et A3. sacramentum B6. sacramentis (sacramentum B7. 8) datum (dati B 11) B2. 4. 7. 8. 11. nulla
calumpnia A3. B6—8. || 5 Quicumque] sic A 1. B5; Quisque A2—4. B7—10; Quiquis B2. 4; Quidquid
B6; Si quis B 11. ingenuus aut servus B7. 11; aut ingenuus aut servus B8; ingenuus, om. aut servo,
A4. B2. 4; ingenuum aut servum A2. B5; ingenuus (ingenuum B9) aut servo B9. 10. fugiente A3.
B2. 4. 6. insciens B8. capellum B6; capillos A2. B4. 7. 9—10; capillum A4. B2. 8. faceret A2.
30 V solidos — fecerit om. B8. || 6 perdet B2. 4; solvat A2. 3. isciens A3; esciens B7. capil-
lum om. B 11; capellum B6; capillus A2. 4. B2; capillos B4. 7. 9. 10. fugitivum B2. 4. 5. 8. pretio
A4; pretii B6. || 7 Qui] De B6. fugitivo B9. 10. sciens om. B5; insciens B7. 8. trans
flumen transvererit B 11, quam lectionem Böhme rectissimam esse conicit. transiret B5. poena
B6. incurrat A4. B2. 4. 5; exhibeat B7. 8. || 8 vero om. A3; autem B 11. fugitivus om.
35 A2; fugitivum suo A3. fugerit B5; effugerit B 11; refugerit A3; fuerit B4. sacramentum A2.
nec suo] sic A 1; non suo cett. codd.; om. B 11. ut superius diximus concludium A3. || 9 nec
suorum — dederit (lin. 11) om. B 11. fuisse B6. demisso A3; demisso B5; admissum B6. lega-
mine A2—4. B5—7. 9. 10; ligamen B8. nec se nec] sine A3; nec senior B8. suos B8; sui B6.
10 conscius A3. B2. 6; consci B4; conscius A4. B8. || 11 Si om. B7. 8. sacramenta om. A3;
40 sacramentum B6. aut pro B 11. || 12 constiterat A3. ei B9. 10; eis B4. voluntatem B7. 9. 10.
fuisse om. A2—4. B2. 4. 9. 10. demissum A3. B9; commissum B8. XXX soli A 1. B5; XX cett. codd.,
Böhme, Bincl. || 13 Si vero om. B2. 4; Si autem B 11. corruptus A3. B5. vel] tres B9. 10; aut si
rebus B7. domini sui B 11. portaverit A4. B2. 4. 7. 8. 11. || 14 in om. B5. domum A4. B2. 4. 7.
8. 11. eius illius A2. simpla cett. sembla] solutione A3. 4. B7—11; simplas solutiones B2. 4;
45 simpla solutionis B6. || 15 fugitivo om. A3; fugitivus B8; fugitivum A4. B5. 7. seu om. B 11; seu
et B2. 4. Burgundiones B4. 5. Romanis B7; Romanus fugitivi A3. conscius — Si om. B 11. ||
16 fugitivum — dederit om. A2. 3. insciens B 11. aut om. B6. fluvium A3. B8. transiret B5. 6;
transvererit in marg. add. B 11. Herold. vel] aut B8. vel — ostenderit om. B5. obviam B4.
17 sacramentum datum B6—8. nulla calumpnia A3. B6—8.

50 1) Laudator hanc constitutio infra id. 20. 4. 2) Cfr. J. Grimm R. A. p. 284; Jahr l. c. I. p. 71; V. Elzevirev, Commentation (1871), p. 59; Const. celtic. 4.

[10.] Si¹ ingenuus. fugientem sciens. litteras fecerit. manus incisione dampnetur. Si servus hoc fecerit, acceptis CCC fustibus et ipse manus incisione dampnetur.

VII. De² servis et originariis, qui vocantur in crimine.

[1.] Inter Burgundionem et Romanum haec forma servabitur: si a quocumque crimine obicitur, quod ad praesens probari non potest, id volumus custodiri, ut sive servus Romani. sive Burgundionis sit. qui vocatur in crimine, non compellatur dominus sacramenta praebere neque pro servo, neque pro originario; sed cum crimine obiectum fuerit, seu servi seu coloni pretium iuxta personae meritum fiat, quod dominus eius, cuius servus est aut colonus, a petitore in praesenti percipiat aut mancipium eius meriti consequatur. Quod cum ita factum fuerit, ille qui vocatur in crimine iudicio tradatur ad poenam. ut. si confessus fuerit se admisisse quod obicitur. pretium recipiat ille, qui dederat, servus de confesso crimine occidatur, ita ut de solutione, quod superius statutum est, observetur. Sin autem servus sive colonus in tormentis confessus non fuerit, is, qui cum inscripsit, domino suo reddat; et dominus ipse aut vicarium servum, quem pro poena servi innocentis accepit, aut pretium teneat.

1 fugienti A 4. B 7. 8. 11; fugientis B 9. 10; fugiente B 6; fugitivum A 3; fugitivo B 5. sciens] om. B 5. 7. 11; inscius B 8; fugitivo add. Tll. Lind. literis A 3; exlitteris B 6. 2 CCC] ac B 4. fustibus] fustium ictus accipit B 6; fustibus ictus B 8; ictibus B 11. et ipse om. B 11; et ipsi B 5. ipse mancipio. om. manus incisione. B 6. incisione A 3; inconcisione B 10. || 3 Rubrica cum contextu cum iuncta, verba praenitit: De servis et originariis accusatis B 11 (Herold); a verbis: qui vocatur in crimine contextus incipit in A 3; initium contextus, verba scilicet: Inter — servabitur ad rubricam trahunt A 2. 4. B 1. 6. 9. 10. Bluhme, Bind. eruginariis B 7. 8; originalis B 6. || 4 Inter Burgundionem om. B 6. Burgundiones A 2. B 1. 2. 4. 11; Burgundione B 5. 9. 10; Burgundionum A 3; Burgundianos B 7. Romanos B 2. 4. 7. 11; Romano B 5. 6; Romanis B 8. a om. B 1. 7. quoque B 8. || 5 crimine B 11; crimem] quod add. B 7. obicitur B 1. 4. 6; obicitur B 2. praesentis B 10. probare A 3. 4. B 2. 4—10; provare B 1. volumus B 6. custodire A 3. 4. B 1. 2. 4—11. sive — sive] seu (si A 2. B 6) — seu A 2—4. B 1. 2. 4. 6—11. || 6 Romanus A 4. Burgundiones B 1. 5. vocantur B 1. 2. 4. 5. crimine] sic A 1. 2; culpam A 3. 4. B 2. 4. 9—11; culpa B 1. 5—7; causam B 8. collatur B 1. dominus] domi Tll. || 7 praebere pro, om. capite. A 2. 3. B 6. 11. originarium B 7. 8; originarios B 6. sed cum] secum A 2; cui B 6. crimine] B 1. 2. 4. 5. obicitur A 3. 8 seu servus seu colonis A 3. sive — sive B 11. persona A 3. 4. B 1; personam B 7. 8. merito B 5; manum B 8. fiat] recipiat B 9; percipiat B 10; recipiti fiat B 7. dominus] B 1. 9 est om. A 3. aut ut B 4; cuius add. B 7. 8. a petitore om. A 1. B 1. 2. 4. 5; et petitorum B 7; a petitorum vel petitorum B 8—10; ad petitorum A 1. in om. A 4. B 8; de A 1. B 5. Tll. Lind. percipit A 4; recipit B 11. huius A 4. B 1. 2. 4. 5. 10 cum om. B 4. teneat A 3; fecit B 1. illi A 3. B 2. 6. qui] ei cui B 6. vocantur B 1. 2. 5. iudicatur A 2; iudicet A 3; iudice B 6—8. || 11 ut 35 — A 3; aut A 1. B 3. admisisset B 1. quod om. B 8. obicitur B 5. 6; obicitur B 1. 2. 4. 9. 10; obicitur A 3. accipit B 6. 12 illi A 3. B 5. et servus] A 3. B 6—11. confessio A 3; confessionem B 6. verbum B 1. ut ut] aut A 3. de om. B 7. 13 statutum] testamentum A 3; verbum B 6. statum B 7. 9. observantur B 8. sive servus B 11. sive] seu B 6—8; aut A 3. in — om. A 2. servus B 7. 8. 14 qui cum] B 5. et B 6. inscripsit A 2; conscripsit A 3; manscripsit B 4; accipit B 1. 7. 8. dominus] et om. B 5. ipsum B 5. 11; ipsi B 7. 8. aut om. A 2. B 6. vicarii B 11. aut (om. B 8) pretium aut vicarium servum (servi B 8) quod B 7. 8; aut vicarium servum aut pretium quod B 9. 10. Bluhme, Bind. 15 quod] A 2. 3. B 1. 2. 4. 11; qui A 4. pro om. A 2. B 1. manserit accepit om. B 5. accipit A 1. B 2. 4. 9; accipit B 1. 8; accipiat A 1. B 10. est pretium] B 1. om. A 2—4. B 1. 2. 4. 6—11. Bluhme, Lind. teneat om. B 9. 10; teneatur B 7. 8.

1 Cfr. J. Grimm. R. A. p. 306; Wille l. c. p. 338. 2 Constitutio huius tituli ad Burgundios et Romanos non habet. Desit rubrica in I. Rom. quae respondet huius titulo, cfr. autem I. Rom. tit. 1. Cfr. supra tit. 2. 1. 7. Constit. extra. 19. Schroeder l. c. p. 363.

VIII. De¹ obiectione criminum, quae ingenuis intenduntur.

[1.] Si ingenuus per suspicionem vocatur in culpa, tam barbarus quam Romanus, sacramenta praebat, cum uxore et filiis² et propinquis sibi duodecim iuret. Si vero uxorem et filios non habuerit, et patrem aut matrem habuerit, cum patre et matre numerum impleat designatum. Quod* si patrem aut matrem non* habuerit, cum duodecim proximis impleat sacramentum.

[2.] Quod si ei sacramentum de manu is, cui iurandum est, tollere voluerit, antequam ecclesiam ingrediantur illi, qui sacramentum audire iussi sunt, quos a iudicibus ternos semper ad sacramentum audiendum praecipimus delegari, contestantur se non nolle sacramenta percipere, et non permittitur qui iuraturus erat post hanc vocem sacramenta praestare; sed ad nos illico diriguntur Dei iudicio committendi.

[3.] Si autem permissus iuraverit et post sacramentum potuerit forte convinci, in novigildo se noverit redditurum eis, quibus praesentibus iudex iusserit dare sacramenta.

[4.] Si ad locum statuto die venire dissimulaverint et non ab aliqua fuerint infirmitate aut publica occupatione³ detenti, senos solidos multae nomine inferant.

*) et si illos non B 11.

1 *Totus titulus deest B 1.* De ingenuis inculpatis rubricam habet, om. rel., B 11. obiectionibus B 4. 9. 10; obiectionem A 3; obscuratione B 8. ingenuus A 3. B 5. intendunt B 2. 4. || 2 Si quis A 3. B 6. 11. suspicionem A 4. B 11; suspitione B 7; suscriptione B 6. qui vocatur B 7. culpam A 3. 4. B 2. 4. 9. 10. barbarus] Burgundio A 3. B 6. || 3 sacramentum A 2. 3. B 6. 9—11. et cum B 11. et filiis — vero uxorem om. B 5; in A 1 verba: et filiis — designatum margini adscripta erant, prior pars autem (usque ad verba non habuerit incl.) a biblioepo resecta est. duodecimo B 2. 4; XII B 8, Til., Lind. si vero quod si hoc B 6. || 4 et] aut A 4. B 2. 4. 7—10. filiis B 6. et patrem — habuerit om. A 3. 4. B 2. 4. 5. 11. cum patrem et (aut A 4. B 5.) matrem A 2—4. B 5. 7—10. et] aut B 2. 4. || 5 numero A 2. 4. B 2. 4. 5. 7. designatum om. B 11. nec (ne A 3. B 5) patrem aut (nec A 4. B 6. 7) matrem habuerit (non habuerit B 2. 4. 5. 7. 9. 10) A 3. 4. B 2. 4—10. duodecim om. B 11. || 6 proximis sibi B 11; proximis B 7. 8. || 7 Quod — sacramentum om. B 5. ei] eis B 2. 4. cui] qui B 5. 6. || 8 in ecclesiam A 3. 4. B 11; in ecclesia B 7. 8. ingrediantur A 4. B 2. 4—6. 9—11; ingredietur A 3. illis A 3; illis A 4; in illis B 6. audiri B 2. 4; audituri B 7—10. iussi sunt quos] visi sunt se usque sacramentum audire 30 inusserat quod se B 8. || 9 ternus A 3. B 7—10; ternis B 2. 5; terrenis B 4. ad sacremen B 5. audiant dum B 6. praecipimus om. A 2; percipimus A 3. delegare A 3. B 2. 4. 5. 8. 11; deligari A 4; deligare B 7; diligere B 6. contestetur A 3. 4. B 2. 4. 6. 7. 11; contestetur A 2. B 5. 8. || 10 si B 4—6. nulle A 3; nulla A 1. B 5. 11; nullis B 6. 7; nullus B 8. sacramentum A 2. B 4. 6. perciperet B 4. 8; audire A 3. et om. B 7. permittitur solus A 1; permittatur A 2. 4. B 2. 4—6. 8—11; permittantur B 7; permittat 35 B 7; is qui A 4. B 2. 4; ei qui A 3. haec A 3. B 11; hac B 5. 8. vocem om. B 11. || 11 sacramentum B 2. 4. 6. praebere B 11. sed ad (si dat B 6) nos illico (illi quo A 3; illi qui B 5; illico B 10; illi quod B 11) A 3. 4. B 2. 4—6. 9—11; sed nos illice A 2; sciunt nos illi qui A 1; sed ad nos illis quod B 7; se ad nullis illi quae B 8; sed sint per nos illi qui ex censur. Til., Lind. diriguntur A 4. B 2. 4. 10; dirigatur A 3; diligantur A 2; delegantur B 11; deliquerunt emend. Til., Lind. Dei] dum A 3; de B 11. iudicium 40 B 5—8. commetendi A 3; contendere B 11. || 12 promissus B 6; permissa B 8. potuerit forte om. A 2; potuerit om. B 6; poterit B 8. vinci A 2. || 13 in novigildo A 2. B 7; in novigildo B 2. 4; in novigilda B 8; in novigildos B 9. 10; et negligidos B 6. noverat A 3. eis] si hi ex emend. Til., Lind. iusserat B 11. dari A 2. B 9. 10. sacramentum B 5. 7. || 14 si om. A 4. B 2. 4. 6. Til., Lind.; se B 8; sed B 7; si autem B 9. 10. statuta A 3. 4. B 2. 4. 5. 9. 10; constituta B 7. 8; statutum A 2. die om. A 2; 15 diei A 3. B 6; ea die B 9. adventu A 2. dissimulaverit A 1. B 7. 8. 11; dissimulaverint A 1. B 5; dissimulaverit A 3. B 2. 9; dissimulaverit B 4; distulerint B 6. et non — detenti fuerint (p. 50, l. 1) om. B. 5; quae verba margini A 1 adscripta erant, maior autem pars a biblioepo resecta hodie deleta est. fuerit B 6. 7. 11. || 15 occupatione] ordinatione A 2, Til. (fortasse ex A 1), Lind. detentus B 11. senus A 3. B 7. 8; sint B 6. nomine om. A 2. inferat B 8. 11; redant B 6.

1. Cfr. L. Rom. tit. 7. De obiectionibus criminum vel inscriptionibus ingenuorum sive servorum. Norellam legem ad hanc titulum de. infra in tit. 45. cfr. tit. 52. 3. L. Rom. tit. 23. Schroeder l. c. p. 362; H. Siegel, Geschichte des Deutsch. Gerichtsverfahrens (1857). p. 187. 234; R. Loening, Rechtsgesch. (1886). p. 112. 2) J. L. Cap. I. p. 58. ca. 789. c. 64). Et ut parvuli, qui sine rationabili aetate sunt, non cogantur iurare (sunt Gunthodingi famuli. 3) Cfr. infra tit. 51. l. 1; Frey, Festg. 11. Si forte

Quod si infirmitate aut occupatione detenti fuerint, faciant hoc ipsum iudicem scire aut loco suo tales personas dirigant, quorum fide possint in loco sacramenta praestare.

[5.] Si autem is, qui sacramenta daturus erat, ad locum non venerit, usque horam sextam diei ipsum expectet pars altera; quod si usque ad sextam non venerit, causam absque dilatione dissolvat.

[6.] Quod si ille alius non venerit, ille, qui sacramenta praebiturus erat, discedat indempnis.

IX. De¹ inlatis violentiis.

Si quis Bugundio aut Romanus per vim aliquid abstulerit usque ad pullum, in novigildo secundum pretia a nobis constituta eum quod abstulit iubemus exsolvere.

X. De² interfectione servorum Burgundio et Romanus una conditione teneantur.

[1.] Si quis servum natione barbarum occiderit, lectum ministerialem sive expeditionalem, LX solidos inferat, multae autem nomine solidos XII; si alium servum, Romanum sive barbarum, aratorem aut porcarium, XXX solidos solvat.

[2.] Qui aurificem lectum occiderit, CC* solidos solvat.

[3.] Qui fabrum argentarium occiderit, C solidos solvat.

*) CC sic A 1.2, *Tul.*, *Bind.*; CL A 3.4 et *codd. B.*

1 infirmitatem aut occupationem A 2. B 6—8, vel B 11, detentus fuerit, faciat B 11. hoc
om. A 3 ipsum om. A 4. B 2. 4. 5; ipso A 3. B 9, 10. scire A 3. | 2 aut loco suo] quod ad 20
lectum B 11; et loco suo B 7; ut locum B 8; aut in loco suo A 3. talis A 3. B 7. 8; tales B 6. personas
B 7; personis B 7; personam B 8. dirigant B 5; dirigat B 11. in quorum B 6. fidem A 2. 4. B 6—10.
pauerat A 3; pauerat A 2. B 5. in loco] suo add. B 9, 10. sacramenti B 11. praestari A 2. | 3 si om.
B 5. 6. pars de his diebus A 3; de is B 5. A 3. 4. B 2. 4—11. *Tul.*, *Lind.*, *Bluhme.* quae A 4. B 8—11,
Tul., *Lind.* sacramentum B 6. datura erat (erant B 11) A 4. B 8—11, *Tul.*, *Lind.*; daturae erant B 9, 10; 25
daturae erant A 3. B 2. 4—7, *Bluhme.* venerat B 6; venerint B 4; venirent B 5. usque ad A 4. B 11; usque in A 3.
B 2. 4. 5. 7—10. | 4 hora una sexta A 2. B 5—10, diei om. B 11; die B 2, 9, 10. ipsum soli A 1. 2.
expectat — ad sextam om. B 2. 4. expectat A 3; sic et B 6. usque om. A 3. B 6. 7. ad om. A 4. B 5.
horam sextam B 11. venerint B 4; venerit oram B 6. causam om. B 11. | 5 dilationem A 2. B 7. 8;
latium B 6. de oram B 8; solvat B 11; absolvat et emend. *Lind.* | 6 illi ab aliis A 3; alius illi B 6. 30
alius om. B 11. illi qui A 3. B 5; qui, om. ille, B 11. sacramentum A 3. B 6—8. 11. praebiturus erat] debet
servare B 11. | 8 De violentia, om. inlatis, B 11. | 9 Burgundiois B 4. interit A 2. pullum] publicum
B 4. | 10 novigildo A 2. B 1. 5; novigildo B 2. 6; novigildo B 4; novigildum A 4; novigildum B 7. 8;
novigildos B 8—10. solvat secundum B 7. 9—11. pretium B 11; forma pretia B 7. 8. a om. B 6. 7.
nobis om. B 8; donibus B 7. cum qui A 2. 4. B 5. 8; cum que B 6; cum quem B 7; cum cui B 9. 10; 35
om. B 2. 4. *Lind.*; quoscumque B 1. abstulit A 3. B 1. *Lind.* iubemus om. B 6. 11. absol-
vat B 4. solvat B 11. | 11 *Patris vulgarium una contractu convenerit* B 11 *Novoldi rubrica praemissa*:
De novigildo et oram. *Patris Burgundiois tenentur om. B 8, una contractu convenerit A 1. 3. B 5; his legitur*
om. A 4. Solvat publici quae in contractu habet. inter om. A 2. Burgundionum et Romanum A 2. B 1; inter
om. A 2. Romanorum et Romanum B 4. 7. 11. aut A 3. 4. in contractu, B 5. 6. 9. 10. manum B 1. 2; humana
A 3. oram. B 4. 11. | 12 tenentur A 3. 4. B 1. 5. 7. 9—11. | 13 servus A 3. servum nationis aut
servum lectum B 7. nationis A 4. contractum B 1; nationem B 8. occiderit om. A 4. B 1. 2. 4. lectum
B 2. 4. oram. B 1. ab om. B 11. ministeriale B 7; ministerialium A 3; ministeriam B 5. 6; ministeriam in
servo om. ministeriale B 11. ministeriale B 8; ministeriale B 9. sive] aut B 6; sive A 2. B 1. 2. 4. 7. 8.
supponitur. B 7. occiderit solum B 1. contractum. occiderit vel convenerit add. A 4. B 1. 2. 4. 5. 7. 10
B 10. | 14 novigildo A 4. B 1. 5. L. 6. L. 7. L. 8. L. 9. L. 10. novig. A 3. B 5. ad de A 3. alium] alium
om. A 4. | 15 oram. vel A 1. 2. 4. pauerat. occiderit vel convenerit add. A 4. B 6—10. solvat inferat A 3;
latium A 2. novigildo A 2. oram B 1. 6. 7. 8. 9. 10. B 11. oram. vel A 1. 2. 4. 7. 8. | 16 aurificem B 1. aurificem et aurifera iudicem B 11;
argenteum A 3. B 5. 6. 7. 9. 10. lectum B 1. 2. 4. lectum B 1. 10; electum A 4. solvat inferat A 3.
*B 4. 9. 10. | 17 Tenentur pauerat om. A 4. B 1. et pars praes. debet B 6. qui] Si B 11. tabnum 30
om. B 5. novig. B 6. oram om. B 11. inferat A 3.*

quoque dicitur illud tenentur et Constant in omnia iura fuerit occupatus . . . (*Gaudens, Un' antica costituzione*) [1880], p. 88. A. *Bluhme, Licht. Not.* (1888), p. 33 sqq. 1. *Cp. L. Rom. tit. 8. 16. novigildo. solvat* ibid. 26. 27. 19. 4. 16. 2. *Cp. L. Rom. tit. 2. supra tit. 2; infra tit. 21. 50;*

[4.] Qui fabrum ferrarium occiderit, L solidos inferat.

[5.] Qui carpentarium occiderit, XL solidos solvat.

XI. De¹ inflictis vulneribus.

[1.] Qui homini, seu ingenuo seu servo, brachium* ictu excusserit*, medium
5 pretium exsolvat; si non perexcusserit, de vulnere iudicetur.

[2.] Si quis cuicumque in faciem vulnus infixit, in** triplum vulneris pretium
iubemus exsolvi, quantum in simplum ea vulnera aestimantur, quae vestibus conte-
guntur**.

XII. De² raptibus puellarum.

[1.] Si*** quis puellam rapuerit, pretium, quod pro puella daturus erat, in novi-
10 gildo cogatur exsolvere, et multae nomine solidos XII***.

[2.] Si vero puella, quae rapta est, incorrupta redierit ad parentes, sexies puellae
pretium raptor exsolvat, multae autem nomine solidos XII.

[3.] Quod si raptor solutionem suprascriptam unde solvere non habuerit, puellae
15 parentibus assignetur, ut faciendi de eo quod ipsi maluerit potestatem⁴.

[4.] Si vero puella sua sponte expetierit virum et ad domum illius venerit, et
ille se cum illa miscuerit, nuptiale pretium in triplum solvat; si autem incorrupta re-
dierit ad domum suam, remota omni calumnia revertatur.

* brachium aut oculus ictu (ictum B 10) excusserit aut amiserit B 9. 10; brachium ictu excus-
20 serit (excesserit B 2) sive oculum amiserit (admisit B 1) A 4. B 1. 2. 4. ** in triplum solvat
vulneris qui (in marg. vulnus quod) veste tegitur B 11. *** Paragraphus prima in solis codicibus
B 9. 10 constat.

1 Qui] Si B 11. ferrario B 7. occiderit om. B 11. inferat] solvat A 2. B 6—8. 11. || 2 Qui] Si
B 11. carpentarium] bonum add. A 3. B 6. 7. 11. XL] LX A 4; CL B 5. inferatur B 1. || 4 Si] quis
25 B 7. 9—11; Qui cum A 3. hominem ingenuum aut (sive B 1. 5; seu B 2. 4) servum (aut servum om. B 6)
A 3. B 1. 2. 4—8; hominem ingenuo (homini ingenuo B 11) seu servo A 4. B 9—11. servum A 1. B 5.
ictu om. B 5. 11; ictu A 2. 3; ictum B 2. 4. 6—8. excesserit B 2; excusserit aut emisit B 7. || 5 medietatem
pretii B 11. solvat A 3. 4. et codd. class. B. et si B 8. percusserit A 3. B 4. 8; excusserit A 2;
perexcusserit B 2. vulneribus A 2. || 6 unicuique B 1. infixit A 2. 3; infixerunt B 1. vulneribus
30 B 7. 8. || 7 exsolvere A 1. 4. B 5—8. ea] et B 1. 2. 4. 8. stimantur A 4; extimantur B 6. 7; aestimantur
A 3; extimatur B 8. quae vestibus conteguntur om. B 6. qui A 3. B. 8. continguntur B 1; continguntur
A 1. 2. 4. B 2. 4. 5. 9. 10. Lind. || 9 raptibus] sic A 4. B 2. 4. 6. 8; raptis A 1—3. B 1. 5. 7. 9. 10; raptu
B 11. || 10 novogildo B 10. || 11 XII] XV B 10. || 12 vero om. Lind. quae om. B 11; qui A 3.
B 5. in incorrupta A 2; corrupta ex falsa emend. Til., Lind. redierit] redebit B 6. parentibus B 8. ||
35 13 et multae B 11. autem om. B 4. 6—8. 11. || 14 quod si] si autem B 11. solutionem suprascriptam
om. B 11. superscriptam A 3. 4. B 1. 2. 4. 5. 8; suprascripta B 7; hanc B 6. solvat B 6. 11; solvere valeat
B 1. 2. 4. Lind. non om. B 1. habuerint B 1; potuerit A 2. puella A 2. B 7. || 15 assignatur B 1. 2.
4. 6; designatur B 11. ut solus A 1. faciente A 2. quod] quicquid B 11. ipsi om. A 2. B 9. 10; ipse
A 3. malluerit A 3. B 6; maluerunt B 1; voluerint B 11; simulaverint A 2. habeant om. B 11; habeat
40 A 3. potestatem om. B 7. 11; potestate A 3; liberam potestatem B 6. || 16 sua] ipsa B 1. 2. 4. exparte
B 1. 6—8; voluntate B 11. expeditur B 6. illius] ipsius A 4. B 6. 7. et om. B 5. || 17 ille se cum
illa] illis eis illa B 6. miscaverit B 1. dissolvat A 2. 3. B 2. 6. 7. 9. 10. Lind.; dissolvat B 1; desolvat B 8,
Hudov. || 18 ad] in B 9. 10. omnia B 6. 7; ab omni A 1. B 1. 2. 4. 11. Til., Lind.

L. Sal. 35, 6: Si quis vasso ad ministerium aut fabrum ferrarium vel aurifera occiderit ...
45 Brunner l. c. p. 234. 1 De his L. Rom. non agit; cfr. supra tit. 5, infra tit. 26. 48. Const. extrav. 5.
2) Cfr. L. Rom. tit. 9: De raptibus virginum et viduarum; infra tit. 44. 61. 66. 69. 86; Const. extrav. 12. 13;
Matile l. c. p. 49; Wilda l. c. p. 801. 815. 836. 847. 3) Raptor parentibus puellae punicibus tradi-
tur; qua ex re non sequitur, raptorem castrari licuisse; cfr. Schroeder, l. c. p. 78; Sohm, Prozess der Lex
Sal. (1867), p. 177; J. Grimm, R.-A. p. 709; Brunner in 'Zeitschr. f. Rechtsgesch., Germ. Abth.' XI (1890), p. 92. 96.

[5.] Romana vero puella, si sine parentum suorum voluntate aut conscientia se Burgundionis coniugio sociaverit, nihil se de parentum facultate noverit habituram¹.

XIII. De² exartis.

Si quis, tam Burgundio quam Romanus, in silva communi exartum³ fecerit, aliud tantum spatii de silva hospiti suo consignet et exartum, quem fecit, remota hospitis commotione* possideat.

XIV. De⁴ successioneibus.

[1.] Inter Burgundiones id volumus custodiri: ut, si quis filium non reliquerit, in loco filii filia in patris et matris suae hereditate succedat⁵.

[2.] Si forte defunctus nec filium nec filiam reliquerit, ad sorores vel propinquos¹⁰ parentes hereditas redeat⁶.

* commotione sic A 1.2. B 6; commotione B 7.9.10; commotione A 3. B 2.3.11, *Til., Lind., Bluhme*; communionem A 4. B 1.8. commune B 5.

1 sine *om.* B 8. suorum *om.* B 8.11. voluntatem et conscientiam conscientia B 1.6. B 1.6—10. ut et A 3. B 11. *in oculis*: aut conscientia incipiant quae saltem habet *cod.* B 3. se *om.* B 6; si B 7; seu 15 A 2. B 3. 2 cum Burgundione B 1. coniugium A 4. sociaverunt B 1. parentum suorum *add.* A 2.3. B 6. 7. noverit *om.* A 3; facultatem A 4. B 4.6—10; facultatum B 1; facultatibus B 11. noverint B 1. habituram B 3; habitura B 1.7. § 4 in silvam communem commune B 7. A 4. B 7.8. commune A 1.3. B 5; communis B 1. fecit aut fecerit (facerit A 4) vel fecerit aut fecit A 2—4. B 1.2.4. aliud — possidet *om.* B 4. 5 spatium B 1.3.9.10; spatii *om.* B 11; e specie B 6. hospitem suum B 7.8. 20 *et om.* B 9.10. quam B 7.8; quae A 3; quod B 11. hospiti sui B 9.10; ospiti sui (suo B 6. B 6.7. § 7 et sanctimonialibus *add.* A 4. B 1—4.6. § 8 Verba rubricae repetit infio contextus B 11. Inter — custodiri *om.* A 4. B 1—4; *par. vel non aut in* A 3. B 6—10; Inter Burgundiones partes rubricae sunt in B 5. Burgundionibus A 2. B 8. custodire A 3. B 5—10. non *om.* B 1.6. § 9 filii *om.* B 4; 25 *om.* B 1; filia B 1.3. in et A 2. et *om.* A 3.4. B 1—11. matris vel A 3; matrisve A 4; matrisvae B 6.7. *om.* A 9.10; matrisque B 1—4.11. suae *om.* A 2—4. B 6.7.9—11; sua B 4. hereditati B 10. hereditatis B 8; hereditatem B 1.7.11. succedat B 7.8. 10 Ita si B 11. foris B 1—4. defunctus *om.* B 9—11; defunctis B 3. nec *om.* B 11. filium non *add.* B 7.8. derelinquerit B 8. ad *om.* B 6; a A 2. sorore A 2.3. vel ad B 7.8. propinquis A 3. § 11 parentes *om.* B 11. revertatur A 3.

1) Cfr. *L. Rom. tit. 9, 2*: parentum successio denegatur; *Cod. Theod. IX, 24, c. 1*; *L. Visig. III, 30 4, 7. Schroeder l. c. p. 317, n. 392.* 2) Hic titulus in *L. Rom. praetermittitur*; quae ex re non sequitur, nullam legem eum continere; cfr. *infra tit. 31. 54. 55. 67*; *Const. extrav. 21. 12*; *Cod. Theod. VII. 8, 5. Hac constitutione certo id demonstratur, non statim post constitutas sedes totum praedium inter Burgundionem 30 et patrem de Romano non pro parte de eo esse*; *J. Grimm, R. A. p. 247, c. Szwajcy l. c. p. 88; Gump l. c. §§ 43—50; Binding l. c. p. 13—38; Jahn l. c. I, p. 137. 322. 449. 452. 519, n. 2; II, p. 64. 541 sqq.*; 35 *Boretius l. c. p. 21*; *Secretan l. c. p. 102—117*; *Brunner l. c. p. 64*; *Schroeder l. c. p. 21*; *Raymond Saleilles, De l'établissement des Burgundes sur les domaines des Gallo-Romains in 'Revue Bourguignonne de Pen- rnement supérieu'* 1891, p. 63. 346. 351. 3) Exartum i. q. Francogall. essart = Germ. Rodung; cfr. *Diez, Etymol. Wörterb. d. roman. Sprachen II, c. s. v. essart*; *Jahn l. c. I, p. 138*; *Ducange, Glossarium s. v. 40 essart.* 4) Cfr. *L. Rom. 9, 10*; *Leges Burgundionum* (lexviii) 13.5. 7 nullam legem continere veri nullam *est*; cfr. *infra tit. 24. 42. 51. 53. 59. 62. 65. 66. 74. 75. 78. 86*; *Const. extrav. 12. 13. Schroeder l. c. p. 295 sqq. 317. 326. Huber l. c. p. 15—38*; *Heuser l. c. II, p. 292. 301*; *Opel, Die erbrechtliche Stellung der Weiber in 'O. Gierke, Untersuchungen' XXV, p. 54*; *E. Glasson in 'Revue historique' IX 1889, p. 289 sqq. 301. 317.* 5) *Immense plerum ab hereditate parentum non solum ad terras sedes, 45 titulo acquiritur referendum est*; cfr. *infra tit. 78*; *novell. leg. v. in tit. 75. 1. — De iure posterioris tem- poris cfr. Grimm, *Etymol. Glossar. I, 48, 88. XX, p. 413 et al. 2. m. 8*; p. 124. Mos in illa (Burgundionibus), quod necesse dicitur fratres esseque liberos non tantum in feminis, patrum hereditatem, sed et in viris, quibus ad aliam respiciendum. 6) Cfr. *Opel l. c. p. 317*; *Langbe, Untersuchungen 'O. Gierke, Untersuchungen' XVI, p. 92.**

[3.] Illud etiam praesenti lege placuit contineri, ut, si mulier maritum habens sine filiis de hac luce transierit, maritus defunctae uxoris pretium, quod pro illa datum fuerit, non requirat.

[4.] Similiter quod mulier ad maritum veniens erogaverit¹, defuncto sine filiis marito, mulier aut parentes mulieris non requirant.

[5.] His vero puellis, quae se Deo voverint et in castitate permanserint, si duos fratres habuerint, tertiam iubemus ut portionem de hereditate patris accipiat, hoc est de ea tantum terra, quam pater eius sortis iure possidens mortis tempore dereliquit. Similiter si quatuor aut quinque fratres habuerit, portio ei debita reservetur.

[6.] Si autem illa unum tantum habuerit fratrem, non medietatem, sed tertiam consequatur; ea scilicet conditione, ut post obitum illius, quae femina et sanctimonialis est, quidquid in usufructuarium de paternis rebus percepit, ad proximiores parentes pertineat, nihil illa exinde alienandi potestatem habitura, nisi forsitan quod ex matris bonis, id est: in rescellulis vel ornamentis², aut ex suo potuerit labore conquirere.

1 continere A 3. B 6—8; convenire A 4. B 1—5; conveniri B 9. 10. habens sine -- transierit maritus om. A 3. maritum om. B 6. 11. habens om. B 11. habens filias, om. sine, B 6. || 2 de hac luce transierit] defuncta fuerit B 11. maritus defunctae -- requirit om. B 8. defunctae om. B. 4. 11; defuncti A 1—3. B 5—7. quod om. B 1. datum fuerat A 3 B 5—7; dabitur B 11. || 3 requirit B 1; requiritur A 3. || 4 quod] et quod B 6; si B 11. venisse B 11. erogaverit A 2. B 8; se erogaverit A 3; cognoscitur B 11. defunctus A 4. B 1—4; defunctum B 5. 6. 8. || 5 maritus A 4. B 1—4; maritum B 5. 7. 8. mulier aut om. B 1—4. parentis B 8. mulierem B 6; eius B 11. requirant A 3; requirit B 11; requirantur B 6. || 6 Si quis (in marg. quae) puella se B 11. De his ex emend. Til., Lind. puellas B 1; puella B 8. quae om. B 5; qui A 3; B 6. 8. Deo om. B 5; Deum B 6. devoverit A 4. B 2—5. 9. 10; voverunt B 1. 6; voverit B 11. permanserit B 5. 11. si -- habuerint om. A 3. si] una add. ex emend. Til., Lind. || 7 habuerit A 4. B 1. 7. 8. 10. 11. Til., Lind. tertiam partem hereditatis patris accipiat, om. rel., B 11. tertiam] testium B 1. ut] ex A 4. portione A 3; de portione B 9. 10. de om. A 3. B 1. 4. 6—8. hereditatem A 1. 2. B 5—8; hereditatis B 1. accipiant B 2—4. 6—10. || 8 de om. A 2. B 1. ea tantum] ipsa B 11. terra] accipiant add. B 1. quam] tantum B 1; quantum B 2—4. 9. 10. eorum B 9. 10. temporibus B 8; timore B 11. derelinquit vel derelinquit A 3. B 5. 6. 8—10; relinquit B 1; reliquerit B 11. || 9 et si A 3. 4. B 1—5. 7—10. quatuor aut quinque] plures B 11. aut] et B 7. porcio -- habuerit (in. 10) om. B 10. semper ei B 11; eius A 2. B 7. debita] res eius autem add. B 6. reserventur B 8; servetur B 6. || 10 Si om. B 6. autem om. B 6. 11. illa om. A 2. B 1—4. 11; illam A 3. B 6. fratrem om. B 11. non] in B 1. 6. medietate A 4. tertiam] etiam portionem A 3; tertiam] portionem B 7. 8; tertiam partem B 11, Walter. || 11 ea om. B 6. quae om. B. 8. 11. femina om. B 11. et om. A 3. B 7. 11. sanctimonialis A 4; sanctimonialibus B 6; sanctimonialis B 5. 9. 10; sauctaemualis B 7; scilicet monialis B 11. || 12 est om. A 3. B 11. usufructuario B 11; usufructu A 3. B 1—4. 6; usufructum A 4; usufructum B 5. 7. 9. 10; usufructu A 2; suum fructum B 8. percipit A 2. B 2—4. 8; percipit B 5; praecepit B 1; percipiat B 6; recipit A 3; accepit B 11. proximioris A 3. B 8; proximos B 11. || 13 perteneat B 2. 5. 9. 10; perteneant B 1. nihil] nulla B 1; nullam B 2—4; habeat add. A 4. illa om. B 1; illam B 2. 4; aliam B 3; illic B 11. inde exinde B 1; et inde B 6. alienare B 6; alienanda B 1. habituram A 4. B 2—4. 10; habeat B 11. forte B 11. ex om. A 1. 2. B 5; in B 11. matres bonae A 1. B 5. || 11 id om. B 11. rescellulis vel res cellulis A 1. 2. B 6. 8. Lind. om. B 11; rescellulis vel res cellolis A 3. 4. B 1. 2. 4. Bluhme; cellolis B 3; rescelloles B 5; recellolis B 9. 10; recellulis Til., Lind. vel om. B 11; aut B 6. ornamentis B 8; in ornamentis ceterisque rebus B 11. aut ex suo] velle B 6. suo] sua B 7; ut B 8. potuerit om. B 11; poterit A 2. B 4. laborare A 2. 3. B 7. 8; laborare aut A 1 B 5. conquirere A 1. B 5. 6; conquirere B 4; conquisita B 11.

1) Huber l. c. p. 22, verbum 'erogare' in 'einbringen' transvertens, censet: 'Es muss darunter (sc. quod erogaverit) ein Gut verstanden werden, das die Braut neben den ornamenta von elterlichen Haer geerbt gebracht hat'; ad quod dictum Schroeder, l. c. p. 296, n. 248, adnotat: 'erogare heisst nicht einbringen, sondern ausgeben, aufwenden, verschenken, vermachen.' 2) Cfr. infra tit. 51, 3: vestimenta et ornamenta matrimonalia: tit. 86: malahereda. Schroeder l. c. p. 269. Huber l. c. p. 22: Wackernagel l. c. p. 394. Opet l. c. p. 55.

[7.] Hoc his tantum censuimus esse praestandum, quibus patres suas iam non dederint portiones; quod si a patre, ubi vivere possint, perceperint, ex hoc ipso quod voluerint facienda liberam habeant potestatem.

XV. De¹ commotione litium.

[1.] Quisque ingenuus Burgundio in domum cuiuslibet ad rixam ingressus fuerit, VI solidos inferat illi, cuius domus est, et multae nomine solidos XII. Quod tamen inter Burgundiones et Romanos aequali conditione volumus custodiri.

[2.] Si vero servus vi aut per rixam in domum alienam ingressus fuerit, pro solutione ad vindictam C fustium ictus accipiat, et nullum exinde damnus servi domini patiatur.

XVI. De² inquirendis animalibus.

[1.] Quicumque vestigium de quolibet animali secutus fuerit et ad domum alterius vestigio ducente pervenerit, ac* si cum ad cuius domum venerit prohibuerit domum suam intrare ad res suas requirendas, pro hoc, quod reposcit, is, qui eum de domo sua ab inquisitione repulerit, pro fure* teneatur obnoxius: ita ut inquisitionem nec mulieri liceat denegare.

*) et si is, cuius domus est, intrandi et inquirendi licentiam contradixerit, pro fure B 11.

1. *his om.* A3. B7. 8; *ei* B1—4; *est* B6. *tamen* A3. *censuimus* B5. 9. 10; *concessimus* B8. *esse* est B1. *quibus* patres — *potestatem om.* B11. *patris* A3. B6; *partes* A4. B1—4. 7. 8; *partis* B5; *patris* B9. 10. *suas om.* A2. 3. *iam om.* A3; *etiam* B7. 9. 10. *non om.* B5. ¶ 2 *dederint* 20 B7. 8; *dederat* B5. 9. *portionis* A3; *portio* nisi A2. *quod si* quas B1—4. *ubi om.* A3. *vivere om.* A3; *ubi* B1. *possunt* A3; *possit* B5; *possit* B8. *perceperint* A2. 4. B2—4. 6; *perceperit* A3. B1. 5. 7; *perceperit* B5. *ex om.* B7. 8; *non* B5. *ipso om.* A1. B5; *ipsum* B7. 8. 10; *ipsud* A2. 3. B6. 9. *quod* quod voluerit A1. B5; *quod* ipse induciant B6. ¶ 3 *faciendi om.* B6. *liberam om.* A4. B1—4. *faciant* A1. B5. ¶ 4 *De commotione litigio* B11; *De commotionem licitum* B1. *communionem* A1. B5; 25 *essamus om.* A3. B7. ¶ 5 *quisquis* B7. 10. *Tal.*, *Biblicae*; *Quicumque* B1—4. *Lind.*; *Quisqui* B8; *Si quis* B11. *domo* A3. B7. 11; *domum* alienam B6. *cuiuslibet om.* B6. *rixa* B4; *rixandum* B7. 8. *ingressus fuerit*, *incitaverit* B11. ¶ 6 VI | V B8. *inferat* solvat B11. *illi om.* B8. *cui* B1. *et om.* B5. 7. *quod* B1 hoc B11; *quod si* A3. *tamen om.* B11. ¶ 7 *Burgundionem* et *Romanum* B1; *Burgundionis* et *Romanus* A3. B8. *aequali om.* B11; *aequale* B7. 8; *aequis* A3. 4. B1—5. 30 ¶ 9 19. *constituit om.* B11. *volumus* A1. B6; *volumus* B5. *custodire* A3. 4. B5—11. ¶ 8 *vero* | *est* A11. *servum* B1. *si om.* A3. B5. 7. 8; *vim* A2. B1—4. 6; *per vim* A4. B9—11. *aut om.* A3. B5. 6. *in om.* A3. B4—8. 11. *inferat* A3. *pro* | *per* A3. B1—4. 6. ¶ 9 *solutionem* A3. 4. B1. 6. 8. 10. *ad* | *producant* | *iam* *dicta* *Tal.*, *Lind.* *ad om.* B6; *aut* A3. *vindicta* A2. B6. *tustis* B1. 8. *scilicet* B4. *inter* A3. *patris om.* B1—4. *et om.* B1. *servi* *cius* B11. ¶ 11 *inquirendis* 35 *quisquis* B11. *Wet.* ¶ 12 *quisquis* A2—4. B. 6. 9. 10; *quisqui* B8; *quisquis* B1—4. 7; *Si quis* B11. *quisquis* B1. 4. 7. *et om.* B1—4. *quislibet* B2—1. 8. *animal* A1. 4. B5—8. *insectus* A2. *fuerunt* B1. *solvatur* B10. B4. ¶ 13 *autem* A4. B5—8; *virgine* A3. *ducentem* B1. 7. 8; *ducente* A2. B6. A1. B1. 3. 4. B9. 19. *procurantur* B1. *ac om.* *Tal.*, *Lind.*; *et* B1—4. *tunc* B6. *si cum* *secum* B1; *et om.* B1; *si cum* *secum* *Tal.*, *Lind.*; *in om.* *et* *ex om.* *Biblicae*. *venit om.* B5; *venit* B7; 40 *procurantur* B1. *procurantur om.* B5. *procurantur* B1. *procurantur* B6; *cum* *producantur* *ex om.* *Tal.*, *Lind.* *hinc om.* B5. ¶ 14 *cum om.* A2. *inquirenda* B7. *hoc* | *om.* B1. 7. 8. *quod om.* B5; *quod* *quod* B1. *autem* *per* B1. *non* *possit* B5; *non* *respondit* *Tal.*, *Lind.*; *non* *possit* B2; *non* *suas* *possit* B1; *non* *possit* B8. *et* *per* *ita* *et* *hoc* *hoc* *om.* A3. *cum om.* A2. *ad* *de* A1. *domum* B1. *domum* A2. ¶ 15 *ab* *inquirendis* B9. 10. *aut* *ad* A2. *respondit* A2. *respondit* B1. *inter* *om.* A4. B7. ¶ *inter* *om.* B1. *et* *om.* B6. *inquirenda* A4. B1. 4. 6. 10; *ab* *inquis* 45 *om.* A3. *voluerit* B1. 9. *voluerit* A3. B5. 6. ¶ 16 *denegare om.* B8; *denegari* B9. 10; *delegare* B7.

1) *Cp.* *J. Rom.* 44. 11. *De commotionem litium*. 2) *Cp.* *L. Rom.* 14. 12. *De inquirendis animalibus* 44. 11. *Wet.*, *verbo* 95. 10. 2. 85. *J. German.* R. A. p. 639 sqq., *Willd.* l. c. p. 903. *Schroeder* l. c. p. 34. *Landes. Anzeig.* Kempt. 1886. p. 82.

[2.] Quod si servus hoc fortassis aut ancilla absentibus dominis prohibuerit, ipse, qui prohibuit, legibus pro fure teneatur obnoxius.

[3.] Si vero veius¹ extiterit et vegiaturas acceperit, et is, cui indicat, invenire non potuerit, furtum, quod se prodere mentiebatur, dissolvat in simplum.

XVII. De² causis aliis et calumniarum remotione.

[1.] Omnes³ omnino causae, quae inter Burgundiones habitae sunt et non sunt finitae usque ad pugnam Mauriacensem, habeantur abolitae.

[2.] Si quis sane servum suum aut ancillam cognoverit, recipiat.

[3.] Pro homine ingenuo prius occiso XX tantum solidi inferantur et omnis repetitio conquiescat.⁴

[4.] Illud quoque specialiter volumus custodiri: ut quicumque Burgundio de quacumque causa ab eo, qui illi litem intendit, bis admonitus fuerit, ut dato fideiussore ad iudicium veniat, et ille nec fideiussorem dare nec ad iudicium venire voluerit, at-

1 Quod *om. B6*; De quod *B7.8.* si *om. B8.* hoc *om. A1. B5*; fecerit *add. B6.* fortasse (*vel* 15 *furtassi*) *A3.4. et eod. class. B.* et] aut *add. A3.* absente domino *B6.* dominis] suis *add. A4.* *B1-4.* prohibuerint *B2-4.* ipse qui *om. B11.* || 2 prohibuit *om. B11*; prohibet *A3.4. B1-4.* 7-10; prohibet *B6.* pro fure *om. A1. B5*; et pro fura et *B4*; pro fura *B1*; pro furtum *B6.* obnoxius] ita ut nec mulieri liceat denegare *repetunt B1-4.* || 3 vegiatur *A4. B11, Til., Lind.*; veheius *A3*; eius *B2-5*; ei *B1.* extiterit *B5*; stiterit *A4*; illi extiterit *B6.* vegiaturas] *sic A1. B5, Til., Lind.*; veia- 20 *cturas A2*; vellaturus *A3*; viaturus *A4. B6.9.10*; veraturas *B1-3*; veriaturas *B4*; vegaturus *B7.8*; vigaturus *vias B11*; veiaturas *ex emend. Buhne, Bind.* acciperit *A4. B1.2.6.8.9*; accipiet *A3.* et] si *A3.4. B1-4.6.9-11*; se *B7*; sed *B8.* is] hic *A3.* cui] aut *B4.* inveniri *A2.* || 4 potuit *A3.* quod *om. B4.7.8.* se *om. B7.8.11*; pro se *B4.* prodiderit *B8*; proderit *B7*; prodiret *A3*; perdere *A4, Til., Lind.* mentitur *B11*; mentiebat *B4.* desolbat *B1*; solvat *B7.8.11*; de suo satis- 25 *faciat B6.* simplio *A3. B11.* 5 De causarum remotione, *om. vel. B11.* aliis *om. B4*; abolitis *loco aliis emendandum censet Binding.* calumulatorum *A1. B5.7, Til., Lind.*; calumiatorum *B6.8*; calumniatori- 30 *bis A3.* remotionem *B1.7.* || 6 omnis *A1.2. B1.5.6.8.* omnino] ergo *B11*; omnium *B7*; homi- nibus *B8.* causa *A1. B1.5*; causis *B8.* qui *A3. B6.8*; quid *B1.* || 7 definitae *B7.* pugna *B1.7.* Mauriacenses *B1*; Mauriacense *B7*; Mauriacensi *B8*; Mauriacens *B11*; Mauriacens *A3.* oblitae 35 *B2*; oblitae *A3*; abalite *B6*; apud litem *B7.8.* 8 suum *om. A3.* cognovere *B6.* || 9 Pro eo *B8.* homine] omne *B6*; hominem *B1.7-10.* ingenuum *B1.7-8.* occisum *A4. B7*; hoc ipsum *B8.* tantum *om. B11.* solidos pro ipso *B6.* inferat *A3. B7.8.11*; inferant *B9.10.* omnes repetitiones conquiescant *B7.* || 11 specialius *A3. B6-8.11.* custodire *A3.4. B1.5-11.* ut] aut *E1.* 12 ab eo] intendit *om. B8.* qui] quae *B7.* illi *om. B6.7.* litem *A3*; item *B7*; legem *B6.* bis] liber *B6.* fuerit 35 *om. A2.* ut] aut *A3.* datum *A3. B6-8.* fideiussorem *A4. B1.7.8*; fideiessorum *A3.* || 13 ad iudicium — fideiussorem *om. A3. B5.* et *om. A2.* ille *om. A2.4. B6-10*; si *B1-4.11, Lind.* dare *om. A2.3.* voluerint *B4.* atque] et *B1-4.11.*

1) *Veius, regius i. e. index viae, de voce Germanica: Weg (via); veiatura, vegetatura i. e. pretium, quod accipit veius; cfr. Const. extrav. 7. 15, 6; Wackernagel l. c. p. 333. 343; Grimm, Geschichte der Deutschen Sprache p. 706; Ducange, Glossar. s. v. regius.* 2) *Nullus Legis Romanae titulus huic titulo respondet. cfr. infra tit. 79; dubitari autem non potest, quin §§ 1-3 constitutio contineatur, quae non a Gundobado conscripta est, sed ad constitutiones parentum pertinet. Respicit constitutio ad causas ante pugnam a. 451. non finitae; conscripta igitur esse videtur haud ita multum post hunc annum; Gaupp l. c. p. 304; Binding l. c. p. 54; Jahn l. c. I, p. 372. Falso Daroud-Oghlou l. c. p. 394. 395, constitutione tit. 75. a. 515. utitur ad defi- 45 *niendum tempus quo constitutio tit. 17. edita sit; neque rectius sese habet sententia a Türk, l. c. II, p. 26, prolata, qui ante a. 451. constitutionem conscriptam esse censet.* 3) *Contin. Prosperi ad a. 451: Pugnatumque est in quinto miliario de Treca loco nuncupato Maurica in Campania; cfr. Secretan l. c. p. 36 sqq.; v. Daniels l. c. p. 159. Frag. Visig. (Antiqua, ed. Buhne p. 4): Omnes autem causas quae in regno bonae memoriae nostri patris seu bonae seu malae actae sunt, non permittuntur penitus 50 commoveri; Gaupp, Germ. Abhandl. (1857) p. 40 sqq.* 4) *Cfr. supra tit. 2.**

fuert, nihil iubemus exsolvere, nisi forte sic arma sua in manu teneat, ut homini periculum possit inferre¹.

XIX. De² ablatis pigneribus et fideiussoribus.

[1.] Qui ante audientiam³ cuiuscumque pignera abstulerit, causam perdat et inferat multae nomine solidos XII.

[2.] Quicumque caballum alienum quasi agnitum pro suo tulerit et suum esse non potuerit adprobare, caballus alterius eiusdem meriti amissione damnetur⁴.

[3.] Si quicumque pro eo, cum quo causam habere se putat, alium* pigneraverit, cum quo causam nullam habet*, et caballos aut boves tulerit aut mancipium rapuerit, inferat pro singulis mancipiis vel animalibus solidos binos.

[4.] Si ingenuam personam pigneris loco tulerit, inferat pro ea praesumptione solidos IV.

[5.] Si quis pro parente aut pro amico vel pro quocumque fideiussor extiterit pro quolibet debito, et is, qui sub fideiussore discesserit, ter admonitus coram testibus vel post admonitionem pigneratus, si convictus fuerit pignera sua fideiussori per vim abstulisse, et necesse fuerit fideiussorem constrictum atque compulsum debitum de suo

*) et nullam secum causam habentem pignoraverit B 11.

I fuit A 2.4. B 6. 8—10; est B 11. nihil ei add. B 6. iubemus exsolvere] pro hoc solvat B 11. nisi] ne A 3. forsitan B 6. sic om. B 7. 11. suam om. B 11. manum B 1. 7. ut] et B 5. hominem A 3. B 5. 7. 8; omne B 6. periculo B 9. 10. || 2 posset B 5. 7. inferri B 1—4, Bind. || 3 Totus titulus deest in B 1. Rubricam cum contextu coniungit, verba praeposens: De resistendis pignoribus B 11. et fideiussoribus om. B 2—4. et] seu B 6. fideiussorum A 3. || 4 Si quis B 6; quicumque B 4. ante om. B 1. cuiuscumque om. A 3. pigneraverit A 3. abstulerit om. A 3; abstulerint B 11. inferat om. B 11. || 6 alienum om. B 11; alieno A 3. agnitio A 3. B 2—4. tulerit om. A 2. suum esse non potuerit om. A 3. || 25 7 adprobari A 3. caballum B 5. 6; caballo A 3. alterum B 5. eius A 2. amissione] sic B 9. 10; admissione vel admisione A 1. 4. B 2—5. 7. 8; admissionem B 6. || 8 Sic A 1. B 5. Tit. quocumque B 2. 3. 5. 6; quoque B 4; a quocumque B 8; quis B 11. pro eo cum quo om. A 3; pro quocumque A 4; pro eo quocumque B 5. 7; quo, rel. om., B 6; cum alio, rel. om., B 11. se causam B 11; causae A 3. habere — causam om. A 4. se om. A 3. B 8. 11. reputat B 8. 11; putat B 5. aut alium A 3. pigneraverit 30 B 5. || 9 et om. A 3. B 2—5. caballus A 2. 3. B 2. 5—7; caballum B 8. 11. bos B 4; bovis A 3. B 6; bovem B 11. tulerit om. A 2. 3. B 6. 8. 11. aut] vel B 6. mancipia B 6. || 10 binos] II A 3. B 7. 8. || 11 ingenuus ad personam B 7. 8. loco om. B 6; locum A 4. B 2—6. 7—10. eadem B 7. 8. praesumptione soli A 1. B 5. || 12 IV] V A 2. || 13 aut] vel B 5. 11. pro om. A 2. B 11. pro cuiusque B 6; pro eumque B 7. 8; quocumque, om. pro, B 2—4. extetret B 5; steterit B 8. || 14 quolibet B 8. debi- 35 tum A 4. B 2—4. 7. 8. qui — discesserit om. B 11. quae B 2—4. 8. sub om. A 3. B 2—4. pro A 1. fideiussorem A 4. B 7. discessit B 6; excesserit B 2—5. || 15 admonitione A 2. B 2. 3; amonitionem A 1. B 5; ammonitionem B 7; commotionem ex coniectura Tit., Lind. pignoratus fuerit B 11; pignoratum B 8. si om. A 3; sic A 1. B 4. 5. Tit. convictus om. A 3. pignera] pignerae B 8. sua om. B 8; sine B 11. fideiussore A 2. 3. B 2. 6. 8. 11; fideiussorem A 4. B 7. || 16 abstulisset B 6. et om. B 6. 40 fuerit om. B 5. fideiussorem] suum add. A 4. B 7—10. constricta B 6. compulsio debito B 5. 6. de suum B 7. 8.

1) Cfr. *L. Visig. suppl.* 6 (Walter, *Corpus iur. Germ.* I, p. 669).

2) Cfr. *L. Rom. tit.* 14;

De ablatis pigneribus et fideiussoribus: *infra tit.* 82. 83; *Const. citrac.* 8. 17. 21. 8. *L. Baulc.* 13. 1, 1; 13, 3; *L. Visig. V.* 6, 1. 3; *Frag. Visig.* 13 (Gaudenzi l. c. p. 21. 203): Si quis causam habet 15 eum alio homine, sicut superius scriptum est, ad regem proclamet aut ad iudicem quem rex constituit. Quod si prius quam interpellat pigneraverit et tulerit ei unum caballum, competent solidos tres, quod si bovem iugalem tulerit, det solidos duos ad hominem illum cui caballum sive bus fuerit; et quod pigneravit restituat. Si autem mancipium pigneraverit, cum tres solidos eum restituat domino suo. *Schroeder l. c.* p. 279. 366; *Sohn, Proceß der L. Sal.*, p. 21. 41 *sup.* 68. *London l. c.* p. 1. 9. 3 *Androm* 20 *ita se. iudicis:* cfr. *L. Rom. tit.* 14. 7; 30, 3; *L. Baulc.* 13. 1. 1; Pignorate nemini liceat, nisi per iussione[m] iudicis. 4) Cfr. *tit.* 16. 83, 2.

solvere, in triplum ab illo quem fidedixit impleatur, quidquid fideiussorem in hac causa solvisse constituerit*¹.

[6.] Modus vero pignerum hic erit, ut tertiam partem² fideiussor amplius tollat, quam summa debiti est, et denunciaret coram testibus debitori. Quod si intra tres menses soluto debito pignera sua non receperit, postmodum ea requirendi pontificium non s. habebit.

[7.] Si is, qui fideiussorem dedit, non habuerit unde solvat, ipsum fideiussor ad se absolvendum tradat, et a fideiussore aliud non queratur.

[8.] Quod si dissimulaverit implere, quod placitum est, et necesse fuerit, fideiussorem constrictum atque compulsum debitum de suo solvere, in triplum ab illo quem lo fidedixit impleatur, quidquid fideiussorem in hac causa solvisse constituerit.

[9.] Quicumque fideiussor res debitoris dederit illi, cui fideiussor accessit, usque ad domum ipsius sub sua defensione perducatur: si autem non fecerit, non sit a fideiussione penitus absolutus.

[10.] Quicumque fideiussor noluerit satisfacere debitori, et necesse fuerit fideiussorem suum pignerare, et voluerit fideiussor ille resistere, fideiussionis suae debitum, quantum ab illo repositur, de suo satisfaciatur.

[11.] Si vero fideiussorem pigneraverit et is, pro quo ille fideiussor accesserat,

* Hactenus quae habere potuimus addit Herold (B 11), ubi reliqua omnia desunt.

I solvat B 7. 8. ille pro quo fideiussum est impleat *causid. Ttl., Lind.* ab illum A 3. 4. B 7. 8; ab eo E 4. 11. quem] cui B 11. fidedixit A 3. B 2—4. 7. 11. impleat A 1. 2. quidquid quicumque B 8. fideiussor A 4. B 5. 6. in hac causa om. B 6. causam B 7. 8. || 2 solvisse om. B 6; solvere A 3; solvendum B 11. constituerit A 3, convenerit B 5. || 3 mos A 2; modo B 6—8. hoc A 2. 4. B 2—4; haec B 5. 7. est A 4. B 2—4. 7. ut in A 3. fideiussore A 3. || 4 summam A 3. 4. B 10. debita B 7. 8. debita *corr. in* B 9. 10. receperit A 2. debitorum A 3. B 7; debitorum B 6. 8. si om. A 4. B 2—4; sibi A 3. intra illi B 9. 10. mes] A 11. B 4. || 5 solvo B 1. 3. 4. solutum B 7. 8. debitum B 7. 8. receperit A 4. B 2. 3. 6. sic recipi A 3; potestatem pontificum (pontificum B 9. 10.) A 4. B 9. 10; potestatem *pro* pontificum *Ttl.* non om. B 6. || 6 habuit B 5. 6, habuerit B 9. 10. || 7 si Sed B 5. fideiussore A 3. B 8; solveret B 9. qui B 7. 8. non B 5. fideiussore A 2; fideiussori B 2—4. ad se om. A 3. || 8 sed sed B 5. adsol ad vendum A 2. B 5. 10. tradat] redatur A 3. ad fideiussorem B 5. 6. 8; ad fideiussore A 2; fideiussore, om. a. B 2—4. 7; fideiussorem, om. a. A 4. B 9. 10. alium A 4; illi ut A 3. requiratur A 4. B 2—4. 6. 7. 9. 10. || 9 causam A 6. tunc om. B 5. 6. fideiussore A 3. B 7. || 10 debitum — in triplum om. B 6. et non om. B 5. solveret B 8. in om. A 3. ab illo om. B 7. ab illum A 3. B 6. 8. quem] quae B 9. 10. *causid. Ttl., Lind.* pro quo fideiussum est *causid. Ttl., Lind.* || 11 causam A 3. 4. B 8. solvere A 3. || 12 fideiussor res debitoris dederit illi sic 9. 10; fideiussores (fideiussore B 7) debitorum dederit (dedit B 5; *causid. Ttl., Lind.* *causid. Ttl., Lind.* ab B 6. A 2. B 5—8. *Ttl., Lind., Lind.* fideiussoris debitoris dederit illi (ille B 2—4) A 3. B 2—4; fideiussoria debitorum dederit illi A 4. cui] sic B 9. 10; cuius A 4. B 2—5. fideiussore A 3. accesserit A 3. 4. B 2—4. 9. 10. || 13 ipsius] illius B 4. 5. sub] ad B 6. non fecerit B 7. *causid. Ttl., Lind.* non ut om. B 8. ad fideiussorem A 2. ad fideiussorem B 5. 7. 8. fideiussionis, om. a. B 6; a fideiussionem B 9. 10. || 15 fideiussor om. A 2, *Ttl., Lind., Lind.*; fideiussore A 3. debitori] sic A 4. 4. B 2—4. 9. 10. *causid. Ttl., Lind.* debitorum om. B 7. creditorum *pro* debitori *causid. Lind.* esse non debitorum *causid. Ttl., Lind.* *causid. Ttl., Lind.* habuerit A 2. 4. B 2. 3. 4. 6—10. fideiussor A 4. || 16 non fecerit A 4. 7. *Ttl., Lind.* ab A 4. 5. B 3. *Ttl., Lind., Lind.* illi cuius B 6. restitit A 3. restitit B 6. *causid. Ttl., Lind.* qui fideiussorem B 7. *causid. Ttl., Lind.* || 17 quantum se repositur om. A 3. || 18 potestatem A 4. B 2. 3. 6. debitorum B 7. || 19 sit in B 6. fideiussionem accesserit om. A 3. fideius sic 10; non *pro* B 5. 8. *causid. Ttl., Lind.* *causid. Ttl., Lind.* *causid. Ttl., Lind.* pro quo illi B 6. accesserit A 4. B 2. 3. *causid. Ttl., Lind.*

1) *Ca. 11. Causid. Ttl., Lind.* 2) *tertiam partem vel quatuor partes anni temporis appellant illa debita pignerum vel pignora partem plus, non ut nota est interpretata a H. Saepel. Geschichte des Deutsch. Reichs im Mittelalter. 1. Bd. p. 107. pro parte.* 3) *Propter creditorum. q. r. supra l. 12.*

pignera fideiussoris sui aut sua, si fideiussor dederit, crediderit praesumenda aut diripienda, in novigildo solvat, quantum abstulisse convincitur, et inferat multae nomine solidos XII.

XX. De¹ fugitivorum furtis.

[1.] Si servus cuiuscumque per fugam lapsus fuerit atque in fuga positus, et cum cuiuslibet ornamenta, vestes vel quodcumque aliud furto abstulerit et secum detulerit, a domino servi nihil horum penitus requiratur; ita tamen, si eum de fuga potuerit revocare, quidquid abstulisse convincitur, in simplum restituat.

[2.] Si servus in obsequio domini constitutus furtum fecerit et, furto ipso admissio, vertatur in fugam, dominus eius praebat sacramenta, neque pro furto neque pro fuga servi conscientiam suam obnoxiam reteneri. Quod cum fecerit, a servi domino nihil queratur.

[3.] Hii vero, qui fugitivos corripuiunt, dominis mandare debent. Praeter illum solidum, qui pro fugitivo intra sortem² debetur, pro eo, quod mittit personam aut ipse nunciat, in centum milibus pro evectione solidum debet accipere.

[4.] Quod si non mandat, et fugerit, et si intra dies XXX non mandaverit, aut sacramentis, sicut supra dictum est³, se absolvat, aut XV solidos pro fugitivo solvat.

1 pignera — dederit *om.* B4. fideiussori A2. B8. sui] suae A4; sua A3. aut] ut B5; ad B7.8. sua] suas B3. si *om.* A1.3. B3.7.8. *Til.* fideiussor] fide B5; fideiussione B8; fideiussori, 20 *om.* dederit, *ex coniectura* *Til.* dederat] B7.8; dederit et A3; deicit *ex coniectura* *Lind.* praesumendam B6—8; presumptio A3. aut] ad A3. diripiendam B6—8. || 2 novigildos A2; novigildo B2—4; novigildum B6—8. desolvat B7.8. quantum] quam B4. abstulisset B6; lex B7.8. inferat *om.* B4. || 4 furtivorum B1. || 5 fuga, *om.* per. B6. in fugam A2—4. B2—4.7.8. et cum *om.* B1; cum, *om.* et, A4. B2—4.8. *Bhulme*; et, *om.* cum, B5; equos A1.2. *Til.* *Lind.* *Bind.* || 6 veste 25 A3.4. B9.10; vestis B7.8; vestem B5. vel] aut A3. quodque A1. B5; quocumque A2. B6. furtum A3.4 et *codd.* B. et secum detulerit *om.* A3. B1—4. distulert B6. || 7 ad dominum A3. B5.7—10; et ad dominum A4; ad domino B1. servis B6. horum *om.* A3; illorum B8. peni- 30 tus *om.* A3. requeratur B5; queratur A3. de fugam B2.3; ad fugam B4. poterit A4. B1.2. || 8 abstulisset B1.6; abstulerit B8. convincatur B8. solvat B5. || 9 in obsequium A3. B2—8. domini 30 *om.* A3; domino B5. constitutum B1; conscius B5. furtum fecerit et *om.* B5. et furto ipso admissio] aut forte admissio A3; et furto admissio A4; B9.10. *Bhulme*; et (*om.* B5) furtum admissum (amissum B1) B1—8; et furto facto *ex coniect.* *Til.* *Lind.* || 10 revertatur A2. in] ad B6. dominus — pro fuga *om.* B3. eius *om.* B1.2.4. sacramentum B1. neque prohibi oxiam retinere, *om.* pro furto — reteneri. A3. furtum A4. B1.2.4.5.7; furtu B6.9.10. fugam B1—4.7—10. || 11 servi *om.* B4; 35 servum B9. conscientia B1.6; sine conscientiam B7.8. suam *om.* B1—5; sua B6; suam vel A2. obnoxia A4. B6.7; hoc noxio B1; obnoxiae B8. reteneri] *sic* A1; retineri B1—4; retinere A3. B5; retinere B6; itinere B7.8; non retinere A4; non retineri A2; nostrae tinere B9.10; teneri *emend.* editiones. ad servi crimine domino A3. B7.8. dominus B9.10. nil A2. || 12 requiratur A4. B7. 9.10. || 13 Hii *om.* B7.8; Hic A3; qui *add.* A2. fugitivus A3. B5.6; fugitivum B1—4.7.8. 40 dominus A3. B7.9.10; dominos B8; domino B2—5; dominum B1. mandare *om.* B4; manducare B1. debebunt A3.4. B1—4.9.10. *Bhulme*; debebit B6; debet B7. propter B1.7; et praeter *ex coniect.* *Til.* *Lind.* *Bhulme.* || 14 solidum] solidos A2; solum A4. B1—4.6—8. qui] que B8. pro *om.* B1. fugitivum A3. B1.6.10. intra *om.* B8. sorte B1.7.8. pro ea B7. pro eum B6. persone A1. B5; persona B1.6.8. aut *om.* B6; ut A3. ipsi B7; ab ipso B6. || 15 nunciat A1.2. B5.7.8; 45 nunciat A3. milia B7.8; militibus B5. evectione] *sic* B4; evectioem A4. B1—3; vectioem A3; evectioibus B9.10; ictione B7.8; evaccione A1. *Til.*; unctioem A2; vinctioem B6. solidos B1.2.4; solido B8; solus B6. || 16 Quod, *om.* si, A1. B4.5. et si *om.* B6; et, *om.* si, A2. XXX] XXV A3. manducaverit B8; manducatus B6. || 17 sacramentum B8. sicut *om.* B6. superius B6. dictum] statutum A2. B8—10. statum A3.4. B6.7. se *om.* B6; si B7. absolvat A3. 50 aut] ut A3.

1) *Cfr.* L. Rom. tit. 15: De fugitivorum furtis; supra tit. 1.6. L. Visig. IX. 1.14. 2) *Cfr.* tit. 6.1. 3) *Se.* supra tit. 6.3.

XXI. De¹ servorum contractibus.

[1.] Si quis inconsulto domino, tam Burgundio quam Romanus, originario aut servo solidos commodaverit, pecuniam perdat.

[2.] Quicumque vero servum suum aurificem, argentarium, ferrarium, fabrum aerarium, sartorem vel sotorem in publico adtributum artificium exercere permiserit, et id, quod ad faciendam operam a quocumque suscepit, fortasse everterit, dominus eius aut pro eodem satisfaciat aut servi ipsius, si maluerit, faciat cessionem.

XXII. De² removendis in negotio Romano patrociniis barbarorum.

Quicumque Romanus causam suam, quam cum alio Romano habet, Burgundioni agendam tradiderit, causam perdat, et is, qui suscipit, inferat multae nomine solidos XII.

XXIII. De³ damnis, quae ab animalibus inferuntur.

[1.] Quicumque animal de messe vel de quolibet damno incluserit, et ante aestimationem damni praesumptione et arbitrio suo is, cuius animal est, de curte per vim tulerit, inferat illi, cui vim intulerit, solidos VI et multae nomine solidos VI, damni aestimatione taxata. Si servus hoc fecerit, C fustium ictus accipiat, damni similiter aestimatione taxata⁴.

¹ 2 inconsultum *B. 5. 7. 8.* Romanus *B. 1. 4.* originario *om. 12;* originarium *13;* originarium *B. 5. 7. 8.* ² 3 servus *11. 2;* servum *B. 5;* servorum *13;* servum vel libertum *add. B. 7. 8.* commenda-
verit *et commodaverit 14.* *B. 1—6. 9. 10;* commutaverit *13. B. 7. 8.* ³ 4 servum *om. B. 8;*
servo *B. 6.* suo *B. 6.* amicum *B. 6;* amicum *B. 6;* amicum *B. 6.* ferrarium *B. 4.* fabrum *B. 6.* ⁴ 5 aerarium
om. B. 8; hermetarium *B. 7.* sartorem vel sotorem *B. 3.* sotorem *B. 6;* sudorem *B. 7. 8;* sectorem *13;* soto-
rem *B. 5.* in publicum *vel in publicum 13. 4 et add. B.* adtributum haereditatum *B. 6;* aut tributum
B. 8. in tabulam *B. 9. 10.* artificium *B. 1.* exercendum *B. 6;* exerceri *B. 2—4;* exerceri *B. 1.* ⁵ 6 et
om. 12. et de illi *B. 9. 10.* ad *om. B. 7. 8.* faciendum opera operam *13. 13. B. 2—4;* facienda
operam 14. inicians *B. 6.* opera *11. B. 1. 6. Tl. Lind.* quoque *B. 4.* suscepit *om. 12;* suscepit
13. B. 6. suscipit *B. 7. 8.* suscipit *11. B. 5;* suscipit *B. 2—4;* suscipit *B. 1.* fortasse everterit *om. B. 5;*
fortassis ac verterit *11. 2;* fortassis si verterit *B. 6;* fortasse everit *B. 1.* ⁶ 7 pro eo *A. 3;* precii *B. 5.*
est servi ipsius *om. B. 5.* tulerit *om. B. 5. 6.* cessione *B. 9. 10.* ⁷ 8 removendo *B. 1. 4;* removendo *om. connect.*
Lind. in negotio *B. 1. 4. Lind.* in negotium *B. 8.* ingenio *11.* Romani *12. B. 7—10. Lind.* Romanis
13. B. 1. 4. Romanorum *14. Tl. Lind. Bithun.* patrociniis *B. 2—4;* patrociniis *B. 1. Lind.* patrociniis
B. 7. 8. negotium *13. B. 4. 6.* ⁸ *1. cetero Romani incipit contractus tituli B. 7. 8.* ⁹ *Contractus huius tituli om.*
B. 5. cetero Romanorum *1. cetero Romani incipit 11, ex parte folio, in qua scripti erant, rescito.* Romanis
B. 4. aliter *B. 8.* latensit *B. 7. 8.* Burgundione *13. B. 8. 10.* Burgundione *B. 6. 7.* ¹⁰ 10 agenda
B. 1—4. *om. 12. B. 1.* et *om. B. 6.* que *B. 2—4.* suscepit *11. B. 1. 6. 10;* suscepit *13.*
suscepit *om. 12. 11.* ¹¹ *11. Etiam nota dicitur in B. 5.* qui *B. 6. 8—10.* ab *om. 12. B. 1.* in messum
om. 12. B. 1. ¹² *12. de messum B. 6—8.* quolibet *om. de B. 5.* de quolibet *B. 6;* de quocumque
B. 7. 4. ¹³ *13. praesumptione B. 1.* *14. 15. 15. 8.* et aut *13.* ante *om. B. 1—4.* antea *13.* ¹⁴ 13 aestima-
tionem *12. 1.* aestimatio *14.* aestimatio *13.* aestimationem *B. 1. 7—10.* damni *om. B. 6. 8.* praesumptione *om.*
B. 6. praesumptionem *14.* praesumptionem *B. 1. 7.* praesumptionis *13.* et aut *B. 5.* arbitrium *B. 5. 7. 8.*
om. B. 1. 5. *om. 13. B. 1.* ¹⁵ *14. 15. 16. 17.* ¹⁶ *14. 15. 16. 17.* ¹⁷ *14. 15. 16. 17.* ¹⁸ *14. 15. 16. 17.* ¹⁹ *14. 15. 16. 17.* ²⁰ *14. 15. 16. 17.*
14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. ²¹ *15. et damno B. 1.* ²² *15. et damno B. 1.* ²³ *15. et damno B. 1.* ²⁴ *15. et damno B. 1.* ²⁵ *15. et damno B. 1.*
14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. ²⁶ *15. et damno B. 1.* ²⁷ *15. et damno B. 1.* ²⁸ *15. et damno B. 1.* ²⁹ *15. et damno B. 1.* ³⁰ *15. et damno B. 1.*

¹ *1. In I. L. Rom. incipit questio de omni et quasi huius tituli et respondet, vel eademem legi tit. 14. ad hunc titu-*
lum respondit. Cf. supra tit. 10. L. Fung. V. 3. 6. Schmidt, Schuldenrecht. L. c. p. 61. ² *Cf. supra tit. 5a.*
que ad hunc titulum referatur, qui non continentur, quod solum constitutum fuerit. L. Rom. tit. 43.
³ *Cf. supra tit. 10. I. Rom. tit. 13. Goppert, 49. Comm. extra. 1. 15. — Cf. L. Fung. VIII. 3. 13. 14.*
⁴ *L. Lind. 1. 1. Lind. 2. 4. Schmidt, Die Form der Auflassung. 1876. p. 9.* ⁵ *1. Const.*
⁶ *om. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.*

[2.] Si quodlibet animal, dum de messe, prato, vinea aut area annonaria expellitur, inpalaverit, nihil ab eo qui expulit requiratur.

[3.] Quod si animalia, dum de damno ad clusuram minantur, de campo aut de quocumque loco ille cuius tunc tollere praesumpserit, singulos tremisses per singula animalia solvat et multae nomine solidos III¹.

[4.] Si² cuiusque porci damnum faciunt in vineis, pratis ac messibus cultis et silvis glandiferis, et admonitis porcorum dominus bis fuerit, ut* porcos suos custodiat, et noluerit*, is, cui damnum inferunt, occidendi de grege porcorum optimum habeat liberam facultatem et suis usibus vindicandum.

[5.] Quod si contestatus non fuerit, et sic porcum occiderit, solidum pro porco³ solvat, ita ut quod porci everterint componatur.

XXIV. De⁴ mulieribus Burgundiis ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus⁵.

[1.] Si qua mulier duntaxat Burgundia post mariti mortem ad secundas aut tertias nuptias, ut adsolet fieri, fortasse transierit, et filios ex omni coniugio habuerit,

*) et porcos suos custodire noluerit B 6.

1 quolibet A 3. 4. B 9. 10; quilibet B 1; cuilibet B 6. dum] sic A 3. 4. B 1—4. 6—10; om. B 5; dampnum A 2; pro damno A 1, *Bünd.* de messum, pratum, vinium (vinea B 5; aut aream (area B 5) A 3. B 5; de messe aut de prato aut de vinea aut de area A 4, *Til.*, *Lind.*; de messum pratum (patrum B 9. 10) vineam aut ariam (aria B 7; area B 9. 10) B 6. 7. 9. 10; de messe aut prato (prata B 1) aut vinea aut area B 1—4. annonaria — requiratur om. A 3. aria B 5. annonaria om. B 5; annonorea B 6. || 2 sed expellitur B 6; expellitur A 4. B 9. 10; expellit B 8; expellerit B 7; expellitus B 4. impleatur, om. inpalaverit — requiratur, B 6. inpellaverit B 3. expulit] expellit A 4. B 2—5. 7—10; expellat B 1. || 3 si om. A 3. B 7. animal B 7. 8. dum om. A 3. de damnum A 3. 4. B 6—8. ad clusura A 4. B 8; aut clusura B 6; in clusura A 3; et clausuram B 1. monentur A 3. B 1; minatur B 6. || 4 de quocumque A 3. 4. B 1. 5. 7—10; quocumque, om. de, B 6. locum A 3. B 7. illi B 5. 6; illius A 3. cui A 3. tollere praesumpserit] tulerit B 6; tollere praesumpserit A 4; tollere voluerit B 1—4. singulis A 3. B 5. 8. tremissus A 3; tremissos B 6; tremissis B 8; tremissis] similiter stimacione taxata add. A 4. pro A 4. || 5 solvat om. B 5. et om. B 1—6. solidos II A 1, *Til.* || 6 Si] De A 3. cuiuscumque qui B 8. aut in pratis 30 aut in messibus aut in silvis A 4; in pratis aut in messibus et silvis B 7. 8. ac] om. B 5; aut B 1. cultis soli A 1. 2. || 7 et s.] aut s. A 4. B 1—4. fuerit] contestatus add. A 1. B 5. 7. 8; commonitus add. A 4. et porcus suos, om. ut, A 3. || 8 inferunt] inferitur A 2. B 4; inferat B 7; non ferunt B 8; faciunt B 5; custodire noluerit add. B 6. occidendi — porcorum om. B 6. greco A 2; gregem A 4. optimum B 7. || 9 facultatem] potestatem A 3. 4. B 1—5. 7—10. vindicandi A 2. B 7. 8, *Bünd.*; vindicandi B 6. || 10 contestandum B 1; contristatus B 4. sic om. *Til.*, *Lind.*; si B 5. 8. porcorum B 10. solidum I B 6. || 11 solvat] componat B 7. ut om. B 9. 10. everteret B 5—7; everterunt B 2—4. 10; everte] A 4. B 9; averte] B 1. componatur om. B 6; a dominos (ad domino B 8) add. B 7. 8. || 12 *Extat hic titulus etiam in tit. 1.* ad] aut B 10. aut at B 1; vel A 1. 2. aut — transeuntibus om. B 8. || 13 transeundas B 6. || 14 duntaxat om. A 3. marito A 3. B 5. 7. C 1. morte B 7. 8. ad] aut B 8. C 1. || 15 ut om. A 3; aut B 5; et 40 B 1. adsolet] asolet B 1; solet B 5. 6. fieri] fuerit A 2. transierit B 6. filios] filius A 3; filius B 8; filio B 1.

1) De multa trium solidorum cfr. *Wilde l. c. p. 456; Const. extrav. 15, 1.* 2) Quod statutum ad alia animalia *Const. extrav. 18, 2* refertur; cfr. *L. Visig. VIII, 5, 1.* 3) Cfr. supra tit. 4, 3. 4) Cfr. *L. Rom. tit. 16*; De mulieribus ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus; infra tit. 42. 53. 62. 74. — *Huius tituli § 5 in gemina L. Gundobada hoc loco non existisse videtur; exstabat fortasse prius in tit. 1.* refertur in tit. 51. Neque vero § 5, neque reliqua pars tituli 24. a Sigismundo demum conscripta sunt, ad *Stobbe l. c. I, p. 105, not. 23* perperam putat; cfr. *Bühme, LL. III, p. 543, n. 61, p. 554, n. 25.* — §§ 1—4. ante a. 501, quo novella tit. 42. data est, vltius esse dubium non est; ad eam autem quaestionem dividendam, utrum §§ 1—4. ante genuina L. Gundobada fuerint, an loco aliorum statutorum posita sint, quae afferuntur non satis sunt momenti; monachum tamen videtur, titulum 24. verbum *invegitur* non exhibere. Cfr. supra not. ad tit. 14; *Schroeder, Geschichte des ehel. Güterrechts, I, p. 104; Huber l. c. p. 33.* 5) *Legislator Burgundicus in edictis tituli 24. paragraphis 1—11 constitutiones Cod. Theod.*

donationem nuptialem, dum advivit, usumfructum possideat; post eius mortem ad unumquemque filium, quod pater eius dederit, revertatur, ita ut mater nec donandi nec vendendi nec alienandi de his rebus, quas in donatione nuptiali accepit, habeat potestatem.

[2.] Si forte filios mulier illa non habuerit, quidquid ad eam de donatione nuptiali pervenerat, post mortem mulieris medietatem parentes eius, medietatem defuncti mariti parentes, hoc est donatoris, accipiant.

[3.] Quod ^{*1} si forte nati fuerint filii [et], ut adsolet, post mortem patris defuncti fuerint, ad matrem iubemus hereditatem mariti vel filiorum integram pertinere. Post mulieris autem obitum id, quod de successione filiorum in usumfructum tenuit, ad legitimos filiorum suorum heredes decernimus pertinere. Quod tamen intestatorum filiorum bonis praecipimus custodire*.

[4.] Ceterum si quis filiorum matri per testamentum aliquid aut donationem con-

^{*1} *Hanc constitutionem solus B 8 exhibet.*

I donationem A 3; donacioni C 1. nuptiale A 4; nuptiali C 1. advixerit C 1. usufructum A 4; 15 usufructu A 2, 3, B 1—4, *edd.*; usum et fructum B 6—8; usufructuario C 1. possideat A 3, B 1, 2, 4, 5, 9, 10; suscipiat B 6. et post B 7, 8. mortem om. B 4. ad unumquemque = habeat potestatem (l. 4) om. B 5, *quae verbis in A 1 nuptiali subscripta erant, priore pars autem hodie non legitur, parte filii essetu.* || 2 quod] quicquid A 4, B 1—4, 9, 10. dederit B 1—4, 6—8, C 1, *Til.*, *Lind.* || 3 nec v.] precii v. pro nec v. C 1. de om. B 9, 10. in donationem B 6—8; moderationem, om. in, B 1. nuptialem B 6—8; nuptiale A 4. 20 B 9, 10, C 1; nuptialiter A 3; nuptialis B 1. accepit pervenerat B 8. non habeat A 4. || 4 liberam potestatem A 4, B 1—4. || 5 fortasse B 6. filius om. B 5; filius A 3, B 8. muliere B 8. non om. A 3. quicquid] quicquid B 6; quoscumque B 8. ad eam om. B 7; ad eundem B 6. de om. B 1, 5; per B 6. donationem B 6—10. nuptialem A 3, B 7—10. || 6 pervenerat] *sic* A 2, B 7, 8; pervenerit B 6, C 1; pertinet A 1, B 5, *Til.*, *Lind.*; pertinenter A 3; pertinuerat A 4, *Bluhme*; pertinuerit B 3; pertenuerit B 2, 4; pertenerat B 9, 10; pertenerunt B 1; pertinuit *ex connect.* *Walter*, mortem] mariti 25 *cod.* B 6. medietatem parentes eius om. A 3, B 5, 6. eius defuncti B 7, C 1. medietate A 3. || 7 parentes om. B 7, 8; parentis B 6. hoc est om. B 5, *Til.*, *Lind.* donatores B 1—5, 7, 9, 10; donaturis B 6; donatunatores C 1. accipiant] aliam medietatem parentes mulieris percipiant *add.* B 6. || 8 et 30 *dictum in cod.* || 9 hereditate *cod.* || 11 in int. fil. bonis *seorsum*, *Bluhme*; boni *cod.* || 13 Ceteris A 3. 20 *matrem* A 1, 2, *matrem* B 6—8, mater C 1. per] per. B 6. aut ad B 3. donatione A 2, B 9, *Bluhme*, *Bind.* contulerint B 9, 10.

III. § 2, 3 *interposita, quaeque eorum copitus habuit; cfr. Interpr. c. 2 tit.*: Mulieres, quae amissis facultatibus nuptias ... venerint *Const.* ad secundas transierint nuptias, si ex priori marito 35 liberos non habuerint, quoscumque per responsionem largitatem vel nuptiarum tempore consecutae sunt, totum a filijs conservabunt nec in alias ... personis noverint transferendum. (*Const.*: integrum ad filios, quos 40 non genuerint, consecuto habuerint, transtulerint ... ita ut ex de bonis prioris mariti a filijs ipsis quicquam alienare non liceat (*Const.*: nec quicquam ... ex iisdem facultatibus abalienandi) ... praesument atque habeant potestatem possidendi tantum in diem vitae) ... mater acquisitam ... medietatem ... liberos potestatem ... Qui videlicet si de priore marito filii non habuerint (*Const.*: quodsi 40 nullam ex priore matrimonio habuerit successionem, vel natus natus decesserint), tunc quicquamque, quae sub hac occasione percepit, sibi velut propriam vindicet facultatem ... (*Const.*: ... atque ex iis 50 nunciandi dominii et testandi, circa quem voluerit, liberam habeat potestatem.) *Interpr.* c. 3 *tit.*: His facultates, quae tempore nuptiarum mulieres a maritis accipiunt, suo dominio vindicare, et si ... ad alias nuptias venerint, in diem vitae suae donatarum rerum teneant usumfructum; post obitum 45 autem mariti, ad quoscumque filios, quos genuerint, revertantur, nec exinde aliquid matribus vivis filijs in alienationibus, praesentibus *cod.* *cfr. Breuer* I, c. p. 339. *Rehb. Entstehung der L. Rario* (1845), p. 34. *Ursprung des II. sp. b. Constitutionen* I, c. p. 354. *Concep. I*, c. p. 309. *cfr. L. I. c. 1, 2, 4, 5, 1. Anonymi ad hanc praecipue successorem exhibet supra tit. 25.*

tulerit, mater exinde faciendi quod voluerit habeat liberam potestatem; aut si intestata defecerit, mulieris parentes hereditatem eius suo dominio vindicabunt.

[5.] Si quis Burgundio filios habet, tradita filiis portione, de eo, quod sibi reservavit, donare aut vendere cui voluerit habeat liberam potestatem.

XXV. De¹ furtis et violentiis.

[1.] Si quis cuiuslibet ortum violententer* ingressus fuerit, inferat pro ipsa praesumptione illi, cuius ortus est, solidos III et multae nomine solidos VI.

[2.] Si servus hoc fecerit, C fustium ictus accipiat.

XXVI. De² excussis dentibus.

[1.] Si quis quolibet casu dentem obtimati Burgundioni vel Romano nobili³ excusserit, solidos XV cogatur exsolvere.

[2.] De mediocribus personis ingenuis, tam Burgundionibus quam Romanis, si dens excussus fuerit, X solidis componatur.

[3.] De inferioribus personis, V solidis.

[4.] Si servus homini ingenuo voluntarius dentem excusserit, manus incisione damnetur; si casu, quod superius statutum est⁴, doceatur admissum, prout persona fuerit, pretium pro dentibus solvat.

[5.] Si quis ingenuus liberto dentem excusserit, inferat ei solidos III; si servo alieno dentem excusserit, inferat ei**, cuius servus est**, solidos II.

* ut in (in om. B 8) furtum add. B 7. 8; aut furtum ex euentu add. Blulme. ** domino eius A 3.

I mater — voluerit om. A 2. inde faciendi A 1. B 5; exdeficiendi C 1. voluerint B 8. 10. intestati B 4; intesta B 9. 10; intestatam B 7. || 2 mulieri B 6. C 1. sum B 7; suae B 5. dominici] sic A 1. 4; dominici A 3; domino A 2. B 1—4. 8—10. C 1; dominium B 6. 7; donacione B 5. || 3 filius A 3; filio B 5. C 1. habens vel abens A 3. 4 et codd. B. C 1, Blulme; habent A 2. tradetas A 3; traditas B 6. 7; traditam B 8; tradiderit B 9. 10, Blulme; tradidit B 1. filii om. B 8; filias B 5; ad filius B 1. portionem A 2. 4. B 1. 4. 7—9, Blulme; portionis A 3; porciones B 5. 6. de ea B 8; de ac B 6. sibi] filii add. C 1. reservabit A 2. B 6. 8; reservat A 3. 4. B 2—5. 7. 9. 10, Blulme; reserbat B 1. || 4 cui om. C 1. 5 et om. B 4. || 6 cui] ibet A 2. B 7. 8. || 7 ille B 8. et om. A 1. 2. B 5. 9. 10. nomine] aut nostrorum add. A 3. VI] VII B 8. || 8 furtum om. B 1; fustibus A 3. B 8. || 10 dentem] vel de A 2. optinato vel obtimato A 2. 4. B 9. 10; obtimatam B 2—8; obtimantem A 3; obtimaram B 1. Burgundionem (Burgundionum B 5) vel (aut B 8) Romanum A 3. B 5—8; Romani B 1. nobilem A 3. B 5. 7. 8; nobile B 6. 10. || 11 XV] VI B 1. exsolvere] sol. B 6. || 12 Medioceres, om. de. B 5; De mediocribus A 3; vero add. A 4. B 1—4. ingenuis om. B 6; ingenuus B 1. 5. 10. Burgundionis A 3. Romanus A 3. B 5; Romani B 1. dentis A 4; dentis B 7; dentes B 1. 8. || 13 excussa A 2. 3. B 7; excusserit B 2—5; excusserunt B 1. fuerit om. B 1—5. || 14 § 3 deest in A 3. inferioris B 9. 10. || 15 homine ingenuo A 3. 4; hominem ingenuum B 5—8. voluntarie B 1. || 16 si om. A 1. 4. B 1—4. 6. 9. 10; autem add. B 5. casu soli B 7. 8. habent] quod] om. B 5; quis A 3; sicut A 4. B 1—4. 6. 10. statutum] statum B 1. 4; factum A 3. doceatur om. B 5; duciat A 3; ducatur B 6; ducitur B 7; dicitur B 8. admissum om. B 5. || 17 fuerat A 2. pretium] in presentium A 2. solvat sol I B 5. || 18 ingenuo B 1. libertis B 7. 8; libertum A 3. 4. B 5. 6. dente B 9. 10. ei om. B 8. si] qui B 6. servus B 7—9; servum A 3. 4. B 1—6. 10. || 19 alieno om. A 3; alienum A 4. B 1—6; alienum servum B 7. 8. dentem om. A 3. et om. B 7. 8; illi A 1. B 1—4. inferat] det A 1. B 5. *Tit. Lind.* cuius] cui A 1. B 5.

3) Cfr. supra tit. 9; infra tit. 27. 2) In L. Rom. deest titulus quo respondet. 3) Cfr. supra p. 12, not. 5. 4) Sed et in §§ 1—3 ipseus titulus.

XXVII. De¹ inruptis sepiibus et clausis itineribus, furtis etiam et violentiis.

[1.] Si² quis sepe³ alienam, nullo impedito subiecto, inferendi tantum damni studio ruperit, si ingenuus aperuerit, inferat illi, cuius messis est, per singulos palos singulos tremisses; si servus hoc fecerit, C fustium ictus accipiat, et sepis, quae aperta fuerat, reparatur.

[2.] Hoc etiam de prato et de vinea praecipimus custodiri.

[3.] Omnes³ sane volumus hoc evidenter agnoscere: quicumque viam publicam aut vicinalem clauserit, XII solidos se multae nomine noverit inlaturum, ita ut sepis illa impune a transitoribus deponatur et messis, quantum viae spatium continere putatur, ¹⁰ conteratur.

[4.] Si⁴ quis sepe⁵ alienam aperuerit et caballos suos aut animalia in messem aut in pratam voluntarius miserit, si ingenuus est, per singula animalia inferat pro messis vel prati damno domino solidos singulos.

[5.] Si servus hoc fecerit, C fustium ictus accipiat, ita tamen ut a domino servi ¹⁵ damnum, quod admissum fuerit, componatur.

¹ inruptis A 2. 4. B 1. et clausis -- violentiis om. B 8. clausuris A 2. § 3 nullo (nulla A 3) impedito impedita B 6, impedito A 3 subiecto] sic A 3. 1. B 1—4. 6. 9. 10; nullo impeditum subiectum (subiectum A 2; obiectum B 7. 8) A 1. 2. B 5. 7. 8. *Tit.*; nullo impedito obiecto *ex coniect.* *Lind.*, *Bluhme*, *Bind.* intercedunt A 1. B 1; inferenti A 3. tantum om. B 5. || ² 4 ruperit B 6; reperit B 5. aperuerit B 2: ²⁰ apparuerit A 1. 2. B 4. 5. illi om. B 6. cui B 1. messes A 3. B 7. pales A 4. B 8—10; palis A 3. || ³ 5 tremisses] solvat *add.* A 4. B 9. 10; exsolvat *add.* B 1. 2. 4; exsolvet B 3. fustium om. B 1; fustibus A 3; fustis B 5. ictus om. B 5; ictus actos B 1. accipiet A 3. sepe A 3; sepes B 5. 9. 10. qui A 3. B 1. 6. || ⁴ 6 fuerit A 4. B 2—4. 7—10, *Tit.*, *Lind.*, *Bluhme*; fuerunt B 1; est B 6. reparatur] recludatur A 3. || ⁵ 7 et vineam (vineam B 1. 4; viciniam A 3. 4. B 1. 4. 6. 10. praecipimus B 8. custodie A 3. 4. B 1. 25. 5. 8. || ⁶ 8 Hic om. B 2. 4. B 1. 4. 6. 8; Et A 3. cognoscere B 1. 4. viam] vineam B 1. || ⁷ 9 vicinalem B 6; vicinalem B 8. clausit A 3. B 9. 10. se om. B 5; si A 2. B 6. 8. similiter non pro se multae B 7. noverat A 3. inlaturam A 2; inlatorem B 6. ita ut om. B 8. sepes A 3. B 5. illam A 3. || ⁸ 10 impune om. B 1. 4. impunito impunita A 3; impunita B 8; impunita B 7; impunita B 5. om. a. A 2. 3. B 5—8. transeuntibus A 1. B 5. *Tit.*, *Lind.* messes A 3. B 5. 7. 9. 10. quantum om. B 8; quan- ³⁰ tum om. vinea B 1. 4. via A 1. B 6. 8—10. *Bluhme*; vii B 7. continere B 2. 4; contineri B 8; contere B 9. 10. putatur] sic A 1; putat A 2; potuerat A 4. B 1—3, *Lind.*; poterat A 3. B 5. 7—10, *Bluhme*; potuerat B 4; poterat B 6. || ⁹ 12 aperit B 3, aperuerit B 5. caballos A 3. B 1. 8. suos om. B 8; suis A 3. B 1. aut] et B 3. animalia] iumenta B 6. || ¹⁰ 13 aut in pratam voluntarius om. B 5. voluntarie B 1. ante A 3. cuius fuerit A 1. B 5. *Tit.*, *Lind.* pro om. B 6. 7. || ¹¹ 14 messis vel prati A 3. ³⁵ quod vel pratum B 6. damnum vel pratam] prati B 7. B 7. 8. vel] pro *add.* A 4. damno om. A 1—3. B 5. 7. B 1. 4. damnum A 4. B 1. 2. 4. 4 vine om. A 3. B 5. solidos X (per *add.* B 1 singulos A 1. 4. 7. 8. || ¹² 15 si om. B 4. tantum om. B 1, fustibus A 3. B 8. ictus om. B 3. ut om. B 5; ut B 3. 4. om. B 5; et A 4. B 5. 7. 10. damnum A 4. B 5. 7. 10. || ¹³ 16 admissum B 1. admissum A 3. damno B 9. *Tit.* A 3. B 1. 5.

¹ Cfr. *L. Rom.* 56. 14. De iuribus et verbis vel alius constitutibus, *supra* tit. 9. 25. *Hic titulus* 27. *De inruptis et clausis itineribus componitur est* (cfr. § 3), *atque, praesertim si ad L. Rom. tit. 17. respiciatur, non esse legit, esse se decessit L. Gracchulata non esse habuisse ampliativum, quo iudex tractatus est.* ² Cfr. *L. Vioug.* VIII, 3. 7. *J. Grimm, R.-A.* p. 549. ³ Cfr. *L. Baiue.* 10, 19. 20: Si quis ⁴⁰ quoddammodo sepiam clausit, omne XII solidis componat et illam sepe⁵ tollat. De via ⁵⁰ clausa, per quodlibet, vel non aliam viam, si clausa fuerit, omni VI solidis componat et aperiat.

¹ Cfr. *L. VIII* 4. 34. 25. ² Cfr. *L. tit.* 9. 3. *cod. 7.* si vero per manum suam aut per superbiam sepe⁵ alienam aperuerit et in messe, in prato, in vinea ... stematum damnum reddat ...; *L. VIII* 9. 10. Qui inmensum vel superius vel minusquam sepe⁵ voluntarius in vineam vel messem miserit alienam, dampnum, quod fuerit aestimatum, cogatur exolvere; et ... per callidum aut bulbum ¹⁰ per sepe⁵ sepiam clausit, omne XII solidis componat et illam sepe⁵ tollat. De via clausa, per quodlibet, vel non aliam viam, si clausa fuerit, omni VI solidis componat et aperiat. factum est, compellatur exolvere; ... si vero servus hoc sine iussu domini fecerit, omne dampnum aut ipse aut eius dominus reddat, et ipse servus LX flagella suscipiat.

[6.] Si vero, cuius caballi sunt, inventus a domino messis, dum tenetur ad debitum, resistere fortasse tentaverit et caesus fuerit aut plagatus, nullam exinde cuius messis aut pratium est calumniam patiat.

[7.] Si¹ quis per diem vineam alienam furto aut violenter ingressus fuerit, ut damnum faciat, inferat pro praesumptione ipsa solidos III; si servus hoc fecerit, caedatur.

[8.] Si quis vineam fructum habentem noctu ingressus fuerit et a custode vineae intra vineam fuerit interemptus, ab occisi domino aut parentibus non queratur.

[9.] Si quis ingenuus vomerem furto abstulerit, duos boves cum iunctura et apparatu aratri domino tradere compellatur; si servus hoc fecerit, CL* fustium ictus accipiat.

XXVIII. De² indulta generaliter incidendorum lignorum licentia.

[1.] Si quis Burgundio aut Romanus silvam non habet, incidendi ligna ad usus suos de iacentivis et sine fructu arboribus in cuiuslibet silva habeat liberam potestatem, neque ab illo, cuius silva est, repellatur.

[2.] Si quis vero arborem fructiferam in aliena silva, non permittente domino, fortasse incidit, per singulas arbores, quas incidit, singulos solidos domino silvae inferat; quod etiam de pinis et abietibus praecipimus custodiri. Quod si servus hoc fecerit, fustigetur, et dominus eius nullum damnum aut calumniam patiat.

*) C A 2—4; CXL B 1.

1 cui B 7. caballi suat] caballus suscitavit A 3. inventi B 7; inventis A 3. messis] messi aut prato B 6. dum — debitum om. B 8. a debitum A 4. B 6; a debito B 2—4; aut debitum B 7. || 2 resistere] terrae B 8; resstare B 6; resistet re B 1. tenta fuerit B 6. et caesus] occisus B 7. 8; et cecus B 5; et caesus A 3. aut plagatus aut caesus (cessus B 1) fuerit (fuerunt B 1) A 4. B 1—4. aut] ut A 3. nullum E 6—8. exinde] damnum add. B 6. || 3 messis (messes A 3) est aut pratium A 3. 4. B 6; messis fuerit aut pratium est B 7. 8. est om. B 5. calumniam A 3. 4. B 6—8. || 4 in vineam A 3. 4. B 9. 10. furto A 2. 3. B 9. 10; furtum A 4. B 1. 6—8; furtu B 2—4; furti A 1; furtum ex coniectura omnes edd. furto et violenter om. B 5. ut] et B 5; aut B 4. || 5 pro om. A 2. B 1. 4. praesumptionem illam sol. XII B 8. || 6 caedatur] occidatur B 7. 8; caedaturibus A 3; fustietur B 6. || 7 quis om. B 5. fructus A 2. B 8. 10; furtum A 3. B 5. nocte A 4. B 1—3. 5. 10; noctem A 2. 3. B 4. 6—8; B 9 h. l. loc. a om. B 4. ad custode A 1. B 1. 5; ad (a B 6) custodem B 6—8. vineae] vineam A 3. || 8 intra (infra B 1) vinea A 4. B 1—4. 6. 7; intra vineis A 1. B 5. fuerat A 3; fuerant B 1. occiso A 3. B 6. 8; occisi si B 1. dominis A 4; dominus A 3. requiratur B 3. 5—7. *Titl., Lind.* || 9 vomere A 4. B 6; vomerale B 7. 8. furto abstulerit] furaverit B 6. furtum A 3. B 1. 7. 8; furtu B 2—4. et om. B 2. 7. || 10 apparatu aratri] adparatum aratrilis A 4; hac paratum aratrilis B 9. 10; apparatum (om. B 1; paratum B 3) aratri regle B 1. 4; apparato aratris regle B 5; adparatum aratri recla iuscli B 8; aparatum aratore iuscli B 7; aparato arate redde B 6; aparato aratro redde A 3; aparatura redde A 2. domino om. B 5. fustis A 3. B 5. 8. || 12 *Totus titulus desit B 1.* incendendorum A 1; incendorum A 2; incendiorum B 6. licentiam A 3. 4. B 6. 8—10; licentium A 2. 13 silva B 6. habens, om. non, B 7. 8. incendendi A 1. 2. B 9. 10; incendiis A 3. *Bindl.* incendi B 6. licentia B 6. || 14 sine fructu] non fructiferis B 6. in om. B 4. silvam B 7. 8. 16 quis om. A 4. B 2—5. 9. 10. arbore B 8. fructiferum B 2. 3. 5. 7; fructifero B 8. alienam silvam (silva B 9. 10) A 1. 2. 4. B 5—10. || 17 fortasse om. A 4. B 9. 10. singulas — incidit om. B 5. per (pro A 4) singulas A 2. 4. B 2—4. 6—8. quae A 2; cuius B 6. incidit B 8; incendit B 6; incidit B 7. silvae silvi A 2; solvi B 6. 8. || 18 quod] hoc B 7. 8. pinis] pinis A 2; pennis B 2—4. 9. 10; pinis B 6; advenens B 5. abieciibus A 2; abieciibus A 3. B 2. 3. 5. 8—10; abieciibus B 4; abietis A 4. abieciibus B 6; hanc forma add. B 8. praecipimus B 5. 8. 10. custodie A 3. 4. B 5. 8. servos A 3. servum B 4. || 19 eius om. B 8; servi B 7. nullam A 2. 3. B 4. damnum om. A 2. 3. aut om. A 2. 3; nec B 7; neque B 8. calumniam B 7. 8.

1) *Cfr. Const. extrac.* 15, *quae minor est octavo paragraphis 7—9. tit. 27; oppositum sententiam de-vo frohlt Bluhne in LL. III, p. 545, not. 70, et in Historische Zeitschrift XXI, p. 243.* 2) *Cfr. L. Rom. tit. 18, 5; J. Grimm, R.-A. p. 514; Gaupp l. c. p. 348; Gierke l. c. I, p. 80; Saleilles l. c. p. 101.*

[3.] Si quis vero quemquam de iacentivis et non fructiferis arboribus lignum usibus suis necessarium praesumere fortasse non permiserit ac si ei pignera tulerit, restitutus in triplum pigneribus, inferat multae nomine solidos VI.

XXIX. De⁴ superventoribus et effractoribus.

[1.] Si quis superventu aut latrocinii scelere negociatorem aut aliquem alium ⁵ occiderit, occidatur; ita ut, si ea, quae abstulit, non potuerit inveniri, in simplum de suis facultatibus reformetur.

[2.] Quod² si superventum inferens ab his, quos latrocinio suo crederat expetendos, fuerit interfectus, nulla interfectoibus ab occisi dominis aut parentibus moveatur ¹⁰ ex hac parte causatio.

[3.] Effractores³ omnes, qui aut domos aut scrinia⁴ expoliant, iubemus occidi.

XXX. De⁵ corruptis mulieribus.

[1.] Quicumque ingenuus ancillae violentiam fecerit, et vis potuerit adprobari, inferat ei, cuius ancilla est, solidos XII.

[2.] Si servus hoc fecerit, CL* fustium ictus accipiat. ¹⁵

XXXI. De⁶ plantandis vineis.

[1.] Inter Burgundiones et Romanos id censuimus observandum: ut quicumque in communi campo nullo contradicente vineam fortasse plantaverit, similem campum illi restituat, in cuius campo vineam posuit.

C B 1—4.

¹ *omnesque* A 2. B 6. *iacentivi* A 3. *et] aut* A 2—4. B 6—10. *fructiferis* B 6. *lignum* ad B 7. ² *possederit* B 6. *praesumpserit* B 8. *permiserit] praesumerit* B 6. *ac] aut* A 2 B 2—4. || ³ *restitu-*
to B 6. *inferat* om. B 7; *et* inter A 4. || ⁵ *superventum* A 2—4. B 1, 4 10; *perventum* B 2, 3. *aut* a 1 2 *ut* B 1. ad A 3. *latrocinii* A 4. *aut om.* A 2, 3; *ut* B 1. *aliquem* alium
om. A 2, 3. *si* A 2 *ante* *inter* *negociatorem* *et* *occiderit* *hanc* *est*; alique[m], *om.* alium, A 4. B 5, 9, 10, *VL*, ²⁵
Lind.; aliter, *om.* alium, B 6; aliquid, *om.* alium, B 1—4; aliquid alique[m] B 7; quicumque alium B 8; quem-
cumque alium *ex coniectura* *Bluhme*, *Bind.* || ⁶ *ita* *ut* *om.* A 2, 3. *Bind.* *si en]* *etiam* B 9, 10; *si* *eum* B 5;
et *om.* B 6. *quos* *om.* B 6. *quam* B 7. *abstulerit* B 6. *potuerit]* *om.* A 3. B 6; *potuerat* B 1; *po-*
terat A 1, 2, 4. B 2, 8. *potuit* B 9, 10. *interfici* *ab* 1 2; *interfici* *est*, *coll.* in *om.* B 6; *ut* B 8. *de*
om. B 6. || ⁷ *interfecit* B 8. *restituit* B 7. || ⁸ *si* *om.* B 7. *Superventum* A 4. *ab his]* *ab* B 6. ³⁰
quis *om.* B 4; *quod* A 2. B 1. *a latrocinio* B 1. *credidit* A 2, 4. B 1—3, 7, 9, 10, *Bluhme*, *Bind.*; *credidit* A 3;
om. B 1, 2, 5, 8. *interfecit* B 6. *expoliantes* A 3 B 1—6, 9, 10; *expoliantes* B 7. *expoliantes* B 8; *expol-*
tantus A 4. || ⁹ *interfectus* *om.* B 7. *nullam* A 2—4. B 4, 6, 7, 9, 10. *interfectori* B 1—5. *ab occisi*
parentibus *aut* *a* *domino* B 6. *occisus* A 4. B 5, 9, 10; *occiso* B 1. *domino* B 1; *dominus* B 7, 8. *aut]*
ut B 1. || ¹⁰ *quis* *om.* B 6. *posuerit* *om.* B 7. || ¹¹ *effractoris* B 4, 7. *effractoris* B 8; *effractoribus* A 3, 35
B 6. *effractoris* *om.* B 7. *aut* *om.* B 1, 5. *que* B 6. *aut* *om.* B 6. *domos* A 3. B 1, 2, 5—7.
¹² *domos* B 4. *scrinia]* *ut* B 2. *scrinia* A 1. *scrinia* B 3. *scrinia* B 7, 10. *scrinia* B 2, 4. *scrinia*
A 1. *scrinia* B 6. *scrinia* A 3. *scrinia* B 8. *scrinia* B 6, B 9, 10, *Bind.* *scrinia* B 1, 5, 7. *occiderit*
B 6. || ¹³ *adprobari* B 8. *et vis* *om.* B 5. *et vis* A 4. B 1—4, 7. *et vim* B 8—10. *adprobare* *ad-*
probatum A 4, 4 A 1—8. || ¹⁴ *om.* B 6. *om.* B 1. *om.* B 1. || ¹⁵ *hanc* B 8. *fustus* B 5. *ictus]* ¹⁶
om. B 7. || ¹⁶ *burgundiones* *inter* *observandum* *om.* *urbem* *om.* *om.* A 2—4 B 1—4, 6, 9, 10,
Frank., *Bind.* *om.* B 9, 10. || ¹⁷ *Burgundiosibus* *et* *Romanis* A 3. *Burgundiones* *et* *Romanum*
B 1. *om.* B 6. || ¹⁸ *om.* B 6. *om.* B 6. || ¹⁸ *om.* B 6. || ¹⁸ *om.* B 6. || ¹⁸ *om.* B 6. || ¹⁸ *om.* B 6.
¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6. || ¹⁹ *om.* B 6.
²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6. || ²⁰ *om.* B 6.

¹ Cf. *L. Rom. tit. 11, § 1* *de superventoribus* *et* *effractoribus*. *capit. tit. 2, 4*. ² Cf. *supra* *tit. 12, § 3*. ³ Cf. *Coll. canon. 10*. ⁴ *e. g. Francopoll. canonum, canon. cfr. Dec. l. c. II, c. 8, s. c.* *omnesque* *Abbas* *omnesque* *l. c. p. 101*. *supra* *l. c. p. 106*. ⁵ Cf. *L. Rom. tit. 19, § 1* *de corruptis mulieribus* *et* *omnesque* *l. c.* ⁶ *Dicit L. de Burgundiosibus et Romanis*, *cfr. p. 52, not. 2. L. Veng. X, 1, 6.*

[2.] Si vero post interdictum quicumque in campo alterius vineam plantare praesumpserit, laborem suum perdat et vineam cuius est campus accipiat.

XXXII. De¹ eo, qui hominem inlicite aut sine causa ligaverit.

[1.] Si quis hominem ingenuum innocentem ligaverit, et hoc ingenuus fecerit, inferat ei quem ligavit solidos XII, et multae nomine solidos XII.

[2.] Si libertum ligaverit, inferat ei solidos VI, et multae nomine solidos VI.

[3.] Si seruum ligaverit, solvat ei solidos III, et multae nomine solidos III.

[4.] Si servus hoc fecerit, C⁸ fustium ictus accipiat.

XXXIII. De² iniuriis, quae mulieribus inlatae fuerint.

[1.] Si qua mulier ingenua in domo sua a quocumque ingenuo aut in via innocens discapillata fuerit aut detracta et testibus hoc potuerit adprobare, inferat ei auctor facti solidos XII**, et de multae nomine solidos XII.

[2.] Si libertae hoc factum fuerit, inferat ei solidos VI.

[3.] Si ancillae hoc factum fuerit, inferat ei solidos III, et multae nomine solidos III.

[4.] Si a servo haec ingenuae inrogatur iniuria, CC fustium ictus, si libertae, C, si ancillae, LXXV fustium ictus accipiat.

[5.] Si vero mulier illa, cuius tali ordine iniuriam iussimus vindicari, liti se sponte miscerit, pro inlata iniuria nihil queratur.

*) CC B 8. **) VIII A 1 3; XI B 8.

1 in praeterdictum, om. post, B 1; post interdicentem B 6. in campum A 2-4, B 6, 9, 10, B ind. alterius] alienum B 6. vinea A 4, B 7, 8. || 2 et vinea B 1, 7, 8. recipiat B 7, 8. || 3 his vel is A 2-4, B 1-10. homine inlicite A 3. aut om. B 9, 10; et A 1, B 5. || 4 ingenuo A 4; ingenuus A 3. innocentem] sine causa add. B 9, 10; aut sine causa add. B 6. || 5 ligavit] ligaverit vel legaverit A 1, B 1-5, 7, 8. XII] VI B 6. et multae — solidos XII (VI B 6) soli A 4, B 6, 9, 10. || 6 *Tota paragraphus deest* B 6. ei] quem ligavit add. A 2-4, B 9, 10. VI] XII B 4. et multae — solidos VI om. B 8. VI] III B 4. || 7 *Tota paragraphus deest* B 4. solvat] inferat A 4, B 6, 9, 10. ei om. B 1. et multae — solidos III om. A 2, 3. || 8 fustium om. B 1; fustis B 8. ictus om. B 2. || 9 quae om. B 6; quem B 1; cum B 4. inlata A 2; inlata B 7. fuerant B 1; fuerunt 6; fuerit A 2. || 10 qua om. A 2, 3, B 6-8; quis B 5, 9, 10. ingenuam B 7, 8. in domum suam B 6-8. a quocumque ingenuo] cuiuscumque (cuiuslibet B 8) ingenuum 30 B 7, 8. in viam B 8; in vinea A 4. || 11 discapillata B 1, 3, 5, 9, 10. hoc om. B 1; ac A 3; hec B 2. poterit om. B 1. adprobari A 2. ei om. B 8. actor A 1; acta B 5. || 12 facti om. B 1. et multae — solidos XII soli A 1-3. || 13 liberti B 6-8. facti B 7. ei om. B 7, 8. VI] III B 8. et multae nomine solidos III add. B 7. || 14 Si — ei solidos III om. B 5, 8. inferat om. B 10. ei] eis B 1. et om. A 1, 2, B 1-4; autem A 4. || 15 servum, om. a, B 1, 8; servus, om. a, B 7. hoc A 3, B 1; hec B 6. ingenuo B 6; ingenua A 4. inrogatur] erogatur B 4; inferatur B 6; inferuntur B 7. iniuria om. B 8; iniuriam B 1. fustium om. A 2, 3, B 1-6, 8; fustes B 9, 10. ictus om. A 2, 3, B 1-5, 8-10; accipiat add. A 4, B 1, 7. liberti B 7, 8. || 16 ancilla A 4. fustium om. B 6. accipiant A 2. || 17 mulier om. B 5. illa om. B 8. tale B 1, 5, 6. ordine om. B 6; ordinem A 4, B 1, 2, 4, 7, 8. iniuria B 6; illum iniuriam B 8. inuenimus A 3; voluimus B 6. vindicare A 3 B 1, 4, 6-8; vendicare B 5. liti om. 40 B 6; lite A 4, B 9, 10; litem B 5, 7, 8; lites A 3, B 1; litis B 3, 4. se om. B 1, 5; si B 6-8. exponte B 6; spontem A 3. || 18 inlata iniuriam B 8. querat A 2, B ind.; requiratur B 1.

Si quis domino sciente vel consentiente vineam in consortis terra plantaverit, . . . vel certe si ipse, qui vineam plantat, . . . ignoraverit, quod portio sit consortis, dum hoc aut testibus aut iuramento firmaverit, aliud tantum pars meriti domino illi, in cuius terra vineam plantavit, restituat, et qui possit vineam securus obtineat. Si vero domino contradicente plantaverit, iuste perdat . . . ; *L. Visig.* X, 1, 7. 1) *Cfr. L. Rom. tit.* 20: De his, qui hominem inlicite aut sine causa ligaverunt; *L. Sol.* 32. 2) *Lex Romana Iudum respondentem non habet, titulus* 33, recentior est *Constitutio* citata A, *contra*rum opinionem defendit *Blahne in 'Histor. Zeitschrift'* l. c. XXI, p. 242. *Cfr. supra* tit. 30, *infra* tit. 76, 3.

XXXIV. De¹ divortiiis.

[1.] Si qua mulier maritum suum, cui legitime est iuncta, dimiserit, necetur in luto².

[2.] Si quis uxorem suam sine causa dimiserit, inferat ei alterum tantum, quantum pro pretio ipsius dederat, et multae nomine solidos XII³.

[3.] Si quis vero uxorem suam* forte dimittere voluerit et ei potuerit vel unum de his tribus criminibus adprobare, id est: adulterium, maleficium vel sepulchrorum violatricem⁴, dimittendi eam habeat liberam potestatem; et iudex in eam, sicut debet in criminosa, proferat ex lege sententiam.

[4.] Quod si de his tribus facinoribus nihil admisit, nulli virorum liceat de altero crimine uxorem suam dimittere. Sed si maluerit, exeat de domo, rebus omnibus dimissis; et illa cum filiis suis quae maritus habuit potiatur⁵.

XXXV. De⁶ servorum suppliciiis, qui ingenuis mulieribus vim pudoris intulerint.

[1.] Si quis servus vim mulieri ingenuae fecerit, et quæta fuerit et evidenter hoc potuerit adprobare, servus pro admissio crimine occidatur.

* sine causa *add.* A2-4. B2-4.6. 8. 10. B9 *h. l. luceratus*; criminis causa *conicit* Blume.

¹ *Tons tibus deest* B1. Devorties, *om. de* B5; Devortiiis, *om. de* B4. devortiiis B2; divortiiis A2. B3; difortis B7; difortis B8; divortivis B10, B9 *h. l. lac.* || 2 quis B8. mulier *om.* A1. B5. cuius A2. B6. legitimi B8; legitima A3. iuncta B7. || 3 hatur B6; luto A3; loto B5. || 4 quis *hoc add.* B6. alterum alium B6. 7. || 5 pro pretium B2. 3. 5. 6; pretium, *om. pro.* A2. 3. B4. 7. 8. ipsius | eius B3. dederat B5. et *om.* B5. || 6 vero | vir A1. B5 *Til.*, *Lind.* *om.* B7. 8. suam *om.* B7. 9. 10. fortasse B7. 8. dimittere voluerit | dimiserit B4. ei | ea B5. potuerit adprobare de his criminibus unum B9. 10. vel *om.* B4. 9. 10. || 7 his *om.* B7; eis rebus B6. adulterio B9. 10; adulterem *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* maleficium *om.* B8; maleficium *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* sepulcrum 25 B5-7. || 8 violatricem B6; violatium B2-4. *Blebsan*; violenticam *add.* B8. habet A2; habebit A3. B7-10. *et con. in ea* B1. 6. 10. delit B8. in *om.* B4. || 9 criminosa B6. 8. proferatur B7. *ex hoc* A2. sententia B4. || 10 his tribus faciendi faciendis B2. 3. his *add.* A4. B2-4. nullum B5. *om. licet* B6. liberat B3. || 11 altero | alterum B6; adultera A2; adultero A3; adulterio B4. *om. in* B1. *om. in* B6. maluerit B3; dimittere *add.* B8. de domo, rebus | se de (sed e B4) *om. moribus* B2-4. || 12 et *om.* B2. 6. illa *om.* B2. 6; illum B7. suis *om.* A2. 3; his *add.* *ex coniect.* *Til.*, *Lind.*, *Lind.* quem B7. 8. maritum A2. habuit *om.* A3. patiatur B6. 8; possediatur A3; possediatur A2. || 13 *Techa* qui ingenuis intulerint *om. contractu coniungunt* A1. B5. 8. quæ A4. *om. in* B8. || 14 intulerint A3. || 15 quis *om.* B1-4. vi B7. muliere B6. 8; mulierum B1. *om. in* B9. 10. *om. in* B6. ingenuam A3; ingenuam B1. et | in B1. quæta *conquista* B8; quæta 25 B2. 10. *conista* A4. et *om. in* B8. evidenter, *om. et.* B6. hoc *om.* B1. || 16 admissum A4; misso A2. 3. *om.* B1. 3. 7; *omne* B4. crimen B8.

¹ *Cfr.* L. Rom. tit. 21 de divortis. *Opinionis ecclesiasticus sapiens legislator Burgundicus in Franciam pertranxerat* — *Comparata hæc tituli cum L. Rom. tit. 21, atque interpretatione Cod. Theod. III, tit. 1 dicitur, hæc titulum ex interpretatione citata, neque vero ex L. Rom. tit. 21. derivatum esse; id quæ ex re appareat, titulum 34. maiorem ætate esse L. Rom. tit. 21. Cfr. Brunner l. c. p. 339; v. Sarigny l. c. II², p. 6; Ginnelthius l. c. p. 552 sq.; Blume in 'Jahrbuch' l. c. II, p. 210; Loening, Geschichte des Deutsch. Reiches I, c. II, p. 419, Schröder l. c. p. 296. || 2 *Cfr.* Schröder l. c. p. 339, Widdel. c. p. 306, J. Grimm, F. 1 p. 601. || 3 *Cfr.* L. Rom. III, 6. 1. L. Roman. 8, 15. || 4 *Solum, Tractatung und Verlobung* (1876) p. 6 vertit: 'Zwischen' loco 'Giftnischer' et 'Graberberaubung'; contra *cf.* Loening l. c. II, p. 620. || 5 *Cfr.* 45 *corp. Cod. Theod. III, 16, 1*; quod in a viro muliere appellatur, nec que nisi certo crimine non possit repudiari non potest. Non forte adulterium aut maleficium aut concubinatium eam probare sufficiat. (*cf.* *Emst.*: . . si moechiam vel medicamentarium vel conciliatricem repudiare voluerit.) Quod in scriptis hinc potest, habet hinc non indiget) — quæda forte tentaverit, habebit mulier liberam facultatem, quæ hinc non exeat est, domum mariti sui atque omnem eius substantiam sibi met vindi-*

cat. || 6 *Cfr.* L. Rom. tit. 19 | *supra* tit. 30 | *infra* tit. 68.

[2.] Si vero ingenua puella voluntaria se servo coniunxerit, utrumque iubemus occidi.

[3.] Quod si parentes puellae parentem suam punire fortasse noluerint, puella libertate careat et in servitutem regiam redigatur¹.

XXXVI. De² incesti adulterio.

Si quis cum parente sua vel uxoris suae sorore in adulterio fuerit deprehensus, pretium suum ei, qui est proximus mulieri quam adulteraverat, prout persona fuerit, cogatur exsolvere, multae nomine solidos XII; adulteram vero subdi iubemus regiae servituti.

XXXVII. De³ educto gladio.

Quicumque spatam aut semispatam eduxerit ad percipiendum alterum et non percusserit, inferat multae nomine solidos XII; si percusserit, inferat similiter solidos XII, et de inflicto vulnere iudicetur.

XXXVIII. De⁴ hospitalitate legatis extranearum gentium et itinerantibus non neganda.

[1.] Quicumque hospiti venienti tectum aut focum negaverit, trium solidorum inlacione multetur.

1 ingenuam (ingenuae B 8) puellam B 7. 8. voluntariam B 8; voluntarie A 1. B 5. *Til., Lind.* se om. B 7; si A 3. B 1. 2. 4. 6. 8. servum B 7. coniunxerit] sociaverit L 6. || 2 occidere B 6. || 3 parentes] parentibus B 8. puella A 3. parentum B 4. suam] suum A 3. 4. B 6. fortasse om. B 1. punire om. B 8; ponere A 2. B 5. 6; poneri A 3; pone B 7. noluerint B 5; noluerit B 4. 7; voluerit B 1; veluerint A 3. puella] puellae B 8—10. || 4 libertatem A 4. B 1. 5—8. servitutem, om. in, B 6; servitute A 2—4. B 1—4. 7—10, *Lind.* regiam B 7; regia A 3; regia A 2. 4. B 2. 4. 8—10, *Lind.*; regi B 1. dirigatur B 1. || 5 incesto B 1—4. 6; incestis B 7. 8. adulterium B 5; adulteris B 7. 8. || 6 cum om. B 5. 8. 25 parentem suam (suum B 7) A 4. B 6—10; parentes suas B 1. uxores suae B 3; uxore (uxorae B 8) suae A 2. 3. B 8; uxorem suam B 5. 7; uxore suam B 6; uxori, om. suae, B 1. sororem A 4. B 6; a sorori A 2; sororis B 9. 10; sororis suae B 1; sororem suam B 5; et sorore B 7. adulterium B 5—10. || 7 pretium suum] pecuniam suam A 3. ei om. B 1. 4; et B 2. 3. qui] quid B 1; quae B 6. est om. B 6. 7. muliere B 6; mulieris B 1; mulierem B 7. quam] quae A 3. 4. B 1—4. 8—10; qui B 5—7. adulteravit A 4. 30 B 8—10; adulteraverit B 1—7. personam B 8. || 8 mul.] autem *add.* A 4. adultera A 2. 3. B 1. 4. 6—8. sub die B 6. 8. subiubemus, om. subdi, A 3; subiugemus, om. subdi, B 1. regis B 2—4; regii A 4. B 10, B 9 *h. l. lac.*; regia B 6; regem B 7. 8; regni B 1. || 9 servitute B 5. 6. 8; servitutibus B 1—4. || 11 espata B 6; spada B 7; spatham *Lind.* aut] vel B 6. semispatium A 2. B 5; senuispatium A 3. 4. B 7—10; sinespatium B 2—4; sinispatium B 6; sanispatio B 1. || 12 infert B 7; ferat B 1. et si A 4. B 4. percusserat B 1. inferat om. B 7. || 13 de inflicis B 6. 8; flicto, om. de in, B 5. vulneribus B 6. 8. || 14 *Tutus titulus deest* B 1. hospitalitatibus A 3. B 6; hospitalitatis B 8; ospitate B 4. extraneorum B 2—5. 8; extraniorum B 7; straneorum B 9. 10; straniorum B 6. gentium — neganda om. B 8. iterantibus B 3. 6; itineribus B 5. || 15 negandis A 2; negandum A 4. B 5; negandum B 2—4. 6. 7; denegandum *Walter.* || 16 ospitem B 6; hospitium vel ospicium A 2—4. B 2—5. 7—10. veniendi B 3. 4; venientem 40 B 6—8; veniente B 5. 9. 10. aut om. B 6. fugo B 6. || 17 inlacionem A 3. B 6.

1) *Cfr. L. Baiuv.* 8. 9, *Brunner l. c. p. 91 et in 'Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Germ. Abth.'* XI (1890), p. 74; *Gierke l. c. I, p. 21.* 2) *Legi Romanae titulus, qui respondet, deest. Cfr. Cod. Theod. III, 12, 2. 4 et interpr.; Concilii Epauensis a. 517, c. 30: Incestis coniunctionibus nihil prorsus veniae reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestas vero nec ullo coniugii nomine praevelandos praeter illos, quos vel nominare funestum est, hos esse censemus: Si quis relictam fratris, quae paene prius soror extiterat, carnali coniunctione violaverit; si quis frater germanam uxoris accipiat; si quis novercam duxerit; si quis consobrinae sobrinaeve se societ; quod ut a praesenti tempore prohibemus, ita ea, quae sunt antea instituta, non solvimus; si quis relictae avunculi miscetur aut patri vel privignae concubitu polluat. Sane quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt invidendi melioris coniugii libertatem; *cfr. Binding l. c. p. 236—241; Loening l. c. I, p. 560. II, p. 547.* 3) *Hic titulus in L. Rom. non reperitur; cfr. supra tit. 5; L. Visig. VI, 1, 6; Wida l. c. p. 602.* 4) *Deest Legi Romanae titulus qui respondeat; cfr. Gaius l. c. p. 350; Sabellus l. c. p. 85 sup.**

[2.] Si conviva regis est, VI solidos multae nomine solvat.

[3.] De legatis vero extraneorum gentium, ut dictum est, id volumus custodiri: ut ubicumque eos mansio contulerit, unum porcum aut unum vervecem praesumendi habeant facultatem. Et qui fieri prohibuerit, VI solidos multae nomine cogatur exsolvere.

5

[4.] Quod si datum legatis fuerit, ei qui dedit ab his, qui intra terminum villae ipsius commenant, compensatur.

[5.] Hiemis autem tempore si quid legatus foeni aut ordei praesumpserit, similiter a consistentibus intra terminum villae ipsius, tam Burgundionibus quam Romanis, sine contradictione aliqua conferatur. Quod tamen a maioribus personis¹ praecipimus 10 custodiri.

[6.] Ceterum si talis persona est, quae ex munificentia nostra² legatum possit excipere, ipse tantum sua expensa legatis una nocte praeparet mansionem. Quod si non fecerit, XII solidos se multae nomine noverit inlaturum.

[7.] Si in causa privata iter agens ad Burgundionis domum venerit, et hospitium 15 petierit, et ille domum Romani ostenderit, et hoc potuerit adprobari, inferat illi, cuius domum ostenderit, solidos III, multae nomine solidos III.

[8.] Si quis in agro regio vel colonica voluerit applicare, et non permissus fuerit, colonus fustigetur.

[9.] Si autem hospes ibidem aliquid insolenter evertit, in novigildo restituat³ 20

[10.] Si in villa conductor ingenuus est, et tectum aut focum non dederit, inferat multae nomine solidos III; si servus est, fustigetur.

[11.] Quod de Burgundionum et Romanorum omnium colonis et servis praecipimus custodiri.

¹ Et si B8; Scit B4. viva B4. multae — solvat *con. B8*. || 2 extraneorum B3—5.8; straniarum 25 B7. *trancorum B9.10*. gentium — custodiri *con. 12.3*. volumus B6. custodire 14. B5—8. || 3 contulerit B7. possunt B4. vervecem *con. mun. 42.3 B6 7 9 10* mun. 11. B3. vervecem 12 4 B6. *vervecem 13 B5 8*; herbicem B2—4 7 9.10 || 4 habeat B2—4 6 8. facultatem] poterunt B7. || 5 *con. B5*. Aut B2 3; At B4; Vel B6. || 6 Et deo B7] quod, *con. si. 14 B2*. 10. *ostendit in B7*. *con. ost. B8*. legatus B8. qui — qui] qui debet adque B6. dedit dederit B8. qui] ad *con. B5*. *con. terminum B9*; infra terminus B7; infra terminus B8. villa B3 || 7 compensatur B7; — compensatur B3 || 8 tempore B9.10. — quid] quis 11. B5.8; que B6. legaturus B8; de legatis B6. legat. B7. — nocui] nocui] beneficii dei 13. peca] peca] B4; auctor dei] de his B3; diei B4] B2 4. *termini aut. con. B9*; *con. B5* *con. pona*. || 9 a maioribus B6. terminus] terminus B8. 14. B7 10. 19. *con.] a B7*. 12 3. Burgundio quam Romanus B6—8. ad Romanus 13 || 10 con 25 *contulerit B6 7*. *con.] ad p. 12 3. B7—10*. *condemnatu B6*. *tantum] tantum ex coniat TL. Lind.* *con. B8*. *compensatur B7*. 19. || 11 custodie 13 4 B5—8. || 12 quine] qui B7—10. *ex nomi* *beneficiu] beneficii 14*. B6 10. *legaturus B8*. *posset B9*; posse B7 || 13 ipsa B7. *ex sua expensa 14*. B6. *con. B7*. *con.] con. p. terminu B7*; sua expensa] B8. sua expense B6; sua expense B4. — mun. *mun. 11*. *con.] con.] ad p. praeparat B9.10*. praefert B6 || 14 *con. B2—7*. || 15 Et si in villa] *munus praeparat B8*. *con.] praeparat B6*. *con.] praeparat B7*. *con.] praeparat B3*; praefata B4] B2 4. *con.] B7*; posse B4. *revertit 12*. || 16 poterit] pot. petere B6. *et domum illius B6*. *terminus] con.] con.] ad p. beneficii 12*. *con.] con. B7*. *con.] ad p. 11 B5 7*. *adprobari 13 4 B2 6*. *con.] con.] ad p. 11 B5 7*. || 17 *con. 13*. *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 18 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 19 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 20 *hospes 13 4*. *con.] ad p. 13*. || 21 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 22 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 23 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*. || 24 *con.] ad p. 13*. *con.] ad p. 13*.

1) Cfr. supra ad 11. not. 2.

2) Cfr. supra ad 1. 4.

3) Cfr. supra ad 9.

XXXIX. De¹ receptis advenis.

[1.] Quicumque² hominem extraneum cuiuslibet nationis ad se venientem susceperit, discutiendum iudici praesentet, ut cuius sit tormentis adhibitis fateatur.

[2.] Quod qui intra septem dies non fecerit, et a domino agnitus fuerit, is, apud quem servus inventus est, ad triplam solutionem pretii ipsius teneatur, exceptis his, qui per captivitatem abducti ad dominos aut ad parentes et ad solum proprium redierunt³.

[3.] Verum si, inconscio domino, ignotus veniens ab actore aut colono cuiuscumque receptus fuerit aut celatus, CCC fustium ictus accipiat, et dominus sacramenta dependat, de latebra fugitivi suam conscientiam non teneri⁴.

[4.] De tertio autem mancipio⁵ simili sicut de captivis conditione servata, ita ut eum is, ad quem venerit, non occultet, sed continuo ad dominum faciat remeare. Quod nisi fecerit, mancipium, quod in dispendium domini retinuerit, cum dupla mercede dominationis restituat.

[5.] Quod si servus, inconscio domino, de mancipii ipsius retentatione convincitur, CCC* fustium ictus accipiat.

* C B 8.

² homine B 6; ingenium *add.* B 7. straneum B 9. 10; stranio B 6. advenientem (adservientem B 1, *om.* se, B 1. 8. venientis A 3. susceperit A 3. 4. B 2. 9. || 3 discutiendum *om.* B 7; discutiendi B 8. iudice B 6; iudicem B 5. 7; iudicare B 8. repraesentet A 4. B 2—4. 7, *Bluhme*; repraesentit B 9. 10; repraesentes B 1; praesentetur B 5. ut *om.* B 7; aut B 1; et B 8. faciatur B 6; patitur B 5. 7. || 4 quod qui] *sic* A 1. B 5, *Til.*, *Lind.*; quisque A 2. 3, *Bind.*; quod quisque A 4. B 1. 6. 8—10, *Bluhme*; quod quisquis B 2—4; quod si quisque B 7. infra B 1. 8. et a - fuerit *om.* A 2. 3. ad dominum B 7. 8. is *om.* A 4. B 1—5. 8—10; ipsi B 7. || 5 pretii ipsius *soli* A 1. 3. || 6 qui *om.* A 3; quae B 1—3. 6. 8. per] pro A 4. abducti A 1—3; aducti *vel* adducti B 1—8; aducti sunt A 4; aducti sunt B 9. 10. ad nos a dominis apud parentes B 6; a dominis aut a (a *om.* A 2; ad B 5) parentibus (parentes A 4. B 5) A 2. 4. B 5; ad dominum (ad domum B 8; ad dominis B 3; ad domino B 7; a dominis B 2. 4) aut ad parentes (parentis A 3. B 8) A 3. B 2—4. 7. 8; ad nostris aut parentes B 1. parentes] redierit *add.* B 5. et *solus* A 1. redierit B 8—10; redirent B 6. 7; reddiderunt B 1. || 8 Vere B 8. conscio A 2. 3. B 8; inconscio B 5; inconscius B 1. ab auctore A 2. B 6; auctorem, *om.* ab, B 8; ab actorem A 4. B 7. vel A 4. B 1. colonum A 4. B 7; coloni B 1. || 9 fustibus B 1; fustis B 6. domino B 1; eius *add.* B 8. sacramentum B 7. || 10 et de B 4. fugitivis B 6—10. suam *om.* A 4. B 1. 5. 9. 10; sua B 6. conscientia B 2. 4. 5. 9. 10; conscia B 6. tenera B 1. 3. 5—8; continere B 4. || 11 De tertium autem mancipium A 4. B 6—8. simile B 1. 5. 6. 8; similen B 7. sicut de *om.* B 1. sicut et de captivo conservata, *om.* conditione, A 1. B 5, *Til.*, *Lind.* conditionis B 6. ut eum] cum, *om.* ut, B 4; ut cum B 9. 10. || 12 is ad — continuo *om.* A 1. B 5, *Til.* is *om.* B 1. qui (quem B 6), *om.* ad, B 6. 8. occultaverit B 7; occultat B 1. a (ad B 8) domino A 1. B 5. 6. 8; ad domum B 1. remeari] *sic* A 1. 2; remare B 6; remeare *rell. codd.* || 13 nisi] si non B 7. dispendio A 2—4. B 6. retinuerat A 1; retenerit B 2. 4. 5; retinere cuius *sic* B 6. cum duplam (dupla B 10) mercedem A 2—4. B 1. 6—8. 10, B 9 *h. l. lac.* || 14 dominationi] *sic* A 1. B 5, *Til.*, *Lind.*; dominationem A 4. B 1. 4; dominatione B 2. 3; domino *ex coniect.* *Bay.*; dominationis inlationem B 8; inlatione A 2. 3; inlationem B 7; multi inlationem B 6; multae inlatione B 9. 10, *Bluhme*, *Bind.* || 15 inscio B 1—3; nescio B 4. domini A 1. mancipiis A 2—4. B 1—4. 8—10; mancipium B 6; mancipio B 7. istius B 4. retentationem B 4. 7; retemptionem B 8; retentione B 1; detentatione A 2; retentur nunc A 3; retentione *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* || 16 a pro CC B 4. fustium *om.* B 1; fusti B 4; fustes B 9. 10; fustis B 8; fustes B 6.

1) *Cfr. supra tit. 6; L. Rom. tit. 6; Const. extrav. 21. 6.* 2) *Cfr. Frag. Visig. 19 (Gaudenzi l. c. p. 205):* Si quis servum fugacem venientem ad se susceperit, ... et ipse se dixerit liberum esse, adducat eum ante priorem civitatem aut ante tres vel quattuor, ante quorum praesentiam se ingenium dicit, et postmodum si eum dominus suus invenierit et probaverit, quod servus ipse fuerit, et si fuerit inventus, is, qui eum ante testes suscepit, ipsum tantum solum reddat domino suo. *L. Visig. IX, l. 3. 6.* 3) *Cfr. Const. extrav. 21. 2.* 4) *Cfr. supra tit. 6. 3.* 5) *Cfr. Joha l. c. l. p. 430.*

XLII. De¹ hereditatibus eorum, qui sine filiis moriuntur.

[1.] Licet de hereditatibus eorum, qui sine filiis moriuntur, complura prioribus legibus² iusserimus, tamen nunc impensius universa tractantes iustum esse prospeximus, ut aliqua ex his, quae ante praecepta fuerant, corrigantur. Ideo praesenti constitutione decernimus: ut, si mulier, defuncto sine filiis coniuge suo, ad secunda vota non erit, tertiam totius substantiae mariti usque ad diem mortis suae secunda possideat; sic tamen, ut post transitum eius ad legitimos mariti heredes omnia revertantur.

[2.] De morginegiva³ vero, quod priori lege⁴ statutum est, permanebit. Nam si a tempore obitus prioris mariti intra annum nubere voluerit, habeat liberam potestatem et tertiam substantiae partem, quam permissa fuerat possidere, dimittat. Ceterum si emenso anno vel biennio maritum accipere voluerit, omnia sicut dictum est, quae de priore marito habuit, derelinquat et pretium, quod de nuptiis eius inferendum est, accipiat cuius partibus defuncti parentis debetur hereditas.

Data Ambariaco⁵ in colloquio sub die III. nonas Septembris, Abieno viro clarissimo consule⁶.

1 *He titulus deest B 1; est in C 2 sub numero LXXXII; est partim in C 1.* hereditate C 2. maritorum loco eorum emendandum esse censet *Biblinc.* moriuntur om. B 4. || 2 licet — moriuntur om. C 2. de solus A 1; in C 1. eorum qui sine] quorum finem B 7. qui — moriuntur om. C 1. cum plus plura C 2. || 3 legibus om. C 2; eorum B 6. iussimus C 2; iusseremus B 8; iusseramus B 2—5. C 2; inserimus B 7. impensius] sive add. B 8. iustum] iunctum B 6. perspeximus A 2. 4. B 7. 9. 10; perispeximus A 3; praespeximus B 6; pereximus B 8. || 4 aliquam B 2. 3; alieum B 4. quae om. A 4. B 5. C 1; qui B 6. fuerint A 2. 3. C 2; fuerunt B 6; fuerat B 8. corregantur A 2. 3. B 2; congreantur B 7. Ideo] quod add. A 4. B 2—5. praesentem B 7. C 2. constitutionem A 4. B 6—8. C 2. || 5 decernimus — non erit om. B 4. si mulier] similiter C 2. defunctum B 7. 8. defuncto patre sine filiis ad die suo, om. coniuge, C 2. coniugi A 4. B 2. 3; viro B 6. C 1. suo] sua B 10, B 9 h. l. lac. vota] vocata C 1. || 6 iret B 6; geret B 7; gerit B 8. C 1; dederit C 2. de tertiam B 4; tertiam A 2. B 7. C 1. 2. substantiam B 6. 7. mariti om. A 2. 3; maritus C 1. usque] eisque A 3; quid C 1. ad om. B 9. 10. mortis] vite C 1. | 7 sic] si. A 3. C 1. ut om. C 1. ad om. B 6 legitimis A 3. 1. B 9; legitimus B 5. 10; legitimum B 6—8; legitimo B 2—4. heredis A 3. B 5. 8; heres B 4; heris B 6. revertatur B 7. 8. || 8 morginegiva] sic B 5, *Til.*; morginegyva A 3; morginegyba B 8; morginegiva B 7; morgangiba A 4; morgengiba B 6; morganegeba B 3; morganegeba B 4; morgangeba B 2; morgengebame A 2; morgengebame A 1; morgeneva C 1; morgakeba C 2; mogeneba B 10, B 9 h. l. lac.; morgengeba *Lind.*, *Blabrac.*, *Lind.* quod — est om. C 2. ad priore B 8; priora C 2; priore A 3. B 3—7. statum C 1. 2. permanet A 4. B 2—4. C 2. a om. B 7. 8. C 1; cuius add. C 2. | 9 ab ius C 2. prioris om. C 2; priores B 8; prioribus C 1. infra A 1. B 5. annum] omnium B 8; anno C 2. nubere voluerit] viri uderit C 2. in verbo voluerit desinit fragmentum huius tituli C 1. liberam om. B 5. || 10 et om. B 7. et — partem om. C 2. substantiam A 3. B 6. 7. parta B 6. permisi B 9. 10; promissum B 6. fuerat om. C 2; fuerit B 6. dimittere (denitttere B 3) A 4. B 2—5. 7—10. C 2. Cetero B 9. 10. || 11 emenso] emisso A 1; emisso C 2; et misso B 2—4; in mense B 9; in mense B 10; enim sub B 5. 8. annum B 5—7. 9; annus B 10. biennium A 2. 3. B 5—8; bigamium C 2. marito B 9. 10. accepit, om. voluerit, B 8. quae] quod B 7. 8. C 2. de om. C 2. || 12 de mariti prioris] ad de prioris optare B 7; priores B 5. 9. 10. mariti A 3. 4. B 2. 10; de prioris mariti substantia] *coniectura Biblinc.* de om. B 6. eius om. A 2. 3. est] *est* his add. A 3. B 7. 10. | 13 enim] et *Til.* *Lind.* partibus A 2; parentibus B 8, *Til.*, *Lind.* defunctis C 2. parentes A 2. 4. B 2. 3. 7. 9. 10. C 2; parentibus B 4. 8; mariti *ca coniectura Til.*, *Lind.* debet B 10; debitor A 3. B 7; debitus C 2. || 14 *Subscriptio abest a codd. A 4. B 2—5. 9. 10.* Datum B 7. Ambariaco om. B 8. colloquio A 2. 3; colloquium C 2; conloquit 6; concilio B 7. 8. III] III B 7. nono B 6. Abieno] consule om. C 2. Abieno] Avieno B 7. Avieno B 8. Aviti B 6. viro clarissimo consule om. B 8; *ca* cons. A 1—3; qui cognovit B 6; hoesona B 7.

1 *Cfr.* infra tit. 74, supra p. 61, not. 4. Neque constitutio, neque rubrica huius tituli in gemino
 2 *L. Gundobadi* erant. neque tamen crederem hanc constitutionem loco antiquioris legis non servata esse. 2) 'Priores leges' v. supra in tit. 24; *cfr.* tit. 14, 1—4. 3) Morginegiva i. e. donatio nuptialis (v. tit. 24), quae dos appellata est infra in tit. 62; *cfr.* L. Rom. tit. 16. 21. 22. 26; *Schroeder, Geschichte des chel. Gterrechts* I, p. 105; *Krantz* l. c. p. 306, not. 44. 4) 'Prior her' est tit. 24, 2. *Grapp* l. c. p. 303, hoc in dubitatum vocat. 5) Ambariaco, *Indo Amphibacum*, *Indo Amphibacum*. *cfr.* *Bandura* l. c. p. 58. *Jahn* l. c. II, p. 62; *Vilhelm*, *Smith* l. c. *pres.* 2, p. 89. 6) *Blas* *das* 3, *mensis* Septembris a. 501.

XLIII. De¹ donationibus.

[1.] Licet plura² de donationibus lex nostra de superioribus temporibus data praeceperit, tamen quia ex ipso eodemque titulo oriuntur aliqua, de quibus non evidenter legitur constitutum, necesse est, ut praesentis legis adiectione, quae prius fuerant praetermissa, definiantur. Ideoque hoc ordine in populo nostro donationes factae et testamenta valebunt, ut quinque aut septem testes donationi aut testamento, prout possunt, aut signa aut subscriptiones³ adiciant.

[2.] Quod si minor testium numerus interfuisse probabitur, facta donatio aut conditum testamentum nullam habere poterit firmitatem.

[3.] In aliis vero, hoc est in minoribus*, tres idoneos testes iubemus admitti. 10

[4.] Ceterum de testamentis et donationibus statuta superioris forma servabitur.

XLIV. De⁴ adulteriis puellarum et viduarum.

[1.] Si⁵ qua Burgundionis ingenui filia, priusquam marito tradatur, cuicumque, seu barbaro seu Romano, occulte adulterii se foeditate coniunxerit, et postmodum ad querimoniam facti processerit, ac sic obiecta clauerint, is, qui in eius corruptione fuerit accusatus et, ut dictum est, certa probatione convictus, inlatis XV solidis nullam calumniam patiatur. Illa vero facinoris sui deonestata flagitio amissi pudoris sustinebit infamiam.

* causis add. B 10 (B 9 h. l. laceratus).

1 Item de B 8. 2 plura de donationibus om. B 1—5. 3 praecipuerit B 5; praecipit B 1—3. 4 9 10, quia quae B 9, 10. ipsum B 7, titulum B 5, 7, 8. aliquam A 2, 3. B 6. 4 evidens 20 B 1 10. legatur B 8. praesentibus A 3; praesentes A 4. B 8; praesente B 6. lege B 6. adiectione A 4. B 2—6. 8—10. Bluhme; abiectio B 7. 5 fuerat A 4. B 8—10; fuerunt B 5, 6; fait B 7. praetermissum B 5. definiantur ex emend.; definiatur A 1; definiant A 2—4. B 6, 7; finiantur B 1—4; definiat B 5, 8. Bluhme. definiat B 9, 10. hoc om. A 2, 3. ordinem B 4, 7, 8. in om. B 4. nostro om. B 10. donationibus A 2, 3; donationis B 6—8. 6 factio A 4; facti B 5, 6; et facta B 7. et om. B 5. 25 valeant A 4. ut aut B 1, 4. testis A 3. donatione idone B 4. A 3, 4. B 2—4, 6; donationis B 1, 5; dona- tionem B 7, 8. testamentum A 4. B 1—5, 7, 8; testamenta A 2. 7 prout om. B 8. possunt om. B 8; possit A 4. B 9, 10; possent B 1—4. subscriptione B 3; subscriptionis (vel suscriptionis) A 3. B 7, 10; scripturas A 2; scripturam B 1. 8 si om. B 1—4, 8. minor om. B 1; minore B 7; minus B 8; ex add. A 1. testium tertium B 6; nos tertius B 1; testimonium B 7. interfuisset B 1, 8. 30 probatur A 2, 3. B 8; probatur ex circumst. T. d. Land. donatione B 6. 9 conditum A 4. testamentum om. B 1. poterat A 3; poterit B 6—8. 10 idoneus A 3, B 5; idoneis B 8; idoneas B 1, 6. testis B 6, 8; testat A 3. amittit B 1; admittit B 8. 11 et ac B 8; hoc B 7; et de B 1. statum B 6. circumst. B 6. 12 adulteri B 9. adulteri B 6. et om. A 2. 13 quis B 6, 8. Burgundii B 3; Burgundios B 1, 5. ingenuas A 4. B 5, 7; ingenuas B 1. filiam B 6; filias B 1. prioris (priori B 8); quam 35 B 7, 8. uxor A 4. uxorem B 7, 8. nudantur B 8; nudam B 10. B 9 h. l. l. ac. cuiuscunque B 5. 14 a barbaro B 1. A 8. Bluhme; seu barbarum B 7; seu barbarum B 5. Romanum B 6, 7. occulta A 4. B 1—4 7 9 10. quae adhibet A 3. se add. A 1. Felicitate B 8; fidelitate A 3; filitatem B 7; facultatem B 1. postquam B 5, 8, 10. post B 4. querimoniam B 7, 10; que circumst. B 1; querimonis B 8; querimonie B 6. querimoniam A 3. 15 possiderit B 6; possiderit B 1. ac sic ac si A 2—4. B 5—10; aut si B 2—4; 40 ut om. B 1. circumst. adhibet B 1. circumst. B 5; circumst. B 1, 3. clausuram B 6. corruptionem B 1. A 4. 19. scripturam B 6. uxor A 1. B 5. 16 et om. A 2—4. B 1—5. Paul. ut aut B 5. om. Paul. probatum B 1, 8. circumst. praeterit. circumst. i. coniugii B 1. A 4. B 1—5. addit. B 7. h. l. B 1. XV. A 1. B 6. nullam B 1. nulli circumst. A 4, 4. B 1, 5, 8. 17 aliquid B 7. ad om. postquam B 7. de locustate B 4, 5, 10. B 9 h. l. hoc. de locustate A 3; de constantia 45 B 6. de constantia B 4. postquam A 4. B 1—4 9 10. postquam B 4. admittit B 5, 8; admittit B 6, 7. uxor A 4. A 2 9 10. uxor B 4. uxor B 1. circumst. A 3. circumst. praeterit. B 9, 10; se ad- mittere B 6. circumst. A 4. B 1—4, 5. uxor A 3.

1 Cfr. I. Rom. tit. 32. De donationibus; infra tit. 60 SS. Constitutio tit. 43, quamquam necesse non est, non constat, non potest, tamen a Carolobacha data est, receptum certum est, nona l. tit. 60, ad quae hactenus pervenerunt 1. et in l. 3. Cfr. Const. extra 11. 2 Statuta tit. 43. ex Cod. Theod. tit. 4, 1. ad quae hactenus pervenerunt, deest autem om. ut h. de uxor. l. 1. II. p. 7. censet, non potest. de Constantia de Thoma hactenus tit. IX. p. 634. 3 Cfr. Proussin. Rechtsbuch der V. l. p. 231, not. 1. 2. 4 Cfr. supra tit. 12, 1. 5 Cfr. supra tit. 12, 1.

[2.] Quod¹ si mulier vidua cuiuscumque se non invita, sed libidine victa sponte miscuerit, et in vocem causantis eruperit, nec statutum percipiet numerum solidorum, nec eum, cui se tali dedecore sociaverit, coniugio ipsius reclamante ea iubemus addici; quia iustum est, ut actuum suorum vilitate confusa, nec matrimonio sit digna nec praemio.

XLV. De² his, qui obiecta sibi negaverint et praemiorum obtulerint iusiurandum.

Multos³ in populo nostro et per vacationem causantium et cupiditatis instinctum ita cognoscimus depravari, ut de rebus incertis sacramenta plerumque offerre non dubitent et de cognitis iugiter periurare. Cuius sceleris consuetudinem submoventes praesenti lege decernimus, ut, quotiens inter homines nostros causa surrexerit, et is, qui pulsatus fuerit, non deberi a se quod requiritur, aut non factum quod obicitur, sacramentorum oblatione negaverit, hac ratione litigio eorum finem oportebit inponi: ut, si pars eius, cui oblatum fuerit iusiurandum, noluerit sacramenta suscipere, sed adversarium suum veritatis fiducia armis dixerit posse convinci, et pars diversa non cesserit, pugnandi licentia non negetur; ita ut unus de eisdem testibus, qui ad danda

1 si om. B1-4. se om. B5; si B6.7. invita sed] invitatae B1.8. sed] sit B7. libidinem B1.6.8; libida B7. victa] vita B9.10; deducta .14. || 2 in om. B7. vocem] cello B6; voce .14. B1 4.9.10. causantem .12; causantes B6.7; causanti B10. B9 h. l. loc.; accusantis B2-4; accusantes B1. se ruperit A2; se rupererit B10, B9 h. l. loc.; eruberit B6; heruberit B7. statum B6. percipiat B1.6; perciperit B7.8. || 3 cui om. B7. se] si B6.7. tale .14. B7; late B8. cui se tali] cause alii B1. decore A2. B5.6; decoret B1; decori B9.10; dedecoris B8. sociavit B8; sociaverunt B1. coniugio] sic A4. B1-7.9.10; *liud.*, *Bluhme*; coniugium A2.3. B8. *liud.*; coniugium .11. *Til.* reclamantem .12. B6-8, *Bluhme*, *liud.*; redemantem .13. ea solus .11; om. *cliam* *Bluhme*, *liud.*; co *Til.*, *liud.* .4 adduci B4.7-10. quia] qui ad B8. actuum] actio B6. veletatem B6; utilitate A2; utilitatem B8; iuritatem B1. in matrimonium A2; matrimonium A4. B6-8. matrimonia B1.4. || 5 praemium B6-8; praemii .13. || 6 Totus titulus deest B1. quae] que B8-10; cui B3.4. negaverit .11. B5. et] iusiurandum om. B8. *initio coactatus habet* B5. ad praecedendum B7; praecedens B6; praecedo .13. obtulerit .11. B5. detulerit B2.4. || 8 Multus .13. B5.7.8; multis A4. et om. B4. *liud.* per vacationem] sic A1.2. B5; per vacatione A3; per (pro B9.10) vacatione *vagatione* B2-4. .14. B2-4.9.10; per *vagationem* B8; per *vacationem* B7; *prevaricatione* B6; *pervectione ex emend. Til. omnes editiones.* cupiditatis] cupiditatis B7; cupiditatis B8. instinctu A4. B2-4; instincti B6; extincti B7; institutum B5. || 9 ita om. A1. B5. cognovimus B2-4. depravare B5.7.8. incerti B7. || 10 de cognitis] de incognitis B9.10; de cogniti A3; incognitis, om. de, B8; de incognitis *Bluhme.* iugiter] sive re A3. periurari A2; periurasse B5. exceleris B6; scelere B8. consuetudine B9.10. submoventis A3. B2.5.7.8. || 11 causam B6-8. surrexit B4.6. et om. A4. B2-4. his quae B2-5. || 12 debere B5.6.8; debetur B7. ad se B7.8. quod] qui B7. requiratur B9.10; requiritur A4. B2.3.7.8. requeritur A3. quod om. A2. obicetur A3; abicitur A2. || 13 oblationem A3. B7; obligatione A4. B2-6, *Til.*, *liud.*; oblatione B9.10; obligationem B8. negaverint A2-1. B2-5.7-10. litigio A3. B6; litigium A4. B9; litigium B2.4.5.10; legicium B3. eorum] ipsorum B6. oportebat A4. B8. inponi B9.10; impugnisit (impugnisiit B8), om. ut si, B7.8. || 14 iusiurandum A3. sed] si B8. || 15 versarium A4. fiduciam (vel fiduciam) A4. B2-8. armi A4. duxerit B8. et posse B7. posse — cesserit om. B6. || 16 cesserint B4; cesserit B5. pugnando A3. licentiam .13. B3.5-8. 17 de eisdem] ex eisdem (vel eisdem) .14. B2.3.6; ex hisdem B7-10; exinde .12; eisdem .13; ex his dentibus, om. testibus, B4; his, om. de, B5. dandam A4. B4.6-10.

1) Cfr. *L. Visig.* III, 4, 8. 2) Cfr. *L. Rom. tit.* 23: De sacramentis; cfr. *tit.* 8.80. — *Iam ante hanc legem legitima Dei iudicio dandam esse tit. 8 demonstratur: scilicet ipse casus, quod ad hunc fuerit in capite, accuratus definisse videtur; cfr. Brauner, *Zwischen und Inquisitionen* in *Sitzungsberichte der Wiener Akademie* (1866), p. 356. *Loening. Remarquons* p. 113. 3) *Hinc autem illa Gratiani constitutio est, quae saec. IX. Agobardum, Lugdunensem archiepiscopum adduxit, ut libello illo Ludovicum imperatorem ad abrogandum Grandobardam legem hortaretur, de quo libello cfr. quae *Bluhme* in *LL. III*, p. 503 sq. exposuit.**

convenerint sacramenta, Deo iudicante configat; quoniam iustum est, ut si quis veritatem rei incunctanter scire se dixerit et obtulerit sacramentum, pugnare non dubitet. Quod si testis partis eius, qui obtulerit sacramentum, in eo certamine fuerit superatus, omnes testes, qui se promiserant iuratos, trecenos* solidos multae nomine absque ulla induciarum praestatione cogantur exsolvere. Verum si ille, qui renuerit sacramentum, fuerit interemptus, quidquid debebat, de facultatibus eius novigildi solutione pars victoris reddatur indemnis, ut veritate potius quam periuriis delectetur.

Data sub die V.** kalendas Iunias Lugduno, Abieno viro clarissimo consule¹.

XLVI. De² his, qui tensuras ad occidentos lupos posuerint.

[1.] Oportet ut ea, quae in populo nostro aut contentionem faciunt aut hominibus periculum videntur inferre, interdieto legis rationabiliter corrigantur. Et ideo iubemus: ut quicumque a praesenti tempore occidentorum luporum studio arcus posuerint, statim hoc ipsum vicini sui, eodem die vulgante, cognoscant; ita ut tres lineas ad praenoscenda positi arcus indicia diligenter extendat, ex quibus duae superiores sint; quae, si aut ab homine per ignorantiam veniente aut ab animali domestico tactae fuerint, sine periculo sagittas arcus emittat.

* XXX B 7. S. ** V om. B 6; G. — VI. 12. 3; secundo BS.

1 sacramentum A 4 B 2 4. 6; convenerit B 8. Deo] domino B 5; de eum B 6. iudicante] indicantem B 6; iudicanda B 2 4. configat B 6. 8. ut om. B 5. quis om. A 4. B 2 4. 9. 10. || 2 roi] regi B 4. sacramentum BS. scire rei si B 4. duxerit B 6; dixerit B 2 4. obtulerit A 4. B 2. 3; tulerit 29 B 4. sacramenta A 4. B 2 4. 7. 8. dubitavit B 8. debet et B 7. || 3 testes A 2. 4. B 5. 7. 8. 10; B 9 h. l. m. partes A 4. B 6; partes B 8; partibus B 7. quis quod A 1. B 5; quae est conjectura Th. Lind. Bluhm. obtulerit A 4 B 2 4. sacramenta A 2. B 6. dubitavit B 5 10; sacramentum A 3. in eo certamine] in eo est initium A 2. fuerit B 4. || 4 omnis A 3. B 9. 10. testis A 3. quid quae B 7. se om. B 7; esse B 8. esse B 6. promiserant] proposituerant B 7. iuratos B 4. 8; admiratus B 7; iuratis A 3. multae 29 omnia om. B 6. || 5 ulla illa A 3; dilacione add. B 5. iudicium B 8. praestatione om. B 7; praestationem B 8. cogitavit B 7. 9. 10; quosdam B 6. Si om. A 4. III B 6 quae B 6. renuerit A 3. 4. B 3 10. renuerit B 5. 7; se renuerit B 8. || 6 fuerit om. B 4. debet B 2 4. 10. de om. A 1. 2. B 3 6. omnia om. B 8. novigildi B 6. 10; novigildo B 2 4; novigildi A 4. B 8; novigildum B 7. solutio B 6. 7. || 7 victoria B 5 8; victorie B 6; victura B 7. redatur A 3. B 6. veritatem A 3. 4. B 4 6 10. periculis B 6; primis B 7. debetur B 7. 8. || 8 Subscriptio desit A 4. B 2 5. 7. Data Lugduno om. om. B 9 10. Datum A 2. 3. Lugduno — consule om. B 8. Lugduno om. B 6; Lugdunum Th. Lind. om. Lind. Bluhm. Abieno] Eugenio B 6. consule om. viro A 1. B 6. ve] cons. A 1. 3. || 9 Testis] testes B 1. iuratos B 10. B 9 h. l. tes. occidentum B 2 4; occidentas A 3. lupos A 3. posuerunt A 3. B 6. 7. posuerunt B 5; voluerunt A 2. || 10 ut om. A 2. 3. B 6. 9. 10. 30 qui] B 6. 8. conjectura B 7. 9. contemptatione A 4. hominum B 10. B 9 h. l. ho. || 11 videtur A 4. B 2 5; evidenter B 6. interdictum B 5. 7. 8. lego B 6. corrigantur A 3; corriguntur B 10; corrigantur B 7. Bluhm. om. B 12. 5. B 6. 10. || 12 ad praenoscendum B 4. praenosci] praenoscere] om. a. A 4 4. B 2 3 5 6 10. Testatur, Lind. studio om. A 2. 3. B 6. 7. 9. 10; studium B 8. arcus B 6. 7. posuerit B 9. 10. || 13 hoc om. B 6. ipsum om. B 6. ipsum A 2. B 9. 10; ipso A 3. viciniis suis 10 A 4. B 2 4. 7. 8. Th. Lind. L'ind. L'ind. eadem A 4. B 5. 6. de vulgante de ipso vulgante B 6. die vul. gante B 8. die] gante B 7. die] gante A 2. 3. Lind. die vulgante est conjectura Th. Lind. || 14 ad] aut B 7. praenoscendum A 2; praenoscendum B 7 10; praenoscendi B 6. positi om. B 6; posite B 7. 8. Testatur B 9 10. Testatur A 2. vel et A 2. 3. et B 8. data A 4. om. B 7. superioris A 4. B 6. || 15 quod est] quae A 4. 4. B 2 4. paco. om. m. Th. quae si B 9. 10. quae sit B 8. quae esse B 7. gante om. B 6. gante om. B 4. c. 7. et A 4. de om. A 4. B 2 5. 9. 10. hominum A 4. B 2 5. 7. Testatur A 2. 4. B 3 4. 6. 7. Testatur B 6. 8. 10. ut sit B 7. antea B 3. antea A 3. B 6. domestici om. B 6. Testatur B 9 10. Testatur B 3. Testatur B 4. Testatur add. B 6. || 16 fuerit addit A 1. sine] sine] om. B 6. sine] sine] Testatur B 2. periculo B 7 8. sagitta A 3. 4. B 2. 3. 6. sagittam B 6. Th. Testatur B 4. sagittam B 7 8.

1. Ut ait Th. Lind. in loco citato supra p. 72. 2. Testatur om. rubrica quia respicitur legi Romanam deest, praeterea hinc est sine dubio certissima conjectura atque directa, sed etiam veritas, quibus pariter, docetur; cfr. infra tit. 72.

[2.] Quod si hoc modo provisa res fuerit, ut tensurae factae circumstantibus innotescant, quicumque ingenuus incaute veniens casum mortis aut debilitatis incurrerit, nullam ex hoc calumniam is, qui arcus posuerit, sustinebit; sed XXV solidos tantum occisi parentibus curabit inferre.

5 [3.] Quod si servus fuerit ille, qui est sagittatus, sine aliqua solutione iacebit inultus.

[4.] Verum si is, qui arcus tetenderit, non et vicinis notum fecerit, et lineas non illa qua iussimus diligentia et ratione posuerit, quicumque ingenuus aut servus ibidem fuerit interfectus, integrum pretium eius, prout persona fuerit, occisi parentibus aut
10 dominis secundum constitutionem priorum legum¹ a iudice compellatur exsolvere.

XLVII. De² condemnationne latronum, uxorum quoque suarum et filiorum.

[1.] Licet superioribus legibus fuerit constitutum, quemadmodum oportet latro-
num crimina resecari, tamen quia sceleratorum atrocitas nec suppliciiis hactenus neque
15 ingenuus, tam barbarus quam Romanus, vel cuiuslibet nationis persona intra regni
nostri provincias³ constituta caballos aut boves furto abstulerit, et uxor eius commis-
sum crimen non statim proderit, et occiso marito suo ipsa quoque libertate privetur,

1 pervisa B6; visa A4. B2-4. ut] aut A3. B8. tensura B6. factae om. A4. B2-4. 9. 10; facti B6. 7; forte B5. || 2 casu A4. B2-4. 6; caso B5; casum A2. 3. aut debilitatis om. A2. 3. 20 B6. 8-10; aut debilitatis B4. incurret B5; incurrit B6. || 3 nullum B8. calumnia B8; patiatu add. A4. is] ab his B7. arcum B6. 7. tantum om. A1. B5. || 4 occisis precium, om. parentibus, B6. curabit] cogatur B5; curavit B9. 10. || 5 servus fuerit ille qui est] sic B9. 10; servus ille fuerit, om. qui est, A1-4. B5-8; servus ille, om. fuerit qui est, B2-4. sine] in ea B8. iacebit om. A2. 3; iacebat B7. || 6 inultus A4. B2-4; inultis B8; invictus B9. 10. || 7 Vero A4. B2-4. 8. Ei
25 verum B7; Verus A3. quod si A4. B2-5; si om. A3. is] hiis A3. arcus B6; arcum B7. tendenti A1. 2. B4. 5. 7-10. non et vicinis] et non vicinis B6; et vicinis suis non A4. B2-4. limias sunt B7. non om. B8. || 8 in illa ex coniect. Til. quam B5-7; qua parte B8; quas B4. iussimus B6. diligentiam B7. et rationem B6. 7; ex ratione B8; et traditione A1. 4. B2-5. Til. Lind. cuiusque B3. 4. idem B5. || 9 integro B6. eius om. B8. personam B8. occisis B8. || 10 domino
30 B2-4. Lind.; dominus B5. 8; dominum B7; domini B6. constitutionum B9. 10; consuetudinem B5. ad iudicem B6. 7; iudice, om. a, B8; a iudici B2-4. priore B8. compellantur B4. 9. 10; cogatur B8. || 11 condemnationem B6. 7; condemnationum B1. latronis B9. 10. uxorem A3. B7-10; uxore B6. quosque quicumque A3. B5; quorum B1. suorum A3. B7. 8. et filiorum om. A2. 3. B6; et filiarum B1-4. 10. B9 h. l. loc. || 12 oporteret A4. B1. 2. 4. 7. 8. 10. latro
35 B7. || 13 resecare B5-10. quia] qui B6. exsceleratorum B6-10. atrocitas B8. autocinitas B7. ne B8. || 14 ad integro B8. poterit B8. submovere B5. 7; subvenire B6. decessimus B5. || 15 barbarus] Burgundio B6. 8. tam Romanus quam barbarus B9. 10. cuiuslibet B7; cuius B6. personam A3; persone B8. regnum B8; regioni A3. || 16 provinciae B8. constitutus B9. 10; constituta A3; constitutas B6. 7. caballum B8; caballus A3. B5. 6. aut] ut A3. bovis A3. B6. 8.
40 furto A2. B2-4; fustu B1; fartum B5. 7. 8. uxorem B5. commisso B5. 7. 8; communis B6. || 17 crimine B7; suo crimine B6. proderet B6; proderit B5; perdidit B3. 4. et] ut A1. B5. edd. occisum A3. B5. 7. 8. maritum B5. 7. 8; mariti A3; maritu A4. suo om. B7; suum B5. 8. ipse A3; ipsam B7; ipsa que, om. quoque, B8. libertatem A3. 4. B1. 6-8. privetur] prohibeatur A4. B1-5; providetur B6; prebetu B8.

15 1. 'Priores leges' c. tit. 2. 10. 2. L. Rom. tit. 21: De latronibus convictis demonstrat, novellam, quae tit. 47. contactu, loco constitutionis non servata positam esse, cuius argumentum magno pro a tit. 47, qualis nobis traditus est, discrepat (cfr. etiam supra tit. 2. 7). Velim putare, hanc constitutionem novellam editam esse Sigismundi temporibus; certum quidem est, eam minorem esse Legis Romanae titulo edito, quoniam discrepat. — Cfr. tit. 4. 70; Const. extra. 20; L. Visig. VI. 1. 8; Lex Legum
50 brevis facta, cap. 3, Max. Conrat in 'Zeitschrift f. Rechtsgeschichte, Germ. Abth.', X (1889), p. 232.
3) Cfr. supra p. 46, not. 2.

XLVIII. De¹ inflictis vulneribus.

[1.] Si quisquam in re sua violenter resistit, superioribus quidem legibus² tenetur insertum, quemadmodum de inflictis ferro vulneribus iudicetur. Sed quod in ea constitutione pro emergentibus causis cognoscitur praetermissum, praesenti lege oportuit definiri.

Si quis igitur ictu fustis aut lapidis brachium alterius fregerit et usum eiusdem membri percussus sine certa debilitate receperit, decimam partem pretii eius secundum qualitatem personae, sicut anterioribus legibus³ docetur adscriptum, auctor facti cogatur exsolvere.

[2.] Simili quoque conditione, si alter alterius tibiam ea quae dictum est temeritate percusserit fregeritque, in compositione praecipuum custodiri.

[3.] Ceterum si aut brachium cuiuscumque aut tibia supradicto ordine fractae et evidenti fuerint debilitate damnatae, ea compositionis forma servabitur, quae antedatis legibus⁴ legitur fuisse decreta.

[4.] Verum si quisquam, in re sua violenter resistens, haec quae dicta sunt

- ¹ *Initium contextus, sc. verba:* Et si — insertum rubricae subiectum B7; eadem verba desunt B8.
² Ut si A4; Et si B1—4, 7, 9, 10. quicumque A3, 4. B2, 4, 5, 9, 10; quocumque B3; quicumque B1. rem suam A1. B5, 6; res suas A3. B1, 7. violente A4. B2, 3, 9, 10; violente B6; violente B4; violentum B7; violenter B1. resistet B7; resistens B6; insistens A2, 3; insistit *ex context. Bnd.* || 3 tenetur A2, 3. B10; continetur B7. insertum] inferitur B4. de om. B10. ferrum B7. inducitur B6, 7. quod om. B7, 8. || 4 per A4 B1—4; prae A2, 3. emergentibus A1—3. B5. praetermissum om. B8; praeter misso A4. B1—4. || 5 definire A3, 4. B2—10. *Blahone;* diffiniri *Til. Lind.* || 6 ictu om. B1—4, 9, 10; ictum A2, 3. B6—8; ictus B5. fuste aut lapide B1—4; fustem aut lapidem B6; fustes fustes B5) aut lapides A4. B5, 9, 10. brachium] precium B5. usus A2; usus B5; ossum *vel* ossum] A4. B6, 7; hos B1; os B2—4. eiusdem] eius de B1, 6, 8. || 7 membro B6; membris B8; membrum B7. percussus B9, 10; percussum B6. sine certa] incerta, om. sine, B1; si incerta B7; si hinc est a B8; circa B6. debilitate] ad debilitatem B1; debilitatem eius B6; delatatione B5. receperit — qualitatem om. A2. receperit] sic A3. B8; recipit A4. B6, 10, B9 *h. l. lac.*; reciperet B1, 7; recipere B2—4; perciperit B5; perdidit A1. *Til. Lind.* precium B4, 6 || 8 legibus om. A4, B1—4. docetur B5; dicitur B6; ducitur B7, 8; decernitur B9, 10. scriptum B9, 10; exceptum A1. B5. *Til.* auctor om. B1; actor A1. B5; ab auctore A2; aut *vel* ait] auctore A3. facti] acti B9, 10; actis B1. cogatur] fatigatur B1. || 10 similem B1—3. 5, 7, 8, 10, B9 *h. l. lac.*; si similem B4. conditionem *vel* conditionem] A3. B1—5, 7—10. si alter om. B5; similiter A4. tibiae A1. B5; tibia B8. ea quae] ea quae A3. B4, 6. 8—10; ea qui B5. dictum] districtum B4. temeritatem B1, 4—6, 8. || 11 fregeritque] fregerit qui B1. B2, 4, 5, 7; qui fregerit B6; aut fregerit qui B3. in compositione] criminis *add.* B1—4; competitionem B9, 10; compositionem B8. praecipuum B7—10; praecipuum B5. custodire A3, 4 *et* *codd. B.* || 12 aut om. B9, 10; autem B7, 8. cuiuscum] A2. tibia *ex emendat. add.*; tibiam *codd.* in supradicto A2, 3; supradictum B7, 8; subdictum B6. ordinem] A3. B7, 8. fractae om. B4; fracta A4. B1—3; fractum B7, 8; facta B6; facti B5. et om. A2 B9, 10 || 13 violenter B7; violenter B8—10; evidentem B6. fuerit om. B9, 10; fuerit A3, 4. B2—4, 7, 8; ordine fuerit B5; fregerit B6. debilitatem B7, 8; devilitatem B1; debilitatum B6. dampnata A4. B1—5, 10, B9 *h. l. lac.*; damnat B6; damnatum B7, 8. ea] a A2—4. servivitur B9, 10. antelictis B6, 8. || 14 decretum B6, 8. || 15 Veru] A2, 3; Verum om. B6; Ceterum B1—4. quicumque] A2, 4. B2—4, 7—10; quocumque] A3; cuiusque] B1. res suas B1, 6, 8; rem suam] A1. B5. *Til. Lind.* violentu] A2; violenti] A4; violente] B10; violento] B2, 4, 8; violento] B7; violente] B6; violenter] B1. resistit] B1. haec quae] et qui B6. sunt om. B6.

¹ *Leg. Romana rubrica, quae respondet huius tituli, desit. constituto novella loca est leges, quae nunc Const. extra, 5, edita, posita, ex quibus constat omnibus comparatas apparere novellam ea de causa editam fuisse, ut novella, de quibus in priori lege nihil statutum erat, ordinaret, cfr. Willel. l. c. p. 364, 421.
² *Superiores leges* c. supra in tit. 3, 11 et infra in Const. extra, 5; cfr. Willel. l. c. p. 382.
³ *Cfr. supra tit. 2.
⁴ *Antedatis leges* c. supra tit. 11, 1. quod cum Geopp. l. c. p. 306 adnotaverit Proprium Blahone hanc verba ad Const. extra, c. referret.**

ex necessitate commiserit, is, qui inlaesus abscesserit, medietatem statutaē solutionis, prout diversitas culpae poposcerit, imminente iudice cogatur inferre¹.

XLVIII. De² animalibus damnum facientibus et in clusura missis seu caballis pervagantibus.

[1.] Ad³ utilitatem et quietem constat omnium pertinere, ut de singulis quibus-
que causis generalis definitio proferatur, sique fiat, ut locorum comites atque praepo-
siti competenter instructi evidentius iudicanda cognoscant. Si quis igitur caballos aut
boves vel quaecumque animalia vicini aut consortis sui damnum sibi facientia ad do-
mum suam claudenda perduxerit, ac si ea, priusquam ad dominum ipsorum directus
possit nuntius pervenire, incendiū casus exverterit, medietatem eorum clausor exsolvat, ut
nihilque ab eo ob haec amplius postuletur.

[2.] Verum si animalia in clusura reducta die et nocte fuerint retenta, et domi-
num eorum auctoremque rei is, a quo tenebuntur, scire non fecerit, et qualibet post-
modum occasione perierint, omnia ab ipso, qui ea tacens retinuerit, reformentur. Nam
si ille, ad quem animalia pertinēbunt, admonitus fuerit, ut ea, sicut ordo postulat, ut
taxata prius damni inlatione, recipiat, idque facere inconsulta abusione tardaverit, et

1 is — abscesserit *om.* B 7. lesus B 5. excesserit B 6 8; discederet B 5. medietate A 2 3.
statum B 9 10; statute B 6; statuta B 8. 2 diversitatem B 7. culpa B 5 6. poposcerit B 1; expositit
B 6; poposcerit A 2; postulaverit B 7, 8. imminente| imminente| A 3; in minime B 7; inuenite B 8.
cogatur B 4. inferre| exsolvere B 4, 9, 10. ¶ 3 Totus titulus deest B 1. et in — pervagantibus ut
om. A 4. missis — pervagantibus *om.* in *cabl.* B 2—4. Rudricum usque ad cabulum pertinere perdidit
B 6. damno A 1, B 5. et *om.* A 1, B 5, 6, 8. *Tit.* Lind. clusuram B 2—4; clusuram B 7. missis
A 1 3, B 5. *Tit.* ¶ 5 Et in clusura missis seu caballis pervagantibus *incho* contentus habeat B 2—4.
utilitatibus B 7, 8; utilitate A 3. quietem A 3; equitatem B 6. omnibus A 4. quibuscumque B 7.
generalibus B 7; generalis A 3. sic qui B 8; si quippe B 5; si quid B 6. fit A 4, B 2—4, 25
9, 10; fiet B 6. ut *om.* A 3; ut in A 4. comitis A 3, B 7; comis B 5. atque| adqui B 7. praepositi
om. B 7; propositi A 2, 3. ¶ 7 competenter| cumque petent B 7. instructa B 6. iudicandam B 8.
repperit B 6 7; repperat B 8. caballum B 6; caballus A 3, 4. B 7—10. ¶ 8 bovis A 3, B 6—10. vel|
ut A 1, B 5. *Tit.* Lind. quicumque| quicumque| 1 2 3 B 6; quocumque B 8; quocumque B 5 7. vicinis A 2. con-
victus A 4 B 3 6, sortis A 2 3. sui| suae B 2—4 7. facient B 2—4; facient, B 10, B 9, l. *Luc.*; ¶ 9
claudendam A 1 B 5 6; includendis B 7, 8. ¶ 9 claudendam A 2 3, *Bind.*; claudendum B 9, 10; claudendam
B 7, 8. nocentem| 1 2 4, B 2, 1, 8. ac si| aut si B 2—4, ad se B 6; et si B 5; ac se *Tit.*, Lind.,
Lucian. ca| *om.* B 5 7, 8; ad B 6. priusquam| ad domum prius B 5. dominum| dominorum A 1—4,
B 2—4 6 8. quosdam| suorum A 2. ¶ 10 inc, cas| incendi B 6. exverterit| cavsaverit B 6; converterit *Tit.*
clausor| clausuras A 3. salvia B 6. ¶ 11 nihilque — postuletur *om.* A 4 B 2—4. ab eo ob haec| ab
eo ob ea ob, A 2 3; ab eorum B 7, 8. *om.* ob haec, B 5—10, *edd.* ¶ 12 animaliam| 1 2 3. clusuram
A 2. absonam| A 3. reducta| 1 2 3; reductam B 6; reducta B 2—4, 7, 8, *Tit.*, Lind., *Ribbini*; reductae
A 4, B 9 10; reducta B 5. quid et noctem B 6. retentata| 1 2, retentata B 9 10. *om.* B 7, domino
A 1, B 3 6. *Tit.* ¶ 13 quodam B 7. ad dominum B 7, ad dominum B 7. 13 auctoritate rei is| sic A 1
B 3. *Tit.* auctoritate| quae rei is| hoc A 2, auctoritatem| quierentis A 3, auctorem| quierentis A 4, auctorem
quierentem A 4. quocumque B 2—4, quocumque| quierentem B 6, auctoritatem| quae rei is| hoc B 7—10, auctoritate| rem
quae| rem *Luc.* auctoritatem| quierentem *Ribbini*, auctoritatem| rem| is| hoc *Bind.* a quo| qui B 7; quae
B 6. tenebuntur A 5, tenebatur B 2—4, tenebantur B 6 7; teneant B 9 10. scire| ex se B 6. fecerit
B 9 10. sed| et A 3. quilibet A 4. quilibet B 2—4, quilibet B 8. postmodo B 10. ¶ 14 occasionem
A 4. *Ribbini*. pariter B 6; pariter B 7; posterat B 4. ab| ad A 1. ipsum B 4 8. quia B 4. *ca om.* A 5
A 6, B 4, B 9, *om.* B 7. commiserit B 5 10, teneant| 1 2—4 B 2—4 6 9. notatam| A 2, B 6.
14 postmodo B 9 10. sed| et A 1 4. B 5 8 10; *om.* B 7. *om.* et *edd.* B 9 10. ¶ 16 perperat B 6.
Allegu *Bind.* B 2—4, A 1 ad B 6. *om.* *om.* A 1 B 5. occasionem B 6, occulta A 4. abusione| sic
O 3 8, 7], *Tit.* occurrentem B 7. hinc B 8. Abesse| A 3; absona A 4, B 2—4, 9 10, *Ribbini*; absoni
A 1 2 *Luc.*

1) Sic supra B 5 2.

2) *Quocumque. Lex Romana nullam rubricam, quae ut A9 respondet,*

omnes A. Titius de 13 ad 50 et. Lex secut. perfect. tenent ut *ex generali Libro consul. rubricam tituli B9*
omnes B 4 6 *Ribbini* *om.* 4 *clausuram ad hunc rubricam pertinentem* *codicum. cfr. etiam supra tit. 1, 7.*
O 3 7], *omnes B. 4, 3.*

dum intra clusuram retinentur casum mortis aut debilitatis incurrerint, nullam* exinde calumniam* nullumque solutionis dispendium is, a quo retenta fuerint, patiat. Quam quidem rem inter consortes et vicinos praecipimus custodiri.

[3.] Ceterum de iumentis et animalibus longe, ut solet fieri, pervagantibus, quod prius statutum est¹, universitatem convenit observare, id est: ut caballos alienos per regionem vagantes nemo corripat. Sane si eos in rem suam damnum sibi facientes invenerit clauseritque, vicinis suis et consortibus contestetur, et si dominus eorum non venerit, tertio die eos praesentibus testibus extra fines suos expellat. Quod si quisquam aliter fecerit convictusque fuerit, triplici redibitione teneatur obnoxius.

[4.] Eam tamen legem, per quam anteaetis temporibus inventos captosque caballos contestari et ad pueros nostros², qui multam per pagos exigunt, iusseramus adduci, ut eorum studio et diligentia servarentur, iam pridem placuit non admitti; quoniam saepe atque evidenter agnovimus, sub eiusdem legis specie diversorum caballos eversos potius quam servatos.

L. De³ occisis aetoribus tam regiae domus quam privatorum.

[1.] Quotiens⁴ eiusmodi causae consurgunt, de quibus praecedentium constitutio-

^{*)} nullum exinde damnum aut calumniam B9.10.

1 clusura A3.4. B2-4.9.10. tenentur B7-10; retinetur B6; reteneatur B5. casu A4. B4-6.10. h. l. lac. debilitatem B6. incurrerit A3. B8; incurreret B5; incurrerit B5. || 2 nullumque 20 simillamque A4. B8; nullumque B6; nullamque B5; nulla B7; solutionis dispendium (dispendium B7.8. A4. B2-10; que (om. A1, Tl.; quae A3) solutionis aut dispendium A1-3, Tl. retinenda B8. fuerit B4.7.8. patietur A2-4. B2.3.7. || 3 rem om. B7. remitus pro rem inter B6. consortis A3. B7. vicinus A3; vicinis B7.8. praecipimus B8. custodire A3.4. B2-8, B9 h. l. lac. || 4 longe om. A2.3; longius A4 et codd. B. fieri om. B5. solifera pro solet fieri B6. vagantibus A4. 25 B5-8.10, B9 h. l. lac.; vacantibus (vel cacantibus) B2-4. || 5 statum B4.6.8. est om. B5. conveniet A4. B2-4. ut om. B2-4. caballus A3. B6.8. alienus A3. B6; alterius B8. || 6 per regione A2.3. B9.10. vacantes A2.4. B9.10; vacantis A3; vacantibus B7. corripatur B8. sane si eos] sanis seu B6. res suas B7.8; re sua A4. B2-4.10, B9 h. l. lac.; rem sua A3. sibi om. A2.3. B6-8.10, B9 h. l. lac. facientis A3. B6; facientibus B7. || 7 si om. B4. || 8 venerit om. B6. 30 tertia B7.9.10; tertium B8. diem B8. eos om. B5; quos B6. || 9 quisquam] quis A4. B7; quisque A2.3. B2-4.6.8-10. aliter] alter B6. et convictus pro convictusque A1. B5, Tl., Lind. ibi fuerit B8; fuerat B4. tripli A2-4. B2.3; in tripli B4; triplice quae fuerit B8; trebli B6.9.10; triblitter B5.7. reddibitionem B7; redebitio B10, B9 h. l. lac.; debitione B3; redibitione A4. B4; retributionem B8; retributione Blahme; solutione B5. teneatur] reddatur A1. B5, Tl. || 10 Eam 35 om. B6; Ea A4. B2-4.8-10; Eas B7. tamen] sane A2-4. B2-4.7-10; ante B6. lege A2.4. B2-4.6.9.10; legi B7.8. anteaetis] actis A2.4. B2-4.6. inventus captusque (qui B7) A3.4. B2-4.7.8; irinetus captusque B6. caballus A3.4. B2-4.6.8. || 11 contestare A3. B2-5.7.8; contestaret B6. et om. A1. B2-4.6. ad om. B7; a A4. B2-4.8. pueris nostris B2-4. qui] quae B5.8. multa A2.4. B2-4.6.8. exigunt A4. B2.3.6; exegunt A3; exagentis B8. addici 40 A2.3. || 12 studium B5-8. diligentiam B6-8. servantur B4; servarent A2. iam pridem] admitti om. A2. admittere B5. || 13 agnovimus B4, Tl., Lind. eius A1. B5.8, Tl., Lind.; eisdem A2. leges B5.6; legibus B7. specie om. B8; speciem B7; spacio B6. diversorum] de ipsorum B6. caballus A3. B8. eversos A3.4. B4.6.8-10; eversos fuis B7; deversos Tl. || 14 servatus B6; servatas A2.3; servatur B7; servaretur B8. || 15 reges B6. domum B1. || 16 huiusmodi B9.10. causi B6. 45 consurgunt B8; surgunt B7. praecedentibus B6. constitutionem A3. B7.9.10.

1) *Perpetua Blahme, LL. III, p. 553, n. 17, et Gorpp l. c. p. 306 opinati sunt, 'prius statutum' illud in Libro constitutionum non existere, quoniam argumentum illius statuti in hac ipsa paragrapho insertum esse patet; minime vero ex 'universitate' memorata suspicari possimus hanc legem a Grandebado una cum fratribus recentis edidit et postea, ut per universum regnum Burgundionum valeret, repetendam esse.*

2) 'Pueri nostri' (sc. regis) appellandus 'wittesaler' infra n. tit. 76. 3) *Lep. Romanae rubrae, quae respondet hunc titulo, desit; ancilla lex est ad generum Libri const. titulum 2; cfr. supra p. 42, not. 3.*

4) *Cfr. supra tit. 2, 1; 10.*

num ordo non evidenter observanda decrevit, necesse est, ut terminanda e causationis modum instructio legibus adiecta contineat; quatenus singulorum locorum iudices, ignorantiae cunctatione submota, finem litibus congruenter imponant¹.

Idcirco iubemus: ut, si quis, tam Burgundio quam Romanus, ingenuus actorem possessionis nostrae, non manifesta necessitate compulsus, occiderit, **CL solidos cogatur inferre**.

[2.] Si alterius fuerit actor occisus, **C solidi** in compositione criminis numerentur.

[3.] Verum si a servo cuiusquam ignorante domino actor patrimonii nostri vel cuiuslibet alterius occidatur, sicut de reliquis statutum est², servus tradatur ad mortem.

[4.] Quod si sciente domino crimen homicidii fuerit perpetratum, servus iudici praesentatus intereat: dominus autem integrum interfecti pretium solvat, multam nihilominus XII solidorum compellatur inferre.

[5.] Ceterum³ si quisquam seu nostrorum seu privati hominis actorem cede aut vulneribus vexatus occiderit, idque evidenter fuerit adprobatum, ea satisfactionis forma servabitur, quam custodiri anteriorum legum statuta iusserunt.

LI. De his, qui debitas filiis substantiae suae non tradiderint portiones.

[1.] Quamlibet haec in populo nostro antiquitus fuerint conservata¹, ut pater

¹ fuerit consuetudo servata *B7. 8. Bluhme*.

I ordinem *B5. 6.* observandum *A2. 3. B6—10.*; observando *A1.* ut *om.* *A1. B1—4. 6.* terminandi *B6. 7.* terminando *B1.* | 2 modo *A1. 2. B5. 6.* legis *B9. 10.* adiecta *A2.* locorum *om.* *B5.* *causae A3. 4. B1—4. 9. 10.* | 3 ignorantia *A1. B1—4.* cunctatione *A1. 4.* cunctationi *A3.* cunctationis *B1. 6.* nota *A2. B5.* finibus *A1. B1—4. 6.* sine *A3.* iumentibus *pro* finem *litibus B7.* congruentiam *B9. 10. Bluhme. Bind.*; congruentibus *A3. 4.* congruentibus *B1. 4. 8.* congruentibus *A1. 4.* imponant *A4. B6. 9. 10.* imponant *B7.* | 4 quam ingenuus *B7.* ingenuum *A1—3.* anctorem *B7.* anctorem *B1.* | 5 manifeste *B7. 8.* manifeste *A3.* necessitatem *B1. 6. 8.* **CL C B3.** cogatur solidi *om.* *B. a. 9.* actorem exsolvere *B6.* | 7 actor *B3. 7.* in *om.* *B3.* compositionis *A1. B2. 4. 9. 10.* compositionem *B1. 6.* summam *B2—4. 9. 10.* de criminum *B1.* numeratur *B1. 5.* inferri *add.* *B6.* | 8 vero *B9. 10.* Tunc vero *A1.* cuiuscumque *B6.* domine et ignorantem *add.* *B1.* patrimoniae *B4. 6. 9. 10.* patrem nostrum *A3.* nostri *B9.* nostra *B10.* vel aut *B7. 8.* | 9 occiderit *E1.* servos *B6.* | 10 tradatur *B6.* tradatur *B1* | 11 si *om.* *A3. B1.* scientem *B8.* consiciente *B4.* homicidii *B6.* perpetratus *A4. B6.* servus vero *add.* *B6.* iudicij iudicem *B5. 7. 8.* iudice *B6. 9. 10.* in iudicio *A2. 3.* | 12 praesentatus *B1.* intreat *om.* *B7. 8.* autem *om.* *B4. 6.* aut *A3.* vero *A1. B5. Tit.* *Leah.* interfecti *om.* *B7. 8.* interfecta *B6.* solvat reddat *B3.* multam *ex censu.* *Bluhme. Bind.* | 13 aut *B9. 10.* multam *B1—4. 6.* multam numerum *A4.* et multam *B7. 8.* multae autem *A1. 3.* *B. a.* multam autem *nomine ex censu.* *Tit. Leah.* nihilominus *om.* *A1. 4. B5. 7. 8.* nihil hominis *A3. B1.* | 13 XII solidi hominis *A11.* *om.* *E1.* compellatur *B9. 10.* compellatur *A3.* impellatur *A4.* cogatur *B6.* | 14 nostro *B8—10.* nostri *B7.* nostrum *A3. 4. B2—4. Tit. Leah. Bluhme.* | 15 aut *om.* *B7. 8.* vero *A2. 3.* homines *B7. 8.* anctorem *A2.* actori *B1.* actores *B7.* actoris *B5.* | 16 aut *B7—10.* vexatus *A2—4. B1—4. 9. 10.* *Leah. Bluhme. Bind.*; occiderit *B7. 8.* occidendo *A1. B5.* *Tit.* | 17 Quamlibet *A2.* Quamlibet *A2.* *B7. 8.* custodire *A3. 4. B1—8.* custodiam *B5.* custodiam *B4.* statutum *B7.* | 18 Tanta iustitia debet *B1.* debita *B2—4. 6. 8—10.* filiis *B4. 4.* *Tit.* tam postulatam *nostrae* duas portiones, *vel om.* *B6.* non *om.* *B7.* tradatur *A2.* tradiderunt *A1. B2—3. 7. 8.* tradatur *B7.* | 18 Quamlibet *A2.* haec *om.* *A2. B7. 8.* antiquitas *A3.* antiquitatem *B6.* fuerit *A4.* *et add.* *A.* observata *ex censu.* *Tit. Leah.* servata *Bind.*

1) *Cfr. Prim. Constit. 10.* 2) *Delegatus ad tit. 2, 3.* 3) *Cfr. supra tit. 2, 2.* 4) *Cfr. L. Roman. tit. 2, 10.* 5) *Tit. supra tit. 2, 3.* 6) *Tit. de materia bona non tradiderunt portiones.* Non totius 30 *partis* tradita haec est. *Cfr. supra p. 31, not. 1. p. 32 not. 4, p. 61, not. 1; Schroder L. c. p. 294; Glusson op. Theon. hennepin IX, p. 305; 414. Fockel. Erlangenpap. I v. L. p. 296. 271sq.*

cum filiis propriam substantiam aequo iure divideret, tamen emissa iam pridem lege¹ custodiri huiusmodi ordinem iussimus et patrum utilitatibus consulentes adiecit, ut ex eo, quod in portione patris veniebat, faciendi quod voluisset haberet liberam potestatem,

Sed quia in nostra nuper disceptatione praeclaruit, Athilam quandam et anti-
 5 quae constitutionis seriem praeterisse et saluberrimae legis praeceptionibus resultasse nec debitam tradidisse filio portionem et ita facultatem suam per illicitos scriptura-
 rum titulos ad alias transtulisse personas, ut nihil exinde ad filium voluerit pertinere :
 et ne quisquam inprobum huiusmodi sequeretur exemplum, quod contra legem fecerat,
 ex lege iussimus non valere, omnemque eius substantiam filio addiximus possidendam,
 10 iudicium quoque nostrum, ut praesumptoris inobedientiam resecevit, ita inditum legibus
 generalis praecepti iustitiam retinebit.

Idecirco salvo eo, quod in huiusmodi negotiis promulgata dudum lege praecepi-
 mus, quisque patrum filiis competentes substantiae non traderit portiones, nihil con-
 trarium, nihil per scriptorium in praedictum faciat filiorum, ac si fecerit, nullius po-
 15 terit esse momenti.

[2.] Illud² tamen huiusmodi legis vigore placuit definiri, ut filius de portione,
 quam acceperit, faciendi quod voluerit liberum potiatur arbitrium, ita ut, si sine sobole

1 aequo] quo B6. dividerit A4. B2—4. 7. 8.; deviderit B5; viderit B6; deviderunt A3; divide-
 rent A2. emissum A1. 2. B5. *Th.* iam *om.* B6. 8. compridem B8. legem A1. 2. B5—8. *Th.*
 20 2 custodire A3. 4. et *codl. B.* ordine A1. B5. *Th.* iusserimus B6; iussimus A3. B5. 8.; iube-
 mus A1. 2. et] ut B5. 6. patrum B8; patrem B5. consulentes B7. 8.; consulentes A3. 4. B5.
 9. 10.; consulens B6. adiecit *om.* B7. 8.; adiecit B6. ut *om.* B6. ex *om.* B8; in B7.
 3 portione. *om.* in. B7. in portionem A3. B8—10. *Blahme, Bind.* in porciones A1. B5. *Th.* vene-
 bat B6; eveniebat B9. 10. || 4 nostro A2; nostram A4; stranio B6. nuper *om.* B6. disceptationem
 25 A4. B7. 8.; pro disceptatione B6. praeclaruit B7—10. *Blahme, Bind.* Athilam] sic A1. B5.; Athilam
 A2. *Bind.* Adillum B2—4.; Adthelam B9; Athelam B10; Adtalem B6; Uthilam A3; Utillam A4. B7. 8.
 et *om.* B6. antiquae *om.* B6; antiqui A2. 3. B7. 8. || 5 constitutionem B7. 8.; constitutionibus B10.
 B9 *h. l. fac.* seri est A3. praeterissem A4; praeter se B7. 8. saluberrimae B8; saluberrime B9. 10.
 resultasset B9. 10.; resultas sed B8; resolutus B6. || 6 nec] et non B6. debita A4; debitum B5;
 30 debilitatem B4. tradidissent B7; tradidisset B8. filium B7. 8.; filii A4. pro (per B9. 10) illicitis
 B6. 9. 10.; per illicitus A3. B5—7; per illicitum A2; per illicito B3. scripturam B4. || 7 titulus
 A3. 4. B5. 7.; titulus B6. 9. 10.; titulo B8. ad] ut A3. transtulisset B9. 10. ut] ob B6; aut B5.
 inde B8. voluit B6. 8—10. pertinere A2. || 8 et *om.* A1. *Th.* *Lind.* *Blahme.* ut pro et ne
 A4. B2—5. inprobium B6. huiusmodi] huius mundi B5; eiusdem A4. B2—4. 6—10. *Blahme;* eius
 35 A2. 3. *Bind.* sequeretur] requiratur B9. 10. contra legem A3. B6. 8. fecerit B5; fecimus B7. 8. ||
 9 ex legem B7; ex legi B8. substantiae B6. filium A4. B2—4. 7. 8. addiximus A3. B3. 4. 8.;
 diximus B6. || 10 iustitia] quique nostra B6. quaque A2. ut *om.* B6; et B7. 8. praesumptores
 B5. 6. inobedientia B9. 10. resecevit B7. ita *om.* B7. inditum] iudicium A3; iudicibus A2;
 40 indictum B3. 4. 7.; ut dictum B8; inditum *ex coniect.* legis A4. B2—4. || 11 generalis] praedi-
 ciales B5; generales A2. institutum] rei *add.* B6. retinebunt A4. B2—4.; generabit A3. || 12 salva
 A2. 3.; salvum B7. 8. eo] et B6. eiusmodi A4. B2—4. 6. omnes negocias B5; negotiosis B3.
 promulgatum A4. B6; promulgatum B5; promulgato B2. 3.; promulgatum B8; promulgatum B7. dudum]
 datum B6; addidit B8. legis B7. 8.; legem B5. praecipimus A2. 4. B2—5. 7.; recipimus A3.
 custodire *add.* B7. 8. || 13 filias B5. 6. competens A2. 3. B2. 3. 8.; competentibus B4. substantiam
 45 sui B6. non tradiderit] nostrae dedidit (dedit B2—4.) A4. B2—4.; non tradiderunt B7; non tradiderunt
 B9. 10. portionis A3. B7; portionem B9. 10. contrarium *om.* B7. 8.; in contrarium A1. B5. *Th.*
Lind. || 14 nihil *om.* B7. 8. pro (per A3; prae B6) scripturam A1. 3. B5. 6.; per in scriptorium B7;
 per scriptorium B8; per scripturam *ex coniect.* *Th.* *Lind.* praedictum A4. faciet A2; facti et A3; facit
 B8; faciet B9. ac aut B2. 4. *Lind.*; hec A2. 3. B6; hoc *ex coniect.* *Th.* nullus B6. 8. ||
 50 16 huiusmodi *om.* B7. 8. huiusmodi] A4. B2—6. 9. 10. huius A2. 3. [vigore] vigore B7; errore A4.
 B5; errorem 2. 3.; errorem B4. placavit B8. definiri ut] vindicabit (p. 81, l. 3) *om.* B5. definisse
 A2. 3.; definire A4. B4. 6—8. ut si B7. de portione A3. B6—8. || 17 acceperat A4. B8; ac
 cepit B6. 9. 10.; accepit B2—4. voluisset B2. 4. possentur A3; potiatur B6. 8. 10. B9 *h. l. fac.*
 si *om.* A4. B2—4. 6. 9. 10.; se B7. 8. obolis B7. 8.; sole B6.

1. *Leodover* tit. 24. 5. *Cp.* tit. 1. 75. 1. 2. *Novellam legem ad hoc statutum datum e infra in tit. 68*

moritur, et patrem eius superesse fatorum decreta permiserint, et de rebus in suo dum viveret iure compositis neque donationem neque condiderit testamentum, pater suus ita successionem, de qua loquimur, suis partibus vindicabit, ut nihil exinde abalienandi habeat potestatem: ipsoque in fata conlapso ad reliquos filios defuncti fratris substantia remanebit.

[3.] Ornamenta¹ quoque et vestimenta matronalia ad filias absque ullo fratris fratrumque consortio pertinebunt; quod quidem de his ornamentorum vestimentorumque speciebus circa filias ex lege servabitur, quarum mater intestata decesserit. Nam si quid de propriis ornamentis vestibusque decreverit, nulla in posterum actione causabitur*.

[4.] Quod si necdum nupta puella sorores habens de hac luce transierit suamque per scripturam aut coram testibus non vulgaverit voluntatem², portio eius post eius mortem ad sorores suas, remota, ut dictum est, fratrum commotione**, pertineat.

[5.] Verum si defuncta non habuerit puella germanam et de rebus suis non¹⁵ evidenter observanda decreverit, fratres sui heredes accedant***.

* cessabitur A 1. 3. B 5, *elitimes*; cessabitur A 2. **) commotione A 3; commotione A 4. B 2. 4. *Tal. Lond. Blaban*; commotionem B 5-10; commotione B 3. ***) Data sub die III kl Apr Ludgino *addud* B 9, 10; *quae subscriptio repetita legitur in eisdem codicibus in fine tituli sequentis.*

1 moritur B 7; et patrem] patremque A 3. 4. B 2-4. 7-10; patrem *om.* et, A 2; patre quam B 6. fatorem A 3. 4; fatorem B 2. 4. 6. 7; fatorem B 8. 10, B 9 *h. l. lac.* permiserit B 3. 6. 7; promiserit B 8. in suo] in sum A 4; incerti B 6. || 2 dum] in votum B 6. vixerit B 9, 10; vixerit A 3. B 8; advenit A 4; advenit B 2-4. donatione B 7; donationem B 3. taceret B 7. condiderit A 4. B 6; condidit B 7; condiderit A 3. || 3 pater suus] habeat potestatem *om.* A 1-3. successione B 2-4. 7-8. quo B 4. 8. vindicavit A 4. B 2. 4. 10. *h. l. lac.* exinde] ex ea B 5-10. || 4 abalienandi B 5. 8. 10, B 9 *h. l. lac.* ipsamque B 7. 8; ipso ipsam B 5 quoque A 3. B 5. in (*om.* A 1. 2) facta A 1-3. B 5-7. in facta B 3. 4; in fata B 8; intante A 4. conlapsum B 3. 7. 8. ad] de A 4. defuncti fratres A 3, *Tal.*; defuncto fratre A 1. 2, *Bind.*; defuncti patris A 4. B 2-4. || 5 substantiam A 2-4. B 6. 7. 10. B 9 *h. l. lac.* substantiam B 8. remaneat A 3. B 7. 8. 10, B 9 *h. l. lac.* remanebit A 4. B 2-5. *Tal. Lond. Bind.* || 6 ornamenta B 7; orna A 3 quoque *om.* B 8. et *om.* B 7. vestimentum tam B 7. matronalia A 3; matrimonialia *errone manifeste Walter.* ulla A 1. B 5. 6; alium B 7. 8. illos B 10. B 9 *h. l. lac.* fratres A 3. B 6. || 7 fratrumque A 4. B 2-6; fratrum (*fratrum* A 3) *om.* que, A 2. 3. matronam B 9, 10, fratrum vel, *om.* que, B 7. 8. consortium B 5. 7. 8; consortio A 2. 3. matrimoniorumque *om.* B 7. || 8 que *om.* A 4. B 8. species A 1. 4. B 5. 7-10; speciebus A 3. servent B 8. serventur B 7. quarum = propriis *om.* B 7. 8. intestate A 3. intestatu A 1. B 5. decesserit A 2. 3. B 2. 4. 6. *Bind.* || 9 si quid] sicut A 4. ornamentibus B 9, 10. vestibus substantiam A 3. *om.* que, A 2. 3. decreverit B 8. nullam B 7-10. in posterum B 2-4; in posterum B 9. *om.* B 6. actionem B 7-10. || 11 si *om.* A 1. 4. B 2-5. necdum] nec A 4. B 2-6. 9, 10; ne B 7. *om.* B 7. puellam B 7. 8. sorore B 6; sororis A 3. B 8. transgresserit B 6. || 12 scrip- *om.* B 6. *partis* *om.* *om.* A 4. B 2-4. portio eius B 6. || 13 post eius mortem *om.* A 2. 3. B 6-10. *Testam. Bind.* et] de B 7. 8. remota] remota A 4. remota B 5. aut *om.* A 4. aut B 5. fratrum A 1. 4. B 2. 4. 6-10. || 15 Verum *om.* A 4. B 2-5. defuncto A 3. habeat B 4. puella *om.* B 7. 8. *om.* A 2-4. *om.* B 2-5. 7-10. remota B 6. et *om.* B 5. 7. si A 4; si B 6. || 16 observant *om.* B 7. *om.* *om.* B 8. fratres fratrum B 5. 6. et fratres B 7. suus *om.* B 5. 6. heredes *om.* A 3. *om.* B 2-4. *om.* B 5. 6. et *om.* B 7. *om.* *om.* *om.* A 3. B 6. accedant B 7. A 3. B 2-4. *om.* A 1.

1. *Cf.* supra p. 83. *om.* 2. *Cf.* ib. 13. *om.* 3.

LII. De¹ mulieribus desponsatis, quae ad aliorum consortium adulterio instigante transierint.

[1.] Quotiens huiusmodi causae consurgunt, de quibus nihil praecedentium legum statuta iusserunt, ita ambiguitatem rei oportet absolvi, ut emissum iudicium perpetuae legis robur accipiat, et specialis causa generalem teneat aequitatem.

[2.] Auditis igitur atque perpensis criminalis negotii meritis, quod inter Fredegisclum spatarium nostrum² et Baltamodum nec non et Aunegildem vertebatur, sententiam diximus, quae recens facinus resecaret et futuris temporibus modum districtioris imponeret.

[3.] Et quoniam Aunegilde post mariti prioris obitum in sua potestate consistens³ se antedicto Fredegiselo non solum ex parentum consensu, verum etiam proprio arbitrio et voluntate donaverat, et maiorem nuptialis pretii partem⁴ sponso adnumerante perceperat, fidemque placiti libidinis ardore succensa dirumpens ad Baltamodi non

1 Verba rubricae quae — transierint ad contextum trahunt B 5. 8. desponsatis A 1. 3. 4. B 1—3. 5—7. 9. 10. quae om. B 8; qui B 9. 10. ad om. B 6. 8. aliorum om. B 8. consortio A 2. 4. B 2—4. adulterio om. B 1—4. Lind.; adulterium A 4. B 5. 7. 9. 10. alterum B 8; adulterii ex context. Blakow.
2 instigante] libidine (libidinem B 1. add. B 1—4. Lind., Blakow. transierunt B 9. 10; transierit B 6; transierit B 1. 7. 8. || 3 Quotienscumque A 1. B 5. Til., Lind. eiusmodi A 4. B 1—4. 6—8. consurgunt] surgunt B 7. 8; sunt A 2. 3. de om. B 7. 8. praecedentium] praesentium B 9. 10. legum om. B 5; longum B 8. || 4 statura B 1. iusserunt] disserunt Lind., Walter. ambiguitatem] a nobis aequitatem A 2; ambo equitatem A 3; ambo equitate B 7. 8. rei] rem B 5; regi B 1. ut om. B 1—4. emissio A 4. B 1—5. iudicio A 4. B 1—4. perpetuo B 1—4; perpetua B 6. || 5 legis] pactionis B 6. robur A 3. B 1. 5. 7. 9; robur B 6. speciale B 7. 8. causam B 8. generali A 4. B 6. teneat] et add. B 8. || 6 Auditis B 1. 7. 8. atque] ac B 7. 8. perpensis] praesens B 7. 8. criminalibus A 4; criminis B 1. in negotii B 4. meritis] segregamus add. B 7. quod] et add. A 2. Fredegisclum] sic A 1. 4; B 2. 3; Fredegysclum B 6; Fredegisclum B 4; Fredegiselo B 8; Fredegiselo B 5. 7. 9. 10; Fredegisclum B 1; Fredegisclum A 2; Frigidisclum A 3, Bind.; Fredegisclum Lind., Walter. || 7 spatarium B 6; spatario B 6. 9. 10. nostro B 6. 9. 10. Baltamodum] sic A 1. 3. 4. B 1. 5. 8; Baltamodo B 6; Baltamodum A 2; Baltamodum B 2—4, Til., Lind.; Balthamodo B 7. 9. 10. Aunegildem] sic A 1; Aunegilde (Aunegildae B 3) A 3. 4. B 1—4. 6—8, Blakow, Bind.; Aunegildum A 2; Aunehilde B 10, B 9 h. l. lac.; Aunegilde B 5. vertebat B 1—4. sententia B 1. 7. || 8 quae] et add. B 1—4. 6; ei add. A 4; ut add. B 9. 10. recens] praesens A 4. B 1—10. quaerens pro] quae recens A 3. facinus B 7. 9. 10; facinus B 1. 3; fecinus B 5; fac nos B 8. resecauit] A 3. 4; resecauit ut A 2; reseraret B 9. 10; praecaverit B 1—4. modo B 7. 8. distinctionis B 1. 3. || 9 poverit B 7. 8. || 10 Et om. B 9. 10. quia B 6. Aunegilde] sic A 2—4. B 1—4. 6. 8; Aunigilde B 7. 9. 10; Aunegildis A 1, Til.; Aunigildis B 5. in sua om. A 2; in suam B 7. 8. potestatem A 1. B 1. 5. 7. 8. || 11 se] si A 4. B 1. 4. 7. 8. antedictum B 6. 7. Fredegiselo] sic A 1. 4. B 2. 3. 5; Fredegysclum B 6; Fredegiselo A 2; Fredegiselo B 4. 7. 8; Fredegiselo B 1; Frigidiselo A 3; Frigidiselo B 10, B 9 h. l. lac. non om. B 6. solum] eorum add. B 6. ex om. B 6. consensum A 4. B 1—10. etiam] se add. B 9. 10. proprium arbitrium A 4. B 5. 7. 8. || 12 voluntatem B 1. 6. 7. 9. 10; voluptatem B 8. donaverit] A 1—3. B 4—6. 10, Til., Lind., Bind.; dotata erat B 7; dotata erat B 8. et] in B 9. 10. maiore B 6. 9. 10; maiori B 2—4; maioris A 4. pretio B 8. parte B 1—4; parentem B 7; partibus B 8. sponsum A 4. B 5. 7. 8. adnumerantem B 7. 8; ad non errante B 6. || 13 perciperet B 5; perciperent B 7. 8; praeciperat A 3. 4; perceperit Til., Lind. eius placiti B 6. libidinem B 1. libidens arderis B 6. diruptis B 10, B 9 h. l. lac. ad] a A 2. Baltamodi] sic A 1. 2. 4. B 1. 5. 8; Baltamodi B 2. 4. 7; Baltamode B 6; Baltamodi A 3; Baltamodi B 9. 10. non tam om. B 6; notum A 4. B 2—4; notitiam A 2.

1: *Legis Romanae titulus 27: De puellis vel mulieribus desponsatis demonstrat, hanc constitutionem a Sigismundo eidem loco prioris nobis non traditam constitutionis generari Libri const. esse positam: Cfr. L. Viso, III, 1, 2, 4, 2. Sahn, Eheschliessung, p. 76; Sahn, Trauung, p. 3. Jahr. L. v. I, p. 186. II, p. 42; R. Löwing, Vertragsbuch, l. c. p. 153. 2) Cfr. Wart. II, 2^a, p. 74. Schroeder l. c. p. 136. Frestel de Contenges, La monarchie française l. c. p. 149. 3) Cfr. infra tit. 59. 85. J. Ficker in Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforsch., tom. suppl. II (1887), p. 503. 4) Cfr. infra tit. 66, 69. 86.*

tam vota occurrit, quam ad consuetum flagitium remeavit, atque ob hoc non aliter tantum crimen tantumque dedecus libertatis quam sanguinis sui effusione debuerit expiari. tamen districtioni publicae dierum reverentiam¹ praeponentes iubemus, ut Aunegilde divino humanoque dehonestata iudicio pretium, hoc est CCC solidos, Fredegiselo coacta dissolvat.

[4.] Nec Baltamodum quidem ab ipsius damnationis merito segregamus, qui mulierem alterius coniugio debitam praesumpsit accipere, cuiusque mortem causa posebat; sed sententiam nostram ab interitu eius sub hac conditione sanctorum dierum consideratio revocavit, ut, nisi cum aliis undecim² evidentia praebuerit sacramenta, quibus adfirmet: se eo tempore, quo ipsi saepius dicta Aunegilde quasi uxor¹⁰ iure coniuncta est, ignorasse, quod Fredegiselo iam fuerat obligata, pretium suum, hoc est CL solidos³, Fredegiselo non moretur exsolvere. Quod si iuraverit, neque damnum neque periculum patietur.

[5.] Iudicium vero in hac causa prolatum ad vicem mansurae in aevum legis praecipuum custodiri. Et ne quemquam deinceps ad exercendum tanti facinoris

1 vota] *om.* 1. 3. 4. B1 4; vocata B5; vocata 11. B7; vagatum B8. | occurrit] *enrirt* B1; *encurrere* B7. 8; *quae* *concrens* B6; atque *ob* *(ab)* B2—4] hoc *add.* 1. 4. B2—4; *ab* hoc *add.* B1. | consuetam 1. 2. 3. consuetas B1. consuetudo 1. 4; consuetudinem B7. | flagitio 1. 4. B2—5; flagitiorum B1. | remeavit remigavit B6; levavit B1. atque] *om.* B1—4; haeque B7. 8; ad B6. | *ob* hoc *om.* B1—4; *ab* hoc 1. 2; ad hoc B8. | 2 tantumque et *Td.* deducis 1. 3. 4. B9; deducis B8; de cuius B3; dequis 20 B6. libertates B6; libertatem 1. 2. sanguine B7. sui *om.* 1. 4; suae B2—4; suis B1. effusionem B1. 6. 10. B9 *h. l. inc.*, *Td.* libid. B10. B9 *h. l. inc.*, *Td.* libid. *Blithae.* | 3 expiare 1. 4. B1—3. 5. 8. 10. *libid.* *Redae.* *Blind.* | districtioni *om.* B7. 8; districtioem 1. 4. B1—4. 6. publicae *om.* 1. 4. B7. 8. dierum *om.* B7. 8. reverentia 1. 4. B1; reverentiae B6. praeponentes 1. 4. B1—4; proponendi B7—10. Aunegilde] *om.* 1. 2. 4. B1 4. 6; Aunegilde 1. 1. B7 10; Aunegilde B4; Aunegilde B5. | 4 et 25 *Blith.* B1. divinum B7. 8. humanum] *om.* B7; humanumque B8. dehonestata 1. 3. B4. 5. 8; dehonestato B1. dehonestata B7; desancta B6. iudicium B6 10. pretium *om.* B1 4; praecidium B5; per iudicium 1. 4; suum *add.* B5—8. 10. | Fredegiselo] *sic* 1. 1. 3. B2. 3. 5. 9. 10; Fredegiselo 1. 4; Fredegiselo B4. 8; Fredegiselo B7. Fredegiselo 1. 2; Fredegiselo B1; Fredegiselo B6. | 6 Baltamodum] *om.* 1. 1. 4. B6. 8; Baltamodum B1—4. 7. 9. 10; Baltamodum B5. *ab*] ad B4. [ipsius] istius 1. 2. 3. B9. 10; istos B8. 30 damnatione B6. 9. 10. merito *om.* B6; merita 1. 4; meritis B7; meritos B8. subrogamus B1. qui] quia B8; quae B6. | 7 mulier B7. 8. adulterius 1. 3. coniugium 1. 4. B5—8. debito B6. praesumpsit 1. 2. 4. B1—6. *leval.* | cuius] *om.* que. 1. 1. 4. B1—5; cuius *enimque* B6. moris B7. 8. *causae* B10. *incensae* B6. | 8 ad] *om.* B4. sententia nostra B6. interitum B1. 7. 8. | 9 considera] *om.* 1. 4. consideratum B7. consideratum B8; considerato B1; considerat B6. | revocabit 1. 2. 3. 30 *Blind.*; revocabit B1. ut *om.* B7. undecim] *om.* B7. 8. evidenti] *om.* B7. 8. et videtia B10. *prebui* B6. | 10 quos] tempore *om.* 1. 2. adfirmat 1. 4. B5. 7. 8. se eo sese eo 1. 3. 4. B2—4. sed *om.* B1; *sed* *sed* *quod* 1. 2. B1. 6. 8. *ipsi* *om.* B6. *add.* *om.*; *om.* 1. 2. ipse 1. 3. 4. B1—4. 7. 10. ipsius 1. 1. B5. *suppositata* 1. 4. *suppositata* 1. 1. *Td.* *suppositata* B2—4. 7. Aunegilde] *sic* 1. 1. 2. 4. B6; Aunegilde B9. 10; Aunegild B1; Aunegilde 1. 3. B5. 7. 8; Aunegildom B2—4; Aunegildi *Td.* *quasi* 40 *om.* B1. *quae* B2—4. *om.* B1. *quos* 1. 3. B5. | 11 *construitur* *om.* *construit*. B5. | Fredegiselo] *sic* 1. 1. 2. 4. B2. 3. 5. 9. 10; Fredegiselo B4. 7. 8; Fredegiselo 1. 3; Fredegiselo B1; Fredegiselus B6. fuerit 1. 1. B6; fuerat B5. obligatus 1. 1. B1. 3. obligat B6. | ad] *proximo* *om.* suum B6. praecidium] praecidium B1. *pro* *proximo* *om.* 1. 4. B1—4. | 12] Fredegiselo] *sic* 1. 1. 2. 4. B2. 3. 5. 6. 9. 10. Fredegiselo 1. 1. 3. 4. Fredegiselo B1. Fredegiselo 1. 3. *non* *revertit*] *revertit* *om.* *revertit* B5. 1. 3. B1—6. si se 1. 1. 3. 4. 5. 1. 1. 3. *om.* B1. ad] *proximo* B1. *proximo* 1. 3. *patitur* 1. 4. B1—4. 6. 10. *Blithae.* | *om.* 1. 11. *om.* B7. 8. *de* *om.* *proximo* B7. B8. *verum* B5—7. *hae* *om.* B6. *prolatum* *proximo* 1. 4. B2—4. *proximo* B1. *ad* *incensum* B5. 9. 10. *mensure* 1. 3. B3. 4; *mensure* B1. *mensur* B6. *mensura* 1. 3. *mensura* 1. 4. B1—8. *om.* B9. 10. *legibus* B7; *leges* B6. | 15] *proximo* *om.* *proximo* *om.* *proximo* 1. 4. *om.* B6. *ut* B1. *quomodo* *quomodo* 1. 2. 3. 30 *Blithae.* *om.* B1. *om.* B9. *om.* B10. B9 *h. l. inc.* *incipit* B7. *ad* *om.* 1. 1. 3. B5. *a* *de* B6. | 16] *mensur* B1. *mensur* B6. *mensur* B6. *mensur* *om.* 1. 2. B1—4. *om.* B5.

1. Iussu Domini, presentis et futurorum dierum, considerato ad festum paschalem a 517. An 26. *om.* *M. l. d. VII. l. d. Aprilis celebratione referenda est. rebus ann. novum Carcario. De paschali celebratione ad imperatorem Romanum restata cfr. Cod. Theod. 1. 8. 38. c. 1. Rom. Visig. Cod. 2. Theod. 1. 8. 38. c. 1. de celebratione paschali. | 2. Cfr. supra tit. 8. | 3. Cfr. supra tit. 2. 2*

ausum permissae nunc compositionis temperamenta sollicitent, iubemus, ut quoscumque similis facti reatus acquaverit, non tam dispendia sustineant facultatum quam capitis amissione plectantur. Rectius est enim, ut paucorum condemnatione multitudo corrigatur, quam sub specie incongruae civilitatis intromittatur occasio, quae licentiam tribuat delinquendi.

Data sub die IIII. kalendas Aprilis Lugduno, Agapito consule¹.

LIII. De² hereditatibus filiorum, qui post patris obitum matre superstitute intestati moriuntur.

[1.] Licet emissa iam pridem fuerit lege³ constitutum, ut si defuncto patre intestatus obisset filius, ac si mater eius rebus superfuisset humanis, substantiam filii ita cunctis vitae suae temporibus possideret, ut post transitum eius universa, de quibus loquimur, propinqui eiusdem pueri ex paterno genere venientes acciperent, sed postmodum cum obtimatibus populi nostri impensius de causa tractantes advertimus, speciem praedictae legis non minus nostri dispendii ac litigii succedentibus exhibere quam

15 I ausum] casum B 1—4; causam B 5. permissum B 5. 7. 8; promissae B 6; permisisse A 4. B 2—4. 9. 10. nunc] neque B 9. 10. temperamento B 9. 10. sollicite A 4. B 4; solliciti B 1—3. 5; sollicitet B 6; sollicitet A 3. || 2 similes A 2. B 1—4. factus A 4; factis B 1. reatu B 8; reitibus B 1. 6. acquaverit] sequaverit A 3. B 1. 8. dispendio A 4; dispendie B 7. 8; dispendies B 6. sustineat B 7—10; susteneant B 1; teneant B 6. facultatem A 3. 4. B 5. 7. 8; equitatum B 1. capite suae
20 B 10. B 9 h. l. loc. || 3 admisione A 4; admisione (admissiones) B 1; admisionem B 5) B 1—8; amissionis A 2. est om. A 3. 4 et codd. B. ut om. A 3. 4 et codd. B. condemnationem A 4. B 1. 5—8. corrigatur A 4. B 1. 6. 8. 9. 10; corregatur B 2. 3. 7. corregatur A 3. B 5. || 4 sub specie] substantia B 6; suspicie B 7. 8; specie, om. sub. A 2. incongrui B 6. civilitatis] incivilitatis ex coniect. TL., Lind.; civilitatis B 6; civitatis B 1. intromittatur B 9. 10. qui B 1. 5. licentia A 4. B 6. 9. 10. | 5 delin
25 quenti A 4. B 1—4. || 6 Subscriptio abest a A 4. B 1—5. Data lege gapegum sol loque B 6. Data om. B 7. 8; Dato B 9. 10. sub om. B 7. 8. Lugduno om. A 1—4. B 9. 10 (cfr. autem finem tit. praeced.); Hlugadunum B 7; Lugdunum B 8. Agapito consule om. B 9. 10; haecipiat B 7; accipiat B 8. || 7 Totum titulus deest B 1. Hoc loco A 2 rubricam tituli sequentis habet, omissa rubrica tit. 53. hereditatis B 7. filiorum] eorum A 3. patris om. B 3. 4; patres A 3. matre — moriuntur om. B 8. matris B 4; matri
30 B 7. superstates B 6; superstiti B 7. || 8 intestate B 7; instate B 6. || 9 Initium tit. sc. Licet — patre om. B 7. 8. emissam B 6; amissam B 9. 10; missam A 2; misso A 3; missa Lind. fuerat A 4. B 2—5. legem A 2. B 5. 6. constitutum] permissum A 2. 3. B 6. 9. 10. ut si] quod si A 4. defuncti B 4. 6. intestator A 4. || 10 obisset] hobisse steterit B 6. et filius A 4. B 2—4. 7. 9. 10. ac] aut B 2. 4. sic pro si A 1. TL., Lind. superfuisset] sic A 3. B 7—10; superfusus A 1. TL., Lind.; pertusis
35 A 2; superfluis sed A 4. B 2—4; super filius fuisset B 5; super filius sed B 6. humani A 2; humanus B 5. substantia B 2—4. 6. 7; substantia B 8. ita] ut ita B 10. || 11 cuncti B 7. 8. vitae om. B 7. 8. sui B 6—8. temporibus om. A 4. possederit A 3. B 2—4. 8; possiderit A 4. B 6. ut om. B 6. || 12 propinquus B 8; propinqua A 4; proquempque B 6. paternum generi B 8. acciperint A 4. B 2. 1. 9. 10; acciperint B 3; accipere B 8; addederunt B 6. || 13 de causam A 2. 3; universa B 6. specie B 2—4; spetiam
40 B 8; spacium B 7; pre pretiae pro specie A 4. || 14 praedicti B 7—10; praedicate B 4. leges B 5. 6. ac om. TL. litigii ex emend. Lind.; litigiis A 1. 2. B 2—4. 10. TL.; leigis A 3. 4. B 6; leticies B 5; litigios B 8; litigos B 7. B 9 h. l. loc. succedentibus] sic A 4. B 4. 6; succedentibus B 3. 10. B 9 h. l. loc. incidentibus B 2; accedentibus A 2. 3. B 5; accidentibus A 1. TL.; occidentibus B 7. 8.

1) Id est dies 29. mensis Martii a. 517. Festo paschali a. 517. die 26. mensis Martii celebrato, 4) sententiam regis, quae ut norma foret in Librum constitutionum recipienda erat, sabato post dies festos pronuntiari esse patet. Perperam annum 517. in dubitationem revocant Guapp I. c. p. 312 sq.; de Huls I. c. p. 250. 2) Cfr. L. Rom. tit. 28. De luctuosis hereditatibus. Titulum 53, quodis non erat, novellam legem ad tit. 24. 3 praebere atque antiquioris constitutionis loco positam esse constat; utrum autem haec prior constitutio perita sit, an in alias titulos, qui ad us hereditarium spectant, transiit, in dubio
50 relictumus. 3) Laudatur tit. 24. 3.

commodi. dum inter se diverso ambitionis iure dissentiunt, quorum alterum tarditas adeundae hereditatis offendit, alterum proprietas amissa conturbat; ideoque rectius visum est, ut sub eiusmodi temperamento praefatae conditionis vinculum laxaretur, quo non reservari negotium placuit, sed finiri.

[2.] Qua de re iubemus, sicut iam similis causa nostro est conclusa iudicio, quod tiens in hunc casum contraria factorum decreta vertuntur, continuo inter matrem defuncti pueri, si tamen puella defuerit, et propinquos, quorum supra fecimus mentionem, relictæ facultatis divisio aequo iure et ordine celebretur, ita ut unusquisque de medietate percepta faciendi quod voluerit ex lege habeat potestatem. Consultius nempe utilitatibus partium causae vestigio terminantur, quam temporibus suspensa proficiunt. 10

LIV. De¹ his, qui tertiam mancipiorum* et duas terrarum partes contra interdictum publicum praesumpserint.

[1.] Licet eodem tempore, quo populus noster mancipiorum tertiam et duas terrarum partes accepit, eiusmodi a nobis fuerit emissa praeceptio, ut quicumque agrum cum mancipiis seu parentum nostrorum sive nostra largitate perceperat, nec mancipiorum tertiam nec duas terrarum partes ex eo loco, in quo ei hospitalitas fuerat

* tertium mancipium (mantium B7; mancipium om. B10) A2-4. B2.3.7. 10, *Blehm. Boud.*

1 quam commodi dum cum quo medicum modicum B7) B7.8; quam quomodo B6; quam modico, om. dum, B9.10. dum] cum B2.4. diversi B7.8. 2 quarum B4.7.8. retarditas B4. tarditas — alterum om. B5. adendum A4 B2.4; adenda B6; ad eundem A2. B7-10. hereditas B2.4.6; 20 hereditati A4. amissa A2. B6; admissa B7; admissum B8. 3 ideopri B2.3.8; ideo quia B4. sub s. B7. se B8. huiusmodi B7.10. temperamentum A4. B7.8. praefatae vinculum om. B7.8. praefata A3; praefate B9.10; praefata B5. 4 quod quod B4.7.8; qui B4. reservari] sic A2. B9.10. *Boud.* reservari A4. B3.4.6.8; servari A4. *Til.*; servare B2.5. *Lind.*, *Blehm.* negotio A2. B6. rogata A3. placuit om. B5. sed finire A4. B5.6.9.10; sed finire (sine rem B2.4. B2-4; se 25 definitio dicitur B7.8. 5 causam B8. nostra B5.7.8; nostram B8. conclusio A4. iudicium B5. 7.8. 6 in] inter A4 B2.4. caso A4. B6; causa B2.5. contrario B3. factorum A4. B5; factorem B2-4. factorem B7.8. fratrum B6. vertant A4; vertatur B5; vertatur B8; veniant B10. nostra om. B3. 7 detinere paveres B6. si] sed B7.8. propinquus A2. B7.8; propinqui B5. propinquus A4. quantum B7.8. eorum B9.10. mentione A3. 8 relictis B2.3.6.7; relictis 30 B4.8. relictis B9.10. facultates B6. usque] ego B6. ordinem B6. celebraretur B10. B9 *h. l. loc.* et om. B6. de om. A2 B5. modicitatem A4. B6-8. 9 perceptum A4. B6. voluerit B7. et legem laudant B7.8. consultus proficiunt om. A2.3. consultis B9.10. consulens B4.6. nempe] om. B7.8. nempe B9.10. cum per A4. 10 partium] parte B7.8. patrie B2.4. causa B6. actum A4 B2.7. terminatum B8. terminatum B9.10; terminatum B5.7; terminatis B2.4; ter 35 minatum A4. acceptum se censet *Lind.*, *Blehm.*, *Boud.* proficiunt B2-4. proficit A4. B6. 10 11 *Utr. utrum dicit B4. Reversio dicit B4. Interdico utrum sequens hoc loco habet A2. tertio B6. mancipia B6. parte A3 B3. 12 interdico A4. publico A4. B6.8. praesumpserunt A4. B2.3.6.8-10. praesumpserat A3. B4. 13 eodem eo A2.4. et *add. B. Blehm.* mancipiorum om. B4. cum] parte B2. tertium B8. 14 partem A3 B3. accipit A2. B2.3. accipit 30 A4. B7.8. perceptum B8. cum] B9.10. B9 *h. l. loc.* agrum B7. eorum pro agrum cum B6. 15 nisi] sibi B6-8. in nostra B7; nostram A4. B6. largitatem B6. perceptorat] sic A2.3. B6; perceptorat A4. B2.4.9.10. perceptorat B7. perceptorat B5; perceptorat B8. 16 ne] qui] cum] B4. B2.4. et] dicit B9.10. parte A3. ei] eius B2.4. hospitalitatem B6. hospi 35 talitatem B7.8. cum] B6.10. B9 *h. l. loc.**

1. *Hinc dicitur, qui in Lex Romana respondentem non habet, nullam legem esse etiam ex eius contractibus et quomodo respondet.* (1) *capit. p. 32, col. 2. Anagn. l. c. p. 305. 312 sqq. Boudou l. c. p. 15 sqq. Martell. l. c. p. 10. Interdico l. c. p. 31 sqq. 34. 34. 34. Perceptorum interpretatur nos hospitalitatis Lex om. in Lex in. Novissima Lex Burgundica. XII. 1. 1. p. 232 sqq.*

delegata requireret, tamen quia complures comperimus, inmemores periculi sui, ea quae praecepta fuerant excessisse, necesse est, ut praesens auctoritas, ad instar mensurae legis emissa, et praesumptores coerceat et hucusque contemptis remedium debitae securitatis adtribuat. Iubemus igitur: ut quicquid ab his, qui agris et mancipiis nostra munificentia potuerunt, de hospitum suorum terris contra interdictum publicum praesumpsisse docentur, sine dilatione restituant.

[2.] De exartis¹ quoque novam nunc et superfluum² faramannorum³ competitionem et calumniam possessorum gravamine et inquietudine hac lege praecipimus submovi: ut sicut de silvis, ita et de exartis, sive anteacto sive in praesenti tempore factis, habeant cum Burgundionibus rationem; quoniam, sicut iam dudum statutum est⁴, medietatem silvarum ad Romanos generaliter praecipimus pertinere: simili de curte et pomariis circa faramannos conditione servata. id est: ut medietatem Romani* estimet praesumendam.

[3.] Quod si quisque constitutum huiusmodi praeceptionis excesserit et non a vobis fuerit cum distinctione repulsus, non dubitetis commotionem iracundiae nostrae in vestrum periculum esse vertendam.

* de medietate (de medietatem B 6—8; medietatem. om. de, A 4. B 2—5) Romani nihil A 4. B 2—10, *Bluhme*.

1 deligatam B 6; deligata A 2. B 8. requireret B 6; requirere A 4. B 3. 4. 7. 8; inquirere B 2; exquireret A 2. *Bindl.* ut comperimus (ut comperimus B 7. 10) B 6—10, *Bluhme, Bindl.* reperimus A 4. B 2—4; recipimus B 5; comperimus A 3. inmemoris A 3. B 7; immoris B 2—4. ea quae] ea quia A 1. B 5; eo quia ea quae *ex coniect. Til., Lind.* || 2 fuerunt B 3. 6. excessisse] sic A 1; excesserunt A 2—1. B 1—8. 10, *Bluhme, Bindl., B 9 h. l. loc.*; excessissent *ex coniect. Til., Lind.* praesentis B 4. inistat B 7. 8. mensurae A 4; mansuri B 6—8. || 3 leges B 6. emissa om. B 5; emisse A 2. 4. B 2—4. 6. et om. A 4. B 2—6. praesumptoris A 3. 4. B 7. 8; praesumpturis B 2—4. coerceat et] quo sciunt B 7. 8. contemptis remedio B 7. 8; contemptere medium B 6. debitae] debere B 6; debitis B 8; habebitis B 7. securitas A 4. B 4; seu veritatis B 7. || 4 adtributum B 8. ut solus A 1. ab his] sic om. *codd.*, hii *ex emend. Lind., Bluhme.* qui] quae A 3. B 6. 8. in agris A 2—4. B 2—4. 6—10. et om. B 9. 10. nostram munificentiam A 3. B 7. 8. || 5 patiuntur B 7; patiuntur B 8; partiuntur B 9. 10; puniuntur B 2—4; poniuntur A 4. B 3. 7. 8. hospitum A 2. B 3. 8. 10. indictum A 2. praesumerit B 6. || 7 dicuntur B 9. 10; ducentur B 7. 8; docent A 4. B 2—4. restituat B 5. 7. 8. || 7 quoque] cumque B 6. novam — superfluum om. B 9. 10. nova A 4. B 2—4. superflua B 2—4; superfluum B 7. feram annorum A 2. B 6; faramannorum B 2; mearum n B 7. 8. competitionem — inquietudine om. B 7. 8. competitionem] sic B 6. 10, *Lind., Bluhme, B 9 h. l. loc.* competitione A 4. B 2—4; compositionem A 1—3. B 5, *Bindl.*; positionem *Til.* || 8 et om. A 4. B 2—4. 6. calumniam B 6. 9. ad possessorem B 6; a possessorem A 4. B 2—4. 9. 10. gravamine (gravaminii B 4), om. et, B 2—4. inquietudinem B 6. hac] a A 2. praecipimus B 7. 8. submovere B 2—8. || 9 ut om. A 4 et *codd. B.* sicut] si quis B 6. ita et] item iam B 7. 8; ita, om. et, B 2—4. anteactum B 7. 8. sive] seu B 9. 10; sui B 6. praesenti (praesente B 6; praesentem B 8), om. in, A 2. 3. B 6—10. factis] praesentis B 6. || 10 habeat A 3; habebunt B 4; habebant B 2. 3. ratione A 4. iam om. B 5. statutum B 4. 9. est om. B 6. medietate A 3. || 11 praeceptionis B 8—10. pertinere A 3; pertinere A 2; custodire B 7. simile A 4. B 2. 4. 7. 8; similiter A 1. B 5, *Til., Lind.*; similiter et B 9. 10. curte] corte A 3. B 7; consorte B 9. 10; aperietaem *add. B 7. 8.* || 12 pomariis A 3; pomares B 6; pomariis B 5; pumariis B 8. faramannus A 3; faramannus B 2. 3; faram manus B 4; feram annos B 5; feramannus B 6; faramannu B 7. 8. conditionis A 2; conditioni B 6; conditionem B 8. servatam B 8. ut om. A 3. B 4. existimant A 3. *Bluhme.* || 13 praesumendam A 3. 4. B 2—4. 6. 9. 10; praesumendum B 8; praecremendum B 7. || 14 si] sicut si B 6. quisque] quis A 2, *Bindl.*; quisque] B 6; quisquam *Til., Lind.* huiusmodi B 4. 9. 10; huius B 7. 8; uiusce B 6. praeceptionis] praesumptionis B 9. 10. || 15 distinctionem B 8; discriptione B 9. 10. dubitetis] dubitet A 2. 3; dubitet his qui A 4. commotione B 8; excommotionem A 2; excommunicationem A 3; communionem A 4. B 2—6; cummunionem B 9. 10. iracundiam B 6. nostri B 6—8. || 16 vestro A 4. B 5. 9. 10; vestri B 7. 8. periculo B 9. 10. vertendum A 4.

1) *Cfr. supra tit. 13.* 2) *Cfr. Du Cange s. h. e., quod significat: unzeitgehend, ungerrecht.* 3) *Cfr. Paul. Diacon. II, 9, SS. Rer. Long. p. 78. laras hoc est generationes vel lineas; Ed. Roth. 177. Wart., V. G. P. p. 81. 243; Brunner l. c. p. 81, not. 15; Jahr l. c. I, p. 65. 452; Banding l. c. p. 22, not. 77. Boretius l. c. p. 25. Guapp l. c. p. 338; Secretan l. c. p. 104.* 4) *Cfr. infra tit. 67.*

LV. De¹ removendis barbarorum personis, quotiens inter duos Romanos de agrorum finibus fuerit exorta contentio.

[1.] Quamlibet certa sub districtione olim² fuerit constitutum, ut barbarus in causa Romani, quam contra alterum Romanum commoverit quamve exceperit, sese non ausus esset adiungere, tamen pensioem habentes de causarum actione tractatum iubemus, sicut anteaets iam temporibus praecepimus custodiri:

[2.] Quotiens de agrorum finibus, qui hospitalitatis iure a barbaris possidentur, inter duos Romanos fuerit mota contentio, hospites eorum non socientur litigio, sed Romani in iudicio contententes expectentur, ut, cuius barbari hospes evicerit, cum ipso postmodum de re obtenta habeat rationem.

[3.] Quod si quis barbarorum sese ad litigandum in eiusmodi causationem miscuerit, mox repulsus inferat multae nomine pro eo, quod interdicta contempsit, solidos XII.

[4.] Quod si eum Romanus, hoc est hospes ipsius, adhibere praesumpserit, utrumque duodenos solidos iubemus exsolvere et causam Romanis legibus terminari.

[5.] Sane si ex eiusdem agri finibus, quem barbarus ex integro cum mancipiis publica largitione perceperit, fuerit contentio cepta, licebit ei, seu pulsatus fuerit, seu ipse pulsaverit, Romano iure contendere³.

[6.] Terminum vero si ingenue evellere aut confringere praesumpserit, manus incisione damnetur. Si servus hoc fecerit, occidatur.

¹ *Hanc rubricam in A 2 iam titulo praecedenti adscripta hoc loco repetita legitur. Nullam rubricam habet B 4, exorta autem quotiens contentio in initio contextus extat. Eadem exorta rubricae cum contextu coniungunt B 5—8; atque loca, tam in rubrica, quam in contextu, leguntur in A 4, B 1—3. personis] ex terminibus add. B 6. [2 finibus] et terminis exalstis add. B 9, 10. exortata B 7. contentio ex. B 5; contentum A 3. [3] Quamlibet om. B 5; Quamlibet A 2. certa om. B 5. sub om. B 7, 8. districtione B 6, 9, 10. [4] casus, om. in. B 1. quam — Romanum om. B 1—4. Romana A 2; 25 Romanus B 1; Romano B 2—4. contra al. R] cum altero [allo B 9, 10; Romano A 4, B 6—10. quamve exceperit A 2. quamve quam ut B 4; exceperit A 4, B 1—4, 6; quam (qua B 8) vix ceperit B 7, 8; quam cum cum om. B 9. vix exceperit B 9, 10. sese] si se B 7; sed si B 8; se B 9, 10. esset] esse B 9, 8. [5] tamen] tam A 4, B 1—4. potentior B 4, B 1—3; pensioem B 7, 8; potentiorum B 4; in pensioem B 6. habentem B 1; habentis B 8. actionem A 3, B 1, 7, 8; occasione B 9, 10. tractatu A 4, B 2—4; tractatu B 1. [6] sicut] sic ad B 1. autem] soli B 7, 8; actis cunctis B 1] *cell. codd.* tam om. B 10. in B 4; etiam B 7, 8. praecipimus A 2—4, B 1—4, 6, 7, 8; praecipimus B 5. custodire A 3, 4. *et add. E.* [7] qui] que ad qua A 4, B 1—4, 8. hospitalitatis A 2; hospitalitatis B 4, B 10. B 9 *h. l. fac.* [in] in] ita B 6. barbari A 2. [8] mota] nata B 10; B 9 *h. l. lac.* contentio] contenta B 7, 8; contentio B 1. hospites — socientur om. B 8. hospitis A 3. societur A 4; sociantur B 9, 10. litigis A 3, 4, B 1, 3, 6, 9, 10. litigios B 7; litigios B 8. sed] et B 7, 8. [9] Romanos A 4, B 2—4, 7, 10. B 9 *h. l. lac.* Romanos A 3, B 1, 5, 6, 8. in iudicium B 6—8. expectent] A 3, B 1—5, 7, 8; expectat B 9, 9, 10. exortat A 4. ut] pro] ut B 5—10. barbarus B 5, 7, 8. hospes B 1—4, 7, 8. se vicirit B 1; vicirit B 10, B 9 *h. l. lac.* [10] ipso] ipsum B 7, 8; ipse A 4. rem B 9, 7. ablatu B 1. habent] B 2—5. actione B 4, 6; traditionem B 8. [11] barbarus B 5, 8. sese] in B 9, 14. *om. ex. B 1. in B 7, 8.* ad litigandum] in adlitigandum A 4, B 1—4; ad legendum B 6; ad litigat B 7. [12] huius] huius B 7, 8. huius B 9, 10. causatione] A 2, B 9, 10. [13] ex] om. A 3, B 6, 13] *quod] om. B 7, 8.* [14] cum] *ex context. Th. Lind.* hospis A 3, 4, B 7, 8. [15] *solidos om. B 9, 10; solidus A 3, 4. causam om. B 1. causa B 6. causa B 7. Romanum B 5, 7, 8. Romanus B 1. legibus B 7. terminare B 5, 8. [16] Sane] *om. B 6. Sane B 7.* Si] *om. B 8.* ex] *om. A 2, 4 B 1—4, 6.* finibus] *teribus A 2. integrum, om. ex. B 6. [17] publicam A 4. largitionem A 1, B 1, 7, 8, 10. B 9 h. l. fac.* largitum B 6. perceperit A 2, 3. *percepit A 4. B 1—4, 6, 8.* praecipit] B 9, 10. cepta] *concreta generata B 8.* A 3, 4 *et om. B.* *habet A 4. B 1. soci] in B 7, 8. [17] ubi praeposuerit, om. seu ipse, B 7, 8. contentibet] A 2. *interdictione B 4. [18] tenent] h. e. vesan] A 2. *habet] ingenue] A 2. ingenus] A 3. excellit] A 4. B 1—4, 8. *evellere] *confringere] B 8. [19] occidatur] B 9, 10. Si] *vero] add. A 4. B 1—4. [20] *confringere] om. B 8.*********

¹ *Titulus in B 1—4 nonnullis adnumerandis tant. profertur ad tit. 22, uti dicitur L. Rom. tit. 39, 43. L. 1. §. X. l. *inde] h. e. p. 31 sq. 336, 371. [2] *Uti] tit. 22. [3] *Uti] *Evocata] l. e. p. 263.*****

[7.] Si vero debilitatem suam ingenuus redimere voluerit, medietatem pretii sui solvat.

LVI. De¹ servis in Alamannia comparatis.

[1.] Si quis servum alienum in Alamannia redemerit, aut pretium dominus red-
5 dat, aut servum habeat qui redemit; quod tamen a praesenti tempore praecipimus
custodiri.

[2.] Ceterum si ingenuus rogans redemptus fuerit, pretium suum emptori reddat.

LVII. De² libertis Burgundionum, qui licentiam discedendi non habuerint.

10 Burgundionis libertus, qui domino suo solidos XII non dederit, ut habeat licen-
tiam, sicut est consuetudinis, quo voluerit discedendi, nec tertiam³ a Romanis conse-
cutus est, necesse est ut in domini familia censeatur.

LVIII. De⁴ cane occiso.

Canem* si aliquis nulla extante causa occiderit, solidum det cui canis est*.

15 *) Aliquis nulla causa extanta canem occiderit, solidos II det. B6.

I debilitem A1. B5; libertatem B1—4. ingenuus A3. redime se B8. pretii om. B6.
sui om. A1. B4—8. || 3 Rubrica deest B4. Alamannia A3. B1.4.6—8; Alamannia in rubrica, Alamannia
in contextu A4. || 4 Si quis sic A1.4. B4—8; Is (Hil) qui A2.3. B1—3, Bänd.; quicumque B9.10.
redemerit (redimerunt B1) A2.4. B1—4.6—8.10. pretio B1—4. ad dominum B7.8; a domino A4.
20 B1—4. Böhme. reddat] recipiat A4. B1—4.7.8, Böhme. || 5 qui] sic B9.10; quem A1.2.4.
B1—3.5—8, Lind., Bänd.; quam A3. B4; qui eum ex coniect. Til. redimit B1. a om. A4. B1—5;
ad B7—10. praesente B5—8; praesens B9.10. tempore om. B9.10. praecipimus A3. B8. ||
6 custodire A4. B1—5; observare B6—8; observari A2.3. B9.10. || 7 si om. B6. ingenuus
B5.6. emptore B6—8; inturi A3. reddat] solvat B6. || 8 Rubrica deest B4. Verba rubricae
25 qui — habuerint cum contextu coniungunt B5—8. libertatibus A1.4. B1—6; libertatis B7. licentiam]
viam A3.4. B1—5.7—9; iam B10; via B6. discedendi A3; discedendi B9.10; discedi A2; disceden-
dendi B5; discedentibus B1. || 9 habuerit B5; habuerint B1.6. || 10 Burgundiones B4.
libertos B6. suo om. B6. dederint — habeant A2.3. || 11 est om. B4; qui B6. consuetudo B6.7.
quo] sic B2—4; qui A1—4. B5—10, Til.; quod B1. voluerint B2—4. discedendi A4; discedi B1;
30 descendendi B4; discedendi A3. ad Romanos B5.8. consecutus est] consuetus est B7; consecutus hec
B1; consecutus sicut B6. || 12 in om. B4. domino A3; dominus B4; domini B6. familiarum B6.
censeat B7. || 13 sine culpa add. A1. B5. Til., Lind.; de nepotibus add. e sequenti titulo A2. ||
14 Si quis canem B10; B9 h. l. lac. si quis A2.3. B1. a nulla A4; nullam B1.7.8. extante
causa A2; exigente causa B9.10; causam stantem B7.8. solidos B2.3; solidus B7.8; solido B9.10;
35 solido I A3. det] solvat A3; solvatur B7.8. cui canis est soli A1. B5; ei cuius canis est ex coniect.
Lind., Böhme.

1) Legi Romanae deest rubrica, quae huius titulo respondeat; cfr. Const. extrar. 21; Bänding l. c. p. 106 et Jahn l. c. II, p. 338, quibus adsentior exponentibus hanc titulum ad genericum Libram const. pertinetem ante annum 496. conscriptam esse. 2) Legi Romanae deest rubrica, quae huius titulo respon-
40 deat; cfr. supra tit. 40; Const. extrar. 21, 3. Brunner l. c. p. 98; J. Grimm, R.-A. p. 371. 3) Böhme et Saleilles l. c. p. 366 sqq. hanc vocem intelligunt de tertia parte terrae possessori Romano in divisione relicta, sed ab eo liberto Burgundionum vendita. Alter Bänding l. c. p. 32 dicit, tertiam praediorum significationi, cuius fructuum tertiam partem is, qui praedium tenet, domino feneratoris loco solvat; cfr. infra tit. 79, 1. Certe quidem perperam alii viri docti ex hoc titulo effici contendunt, unicuique liberto Romanum possessorem iure
45 hospitalitatis adscriptum fuisse, qui ei tertiam partem praediorum suorum solvisset; Guapp l. c. p. 344; Boretius l. c. p. 22; v. Savigny l. c. I, p. 297; Mathe l. c. p. 27. 4) Legi Romanae deest rubrica, quae huius titulo respondeat

LIX. De¹ nepotibus.

Nepos amisso patre cum rebus omnibus ad avi ordinationem vel sollicitudinem conferatur; ea tamen ratione, si mater eius secundas nuptias crediderit eligendas. Ceterum si nubere electa castitate distulerit, filii cum omni facultate in eius solatio et potestate consistant.

LX. De² adhibendis donationum testimoniis.

[1.] Quotiens in quibuscumque negotiis consuetudo antiqua negligitur, necesse est, ut nova lege futuris temporibus consulatur. Et quia aliquos barbarorum per duos aut tres testes conlatas sibi vel donationis vel hereditatis nomine facultates adversus morem veterum usurpare velle cognovimus, eorum primitus praesumptionem praesenti lege corrigimus constituentes: ne tam paucis testibus commissa res valeat.

[2.] Ceterum si quis post haec barbarus vel testari voluerit vel donare, aut Romanam consuetudinem aut barbaricam esse servandam, si vult aliquid firmitatis habere quod gesserit, id est: ut aut scripturis legitimis, quod largiri cuicumque voluerit, teneatur, aut certe quinque* ingenuorum testimonio, quod dimittere voluerit vel donare, robur accipiat et in eius, cui res deputata fuerit, iura commigret.

[3.] Libertos³ etiam, si competens ingenuorum numerus defuerit, patimur testi-

* V aut VII B7.8.

² *Nepos solus* A1; *nepus cett. codd.* admissio B8; ammissio B6. patrem A3. B8. omnibus soli A1. B5. veli B6; ad avio A4; ad avi B7. sollicitudine B4; sollicitudinem B7.8. || 3 ea] et 20 B10. rationem B1.6.8. ad secundas A4. eligendas A3. B1.3.5.6.9.10; elegimus B4; diligendas B7.8. || 4 nubere] noverit B7.8. electa] electatus A3; relictæ A4; relictæ B1.4. electam B8. castitatem B1.6.8; castitatis A3. tulerit A3. cum omnem facultatem B6.8. in om. B1-4. solatium B7.8; ordinationem B6. || 5 potestatem B1.6.8. consistat A2. B6.7. || 6 *Totus titulus deest* B1. testimonio B7; testium A2. || 7 in om. A4. B2-5. negotii A4. B6. antiqua elegitur *notandum* haec legitur B8; his temporibus, *cet. om.*, B7.8. || 8 consulatur] *sic* A1; consulatur A2.3. B6. consulatur A4. E5.7-10; consulatur B2.4. aliquis B7; aliquis B8; legumque B6. || 9 aut] per *codd.* B8. testis A1; testibus B6. conlata A2; conlatus A4; iulatis B6; consulatus B7.8. sibi] ibi A3; *ave* B7.8. donationis *sc.* B9.10. *liab.*, *Bluhm.*, *liab.*; donationes B2.4; donationibus *cett. codd.* hereditatibus A2. B6; hereditates E2-5. nomen B7.8. facultates *sc.* A1 B5; facultatis *cett. codd.* adrosum A2.3. B6.10. || 10 more] B3; more B7.8. veterem A3.4. B4. *Bluhm.*, *liab.*; vetere B9.10; veterem B6. *cett. om.* A4 B2.4.6. praesumptione A2.4. B7. praesente ante, *om.* lege, B7.8. || 11 legi] *hinc* B9.10. corrigimus *om.* B9.10; corrigimus A3.4. B2-8. constituentes] *sic* A1.2; consentes B2; consentes *veramente* B5. A3.4. E3.6; consentes B9.10; consentis B7.8. *ne]* *uec* E5. pauci B7.8; pauci B6. *consensio]* cum ipsa B7.8. res valeat] *resolvat* B6 || 12 quis *om.* A2.3. *liab.*. posthæ B10. B9 *h. l. lac.* testari] *sic* A2.3. B9.10; testare A1.4. B2-6; testi B8; testis B7. donasse B7; *conferat* *codd.* A1. aut] ad B5. || 13 Romanum] A3. B6.8. barbarorum B6. servandam] *sicut add. ex consuet. Tit. Land.* si *cett.* similiter B7. aliquis A1.4. B5.6. firmitates B6. id est] de *cett.* E9.10. || 14 ut *om.* A4. B2-5.8-10. aut *om.* B7. scriptoris] A4. E5; subscriptoris B7; *conscriptoris* B8. legitimum B8. legitimos B7. quod] quid A4. B6. iugare A4. B2.4.7.10; *legare* B5. *agere* B6. *concomper* B5; quicumque B6. || 15 aut] ut B6. testimonium] A2. E5.4.8-8. *ex testimonio* B9.10. || 16 *robur* B8. robor] A3.4. B5.7.9.10; *robor* B6. cui] cuius A4. B2-10; *curæ*, *om.* res, B2. conegret B9.10. || 17 libertus] A2-4. B2-10. *competis* A4; *competis* B3. patimur] A3.4. B5.7.8. testimonio B2-4.

¹ *Leg. Romanae deest rubrica, quæ huius titulo respondet.* Cfr. tit. 71, 2. 75. 85. *Brümm* l. c. p. 99. *Kenzl* *Vormundschaft* (1835), I, p. 192. *Rox.* *Vormundschaft* (1860), I, p. 194; *Schroeder* l. c. p. 314. *Hulse* l. c. p. 32. ² *Leg. Romanae deest rubrica, quæ huius titulo respondet.* Cfr. tit. 43. A. 1. 1. ³ *supra* p. 14. *not.* l. c. *quæ* *titulo* 60 *perpetuatur.* *curam* *legem* *subesse.* *ex* *prologo* *autem* *constitutum* *mississimæ* *curæ* *debitum* *est* *Libro* *consul* *nam* *addit.* Cfr. cum hoc titulo *Frag.* *Acrog.* 14. 15 (*Giustinianus*). Cfr. *supra* tit. 17. 4.

monium perhibere; nam inter ingenuos etiam servorum nostrorum oportet admitti, dummodo compositi testes manu¹ eius, qui dimittere aliquid voluerit vel donare*, aut si ad testimonii fidem tractatus** fuisset secundum consuetudinem*** barbarorum, praebent iusiurandum.

LXI. De² mulieribus, quae sponte ad viri coitum venerint.

Quaecumque mulier natione barbara ad viri coitum spontanea voluntate furtim convenierit, nuptiale pretium in simplum tantum eius parentibus dissolvatur; et is, cui adulterii dicitur societate permixta, alterius postmodum coniugio si voluerit societetur.

LXII. De³ filiis unicis.

[1.] Filius unicus, defuncto patre, tertiam partem facultatis matri utendam relinquit; si tamen maritus alterum non acceperit. Nam si ad alias nuptias transierit, omnia perdat.

[2.] Dotem sane suam, quam a marito suo acceperat, quamdiu vixerit utatur, filio proprietate servata.

Data† sub die IIII, Idus Iunii anno II. regni domni†⁴.

* teneatur add. B 7.8; teneatur subscriptum ex coniectura Bluhne. **) tractas aures B 6; tractus aures ex coniectura Bluhne. ***) constitutionem A 1. B 5. Til. †) Ita ex codd. A 2.3; Data sub die IIII. Kalendas Aprilis (Aprilis B 2.3), reliquis omissis, A 4. B 1—4. 9. 10. Til., Lind.; deest subscriptio omnino A 1. B 5—8; cfr. infra notas ad l. 15.

1) prohibere B 7. nam] et add. A 1. B 5. Til., Lind. inter gentes etiam A 2: inter ingenuos (ingenuis B 7.8) tertiam B 7—10. inter ingenuos] testimonium add. ex coniect. Bluhne. servorum nostrorum B 7: servum nostrum emendandum esse Bind. videtur. oportet] testimonium add. ex coniect. Lind. admitti B 4; dimitti B 7. || 2) dummodo] modo B 7: modo B 8. compositi] compositio A 4. B 2—6; computatis B 9. 10; computati ex coniect. Bluhne. testes] testis A 3. B 2—4. 8—10, Bluhne; testimoniū, om. manu, B 5. manu om. B 5. 9. 10; manu B 7.8. eius qui] eius quod A 4; cuique B 7; cui B 8; quod B 10, Bluhne; quid B 9. aliquid om. B 7—10. vel om. B 5. donari B 9. 10; dominare B 7. || 3) ad om. B 5; a pro ad A 3.4. B 2. 4. 6. testimonium A 2. B 6. 9. 10; testimonia A 3; eius testimoniū B 7.8, Bluhne. fides ex coniectura Til., Lind., Bind. tractatus] sic A 2.3. B 7—10; tractata A 4; tractata B 2—4; tracta A 1. B 5, Til., Lind. fuisset ex emend.; fuisse om. codd. praebent om. A 4. B 2—6. || 4) iusiurandum] forti convincerint add. B 4. || 5) quae om. A 4. B 5.8; qui A 3; si B 1—4. 6. 7. 9. 10. sponte] sic A 1. 2; spontane B 1; spontanea A 3. B 2—4; spontanea vel spontanea B 5. 9. 10; spontaneis B 7; spontaneis B 8; spontane B 6; disspontanea A 4. virum B 5.8; viro B 4. coito B 2—4; coiti A 3; coitu B 9. 10. venerant B 5. 6. 10. || 6) quicumque A 3. B 1. 4. 6—10. nationem B 8; nationum B 9. 10. si spontanea voluntate ad viri coitum B 7.8. coitus B 1; coitu B 9. 10. voluntatem A 4. B 1. 6. furtim om. B 4; forte (fortem B 6) A 4. B 1—3. 5—8, Til., Lind. || 7) convenierit om. B 4. nuptialem A 2.4. B 1—4. 9. 10. desolvatur B 7.8. is] si his A 2. cui] qui B 7; quae B 8. || 8) adulterio A 2.3. B 1—4. 6. dicitur A 3.4. B 6. dicitur — alterius om. B 1. societatem A 2.4. B 2—4. 6—8. permixta] permaneat B 7.8. ad alterius A 4; ad alterius A 3. B 2—4. coniugium A 4. B 1—8. si om. B 8. sociatur A 2. || 9) tertiam om. B 6; tertia B 1; ter quam B 7.8. partem om. B 6; parte B 1. facultatem B 9. 10; facultate B 1; facultates B 6. matrem B 7.8; matre B 6; matris B 10, B 9 h. l. lac.; mariti A 4. utenda A 3.4. B 1. 6; utendi B 10, B 9 h. l. lac. derelinquit B 3. || 11) si] sed B 8; sic B 1. alterum] adulterum B 1. acciperet A 3; acciperit A 4. B 4. 6. 7. 9. 10. ad om. B 1. alia B 1; alteras A 4. transiret B 6. || 12) omnem B 9. 10. || 13) dote A 3.4. sane] tamen A 1. B 5, Til., Lind. a om. A 3. B 4.8; ad B 4. 5. 7. maritum B 5. 7.8. suo om. A 2. 4. B 1—1. 7.8, Bind. || 14) filium B 7.8; filiorum B 9. 10. proprietatem B 7.8. servata om. B 4; sua servata B 3; servatum B 8. || 15) Datum A 2; Dato B 9. 10. sub om. A 2. IIII] III A 3. B 4. id iun. A 2.3. domini A 3.

1) Manus h. l. i. g. Urkunde (Handfeste); cfr. L. Rom. 45, 1; Brunner, Rechtsgesch. der Urkunde p. 221. 270. Pro 'testes' non emendandum est 'testes' — 'testus', ut Bindung proponit. 2) Leo Romanus deest rubrica, quae huic titulo respondeat. Cfr. supra tit. 12, 4; 44; L. Visig. III, 4, 7. 8. 3) Novella, cui tempus adscriptum est quaeque titulo respondente Legis Romanae caret, ad constitutiones quae tit. 24. 42. 74. continentur pertinet; cfr. not. ad hos titulos. Schroeder, Geschichte des chel. Güterrechts I, p. 164. 4) Id est dies 10. mensis Iunii a. 517. Indicia temporis integra non tradun-

LXIII. De¹ his, qui messem in gremiis² furantur.

Si ingenuus est, triplum solvat et³ multam secundum qualitatem personae⁴: si servus, dominus pro eo simplum solvat, et servus CCC fustium ictus accipiat.

LXIV. De³ animalibus in messem occisis.

[1.] Qui in messem suam animal occiderit, solvatur illi prius damnum, quod animal fecit, et ille animal, quod occiderit, reddat.

[2.] Hoc est de maioribus animalibus observandum.

[3.] Ceterum de minoribus illud custodiendum, quod priori lege⁴ constitutum est.

LXV. De⁵ mulieribus viduis, quibus maritorum debita requiruntur.

[1.] Si qua mulier vidua^{**} filios habens, si et illa et filii sui cessionem⁶ de bonis 10 mariti, qui defunctus est, fecerint, nullam ex debito ipsius repetitionem aut calumniam patiantur.

[2.] Si certe praesumpserint hereditatem, debitum paternum simul solvant.

LXVI. De⁷ puellis, quae sine patribus et matribus ad maritum traduntur.

[1.] Puella, quae marito traditur, patrem et fratres non habens nisi patrum et 15

*) et multum nomen solidos XII B 6. **) Burgundia loco vidua B 9. 10.

1 gremies B 5. 6; granariis *ex coniect.* *Til., Lind.* furantur A 3; furati fuerint (dierunt B 10) A 4. B 1—4. 8. 10. B 9 h. l. *inc.*: furatae fuerunt A 1. B 5; furaverint B 6. 7. || 2 Qui messem in granariis furatus fuerit *penultimam ex coniectura* *Til., Lind.* Si quis B 1—4. triplum sic A 1. 2; trigildum A 4. B 1—4. 7. 8; trigildo B 3. B 5; trigildo B 6; trigildum B 9. 10. et *om.* A 3. B 9. et — personae *om.* A 4 20 mult. B 7—10; multum B 1—5. secundum qualitatem personae *soli.* A 1—3. || 3 pro omni B 1. 7. 8. in simplum *vel* in simplum A 2. 3. B 6—10. solvat *om.* B 5. CCC CC B 7. 8; actus B 4. iustus A 3; iustus B 8. ietus *om.* B 5. || 4 messe B 1. 6. *Til., Lind.* occisi B 1. 9. 10. || 5 Quicumque B 7. 8. in messe sua A 2. B 1—4; in messem alienam B 7. 8. occiderit B 4. solvat B 5. illi ille B 1. 7 10. prius *om.* B 6. quod quam B 8. || 6 fecit = quod *om.* B 5. ille *om.* A 4. B 1—4; illi B 6. animal 25 quod] qui animal A 4. B 1; quia animal B 2—4; animal quem B 7. occiderit] fecit B 6. reddatur A 4. || 7 est *om.* A 2. 3. B 6. de *om.* B 6. || 8 illud custodiendum *om.* A 2. 3; illud constituendum B 6. prius A 4. B 1—7; in priore B 9. 10. est *om.* A 2. || 9 a quibus *ex coniect.* *Til., Lind., Glabbe.* maritum B 7. 8. || 10 Si quis A 2. B 7; Si quod B 6; Si que B 5. filius A 3. B 5; filio B 10. si] sic B 4; sed B 7. et si ille filii, *om.* et, B 1; si et illa (illi B 10) filii, *om.* et, B 9. 10. illa] ille B 1—4; 30 illam B 8. || 11 fecerit B 3; fecerunt B 1; facerent B 6. 7. nullum B 2. 7; nulla B 1. 9. 10; solam B 6. debitum A 4. B 7. 8. ipsos B 6; illius B 7. 8. repetitione B 8; reparationem *ex coniect.* *Bind.* calumniam B 1. 6—10. || 12 pacientur A 2; patitur A 1. 4. B 1—6. 8. || 13 certe *om.* B 7; incerte A 4. B 9. 10. *est. de hoc; incerte B 5; incerta B 5.* praesumpserit B 1. 3. paternam B 6; parentum B 1. simul sol 35 vat *om.* B 1. tribulum solvat B 9. 10. simul solvat A 4. B 6. 7. || 14 quae *om.* B 1, qui A 2. B 4. 6; 3; quae A 3. sine se, B 6. in A 3. et *om.* B 10. aut B 7; ad B 5. matribus *om.* B 10. ad *om.* B 7—10. marito B 7—10. marito A 1. B 8. tradatur B 8. || 15 Puella qui B 5. Puella quem B 8. maritum B 7. 8. tradatur B 7. 8. fratres A 3. B 5; fratrum B 6; fratrum B 9. 10. habent A 2; habuerit B 9. 10. patrem] matrem B 5; patrum B 8.

Ver. Nomen *vidua* fortasse, cum in inscriptione *incellae* exhibetur, in tempore adscribenda omissum est. Verbo *hanc* *bona* ad legem *antecedentem* referendum esse, comparato titulo 62, cum *titulus* 12, et 24, demonstratur. (Cf. *Bandus*) l. c. p. 299 sqq. *Habel* l. c. II, p. 42—43. *Legi Romanam rubrica*, quae *hanc* *titulo* *respondet*, desunt. (Cf. *supra* tit. 4.) *Wiblis* l. c. p. 137. 2. *Germanum ad granum* — *manuplas*, *Gärbu*; (Cf. *German.* *Lat. roman.* *Dietsch.* *Handb. d. d. d. d.* ed. 1) l. c. p. 11, 2. 3. *Legi Romanam desunt* *incellae* *pro* *hanc* *titulo* *respondet*. (Cf. *supra* tit. 23, 49. 4. *Delegatur ad tit.* 23, 5. 5) *Legi* *in* *Romanam* *matrem*, quae *hanc* *titulo* *respondet*, desunt. *Legem* *incellam* *esse* *pulo*; neque enim *crediderim*, *incellam* *Legi* *Romanam* *esse* *hanc* *titulum* *praetermissum*, si *omni* in *Libro* *constitutionum* *avassent*, *et* *Legi* *incellam* *facere* *et* *Legi* *Romanam* *compleri* *esse* *videntur*. (Cf. *Schroder* l. c. p. 297; *Stobbe* in *Lehrbuch* *de* *qua* *Dietsch.* *Recht*, I, p. 298.) *Habel* l. c. p. 25. 7) *Legi* *Romanam* *desunt* *rubrica*, quae *hanc* *titulo* *respondet*, *desunt* *hanc* *titulo* *incellae* *tit.* 26. (Cf. *supra* tit. 69. *Concl. extra* 13. *Schroder* l. c. p. 298. *Habel* l. c. II, p. 129. *Rom. l. c.* I, p. 22.)

sorores, de wittimo¹ tertiam partem patruus accipiat, et alteram tertiam sorores sibi noverint vindicandum.

[2.] Si vero puella sine patre maritum accepit, fratres non habens, placuit, ut de wittimo tertiam partem mater accipiat et alteram tertiam proximiores parentes.

5 [3.] Si mater non fuerit, tertiam illam sorores accipiant.

LXVII. De² silvis hoc observandum est.

Quicumque agrum aut colonicas³ tenent, secundum terrarum modum vel possessionis suae ratam sic silvam inter se noverint dividendam; Romano tamen de silvis medietate in exartis servata.

10 LXVIII. De⁴ adulteriis.

[1.] Si adulterantes inventi fuerint, et vir ille occidetur et femina.

[2.] Nam hoc observandum est: ut aut utrumque occidat, aut si unum occiderit, pretium ipsius solvat, sub ea traditione pretii, quae est prioribus legibus⁵ constituta.

LXIX. De⁶ wittimon.

15 [1.] Mulier quae ad secundas nuptias traditur, wittimon eius a prioris mariti parentibus vindicetur.

1 wittimo A1; wittimum A2.3; wictimum B8; wittimon B9.10; wittimum B6; wittimon A4. B3; wittimum B7; wittimon B2; vet B1; wittatamem B4; in B5 h. l. *vastura est.* parte B6. patruum B5.7.8; pater A3; patruus B1. et om. A2.3. B6—10. altera A2; aliam B1. sororis A2.3. B8. || 2 vindicandum B7—10. || 3 sine patrem (patrum B1) A3.4. B1.6—8. marito B6. accipiat A4. B1.8; acceperit B7; accipit A2.3. B2—4.9.10. et fratres (et fratrem B6—8) non habet habuerit B7.8) A2.3. B6—10. placuit *sobus* A1; om. etiam *Bluhme, Bänd.* ut om. A2.3. B7—10. *Bluhme, Bänd.*; et *pro* ut B1.6; ut et A4; et ut B2—5. || 4 wittimo A1; wittimum A2; wictimum B8; wittimon B9; wittimon B10; wittimum B6; wittimon B2.4; wictimum B1; wictimum B5; wittimum A3. B7; wittimon B3; wittimon A4. et om. B8. aliam A2—4. B1—4.6—10. *Bluhme, Bänd.* proximioris A3. B1.8. parentis A3. B8. || 5 fuit A1. B5. *Til.* sororis B8. accipiat B8. || 6 De observandis hoc silvis B9.10. hoc om. B1.7.8. servandum B4. est *soli* A1. B5.6.8. de alteris *add. B7.* || 7 Quicum B6. collonica B1. tenens B1—4.7.8. terrae A2.3; terrenam B3; terram B4. modum res dum B7.8; modo A3. B1. possessiones B1.2.4—7. || 8 suae sui A4; sui B6—8; sua B4. rata A1—3; erratum B4; ratam B1; rectum B5.7.8. sic si B7; se B8. silva B6.10. in se B1. noverunt A3; noverunt A1. B1.5.6; noverit B9.10. dividendum B9.10. Romanum B7.9.10. || 9 medietatem A2—4 et *codd. B.* in om. A1.4 et *codd. B.* et B6; et de B9.10; ex *oe coniect. Til., Lind.*; et in *Bluhme,* servatam A4. B1.2.3.5—7; servaturum B4. || 11 Si om. B6; Si quis B7. adulterantis A3. B7. inventi in evidenter B6. fuerunt B6; fuerant B4. occiditur B6.9.10; occidatur B3, *Lind., Bluhme;* occisus fuerit B7.8. || 12 nam non (nom B5) A2—4. B1—8. hoc om. B1.6.7. est om. A2.3. B6—8. ut om. B4.9.10. aut om. A2; ad B1. occidant B9.10; adulterantes *add. B7.8.* unum om. B5. non occiderit A1. B5. *Til.* || 13 ipsius om. A2—4. B1—4.6.9.10; illius B7.8. solvat—pretii om. B8. sub] ab A2. precio B6; illius *add. B7.* qui B8. est om. B1—4. priore B5. constituta sunt (sunt B4) B1—4. || 14 *Totes titulus deest* B1. wittimon B3; wittimon B2.4.9.10; wittimum A2. B8; wittimum A1. B5.6; wittimon A4; wittimum A3. B7. || 15 Mulieri B8. qui A3. B6—8. tradetur B8. wittimon B10; wittima B9; wittimum A2.3. B8; wittimum A1. B5; wittimon A4. B2—4; wittimum B7; wittimum B6. ei B9.10. a] ad B5.6. priori A2; prioribus A3.4. B2—4.6—10; priorem B5. marito A2. || 16 parentibus om. A2.3. B4. parentibus mariti A1.4. B2—5. vindicetur 15 indicitur A2.

1) *Wittimon est nuptiale pretium; cfr. supra tit. 12, 52. Wackernagel l. c. p. 103.* 2) *Legi Romanae deest rubrica, quae huic titulo respondeat. Cfr. supra tit. 13, 51; L. Rom. tit. 17, 5; Bauling l. c. p. 28, not. 38; Group l. c. p. 342; Saleilles l. c. p. 90 sqq.* 3) *Cfr. supra tit. 38, 8.* 4) *Cfr. L. Rom. tit. 35. De adulteriis; cfr. L. Baine, 8, 1; L. Visig. III, 4, 4. Rosenthal, Rechtsfolgen des Ehebruchs* 5) *p. 49 sqq.; Brummer l. c. p. 339; Ficker, Erbenfolge l. c. p. 44.* 6) *Cfr. supra tit. 2.* 6) *Legi Romanae deest rubrica, quae huic titulo respondeat, cfr. tit. 66, 86; Const. extrac. 13.*

[2.] Si vero tertium maritum accipere voluerit, wittimon, quod maritus dederit, mulieri proficiat.

LXX. De¹ furtis.

[1.] Si ingenuus aut servus furtum simul fecerint, ingenuus tripulum solvat, quod furatum est, si tamen capitale crimen non fuerit; servus vero fustuario supplicio⁵ deputetur.

[2.] De his vero causis, unde hominem mori iussimus, si in ecclesiam fugerit², redimat se secundum formam pretii constituti ab eo, cui furtum fecit, et inferat multae nomine solidos XII.

[3.] Si vero minora furta, id est: porcum, vervecem, capram, apem involaverit, 10 solvat multae nomine solidos III.

[4.] Si violentiam³ fecerit, solvat multae nomine solidos VI.

LXXI. De¹ his, qui furta componunt.

[1.] Si quis inconscis iudicibus de furto, quod ipsi factum est, crediderit componendum, poenam, quam fur subiturus erat, ipse suscipiat. 15

[2.] Si quis sane locum iudicis tenens inter supradictos componere voluerit, inferat multae nomine solidos XII³.

LXXII. De⁶ feris pedica.

Si quis pedicam feris fecerit extra culturas et in deserto posuerit, et in ea aut

1. Tertio marito 11. B3. accepit B8-10. voluerit|deliberat 14. B2-6,9,10. *Blahme*: delib-
 herat B8; deliberaverit B7. deliberat|ut *abd.* B2-4. wittimon 11. B2-4; wittimon B10;
 vittimon B9; wittimon 12.3. B8; vittimon B5; wittimon B7; witemon 11; vittimon B6. quod|
 quam 12.3. dedit 14. B7. || 2 mulier B4; muliere B8. proficiat 12. || 4 simul| semel
 B9 10. in tribum B8; tribum 13. B6,9. quod| quantum 14. B1-4. || 5 si servus 13. vero
 11. 14. iustitiam 11. 1. B1-6; iustitiam B7,8. supplicium B7,8 || 6 deputat B1-4; de-
 putatur B7. || 7 homine B1,6,10. B9 *h. l. lac.* ecclesia 14 B1,6-8,10. B9 *h. l. lac.* || 8 re-
 dit 13; redimat B5,7,9 10. forma B1,8. pretia constituta B8; precium constitutum B6; pretii con-
 stituta 12. *ab. ad.* B8. cum B6-8. cum| cuius B6; qui B1-4. fecerit B1 || 10 minore B6;
 secunda B7,8. furto B1-5. id| ac B6. vervecem| ser 11. *Tit.* vervecem 12.3. B6,9,10. *Blahme*.
Bind.; vervecem 14. B5,8; herbicem B1-4,7. *Lind.* aut capram B6. apem om. B8. || 11 III| VIII 30
 B1 XII *h. l.* 4 || 12 14 *dicta* B7. violentiam 14. solvat interat 14. VI| X B3. || 13 furta|
 14. *abd.* furtum suatum B4. 11 B1-3. *Tit.* *Lind.*; furto 12,3. de furto furtum B6,8. B6-10.
l. lac. componat B4 || 14 innoctens B1,8; inconscis B6. iudicem ibi B8. de furtum quod
 fecerit quod 14. de furtum quod B1,6,8; de furto quod B2-4. ipse B6,8. crediderit| reddiderit
 12 || 13 *l. lac.* fero B6. fuerit *om.* *abd.* B9 10. subitum| solutum 12. *bind.*; solutum 13. ipse 35
 11. B1,6 || 16 *cultra* B1. *inter*| si intra B4. in 12 superdetos B6. interat om. 13.
 18 *l. lac.* *cultra* *om.* 11. B5 *habuit.* pedicam B5. Si quis pedicam teris ponens damnatum in
 talia 11 14. *Tit.* De his quod 181 qui *Blahme* pedicam feris fecerit *interat Lind.* extra culturas
 B1-4. *Lind.*, *Recher.* De his qui pedicam ponens extra clausuram damnatum intulerit B6.
Lind. *interat* 8; que feris in B8. *cultra*. Si quis componit in 12.3. B7,9 10. *bind.* *cultra* *encl. posita* 10
 11. 19 si non accepit om. B6. pedicam *h. l.* om. B7 10. pedica 11. furis om. 12,4. fuerit
 om. 13,4 B1-10. *cultra* B1,8. *cultra* B9 10. *cultra* 14. in deserto 12,3. B8-10. insertum
 B6. pedicam ponens *componit* B7,8. B7-10. in eo 11. B5. in eam B6-10. aut *om.* 11. 3. B5.

1. *Leg. Romanae dicit cultrae quae hanc titulo respondeat. (Cfr. Const. extra, 3, supra p. 44, not. 1.)*

2. *De culpa ecclesiastica. (Cfr. Willel. I. c. p. 374, Richter-Dies, Kirchenrecht, 307.)* 3. *Cfr. supra* 15
 10. 9.

4. *Leg. Romanae dicit cultrae quae hanc titulo respondeat, (Cf. Const. prim. 3, 3; Const. extra,*

11, 11. Inst. (Aldobert, reg. c. 3, cfr. LL. Cap. 1, p. 3. L. Ruman. 2, 13.) 5) *Cfr. Const. extra* 2.

6) *Leg. Romanae dicit cultrae quae hanc titulo respondeat. (Cfr. supra tit. 46)*

homo aut animal fortassis incurrerit, ei, cuius pedica fuerit, nihil penitus calumniae moveatur.

LXXIII. De¹ caballis, quibus ossa aut scindola ad caudam ligata fuerint.

[1.] Seu in eo loco inventum, in quo damnum faciat, sive extra damnum, et pavore ipso aut periclitatum fuerit aut eversum animal aut debilitatum, in potestate sit domini, cuius animal fuerit, utrum ipsum recipere velit et alium*, aut si suum recipere noluerit, eius meriti aestimationem habeat, aut duos tales caballos ei cuius fuerit dari iubemus ab eo, qui contra interdictum nostrum hoc praesumpserit admittere: qua poena ingenuos teneri iubemus.

[2.] Ceterum si servus hoc facere praesumpserit, CC fustes accipiat, et in potestate sit illius, cuius caballus est, utrum ipsum recipere velit; cui** si displicerit, praestita, sicut dictum est, de servo ultione, dominus servi caballum eiusdem meriti, cuius ille fuit, qui debilitatus dicitur, cogatur exsolvere; simili de equa conditione servata.

[3.] De caballo etiam curtato similis poenae servanda conditio est.

*) et alium] sic B6.9.10; an alium A1.2. editiones omnes; aut alium A4. B7.8; animalium A3. B2-5. **) cui se displicerit B9.10; cui displicerit (displicuerit A3) an alium A1-3. Tll., Bind.; cui se (sit A4. B5) animalium (animal B8) displicerit A4. B5.8; cuius si animal displicerit B7; cuius et animalium si vero ei displicerit B6; quod si animal displicerit B2.4. Lind., Bluhme.

1 fortasse A4. B1-4.6-10. incurserit B8; incurrit B6; incurret B5. ei] eius A2-4. B6-8; his *rel* is B1-5. pedicam B1.7.8. calumpnia A2. B1.5.8; calumpniam A4. || 2 moveatur] patitur A4. B1-5.7.8. Tll., Lind., Bluhme. || 3 Totus titulus deest B1. quibus ossa om. B8. oss A4. B2-5.9.10; hos B6.7. Verba aut - fuerint *ad contestum pertinent* in B8. scindola] sic A4; scindola B5.9.10; scandola A3. Bluhme, Bind.; scandala A1.2. B3.6.7. Tll., Lind.; scandula B2.4; escandula B8. ad] aut A2. B7.8. cauda A2-4. B2.4.9.10; cautam B8; gantum B7; cauda (cautam B6) eius B5.6. legatum A4; ligatum B8; ligatum B6.7. fuerit A3.4. B2-4.6-10; fuerit B5. || 4 Seu] Si A1.2. B4.5.7.8. eo om. B6. inventum] fuerit *add.* B7.8. in quo] in quem A4; in qua B6; quod, om. in, A1. B5.7.8. Tll. sive] sibi B7.8; sibi et B2-4. || 5 ipso] ipsius B7.10. animal *ante* fuerit *habent* A1. B5. Tll., Lind. reversum B9. aut debilitatum om. A2.3. B6-10. potestatem A3. B8. Bluhme. || 6 in cuiusdam B8. fuerit] *h. l. repetit verba:* aut eversum animal in potestatem sit B8. ipsum] ipse A2.3. B10. recipere] repperi B8. aut] et *ex coniect. add.* aut si om. B7.8. suum om. B8; suo A4. ad se *add.* B7.8. || 7 noluerit] voluerit B3.4.7. aestimatione A3; B2-4.7.9.10. Bluhme; estimatione B8. habita B2-4.7-10. Bluhme; habitat B6. aut om. A4. *cond. B.* Bluhme. tales caballos ei] sic A1. Tll.; ei tales caballos B9.10; talis caballos, om. ei, B5; ei (om. B4) caballos alios A4. B2.4. Bluhme; ei caballos, om. tales, A2.3. B6.8. Lind.; alios tales caballos ei *ex coniect. Lind.* fuerat B7.9.10. dare A2.4. B2-10. || 8 eo] eum B6. praesumpsit A3. B9.10. admittere - praesumpserit (l. 10) om. B5. quia B9.10. quo A3; qui B4; quam B7.8. || 9 poenam B7.8. ingenuus A3. B7.8; ingenuis A4. tenere A3.4. B2-4.6. 9.10; terri B7.8. || 10 fecerit et B6. fustes] fustis B5.6.10. B9 *h. l. lac.*; fustibus A3; fustis ictus B3.8. Bluhme; fustium hietos (hictus B7) A4. B7. potestatem B7.8. || 11 illius om. B3; ipsius B4. recipere] accipere B10, B9 *h. l. lac.* vellet B2-4. || 12 praestita] praestet aut B5; praestitum B2-4. servum B8. ultionem B2-4.6-10. dominus] autem *add.* A1.3. Tll., Bind. servi om. B5. caballi B6 || 13 eiusdem] eius B5. fuerit B7.8. qui om. A2; que B6-10. quod B2-4. debilitatum B2.4; debellatus B8. dicitur om. B5; dicitur A4; domino B9. de equa de ea quam B8; de ea equatione, om. conditione, B9.10. || 15 tota paragraphus 3 deest A4. caballum B7.8; caballos B6. scurtato B2; scurtatum B5; escortato B3; escortatum B7; escortatum B6; scurtato B4; scurtatum B10, B9 *h. l. lac.*; cortatum B8; cortati A3. simili B2-4.6.9.10. poena A2. B2.4. 6.8; poenam B7; poene A3. servanda om. B5; servata B2.4.6.9.10; servanda B8. conditione A3. B2-5; conditionem A2. est *solus* A1; om. A2.3. B2-6.9.10; teneatur B7.8.

1) Cfr. L. Rom. tit. 29: De caballis, quibus ossa aut scindola ad caudam ligata fuerint: L. Vesp. VIII, 4, 1. 12. 13.

LXXIV. De¹ viduis et filiis earum.

[1.] Anteaets quidem temporibus emissa generaliter lege² fuerat constitutum: ut, si mulier, defuncto sine filiis marito suo, ad secundas nuptias non transisset, tertiam hereditatis eius usque in diem vitae suae propriis utilitatibus vindicaret; sed nunc ex ipso eodemque titulo cum obtinatis populi nostri adtentius universa tractantes, generalitatem praedictae legis placuit temperari.

Quapropter iubemus, ut illa tantum vidua hanc, de qua loquimur, in hereditates mariti accipiat quantitatem, quae patris aut matris non habuerit facultatem, aut si ei maritus suus aliquam, in qua vivere possit, successionei suae non donaverit quantitatem.

[2.] Quaecumque³ sane mulier, coniuge suo in fato conlapso, ad secundi mariti vota non ierit, ac si eam adulti iam filii secum esse noluerint, hac ratione cum eis defuncti mariti dividat facultatem, ut, si unum filium habuerit, praedictae substantiae tertiam consequatur; si duos aut tres vel quatuor aut plures erunt filii, quartam accipiat portionem, quam tamen post obitum eius ad filios ipsius placuit remeare.

[3.] Si⁴ quis, defuncta uxore sua, de qua filios habet, ad secundas nuptias ierit et ex ea quoque muliere habens filios moriatur, id placuit observari, ut relicta eius non de privignorum suorum portione quidquam sibi aestimet esse donandum, sed de filiorum suorum proprietate designatam superius accipiat portionem.

¹ *Totes viduas deest B1. Hanc rubricam exhibent A1, B5; in reliquis codicibus initium contextus usque ad verbum temporibus A4, B2, 4, 6—10, vel usque ad verbum constitutum A2, 3, Buid, rubricae vero est. 2 De anteaets (antelictis) B3, B2, 4. quidem om. B5; quibusque B2, 4, 6, 8. exvidens emissa B6, emisse A2; omnia A4. ierit B7. constituta B8. || 3 defuncta B2, 4, 8. filios B6. a marito B4; maritum B8. suo om. A2; suum B8. transierit A4, B7. || 4 in die A3, 4. utilitatibus hereditatibus B9, 10. vindicare A1, B3, 4, 6; vendicari B5; vindicari A3. || 5 ipsum B5, 7, 8. titulo om. A2, 3; titulum B7. titulo—populi om. B8. generalitatem] quantitatem *ex errore inserto* Tl. || 6 temperare B6, 8. temperare A4, B2, 4. || 7 quapropter B6; quia propter B5. ut om. B6. illam B8, 10. viduam B7, 10. hanc om. B7, hac B8, hae B6. in om. A2, 3, B5, 7—10, Buidae, Buid hereditatis A2, 3, B5, 8. Buid, Buidum; hereditatem bis B6; hereditatibus A4, B2, 4, 7 hereditate *ex contextu* Tl., Lind. || 8 patres aut matres A3; patrem aut matrem B7. habuerint A2, 3, B2, 4, 5, Buid; habuerunt B6. || 9 aliqua B8—10. successionei A4; possessionis B7, 8. suo B6, 8. || 10 Quaecumque B4, 8. coniugio B7, 9, 10. sua A1, B5; suae B4. facta A4, B5, 10. facta A2; facta A3, B2, 4. conlapsum B7, 8. secundum B9, 10. || 12 votam A4, B7. non pot. A2, 3, B5, 7, 8. pot. B6. pot. aut B2—4, Lind; hanc B8. si om. Lind.; sic A1, Tl. cum om. A1, B2, 5; cum A1, in B6; cum ea B9, 10; eius *ex contextu* Tl., Lind. filie B5, 6. nuberit A3, B5, 8. nuberent B6. hae hae B9, 10, ac A3, B8; hae si A4; aut si, pro hae, B2, 4. rationem A3, 4, B2, 4, 6, 10. cum om. cum om. B2, 4, emittit B9, 10. || 13 dividant B7. ut] aut B2—5. habuerit B4. praedictam B10. || 14 consequatur om. B6; consequantur B4. si om. A4, B2, 4. duas om. A4, B7. aut III] A2, B9, 10. vel plures A4, B2, 3, ut plures B4. erunt om. A2, 3, Lind. aut B4. illa] qui add. B2, 4. accipiant A1, 4, B2, 6, 9, 10. || 15 quam] quantam A3. 16 Si quis Sicut B6. suo B9, suo om. B2—5. de om. B3, in A1, B2, 4, 10. illam A3, B8. habuerit B9, 10. non om. B8; non B4, 6. genuerit B7. || 17 et ex A2, 3, B7, Lind. ex om. B7. mulierem B5, 6, 9, 10. mulier B7, 8. filius A2, 3. observare A3, 4, B5, 8. ut om. B4. || 18 de esse A1, 4, B5, 7, 8, ex *ex contextu* Tl., Lind. privignorum A3, 4, B2, 5. omnia om. B8, 9. non add. A2, 3. portionem A2, 4, B5, 10. aestimet A1, 4, 6, B2—5, 7; aestimantem, om. esse, B9, 10; vestimentis et, om. esse, B8; sustinet B6. donando B7; donandi B8. || 19 suorum om. A2, 3, B6. proprietatem A2, 4, B6—8. designatum B8; designata B7, 10, B9 h. l. lac. accipiant A4, B2—4.*

¹ *Lex Burgundica deest rubrica, quae hanc titulum respiciend. Novellam tituli 62. partem esse solam novellae hanc tituli 44. sectionem esse partem novellae tituli 44. membra potest esse addita, novella tituli 62. Cfr. supra tituli 34. 12. adnotanda l. v. p. 238. Habita l. v. p. 26. 2. *Lexiditae* tituli 42, 1. 3. Cfr. supra tituli 62. p. 127. partem respiciend. partem consequenter Cfr. tituli 39. 1. Cfr. supra tituli 4, 2.*

LXXV. De¹ hereditate inter nepotem et amitam dividenda.

[1.] Oportet eas causas prolatae legis aequitate distingui, quae prioribus non docent constitutionibus terminatae, ne aut heredes in praesenti negotio ordinem adeundae successioneis ignorent aut iudicibus competens deesse videatur instructio.

Idecirco si filius, patre* superstitute, habens filium* in fata discesserit sororemque reliquerit, et pater, de quo loquimur, debitam filio facultatis suae dederit portionem², et ex ea, quae ipsi competeat, substantiae quantitate de hac luce discedens non aliquid speciale decreverit inter filium filii et filiam, salva medietate, quae minoribus partibus ex paterna successione debetur, altera substantiae ipsius medietas inter nepotem et filiam aequaliter dividatur.

[2.] Quod si filius, de cuius posteritate tractatur, omnia cum patre indivisa possederit, eodem mortuo medietas nepotis partibus sequestretur; altera medietas cum filia et nepote aequo ordine dividatur.

[3.] Et ne forte litigandi ex hoc eodemque titulo non sublata relinquatur occasio, seu una, sive duae aut plures venerint filiae, eam quam superius statuimus formam

* patrem superstitem habens, *om.* filium, A 1; patre superstitute (superstete A 3) habens, *om.* filium, A 2, 3.

1 *Totus titulus deest B 1. Extat pro parte* (— reliquerit l. 6) *in C 2: LXXXIII. Amitam dividendam de hereditate inter nepote et amitam. De in, rel. om., B 4. hereditate om. h. l. A 1—3. B 2—10. nepotes* 20 *A 1. B 5, 6; nepote B 2, 3, 9, 10. et] vel B 9, 10. amita A 1, 4. B 2, 3, 9, 10; amitam A 3. dividenda om. A 1—3. B 2, 3, 5, 8—10; ereditas dividendas B 6; hereditatem dividendam B 7. || 2 prolatae C 2. equitatem B 6—8. quae om. C 2; qui B 4, 6. prioribus] proprias B 6; pro regibus C 2. docentur] docent B 7; ducuntur B 8; ducuntur B 5; ducuntorum B 2—4. || 3 terminatae] terminatae B 10; termina tenent (teneant B 7, 8), *om.* ne, B 6—8; terminatione, *om.* ne, C 2. aut] ut B 7, 8. heredis A 3, B 8. in *om.* 25 *B 4. praesentia B 8. negotium B 7, 8. ordine A 2, 4. C 2. adeundae] adeundi A 3; adeunde B 5; ad eundem A 4. B 6, 9, 10; ad eum B 8; ad eorum B 7; adeo unde C 2. || 4 successioneis B 7; subcessionibus B 9, 10. C 2; successioneem B 6. ignorant B 6—8; ignoret C 2. deesse] detestasse A 4. B 2—5. || 5 patrem B 7, 8. patris superstitis C 2. superstate B 6; suprastrate C 9, 10. filium] sic B 7, 8, 10, B 9 *h. l. lac.*; filio B 5; filios A 4. B 2, 3, 4, 6. C 2. *Lind., Bluhme;* cum filio *ex coniect. Til.* fata] facta A 2, 30 *B 2—4. decesserit B 8. sororeque B 7; sortemque A 2, 3. de quod A 3; de qua B 5—7. || 6 debita A 4. B 6; debitum B 8. filio] suo add. B 4; filiis B 8, 10, B 9 h. l. lac.; filii B 7; filium B 6. facultates B 5. dederat B 8. portione B 9, 10. portionem — substantiae *om.* B 4. et *om.* B 6—10. || 7 quae] qua A 4; quam B 2, 3; qui B 6. ipse A 2—4. B 7, 8; ipso B 6. quantitatem A 4. B 2—4, 6—8; aequitate B 5. || 8 speciali B 2—6; specialem B 7; spetiem B 8. decreverint A 4. B 2—4; decreverunt B 5. 35 *fili] om. A 2, 3; filie B 6. filiam] suam add. B 8; filia A 2. salvam A 4, B 3. medietatem A 4. B 6—8. quae] qui B 5; quem B 8. minoribus] minor A 4. B 2—4; moris B 8; memor B 6; minorum B 5; minoris ex coniect., a *Bluhne proposita, Buid.*; nepotis *ex coniect. Bluhme.* partibus] partis B 9, 10. || 9 paterna] patre genere B 7; paternos B 8. successioneem B 6, 7; successioneis B 8. debitor B 8. alteram B 2—4; alteras B 8; aliter A 2, 3. substantia A 4, B 6; substantiam B 2—4. ipsi B 4. nepote B 6; 40 *nepotis B 5. || 10 filia B 6; filium A 1—3, B 5. || 11 posteritate] potestate A 1, 4. B 2—4. Til., Lind.* potestatem B 5; potestatem hereditatem B 6; posteritatem B 7, 8. tractatur omnia] tractatu romana A 2. patre *om.* B 4; parte A 3; pater B 5. possiderit A 2, 4. B 2—4, 6, 8. || 12 eundem B 6; eadem B 5. mortuum B 6—8. medietate B 9, 10. nepotis sic A 1, 4; nepotes A 2, 3. B 5, 6, 8; nepotibus B 2—4, 7, 9, 10. partibus] patribus A 4. B 6, 7, 9, 10; patris B 2—4. siquissestretur B 6 altera] alia A 4 cum 45 *om. A 2. filia] filias A 1, 2; filiae A 3. || 13 nepotem B 7, 8. || 11 ligandi B 9, 10; litiganti B 4; litigantibus B 8; diligendo B 6. titulum B 7, 8. non om. B 8. sublatam B 8; sublata B 9, 10. || 15 seu] si B 7, 8. sive] seu A 4. B 2—4. aut *om.* A 2, 3. B 6, *Lind.*; vel B 5, 9, 10. pluresve *ex coniect. Buid.* venerunt A 2, 3. B 6; venierunt B 5; erunt A 4. B 2—4, *edd.*; erant B 7. filiae] filii B 5, 8; filium B 6. cum] cum B 8; in cum B 6; aut A 2 que superioribus B 7. formam *om.* B 8; forma B 7.*****

1. *Constitutio huius tituli, cui deest rubrica respondens Legis Romanae, ad convergentes titulos 14 51. edita est. Cfr. tit. 59, 78. Schroeder l. c. p. 322; Ficker, *Einwölfulp l. c. l. p. 271.* 2. *Cfr. supra tit. 51, 1.**

placuit observari*, id est: ut medietas filiabus, medietas nepoti aut nepotibus ex filio adquiratur.

[4.] Verum si, defuncto, ut dictum est, patre, filius non puerum heredem reliquerit, sed puellam, et sorores suae superfuertint genitoris, ita ius vindicandae successions obtineat, ut, portionis paternaе quantitate contenta, altera medietas ad suas amitas, 5 quarum supra fecimus mentionem, ex lege perveniat, neque exinde quidquam sibi aestimet vindicandum.

LXXVI. De¹ wittiscalcis.

[1.] Comitum nostrorum querela processit, quod aliqui in populo nostro eiusmodi praesumptionibus abutantur, ut pueros nostros, qui iudicia exsequuntur, quibusque 10 multam iubemus exigere², et caede confidant et sublata iussu** comitum pigra non dubitent violenter auferre.

Qua³ de re praesenti lege decernimus: ut quicumque post haec pueros nostros ceciderit et insolenter abstulerit, quod ex ordinatione iudicis docebitur fuisse praesumptum, tripla satisfactione teneatur obnoxius, hoc est: ut per singulos ictus, pro 15 quibus singuli solidi ab his inferuntur, ternos solidos is, qui percusserit, cogatur exsolvere.

* In hoc verbo desinunt partes Parisiensis codicis B 4. (fol. 120): nec alia supersunt, nisi quae a titulo 85. fragmenta Masei Britannici continent. ** sublato iure A 1.

1 observari] so A 4: observare A 1. B 2-5, Tll., Lind., Bledane: custodiri A 2. B 9, 10. Bnd.; custodire A 3. B 6-8. medietas filiabus om. A 1. B 5. filiabus] filiis A 4. B 2, 3, 6, Tll., Lind., nepote 20 A 1. B 6-8, nepotis B 3. aut] ut B 6. | 2 filium B 7, 8. | 3 filium B 7, 8. | 4 2 filium B 7, 8. | 5 Verum om. B 7, 8; vero B 5. | si] sed B 7, 8. defunctum B 7, 8. ut dictum om. B 5. patrem A 4. B 2, 3. 7, 8. pater B 6. filius B 2, 3, 7, 9, 10. puerum] ex puerum B 7: fuerunt B 5. reliquerit A 3. B 8-10; relinquunt B 5, 7. | 4 sed] et A 2. puella A 2, 3. B 6, 9, 10. sororis A 2, 3. B 7, 8. suas B 6; sui B 8. suae - genitoris om. A 2. supermerant B 6 genitoris sic A 3. B 2, 3, 6, 8-10; genitores A 4. B 7; gene- 25 ratorea A 1. B 5; genitori ex coniect. edd. omnes. ita ius] ita vos A 3; ita ut ius A 4. B 2, 3; ita eius B 6-8. ita et eius B 10; ita ut eius B 9; ita iussimus B 5. vindicandi A 4. B 2, 3. successiones A 1, 4. B 5, 9, 10; subcessionibus B 7. | 5 obtineant A 2. B 10; obtineant A 3; illius tenet B 6. ut portio] - contenta om. A 4. B 2, 3. ut om. B 6. aut B 8. portiones A 2. B 5-7, 9, 10. quantitate B 6-8. | 6 iussimus B 10. B 9 h. l. lac. aestimet] sic B 6; aesti- 30 met et A 1, 2, 4. B 2, 3, 5, 8-10. extiment A 3; aestimant B 7. | 7 iudicandum B 2, 3. | 8 wittiscalcis] = 11. wittiscalcis A 2, 3; wittiscalcis A 4; wittiscalcis B 2, 8-10; wittiscalcis B 7; wittiscalcis B 3; wittiscalcis B 6; wittiscalcis B 5; wittiscaballis B 1. et qui eis violenter fecerunt] add. B 7. Bledane. Verba contractus Comitum - processit cum cubrica conungunt B 7, 9, 10. | 9 comitum] cum A 4. B 1-3, 5. querelata B 1, 3. alique B 6, aliquid A 2. B 7, 8. aliquid A 4. B 1. | 10 praesumptionibus 35 B 1. ut] et B 1. qui] que A 4. B 6. in iudicia A 3. exercentur B 6, exiguntur B 8. quibusque] quibus A 3, 4. B 1-3, 9, 10; que B 6. quocumq] B 7; quocumq] B 8. | 11 multa A 3, 4. B 1, 3, 6-10. | 12 iussimus B 6-10. cogere A 3. B 1-3, 5, 7. coede A 1, 2; caedi B 8. confident 9, 10. sublata A 4. sublata A 2. iussu] = B 5. add. om. iussu A 4. B 6, 8, 10. B 9 h. l. lac.; iussu B 7. iussa A 2, 3. B 1, 5. portio] = B 6. | 12 delatantur A 2, 3. violenter B 7. offerre B 9, 10. | 13 De qua] 10 A 2, 3. = om. B 7. rem B 8. decernimus E 7. posthae B 6, 8-10, hac, om. post. B 7. pueros nostros B 5. pueros nostros] comitum B 6. A 4. B 1, 3, 6, 10. | 14 cadent] A 4. ceciderint A 2. occiderit B 1, 5. Lind. ceciderit A 3. et om. A 4. B 1, 3. insulenter A 4. saltem B 8. abstulerit A 2. ordi- 40 natione B 1, 5, 9, 10. iussu] = om. B 6. praesumptio B 6-8. | 15 triplam A 4. tripla A 3. B 7, 8; tripla B 6, 7. satisfactio] = A 4. E 7. ut om. E 5. aut B 7. per] pro A 4. B 8. super E 9, 10. | 16 iussimus B 5. iussu] = om. B 6. | 17 iussu] = om. B 6. | 18 iussu] = om. B 6. ab his] ab his A 4. B 1, 3, 7, 8. alius B 5; alius B 6. A 1. B 10. B 9 h. l. lac. = om. alius et coniect. Bledane. iudicantur A 2, 3. Bnd. ternos A 3. comitum E 1. =] que B 6. processum] = B 6. cogatur] = tripla p. 101. A 1. om. B 6.

1 Cfr. L. Rom. tit. 39. De apparitionibus. Inserta est optata hanc constitutio pro alia constitutione quae in Libro consuet. nobis non tradita. Cfr. supra tit. 49, 4. Const. ceterae 2. 2) Sunt wittiscalcis 50 (Wittiscalcis). Wittiscalcis l. c. p. 409. Sicut l. c. l. p. 68. nomen proprium 'Wittiscalcis' l. m. c. 67. C. XI. tit. 3. 3) Cfr. supra tit. 5, 1.

[2.] Ea etiam, quae fuerint violenter erepta, tripla novigildi solutione reddantur, ita ut multam nobis debitam praesumptores solvant.

[3.] Mulieres quoque, si wittiscalcos nostros contempserint, ad solutionem multae similiter tenebuntur.

5 [4.] Nam statutam districtionis formam volumus ita custodiri, ut pueri nostri, periculi sui memores, providere curabunt, ut non amplius in quibuscumque causis, quam fuerint ordinati, praesumant. Nam ut iniurias eorum iussimus vindicari, ita in se distringendum esse non dubitent, nisi omni diligentia quae sunt praecepta servaverint.

Datum V. kalendas Iulias. Probo viro clarissime consule¹.

10

LXXVII. De² inscriptionibus.

[1.] Quotiens servus, vocatus in crimine, necesse est, ut iudicii sub inscriptione tradatur, haec habendae discussionis forma servabitur: ut servi domino tantum* pretium numeretur; et si servus obiectum sibi crimen sub tormentis fuerit** confessus, solidi, qui inflati fuerant, accusantis** partibus reformentur, servus morte debita con-
15 demnetur. Quo*** facto, criminosi servi dominus eum, qui rem perdidit, simpla solutione legibus reddat indemnem***.

* statutum B7—10. ** ab eo conscius alicui inflati fuerunt accusantur B6. ***) Quo facto — indemnem soli B9. 10 *praebent*.

1 Ea *om.* B7; *Eam* A4. B1—3. quae *om.* A4; qui B1—3. 7. fuerit A4. B2. 5. excepta
20 A2. 3; erapta B1; erupta B3. tripla *om.* A4. B1—3. 5; trebla (*vel* trepla) A3. B7—9. novigildo A4; novigilde B7; novigeldo B2. 3; novegilde A2. B10; novegilde B5; novigeldi B8. solutionem B2. 3. 5. 7. reddatur A3. 4. B1—3. 5. 6. || 2 multa A2. 3. B1. 6—10. debita A2. 3. B6. 7; debitam *om.* B8. praesumptoris A3. 4. B6—10; praesumpturis B2. 3; praesumpturis B1. exsolvant B7—10. || 3 Mulieris A3. B1. 6. 8. si] seu A3. wittiscalcos] *sic* A1; wittiscalcus A2. 3; wittiscalcos A4; vitiscalcos B10, B9 *h. l. lac.*;
25 vitiscalcus B5; vitiscalcum B2. 3; bitiscalcum B1; svitiscalcus, *om.* si, B8; svitiscalcos, *om.* si, B7; otescalcos B6. nostrum B1—3. contempserint B5; contenserit B6. a (ad B6) solutione B1. 6—8. multa B7. 8; nostrae multae B3. || 5 Nam] *ut add.* A4. B1—3. 5. 7. 8. 10. *Bluhme, Bind., B9 h. l. lac.*; *ut, om., nam, B6. statuta* A2—4. B8. 10, B9 *h. l. lac.*; statutum B1. 7; testatum B6. districtionis A4; distinctionis B3; districtionem B10, B9 *h. l. lac.*; dispectionis B6. forma B1. 7; firma B8. volumus B1. 2; volumus
30 A3. ita *om.* B1—3. 6. custodiri *om.* A2. 3; custodire A4. B1—3. 5—10. *ut om.* B1. 8, *Bluhme, Bind.* || 6 periculis B6. 9. 10. sui] nostri B5; vim B6. memores] memoris A3. B7. 8; ut memores B2; in memores B1. 3; in minoris B5. providere] procedere B8. curabuntur A4. B1—3. 5. ut] et B3. quibuscumque, *om.* in, B6; in quibus B7. quam] quem A4. || 7 fuerunt B5; obplicitam *add.* B7. ordinatum B8; ordinate B6. praesumantur B5. iniuriis B8; iniuriis B7; iniuriarum B9. 10. carum B8.
35 vindicare (*vel* vendicare) A3. 4. B1—3. 5—8. in] ut B1. || 8 distringendi A2. 3; distringendus B6. cum omni A4; omnis A2. 3; omnem B6; omne B5. diligentiam B6—10. servarint A2, *Bind.*; servarent A3; servabant A4. B1—3. || 9 *Subscriptio* *om.*: *dat v kl iul (iul. A3) pto (probo. A3) v e c c e om. A2; soli* A2. 3 *habent, deest etiam Til. Lind.* || 10 servorum *add.* B7, *Bluhme* || 11 servos A2. 3. B5. vocatus *soli* A3; vocatur *rell. codd., edd. omn.* crimine] et *ex emendat. add. Lind., Bluhme, Bind.* iudicii] *sic* A1. 2; iudicio A4. B1—3. 5. 6. 9. 10, *Lind.*; iudicis A3. B7. 8. sub *om.* A4. B7—10; ubi A3. subscriptione A4. B7. 9. 10; inscriptionem B1. 6. || 12 habenda A2. 3; habendi A1 B5. 8; habentes A4. discussione A2; discussionibus B7; disctionibus B8; in discriptionem B6. forma *om.* B8. subiectum B1 || 13 et si — crimine *om.* B8. et] ut B1. si *om.* B6. servo A3; servum B1. subiectum A3. 4. B1—3. 6; in obiecto B9. 10; in oppieto B7. crimine B6. tormenta A4. B6—8;
45 tormento B1—3. 9. 10. || 14 solidi — accusantis *om.* B8. qui] v B7. fuerint B1. 3. 7. accusantes A2. B9. 10. reformetur A4. B8. servos A3. mortem A4. B8. debitam A4; debito A3. de vita B1. || 15 facto *ex emend. Bluhme, Bind.*; facti *codd.*

1. *Id est dies 27. mensis Junii a. 513.*

2. *Constitutio huius tituli, cui rubrica Leges Romanae, quae respoudeat, deest, novella ad titulum 7. est.*

[2.] Verum si in questionem missus nec convictus fuerit nec confensus, datam in pretio eius pecuniam servi dominus retinebit et servum recipiet innocentem.

[3.] Praeterea multorum relatione comperimus, in populo nostro huius consuetudinis ordinem fuisse hactenus custoditum, ut praemium, quod pro iudiciis¹ cuiuscumque furti vel sceleris aut promittitur aut infertur, utriusque partis reformarit inflatio. Ideoque rectius visum est, ut consuetudinis huius superfuitate remota, si in eiusmodi causis ingenuus vincitur, et solutionis et iudiciarum integra sustineat ex lege dispendia, salvo eo, quod de reseccandis servorum criminibus praecedentium legum statuta iusserunt.

LXXXIII. De hereditatum successione.

[1.] Adtentius pertractantes statuimus: ut si pater cum filiis sortem suam dividerit, et postea mori filium vivo patre contigerit sine filiis, pater voluntate filii integram usufructuario iure vindicet portionem, quam inter filios et nepotes ita moriens dimittat, ut quanti nepotes ex uno filio fuerint, qui patrem non habent, portionem patris sui vindicent, qualem pater eorum habiturus erat.

In questionem] *si* A 1: inquisitionem *vel* inquisitionem] A 4. B 1, 5, 9, 10: cum inquisitionem B 6: inquisitione A 2. B 2, 3, 7. *Bomb.*: in quissione A 3: in questionem B 8. *Liud.*, *Blithno.*: missus *oss* B 7: data A 2, 4. B 1—3, 6, 7, 10. B 9 *h. l. luc.*: datum B 8: dato A 3. ¶ 2 in *om.* A 3. pretium A 4. B 1—3, 5—8. *Liud.*, *Blithno.*, *Liud.*: pretia A 2: praesentiam B 9, 10. pecunia A 2, 3. E 7: accepit B 1, 7, 9, 10: accepit A 3: accepit B 8. ¶ 3 Praeterea A 3: propterea B 1—3, 9, 10: propterea B 7. praeter B 8. relationum A 4: relationem B 1, 6—8. continemus B 7. huius] eius B 6: *oss* B 8. consuetudinem B 6, 8. ¶ 4 ordinem *oss* B 8: ordine A 4. B 1. *ut et* A 4. praemium precium B 1. pro iudiciis *ex emend. omn. edd.*: proinde cives (cives *om.* A 3) A 1—4. B 1—3, 5, 9, 10: pro iudiciis B 6: pro iudiciis B 7, 8. cuiuscumque] cuiusque A 2, 3. B 1, 2, 6: huiusque A 4: quatenuscumque B 10. B 9 *h. l. luc.*: si vis quatenuscumque B 7. ¶ 5 turti] forte B 6: aut promittitur] aut *ut* B 7: promittitur] A 3, 4. B 5, 7, 9, 10: aut promittetur B 6: aut per omnium mittitur B 3: aut omnittitur B 1. inferitur A 1, 4. B 1—3, 5, 7: inferetur B 6: inferatur B 9, 10. partes A 2, 4: partes B 6. reformari] A 2: reformari B 8—10. *Liud.*, *Blithno.*: reformeret B 7: reformare] A 4. B 1—3, 6, 9 *est* *oss* B 9, 10. *ut et* A 4. E 5. consuetudines B 5, 9, 10. eius] A 2—4 *et* *coll.* B. superfluitatem B 1, 6. superfuitate B 7, 10. B 9 *h. l. luc.*: superfuita B 8. remota] terrano B 5: terre nota B 7, 8. si *om.* 30 B 5. *ut* B 7. ¶ 7 ingenuus A 4: ingenuus] A 3. *et* *om.* *Liud.*, *ut* A 1, 4. B 1—3, 5. *Th.*: solutionis B 5, 6, 9, 10. iudiciorum *oss* A 1—3. B 6, 10. B 9 *h. l. luc.*: pro iudiciorum, *quod* *causid.* *Liud.*, *Blithno.*, *Liud.*: iudiciorum. A 4. B 2, 3, 5, 7, 8. iudiciorum] B 1: iudiciorum] *Th.*: integram] *oss*, B 8: integram] A 2—4. B 1—3, 6. *sententiam* B 5, 8. ¶ 8 dispendia] spedia B 7: sententiam] A 4. B 2, 3. *Liud.*: sententia B 1. de ressecandis *oss* *causid.* *Blithno.*, *Liud.*: ressecandorum] A 1, 4. B 7. *Th.*, *Liud.*: ressecandorum] E 2, 3: reseccandorum] A 3. B 9, 10. ressecandorum] B 1. ressecandorum] B 6, 8: ressecandorum] B 5, ressecandorum] A 2. ¶ 9 *reformat* B 5, 8. ¶ 10 *Liud* *hac titulu* *causa* *sub* *anarero* LXXXI in C 2, *qui* *in* *iudice* *tribunorum* *habet*: De herediis qui in hereditatibus antecedunt. hereditate] A 4. B 5, 8. C 2: hereditatem] B 7. successionem] A 2, 4. B 5. successorem] B 6, 9, 10. subcessionem] E 7, successorem] C 2, possessionem] B 2, 3: possessionem] A 3. ¶ 11 *Liud* *hac titulu* *constitutio* *adtentius* *pertractantes*. A 1. B 5. *vel* *et* *identis* *statuimus* B 1, 3, 10 *oss* *Blithno.* *successione*. *Pater* *ubi* *in* *fratru* *constitutis* *capitulum* *ex* *convent.* *Th.*, *Liud.*, *Blithno.*: cum partem] A 2. *ut* *oss* A 12. *si* *om.* E 5. *sorini* *oss* B 5, 8. *dividit* B 9, 10. ¶ 12 *et* *postea* *reformat* *oss* A 1. *Nullus* *post* *om.* A 3. *patrem* B 8. *morti* *filium* *mortui* *filio*] *oss* C 2: *morti* *filio*] A 4. B 1—3. ¶ 13 *om.* *om.* B 5. *patre*] *oss* C 2. *patrem*] *oss* C 2. *patris* *patris*] *oss* C 2. *voluntatem* B 6, 10: *voluntate*] A 3. *Permissio* *oss* B 1—5. *resolutio* *oss* *conventus* *Liud.*, *Blithno.*: *filii* *oss* C 2. *integrum* A 4. *om.* E 8. *habet* B 1, C 2. ¶ 13 usufructuario] B 6, 8: in usufructuario] B 2, 3. in usufructuaria] E 1: usufructuaria] B 9, 10. usufructuariorum] A 3. *hac* *fructuarie* E 5. *quanti* *qua*] A 4. *filios*] *filios* E 3: *filii*] *oss* C 2. *et* *om.* C 2. *reparat* *oss* C 2. *reparat*] A 3. *reparat]* *oss* C 2. *reparat*] A 3. *reparandi* *mittit* B 8. ¶ 14 *ut* *om.* B 8. *quanti*] *quam* *om.* C 2. *reparat*] A 3. *reparat]* *oss* B 8. *reparat]* B 5, 6. *habet* A 2. B 4: *habet*] A 3. *habet* B 5. ¶ 15 *om.* *om.* E 3, 6. *hab* *oss* *om.* E 8. *quod*] *oss* C 2. *quod* *oss* A 4. B 1—3, 5. *habiturus]* *oss* *habiturus* B 6. *est* *oss* B 9, 10.

1. *Cyr. cap.* 56. *lo.* v. *capit.* *extimo* 5. 2. *Post* *constitutio* *hanc* *titulu* *casu* *rubrica* *Legis* *Burgundiarum* *non* *respondet* *novi* *verba* *ad* *correctendum* *tit.* *A* 2.

[2.] Illam vero partem, quam pater cum filiis dividendam habuisset, superstitibus filiis derelinquat, et nepotes in eam partem non succedant.

[3.] Praesens¹ tamen lex ad masculos tantummodo pertinebit.

LXXIX. De² praescriptione temporum.

5 [1.] Licet iam pridem a nobis fuerat ordinatum, ut si quis in populo nostro barbarae nationis personam, ut in re sua consisteret, inuitatis, ac si ei terram ad habitandum voluntarius deputasset, eaque per annos XV* sine testibus** habuisset, in potestate ipsius permaneret, neque exinde quidquam sibi ille qui dederat sciret esse reddendum; tamen ut absque ulla permutatione omni tempore generaliter memorata

10 conditio debeat custodiri, praesenti placuit lege constitui.

[2.] Si⁴ quis vero terram ab altero violenter dixerit et convicerit fuisse sublatam, priusquam XXX annorum numerus compleatur, et rem constiterit occupatam, et requiri poterit et repentis partibus reformari.

[3.] Ceterum si impletis XXX annis terra a quocumque, etiamsi pervasa fuisse

15 dicatur, non fuerit restituta, nihil sibi reddendum esse cognoscat.

* XII A. 2. B. 8. ** testis] sic A. 3; testis B. 9. 10. *Bind.*; testes A. 2; tertius A. 4. B. 2. 3. 7. 8. *Til.*, *Lind.*, *Bluhme*; tertii B. 1; tercius B. 6.

I illam] illa A. 4. B. 1. 8-10. C. 2. pater eorum derelinquit, *om.* cum filiis - filiis, C. 2. dividendam - filiis *om.* A. 3. B. 1. dividendum A. 4. B. 2. 3. 5. 9. 10. superstitibus B. 6; supra testibus B. 7. 10. supra stentibus B. 9. || 2 derelinquit B. 1; derelinquit B. 2. 3. 5. et] ut C. 2. et A. 2-4. B. 2. 3. 5. 10. *Bluhme*, *Bind.* parte A. 2. 3. B. 6-10; partem *om.* A. 4. B. 1-3. 5. non *om.* A. 1. B. 5. succedat B. 1. 3 lex *om.* C. 2. masculus A. 3; masculum A. 2. 4. B. 1-3. tantummodo *om.* C. 2. pertinet C. 2. || 4 *Totus titulus deest* A. 1. B. 5. *Estat hic titulus in C. 3; ex quo §§ 2. 3. 5. in Regiminis Primumensis de ecclesiastica disciplina lib. 1. 20. 21 translatae sunt sub rubrica: De inscriptione temporum ex eodem capite VIII (sc. Capit. Ludovici imperatoris).* praescriptionibus B. 8; praescriptionum B. 7; praescriptionem B. 6; proscriptioe A. 4; superscriptione A. 2, iscriptionem B. 1; inscriptione B. 2. 3. || 5 iam] etiam A. 3. a] in B. 7. 8. fuerit 3. 7. 8. *Til.*, *Lind.* || 6 barbara A. 4. nationes B. 6. 9. 10. persona A. 2. 3. B. 1-3. 6. 8. ut] aut B. 2. 3. in *om.* B. 7. re] res A. 3. B. 6-8. suas B. 7. consistere B. 8; consistit A. 2-4; consistit B. 6; aut alium *add.* C. 3; et *add.* B. 1. ac] aut B. 1-3. C. 3. ac si - deputasset *om.* B. 8. ei *salus* 30 A. 4 et *edd.* *om.* ad *om.* A. 2. || 7 habitandum] habitaculum C. 3. eaque] et qui B. 8; eaque *ex coniect.* *Til.*, *Lind.*, *Bluhme* || 8 potestate] voluntate B. 2. 3. C. 3; voluntatem B. 1; potestatem B. 6-8. permanerit A. 3. B. 6; permanerit B. 7. quidquid quam B. 1. sibi *om.* B. 10. illa B. 7; illi A. 4. B. 6. scirit A. 3; scire A. 4. B. 1-3. 9. 10. C. 3; exire B. 6; sciat *Til.*, *Lind.* || 9 ut *om.* A. 4. B. 1-3. 6. C. 3; quod *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* ullam B. 8. permutationem B. 1. 8; pronuntiationem A. 4; regenerationem B. 9. 10. in omni B. 8. omni 35 tempore *om.* B. 9. 10. || 10 conditioe] A. 3. 4. custodire [*vel* custodire] A. 3. 4. B. 1-3. 6. 8. praesentem B. 7. lege *om.* C. 3; legem B. 7. 8. constituta A. 4. *Til.* || 11 Item de inscriptione temporum praemittit C. 3. dixerit] seduxerit B. 7. et *om.* A. 3. fuisset B. 1. 6. 9. 10. sublata A. 4. B. 1; sublata B. 6. || 12 se priusquam B. 8; superius quam B. 7. numerus *om.* A. 4. B. 1-3; numerus B. 6; terminus C. 3. res quam, *om.* et, *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* constituerit B. 6. occupatum A. 2. B. 1. 3. 8. requirit] require A. 3; requirere 40 A. 2. B. 1-3. 7. C. 3; sequere B. 8; que repeditet B. 6 || 13 poterit A. 2. B. 7. C. 3. repentes A. 2. B. 1-3; repetens A. 4. C. 3; repetens B. 9; repetitum B. 10. reformare B. 1-3. 6. 8. C. 3. || 14 annorum A. 3. terram A. 4. B. 1-3. 6. 8-10. a *om.* B. 1. 6. 8. etiam se B. 8; etiam, *om.* si, A. 4. B. 1-3. *edd.* pervasa pervasam B. 1; praevasa B. 7. 9. 10; praevasi B. 8; parva A. 2. 3. B. 6. || 15 restitutam A. 3. reddendum A. 2-4. B. 6. est B. 8.

1) *Cfr. supra tit. 1. 3; 14. 1.* 2) *Cfr. L. Rom. tit. 31. De praescriptione temporum. Qualis nunc erat tit. 79. a. 545. datus est. Gentium eius forma nobis non servata est. Ordinatio, quae in paragrapho prima commemoratur, fortasse pars tituli 79 gentium Libri constat. erat. Paragraphus 2. 3. 5. inter Capitularia imperatorum receptis atque inde in Regiminis Primumensis operibus insertis, huc titulus pau-*
 50 *ceteris maiorem auctoritatem obtinuit; cfr. Heusler, Gewere (1874), p. 80 sqq.; Stobbe, Handbuch l. c. I. 2, p. 573; Schroeder l. c. p. 353. 3) K. Zeumer recte monet, 'sine testibus' esse legendum et 'testium' vel 'testium' a testare = retare, defendere esse derivandum; cfr. Hessels, Lex Saliica col. 677; Binding, lectionem 'sine testibus' exhibens, transcritit 'ohne Schenkungsurkunde'; alii viri docti 'sine tertiis' legunt; tertiae sunt tertia pars fructuum, quam fenoris loco is, qui 'terram' colit, domino sobrat, cfr. Gaupp. l. c. p. 365; Jahn l. c. I. p. 520; Sulekles l. c. p. 357. 382. 4) *Cfr. Frag. Visig. 277 (Antiqua ed. Bluhme) ... OMBROS-GAUSSE.**

[4.] Quapropter omnes comites, quotiens de praefatis causis contentio fuerit generata, secundum ordinem legis istius iudicare curabunt.

[5.] Et¹ quia omnia ad quietem omnium pertinentia ex lege convenit provideri, omnes omnino causas de quibuscumque rebus, quae intra XXX annos non fuerint definitae, nullo eas postmodum licebit ordine commoveri*; quia satis unicuique ad requirendum et recipiendum, quod ei debitum fuerit, superscriptis annorum numerus constat posse sufficere.

Datum sub die kalendas Marcias Lugduno post consulatum Senatoris viri clarissimi consulis².

LXXX. De³ testibus falsa referentibus et calumniantibus.

[1.] Emergentibus causis necesse est, ea, quae minus statuta sunt, praesentis legis sanctione constitui. Quia in diversis causis prae facilitate plurimos referre falsa cognovimus, qui postea ad probanda quae retulerint, dum damnis suis timent, etiam sponte se conflictui exponunt, iubemus ergo:

[2.] Ut de testibus, qui pro quacumque parte se tulerint, si ad conflictum¹⁵ causae discenderit et divino iudicio falsus ibidem relator pugnans occuberit, trecentos solidos multae nomine omnes testes partis ipsius**, a qua parte testis

* praeter (propter *B8*) papillum aut liminium (limineo *B8 add. B7.8.* ** qui se promiserant iuratos *add. A4.*

1 Quia propter *B1.7.* quam propter *B8.* comitis *A3. B7.8.* praefatis | privatis *A2.3.* privati *B2.3.* prociatis *B1.* contemptio *B1.* || 2 secundum | quod *B8.* legem *B9.10.* istius *om. B1.* sciens *B6.* iudicare iurare *B6.* curabis *B1.* || 3 Et quae, *vell. huius tit. om., B6.* ad quietem | atque autem *B8.* omnium | omnia *B8.* pertinentiam *A2. B9.10.* pertinentiam *A3.* pertinentium *A4.* pertinentiae *B7.* providere *A3.4. B8.* praevidere *B7.* || 4 omnes omnino hominis hominum *B8.* causas *A2.3.* quas omnes *A3.4.* rebus | causis *B8.* quae *om. A2.* qui *B1.7.* intra | intra *B7.9.10.* tuis-
sent *B8.* || 5 definite *B7.* definiti *B8.* nullum *B7.8.* ordinem *A4. B7.8.* commovere *B7.8.* quia satis unicuique | quae a satissimū cuique *B8.* || 6 accipiendum *A4. Tl.* superscriptum *A2.3.* *B1.7.9.10.* de superscripto *B8.* numerum *A3.* numero *A2.* || 8 *Subscriptionem soli A2.3 habent:* Dat. sub. d. kl. mar. ian. 13. Lugduno p[er] Senatoris (Senatores *A2*) 765. || 10 *Totus titulus deest* *B6.* calumniantibus *A3.4. B1-3.5.7.9.10. Tl. Lind. Bludne.* || 11 *Verba initii contestus* *B9.* Emergentibus causis *om. verba omniūque* *B1-3.5.* *omittit hanc verba* *A4. Tl. Lind.* Emergentibus *B5.* ea *om. A2.3. B9.10.* ut *pro. ea* *A4. B1-3.5.7.8.* praesenti *B1-3.* praesente *B10. B9. h. l. om.* || 12 sanctionem *B7.8.* quia | quae *A2.* qui *B7.* quae *B8.* prae | per *A4. B1.3.7.8.10. B9. h. l. om.* facilitate *A4. B7.10.* plurimos *B8.* plurimus *A3. B5.* referre | reformare *A2.3.* vixit *B7.8.* falso *B4.* || 13 qui | quia *A4. B1-3.* quae *B7.8.* ad *om. B2.* probandum *A4. B7.8.* || 14 *procedunt* *A1. B3. Tl. Lind.* quae retulerint | querunt tollere *A2.* querunt tollerandum *A3.* quae retulerint *B5.* quae retulerint *B9.10.* quae retulerint *B1.8.* dum *om. A3. B8.* timens *A2.* tenens *A3.* tenent *B1.7.* || 15 conflictu *B8-10.* || 15 ergo *om. A2.* de | fide *B7.8.* qui | quae *A4. B1-3. B7.8.* partem *B7.8.* se habent | retulerint *A3. B5.* retulerint *vel* retulerint *A4. B1-3.8.10. B3. om. Lind.* tollerant *om. v. B7.* a | cum *A2.3.* || 16 descenderit *B1-3.* descenderint *A2. Lind.* descenderit *B8-10. Tl. Lind. Bludne.* discederet *B7.* iudicium *A4.* falsus *A4.* relos *A4.* relator *B4.10.* || 17 trecentos *A4.* trecenta *A3. B5.* trecentos *B2.3.* trecentos *B8.* trecentos *B7.* C *B1. CC. B10.* multae | commo | multator *B1.* omnia | testes *A3.* partes | parte testis *om. B1.9.10.* partes *A2. B2.3.* parte *A3.* a | qui ad quem *A4.* quam | quae *B7.* *om. v. B7.8.* atque *B2.3.* partem *B1.4.8.* parte *A4.* partem *B2.3.* testis *om. B8.* testes *A2. B5.* qui *add. B2.3.*

quae intra XXX annos definitae non fuerint, nullo modo repetantur, et si quis post hunc XXX annorum numerum, omnino incerto tempore, vel alio numero, et causa tal. *L. Visig. X, 2.3.* 1) *Cfr. supra tit. 11.4.* 2) *Id est dies 4 menses Martia a kl.* 3) *Cfr. L. Rom. tit. 32.* De falsariis et falsis scriptis. *His titulis novellam contract legem, quae primum constitutionem nobis non servatam interpretari videtur, cfr. supra tit. 3.45.*

10

25

30

35

40

45

50

superatus est, cogantur exsolvere. Nec multorum male referentium crimen credatur potuisse unius exitu expiari, ut quos non punit necessitas damna feriant ad vindictam, quo facilius in posterum ne quis audeat propria pravitate mentiri.

[3.] Etiam qui calumniatori consilium dederit ad dimicandum, si victus fuerit, similiter ut superiorum statutum est multa feriatur.

LXXXI. De¹ interpellationibus apud iudicem futuris.

[1.] Prima constitutio a nobis decretum fuerat, ut iudices ter admoniti causas inter partes cognitatas iudicarent. Et quia occupationes* et absentias deputatorum iudicum frequenter patuit evenire expetitione², consensu omnium tempus creditur statuentium, ut intra tres menses** interpellato iudice causam quamlibet ulterius differre non liceat, nisi ut omnia cognoscat et dato iudicio universa ita iudicet, ut nihil inter partes dubium reservetur.

[2.] Quod si ultra tres menses causa cognita interpellati iudices distulerint iudicare. XII solidorum multam eos iubemus exsolvere, causa ab his nihilominus legibus 15 iudicanda.

* Verba occupationes — expetitione *gentium a solis colicibus B 9. 10 celebrantur, ut monuit K. Zeumer.* ** ter *add. A4. B 7. 8, Bluhme.*

1 est *om. B 9.* cogatur A 3. B 1. 7. Nec *om. B 5;* Ne B 7—10, *Bluhme, Lind.*; De *pro nec A 2—4. B 1—3.* mala A 1. 2. B 5. 7. 8, *Til.* credatur datur A 4. B 1; datur B 2. 3. 5. || 2 potuisse *om. Til.*; fuisse verum B 9. 10. unus A 3; huius B 8. exita *om. B 7. 8;* exitus A 2. 4. B 1—3, *Bluhme, Lind.* expiare A 4. B 1—3. 5. 7. 8, *Bluhme;* expirare A 3. punit] ponit A 3. B 7. 8; ponis B 1; ponet B 5. 9. 10. ferient B 5; feriatur A 3; referant A 4. || 3 quo] quod B 1. 5. 7. ne quis] neque B 8. audeat] aut ea A 3; audiat B 5. 7. 8. propriam B 8. pravitatem B 1. 7. 8. || 4 qui *om. A 4.* B 1—3. 5. 8. calumniatore B 1—3. 7; calumpniatore B 8. dederint B 8. ad dimigandum A 3. B 9. 10; ad denegandum B 7. 8; ad (a A 2) demigrandum A 1. 2; ad vindicandum A 4. B 1—3. 5. si] se B 7. 8. victus] victum B 8; nectus B 7. || 5 simili A 1. B 5, *Til., Lind.*; simul B 7. super B 8. feriantur A 3. 4. B 2. 3. 5. 9. 10; reteriatur B 8; eteratur B 7. || 6 *Initium tituli usque ad verbum evenire deest B 6.* iudices futurus A 4. B 7; futuri iudicis B 9. 10; iudicis futurus B 8; iudicem, *om. futurus, A 3.* || 7 Primam B 7. 8. constitutionem B 7. 8; constitutionis A 4. B 1—3. fuerit B 8. ut *om. A 4. B 1—3.* iudicis A 3. 4. B 2. 3. 8—10; iudice B 1. admonitio B 8; admonitionis B 7. causa B 1. 7. 10, B 9 *h. l. lac.* || 8 partis A 3. B 5. iudicariunt A 3; iudicaverint A 2. quia] qua B 8. quae B 7. occupationes] sic B 9. 10; occupationis A 1—4. B 1—5. 7. 8, *Lind.*; *perperam coniecerunt* occupatione *Til., Lind.*, per occupationes *Bluhme.* absentias] sic B 10, B 9 *h. l. lac.*; absentiam A 4. B 1. 2, *Bluhme;* absentia B 3. 5. 7. 8, *Til., Lind.*; absenti A 3; absentiae A 1. 2. deputatorum B 7; deputaturum A 4; putaturum B 1—3; ad potorum A 3; ad potaturum 35 A 2; depulsatorum B 8. iudicium A 4. B 1—3. 5. 7. 8. || 9 patuit] sic B 9. 10; potuerit A 4; potuit *est. codd.* invenire B 1. expetitione] sic B 10; ex petitione A 3. B 5. 7; expeditioe B 8; expetioe B 9; expetitionem A 4; expetitionis A 1. 2, *Til.*; speccionem B 6; expectationem B 1; expectatione B 2. 3; expectatio *ex coniect. Lind., Bluhme;* expetitio *Lind.* consensum A 2. B 1. 6—8; ideo consensu *ex coniect. Lind., Bluhme.* credimus B 1—3. 5. 7. 8; credamus A 4. || 10 ut] aut A 2. intra *om. B 7.* inter B 1. interpellatum B 6; 40 interpellatio A 3. 4. B 1. iudicem B 6; iudicet B 1. qualibet A 4. B 8. ulterii B 6; alterius A 4. B 5. 7—10. deferri B 6; deferre A 2. 3. B 1. 5. 8—10; deferre B 7. || 11 cognoscat] agnoscat A 1. B 5. 6. 9. 10, *Til.*; agnoscent B 1—3; cognoscent B 8. datum B 5. 7. 8. iudicium B 5. 7. 8; iudicem A 2. ita] et *add. B 5.* fuerit *add. B 7. 8.* iudicis A 3, B 6. 8; iudice B 1. distulleret B 1; distullerent A 3. || 14 multam *ex emend. edd. omn.*; multae A 1—3; multum B 1—3. 5. 6; multum numerum A 4; multum nomen B 7. 8; multa B 9. 10. eos] eius B 6. 8; eum B 1. solvere B 6. causam A 2. 4. B 1—3. 6—8. ab his *om. A 4. B 1—3. 5, Til., Lind.*; aliis B 6. || 15 iudicandum A 4. B 1—3. 6—8; iudicandum B 5.

1) Cfr. L. Rom. tit. 33. De interpellationibus et appellationibus. *Generum huius tituli constitutio nobis non tradita est: nam quam nomine habemus novella Gundobadi est, data ad Prim. Const. § 12, supra p. 33.* 2) *Sc. interpellationis regis; cfr. Prim. Const. § 12. l. c.*

LXXXII. De¹ fideiussoribus.

[1.] Si quis fideiussorem de audientia accepit, ipse fideiussor ad se absolvendum insistat, ut causa dicatur.

[2.] Aut si fideiussor mortuus fuerit, heredes mortui iudicem loci interpellent, ut eius ordinatione alium fideiussorem ipsa conditione cogatur accipere, et ab heredibus fideiussoris mortui nihil queratur.

LXXXIII. De¹ his, qui apud alios res suas agnoscunt.

[1.] Quicumque res aut mancipium aut quodlibet suum agnoscit, a possidente aut fideiussorem idoneum accipiat, aut, si fideiussorem petitum non acceperit, res, quas agnoscit, praesumendi habeat potestatem.

[2.] Si vero falsus fuerit in agnoscendo, rem, quam male agnovit, et aliud tantum cogatur exsolvere.

[3.] Si servus male agnovit, pro qualitate rei agnitae fustigetur.

LXXXIV. De³ venditione terrarum.

[1.] Quia agnovimus Burgundiones sortes suas nimia facilitate distrahere, hoc 15 praesenti lege credidimus statuendum: ut nulli vendere terram suam liceat nisi illi, qui alio loco sortem aut possessionem habet.

¹ fideiussorum A 2. ² fideiussorum A 3. audientiam A 2—4, B 6—8, 10, B 9 h. l. lac. accipit B 2 3, 8; accepit B 10. ipsi B 2, 8; ipsum A 4. ad se om. B 5. absolvendum A 2. B 1, 3, 5, 8. ¶ 3 instat B 1—3 5; insistit B 7; instituta B 6 ut om. A 4, B 6; et B 5; nec B 8. causam A 4, B 8. ¶ 4 si om. 20 B 1, 6, 8. fideiussorum B 1. heredis A 3. interpellant B 6. ut et A 1, B 5, *Tit., Lind.* ¶ 5 eius alium mancipium B 1—3. fideiussorum A 3, B 1. ipsam conditione B 7. et soli B 7—10. ab om. A 2. heredis A 3. 6 fideiussores B 6, 8. fideiussoribus B 7. mortui om. A 4; sunt mortui B 7, 8. Ique est B 1 6. ¶ 7 alium A 2, *Tit.*; alius A 3, B 1; alias B 8. agnoscunt A 3; cognoscunt A 2, B 1. 25 8 mancipia B 6. ut quodlibet A 3; aut quolibet A 4, B 1, 9, 10; aut qualibet B 6; aut quod B 5. suum om. A 2. cognoscit B 1; cognoscit B 9, 10; agnoscit B 5. a possidente A 3; ad et A 4 possidentem A 4, B 1, 7 8; ad possidendum B 6. ¶ 9 fideiussore B 9, 10. idoneum — fideiussorem om. B 5, 7, 8. etiam B 6. si om. B 1, 3, 6. petitum B 5—8. potentem A 3; precium B 3. accipit A 4, B 2, 3; accipit B 1, 5, 6, 9, 10; accepit A 3. ¶ 10 agnoscit B 5; cognoscit B 1, 3. ¶ 11 agnoscendum A 4, B 5—7. 30 ¶ 9, 10 agnoscendum B 1, 8. rem om. B 1. mali B 8. ¶ 13 agnovit, cognovit *ex connectura Tit., Lind.* *Tit.* et om. B 5, ut A 3. alium A 4, B 1—3, 6, 7. mali B 8. agnovit B 1, 3, 6, 8. pro agnovit om. B 6. quantatem A 4, B 1, 7, 8. aut om. B 5; si re B 1. agnovit om. B 1, 3, 5; agnovit A 4. agnovit B 7, 8. tantum B 2. testatum B 3. ¶ 14 *Ab hoc titulo usque ad finem libri B 6 calide hucatus est* *Tit., Lind.* ¶ 13 B 3, 6. constitutionem B 1, 7. ¶ 15 Qui B 5, 7, 8. cognovimus A 1, *Tit., Lind.* 35 *Tit., Lind.* Burgundionum B 6. agnoscunt A 3, B 7, 13, B 6—8. sua om. B 1. nimia facilitate nimium facile *Tit., Lind.* sic haec non erat B 1. nimie a facilitate B 6. hoc et B 9, 10. ¶ 16 credidimus A 4, B 1, 3, 6, 7, 10. nulli B 1, 7, 8, 10. vendere om. B 1. de terra sua B 1. licet om. B 3. ille B 1, 3, 7, 8. ¶ 17 si A 1, 3. alium B 7, 8. loco om. B 1; locum B 7, 8. sortes A 2, 3; consortie B 1. possessionem A 1, B 5. *Tit., Lind.* possessionem A 2. possessionem suam B 1. 40

¹ *Reliquae quae hinc titulo respondent, deest Leg. Romanae. Cf. supra tit. 12. Const. extrac. 3, 21, 3. ² Cf. L. Rom. tit. 34. De rebus agnatis, cf. supra tit. 16, 19, 2. *Solum, Process der L. ital. p. 92. Leontius l. c. p. 141. ³ Cf. L. Rom. tit. 36. De venditionibus. Fontasse Const. extrac. 11 et sequens. *Titius const. ab hoc titulo paula erat, ad qualem manifestam est, constitutionem, quam nunc tit. 34. praebet, sequi possidem om. Cf. Grapp. l. c. p. 366.***

[2.] Hoc etiam interdictum, ut quisque, habens alibi terram, vendendi necessitatem habet, in comparandum, quod Burgundio venale habet, nullus extraneus Romano hospiti praeponatur, nec extraneo per quodlibet argumentum terram liceat comparare.

[3.] Observandum tamen, ut de illo ipso hospes suus comparet, quem alibi terram 5 habere constiterit.

LXXXV. De¹ pupillis.

[1.] Si mater tutelam suscipere voluerit, nulla ei parentela praeponatur.

[2.] Si vero mater non fuerit, proximus parens res minorum revocare debet ea conditione, ut qualiter sua facultas proficit, sic et res minorum eius utilitati proficiant²: 10 nec ei liceat exinde quidquam evertere vel alienare.

[3.] Si quis vero praesumpserit de rebus, ut dictum est, minorum aliquid, sua facultate distrahere quod praesumpserit in simplum reddat; ita ut, si causam pars minoris habuerit, ipsa persona respondeat, quae tutelam suscepit.

LXXXVI. De³ malahereda.

[1.] Si pater filias dimittit, malahereda⁴, si vivus dare voluerit, cui voluerit donet, 15 ut postea ad filias suas, si ille dederit, nemo requiratur.

1 interdictum] dictum B 8. ut] si *add.* B 5. habens *om.* A 2. alibi terram] sua libertate B 1: in terra vindicionem B 6. || 2 in comparando *ex cunctat.* Tl., Lind. quod] in quod B 7: quam *ex coniect.* Tl., Lind.; aut B 9. 10. venalem A 2—4. B 2. 3. 5. 6. 9. 10. Tl., Lind. nullum straniorem B 6; nullus extraneus A 3. B 1. Romani B 8; Romanum B 5; Romanos B 1. hospitem B 8; hospide B 7. || 3 nec *om.* B 7. extraneus A 2; extraneum B 7. 8; straneum B 9. 10. per *om.* B 1. quolibet A 3. B 1. 6. 7. 9. 10. argumento A 3. terram *om.* B 5. comparari A 2. || 4 ipso *om.* B 1—3; ipse A 2. B 6. 9. 10. Tl., Lind.; ipsi B 5. 7. 8. hospis B 1—3. 7—10. suos A 2. 3. B 1. 5—10. comparat A 3; comparet (comparare B 1), *rel. om.*, B 1—3. quem alibi] quem alibet A 3; quam sibi B 9. 10; quamlibet A 4; qualibet 20 B 7. terras A 4. B 5. 7—10; terranis B 6. || 5 habere *om.* B 8. consteterit A 3. B 5; constiteret B 7; potuerit A 4. || 6 Rubrica *deest* B 7. quae enim suscipere voluerit *add.* B 8. || 7 Si quis A 4. B 1—3. Si — parentela *om.* B 8. tutillam A 4. B 2; tutilla A 3. B 1. parentilla A 3. 4. B 1—3. 5. praeponatur B 6. *a verbis* praeponatur proximus parens fuerit ad res *incipiunt fragmenta Spangenbergii ad cod. B 4 pertinentia.* || 8 Quod si *ex coniect.* Tl., Lind.; Quod *Bind.* vero *om.* B 5. proximos A 4. B 2. 3; proximiores B 7. parentes A 4. B 7. res] ad res A 4. B 1—4. 9. 10; de res B 7. 8; ad se res B 6; aut sorores B 5. debebit A 3. 4. B 7—10; deberet B 6. ea] quia B 8. || 9 ut sua B 8. *et om.* A 4. B 1—4. 8. utilitatem B 1. 6; utilitate A 1—4. B 5. 9. 10. Tl., Lind.; qualitatem B 7. 8. proficiat A 2. B 8. || 10 nec — alienare *om.* B 4. ei *om.* B 5. quidquam] quicquam B 3; aliquid A 2. 3. *Bind.*; aliquid quicquam B 7. 9. 10. revertere B 1; avertere B 10. vel] aut A 4. atinure B 10. B 9 h. l. *lac.* || 11 praesumpserat 35 B 4. minorum et A 1. de sua A 1. B 1—5. Tl., Lind. || 12 suam facultatem B 7. quod *om.* A 1—4. B 1—6; quodsi B 7. 8. praesumpserit] voluerit A 1—4. B 1—6. *Bind.* distrahere, de sua facultate, *om.* quod praesumpserit, *ex coniect.* Tl., Lind. in *om.* A 4. B 1—4. 6. *Bluhme.* reddit] restituta B 8. ita *om.* A 2. 3. B 8, *Bind.* causa A 2. 3. B 7. 8. pares minores A 1. B 5; parens minor B 6. pars (res B 7) minorum (minorem B 8) non B 7. 8. || 13 haberet B 6. ipsam B 8; illa B 7. personam B 8.

40 *enascipit* A 3. B 2. 3; *suscipet* B 5; *suscipiat* B 7. 8. || 14 malahereda] *sic* A 1. 4. B 2. 5. 7. 8; malaherede B 9. 10; malahereda A 3. B 3. 4; mala arida B 1; male arida A 2; malatara B 6. || 15 Si pater] Si pater qui B 9. 10. *Bluhme*; Similiter qui B 7. 8. filiis A 1. 2. Tl., Lind.; filius A 3; filios B 1. malahereda] *sic* B 7. 8; malaheredam A 1. B 5. Tl., Lind.; malaheredem A 4; malaheredem B 9. 10; malahereda A 3; mala arida A 2; malareda B 6; hereda B 2. 4; harada B 3; arida B 1. Si paterfamilias dimittat heredem 45 *legendum esse conicit Lind.* se vivo A 2; se vivo A 3. B 10. *Bluhme*, B 9 h. l. *lac.*; seu vivo A 4; si vivo B 1—4. 8; si vivum B 7; si vero B 6. cui voluerit donet *om.* B 1—5. 7. 8. et cui B 6. donet *om.* A 4; det B 6. || 16 ut *om.* A 1. Tl., Lind.; aut B 2—4; et ut A 4; ita ut B 7. 8. *Bluhme.* ad] a B 1. si *om.* B 8. illi B 5. 6. dederat B 8; daret B 5. nemo] minore B 6. requirit B 5. 8. querat B 6.

1) Cfr. L. Rom. tit. 36: De tutillis minorum: cfr. supra tit. 59: *Krant l. c. II, p. 56.* Revue 50 l. c. I, p. 195 sqq. 2) De usufructuario tutore iure haec intelligenda esse, recte iam adnotavit *Bluhme*

3) Rubrica, quae respondet huius titulo, Legi Romanae *deest.* 4) Cfr. supra tit. 14, 6; 51, 3 et notas ad l. c., *Hoelder l. c. II, p. 299.*

[2.] De wittimon¹ vero si demandaverit pater, ut non queratur, demandatio eius non valeat; sed sicut lex alia² expressit, proximus parens accipiat. ita ut de eo. quod acceperit. tertium solidum in ornamentis puella accipiat.

LXXXVII. De³ minorum contractibus.

[1.] Minorum aetati ita credidimus consulendum, ut ante XV aetatis annos eis nec libertare nec vendere nec donare liceat. Et si circumventi per infantiam fecerint, nihil valebit; ita ut quod ante quintum decimum annum gestum fuerit, intra alios XV annos, si voluerint, revocandi habeant potestatem.

[2.] Quod si intra expressum tempus non revocaverint. in sua firmitate permaneat.

LXXXVIII. De⁴ libertatibus.

10

Libertatis vero causa, quantum possessionis iure maior, tantum debet diligentius observari. Et ideo observandum est. ut manumittere volens aut per scripturam lege constantem servum, quem libertate donaverit, manumittat aut, si sine scriptura libertatem mancipio suo quicumque donare voluerit. non minus conlata manumissio quam

1 De *con. B. S.* = wittimon *con. B. S.*; wittimon B. 9. 10; wittimon B. 4; wittimonum C. 1. 3. B. 5; witti- 1
n. *con. B. 6*; wittimonum C. 4. B. 2. 3; wittimon B. 1; wittimon B. 7. vero *con. B. S.* = si demandaverit sade manda-
verit non taverit C. 2. 1. 2. 3 demandaverit = queratur *con. B. 5.* pater nam B. 7. 8. ut *con. B. 1* = 4. aut
B. 7. accipiat B. 8. demandatio de manu B. 7. 8. = 2 non *con. B. 7. 8.* sed reddat B. 5. lex alia ex alia
con. B. 6 lex. *con. alia. B. 7* = 10 proximo B. 1. proximos B. 9. 10; proximiores B. 7. parentes B. 7;
pars B. 5. accipiat B. 7; accipiat B. 1; accipiat. *vel. con. B. 4.* eo quod cum em B. 5. = 3 accipiat 20
C. 3. 4. B. 1. 3. 6 accipiat B. 7. tertium III B. 8. ornamenta A. 2. 3. *Bind.*; ornamentum B. 1. accipiat
recipiat B. 9. 10; recipiat C. 2. 3. B. 8. *Bind.* = 5 Minor B. 1. aetate C. 2. 4. B. 7. 8; aetatis B. 9. 10; aetibus
B. 6. *con. B. 6* ita *con. C. 4. B. 1* = 5. 9. 10. *con. con. C. 4. B. 1* = 8. *con. con. con. C. 3. 4. B. 5. 6. 8*; *con.*
con. con. B. 9. 10. *con. con. con. C. 4. B. 1* = 4; his B. 7. 8. = 6 libertas libertum C. 2. 3. B. 1 = 3; liberta B. 4; 25
licitum dimittere B. 6. videre A. 3. 4. B. 1 = 3. 6. non donare B. 8. Et C. 2. 3. B. 1 = 4. 6. *Bind.*; Aut
C. 4. B. 5. 8. *Bind.*; Quod C. 7. 9. 10. si *con. B. 1* = 4. 6. circumventus C. 2. 3; vendi B. 1. hoc fecerint
B. 7. 8; fecerit A. 2. 3; fuerint B. 2 = 4. 9. 10. *Lind.* || 7 nil C. 2. valebunt B. 1 = 4. ut *con. C. 2. 3. B. 9. 10.*
con. con. con. C. 2. 3. 4. 5 *con. con. con. C. 3. 4. 5. B. 5. 9*; XV annos B. 10; XV annos C. 2. 4; XV annos
B. 6. 8. XV annos *con. con. con. B. 1. B. 1* = 4. alius qualescum annos C. 4; alius XV annos B. 1; alius quinto 30
anno XV C. 10; *con. con. con. B. 9. 10*; alius XV ⁹⁵ *con. con. con. C. 2.* alium qualescum. *con. con. con. C. 3.*
5 *con. con. C. 1. 2. 3. B. 6. 10.* *con. con. con. C. 1. B. 5. 6. 7*; revocandum B. 9. 10. habeat C. 2. 3. B. 7 = 10.
9 *con. con. C. 3.* *con. B. 6* *con. con. con. C. 2. 3. B. 6. 7. 9. 10.* sua *con. B. 9. 10.* firmitatem C. 4. B. 1. 5;
pariter C. 4. pariter C. 1. 4. B. 2. 3. 8. = 10 *con. con. con. B. 7* = 11 libertas B. 7. vero vel
B. 7. *con. con. C. 1. 2. 4. B. 2. 4. 6.* possessione B. 2. 3. *con. con. con. B. 9. 10.* debet *con. C. 4. = 12* *con.*
accipiat C. 4. B. 1 = 5. accipiat *con. B. 9. 10.* ut aut C. 4; = 6 *con. con. B. 9. 10.* manum putare B. 1. 7.
8. 10. valent B. 8. *con. con. con. C. 4. B. 1* = 4; ut vel B. 1. aut. *con. con. con. B. 9. 10.* scripturas B. 1;
scriptura B. 8. *con. con. con. C. 1. 2. 4. B. 5. 6. 8. 9. 10. B. 1* = 4. 13 constant B. 8. 10. quam C. 2; qua B. 1.
Constant B. 6. 8. Libertate = *con. con. con. con. B. 1* = si *con. C. 1. 4. B. 3. 5. 9. 10.* se B. 8. Sine si
con. con. con. B. 7. 8. *con. con. con. C. 1. B. 6. 8.* = 14 mancipium C. 4; man. *con. B. 7.* suo *con. B. 10*; summ 40
C. 4. *con. B. 7.* *con. con. con. B. 8.* *con. con. con. C. 1. B. 3. 7 = 10.* *con. con. con. con. B. 9. 10.* *con. con. con. con.*
con. con. con. B. 1. *con. con. con. B. 7. 8.* *con. con. con. con. B. 4.*

1 C. 6. *con. con. B. 9. 10.* *con. con. con. con. B. 1.* 2 *con. con. con. con. B. 1.* 3 *con. con. con. con. B. 1.* 4 *con. con. con. con. B. 1.* 5 *con. con. con. con. B. 1.* 6 *con. con. con. con. B. 1.* 7 *con. con. con. con. B. 1.* 8 *con. con. con. con. B. 1.* 9 *con. con. con. con. B. 1.* 10 *con. con. con. con. B. 1.* 11 *con. con. con. con. B. 1.* 12 *con. con. con. con. B. 1.* 13 *con. con. con. con. B. 1.* 14 *con. con. con. con. B. 1.* 15 *con. con. con. con. B. 1.* 16 *con. con. con. con. B. 1.* 17 *con. con. con. con. B. 1.* 18 *con. con. con. con. B. 1.* 19 *con. con. con. con. B. 1.* 20 *con. con. con. con. B. 1.* 21 *con. con. con. con. B. 1.* 22 *con. con. con. con. B. 1.* 23 *con. con. con. con. B. 1.* 24 *con. con. con. con. B. 1.* 25 *con. con. con. con. B. 1.* 26 *con. con. con. con. B. 1.* 27 *con. con. con. con. B. 1.* 28 *con. con. con. con. B. 1.* 29 *con. con. con. con. B. 1.* 30 *con. con. con. con. B. 1.* 31 *con. con. con. con. B. 1.* 32 *con. con. con. con. B. 1.* 33 *con. con. con. con. B. 1.* 34 *con. con. con. con. B. 1.* 35 *con. con. con. con. B. 1.* 36 *con. con. con. con. B. 1.* 37 *con. con. con. con. B. 1.* 38 *con. con. con. con. B. 1.* 39 *con. con. con. con. B. 1.* 40 *con. con. con. con. B. 1.* 41 *con. con. con. con. B. 1.* 42 *con. con. con. con. B. 1.* 43 *con. con. con. con. B. 1.* 44 *con. con. con. con. B. 1.* 45 *con. con. con. con. B. 1.* 46 *con. con. con. con. B. 1.* 47 *con. con. con. con. B. 1.* 48 *con. con. con. con. B. 1.* 49 *con. con. con. con. B. 1.* 50 *con. con. con. con. B. 1.* 51 *con. con. con. con. B. 1.* 52 *con. con. con. con. B. 1.* 53 *con. con. con. con. B. 1.* 54 *con. con. con. con. B. 1.* 55 *con. con. con. con. B. 1.* 56 *con. con. con. con. B. 1.* 57 *con. con. con. con. B. 1.* 58 *con. con. con. con. B. 1.* 59 *con. con. con. con. B. 1.* 60 *con. con. con. con. B. 1.* 61 *con. con. con. con. B. 1.* 62 *con. con. con. con. B. 1.* 63 *con. con. con. con. B. 1.* 64 *con. con. con. con. B. 1.* 65 *con. con. con. con. B. 1.* 66 *con. con. con. con. B. 1.* 67 *con. con. con. con. B. 1.* 68 *con. con. con. con. B. 1.* 69 *con. con. con. con. B. 1.* 70 *con. con. con. con. B. 1.* 71 *con. con. con. con. B. 1.* 72 *con. con. con. con. B. 1.* 73 *con. con. con. con. B. 1.* 74 *con. con. con. con. B. 1.* 75 *con. con. con. con. B. 1.* 76 *con. con. con. con. B. 1.* 77 *con. con. con. con. B. 1.* 78 *con. con. con. con. B. 1.* 79 *con. con. con. con. B. 1.* 80 *con. con. con. con. B. 1.* 81 *con. con. con. con. B. 1.* 82 *con. con. con. con. B. 1.* 83 *con. con. con. con. B. 1.* 84 *con. con. con. con. B. 1.* 85 *con. con. con. con. B. 1.* 86 *con. con. con. con. B. 1.* 87 *con. con. con. con. B. 1.* 88 *con. con. con. con. B. 1.* 89 *con. con. con. con. B. 1.* 90 *con. con. con. con. B. 1.* 91 *con. con. con. con. B. 1.* 92 *con. con. con. con. B. 1.* 93 *con. con. con. con. B. 1.* 94 *con. con. con. con. B. 1.* 95 *con. con. con. con. B. 1.* 96 *con. con. con. con. B. 1.* 97 *con. con. con. con. B. 1.* 98 *con. con. con. con. B. 1.* 99 *con. con. con. con. B. 1.* 100 *con. con. con. con. B. 1.*

quinque aut septem ingenuorum hominum testimonio roboretur; quia nec per scripturam manumittens minorem numerum convenit adhibere*.

CONTINUATIO LIBRI CONSTITUTIONUM.

Ex codicibus B 6. 7. 8. 9. 10, adhibitis codicibus A 3. 4.

LXXXIX. De¹ animalibus in vineam ingressis.

[1.] Cum de cultura studio et utilitate tractamus, generalis ad nos tam de nostris quam de possessorum agris querela pervenit, diversis locis tali negligentia vineas custodiri, ut omni tempore ab animalibus et pecoribus evertantur, dum aut evertuntur ipsae vites, pascendo truncantur aut conculcatae et fractae a solo ipso radicibus evellantur. Unde iam gloriosae memoriae patris nostri edictum² processerat, in quo de singulis quibusque animalibus aut occidendi aut solvendi ordinem dicitur statuuisse: quod praetermissum omnium abutione cognovimus.

[2.] Proinde iubemus, ut quolibet tempore minor animalia, id est: capra, verveces aut porci in vinea inventa fuerint, unum de ipsis, quotiens inventa fuerint, iubemus occidi a vineae domino praesumendum.

[3.] Vacca vero post tertiam conventionem si in vinea inventa fuerit, occidatur a vineae domino similiter praesumenda.

* Explicit liber legis Salicae *add.* A 2.

Explicit liber legum feliciter, amen *add.* A 3.

In A 1 et B 5 sequuntur tres tituli sub titulum numeris LXXXVIII — XC (sc. L. Rom. tit. 17: Const. extrav. 2. 19); deinde habent verba: Explicit lex Gundobadi (Gundobado B 5) inter Burgundiones et Romanos (Romanis B 5). Deo gratias, amen. Fiat pax.

B 1—4 addunt L. Rom. tit. 17 sub numero LXXXIX (LXXXVIII B 1); in fine Libri constitutionum habent B 1: Deo gratias amen, B 3: Explicit.

1 aut septem] ac *cod.* ec. M B 4. ingentus B 4; ingentis B 1. 3. hominum *om.* A 4; lemnis A 3. testimonium A 1—3, B 1. 5—8. roboret B 1. 3; rubretur B 6. quia *om.* A 4. B 1. 5. *Til.*, *Lind.*, *Bluhne*; qui B 7. nec] neque A 4. *Til.*, *Lind.*, *Bluhne*; non B 8; hanc B 7. per *om.* A 3. 2 manu mittentes A 4. B 2—6; manumittes B 9. 10; manum mittentis B 7. 8. minorem *om.* B 5; minore B 9. 10; minorum A 4. numero A 2. convenit A 4; conveni *ex coniect.* *Til.*; non venit A 3. adhiberi B 4; ad liberet B 1. 5 *Estia hic titulus integer in B 7 sine numero.* 9. 10 (sub numero LXXXIX); *laxatus in B 6; paragraphos 2—4. totum praebet A 3. 4 (sine numero).* B 8 sub numero LXXXIX; notatus est in indicibus *codd.* B 1—4. *Talrica deest A 4.* De animalibus in vineam ingressis] sic B 9. 10; De dampnis animalibus in vineis B 8; De damnis animalium in vineis ingressis B 7; De animalibus maiora et minora A 3; De animalibus dampni inferentibus *ex coniect.* *Til.*, *Lind.* || 6 Qualiter in cunctum praemittit B 7. cultura] sic B 9. 10; culturam B 7. utilitatem B 6. 7. nos tam] nostram B 10. B 9 *h. l. loc.* || 7 tale B 6. talem B 7. negligentia *ex emend.*; negligentiam *codd.* || 8 vineis B 7. custodire B 6. 7. aut — ipso *om.* B 6. aut] autem *ex coniect.* *Bluhne*, *Bind.* || 9 ipsas B 9. 10. vitis B 7. a *om.* B 6. et] aut B 7. radicibus] sic B 6; radicetur B 7; eradicetur B 9. 10; radicitus *ex coniect.* *Bluhne*, *Bind.* || 10 evelluntur *ex coniect.* *Bluhne*, *Bind.* etiam B 10. gloriosissimo memore B 6. nostris B 9. 10. || 11 quibuscumque animalibus B 7. aut occid.] ad *occ.* B 7. ordine B 7. *Bluhne*, *Bind.* discreti B 6. || 12 propter missum B 9. 10. habitationem B 7; audicionem B 6. || 13 14 est maiora et minora praemittit B 7. 8. quolibet tempore B 8. 10. id est *om.* A 3. capra] A 4. B 8; capras B 6; capra A 3. vervecis A 3; herbicis B 7; vervecem A 4; vervecem B 8. || 14 aut *om.* B 6. potum B 6. si in B 6 vineam A 3. 4. inventi A 3. B 7—10; invente B 6. uno B 6. fuerint *om.* B 8. de his ipsis B 7.

15 quotiens qui A 4. inventi *codd.* || 15 occidere B 8. ad (a B 6) vinea B 6—8. praesumenda B 7; praesumendo B 8. || 16 Vacca B 9. 10. tertia A 4. B 8. conventionem A 3. 4; contesta . . . B 6, qua *ex ex Bluhne et Bind.* contestationem *convenit* sic B 8. in] ad B 7. 8.

1 *Hanc edicti et districtiois foream Sigismundo altibatacom esse, recte iam Bluhne animavit; cfr. supra tit. 23. 64; Const. extrav. 18.* 2) *Edictum patris est ad eam Gundobadi inter Const. extrav. sub numero 18 servatum. cfr. Const. extrav. 20.*

[4.] De bubus vero et caballis, asinis aut equis animalibus iubemus, ut dominus aut custos vineae inventa supradicta animalia includat, et per singula animalia singulos tremisses inferat, cuius sunt, ei a quo tenentur.

[5.] Si vero de clusura ea ingenuus tollere propria temeritate praesumpserit, VI solidorum inlacione multetur; si servus vero hoc fecerit, CC fustium ictus a domino praesentatus accipiat.

[6.] Si vero in clusura animalia aut dominus aut pastor liberare intra biduum, data in qualibet specie supradicta solutione, noluerit, aut vindictam CC fustium actor aut dominus custodis non dederit, iubemus, ut* supradicta solutio a iudice aut, si iudex defuerit, quocumque praeposito domino vineae desolvatur.

Cuius edicti et districtiois formam, quia utilitati omnium convenit, legibus nostris ad vindictam praecipimus divulgari.

XC. De¹ iudiciis.

[1.] Si quis iudicum deputatorum a nobis iudicium contempserit**, VI solidos iudicibus inferat, et multae nomine solidos XII, causam specialiter perditurus.

[2.] Si vero iudices a nobis deputati iniuste iudicaverint, scient se ter duodenos solidos multae nomine² nobis esse inlaturus sine dubio.

XCI. De³ ingenuis, qui cum servo furtum fecerint.

Si quis ingenuus cum servo furtum fecerit, iubemus, ut secundum pretium a nobis constitutum⁴, aut vervicem aut capram aut porcum aut apem involaverit, in 20

* sub praesentationem trium testium demet, ita ut *add. B6.*
negotium, dispexerit *B6;* dispexerit *BS. 14. B6.8.*

** Si quis iudicis ordinationem

¹ *capit. 14. B7;* *lexis BS.* caballis *B7.9.10.* asinis *BS.* equis *13. B7.8.* 2 *custur*
13. capit. 14. BS. 10. *custus B6.* superscripta *13. Etad.;* superscripta *B7.8.* animalia ipsa *add. B6.*
includat *includat* *inc. 13.4. Td. Lead.* *includat B9.10.* animalia *speciem B6;* *species et caned.* 25
Etad. *Lead.* per singulis tremisses *13.* singulis tremissis *B7. 14. B7.8;* singulis tremissi
inc. B6. 13. 14. capit. 13. B9.10. *aut 14.* tenetur *B7.8.* 4 *et* *inc. B6;* *et* *B7.9.10.*
solida *capit. B6.* *perquam deputatorum B7.* 5 *inlacionem B7.* *si om. B9.10.* hoc fecerit *om.*
B9.10. *custus B9.* *et om. B9.* 7 *duodenas pastui, om. aut. B6.* 8 *in om. B7.* *speciem supra*
inc. capit. B7. *multae B9.10.* *multis etus B6.* *actor om. B6;* *actor B7.* 9 *custodis* *de* 30
inc. 13. B6.9.10. *custodis om. B7.* *supradictam solutionem B6.7.* 10 *quodcumque B7.9.10.*
praesentatus B7.9.10. *includat B9.10.* 11 *forma B7.* 12 *de vulgari B7;* *de vulgare B6.*
15. capit. 14. inc. 14. 13.4. B5. 10. *13.4. B7. contra unanimitatem servata, in 14. B5 sub numero*
14. 13.4. in B6.8. 10. aut omisso X. *includat* *Lead. B7.* *iudicis BS.10;* *iudices B5.* 14 *iudi*
om. capit. 13. B9.10. *de causa deputatorum B9.10.* *deputatorum 13.* *iudicium iudicum B9.10.* 35
contempserit *capit. B7. 10.* 15 *Et* *inc. 14. B6. 10.* *causa 13.* *perditurus 14. B9.10;* *esse*
capitulum add. 14. 16 *inlacionem 13. B7. 10.* *deputati 13. Et.* *solunt se om. 14. B6. 10.* *ter*
duodeno 13.4; *ter duodeno B9.10;* *VI ducinos B8;* *ter duenos B7;* *in duodo... B6.* 17 *nomine*
inc. 13. B6. 10. *causam 13.* *rebusque 11.5. B9.8. 10.* *volutus B6;* *plurimum B7.* *sine dubio*
inc. 13. in fine 14. B7. 71. *supradictam 14. B6. 10.* *includat.* 18 *inter las* *capit. 13.4. 10*
inc. 10. *in B9. 10.* *sub numero XCI.* *in B6. sub* *incantatus.* *Rebusque* *Lead. B6.* *secundum BS.*
Lead. B8. capit. 14. Supra *B. 10. B.9. 1. par.* 19 *et* *inc. BS.* 20 *constitutum* *est* *add. 14.*
constitutum *in B6. 10.* *constitutum 13.4.* *beckorum B7.* *aut apem om. 13. B6. 10.* *quam involaverit* *et*
caned. B6. capit. *in fine 13. B6.9.10.*

² *Haec et alibi in scripturae litterarum causis solentur scripturae omnia collata; cfr. Prim. Const. 1.9. 11. 45*

³ *Cfr. supra tit. 11. Prim. Const. 1.12.*

⁴ *Haec et alibi in scripturae litterarum causis solentur scripturae omnia collata; cfr. Prim. Const. 1.9. 11. 45*

⁵ *Cfr. supra tit. 13. 14. 15. Const. capit. 6.*

⁶ *Cfr. supra tit. 13. 3.*

triplum solvat; servus vero CCC fustium ictus accipiat, et a domino servi ipsius nihil queratur.

XCII. De¹ mulieribus, quarum crines in curte sua capulate fuerint.

[1.] Quicumque ingenuus mulieri ingenuae crinem in curte sua praesumpserit 5 capulare², iubemus, ut XXX solidos mulieri ipsi solvat, et multae nomine solidos XII.

[2.] Certe si ad batalia³ mulier foras curte sua exierit, et ei crinis incisa fuerit aut vulnera acceperit, imputet sibi, quia foras domum suam egressa est, et ab eo, qui eam percussit aut crinem incidit, nihil queratur.

[3.] Certe si ancillae in curte sua hoc fecerit, VI solidos ancillae ipsi solvat, et 10 multae nomine solidos II*.

[4.] Si servus vero mulieri ingenuae hoc praesumpserit facere, tradatur ad mortem, et a domino servi nihil queratur.

[5.] Quod si dominus servi voluerit eum de morte redimere, X** solidis iubemus servum ipsum redimere.

15 [6.] Iubemus etiam, ut, postquam a iudice servus ipse domino traditus fuerit, C fustium ictus servus ipse accipiat, ut postmodum nec alteri iniuriam faciat, nec domino suo damnum inferat.

XCIII. De⁴ brachiis aut tibiis, quae ab altero franguntur.

20 Quicumque de lapide aut fuste vel secure inversa cuicumque brachium aut tibiam fregerit, iubemus eum, ut XV*** solidos solvat, et multae nomine solidos VI.

*) III B 7.8. **) sex B 6; XVI B 7—10, *Bludane*. ***) XII B 7.8.

1 treplum A 3. B 9. 10; treblum B 6. 7. dissolvat B 9. 10; desolvat B 6. 8, *Bludane*. vero om. A 3. fustibus A 3. B 7; fustis B 6. 8. ictus om. A 3. ad (om. B 7. 8; a A 4) dominum A 4. B 7—10. || 2 requiritur B 9. 10; queritur B 8. || 3 *Etat hic titulus in* A 3. 4. B 6—10; *in* B 6. 25 8—10 *sub numero* XCII; *in* B 6 *laceratus*. De] his qui *add. ex coniect. Tll., Lind.* quorum] corruptis A 4; quorum A 3. B 7—10. crinis A 4. B 8; crinem B 6; crinimulus A 3. in curte sua om. A 3. cortem B 6. capulate] *sic* A 3. B 7. 9. 10; capulati B 8; capulaverit A 4; capillaverit B 6; capularerit ex coniect. Tll., Lind. fuerint om. A 4. B 6, Tll., Lind. || 4 Quicumque B 6. ingenuae] ingenua B 8. crinem om. B 7. 8; gremem B 6; crines A 4. corte A 3. B 7. || 5 mulieri] multum nomen B 8; muliere A 3. 30 B 7. ipsius B 7. 8. et om. B 9. 10. || 6 batalia A 4. foris A 3. B 6—10. exierit A 3; exiret B 8. aut vulnera acciperet (acceperit A 4) et ei crinis incisa fuerit A 3. 4. crines B 8—10. || 7 acceperit B 9. 10. foris B 6. 8—10. suam om. B 8. et om. B 7. eo] eum cui B 8. || 8 eam] ea B 8. aut—incidit om. B 7. || 9 corte A 3. B 7; curtem A 4. suam A 4. VI solidos] ex ea A 4; ex eo tres solidos ex coniect. Tll., Lind.; VI, om. solidos, A 3. ipsius B 7. 8; ipse A 4. B 6. et om. A 3. B 6. 9. 10. || 10 multae] autem *add.* A 3. || 11 Si om. B 6. mulier B 6; muliere B 7. 9. 10. ingenua B 6. 8. || 12 a om. A 3. 4. B 7. 8; ad B 10. dominum A 3. B 7—10. || 13 si om. B 6. domino B 6. || 14 servo ipso B 7. 8. || 15 postquam] postea B 9. 10. ad iudicem B 6—8. ipse om. B 6. domino—servus ipse om. B 9. 10. dominum A 4. || 16 fustis B 6—8. ictus om. A 3. servus om. A 4 ipse om. A 4. B 7. 8. ictus accipiat B 9. 10; accipiet A 3. postea A 4; postmodo B 9. 10. ne A 4. alterius A 4; aliter B 6. 40 fecerit B 7. || 17 suo damnum om. B 8. ferat B 6; praeparat B 7. 8. || 18 *Etat hic titulus in* A 3. 4. B 6 (*laceratus*). B 7—10; *in* B 8—10 *sub numero* XCIII. De brachium ex... B 6. qui A 3. B 9. 10; quibus B 8. || 19 lapidem A 4. B 6—8. de (om. B 7) fustem B 7. 8. de secure (securi B 7. 8) B 7—10. inverse A 3; inversi B 7; universi B 8. || 20 fregerit A 3; regisset B 8. eum] vero ut, om. eum, B 7. 8. ut eum A 4; ut ei Tll., Lind. et om. A 3. B 6.

1) *Hic titulus maior aetate esse videtur Libri const. titulo 33; cfr. tit. 76; Hoelder l. c. I. p. 115. 2) Cfr. Ducange s. h. v., quod significat: abschneiden, kappen; i. q. Francogall. compar. 3) I. e. pugna, Kampf, Schlagerel, Francogall. bataille. Cfr. Diez, Etym. W.-B. I. s. v. battere. 4) Haec constitutio fortasse loco tituli 48. pars generum Libri const. erat cfr. etiam supra tit. 11.*

XCIV. De¹ navigiis.

[1.] Quicumque navem aut caupulum involare praesumpserit, inferat ei, cuius navis est, solidos XII, et multae nomine solidos IV*; pro caupulo vero solidos IV**, et multae nomine solidos II.

[2.] Si servus hoc fecerit, pro nave CC fustium, pro caupulo vero C fustium 5 ictus accipiat, et ad dominum servi nihil queratur.

XCV. De² viatoribus.

Quicumque mancipium, caballum, bovem, vaccam, equam, vervicem, porcum, apem aut capram perdidit, et ei veius [extiterit], donet veio ipsi pro mancipio solidos V, pro caballo solidos III***, pro equa solidos II, pro bove solidos II, pro vacca soli- 10 dum I, pro vervice solidum I, pro porco solidum I, pro ape solidum I, pro capra tremisse.

XCVI. De³ fideiussoribus.

Quicumque, tam Burgundio quam Romano, fideiussor accesserit, et pro fideiussione aut pro quolibet debito mariti res uxoris pigneratas fuerint, nullam calumniam 15 fideiussor habeat pro pignerare: ita tamen ut maritus, cui pro debito suo res uxoris pigneratas sunt, apud fideiussorem suum se absolvat et res uxoris, quae pigneratas sunt, restituat.

XCVII. De⁴ canibus veltravis aut segutiis aut petrunculis.

Si quis canem veltravum aut segutium vel petrunculum praesumpserit involare, 20

* VI B7, S. ** III B8. *** V B6—S.

1 *Inter hec etiam in 13.4. B6 lacertatis. B7—10; in B8—10 sub numero XCIV. Rubrica deest B7. 2 *Inter 14 aut em 13.4 caupulas 13; caballum B9, 10. involaverit 13. inter B7. 3 *Inter em B9, 10. et em 13. B9, 10. pro caupulo — solidos II em. B7. caupulum 14. Inter em 13. B4, 10. 4 *Inter si B8. navem B7, 9, 10; navi B8. CC fustes B9, 10; CC fustis 25 B8. hinc mancipium sol. 14. B7. caupulum 14. B6, 7. vero em. B7, S. C em. 13. fustes B9, 10; hinc B8. 5 *Inter em 14. B7. extiterit B7. et ad — queratur em. B7. ad em. 11. B8. 7 *Etiam in B8 em 13. 4. B6 (consecutio. B7—10, in B8—10 sub numero XCV. Rubrica deest B7. 8 *Inter 14. B9. B8. 9 *Inter em 13. 4. 10 *Inter em 13. 4. 11 *Inter em 13. 4. 12 *Inter em 13. 4. 13 *Inter em 13. 4. 14 *Inter em 13. 4. 15 *Inter em 13. 4. 16 *Inter em 13. 4. 17 *Inter em 13. 4. 18 *Inter em 13. 4. 19 *Inter em 13. 4. 20 *Inter em 13. 4. 21 *Inter em 13. 4. 22 *Inter em 13. 4. 23 *Inter em 13. 4. 24 *Inter em 13. 4. 25 *Inter em 13. 4. 26 *Inter em 13. 4. 27 *Inter em 13. 4. 28 *Inter em 13. 4. 29 *Inter em 13. 4. 30 *Inter em 13. 4. 31 *Inter em 13. 4. 32 *Inter em 13. 4. 33 *Inter em 13. 4. 34 *Inter em 13. 4. 35 *Inter em 13. 4.**********************************

1 *Inter supra 10. 1. Const. extera. 2 *Inter supra 10. 16. Const. extera. 15, 6. 3 *Inter supra 10. 16. Const. extera. B7, 9. Rubrica in p. 308. 4 *Inter supra 10. 1. Const. extera. 10.****

iubemus, ut in conventu¹ coram omni populo posteriorem ipsius canis osculetur, aut V* solidos illi, cuius canem involavit, cogatur exsolvere, et multae nomine solidos II.

XCVIII. De² acceptoribus.

Si quis acceptorem alienum involare praesumpserit, aut VI uncias carniū
5 acceptor ipse super testones ipsius comedat, aut, certe si noluerit, VI solidos illi, cuius acceptor est, cogatur exsolvere, multae autem nomine solidos II.

XCIX. De³ venditionibus, quae sine testibus scribuntur.

[1.] Si quis mancipium aut agrum aut vineam aut aream vel domum factam in
quocumque loco comparaverit, iubemus, ut, si non fuerit** firmata aut subscripta**,
10 pretium perdat; certe si loci illius consistentibus scriptura ipsa subscripta aut signata
non fuerit, aut septem aut quinque testibus.

[2.] Certe si quinque testes ad praesens inventi non fuerint, tres idoneos testes
loci illius consistentes, quorum fama numquam maculata est, praecipimus subscribendis:
certe si non, invalidam scripturam ipsam iubemus esse.

15 C. De⁴ mulieribus, quae se voluntate sua ad maritum tradunt.

Quaecumque mulier Burgundia vel Romana voluntate sua ad maritum ambula-
verit, iubemus, ut maritus ipse facultatem ipsius mulieris, sicut in ea habet potestatem,
ita et de omnes res suas habeat.

* VI B 7.8; sex B 6.9.10.

** habuerit cartam firmatam ut subscriptionem (ut subscr. om.

20 B 7; aut subscriptam *Bluhne*) B 7.8. *Bluhne*.

1 in om. A 4. *Til.* *Lind.* conventum A 4. B 6—8; convictus *ex context. Til.* *Lind.*
omnem populum B 8. posteriore A 4. B 7.8; posteriora *ex context. codd.* canis om. A 3.4. 2 illius
B 8. cuius cui A 3. B 9.10. canis involaverit B 7.8. et om. A 4. 3 *Estat hic titulus in* A 3.4.
B 6 (*valde laecatus*). B 7—10; *in* B 6.8—10 *sub numero* XCVIII. *Robria deest* B 7. acceptores
25 A 3; accipitris B 9.10; acceptorem B 8. 4 accipitrem B 9.10; accipitrem A 3. aut] iubemus
eum (cum om. B 9.10) ut B 7—10. carum A 3.4. 5 accipitrem A 3; accipitrem B 9.10; acceptorem
B 8. testones suos B 7; testiculos suos B 8. ipsius om. A 4. B 7.8. *Til.* *Lind.* aut om. A 3. B 7—10
illi B 7.8. cui B 8—10. 6 accipiter A 3. B 9.10. autem om. B 8. 7 *Estat hic titulus in*
A 3.4. B 6 (*valde laecatus*). 7—10; *in* B 8. 10 *sub numero* XCIX. venditione A 4; vinditionibus
30 B 9.10; vinditionibus A 3. qui *codd.* aut vinea aut eria *add.* B 7. 8 terra, om. vineam aut
aream, B 7. ariam aut, om. vel, B 8. 9 quaecumque A 3.4. B 7.8. locum B 8. comparaverit] emerit
B 8. fuerit om. B 9.10. 10 pretium — ipsa subscripta om. B 7. si] a *add.* *ex context. Til.* *Lind.*
Bluhne. scripturam ipsam B 8. subscripta om. A 3.4; scriptam B 8. signatam B 7.8. 11 a septem,
om. aut, B 9.10. *Bluhne*. aut septem — non fuerint om. B 8. 12 quinto, om. testes, B 9.10. fuerit]
35 ut *add.* B 9.10; iubemus ut *add.* A 3.4. B 6.8. 13 consistentis A 3; consistebitis B 8. famam
B 7.8. maculatam B 7. est] eorum B 7. praecipimus A 3. B 7.8. subscribendum A 3; subscribendis
B 8; suscribentes B 7; suscribendus B 9.10. 14 si om. B 7.9.10. invalida scriptura A 3.4. B 7.8.
ipsam om. B 7.9; ipsa A 3.4; ipsam B 8. 15 *Estat hic titulus in* A 3.4. B 7—10; *in* B 8—10 *sub*
numero 1; *peccat in* B 6. *Verba* quae — tradunt *eum contextu continuo in* B 8. qui *codd.* se om.
40 B 7. sua om. B 8; illorum B 7. ad om. B 8. marito A 3; maritus B 9.10; maritus A 3. traduntur
A 4. B 7.8. 16 quicumque *codd.* se voluntate sua marito donaverit B 9.10. si voluntate B 7. ad
marito A 3. B 8; suo *add.* B 8. 17 ipsi ipsi B 8. facultates B 7.10; B 9. h. l. *law*; facultate A 4.
mulieribus A 3. B 8. de eam B 7; in eam *ex context. Til.* *Lind.* 18 et om. B 7.8. omnes om.
A 3.4. rebus suis *ex context. Til.* *Lind.*

15 J. Grimm, *R.-A.* p. 711; *Gierke, Honor in Deutsch. Recht* (ed. 2.) p. 65. *Cfr. Duange s. v. canis: l.*
Sid. 6, l. *Bauer*, 20; *L. Alam.* 78. 1) *Cfr. Const. extra.* 24, rubr. 2) *Cfr. supra tit. 4; Const.*
extra. 9. J. Grimm, *R.-A.* p. 728; *Gierke, Honor* p. 64. *Cfr. l. Sid.* 7, l. *Bauer* 24, *Paul Alam*
III, 14; V, 9. 3) *Cfr. supra tit.* 43, 60, 84, 88. 4) *Cfr. supra tit.* 12; *Schroeder l. c.* p. 295.

CI. De¹ wittimon.

[1.] Quicumque Burgundio alicuius obtimatis aut medioeris sine ordinatione patris cum alicuius filia se copulaverit iubemus, ut tripla solutione obtimatis ille qui fuerit patri ipsi, cum cuius filia se copulavit et eum ante scire non fecit nec consilium petiit, CL solidos ei cogatur exsolvere, et multae nomine solidos XXXVI*.

[2.] Leudis² vero si hoc praesumpserit facere, similiter in tripla solutione, hoc est solidos XLV, et multae nomine solidos XII.

CII. De³ Iudaeis, qui in Christianum manum praesumpserint mittere.

[1.] Quicumque Iudaeus³ in Christianum manum praesumpserit mittere, pugno aut caecae aut fuste aut flagello aut saxo, aut per capillos prehenderit, iubemus, ut manus incisione damnetur.

[2.] Quod si voluerit manum suam redimere, LXXV solidis eam iubemus redimere, et multae nomine solidis XII.

[3.] Praeterea iubemus, si in sacerdotem manum praesumpserit mittere, tradatur ad mortem, et facultas ipsius fisco nostro tradatur.

CIII. De⁵ vineis.

[1.] Quicumque in vinea aliena intrare praesumpserit de die in furtis causa, inferat illi, cuius vinea est, solidos III, et multae nomine solidos II.

[2.] Certe si de nocte hoc praesumpserit facere, et percussus fuerit, ita ut moriatur, custos vineae nullam calumniam patiatur.

* XXXVII A3. B7. S.

¹ *Est hoc titulus in A3.4. B6 (lacertus). B7—10; in B6.8—10 sub numero CI. Rubrica deest B7. Wittimon B9.10; vitinum B6; wittimom B8; wittimom A3.4. ¶ 2 alicuius om. Tl. Lind. obtimatis A3; obtimati B7; optimati B9.10; hordinum B7. ¶ 3 alicuius obtimati add. B7. filias B8. — 4 in B7.9.10. tripla A3; trebla B8. solutionis B7; solutionis B8. obtimatus vel optimatus A3. 25 B6.8—10. filias B7. — 5 apud B7.8. ¶ 4 patre B8. ipse B7.8; ipsius A3. cum om. A4. se om. A4. copulaverit B7—10. in Tl. Lind. antea B7—10. recert B7. non petiit B8; petierit B7. ¶ 5 et om. B8. exsolvere om. A3. B8. et om. A3.4. ¶ 6 leudis A4; leudis B7.9.10; leudis B8. — 7 om. B7. similiter simul B7. tripla A3. B8. 10; trebla B7. solutionis B7.8. hoc est soli 3. XII et om. A3. ¶ 7 XLV solvat add. et caecae add. et om. B9.10. ¶ 8 Est hoc titulus in A3.4. B6 lacertus. B7—10. in B8.10 sub numero CII. in om. B8. praes. man. mitt. B7.9.10; caecae aut fuste B8. praesumpserit A3. B9.10. manu B9.10. ¶ 9 quicum B7. manum om. B10. pugno A3. pugno B8. 10. ¶ 10 caecae B8. caecae aut om. A3. caecae fuste aut flagello A4. saxo aut om. B8. — 11 de cap. B9.10. capillos A3. adprehenderit A3. prehenderit A4. Tl. Lind.; prendere B8. prehenderit B7. hordinum om. A4. Tl. Lind. et om. A4. B7.9.10; aut B8. ¶ 11 incisionis A3. A4. B9.10. damnetur A3. ¶ 12 cum om. A3.4; ut B7. ¶ 13 et om. B8. 10. ¶ 14 propterea A4. B7.9.10. propterea et A3. ultimum volumin B8. si ut B7.9.10. sacerdotem B9.10. manum om. B8. ¶ 15 non B8. et non B7. custos B8. ¶ 16 Est hoc titulus in A3.4. B6 (caecae lacertus). B7—10. in B8. 10 sub numero CIII. Rubrica deest B7. Antea A3. ¶ 17 vineam alienam A4. B7.8. Tl. Lind. et nocte nocte B7. de die nocte om. B7. in die A3. Antea om. in. et 10 nocte nocte ¶ 18 et om. B9.10. ¶ 19 quicumque in vineam alienam praesumpserit B7. in nocte B7.9.10. de nocte nocte B7. nocte om. B7. ¶ 20 custos vineae cuius vinea est A3.4. Tl. Lind. Lind. nullam om. A3. nulla A4. B7.8. calumniam A3.4. B7.8.*

² Cf. supra p. 66, 69, 86. Schaefer, *U. d. chel. Gütersl.* I, p. 11 sq. ³ Cf. supra p. 42, 43, 44. ⁴ *Haec constitutio in ecclesiis hodie esse abijt cum fidei. Liber Const. colligere manifestum est ante Ludovicum Septimum attulendam esse, et Cassellian. L. c. p. 308 censet, quoniam argumenta à Girardo ante praesentem auctorem cum colliguntur. Cf. E. Rom. tit. P. 4.* ⁵ Cf. *Constit. Episcopalis a 317*, c. 15.

⁶ A. Nodding, *Die Burgund. Gesetze* (Halle) in titulis nostris praesentibus, nec cum illo clerico nostro potest convenire, quoniam Iudaeorum fidei conversione impeditur. ⁷ Cf. supra tit. 27, § 3.

[3.] Nam si servus hoc fecerit, ut in die furto intraverit, CCC fustium ictus accipiat.

[4.] Quod si de nocte intraverit, sicut superius diximus, occidatur.

[5.] Quod si dominus eius voluerit eum redimere, habeat liberam potestatem, ita ut, postquam eum redimerit, CL fustium ictus accipiat, ita ut nec ille nec aliorum servus hoc illis facere delectet.

[6.] Praeterea si ingenuus non visus fuerit, et postea aut per veium aut per scrutinium inventus fuerit, iubemus, ut ad redimendum se XII* solidos illi, cuius vinea est, cogatur exsolvere, et multae nomine solidos VI.

CIV. De¹ asinis.

Quicumque asinum alienum extra voluntatem domini praesumpserit aut unum diem aut duos in ambascia² sua minare, iubemus, ut ipsum et alium talem cuius asinus est consignet**.

CV. Si³ quis boves alicuius pignoraverit.

Sub⁴*** titulo centesimo quinto invenimus in libro Constantini: Quod quicumque

*) VI B8. **) Explicit *add.* A3. B8. ***) Sub titulo CV. invenimus Constantini *praemissa rubricae* A4. *Tit., Lind., Bind.*; Sub titulo centesimo quinto om. B8, B9 *h. l. lacertatus*; in libro Constantini *ex emendatione*; in libro Constantino B8; in libro, om. Constantini, B7. 9. 10.

1 I nam om. B7. certe si B7—10. ut] aut A3. 4; atque B7; et B8. furtum A4; furii B8; 20 in furtum B7; furtum *ex coniect.* *Tit., Lind., Bluhme.* intrare praesumpserit B7. fustis B8. || 3 in nocte B7. || 4 Si quis, om. Quod, B7. liberam om. A3. B6—10. || 5 ut — accipiat ita ut om. A3. eum om. B8. redemerit B9; redimit B8; redimeret B7; redemit B6. fustis B6. 8—10; *in hoc verbo desinat lacera cod. B6 fragmenta.* ictus om. B9. 10; hictibus B7. ita ut] et B7; ut, om. ita, B8—10. illi A3; illius B8. alterum B8. servi A3. B8—10. || 6 illis om. A4. B8. *edd.* fecerit 25 B8. dilexit A3; non delectet B7. 9. 10. || 7 propterea B7. 8. et om. B7. vegum B8; vim A4. 8 scudinium A3; scutinium A4. B9. 10; scrutino B8. inventum A3. 4. B7. 9. 10. iubemus — se om. B7. se om. B8. ille B8. || 9 et om. A3. B9. 10. || 10 *Estat hic titulus in A3. 4. B7—10; in B9. 10 sub numero CIV; sequentem titulum praeposuit B8, ubi hic titulus ultimus est. Rubrica deest B7.* 30 asenis A3. || 11 voluntate A3. B9. 10. domini om. A4. uno die A3. || 12 duos] bi duum B7. 9. 10. ambascia A3; ambaxia B7. 8. minare om. A3. 4. B8. *Tit., Lind.*; minaret B9. 10; minare *ex coniect. Bluhme, Bind.*; duxerit B7. talem om. B9. 10; tale B7. 8. ei cuius *ex coniect. edd.* asinus om. B9. 10. || 14 *Estat hic titulus in A4. B7—10; in B8 sub numero CIV; in B9. 10 sub numero CV. Rubrica deest B7.* Si quis boves alicuius pignoraverit] sic A4. *Tit., Lind., Bind.*; Si quis bovem alienum cuius pignoraverit B8; De bove pigneraticius (pigneraticis B10) B9. 10; de bove pigneraticio *ex coniect.* 35 *Bluhme.* || 15 quod quicumque] quodcumque B8.

1) *Cfr. supra tit. A. 8.* 2) *Cfr. Wackernagel l. c. p. 333; Diez, Etym. W.-B. l. s. c. ambasciada, q. e. Francoq. ambassade.* 3) *Cfr. supra tit. 19; Wilda in 'Zeitschrift für Deutsche Rechtsgesch.' I, p. 188.* 4) *Titulus continet constitutionem a rege Burgundico editam, quae non saltem Romanis sed etiam Burgundionibus data esse videtur. Numerus autem tituli CV. non ad Gundobadi Librum constitit,*

40 *ut Bluhme in editione sua et in 'Histor. Zeitschrift' XXI, p. 237 censet, sed rectius, quod ex ipso contentu tituli intelligitur, ad collectionem quandam fontium iuris Romani referendus est. Dubitari vix potest, quin introductio tituli ad constitutionem Constantini imperatoris spectet, quae Cod. Theod. II, 30, c. 1 nobis servata est. Certo iudicio autem non potest diiudicari, utrum auctoris verba: Sub titulo — Constantini. ad Codicem Theodosianum an ad Codicem Hermogenianum referenda sint. Codices fortasse verba non integra* 45 *praebent; confidas relin, quanto accuratius fontes in Lege Romana indicati sint. Neque vero approbaverim: Coniecturas a Bluhme et a Binding propositas: Bluhme verbum Constantini mutat in constitutionem: Binding censet CV verba clarissimi viri significari (sed codices habent supra numerum vel verba centesimo quinto, non centiduum);* *cf. Brauer l. c. p. 337, not. 48.*

boves pignorare praesumpserit, capite puniatur¹. Nobis vero cum optimatibus nostris hoc convenit: ut quicumque alia pecora habuerit, aut mancipia aut caballos aut boves praesumpserit pignorare, causam perdat. Si duos boves praesumpserit pignorare, inferat illi, cuius boves pignoravit, solidos XII: et si duo paria pignoraverit, solidos XXIV, et multae nomine solidos XII, ea tamen ratione, ut boves ipsos in loco reformet*.

* Explicite Lex Burgundionum *add.* B 10.

1 bovis alienus B 8. in capite B 8; capitale A 4. optimates B 8. nostris *om.* B 8. || 2 quicumque B 7. alia *om.* B 8; alieni B 7. pecorum B 8. caballum B 7; caballus B 9. aut] et A 4. B 9. *Tit. Loth.* 3 causam — pignorare *sol.* B 7. 9. 4 ille B 8. boves *om.* B 7; bovis B 8. pignora-
verit B 7; pignorat A 4. B 8. et *om.* B 7—10. si duo — solidos XII *om.* B 8. dua A 4. B 7. parie
XXIII. *om.* pignoraverit solidos. B 9. 10. 5 et *om.* A 4. B 9. 10. cap et B 7. bovis B 7. 8. ipsius
B 7—10. reformetur A 4; reformatos B 8.

1) *Cfr. Cod. Theod.* II, 30: De pignoribus, c. 1 (a. 315.), *interpr.*: Multi .. boves .. causa pignoris auferre praesumunt; .. quicumque .. hoc facere praesumpserit, .. puniatur (*const.*: .. capitali sententiae subijgetur).

II.

CONSTITUTIONES EXTRAVAGANTES.

CONTIN.
LIBRI
CONST.
LXXXIX.

3	<p style="text-align: center;">[I.] De animalibus in vineam ingressis.</p> <p>Cum de cultura — — — divulgari.</p>	XC.
	<p style="text-align: center;">[II.] De iudiciis.</p> <p>Si quis — — — sine dubio.</p>	XCI.
	<p style="text-align: center;">[III.] De ingenuis, qui cum servo furtum fecerint.</p> <p>Si quis — — — queratur.</p>	XCII.
10	<p style="text-align: center;">[IV.] De mulieribus, quarum crines in curte sua capulate fuerint.</p> <p>Quicumque — — — inferat.</p>	XCIII.
	<p style="text-align: center;">[V.] De brachiis aut tibiis, quae ab altero franguntur.</p> <p>Quicumque — — — solidos VI.</p>	XCIII.
	<p style="text-align: center;">[VI.] De navigiis.</p> <p>Quicumque navei — — — queratur.</p>	XCIV.
15	<p style="text-align: center;">[VII.] De viatoribus.</p> <p>Quicumque mancipium — — — tremisse.</p>	XCV.
	<p style="text-align: center;">[VIII.] De fideiussoribus.</p> <p>Quicumque tam Burgundio — — — restituit.</p>	XCVI.
20	<p style="text-align: center;">[IX.] De canibus veltravis aut segutiis aut petrunculis.</p> <p>Si quis canem — — — solidos II.</p>	XCVII.
	<p style="text-align: center;">[X.] De acceptoribus.</p> <p>Si quis acceptorem — — — solidos II.</p>	XCVIII.
	<p style="text-align: center;">[XI.] De venditionibus, quae sine testibus scribuntur.</p> <p>Si quis mancipium — — — iubemus esse.</p>	XCIX.
25	<p style="text-align: center;">[XII.] De mulieribus, quae se voluntate sua ad maritum tradunt.</p> <p>Quaecumque mulier — — — habeat.</p>	C.
	<p style="text-align: center;">[XIII.] De Wittimou.</p> <p>Quicumque Burgundio — — — solidos XII.</p>	CI.
30	<p style="text-align: center;">[XIV.] De Iudaeis, qui in Christianum manum praesumpserint mittere.</p> <p>Quicumque Iudaeus — — — tradatur.</p>	CII.

[XV.] De vineis.

Quicumque in vinea — — — solidos VI.

civ.

[XVI.] De asinis.

Quicumque asinum — — — consignet.

cv.

[XVII.] Si quis boves alienius pignorerit.

Sub titulo — — — reformet.

[XVIII. De¹ vineis hoc observandum.]

[1.] Multorum Burgundionum et Romanorum querimonia ad nos processit, quod vineae eorum ab animalibus, porcis vel reliquo vastarentur; cum oblitatibus nostris de re impensius pertractantes, iustum esse perspeximus. [et] ita nobis visum est: [a] quocumque animalia in vinea inventa fuerint, de grege porcorum unum habeat occidendi liberam potestatem et suis visibus vindicandum.

[2.] Quod si facilius ad utilitatem et quietem omnium debeat pertinere, de animalibus vel reliquis pecoribus, praeter boves et caballos, sicut de porcis simili conditione teneatur.

[XIX.] De² reis corripiendis.

[1.] Gundobadus rex Burgundionum omnibus comitibus.

Multorum relatione cognovimus, caballorum fures et effractores domuum tantum se ad hanc insaniam prorupisse, ut non occulte, verum etiam publice crimina et omnia mala committant. Ideoque praeceptionem ad vos dedimus, ut, si quos caballorum fures aut effractores domuum, criminosos quam suspectos, invenire poteritis, statim capere et ad vos adducere non morentur: futurum ut is, qui capitur et ante vos adductus fuerit, si se innocentem potuerit adprobare, cum omnibus rebus suis liber abscedat neque calumniam pro eo, quod ligatus aut captus est, movere praesumat.

[2.] Si vero criminosus inventus fuerit, morte poenam vel tormenta³ suscipiat, quae meretur, et res illius ab his, qui eum ceperunt, praesumantur.

[3.] Et non solum in eum tantum pagum, ubique consistit, liceat persequi criminosum, sed sicut utilitas aut fides cuicumque habuerit, etiam per alia loca ad nos pertinentia⁴ non dubitent huiusmodi personas capere et iudiciis praesentare, ut praefata scelera non liceat esse diutius impunita.

Hanc praeceptionem nostram in omnium noticiam ponere procuret[is].

¹ Hoc edictum vana 14 exhibet, quod a processu sub cubrica. De liberali causa vel de operi libertorum vana 14. *Legis Romanorum libri, usque cubrica usque amara destructum est, rubricam ex codice capitularum vol. 14 impensius.* § 8 Romanorum 14. § 9 vineas 14. reliquis ex censu. *Tit., Leod.* § 10 impensius 14. § 11 vinea 14. § 12 vinea 14. § 16 Hoc edictum 11.3. *B5* habet post titulum. De iudiciis: in 25 11.3. *B5* post aut in vana X. § 13 contra nullo numero adposito. § 17 Gundobadus 13. *Bor* in vana 13. *comitibus* ex *B5* comitibus 13. *comitibus* *B5*. § 18 galorum turis 13. *effractores* 13. *domum* tantus *B5*. § 19 se *ex* *B5*; sed 13. ut non *ex* *B5*, vero *B5*. § 20 cum iudicium 13. *praeceptum* 13. *quis* 13. *B5* aut] et *B5*. *turis* aut *effractores* 13. § 21 criminosus 13. *impensius* 13. *ex* *B5* quam *B5* caputo 13. *B5*. § 22 vos *ex* 13: nos *Tit., Leod.* § 23 tueret 10 13. *domum* 13. *acturum* aut *prodere* *B5* *suis* abscedat, *ex* *liber*, *B5*. § 24 calumniam 13. *de* *re* *ex* *B5*. *Tit., Leod.* *assente* *ex* *censu* *B5* *vel* *tormenta* *ex* 13. *Band.* quam 13. *Band.*: *ex* *B5*. § 26 *invenit* *ex* *B5* *capitur* *B5*. § 27 *et* 13. *ubique* sed *ubique* qui *B5*: sed *ubique* ubi *Tit., Leod.* *ex* *censu* *Tit., Leod.* *commissos* 13. § 29 *partimenta*] *partiam* 13. *capere* *ex* *Tit., Leod.* *et* *ex* 13. § 30 *scelera*] *ex* 13. non *divinus* *licet* esse *impunita* *B5* *impunitam* 13. § 31 *Hanc* *praeceptum* *ex* 13. *praeceptum* 11. *B5*.

¹ Hanc constitutionem est novella a Gundobado edita. *Cp.* *Const. editae*. 1; *Lib. const. tit.* 23, 4, 64.

² Hanc praecipio Gundobadi, nomen editi est quam *Lib. const. tit.* 4, 1, 29, 3; *novam* autem est novella 13. *const. tit.* 47. *Cp.* *Const. editae*, 21, 11. *Schroeder. D. Rechtsgesch.* p. 306. § 3 *Cp.* *Lib. const. tit.* 7. § 4. *Cp.* *supra* p. 46, *not.* 2.

[XX.] De¹ collectis edictum.

Sigismundus rex Burgundionum.

Cum [venerabilis viri] Gimelli² episcopi digna et laudabili suggestione conperimus, expositos, quos miseratio colligi faciebat, et ideo praetermitti, dum collegentes
 5 alumnos sibi eripi calumniantum intencionem formidant, et cessante misericordia eorum animae male poterant interire: quapropter iusta suggestione permoti, quae sanctae memoriae patri nostro de eadem causa suggesta sunt, praesentium edictorum tenore deerevimus [vacuari], statuentes, sicut nostra lex loquitur: ut inter Romanos etiam de hoc negotio legis Romanorum ordo³ servatur; inter Burgundiones et Romanos exortum tale litigium, qualiter a nobis statutum fuerit, finiatur; illae tantum causae de hoc genere, quae ante diem praesentis edicti finitae sunt, nullatenus [moveantur], pendenti-
 10 tum vero negotiorum status memoratis legibus [distringatur]; statuentes, ut, ne quis contra hoc salubre praeceptum audeat in posterum supplicare, proponatur.

Data sub die VIII. Idus Marcias, Petro consule⁴.

15 [XXI.] Incipit⁵ capitulus, quem dominus noster gloriosissimus Ambariaco⁶ in conventu Burgundionum⁷ instituit.

[1.] Quia intra regione nostra⁸ huiusmodi causae oriuntur, unde adhuc legibus non fuerat institutum, quod observare deberet, habito nunc cum comitibus nostris tractatu, praesenti constitutione deerevimus, quod in populo nostro debeat custodire.

20 [2.] Si⁹ quis ingenuus in captivitatem ductus est, et mancipia intra regione nos-*) in regno nostro A 4.

1 Hoc edictum solus A 3 habet, sequitur fol. 89 verbum Explicit, quod in fine tituli: De asiuis codes habet; rubricam ipse codes praebet. || 3 venerabilis viri] natu rate iuri A 3. laudabile suggestionem A 3. exposita A 3. colligi facilibus A 3. collegit a quibusdam ideo emendat Bluhme. dum] quod ex coniecit. 25 Bluhme. || 5 alumnos A 3. cessante misericordiam A 3. || 6 animas quae A 3. quae ali poterant coniecit Pardessus. || 7 tenere A 3. || 8 vagari statuendis A 3. vulgari (i. e. proclamare) coniecit Pardessus. Romanu A 3. || 9 negotio lege A 3. Burgundionis et Romanu A 3. || 10 tali A 3. ille A 3. || 11 gene A 3. moveantur emendavi, ventilentur Bluhme, moti lenta A 3. || 12 negociorum A 3. memoratus A 3. diso ingatur A 3; disingatur coniecit Bluhme. || 13 salubrem A 3. audiat A 3. || 14 id marcias pec c A 3. Agapeto consule coniecit Pardessus, quem Ginoalthiac l. c. p. 567, 583 secutus est. || 15 Ectat hic titulus in A 3 (fol. 83). A 4, fol. 232; in A 3 primum locum tenet inter eas constitutiones, quae sequuntur Librum Constitutionum, et antecedit constitutionem De iudiciis, in A 4 autem claudit Leyes Burgundionum et sequitur constitutionem, quam edidimus supra sub numero XIX, quinque lineis non scriptis interiectis omissoque inscriptione. || 17 Quicumque A 4. || 18 quid A 3. lege: observari. debibunt A 4; deberit A 3. 30 comitibus] testibus A 4; optimatibus ex coniecit. Tit., Lind. tractatum A 3. || 19 conditione A 4. quod] quid A 3; om. A 4. debeat om. A 4. custodire] sic A 4; custodire A 3; lege: custodiri. || 20 ingenuus A 3.

1) Cfr. Cod. Theod. V, 7: De expositis et L. Rom. Visig. h. tit.; L. Visig. IV, 4, 1; Conc. Arelatens. II, a. 412, c. 51. Bluhme in 'Jahrbuch' I, p. 83, in 'Archiv' VII (1837), p. 729, LL, III, 40 p. 578; Binding l. c. p. 226. 2) Vasensis episcopus ab a. 508 ad a. 526; cfr. Bouquet, Scriptores IV, p. 104 D. 3) Cfr. Primae Const. § 8; Cuiacii Observationum lib. XVI, cap. 36. 4) Id est dies 8. mensis Martii a. 516. 5) Conscripta est haec collectio capitulorum primis annis, quibus Godomarus regnavit, qui post Sigismundum, a Francis rapto privatum, ultimus fuit rex Burgundionum; cfr. Conciani in editione sua; Graupp l. c. p. 295; Ginoalthiac l. c. p. 565, 569; Binding l. c. p. 260; Brunner l. c. 45 p. 334. Aliter censent Bluhme LL, III, p. 575 et in 'Jahrbuch' l. c. V, p. 207 sqq.; Jahn l. c. II, p. 62; Valentin-Smth l. c. 2. fasc. p. 74 sqq., qui hanc collectionem a Ginoalthio a. 501. editam esse affirmant. Utram Sigismundo an Godomaro attribueundam esse, non dividit c. Savigny l. c. II, p. 4 22. Cfr. Bluhme in 'Jahrbuch' l. c. V, p. 207 234. 6) Cfr. supra p. 73 not. 5. 7) Cfr. supra p. 29, not. 3. Const. extrar. 9. 8) Cfr. supra p. 46, not. 2 9) Cfr. Cod. Theod. V, 5. De postliminio, 50 c. 1, interp.: Quicumque necessitate captivitatis ducti sunt, . . . quicumque in agris vel mancipiis antea tenuerint . . . sive aliquid . . . per principem cuiuscumque donatum est. . . tempore, quo reverterent, viderent ac praesumant const. . . debere recepturos . . .; L. Rom. tit. 41. London l. c. p. 344.

tra reliquit, quicumque mancipium propinquitatis ad se revocavit, aut praesumpsit aut forsitan per nostram praeeptionem petiit, si captivus ille ad propria redierit, mancipia sua absque praeiudicio pasta recipiat.

[3.] Quicumque¹ servum suum aut ancillam de regione nostra in sortem alienam venderit, more patriae² mancipium venditum ad propria redierit, ut libertus sit, ordinamus; ea tamen ratione, ut non alterius patrociniurn nisi domini illius, qui eum venderit, habiturum esse cognoscat.

[4.] Quicumque³ ingenuus de Gotia captivus a Francis in regione nostra venerit et ibidem habitare voluerit, ei licentia non negetur.

[5.] De⁴ eo vero, qui tempore excidii⁵ ad fidem inimicorum amissis mancipiis cum una tantum ingenua persona, quam in loco uxoris sibi liberavit, egressus est: is, qui eam liberavit, mercedes requirere specialius ordinamus, ut nihil penitus ad mulierem illam de tali causa queratur.

[6.] Quicumque⁶ persona de alia regione in nostram venerit et ibi voluerit habitare aut eum quo esse voluerit, habeat licentiam, et nullus eum ad servitium aut per se addicere praesumat aut a nobis petere conetur.

[7.] De⁷ monetis solidorum [iubemus] custodire, ut omne aurum, quodcumque pensaverit, accipiator praeter quattuor tantum monetas, hoc est: Valentiani⁸, Genavensis prioris⁹ et Gotici, qui a tempore Alarici regis adaeerati¹⁰ sunt, et Adaricianos¹¹. Quod si

1 propinquitatem .14. || 2 pro .13. nostro .14. praeeptione .14; susceptionem .13. redierit 20
.13. || 3 pasta] sic .13; parte .14; partis *Til., Lind.*; parta *Bluhac.* qui concievit pastus. || 4 ancilla
.14. in sorte alia vindiderit .13. || 5 more patriae] mori patrum et .14; *om. Til., Lind.* vindictum .13.
redierent .13. liberi sunt .13. || 6 patrocini .13. || 7 vindiderat .13. esse *om. .13*; se esse *ex
consect. Til., Lind.* || 8 ingenuos .13. Gotia .14. captivos .13. veniret .13. || 10 De his .13. *edd.*: Dies
.14. que temporis excidii .14. idem finem concievit *Blud.* admissis .14. || 11 cum una tantum ingenuam
personam ea loco uxore sibi .14. quam *ex concievit.* eam .13; ac, *om. in. Til., Lind.* uxoris *ex concievit.*
uxore .13. sibi] ibi .13. egressus est — liberavit *om. .14. Til., Lind.* is] his .13. || 13 mercedis .13.
requiri .14. *Til., Lind.* ordinavimus .14. de tale causam .14. || 14 regionem .14. nostra .13. et *om.
.13.* et *Bluhac.* || 15 servitio .14. || 16 adicere .13.4. sumit .13. petire .13.4. || 17 monetis .13.
rebus *suppl. Blud.*; *om. .13.4.* praecipimus *Til., Lind.* volumus *Bluhac.* custodire] sic .14; custodire
.13. *om. custodire.* || 18 pensaverit .14. monetis .13. hoc est *om. .14.* Valentiani .14; Valen-
tinarum .13. Genavensis prioris .13. Genavensis, *om. prioris. .14.* || 19 Gotium .14. a *om.
.13.* adaeerati .13.4. Adaricianos .13; Adaricianos .13; Adaricianos *sc. Andarici*
Gepulorum penitenti. Valeros. Lind.; Alaricianos *Demung. Lind.*; Armarianos *Dubos.*; Aduricianos
L. e. Adurici. Parisi conceptus Bluhac.

1 Cf. *Lib. const. tit. 57; Const. catvae. II, 1. L. Visig. IX, 1, 10.* 2) Verba corrupta, ut
*colatur. Bending l. c. p. 261 probat concursum amore patriae. quam Bluhac in 'Jahrbuch' l. c. V,
p. 216 dicitur verbi reposituram.* 3) *Jahn l. c. II, p. 129.* 4) Interpretatio huius capituli, ut videtur
corrupta, talis talia est. Cf. *Bending l. c. p. 261. Lib. const. tit. 56.* 5) Cf. *Bending l. c. p. 252;
Jahn l. c. II, p. 329 sqq.* 6) Cf. *Lib. const. tit. 39.* 7) Cf. A. Sörbber in *Forschungen zur Deutsch.*
Geschichte I p. 280. Bluhac in 'Jahrbuch' V, p. 219 sqq.; Dronk-Oghlton l. c. p. 398. Cf. *Maorjian
Norell. lib. tit. 7 (n. 458.), § 14: ... Nullus solidum integrum ponderis calumniosae improbationis obtentu
comul omnibus concepto an Galliarum curia potius minore auctoritate taxavit. L. Visig. VII, 6, 5.
in concievit. ex Valentia verbi reposituram. Lectio Valentianam, quam 13 exhibet, recipi non potest,
cum non tribuitur, ab alioque superentiam, quo hoc nomine appellati sunt, monetis minoris potius esse sig-
nificativa. 8) Proposum Bluhac in verbo potius concievit, hoc tantum solutus reccurrit, quos Godegesehus,
Constitutiones praeter eam invenit. 9) *Vetus episcopus in epist. 78. Alaricum regem Visigothorum in eo
repererat, quod monetis integrum ponderis superaddidit carisset. Cui corruptum potius quam confectam
lib. const. tit. 57. in concievit concievit an pmo initium vel illam certe, quam imperio rex Gothicorum
monetis potius reccurrit, quae concievit, potius sibi] ferunt imitantem mandaverat.* 11) *De signifi-
cacione huius verbi, videlicet de patrocini, cf. supra § 32. An Conco fortasse possit Alalaviana. De monetis
valentinarum Godegesehus eam aut nota potius vel nota ad reposituram sic ad probandum hanc concursum, cf.
2. dictionem. De Moneta der Ostgothen (1844) p. 41. et supplementum in Die Muenzen der Vandalen (1849)**

quicumque praeter istas quattuor monetas aurum pensantem non acceperit, id, quod vendere volebat, non accepto pretio perdat.

[8.] Si¹ quis fideiussorem acceperit et ante eum pignerare praesumpserit, quam auctorem suum, cum quo causam habet, praesentibus testibus ter admonuerit, pignera,
5 quae tollere praesumpserit, in duplo restituat.

[9.] Quicumque² mancipium alienum de Francis conparaverit, testibus idoneis hoc adprobet, quantum et quale pretium dederit, et hoc testes illi iurati dicant: 'Nobis praesentibus pretium dare vidimus; sed nec ille, qui mancipium conparavit, nullam fraudem aut concludium cum inimicis fecit'. Quod si testes idonei taliter sacramenta
10 dederint, quantum pretium dedit, tantum recipiat; nec pastum requirat, et mancipium cuius fuerat sine mora reddatur.

[10.] Scituri, quodquod quicumque contra hanc difinitionem de rebus singulis statutam venire temptaverit, per singulas causas duodenos solidos multae nomine se noverit implere.

[11.] Illu³ specialiter praecipientes, ut omnes comites, tam Burgundionum quam Romanorum, in omnibus iudiciis iustitiam teneant: in his, qui violentiam fortasse, superventum vel quodlibet crimen admiserint, ita fortiter stringant et vindicent, ut nullus hoc intra regionem nostram* praesumat admittere. Omnes omnino causas ex legibus iudicentur, ut iustitiae ordine teneatur, sicut lex parentum nostrorum continet.
20 Nam sic fieri manifeste cognovimus: de diversis sceleribus compositiones⁴ inter parentes vestros facitis, et causae legibus non iudicantur; ita popul[us] vitiatur], ut similia praesumant admittere. Si quis compositionis ita facere praesumpserit, ut ex lege expresse iudicare distulerit, multam se noverit inlaturum.

[12.] De⁵ Romanis vero hoc ordinavimus, ut non amplius a Burgundionibus, qui
25 infra venerunt,⁶ requiratur, quam ad praesens necessitas fuerit: medietas terrae. Alia vero medietas cum integritate mancipiorum a Romanis teneatur, nec exinde ullam violentiam patiantur.

*) intra regno nostro A 4.

I si cuique A 3. monitas A 3. pesatum A 4; pensatum *ex coniect. Til., Lind.* acceperit A 4.
30 id] ad A 3; aut A 4; *om. Til., Lind.* || 3 acceperit A 4. || 4 abit A 3. ter *om.* A 4. | 5 quae] qua A 3. |
6 idoneos A 4. | 7 adprobat] A 3. aut quale A 3. testis A 3. || 8 donare videntur A 3. illi A 3.
nullam A 4. || 9 fraude aut concludio A 3. non fecit A 4. testis A 3. | 10 dederit A 3. tantum] hac *add.* A 1; hic *add. Til., Lind.* partum A 3. mancipia A 3. || 11 fuerit] A 3. reddantur A 3.
12 Scituri quodquod] Si (. . . A 4; Sed si *Lind.*) de re A 4, *Til., Lind.* difinitionem A 3; difinitione A 4. 77.
35 *ex coniect. Bluhme, Bind.*: heredibus A 3 4. *Til., Lind.* || 13 statutam *ex coniect.*; statuta A 3 4. per singulis causis A 4. duodenus A 3. || 14 noverint, *om.* implere, A 3. || 15 praecipiens] A 3. omnis comitis A 3. tam Borgundionis quam Romani A 3; Burgundionorum tam Romanorum A 4. violentia A 4.
17 admiserit A 3 4. fortiter *om.* A 3. stringant A 4. et *om.* A 3; ut A 4. ut] quod A 4. || 18 hoc *om.* A 4. causas] *sic* A 3 4. ex] his A 3. || 19 iustitia A 3. ordo *ex coniect. Til., Lind.* || 20 sic *om.*
14; si] A 3. manifesta A 3. compositiones *ex coniect. om. add.*; competitionis] A 3; cumpunctionis] A 4.
inter parentes nostros A 4; inter parentes vestris A 3; inter parietes vestros *ex coniect. Bluhme.* || 21 facite A 3 4; tacite *ex coniect. Til., Lind.* et *om.* A 3; et ut *Lind.* populus vitiatur *coniect.*; populis visitatur A 3; populi sui siator A 4; populi violentias *Til., Lind.*; populis usitatur *Bluhme*, populis visitatur *Bind.* ut] aut A 4. *Til., Lind.* | 22 ut] et *Til., Lind.* ex *om.* A 4. *Til., Lind.* | 23 expressi] A 4. expresse *77.*
45 *Lind.* || 24 Borgundionibus A 3. || 25 infra] in fara *ex coniect. Bluhme.* praesens] quam *add.* A 3 4. | 26 integritatem A 3. a *om.* A 3. ulla violentia] A 3 4.

1) Cfr. *L. Rom. tit. 14, 8; Lib. const. tit. 19, 82; Const. extrav. 8.* 2) Cfr. *Cod. Theod. V, 5,*

e. 2, *interp.*; *Lib. const. tit. 56. Solau, Process. p. 25.* 3) Cfr. *Const. extrav. 19; Prim. Const. § 3.*

4) Cfr. *Prim. Const. § 5.* 5) Cfr. *Lib. const. tit. 54, 67.* 6) *Infra* i. q. *intra*; cfr. *Gregor. Tur.*

59 *SS. Rer. Mer. I. p. 950; perperam Bluhme in 'Jahrbuch' V, p. 230 et in 'Historische Zeitschr.' XXI, p. 239 conuoc 'in fara', neque rectus esse videtur, quod Bindang dicit, transmissus infra 'com autem herauf'; cfr. *Jahn l. c. I. p. 330, 450; Guapp l. c. p. 342.**

[13.] Praeterea¹ ecclesiae aut sacerdotes in nullo penitus contemnantur.

[14.] Si² quicumque aliquid loco munificentiae petire voluerit, cum litteris comitis sui veniat, et consilarii aut maiores domus, qui praesentes fuerint³, ipsas litteras comitis ipsius accipiant, et suas litteras ex nostra ordinatione ad illius iudicis faciant, cuius terreturio res illa, quae petitur, tenetur, et hoc eis concedant, ut diligenter et 5 fideliter requirant, [si] sine peccatum dare potest.

1 ecclesiam aut sacerdotis A 3. contemnantur A 4. 2 Si om. A 4. aliquid locum A 4; de qua locum *Tl., Lind.* litteras A 3, 4. committi A 3; comiti A 4. 3 consilario aut maioris A 3; consilio aut maiores A 4. quod A 4. ipsi A 3. 4 ex] extra A 4. iudicis — indices (*acc. plur.*); illos iudices *Tl., Lind.* || 5 terreturio] sic A 3; terraturium A 4. quae petitur om. *Tl., Lind.*; qui, 10 om. petitur. A 4. tenetur om. A 3. concedant A 4; concedent A 3. || 6 et fideliter om. A 4. si om. A 3, 4. peccatum dare. *ss.* A 3, 4; *lego:* peccato dari.

1) *Cfr. Binding l. c. p. 185; Jahn l. c. II, p. 65.* 2) *Cfr. Lib. const. tit. 1. 38, 6.* 3) *Cfr. Prim. Const. § 5.*

III.

LEX ROMANA

SIVE

FORMA ET EXPOSITIO LEGUM ROMANARUM.

Incipiunt* capitula Legis Romanae.

- I. De patris vel matris donatione vel munificentia dominorum.
- II. De homicidiis.
- III. De libertatibus.
- 5 IV. De sollicitationibus et furtis.
- V. De iniuriis aut cedibus admissis.
- VI. De fugitivis inquirendis vel discutiendis.
- VII. De obiectione eriminum vel inscriptionibus ingenuorum sive servorum.
- VIII. De violentiis.
- 10 IX. De raptibus virginum et viduarum.
- X. De successioneibus diversis.
- XI. De commotione litium.
- XII. De inquirendis animalibus et rebus.
- XIII. De damnis animalium, vel si quid per ea casu evenerit.
- 15 XIV. De ablatiis pigneribus et fideiussoribus.
- XV. De fugitivorum furtis.
- XVI. De mulieribus ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus.
- XVII. De clausis itineribus vel aliis servitutibus.
- XVIII. De superventoribus et effractoribus.
- 20 XIX. De corruptis mulieribus.
- XX. De his, qui hominem illicite aut sine causa ligaverit.

* Incipiunt capitula Papiani Libri Responsorum 13: Incipit Papianus Liber I. Responsorum 14.

1 *Iudicia capitulorum habent* 12 *vol.* 1. 3 *lib.* 118, 119. 1 *col.* 1 : 12 *autem iudicia tantum capitulorum* 1 = XIV *rehibet, folio continente finem iudicis oculis.* Incipit 12. 4. capitula *om.* 14: capita 25 12. 4. *Legis ac caeculi;* de *Leg.* 12. *Numeris titulorum penultimū* 12. 14. ¶ 2 patribus 13. 1. donationem 13. 4. ¶ 3 homicidiis 12. ¶ 5 sollicitationibus 12. ¶ 6 vel cedibus admissis 13. vel de cedibus 13. ¶ 7 vel discutiendis *om.* 12. ¶ 8 De obiectionibus eriminum, *vel om.* 12. [inscrip- tionibus] increpationibus 13. 4. ingenuorum sive servorum *om.* 14. ¶ 10 raptu 13. 4. viduarum] raptorum *abst.* 14. ¶ 11 successibus 12. ¶ 12 commotione 14. *ficium* 12. ¶ 13 impu- 26 rendis 14. ¶ 14 casus 13. ¶ 15 ablatiis 13. fideiussoribus 12. ¶ 17 nuptias 13. ¶ 18 *Et- tat hanc rubricam etiam in iudicibus capitulorum nonnullorum eadem Libri constitutionum.* *om.* supra p. 10. 19 et effractoribus *om.* 14. ¶ 21 illicite aut *om.* 13. *leg.* ligaverit.

XXI.	De divortis.	
XXII.	De donationibus.	
XXIII.	De sacramentis.	
XXIV.	De latronibus convictis.	
XXV.	De adulteriis.	5
XXVI.	De his, qui debitas filiis de maternis bonis non tradiderint portiones.	
XXVII.	De puellis vel mulieribus desponsatis.	
XXVIII.	De luctuosis hereditatibus.	
XXIX.	De caballis, quibus ossum aut scandola ligaverit.	
XXX.	De apparitoribus.	10
XXXI.	De praescriptione temporum.	
XXXII.	De falsariis et falsis testibus.	
XXXIII.	De interpellationibus et appellationibus.	
XXXIV.	De rebus agnitis.	
XXXV.	De vinditionibus.	15
XXXVI.	De tutelis minorum.	
XXXVII.	De nuptiis legitimis sive naturalibus filiis.	
XXXVIII.	De pactis et transactionibus haec forma servanda est.	
XXXIX.	De terminis transgressis et evulsis.	
XL.	Sine censu vel reliquis comparare nihil posse.	20
XLI.	De iure postliminii.	
XLII.	Ne in sua causa quis iudicet.	
XLIII.	Ut nemo potentiorum nomina in lite praetendat aut titulos praediis suis adfigat.	
LXIV.	De liberali causa vel de opere libertorum.	25
XLV.	De testamentis.	
XLVI.	De conditione vero vel cognitione.	
XLVII.	De consortibus*.	

Titulus** I. De¹ patris vel matris donatione vel munificentia dominorum.

[1.] Donationem, quam pater de rebus propriis in filium filiamve conscripserit et gestis fuerit allegata, si eam pater probatis apud iudicem lesionum causis non revoverit, aut ipsa donatio dodrantem, id est novem uncias, non excedit, secundum

* Expressum capitula Libri Papiani feliciter, amen *add.* 43. ** *In* 43 *antecebat*: Incipit Praeterea Libri permissio Responsorum. Pacta non solum verbis, sed ex voluntate contrahentium constituta, et iure conegrum huius complectitur. *In* 44 *antecebat*: Incipit Papianus Liber primus Responsorum.

1. *In* 43 *antecebat*: 4. *Numerus* XXIV *om.* *add.* 43. 5. *In* 43 *antecebat*: 6. *In* 43 *antecebat*: 7. *In* 43 *antecebat*: 8. *In* 43 *antecebat*: 9. *In* 43 *antecebat*: 10. *In* 43 *antecebat*: 11. *In* 43 *antecebat*: 12. *In* 43 *antecebat*: 13. *In* 43 *antecebat*: 14. *In* 43 *antecebat*: 15. *In* 43 *antecebat*: 16. *In* 43 *antecebat*: 17. *In* 43 *antecebat*: 18. *In* 43 *antecebat*: 19. *In* 43 *antecebat*: 20. *In* 43 *antecebat*: 21. *In* 43 *antecebat*: 22. *In* 43 *antecebat*: 23. *In* 43 *antecebat*: 24. *In* 43 *antecebat*: 25. *In* 43 *antecebat*: 26. *In* 43 *antecebat*: 27. *In* 43 *antecebat*: 28. *In* 43 *antecebat*: 29. *In* 43 *antecebat*: 30. *In* 43 *antecebat*: 31. *In* 43 *antecebat*: 32. *In* 43 *antecebat*: 33. *In* 43 *antecebat*: 34. *In* 43 *antecebat*: 35. *In* 43 *antecebat*: 36. *In* 43 *antecebat*: 37. *In* 43 *antecebat*: 38. *In* 43 *antecebat*: 39. *In* 43 *antecebat*: 40. *In* 43 *antecebat*: 41. *In* 43 *antecebat*: 42. *In* 43 *antecebat*: 43. *In* 43 *antecebat*: 44. *In* 43 *antecebat*: 45. *In* 43 *antecebat*: 46. *In* 43 *antecebat*: 47. *In* 43 *antecebat*: 48. *In* 43 *antecebat*: 49. *In* 43 *antecebat*: 50. *In* 43 *antecebat*: 51. *In* 43 *antecebat*: 52. *In* 43 *antecebat*: 53. *In* 43 *antecebat*: 54. *In* 43 *antecebat*: 55. *In* 43 *antecebat*: 56. *In* 43 *antecebat*: 57. *In* 43 *antecebat*: 58. *In* 43 *antecebat*: 59. *In* 43 *antecebat*: 60. *In* 43 *antecebat*: 61. *In* 43 *antecebat*: 62. *In* 43 *antecebat*: 63. *In* 43 *antecebat*: 64. *In* 43 *antecebat*: 65. *In* 43 *antecebat*: 66. *In* 43 *antecebat*: 67. *In* 43 *antecebat*: 68. *In* 43 *antecebat*: 69. *In* 43 *antecebat*: 70. *In* 43 *antecebat*: 71. *In* 43 *antecebat*: 72. *In* 43 *antecebat*: 73. *In* 43 *antecebat*: 74. *In* 43 *antecebat*: 75. *In* 43 *antecebat*: 76. *In* 43 *antecebat*: 77. *In* 43 *antecebat*: 78. *In* 43 *antecebat*: 79. *In* 43 *antecebat*: 80. *In* 43 *antecebat*: 81. *In* 43 *antecebat*: 82. *In* 43 *antecebat*: 83. *In* 43 *antecebat*: 84. *In* 43 *antecebat*: 85. *In* 43 *antecebat*: 86. *In* 43 *antecebat*: 87. *In* 43 *antecebat*: 88. *In* 43 *antecebat*: 89. *In* 43 *antecebat*: 90. *In* 43 *antecebat*: 91. *In* 43 *antecebat*: 92. *In* 43 *antecebat*: 93. *In* 43 *antecebat*: 94. *In* 43 *antecebat*: 95. *In* 43 *antecebat*: 96. *In* 43 *antecebat*: 97. *In* 43 *antecebat*: 98. *In* 43 *antecebat*: 99. *In* 43 *antecebat*: 100.

U 57: *In* 43 *antecebat*: 1. De libertate donandi patribus adhibita et numerum temp.

legem Theodosiani libro octavo: De removendis donationibus, firmissimam permanere, ad Philippum praefectum praetorio promulgatam¹.

[2.] De maternis etiam donationibus hoc totum, quod supra, simili conditione servabitur. Sane si mater, quae donationem in filium filiamve fecit, ad secundas nuptias transierit, donationem quam fecit nullam habebit licentiam removendi, secundum legem Theodosiani libro octavo ad Orfitum praefectum Urbis².

[3.] De donationibus dominorum proprietates accipientium etiam circa heredes et proheredes lege firmatur, id est ex corpore Theodosiani libro XI, titulo XX, ad Stradium comitem rei private³.

10

Titulus* II. De⁴ homicidiis.

[1.] Homicidam, tam ingenuum quam servum, si extra ecclesiam inveniatur, morte damnari.

* *Huius tituli forma in cod. C5 talis est:* Interpretatio de homicidio voluntario. De interemptio pretio principis est expectanda sententia. Quia de pretio occisorum nihil evidenter Lex Romana constituit, dominus noster Theodericus rex Francorum statuit observari: ut si ingenuus ab ingenio fuerit interemptus et homicida ad ecclesiam confugerit, qui homicidium admisit cum medietate bonorum suorum occisi hereditibus serviturus addicatur, reliqua medietas facultatis eius hereditibus relinquatur. Qui vero armatus se in ecclesia tueri temptaverit, qualiter lex Theodosii in libro octavo, cum conscientia abstrahatur. Si servus cuiusque occisus fuerit ab ingenio et ipse homicida ad ecclesiam convolverit, secundum servi qualitate eius rescriptis cogatur exsolvere, hoc est: pro actore centum, pro aurifice electo centum, pro ministeriali sexaginta, pro fabro ferrario quinquaginta, pro carpentario quadraginta, pro aratore triginta, pro porcario aut birbicario aut aliis servis triginta solidos inferatur. Homicidam tam ingenuum quam servum, si extra ecclesiam invenitur, damnari, si voluntarie factum fuerit. Si vero ad ecclesiam servus homicidii reus forte confugerit, indulta vita pro eo quem occidit ipse.

1 Theodosiani *semper habent* A.1.2; Theodosiani A.3 (*habet etiam* Theodosiani); Theodosiani A.1. C.3. *Chiac.*; Tehud. *vel* Theud. *vel* Teud. A.5. libro octavo *om.* A.2. || 2 ad Philippum — promulgatam *om.* A.3. Filippum A.2; Philippum A.4. praetoriae, *om.* praefectum, A.4; pref. ppo. C.3. *facio promulgatum, quod verbum omittit, repetit verba* removendis — *permanere* A.4. || 3 totum tantum A.4. conditione A.3.4. servetur C.3. || 4 si mater similiter A.4. qui A.2. filium filio A.3.4. || 5 nuptias *om.* A.4. nullatenus *Chiac.*; nullatenus A.3. || 6 libro octavo *om.* A.2. Orfitum A.2; Orfitum A.3.4; Orfitum *Chiac.* b. praefectum urbis orb. *om.* praefectum, A.2; pu. A.3.4; pf. urbis C.3. || 7 dominorum perpetui firmitatem accipientibus *Chiac.* b. accipientium A.2; accipientium A.3.4. || 8 et proheredes *om.* A.4. liber II A.3; libro XII A.2.4. C.3. ad *om.* A.3.4. *Chiac.* Stradium sic C.3; Stradio A.3; Estradio A.4; Strategio *Chiac.*; Praedium A.2; Trygetio *Cod. Theod.*; Trygetium *Amad.*; Strategium *fortasse legendum.* || 9 comitem) *con* A.3.4. *Chiac.*; contra A.2. rei) res A.3.4. || 10 *Estat hic titulus in* A.2.3.4. C.1—5, §§ 5 et 6 *etiam in* C.6. In Dei nomine incipit Lex Romana *promittit* C.4. homicidis C.1. tam ingenuis quam servis *add.* A.2. || 11 Homicidium A.2; Homicida C.2; Homicida C.1. tam *om.* A.3. C.1—4. ingenuum C.2.4. quam) tam C.1.4. servorum C.1. ecclesia A.2.4. C.1—3. invenitur A.3.4. C.1. 2.3. || 12 morte *om.* A.4; mortem C.3; ad mortem C.4. damnare C.3.4; si voluntarie homicidium factum sit *add.* *Chiac.* b *ex editione* *Sichardi.* || 16 *post* confugerit *spatium eidem fere verbo sufficiens vacuum relictum.* || 18 *post octavo spatium paulo minus vacuum relictum*

1) *Laudatur Cod. Theod. VIII, 13:* De revocandis donationibus, c. 2 (a. 349.); *cf. interp. const. huius:* Donatio in ... filium a patre facta, si laesum pater se esse probaverit, revocatur. *Cfr. cit. tit. interp. c. 6.* 2) *Laudatur Cod. Theod. tit. cit. c. 4 ca. 358.;* *cf. interp. huius const.:* Si quis filius donatione matris aliquid fuerit consecutus et eum postmodum laeserit, probatis in iudicio laesionis causis, donationem mater si voluerit in integrum revocabit. Quod si mater haec, quae filio donavit, ad secundas nuptias transierit, contra donationem per quamcunque occasionem veniendi nullam habeat potestatem. 3) *Est legis Cod. Theod. XI, 20:* De collatione donatarum vel relevatarum possessionum, c. 4 (a. 423.), a compilatoribus *Legis Rom. Visig. ommissae,* pr.: Largitates tam nostrae clementiae quam retro principum ... tenere perpetuum firmitatem praecipimus, ut quod unusquisque meruit et recte transmisit, nec ad heredem nec ... filiorum neptumve ... revocetur; *interp. ad hanc const. non extat.* 4) *Cfr. Lib. const. tit. 2:* De homicidiis; *Lib. const. tit. 10, 50.*

[2.] Si vero homicidium casu vel vitande mortis causa forte dicatur admissum, ad principis notitiam per relationem iudicis est referendum, et eius sententia expectanda. secundum legem ex corpore novellarum Theodosii et Valentiniani ad Maximum patricium datam¹.

[3.] Si vero ad ecclesiam servus homicidii reus forte confugerit, quia lex Theodosiani libro nono ad Antiochum data² ab ecclesia nullum inermem permittit abduci, indulta vito, pro eo, quem occidit, ipse deserviat.

[4.] Qui vero armatus se intra ecclesiam tueri temptaverit, secundum legem ipsam cum conscientia episcopi abstrahatur³.

[5.] De ingenuo vero homicida intra ecclesiam posito de interempti precio principis est expectanda sententia⁴; et⁵ quia de precii occisorum nihil evidenter Lex Romana constituit, dominus noster⁶ statuit observandum: ut si ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus, et homicida ad ecclesiam confugerit, is ipse, qui homicidium admisit,

1 *Tota* § 2 *deest* C. 5. Si *om.* C. 1. 3. homicidium A. 3. 4. C. 2; homicidium *om.* Cuiac. b. vitande] 15
vita de A. 2. mortis C. 4. forte *om.* A. 4. Cuiac. § 2 est *om.* A. 2. C. 2. 3. 4. referendum secundum *om.*
C. 4. sententiam A. 2. expectandam A. 2. C. 1. § 3 secundum] sed C. 1. 2. 3. ex] et C. 1. 2. 4. novellarum
om. A. 4. Theodosii] sic C. 1; Theodosiani A. 2. 3; Theodosiani A. 4; Theodisii C. 2. 3; Theodosiae C. 4. et *om.*
C. 1. Valentiniano C. 2. 4. § 4 data A. 2. C. 1. 2; datum C. 4. § 5 ecclesiam A. 2. homicidiae C. 4. confugeret
C. 4. Theodosiana C. 3. § 6 liber A. 3. C. 3; libri C. 1. 2. 4. nono] VIII A. 2. C. 4, Cuiac. b. Antiochum A. 2; 20
Antiochum A. 3; Antiochum A. 4. C. 1. 2. 4. data *om.* A. 3. ad ecclesiam A. 3. 4; ab ecclesiis C. 1. 2. 4. adduci
A. 3. 4. C. 1. 4. § 7 indultam vitam C. 4; indultam vitam C. 2. eo quom] quo C. 3. occidi C. 2. ipse
om. A. 2; ipsi C. 4. deserviat C. 2. 3. 4; servat C. 1. § 8 seq. si A. 3. C. 2. 4. intra] in A. 2. ecclesia A. 2. 3
C. 1. 2; ecclesia C. 4. tueri A. 2. C. 1. 4. temptaverit A. 2. § 9 ipse A. 2. conscientiam A. 2. 3. C. 3.
om. A. 2. C. 1. 4. episcopi C. 1. abstrahatur A. 2. C. 1. 2. 3. § 10 De *om.* C. 6. ingenuum A. 3. vero 25
om. A. 3. 4. C. 1. 2. 6. homicidam A. 3. 4. ecclesia C. 1. 2. positum A. 3. C. 1. 2. interempti A. 2; interempto
A. 3; interempto A. 4; intermittit C. 1; intermitti C. 2. praesium A. 2; precii A. 4. § 11 expectandam sententiam
A. 3. C. 1. 2. et *solutus* A. 2. quia] qui C. 1. 2. precio A. 4. C. 4, Cuiac.; pretii A. 3. nil A. 2. evidenter]
videtur C. 1. 2. § 12 dominus] vero *add.* C. 6; dominus C. 4; dominus noster Theodoricus rex Francorum in
om. C. 6. Cuiac. b. et *add.* Schaeffer. observari C. 1. 2. 6; observare C. 3. 4. conservari A. 3. 4. n] et A. 2. 30
C. 1. 2. 4. § 13 homicidium C. 1; homicidum C. 2. ad ecclesia A. 2. 3. 4. C. 2. is *om.* A. 2; his A. 3. 4
C. 4. ipsi C. 4. ammissi C. 2.

1) *Laudatur Valent. III. Nor. tit. 19 (n. 445):* De homicidiis casu an voluntate factis: ... Si homicidium vel casu vel vitandae mortis necessitate constituitur admissum, venia tribuatur orantibus; *cf. interpr.* ... A rectore provinciae ... debet inquiri, et si certa fuerit suggestio supplicantis, veniam mereatur 35 obtinent ... Si voluntarie ... convictus fuerit homicidium commisisse, ... capitali sententia feriatur. 2) *Leontium Cod. Theod. IX. 43:* De his qui ad ecclesias confugiunt, c. 4 n. 131; *cf. interpr.* Ecclesiae ... reos, qui ibidem ... confugerint, ita teneantur, ut nulli locis sanctis ad dirptionem reorum vim ac manus afferre praesumant. 3) *Cfr. Const. cit. i. f.:* ... Sed neque episcopo inconsulto, ... armatum ... 4) *Cfr. infra tit. 1. 2.* 5) *Quia superius, se, a verbis et quia usque* 10 *in fine* (188), *Consuetudine l. c. p. 353;* ... *Suavia l. c. p. II, 22; Etilio in Adelbach II, p. 208; Stalla* 15 *l. c. p. 116; interpresis una patet, puto, ut cum Bruni l. c. p. 306 adnotavit.* 6) *Si Guido* 20 *habet: Monumenta ecclesiae cod. C. habet: deorum nosstra Theodoricus rex Francorum qui error ortus est* 25 *et immunitatem dicitur p. novem Lex Romana cum Iudicio Theodoricus resp. Ostrogothorum* *cf. cod.* 30 *C. 6) supra hunc in verba Francorum constitubatur cum monachis reg. Merovingia. Non solum in* 35 *hunc A. 11. non est innotuit, quod hunc partem tit. 2 resp. Francorum eisdem attribuerent sic etiam* 40 *consuetudine de verba Papi in 1286, quae prope in verba parte conuenit: cetero l. Rom. et lib. const.* 45 *consuetudine, ut etiam in verba titulum resp. Theodoricus I resp. Francorum in verba conuenit. Et quo* 50 *t. Suavia in hunc rem inquisit, l. c. II, p. 22 sqq., inter rivos doctos succit nostri salus Daniels,* 55 *hunc hunc, qui Bruni l. c. p. 171, cum hunc tit. 2, quum titulum Lex Romana resp. Francorum* 60 *hunc hunc, qui Bruni l. c. p. 116.*

cum medietate bonorum suorum occisi heredibus serviturus addicatur: reliqua medietas facultatis eius homicidae heredibus derelinquatur.

[6.] Si vero servus cuiuscumque occisus fuerit ab ingenuo, et ipse homicida ad ecclesiam convolverit, secundum servi qualitatem infra scripta domino eius precia cogatur exsolvere, hoc est: pro actore C solidi, pro ministeriale LX solidi, pro aratore aut porcario* XXX, pro aurifice electo C, pro fabro ferrario L, pro carpentario XL** solidi inferantur. Hoc ex praecepto domini regis convenit observari.

Titulus III. De¹ libertatibus.

[1.] Libertates*** servorum⁴ propriorum, qui cives Romani efficiuntur, eas esse 10 servandas***, quae aut testamento legitimo aut tabulis in ecclesia recitatis secundum mandatum manumissoris subscriptis a sacerdotibus, id est aut episcopo cum presbyteris, aut presbytero cum diaconibus subscribentibus, firmitatis robor accipiat, secundum legem Theodosiani a Constantino principe latam, quae est sub titulo: De manumissionibus in ecclesia, ad Osum episcopum datam².

[2.] De libertis principis. Liberti Romani natione, a principe manumissi, hac 15 ratione de bonis suis testentur, ut fisco debita medietas reservetur; in cuius hereditate nepotes ex filia succedere non iubentur, secundum Gregoriani leges a Gordiano principe ad Trophimum libertum et Calpurnium militem latas³.

Titulus IV. De⁴ sollicitationibus et furtis.

[1.] Si quis in plagii scelere fuerit deprehensus atque convictus, ut aut ingenuum aut servum sollicitare praesumat aut vendere, capite puniatur, secundum legem

* aut virbicario (virbicario C6; virvicario *Chiac.*) aut aliis servis *add. C5, 6, Cuaic.* ** LX C1.2.4. *** Manumissione servi cives Romani efficiuntur *Chiac.*

I medietatem A3.4. C1.3.4. serviturum A3.4. serviturus — heredibus *om. C2.* reliqua — derelinquatur *om. A2.* || 2 homicidae *om. A1. Chiac.*; homicidi C1. relinquantur C1—4. *Chiac.* || 3 vero *om. A3.4. C1.2.* ipsa C3. homicidam C1.2. ad ecclesia A3. C2; de ecclesiam C1. || 4 secundum *om. C1—3;* legem *add. A3.* infrascripto A3.4; infrascriptam C1.6; infrascriptum *Chiac.* eius *om. A3.* pretium A3. C3.6. *Chiac.*; precio C1.2.4; rescripto A4. || 5 cogatur C1.2. actorem A3.4. C1—4. solidi *om. A4.* ministeriale A4; ministerialem C1.4.6. solidi *om. A4. C1.4—6.* aratorem C1.4. || 6 aut pro porcario C3; vel procurario C1.2; vel porcario C4. aurifice lectum A2; aurefice electo A4; aurefice lito C1.2; aurifice lito C3. C sol. A2. sol. L. A2. 7 solidi *om. A2.4. Chiac.* inferantur *om. Cuaic.*; inferatur A4. C1. hoc] est *add. A3.4.* domi nostri regis C2; domni nostri regi C1; domni rei C4. observare C4. || 8 *Estat hic titulus in A2.3.4. § 1 etiam in C7.* || 9 libertatis A2; libertate C7. priorem C7; proprium *om. A4.* qui] ferre A3.4. Romane C7. eas esse] ea huc A4. || 10 servandam A4. in testamento A3.4. in ecclesia *om. C7.* || 11 subscriptum C7; scriptis A4. *Chiac.* a sacerdote C7. aut *om. C7.* episcopi A3.4; episcopis *Chiac.* || 12 presbytero] presbiteri A3.4; presbyteris *Chiac.* subscriptis A3.4. C7. *Chiac.* accipiant C7. || 13 Theod. C7. principe *om. Chiac.*; principum A2; pū A4. lata qui C7. manumissoribus A2. in ecclesia — datam *om. C7.* in ecclesiae A4. || 14 Otium A3.4. || 15 De libertatis principes A2; Libertis principes A3.4; Libertus principis *Chiac.* Liberti *om. Chiac.*; Libertatis A3.4. Romana civitate *Chiac.* nationis A2.3.4; donatus *Chiac.* et manumissus *Chiac.* || 16 testetur A3.4. *Chiac.* in *om. A2.* hereditatem A2. || 17 nepotis A4. ex filias A4; ex filio A2. Gregorianum A3.4. legis A2. legem A3.4. Gordiano A2. 18 ad Trophimum *om. A4. Cuaic.*; ad Trovimum A3. libertum *om. A4. Chiac.* et] ad *Chiac.* Calpurnium A3. Calpurnium A4. latam A3.4. 19 *Estat hic titulus in A2.3.4.* De sollicitationibus A2. || 20 plagis A3.4. || 21 praesumpserit A4. *Chiac.* vindicare A2. legem *om. A4.*

1) *Cfr. Lib. const. tit. 3.* De libertatibus servorum nostrorum; *cfr. Lib. const. tit. 40. 57. 58; infra tit. 44. 5.* 2) *Laurentius Cod. Theod. IV. 7.* De manumissionibus in ecclesia, c. 1. ca. 324; *cfr. anteaq. huius const.* 3) *Quae leges inter Gregoriani Codicis frequentia habet certantia non recitantur; cfr. Gai. Inst. III. 11. Branner l. c. p. 268. not. 49.* 4) *Cfr. Lib. const. tit. 4.* De sollicitationibus et furtis; *Lib. const. tit. 25.*

Theodosiani libro IX. datam sub titulo: Ad legem Fabiam, ad Domicium Celsum vicarium Africae¹.

[2.] Quod si ad ecclesiam reus ipse confugerit, quid domino aut parentibus pro facti ipsius crimine satisfieri debeat, principis est expectanda sententia².

[3.] De furtis etiam obiectis et probatis haec forma servabitur, ut ingenuus furto ⁵ ablata quadrupla solutione dissolvat. servus vero pro furti crimine aut a domino ad vindictam tradatur, aut res perditae ei, qui damnum pertulit, cum vindicta a servi domino reformetur, secundum sententiam Pauli sub titulo: De furtis. emissam³.

[4.] Quod si caballum aut duos boves vel duas equas furto ingenuus aut servus abstulerit, morte damnetur⁴. 10

Titulus V. De⁵ iniuriis aut cedibus admissis.

[1.] Si⁶ quid forte ita temerarie admittitur, ut vulnus aut fractura ossuum infligatur, aut in conviciis atrocibus forte proruperit, solutio vel vindicta facti ipsius pro qualitate persone in iudicis arbitrio estimatione consistit. Secundum regulam Gai sub titulo: De iniuriarum actione⁷, iniuria enim gravis est, quae in publico vel in foro ¹⁵ ab humilio persone honestiori inferitur.

1 Theodosianum A 3. theod. A 4. dato A 2. datum A 3. 4. sub titulum A 3. Ad lege A 2. ad ea A 3. Damnum A 3. 4. 3. 4. obiectis A 2. ipse om. A 4. Causa parenti A 3. 4. Cuius § 4 factu A 4. satisfactio A 3. 4. Causa expectandum sententiam A 3. 5 ingenue A 3. 4. furtum A 4. Cuius. 6 ablat. A 2. ablata A 4. Cuius. quadrupla A 3. quadruplo A 4. quadrupli Cuius. pro furto A 4. ad 10 factu A 4. 7 non factu A 2. quod furti traditio A 4. Cuius. vindictam A 3. 4. 8 reformantur A 2. emissam om. Cuius. emissis A 2. emissis A 3. 4. 9 si om. A 4. caballum A 2. caballo A 3. 4. aut vel A 3. 4. duos] duns A 2. vel A 3. 4. furtu A 2. ingenuos A 3. 4. 10 abstulit A 3. 4. Cuius. quatuor A 3. 11 Inferitur in publico in A 2. 3. 4. aut vel A 3. 4. Cuius. ammissis A 3. ammissis A 4. 12 Si quis A 3. 4. Cuius. 13 in om. A 4. Cuius. temerarie A 2. admittitur om. Cuius. admittitur A 2. A 2. ut A 3. 4. Cuius. fracturam A 3. 4. Cuius. os suum A 3. infrigatur A 2. inflixerit Cuius. 14 in publico vel in foro Cuius. conviciis A 3. tacta A 3. 4. pro om. A 4. 14 persone om. A 4. Cuius. in om. A 3. 4. et aestimatione Cuius. estimatio A 3. 4. consistat A 4. Cuius. Gagi A 2; Gai A 4. 15 actionem A 4. actionem A 2. iniuriam A 2; iniuria om. A 4. Cuius. foro] ore A 2. 16 ab humilio] ab humilio A 2. honestiori A 2. humilio] A 4. industriam Cuius. inferetur A 2; 30 perferat A 4.

1) *Ist. Const. Theod. IX. 48.* Ad legem Fabiam, c. *om. ca.* 315; *cf.* *om. interpret.* Hi const.: plagiarii, qui filios alienos furto abstulerint, et ubicunque transduxerint, sive ingenui sive servi sint, morte puniantur: *cf. Pauli Sent. rec. V. 30^B; Mos. et Rom. Leg. Coll. XIV. 2; Ed. Theod. 78. 83; supra p. 20.* 2) *Cf.* *supra* p. 20. 3) *Ist. Pauli Sent. rec. II. 31. 7. 13; cf. interpret. cit.* 4) *Cf.* *supra* p. 20. 5) *Cf.* *supra* p. 12, l. 30–41. *Pauli l. c.* 6) *Cf. Lib. const. tit. 5: De his, qui flagello, fuste, calce vel pugno percutiunt; Pauli Sent. rec. V. 4; De iniuriis.* 7) *Ist. om. Theod. IX. 48* *inter cetera verba sequentium regitur. . . actione in altitudinis prioribus* *om. verba postmodum verba sequentia. In consuetudine huius tituli compilationis Gai Institut. III. 220* *om. in Pauli Sent. om. V. 4 inter cetera.* *Cf.* *supra* p. 12, l. 30–41. *Pauli l. c.* 8) *Inimam patimur . . . convicia;* § 6. 7: *Iniuriarum actio . . . de . . . membris ruptis et ossibus fractis; . . . quoties factum pro qualitate sui arbitrio iudicis aestimatur aut . . . supplicio vindicatur.* *Gai l. c.* § 225: *Atrox* (*gravis* *cf.* *D. XLVII. 10, l. 17, 3; Epit. Aegid. ad Pauli Sent. rec. V. 4, 12*) *autem iniuria aestimatur, . . . si cui* *45* *40* *45* *om. iniuria aut sit facta. . . iniuria aut sit facta sit . . . Perperam Blotius l. l. III, p. 389* *commentarius in Institutiones praeparatum superius. Legum Romanarum h. l. respicit ad Gai Regularum librum III. 220. *cf.* *D. XLVII. 10, l. 14. Constant quidem commentarius postquam Institutionum Gai in dictione praeparatum dicitur, innotuit, cum postea, cum in eodem Institutionum scripto. . . sacro VI in titulos* *quibusdam locis, legem commentarius. . . postea in Lex Rom. Visig. apud alios receptam est, *cf.* Hirschke in* *50* *commentarij pro Bibliotheca Caes. VII. p. 160.**

[2.] Si¹ vero servus in his criminibus reus agnoscitur, cesus sub poena vinculorum temporalium domino restituatur, secundum sententiam Pauli libro V. sub titulo. De iniuriis.

Titulus VI. De² fugitivis inquirendis vel discutiendis.

[1.] Ubicumque persona huiusmodi inventa fuerit, seu ingenuum dicat se esse seu servum, locorum iudicibus aut a domino, si ad eius notitiam pervenerit, aut ab actore, qui possessioni ipsius praestet, discutiendus intra annum debeat praesentari, ita ut iudices personam ipsam propter ingenuitatis nomen sine dubietate discutiant.

[2.] Quod si dominus servum aut colonum alienum, regionis dumtaxat nostrae, sciens in domo vel in agro suo consistentem iudicibus non praesentat, aut admonitus a fugitivi domino cum assignare dissimulat, multam retemptatoris incurrat, sicut ultima Theodosiani lege: De fugitivis et colonis, inquilinis et servis, legitur constitutum, ad Florencium comitem sacrarum largitionum data³.

[3.] Quod si mulierem⁴ eius, cuius ager est, aut habit aut si[bi] forte, domino vel actore nesciente, coniunxerit⁵, vicariam eiusdem meriti fugitivi dominus dare debebit⁶.

[4.] Quod si actor nesciente domino fugitivum suscipere aut tenere praesumpserit, aut iudici praesentare distulerit, factum eius fustuario supplicio a iudicibus vindicetur, et fugitivi dominus servum suum cum peculio, quod habet, et exacta operarum solutione recipiat⁷.

[5.] Si vero in fisci praediis inventi fuerint, advocatus fisci vel procuratores conditione simili teneantur, si ea, quae supra scripta sunt, implere neglexerint⁸.

1 in discriminibus A 2. reus *om.* A 4. *Cuius*. agnoscatur A 2. 2 Pauli, *om.* libro — iniuriis, A 4; Pauli de iniuriis, *om.* libro — titulo, A 2; Pauli liber V, sub titulo: De his qui per turbam fiunt, *om.* de iniuriis, A 3; Pauli lib. VI, *om.* sub — iniuriis, *Cuius*. 4 *Estat hic titulus in* A 2 3 4. 5 De iniuriis *praesentant* A 3 4; De fugitivis *praesentant* *add.* *Cuius*. huiuscemodi A 3 4, *Cuius*. se si A 3. 6 *nucicia* A 2. ab actore¹ a gere A 4. 7 possessione A 3 4. ipsius *om.* A 4. *Cuius*. ipsi A 3. debet *Cuius*. 8 iudicis A 2. ingenuitatis nomine A 3 4. 9 dominus *om.* A 2. *Cuius*. non A 4. nationis A 4; nationis *Cuius*. nostra A 3 4. 10 suo *om.* A 4. *Cuius*. a. ammonitus A 2. 11 cum cum A 3. multa A 2 4. retemptatoris A 2; retemptoris *Cuius*. 12 legis A 2. legitur *om.* *Cuius*. lege A 3 4. constitutum est *Cuius*. 13 ad Florencium A 2; ad a A 3 Florencium A 3 4. ad Florentium *Cuius*. a. largitione A 2; largitionum A 3; largitionum A 4. data lata A 3 4; lata *Cuius*. 14 mulierem sic A 2; mulier A 3 4. *Cuius*. mulieri *ex coniect.* *Bluhme*. ei *Cuius*. (habit aut A 2; habet aut A 3 4; habitatio *ex coniect.* *Bluhme*. *om.* *Cuius*. si forte A 2; forte si A 3. forte se A 4. actore se domino, *om.* vel, *Cuius*. actore nescient A 2. 15 meriti A 2. dominum A 4; domino A 3, *Cuius*. debeat A 4; debet *Cuius*. 16 suscipere A 3; suscepere A 4, *Cuius*. 17 iudicem A 4; iudice A 3. a iudice A 3 4. *Cuius*. 18 *et in* A 2. exacta, *om.* et, A 4. *Cuius*. opera A 2. 20 fisci si vero *add.* A 2. praediis si A 3 4. procuratoris A 2 3. 21 conditioni A 4; conditioni *Cuius*. teneatur A 3 4; teneant A 2. neglexerit A 2; neglexerint A 4.

1 *Cfr.* Pauli *Sent. rec.* V, 4, 22: Servus ... flagellis caesus sub poena vinculorum temporalium domino restituitur. 2 *Cfr.* *Lib. const. tit.* 6; De fugitivis; *cfr.* *Lib. const. tit.* 39; *Frag. Visig.* (*Gaudef.*) 19; *Ed. Theoder.* 80 *sup.*; *L. Visig.* IX, 1, 3, 5; *Valent III Nov. tit.* 30. 3 *Hoc constitutum hodie non constat, cfr.* *Cod. Theod.* I, 9. De fugitivis colonis, inquilinis et servis, *Gaudef.* I, c. p. 153. 4 *Servum dominum agere* 50 *et fugitivus*. 6 *Dominio agri et servis, operas praestantem a domino vindictam, mercedem suam sequatur.* *Cfr.* *Valent III Nov. tit.* 30 *et* 451. De colonum vagis, 15. Item placet ut pars cuius quantum esse constituit, pro usure eiusdem meriti vicarium reddat. 7 *Cf.* *Lib. const. tit.* 39, 3, 5; *tit.* 6 1; *L. Visig.* IV, 1, 16 1; *Cod. Theod.* I, 10. De inquilinis et colonis, *c. om.* *ca.* 451 *et.* cum omni peculio atque inventibus. 8 *Cfr.* *Cod. Theod.* II, 1, c. 1. VII, 18, c. 7 *et* 1, c. 12 *et* 1.

Titulus VII. De¹ obiectione criminum vel inscriptionibus ingenuorum sive servorum.

[1.] Si quis ingenuus ingenue crimen intendens, quod obiecit, se scripserit probaturum, si probato defuerit, inscribendi se cum eo, quem accusat, corporali supplicio licentia non negetur, ita ut aut caput aut facultatem suam obliget, sicut lex Theodosiani libro nono sub titulo primo designat, quae ad Marinianum vicarium Spaniae data est².

[2.] Si vero ingenuus servum cuiuscumque putaverit inscribendum, aut caput suum aut facultatem integram noverit obligari, quam non probato crimine domino servus adquirat³.

[3.] Si⁴ vero servus alium servum alterius domini crediderit inculpandum, citra inscriptione dominorum iudicis examinatio, si ita necessitas exegerit, etiam adhibitis supplicii ordinem veritatis inquirat.

[4.] Quicumque vero calunniam criminis probatus fuerit obiecisse, si obiecta non convixerit, poena simili subiacebit, secundum legem Theodosiani libro nono, quo supra, ad consules, praetores, tribunos plebis et senatum latam⁵.

[5.] Accusandi vero permissum quae persona non habeat, legibus designatur, hoc est: ne servus dominum vel patronum libertus seu familiaris praeter solum crimen maiestatis accuset⁶.

[6.] Crimina⁷ vero maiestatis haec sunt, quae legibus designantur, id est: salus principis, traditio regionis aut adeptio tyrannidis.

1. *Est in lat. titulus de* 12. 3. 1 *et in* *notula* § 3 *in* 15. — obiectionibus 12. — inscriptionibus *ex cautela*: inscriptionum 12: interrogationibus 13. 4. *Cuius*: ingenuorum sive servorum *om.* 14. *Cuius*.] 3 ingenuos 13. 1. intendit 12. obiecit 14: obicit *Cuius*: se *om.* 14: si 12. probaturum 13. 1. || 4 inscribendi *ex Cuius*: inscribendis 12: scribendis 13. 4. se cum eo quem] quem eo que 12. || 5 licentiam 12. 3. negatam 13. 4. *Cuius*: ut aut ut, *om.* aut, 13. 4. *Cuius*: 6 in libro 13. 4. *Cuius*. primo *om.* 12. 3. quam 13. 4. Marignano 12. Hispaniae 14. Hispaniae *Cuius*: est *om.* 12. || 7 servus 12. scribendum 13. 4. || 8 quo 13. 4. domino *ex cautela*: *Schilling*: dominus 12: domini 13. 4. *Cuius*.] 10 alium alium 14. *Cuius*. *In verbo domini latam est cod.* 15. inculpando 12: incusandum 13. 5. *Cuius*: citra *om.* 14. 5. *Cuius*: 11 iudices 13. 5. exegerit] adserit 13—5. *Cuius*. 12 salus 12. || 13 calunniam 12. criminum 13. 5. *Cuius*: obiecisse 12. et vicisse 15: evicisse 13. 4. *om.* *Cuius*. si *om.* 12. || 14 poenne *Cuius*: haec *pro* secundum 15. legis 13—5. eodem libro et titulo, *om.* quo supra, *Cuius*. a. libro *om.* 14. 5. *Cuius*. b. nono *om.* 12. 4. 5. *Cuius*. b. quo] quod 13. 4: quos, *om.* supra, 12. || La ad consules 12: ad consularium 13. 5. praetores praetoris 12: praetori 13. 4: praeturi 15. tribunis 12: tribuni 13—5. senatum] sententiam 14. 5. latam] sic 14. 5. *Cuius*: distat 13. dista 12. || 16 possessione 15. habent 12. 3. || 17 domino 13. ostularis, *om.* sen, 13. 4. 5. || 19 contra] deservitur *om.* 13. designatur 15. salus principes traditio regionis aut adeptio tyrannidis 12. salus princeps ad quo tyrannidis. *est* *om.* 13. salus principes adeptio tyrannidis. *est* *om.* 14. salus princeps ad quo tyrannidis. *est* *om.* 15. adversus principem adeptio tyranni *Cuius*.

1. *Cfr. Lat. cons. tit. 1* 19 *servi et ingenui*, qui vocantur in crimine, *tit. 8*. De obiectione criminum, quae ingenue intenduntur *tit. 17*. De inscriptionibus. 2) *Est Cod. Theod. IX*, 1: De inculpationibus et inscriptionibus. § 14 *de* 383 *v.* *cfr. interq. huius cons.*. Quicumque alium capituli dicitur ne p[ro]hibere] *cons.* — crimen in peccato mortis intendit] non p[ro]p[ri]e a iudicibus audiat, quam de iudicibus passim, quae non intendit] conscripserit arbitratim. 3) *Cfr. Cod. Theod. IX*, 1, § 14 *interq.*. Et si servus alienus accusandus esse crediderit, ne simili inscriptione constringat, futurum est, ut servus, si necessitas decesserit aut poena capiti, an aut facultatum, aut nonne compensat. 4) *De* *fructu, unde huius innotuerunt conscribi contra*, *cfr. D. XI* VIII, 10, l. 8 *sup.*, *D. V*, 1, l. 33. 5) *Est Cod. Theod. IX*, 1, § 19 *de* 433. — Quo contra intendit, nec impunitate fore noverit licentiam sententiae, pari ostenduntur ad existendum proest similitudo supplicii. 6) *Cfr. Cod. Theod. IX*, 5, *de* 383. — In peccato, quoniam malefata, servus, dominum vel patronum libertus seu familiarem accusat. 7) *De* *fructu, unde huius innotuerunt conscribi contra*, *cfr. D. XI* VIII, 10, l. 8 *sup.*, *D. V*, 1, l. 33.

Titulus VIII. De¹ violentiis.

[1.] Si quis violentiam ita convincitur admisisse, ut collectis turbis per vim intruens deiciat possidentem, nec eum civili, ut legum est, actione pulsaverit, capitali sententia feriatur; si tamen rem, de qua possidentem depulit, sui iuris debere esse non convicerit, tum demum est, ut poena supra scripta damnetur².

[2.] Quod si suam quidem proprietatem esse convicerit, medietas eius rei in eius proprietate permaneat, alia medietas propter admissam violentiam fisci viribus societur, secundum legem Theodosiani libro nono sub titulo: De vi publica et privata, ad Bassum praefectum Urbis datam³.

[3.] Si vero servi in scio domino violentiam huiusmodi, quae supra scripta est, intulerint, morti subdantur. Quod si per discussionem iudicis conscio domino violentia probatur admissa, domini pronunciantur infames, servi metallis deputantur⁴.

[4.] De his vero, quibus sine tumulto solum occupate aut pervase rei actio intenditur, et convictus fuerit rem indebite tenuisse, post conventionem duplus fructus cum rei ipsius restitutione dissolvat. Si vero simpliciter rem possedit, usque ad conventionis tempus simplis fructus dissolvat, post conventionem duplus, ut dictum est, inferat repenti⁵.

1 *Exstat hic titulus in A 2—5. In margine A 5: Hic require de violentiis. || 2 violentia A 2, 3. ut] et A 3—5. || 3 deiciat A 2. ut] quod A 3, 4. *Chiac.*: quo A 5. || 4 possedente A 2. depulit A 3, 5. sui] si sui A 4, 5. non debere (deberet A 5) esse A 3—5; non esse, *om.* debere, *Chiac.* || 5 convincerit A 2. tunc A 5. || 6 sua quidem id A 4, 5. || 7 in eius proprietate] in sua firmitate A 3—5, *Chiac.* || 8 titulum A 2. || 9 p[er] urbis A 2; p[er] urbis A 3, 5; p[er] urb A 4. data A 2, 5. || 10 in scio A 4. est *om.* A 3—5. || 11 discussione A 2. violentiam A 5. || 12 dominus *Chiac.* pronunciantur A 3—5; pronuncietur *Chiac.* infamis A 3, 4. *Chiac.* metallis A 2. deputentur A 3—5, *Chiac.* || 13 De eo *Chiac.* quibus sine] si A 4, 5; qui per *Chiac.* tumultum A 3—5, *Chiac.* occupat aut pervaserit (pervasserit A 5), *om.* rei, A 3—5, *Chiac.* || 14 tenditur A 2. et] si *add.* *Chiac.* indebitae A 2. conventionem A 2. || 15 possidet A 3, 4. *Chiac.* || 16 simplex A 5. ut] sicut A 3—5, *Chiac.* || 17 repenti A 5.*

Blahum secutus est, hanc ipsius compilatoribus Legis Romanae tribuenda esse; cfr. Pauli Sent. rec. V, 29, 1; D. XLVIII, 4, l. 10, 11. 1) Cfr. Lib. const. tit. 9: De inlatis violentiis; tit. 25: De furtis et violentiis.
 2) *Cfr. Cod. Theod. IX, 10: Ad legem Juliam de vi publica et privata, c. 1 (a. 317.), interpr.: Convictus in iudicio de violentiae crimine (const.: manifestam commisisse violentiam) capite (const. supplicium capitale) puniatur nec sententiam ...; c. 2: (a. 317.) ... Poena adstringat, qui vi deicere possidentem voluerit; c. 3 (a. 319.): Si quis ad se fundum ... asserit pertinere ... civiliter super possidendo agat; ... quod si ... vim possidenti intulerit ... amissae possessionis iura reparentur ... 3) *Est Cod. Theod. IX, 10, cit. c. 3: ... Quod si pro eo, quem claruerit esse violentum, sententia proferetur, omnium rerum de quibus litigatum est media pars penes eum resideat, cetera fisci viribus vindicentur. 4) Cfr. Cod. Theod. IX, 10, c. 4 (a. 390.), interpr.: Si servi in scio domino ... convicti fuerint violentiam commisisse, addicti tormentis gravibus (const.: postremo supplicio deditis) puniantur. Si vero iuventibus dominis violentiae crimen admiserint, domini ... notantur infamia (const.: dominum infamem pronuntiandum) ... Servi autem ... in metallum detruduntur (const. metallis ... dedi). Ceterum non liceat iudicibus discussionem violentiae differre ... 5) *Cfr. Cod. Theod. IV, 18: De fructibus et litis expensis, c. 1. interpr.: Quisquis rem alienam male possederit, si in iudicio fuerit superatus, quod rem sibi non debitam occupare praesumpsit, sed et ille, qui conventus (const.: qui post conventionem) a certo domino reddere pervasa noluerit, non solum pro hac ipsa re reddenda, cum superatus fuerit, teneatur (const.: nec tantum simplorum fructuum praestationem ...), sed fructus rei ipsius duplos ex eo tempore, quo res pervasa est, cogatur exsolvere; ... nam qui simpliciter sine praesumptione aliquam rem tenuerit, ex eo similiter solvat, ex quo re in iudicio deducta, quod rem male possideat, conscientiam ipsius cooperit non latere. Cfr. infra tit. 35, 3; 39, 3.***

[5.] Quod si res mobiles vel sese moventes per vim quisque rapuerit, intra annum quadrupli solutione multabitur, post annum vero simpli satisfactione solvatur¹.

Titulus IX. De² raptibus virginum et viduarum.

[1.] Raptor probata crimina taliter puniendā, ut, si quis puellam, cum parentibus nihil ante depectus, rapuerit aut volentem abduxerit, una cum facinoris ipsius intercurentibus vel admissoribus puniantur³.

[2.] Nec parentibus liceat de hoc crimine cum raptore sub qualibet pactione componere. Quod si facere praesumpserint, interfecto raptore compositores ipsius criminis in exilio deputentur: quoniam tali se conditione iungentibus parentum successio denegatur⁴.

[3.] Cuius admissi persecutio intra quinquennium exercenda; post quinquennium vero actio persequendi criminis denegatur, secundum legem Theodosiani libro nono ad populum datam⁵.

[4.] Quod si devotam Deo puellam raptor abduxerit, et de coniunctione viri illa consenserit⁶, filii ex tali conditione nati, punitis hie secundum legem Theodosiani ad Secundum praefectum praetorio datam, qui se taliter coniunxerint, in hereditatem non veniant: quibus etiam si principali beneficio praestatur vita, filios legitimos in pote-

1 rem mobilem *Causa* moviles 12; mobilis 13-5, sese si se 12-3; si 15, movente 12; movendis 14; movendū 13; moventis 15; moventem *Causa*, per vim sui 12, quis *Causa*, 2 solutionem 13, simili 12; simpli 13-5, satisfactionem 13, solvatur *Causa*, 3 *Ecce hic titulus* 20 *ca* 12-5, *In saepe* 15. Hic requiritur per vim quicquid rapuerit (*ex. ant. marq. tituli sequentis*), rapta 13-4, *Causa*, rapto 15, 4 Rapturam ad viduam 13-4, quis *om.* 13-5, *Causa*, puellam *om.* 12; puella 13-5, 5 ante nihil 12, depecti rapuerit *Causa*, volentem violenter 14-5, abduxerit 12-5, abduxerit *Causa*, facinoribus 12, 6 amissoribus 13; amissoribus 14-5, puniantur 12, 7 de *om.* 12, quolibet 13-5, pactionem 13, 8 praesumpserint 13-4, compositores 25 13-5, 9 exilium *Causa*, deputantur *Causa*, quoniam tali quem talis 14; puellae quae tali *Causa*, si 12, iungentes 12; iunxerit *Causa*, cessio 15, 11 amissi 15, 12 vero *om.* *Causa*, actio *ex causis*, actioem 12-5, actioem 13-4, *Causa*, denegata 13-5; devoluta 14, *Causa*, natus 15, 13 data 12-5, 14 devota Deo puella 12-5, *Causa*, rapto abduxerit et *om.* 13-5, *Causa*, abduxerit *ex causa*, abduxerit 12, de coniunctione viri *om.* 12, 15 filii 15, ex *om.* 13-5, conditione 30 *inter alios*, 13-5, *Causa*, lus *om.* 13; es 15, secundum iuxta 13-5, *Causa*, 16 *per* 12, *per* 13-5, data 12, qua 13; quis 14, se *om.* 12; si 13-5, conuenerunt 13-5, *Causa*, in hereditate 12-3-5, 17 veniant succedent 12, qui *Causa*, si *om.* 12, beneficium 15, praestatur 13-4, praestatur 13, praestato *Causa*, vita vitatum 13-5; vitatum *Causa*, filius 12-5; filii *Causa*, hereditas *om.* 12, hereditas 13-5, legitimum *Causa*, in potestate *om.* 13-5, *Causa*.

1. *Cfr. Causa Instit. III, 209*. Qui res alienas rapit tenetur . . . intra annum quadrupli, post annum, simpli. *Ed. Theodor.* 109, 124. 2. *Cfr. Lib. const. tit. 12*. De raptibus puellarum: *Const. Theod. IX, 24, rubr.* De rapto virginum vel viduarum. *Ed. Theodor.* 17, 20. 3. *Cfr. Cod. Theod. IX, 24, c. 1 ca. 309*: Si quis virum cum parentibus puellae ante depectus invitavit eam rapuerit vel volentem abduxerit . . . (*interp.*: puniantur) . . . Participes . . . et ministros raptoris . . . eundem poena 40 *interdigerit*.

4. *Cfr. Cod. Theod. IX, 24, c. 1, § 2*. Et si voluntatis assensu detegatur in virgine . . . sui parentibus invitati successione interpra. parentum suorum denegatur successio. *interp. hanc const.* Quod si factus raptor cum parentibus puellae parvulae *const.* lacinus . . . pactione *interdigerit* . . . parentibus . . . exilio deputentur. *Cfr. Prim. const. § 3*. 5. Verba secundum legem Theodosianam de hoc nono ad populum datam, *pena debarrent, quod iam Basilica adducunt, post rubr.* 1. *om.* *om.* denegatur *ca. item* 1-2, *nam* 1-3, *om.* *ca. hae constitutionem sumpto est, sed ex ea, quam Iupp. Valens Theodosius et Valentinianus ad Maximianum praefectum praetorio anno 374, deleverunt, Cfr. Const. Theod. IX, 24, c. 1* . . . ad persecutioem criminis ex die sceleris admissi quinquennium *interdigerit* . . . *interpra. hanc const.* sed post quinquennium *om.* raptoribus aliisq. oppositum. 6. *Cfr. Cod. Theod. IX, 25*. De rapto vel sustinente sustinentium virginum vel viduarum. c. 1 c.

state habere non possunt, nec eorum hereditatem quoquo modo vindicare; sed facultas ipsa proximis parentibus adquirenda¹.

Titulus X. De² successione diversis.

[1.] Secundum Gai regulam³ patri matrive intestatis filii filieve aequo iure succedunt. Quod si filius habens filios forte decesserit, in loco patris nepotis nepotisque ex filio nati eandem, quam pater eorum accepturus erat, capiant portionem⁴.

[2.] Si vero filia superstitibus parentibus obierit, tertiam de portione matris filii eius perdat et in bisse⁵ matris portionis succedat. Triens vero ille avunculis sive materteris, id est: matris fratribus vel sororibus adquiratur, secundum legem Theodosiani libro V. sub titulo: De legitimis hereditatibus, ad Constantinum praefectum praetorio Galliarum promulgatam⁶.

[3.] Quod si defunctus ipse filios non habeat vel nepotes ex filio et nepotes tantum ex filia relinquat, in dodrante, id est: in tribus hereditatis portionibus avo

I haberi *Cuiac.* hereditate A 2; successione A 3 5; successione *Cuiac.* quoquo modo] 15 non potuit A 3—5; poterunt *Cuiac.* 2 acquirenda] secundum Gai (Gaii A 2) regula *add.* A 2—5. *Recte movit Blahne, ultima haec tria verba vel prorsus reiciendo vel cum titulo sequenti coniungenda esse.* 3 *Estat hic titulus in A 2—5. In margine A 5 legitur ad § 1: Hic require in loco patris (lege: patris) nepotis succedunt; nepotes ex filia triante, ad § 3: Hic require, quod si devota Deo rapuerit et ipse hoc consenserit (quae tamen nota procedenti titulo adscribi debuisset), ad § 5: Hic require de legitimis hereditibus, ad § 6 (cfr. § 8): Hic require in loco fratris frater vel soror germana succedat. || 4 Secundum Gai regulam ex enumeratione hic transposui. Verba patri matri cum rubrica coniuncta sunt in A 5. patris matrisve A 2. filii] filii A 2; filii A 3—5. filie ve quo A 5. || 5 succedunt A 3. filius] filius A 2, 4. decesserit A 4; decesserit A 5. locum *Cuiac.* nepotes nepotesque *Cuiac.* || 6 nati matrisve *Cuiac.* nate eadem A 3—5. accepturus] habiturus A 3—5, 25 *Cuiac.* || 7 filia] filias A 4; filiae *Cuiac.* obierit A 3, 5. *Cuiac.*: obierit A 4. tertia A 2, 3, 5. de portione A 2, 4. || 8 bisse] bis A 5; bissem *Cuiac.* mat. part.] portionis (portione A 4) matris A 3—5. triens A 5; triens *Cuiac.* illi A 3—5. || 10 sub tit. ad Const. pr. pr. Gall. de legit. hered. A 2—5. prefet. pref. A 2; pu. A 3—5. || 11 promulgata A 3—5. || 12 filius A 2, 4, 5. non om. A 2. abet A 5. vel] aut A 3—5. *Cuiac.* et nepotes] et nepotes A 2; et nepotis A 3, 4. || 13 dodrantem 30 A 3—5. *Cuiac.* hereditatibus A 3 5; hereditas A 2. portionibus] nepotis *add.* A 4; nepotis *add.* A 3, 5; nepotes *add.* *Cuiac.**

(a. 354.), *interp.*: Quicumque . . . sacramta Deo virginem . . . rapuerit, si postea eis de coniunctione convenerit . . . 1) *Cfr. Cod. Theod. IX, 25, c. 2 (a. 364):* Si quis non dicam rapere, sed vel attentare

matrimonii iungendi causa sacramtas virgines vel viduas, volentes vel invitatas, ausus fuerit, capitali sententia ferietur. Filii ex tali contubernio nati punitis his iuxta legem, in hereditatem non veniant; quibus etiam si principali beneficio praestetur vetetur (*lege: vita*) et facultas . . . eorum proximis hereditibus adquirendam; *Arati archiep. Vienn. epist. 49.* 2) *Cfr. Lab. const. tit. 14: De successioneibus;*

infra tit. 22, 9; 28, 37, 2; Frag. Visig. (Gaulensis) 7. Cfr. Gaulensis l. c. p. 28. 3) *Constitutio citata Cod. Theod. IX, 25 demonstrat, verba: secundum Gai regulam, non, ut in codicibus, finem tituli 9, sed initium tituli 10, facere; Barkow haec verba titulo 9, tribuit.* 4) *Haec paragraphus prima non ex Gai Regularum libro derivata est, ut Blahne putat, sed ex Gai Instit. III, 1 sqq.; cfr. etiam formam Visigothicam Gai II, 8, et in titulo: De intestatorum hereditatibus verba 'regulari', 'regulariter'; Krüger l. c. p. 318. De qua re dubitare non possumus, respicientes Gai Instit. III, 7 formam Visigothicam, II, 8, 2: Si quando aliquis moriatur et reliquerit . . . ex filio mortuo nepotes*

45 *nepotesve . . . nepotes ex filio . . . succedunt, ut nepotes ex filio portionem, quam pater eorum erat habiturus, accipiant.* 5) *'Bisse' significat duas tertias partes; cfr. Ducange s. v.* 6) *Laudatur Cod. Theod. I, 1: De legitimis hereditibus, c. 1 (a. 389); cfr. interp. hinc const. Si aliquis moriatur intestatus . . . nepotes ex filia de portione matris suae tertiam perdunt, quae superstitibus avunculis eius et materteris proficit const. . . tertia pars fratribus sororibusve eius quae defuncta est . . . avun-*

ac soror consanguinei vel germani aequo iure succedant¹. Si ei, qui defunctus erat, sit frater aut soror et alterius fratris vel sororis filii², frater vel soror heres erit, qui secundo gradu constitutus est, non alterius fratris vel sororis filii, quia tertio gradu constituti sunt³. Quod [si] fratres non sint, et sint fratrum filii, in capita inter eos hereditas dividatur, ita ut quanti fuerint fratrum filii, singulas et aequales portiones tollant⁴.

[9.] Sciendum tamen est, agnatos etiam longiori gradu positos cognatis proximioribus anteferri. Agnati enim sunt per virilem sexum venientes, cognati, qui per feminas veniunt; quia si in propinquitate intervenerit femina, soluta agnatione fit cognatio⁵. Quod⁶ si agnati defuerint, cognatus gradu proximus ad successionem ceteris cognatis anteponeatur⁷.

Titulus XI. De⁸ commotione litium.

[1.] Is⁹, qui petitor est, litem et genus actionis sue edere debet; quod nisi intra triduum fecerit, causam perdit. Edere autem hoc est: ut manu sua, quid repetat* quidve obiciat, scriptum ei, quidem pulsat, ante iudicem det.

¹ his (in A 5; om. A 4) personis, quae infamis sunt, sed et liberis eorum denegant bonorum possessione, nec filius (filiis A 4.5) eorum aliquid acquiritur (acquiritur A 4.) add. A 3—5. Haec verba Balthus cum titulo X. coniungit; pro parte repetuntur haec verba in iisdem codd. A 3—5. in fine tituli XI.

² 1 haec A 2. consanguinei A 2. germanie quod iure A 2. || 2 sit] non add. ex collect. Annot. et] sed coniect. Annot.; ei A 2. fratres vel sororis filii A 2. || 3 fratres vel sorores filii A 2. grado A 2. ³ 4 quod si ex eundem; quod A 2. filii A 2. in capita — fratrum filii om. A 2. || 7 agnatus A 2. 3; agentur A 4; agent A 5. longiore A 4. 5. positus A 2. 5. quomati A 5; cognatus A 4. || 8 anteferre A 2. Haenati A 5. enim om. A 2. virile A 2. sexu A 4. 5. venientis A 2—4. qui] quippe A 3. 4. || 9 qui se A 2. pervenerit A 3—5. venerit Cuiac. femina om. A 2. hacnatione A 5. || 10 hacnati A 5. grado proximo A 2. ad successionem A 2. || 11 anteponeit Cuiac. n.; anteponeit A 3—5; interponit Cuiac. h. || 12 *Exat hic titulus in A 2—5. C 3. In margine A 5 legatur:* Hic require, qui mandatum accepit, omne causam pro mandatore respondeat. commotionem C 3; commotione A 2; commutatione A 3—5. || 13 His A 3. 4. petitor A 2. 5. edere] edere A 3; addere A 4. debuit A 2; vebit C 3. || 14 perdet A 5; perditus A 4. Edere — quidve om. A 4. 5. petat Cuiac. || 15 quidve om. A 3. iudicium Cuiac. det om. A 2.

⁴ 1) Cfr. L. Rom. Visig., Gai Instit. II, 8, 5: ... soror consanguinea ... germano suo defuncto ab intestato ... succedat. 2) Cfr. Gai Instit. III, 15: Si ei, qui defunctus erit, sit frater et alterius fratris filius ... 3) Cfr. L. Rom. Visig., Gai Instit. II, 8, 6: ... Frater, quia gradu proximior est, solus succedit, fratris filii non succedunt. 4) Cfr. Gai Instit. III, 16: Quod si defuncti nullus frater extet [et] sint liberi fratrum ... in capita dividendam esse hereditatem, ... quotquot erunt ...

⁵ personae, in tot portiones hereditas dividetur, ita ut singuli singulas portiones ferant. 5) Cfr. L. Rom. Visig., Gai Instit. II, 8, 3: Agnati enim sunt per virilem sexum ... coniuncti; cfr. interpr. Pauli Sent. rec. IV, 8, 14 (= L. Rom. Visig. l. c. § 1): Agnati sunt, qui per virilem sexum descendunt, cognati autem, qui per feminam. 6) Cfr. L. Rom. Visig., Gai Instit. II, 8, 7: ... Ubi cognati tunc intestatorum propinquorum hereditates capiant, quando ... agnati ... defuerint; cfr. interpr. Pauli Sent.

⁷ rec. IV, 8, 22 (= L. Rom. Visig. l. c. § 3); cfr. L. Rom. Visig. l. c. §§ 4, 6. infra tit. 36, 1. 7) *Qua ex fide statutum, quod Balthus et A 3—5. desumptum, in tituli huius § 10. praebet quaedam ad cas Romanum pertinere videtur, honestum scilicet, nescimus; cfr. Cod. Theod. IX, 14, c. 3 — Cod. Inst. IX, 8, c. 5. Quod statutum ad Legem nostram non pertinere, non solum statum, qui traditus est, sed etiam verbo honorarium possessio, quod ex habet, et eo, quod inter 'liberos' et 'plures distinguit, probari mala videtur. Minime autem ad hunc titulum pertinet, sed titulo II, potius adhibendum esset, quo 'infames' commemorantur.* 8) Cfr. Lab. const. tit. 15 De commotione litium. 9) Cfr. Cod. Hermog. tit. 5 De calumniatoribus et plus petendo, c. 2 (a. 295): ... Ordinatis actionibus ... petitor cogitur specialiter genus litis edere. ... Si quis ... plus ... petierit, ... causum ... perdit; cfr. etiam Vet. iur. consult.

VI, 2 ... Genus actionis edere debet, in quo manu sua subscribat, quo dato genere actionis a coepit

[2.] Sciendum¹ est. in omnibus negotiis aut per se causas suas unumquemque dicere debere, aut certe mandatum gestis allegatum in personam quam voluerit legitimum esse faciendum, quia nec femine nec infamia notato nec minori actio ulla mandatur.

[3.] Quod² si mandare voluerit, is, qui actionem suscipit, fideiussorem idoneum³ det, qui quod fuerit iudicatum se promittat implere. Aliter quicumque alienae cause se miscuerit, pro calumniatore damnetur, hoc est: ut infamis de iudicio expellatur in exilio deportandus.

[4.] Criminalis³ vero actionis nullatenus posse mandari, nisi ab episcopis aut presbyteris, ad quos tamen mandati exitus revertetur.

[5.] Messivis vero feriis et vindimialibus, paschalibus etiam XV diebus et natalis Domini septem. dominicis etiam diebus ceterisque Epiphaniae et quinquagesime nulla prorsus sunt litigia commovenda⁴. Quod si factum fuerit, erit severissime a iudicibus vindicandum⁵.

[6.] Fiscalia⁶ vero negotia diei etiam feriaticis diebus licebit.

Titulus XII⁷. De inquirendis animalibus et rebus.

[1.] Si quis ingenuum querentem animalia aut res suas, domum ad inquirendum

¹ Sciendum | Discernendum .1. 2. aut *om.* .1. 3-5. *C3.* *Cuic.* . *se. om.* *C3.* . 2 debet .1. 3; debere *om.* .1. 1. 5. ad allegatum .1. 5; adlegatum .1. 4. persona .1. 2. quem .1. 2. legitimum facere, *om.* esse, *Cuic. a.* . 3 quia? que .1. 3. infamia .1. 2. minore *cod.* nulla? nec *add.* .1. 5. . 5 actione 29 .1. 3-5; actio .1. 2. suscipit .1. 5. . 6 dat .1. 5. *C3.* qui quod] quidquid .1. 2; quod. *om.* qui. .1. 5. *se. om.* *Cuic.* . 7 damnetur *om.* .1. 2; damnetur *Cuic.* infamis] famus .1. 2. iudicium *C3.* expellitur *Cuic.* . 8 exilium *C3.* *Cuic.* deputandus .1. 3-5. *Cuic. b.* . 9 criminales *Cuic.* actiones *C3.* *Cuic.* . mandare .1. 2. *C3.* ab] ad .1. 5. episcopum .1. 2. aut] et .1. 3-5. *C3.* *Cuic.* . 10 ad quos] atque .1. 3. 4; ad que .1. 5. mandati] dati .1. 2. . 11 Missivis .1. 4. 5. vero *om.* 25 *Cuic.* . ferias .1. 2. et *om.* .1. 3-5. vindimialibus .1. 4; vindimialis .1. 5; vendimialibus *C3.* paschalibus .1. 2. *C3.* etiam] et ita .1. 3-5; et etiam *C3.* natalibus .1. 3-5. . 12 Domini *om.* .1. 4. 5. septe .1. 2; VII *C3.* *Cuic. a;* octo .1. 4. 5; VIII .1. 3. *Cuic. b.* ceteris, *om.* que, .1. 2; ceterisque .1. 5; sed (*om.* .1. 5) et liberis eorum denegant his (is .1. 5) eorum aliquid (aliquit .1. 5) acquiritur *add.* .1. 3-5. Epiphaniae] et infamie .1. 5. Epiphaniae .1. 2. et *om.* *C3.* quinquagesime] sic .1. 2; quinquagesimum .1. 3. 4; quinquagesimum .1. 5; 30 quinquagesimi *C3.* . 13 sunt *om.* .1. 2. litigiis .1. 3-5. contingenda .1. 3. 4. *C3.* *Cuic.* ; contingenda .1. 5. *om.* .1. 2. severissime .1. 3-5. a iudicibus *om.* .1. 2-5. *C3.* *Cuic.* . 14 evindicandum .1. 5. . 15 negotia .1. 2. nuncia .1. 4. 5. diei] dominicis .1. 3-5. *C3.* *Cuic. b.* etiam] et *Cuic. b.* feriatis .1. 1. 5. *C3.* *Cuic.* . licet .1. 1. 5. *C3.* *Cuic.* . 16 *Exat hoc titulus in* 12-5. *In margini* .1. 5 *leguntur.*

Hic requiritur si quis ingenuus aut servus animal aut alias in domo alieno querere 35 retrovertit et domum revertit, facta haec actio revertatur. . 17 ingenuus .1. 3. querente .1. 2. animalia] aut animal .1. 3-5. domo .1. 3. 5; domum .1. 4. ad *om.* .1. 2. querendum .1. 5; querendum .1. 3. 4. *Cuic.*

Ordinatio: induci quanto die respondeat adversarius suus. . responsionibus salvis pulsato . . ostendat, ad se reversa quae repelli pertinet. *Valent III Nov. tit. 31, 11 cum interpretatione.* . 1. *Cfr. Cod. Theod. II, 12.* De signationibus et procuratoribus, c. 1 ca. 363 *g. interp.* . . Procuratores . . facere . . . 40 uno personarum ordinem est ad mandatum actus habebatur insertum: *Gra Inst. IV, 82; interp. Pardi. Sent. ca. I, 2, 1-3. Cod. Theod. II, 12, c. 5.* . 2. *Cfr. Gra Inst. IV, 90-101; Lib. const. 92-82.* . 3. *Cfr. Valent III Nov. tit. 31.* De episcopali iudicio et de diversis negotiis ca. 152 *g.*

§ 1: . . . Iudicati exiti ad mandatorum . . . reversuro; . . . procuratorem . . . in criminalibus negotiis non 45 *potest accusari* . . . *episcopus et presbyter.* . . 4. *Cfr. Cod. Theod. II, 8.* De feriis, c. 19 *ca. 389, g. interp.*: . . . Messivae feriae conceduntur. . . vindemiales feriae; . . dies etiam domini cursum qui feriatis sunt ad conficienda negotia . . . sequestrantur sanctos. Paschalis dies, id est septem qui octaves et septem qui sequuntur, nec non et dies natalis domini nostri vel Epiphaniae *(Cfr. Cod. Theod. XI, 5. g. Tit. Theodor. 1. 4. I. Visig. II, 1, 11.)* . . . 5. *Cfr. Cod. Theod. II, 8, c. 12.* Paschales festivitatis. . . 6. *Cfr. Cod. Inst. III, 12.* De feriis, c. 1 ca. 369 *g.* . . . Fycales 50 *episcopi . . . etiam feriatis generaliter accusantur . . . damnant.* . . 7. *Cfr. Lib. const. tit. 16.* De inquirendis animalibus.

intransent prohibuerit, pro fure teneatur, ita ut rem, quae requiritur, quadruplum solvat, ea tamen ratione, ut cum tribus ingenuis testibus¹, ubi suspicionem inveniendi furti habet, ingrediatur².

[2.] Quod³ si aut colonus aut servus taliter querentem prohibuerit, fustuuario⁴ supplicio a iudicibus eius praesumptio vindicetur, et ab his res perditae simple solvantur, secundum speciem Gaii, qui hoc de prohibitis statuit⁴.

Titulus XIII. De⁵ damnis animalium, vel si quid per ea casu evenerit.

[1.] Si animal cuiuscumque damnum intulerit, aut estimationem damni dominus solvat, aut animal cedat; quod etiam de cane et bipede placuit observari, secundum speciem Pauli sententiarum libro primo sub titulo: Si quadrupes pauperiem fecerit⁶.

[2.] De cane etiam sub eodem titulo comprehensum, ut, si quis saevum canem habens in plateis vel in viis publicis in legamen diurnis oris non redegerit, quidquid damni fecerit, a domino solvatur⁷.

[3.] His illud adiectum⁸, ut si quis cavallum quod vel alium animal habens scabidum, ita ambulare permiserit, ut vicinorum gregibus permixtus proprium inferat morbum, quidquid damni per eum datum fuerat, similiter a domino sarcariur.

[4.] Incendii etiam vel naufragii casibus ac ruinae, si per eum casum res quae commodantur perierint, is, cui commodata res est, ad solutionem rei teneri non potest, nisi forte suam rem liberasse probatur, cum de eodem casu rem commodatam eripere potuisset, secundum sententiam Pauli libro secundo sub titulo: De commodato et deposito, pignore et fiducia⁹.

Intransent .12; intrare *Cuiac. a.* prohibuerit .13; praehuerit .14-5. ut] aut .14; aut *add.* .13. rem *om.* .15; re .14; rei *Cuiac.* quae] require .15. requeritur .13.4; requiretur .12; queritur .15. quadruplum solvit .12. || 2 *ea*] et .12-4; haec *Cuiac.* || 3 habit .12; habuerit .13-5; *Cuiac.* .24 .4 si *om.* .14.5. querentem] quae (qui .15) requirentem .13-5; requirentem *Cuiac.* prohibuerit .14. fustuuario .12. || 5 ab eo *Cuiac.* rei *Cuiac.* perditae .15. simbro .12; simplum *Cuiac.* exolvatur *Cuiac.* .6 set specie .15. Gaii .12. que .12. prohibitis] perditae .12; prohibiti furti actione *Cuiac. a.* .7 *Etat hic titulus in* .12-5. quis .15. || 8 estimacione .12.5; estimacione .13; extiminatione .14. 9 bipido .13. || 10 specie .15; speciae .13. libri primi .13-5. quadrupis .12; quadrupedis .13-5. eum d. o. in ligamina *Cuiac.* redigerit .13-5; releguerit .12. quicquid .13.4. || 13 damnum .12.5. a] ad .15; id a .13. *Cuiac.*; id ad .14. dissolvatur .13-5. *Cuiac.* || 14 caballum .13-5. quod et .13.1; quod *ve Cuiac.* alint .15. || 15 scabidum .12; scabidum .15; scabiosum *Cuiac. a.* ambularet .15; *om. Cuiac.* permiserit .15; dimiserit *Cuiac.* propriis .13-5. inquirat .13 || 16 que quid .13-5. damnum .12. a dom.] ab eo .14.5. *Cuiac.* fuerit .13-5. sarcietur .12.3.5; resarcietur *Cuiac.* || 17 casibus] casus .13-5. *Cuiac. b.* casu *Cuiac. a.* mina .13.4. *Cuiac. a.* rogo .12. per eum *om. Cuiac. a.*; per. *om.* eum. *Cuiac. b.* casum] casu .13.4; casurus. *om.* res. .15. quae *om.* .13-5. *Cuiac.* commodata .13. *Cuiac. c.* commodatur .14.5. || 18 perierit .13-5. *Cuiac.* is] si .12. commoda .14.5. ad solutionem *ex emend.*; ad solutione .13; ante solutione .14.5; absolutione .12. rei teneri *ex emend.*; re teneri .12; tenere (tineri .15), *om.* rei. .13-5. || 19 prohetur .14. re .14.5. commodata .13; commoverat .14.5. || 20 eos potuisse .14.5. secundum *om.* .15. sententia .13.4. sub *om. Cuiac.* tit. X dato deposito .15. et *om.* .14. *Cuiac.*; et de .13. || 21 pignore .13-5. et *om.* .13.

1) Cfr. *Lib. const. tit. 60, 1; Gai Instit. III, 186; Salm, Process p. 66.* 2) Haec paragraphus et ad *Lib. const. tit. 16, et ad Gai Instit. III, 188, 192 referenda est.* 3) Cfr. *Lib. const. tit. 1, 1;*

16, 2. 4) Verba secundum ... statuit post ingrediatur poni debuissent, ut iam Barlow adnotavit. 5) Cfr. *Lib. const. tit. 18.* De his, quae casu contigerint: *tit. 23.* De damnis, quae ab animalibus inferuntur

6) Cfr. *Pauli Sent. re. I, 15, 1. interp.* Si alienum animal cuiuscumque damnum intulerit, ... dominus eius aut aestimationem damni reddat aut ipsum animal tradat (*Sent.* aut quadrupede cedat; *ut. eod.* aut quadrupedem debeat). Quod etiam de cane similiter est statutum.

7) Cfr. *Pauli Sent. re. I, 15, 2; D. XXI, 1, l. 40-42, l. IV, 9, 1.* 8) Haec non servata sunt in *Sententiarum libris.* 9) *Laudatur Pauli Sent. re. II, 4, 2; Si facta incendio, ruina,*

Titulus XIV. De¹ ablatis pigneribus et fideiussoribus.

[1.] Debitor solutionem differens potest ad satisfactionem pignerum usurpatione compelli: quod tamen sine sententia iudicis fieri non licebit. secundum Ermogenianum constitutionem sub titulo: De pigneribus, Diocleciani et Maximiani ad Viventium, Erennium et Antigonum, vel aliam ad Septimum datam².

[2.] Oblato debito vel deposito pignus a creditore sine dilatione reddendum, sub eodem titulo³.

[3.] Obligatis cautione mancipiis, debitor promisit se usuram prestaturum, et mancipia creditor intra statutum tempus de domo debitoris abduxit, operas eorum in usuras specialiter imputandas, sub eodem Ermogeniani titulo, lege ad Nonnumam data⁴.

[4.] Filiis⁵ familias, servis vel colonis nihil iuris in contractibus esse permissum, hoc est: nec filium familias in damnum parentum et in eadem regione⁶ positus posse pacisci, et si quid pacto adquisierit, patris iure indubitanter acquiri, nec citra mandatum patris matrisve aliquid posse promittere.

[5.] Quod si⁷ pater apud hostes est, et filius firmam etatem⁸ habuerit, contractus eius legitimum iudicetur.

¹ *Etat hic titulus in* 12-5. fideiussoribus 12; fideiussoribus 15. ¶ 2 Debitor 12; Debitur 15. solutionem differens 12. usurpationem 15. ¶ 3 sententiam 12. iudices 13-5. fieri fieri 14; meriti 15; facere *Cuiae*. Ermogeniano 13-5; Hermogeniano 14. ¶ 4 constitutione 13-5. Dioclesiani 12; Diocleciani 14, 5. Viventium 12. ¶ 5 Erennium 14, *Cuiae*; Erennium 15. et *om.* 13-5. Antigonum 12; Antigonum 15. alia 12, 4. dato 12. ¶ 6 Oblato *om.* 12. debito deposito pignora creditore 12. reddendum est *Cuiae*; credendum 15. ¶ 8 Oblato *om.* 12. cautionem 12; cautionis 13-5. debitor 12; debitor 15. se *om.* 12. et ca 14, *Cuiae*; eum 15. ¶ 9 creditur 14. creditor 12. statum 13. abduxit *om.* 15; adduxit 13, 4. ¶ 10 iuris 15. specialiter 15. imputandas 12. Hermogeniano 14; Ermogeniano 13. titulo lege² 25. lib legitimum 12; comprehensum est *abd.*, *est. om.* *Cuiae*. ad N. *om.* 14, 5; ad Nonnumam 13. datam 12, 3; *om.* 14, 5. ¶ 11 servus 14. iure 13-5; iure 12. esse *om.* 13, 5; est *Cuiae*. ¶ 12 est *om.* 14, 5. nec *om.* *Cuiae*; ne 13-5. parentum parentis *ex contract. Blahne*. et *om.* *edd. om.* eandem 14, 5. positus 15; positurum *Cuiae*; positi *ex contract. Blahne*. nihil possunt *Cuiae*. ¶ 13 pacisci 14. quod 13, 4. pactum 13, 5; pactum 14. adquisiverit 13, 5; adquisiverit 14; adquisiverint *Cuiae*. patri 13, 5; id patri *Cuiae*, *b*; id patris *Cuiae*, *a*. iure sic 12, 5; lege; iuri. adquirunt *Cuiae*. cetera 12; cetera 13-5. mandatis 13-5. ¶ 14 matrisve *om.* 14, 5, *Cuiae*; matris suae 13. vel aliquid 13-5. quidquam possunt *Cuiae*. promittere 13. ¶ 15 Quod si *om.* 12. hostis 12. et filius *om.* 14, 5, *Cuiae*. firmam etatem habuerit sic 12; e (*om.* 14, 5) firmitate fuerit 13-5; vel in- firmitate habuerit tunc *Cuiae*. ¶ 16 eius⁸ *om.* 13-5; tili *Cuiae*. legitimum 14. iudicetur 12; iudicatur *Cuiae*.

matrimonio aut quo alio simili casu res commedata amissa sit, non tenetur eorumque is, cui commedata est, nisi forte, cum possit rem commedatam salvam facere, suam praestitit. (*Cfr. L. Visig. F. p. 6. Schmidt, Schuldensatz p. 26. 1 Cfr. Lab. const. tit. 19. De ablatis pigneribus et fideiussoribus ad* ¶ 4-6 *cf. Lab. const. tit. 21. De servorum contractibus. 2) Constitutiones citatae inter Hermogenianum Codicem fragmenta quae habentur nobis non servatae sunt; cf. Haenel in editione Codicis Hermog. (1867) ad 70. 3) Ex constitutione concavata imperatorum ad Alexandrum data t. a. 294, quae constitutio est *Cod. Inst. VIII, 13. De pigneribus, c. 20; inter fragmenta Codicis Hermog. non extat; cf. Haenel l. c. col. 66. 4) Cfr. *Cod. Inst. VIII, 24, c. 2. Nonnumo et Antonino data a. 293, quae constitutio nobis non servata est inter fragmenta Codicis Hermog., cf. Haenel l. c. col. 77. 5) Quo ex tanto levis hic exempta est, uterque constat. Cfr. *Cod. Inst. II, 1, c. 7. a. 293. Nec huius nec quisquam alius ... praecedendo ... praedictum ... facere potest, unde si citra mandatum tuum aliquid erga rem tuam filius tuus gessit, ... nihil tibi oberit; J. Rom. Visig., Gai Instit. II, 1, 7. Acquiritur ... per eos, qui in potestate nostra sunt, sicut filii vel servi; quia quicquid his .. donatum .. fuerit, ... id patris vel matris iure accipere ditionem comparatur. supra tit. 22, 38. 6) Cfr. supra tit. 41. 7) *Lex Visig. Visig. 2) Cfr. a. Cod. Theod. II, 1, 1, § 4. 'firmata actus', et in interp. huius const. a. servata servati.*****

[6.] Nec servum vel colonum peculium suum posse distrahere, insuper et ementes furti actione tenendus, secundum constitutionem Hermogeniani sub titulo: De eorum contractibus, qui alieno iuri subiecti sunt¹, vel Theodosiani legem libro V. sub titulo²: Nec colonus inscio domino suo alienet peculium vel litem inferat ei civilem, ad Nebri-
5 dium vicarium Asiae³.

[7.] Gregoriani constitutionibus libro XII. sub titulo: [De] sponsoribus et fideius-
soriis⁴, tenetur insertum: quod, si quis a debitore suo fideiussorem de solutione acce-
perit, in potestatem habeat creditor aut fideiussorem tenendi aut eum, qui debitor
10 prius exteterat. Quod tamen ante iudicem creditor profiteri debebit, quem eorum ad
solutionem mallit tenere.

[8.] Si quis fideiussor pro quocumque debitore aut per iudicium addictus aut per
cyrographum obligatus exteterit et constituta die ea, quae fidedixit, exsolverit et
postmodum eum, pro quo solvit, tertio cum noticia iudicis admonuerit, ut summam
soluti debiti recipiat, et ille semper distulerit, post trinam conventionem⁵ dupli redi-
15 tione pro inficiente, hoc est negante, iure damnabitur, secundum legem Aquiliam,
quae negantes debitum dupli satisfactione damnat⁶.

Titulus XV. De⁷ fugitivorum furtis.

Servus etiam et in fuga positus, si furtum fecerit damnumve dederit et

1 Nec servus nec colonus p. s. distrahere potest *Cuiac.* et *om.* A 3—5, *Cuiac.* ementes *codl.*: emtor
20 *Cuiac.* || 2 furti actione] furti rationem A 2; furati notione A 4. 5. tenendus] *sic* A 2—4; tinendus A 5;
lege: tenendus; tenetur *Cuiac.* secundum se A 5. constitutione A 3—5. Hermogeniani A 5. sub
eodem *add.* A 3—5. || 3 contractu A 5. iure A 2—4. subiecti] subtracti A 3—5. Theodosiano A 4.
4 Nec] *ne edd. omnes.* peculium] suum posse distrahere *add.*, *om.* alienet, A 2. inserat A 5.
Nebrium A 4; Nibirium A 2. || 5 Asiae] gatae A 4; cae A 5. || 6 Et Gregorianum A 3—5; Et ut G.
25 *Cuiac.* De *om. codl.*, *supplevit iam Cuiac.* spoudioribus A 2; sponsoris A 5. et *om.* A 2. 4. 5, *Cuiac.*
fideiussoribus *om.* A 4. 5, *Cuiac.* || 7 a debitore] adhebere A 2. fideiussori A 2. de solutione A 2; disso-
lutionem, *om.* de, A 3. 4. 5. acciperit A 3. 4. || 8 creditorem A 4. 5; creditas A 2. fideiussorem A 2.
tinendi A 5. cum *om.* A 4. 5, *Cuiac. b.* quid A 3. 5. debitor A 5; debetur A 2. || 9 prior A 3—5, *Cuiac.*
extiterit vel extiterit A 3—5, *Cuiac.* ante] ei A 2. creditor *om.* A 2. profiteri A 2. debet A 3—5, *Cuiac.*
30 quam scilicet *Cuiac. a.* ad *om.* A 4. 5. ad solutionem *om.* *Cuiac. a.* || 10 absolutionem A 5. tenere]
elegere A 3—5, *Cuiac.* || 11 pro quacumque debitorem A 3—5. per iudicium] *sic* A 3; pro iudicium
A 4. 5; nec vicio A 2. addictum A 3. 5; aut per dictum A 4, *Cuiac.* || 12 cyrographum A 2; cyrographum
A 3. 4; cyrographum A 5. obligatus A 2; obligato A 3; deligato A 4; delegato A 5; delegatus *Cuiac.*
extiterit A 3—5. constitus A 2 die *om.* A 4, *Cuiac.* cum A 2. et solverit A 5. || 13 et postmodum
35 admonuerit *om.* A 4. 5, *Cuiac.* || 14 recipuit A 4. 5. et si *Cuiac. a.* trina convencione A 2. redi-
tione A 2; redibicionem A 5. || 15 inficiente A 5. hoc = iure *om.* *Cuiac.* negociante ius damnabitur
A 2. || 16 qui A 3—5. negociantes A 2. dupla A 3; publi A 4. satisfactionem A 2. damnat]
sic A 2; condemnant A 3; condemnant A 4. 5; condemnat *Cuiac.* || 17 *Estat hic titulus in* A 2—5.
In margine A 5 legitur: Hic require, si servus in fuga furtum fecerit, fugitive A 5.
40 18 Si servus A 3. 4, *Cuiac.* etiam in *om.* et A 3—5, *Cuiac.* et reversus fuerit *om.* A 2.

1) *Constitutio citata inter Codicis Hermog. fragmenta non serrata est:* *cf.* Haenel l. c. col. 77;
Cod. Iust. IV, 26, c. 10 (a. 294.): Quod si (*sc. servi*) non habentes liberam peculii administrationem
rem dominicam . . . distraxerunt, neque dominium . . . transferre possunt; . . . ideoque res mobiles emen-
tes etiam furti actione tenentur. 2) *Cfr. Cod. Theod. V, 11*: Ne colonus inscio domino suum
45 (*al. codl. suo*) alienet peculium vel litem inferat ei civilem, c. 2: *quae constitutio, immo recepta a com-
pulatoribus Legis Rom. Visig., citat in Cod. Iust. XI, 50, 2.* 3) *Cfr. Cod. Iust. l. c.* Nebriديو vicarium
proconsuli Asiae; *Cod. Theod. XI, 30, 56*: Nebriديو comiti Asiae. 4) *Non citat inter Codicis Gregor
fragmenta;* *cf.* Haenel in *edizione col. 37*; *Cod. Iust. VIII, 40, c. 19 (a. 293.)*; *L. Rom. Visig., Gai Instit.
II, 9, 2; Const. extrac. 21, 8.* 5) *Cfr. Valent. III, Nov. tit. 34 (a. 452, c. 15, interp.* 6) *Cfr. Lib.
50 const. tit. 19, 5, 8; Cod. Iust. III, 35*: De lege Aquilia, c. 4 (a. 293.); Contra negantem ex lege Aquilia . . .
dupli procedit condemnatio. *Cfr. infra tit. 29; Gai Instit. IV, 9; Pauli Sent. rec. I, 19, 1 et interp.*
Haenel in praefatione edit. L. Rom. Visig. p. XCIV: Bledow in Jahrbuch III, p. 207 sqq. 7) *Cfr. Lib.*

reversum ad dominum fuerit, nisi pro sui qualitate dominus solvere paratus sit, aut servum pro culpa dare praesentem, aut absentem cedere solvendus est, secundum regulam Pauli sententiarum¹.

Titulus XVI. De² mulieribus ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus.

[1.] Mulieres³ ad secundas aut tertias nuptias ante anni spatium transire non licet: quod si fecerint, infames habentur, ita ut de facultate mariti prioris, etiam si ei dimissa fuerit, nihil habeat; pari et de donatione nuptiali conditione servata.

[2.] Ad secundas vero nuptias post designatum anni spatium transeuntes donationem mariti prioris usufructuarie possidere, et a marito dimissa ei posse proficere,¹⁰ secundum eius tituli legem imperatoris Honorii et Theodosii, ad Iohannem praefectum praetorio datam⁴.

Titulus XVII. De⁵ clausis itineribus vel aliis servitutibus.

[1.] Viam publicam vel inter agros communiter dimissam nec possideri nec inter-

1 in domino A3-5. qualitatem A2. sit om. A2. aut servum om. A3-5. *Clauc.* ¶ 2 culpa] eum 15 eum aut *add.* A3; eum aut *add.* A4-5; eum aut *add.* *Clauc.* praesente ut absente A2. ¶ 4 *Estat hic titulus in* A2-5. aut et ad A5. ¶ 5 transeuntibus om. A3. *Verba rubrica* nuptias transeuntibus *ad tertia* *sent.* A5. ¶ 6 mulieribus A3-5. *Clauc.* aut ter nupt] nuptias aut tertias A3. aut tertias om. A4-5. *Clauc.* aut intra A3-5. *Clauc.* annum spatium A5. ¶ 7 fecerit A5 infamis habeatur A3-5. de *ex censur.* om. A3-5. *Clauc.*; ad A2. facultate hereditatem A3. *Clauc.*; hereditate A4-5. 20 nudi A2. prioris solus A2. et etiam A5. ¶ 8 ei solus A2. dimissa A2. A5. fuerit om. A4-5; sit *Clauc.* nihil non A3-5. *Clauc.* pari A3-5. et etiam A3-5. de om. A4-5. in *Clauc.* donationem A4-5. nuptiale A3-5. ¶ 9 vero om. A2. designandi A3-4; designandas A5. am. om. A4-5. *Clauc.* spatia A5. donatione A2. A. ¶ 10 usufructuarie A5; usufructuarie A2-3; usufructus hinc *Clauc.* possidentis A3-5. dimissae A2. ei om. A2; eis *add.* ¶ 11 secundum] set 25 A5. eius om. A4. *Clauc.* ius A2; clausum *ex censur.* *Rubric.* tituli legem *ex censur.*; legem tituli A3-5. legum om. tituli. A2. titl. *om.* legem. A4; constitutionem *Clauc.* imperatoris om. A2. Honorii Theodosii A2. Honorii et Theod. A3; Honorii et Theod. A5; Honorii et Theodosii A4. Iohannem A5. pret praet. A2. p[ro] praet. (postul.) A5. A3-5. ¶ 12 data A2; data A3-5; data A4. ¶ 13 *Estat hic titulus in* A2-5 et *ex add.* B. *In materia* A5 *legatum*: Hic requirunt de superventoriis: *quae* 30 *sent.* *sententia* *in* *pro* *hinc* *titulus* *adscripta*. *pertinet* *ad* *titulum* *sequentem*. *Rubrica* *deest* B6. et A2. servitutibus om. A4-5. observandum *add.* B1-5. *Tit.* ¶ 14 agros A5. dimissam om. B5; divisam B2-4-6; *sent.* B1. nec possideri om. A5. possideri A2; possidere B3-6. *Tit.*; possidere B2-4. intercludi A3-4. *Clauc.*; intercludere B5. *Tit.*; intercludiane, om. nec. A5.

sent. tit. 20. De fugitivorum furtis. *Ed. Theodor* 117-118. 1. *Locutur Paul. Sent. rec. II.* 31. 7. Servus 30
quo partem libertatis damnumque dederit, nisi ad pro suam quantitate. *Ed. Theodor. I. c.* qualitate: *cf.* *interp.* 3.
interdum servus ad paratam, necesse debet potest *verba* in hunc positus *ex Lab. const. tit.* 20. 1. *desumptio*
sent. *manendi* *pro*, *quae* *ex* *pag. est.* *cf.* *Paul. Sent. rec. II.* 31. 37. 2. *Cf.* *Lab. const. tit.* 24. De mulieribus
Regratilis ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus. *Lab. const. tit.* 42-62; *infra* *tit.* 21. 22. 26.
Cf. *Tomass. Te amonem I.* p. 491. 3. *Cf.* *Cod. Theod. III.* 8. De secundis nuptiis. c. 1. a 381. Si qua 40
et hinc *interp.* Mulier quae intra anni spatium alicuius patris alicuius destinaverit non nubere, prohibens iniusta
fuit (*interp.* *sent.* *et* *in* *interp.* *adscripta*) — atque omnia, quae de prioris mariti bonis vel iure
quodlibet hinc vel hinc *adscripta* — quaeque concessa fuerint, amittit *interp.* — ut quaecumque sponsa-
tione legitime contracta, seu in praesentem tempore (quod aliquid prioris mariti donavit, amittit
in *Legatione et* *Theod. III.* p. 3. a 412). Legem quae nuptiarum tempore mulieres accipiunt,
adhibere ad nuptiarum nuptias — easdem tempore hinc acciperent, in diem vitae usufructuum circa
non debent hinc *interp.* — in diem vitae hinc donationum remum tenent usufructuum ... *cf.*
Cod. Theod. III. 8. c. 2 et *interp.* *h. c.* 3. *Cf.* *Lab. const. tit.* 27. De nuptiis copulis et clausis
itineribus. *Paul. Sent. rec. I.* 4. *rubr.* De servitutibus. *Causam* *pro* *contra* *Schelling* *verum*
adscripta *expressione* *interp.* *hinc* *Titulum* *et* *Lex* *Romana* *in* *adscriptum* *adscriptum* *pro* *Legis* 35

claudi nec exarari posse; quod si factum fuerit, auctorem facti ad eius munitionem solum compelli¹. Et ad munitionem viarum pro modo patrimonii nullum penitus excusari: hoc etiam et de pontium reparatione servandum².

[2.] Aque cursum et adquiri biennio et amitti biennio constat³.

5 [3.] Viam, iter, actum, hoc est: ubi carpenta vel carra conversari possunt, similiter biennio et adquiri et amitti posse⁴.

[4.] Agri⁵ quoque communis nullis terminis delimitati exaequationem⁶ inter consortes nullo tempore denegandam.

[5.] Silvarum⁷, montium et pascui ius, ut unicuique pro rata possessionis subpetit,
10 esse commune.

[6.] De servitute luminis vel aeris similiter constitutum: ut inter privatorum fabricas decem pedes, inter publicas quindecim dimittantur, secundum legem Theodosiani libri IV. sub titulo: De edificiis privatis et publicis⁸.

1 exartare B 4.5; exartari B 1—3; exactare B 6. possit B 1. actorem A 4. facti] faciat A 5—5; 15 facta B 4. ad om. A 2. eius] ei B 5. munitionem] admonitionem A 2; monicione A 5. B 1; amunitione B 6; municiones B 5. || 2 solo B 6; soli B 5. Ttl. ad munitionem] amonitionem A 2; ad monicione A 5. B 5; a municione Cuiac. a; ad monitionem B 1; ad monitionem corr. ad munitionem A 3. eorum viarum A 3—5. modum patrimonii A 2. nullum om. A 4; nullam A 5; in nullo B 2.4—6. Ttl. Cuiac.; in illo B 1. 3. penitus om. A 4. excusare B 5. 6. || 3 et om. codd. B, Ttl., Cuiac. reparationem A 4. B 1. 5. ser- 20 vandam B 6; esse add. Cuiac. || 4 Aque B 5. et om. A 2. adquire B 5. biennium A 2. B 1. et amitti biennio om. A 2. B 2. 5. amitti B 6; admitti A 3. 4. B 3; amitti A 5; admittibus B 1. biennium B 1. || 5 Viam om. A 4. Cuiac. a; via A 2. B 5. iter actum] iteratum A 4; iteratum A 5; inter acto (actum B 4) B 2—4. 6; in actum B 5. Ttl.; ter actor B 1. vel carra om. A 4. 5. Cuiac. a; vel carrada B 2. conversari possunt om. codd. B; conservari possunt A 3; versari possunt A 4. 5. Cuiac. a. ducuntur ex coniect. Ttl., 25 Cuiac. b. || 6 biennium A 2. et om. B 1—6. Ttl., Cuiac. adq. et an.] amitti (amitti B 6; admitti B 3. 4; amitti B 5) et adquiri (adquire B 5) B 1—6. Ttl. admitti A 3—5; amunitionem add., om. posse, A 2. possit B 5. || 7 quocumque B 6. communes B 1—3; communibus A 5. nulli B 5. 6; nullus B 3; et add. A 5. terminis B 5. delimitati] sic A 2; limiti A 3—5; limitati B 1—4. 6. Ttl., Cuiac.; limitate B 5. exaequationem] sic B 2. add.; et exaequationem B 1; exaequationem B 3. 4; exaequatione A 3. 4. B 5. 6; exaequatione A 2; exa- 30 quatione A 5. consortis A 2. 3. 5. || 8 nullum B 5. denegandum B 5; deneganda A 2. 4. || 9 Sylvas Cuiac. a. montes Cuiac. a. pascuis B 1—4. 6; pascua Cuiac. a; pascuorum Ttl., Cuiac. b; pascues B 5. ius om. A 3. 5. B 1. 6. Ttl., Cuiac. ut om. A 2. B 1—6. Ttl. pro rata] prata B 6; parata A 4. 5; pro 35 ratam B 5. possessionis om. codd. B, Ttl., Cuiac. b; possessiones A 2. subpetitis se B 5. || 10 communi A 5; communem B 1—6. Ttl.; communia Cuiac.; communione Lind. || 11 De om. A 5. servitutis B 1—6. aeres A 2; haereditis A 4. 5; heredis A 3; heres B 6; eris B 1. 5. constitutio A 4; constitutio est A 5; est add. Cuiac. ut om. B 4. || 12 dece A 2; decim A 4; decem om. B 1. quindecim A 2. demittantur B 3. 6; dimittantur B 1; dimittit B 5. secundum] set haec A 5. Theodosii B 2—4. 6. Ttl.; Theodosii B 1; Theodosiani B 5. || 13 libri—publicis om. codd. B, Ttl. titulum A 2. privatorum, om. et publicis, A 3—5. Cuiac.

Gundobade irrepssisse, neque vero riceversa. At Cuiacian: 'In eadem namque tituli in utroque libro allegatum cervo "legem Theodosii": quod morem sapit non Burgundiae legis, sed Papiani ipsius perpetuo allegantis legem Romanam'.

1) Cfr. Pauli Sent. rec. l. 11. l. 1: Qui viam publicam exaraverit, ad munitionem eius solus compellitur. 2) Cfr. Cod. Theod. XVI. 3: De itinere munitione, c. 3 (a. 387.): A viarum munitione nullus habeatur immunis ...; c. 4 (a. 399.): ... illustrium patrimonio dignitatum ab instauratione itinerum ... excepta ...; c. 6 (a. 423.): ... reparationes ... itinerum pontium- 45 que ...; quae constitutiones a compilatoribus Legis Rom. Visig. receptae non sunt. 3) Cfr. Pauli Sent. rec. I, 17, 2: Servitus hauriendae aquae vel ducendae biennio omissa interdictum et biennio usurpata recipitur; cfr. I, 17, 1 infra not. 4.

4) Cfr. Pauli Sent. rec. l. 17. l. 1: Viam, iter, actum interpr.: actum, id est: qua pecora minare consuevimus, aquaeductum, qui biennio usus non est, amissis videtur; cfr. interpr. h. l.; L. Rom. Visig. h. l., Epit. Aegid. 5) Ex fonte incerto; cfr. v. Savigny l. c. II, 3,

59 p. 34; Barkow l. c. p. 58; Gaupp l. c. p. 316; Binding l. c. p. 29; Savilles l. c. p. 91. 6) Cfr. Marcullii Form. I, 20: divisio vel exequatio. 7) Ex fonte incerto; Bluhme quidem opinatus est, haec ex libro const. tit. 67. sumpta esse; cfr. Binding l. c. p. 32, not. 112; Savilles l. c. p. 94. 8) Cfr. Cod. Inst. VIII, 10: De aedificiis privatis, c. 11 (a. 423.): Maeniana ... nisi spatium inter se per decem pedes

Titulus XVIII. De¹ superventoribus et effractoribus.

[1.] Si quis supervento, sive diurno sive nocturno, quemquam fuerit adgressus, et domus alienas expugnaverit, effregerit aut ex[pil]averit, capite puniatur, cum quolibet genere armorum fuerit deprehensus: receptores etiam adgressorum vel latronum eadem poena plectantur².

[2.] Hi vero, qui per incendium voluntarie inmissum quibuscumque rebus damnum intulerint, capite puniantur³.

[3.] Qui vero inimicitiarum causa incendium probatus fuerit inmisisse, honestiores exilio, viliores metallo deportantur⁴.

[4.] Si quis autem tali loco focum fecerit, et exinde ignis ad areas aut tecta¹⁰ arboresque fructiferas forte perveniat, damnum quod evenerit ab eo, qui focum fecit, estimatione sarciatur⁵.

[5.] Quod si fructiferas arbores nocturnis aut diurnis oris quolibet tempore ingenuus abscessisse probatur, infamis effectus damnum estimatione iudicis sarcire cogatur. Quod si vilior persona fuerit, ad tempus in exilium relegatur: in servo, restituta re a¹⁵ domino, digno supplicio vindicetur⁶.

Titulus XIX. De⁷ corruptis mulieribus.

[1.] Si quis mulierem ingenuam vel virginem per vim stupraverit, hoc est corruperit, occidatur.

¹ *Exstat hic titulus in 12-5. Cfr. instum aury. codicis A5 ad tit. XVII; ad §§ 2, 3. probat idem 20*
codex athen. athen. Hic require de incendiis: ad § 5: Hic require, qui fructiferas arbore[s]
constituit in his involaret, et effractoribus *om.* 14-5. § 2 superventum 13-5; superventus *edd.*
diurnum sive nocturnum 13-5, quomodo 13-5, *Cicero*, et domus — puniatur *om.* 12. § 3 alienus 15.
expugnaverit *et concessit, cor. Pauli Sent. rec.* V, 3, 3; exiliaverit 13-5; expulserit *edd. omnes*. § 4 armatum
13-4, p[er]ceptores 15, eadem *edd.* § 6 Hi 12-4, vero *om. Cicero*, voluntarie 15, de quibus-
25 tamque 13-5, rebus *om.* 12. § 7 intulerit 14-5, puniatur 13-5. § 8 causam 13-4, probati
merit *Cicero*, admisisse 13-5, *Cicero*, honestioris 14. § 9 in exilio 13-5; in exilium *Cicero*, in metallo
13-5; in metallo *Cicero*, deportantur 13-5; deportentur *Cicero*. § 10 tali loco] et a loco 13-5; ad loco
14; dehis *Cicero*, *ed]* ut 13-5, *Cicero*, ignis *om.* 14-5, *Cicero*, areas *Cicero, u.* aut] ad 13-5; ac
11 et damnum 13-5, quod *om.* 15, ab eo — fecit *om.* 13-5, *Cicero*. § 12 estimatione 30
13 sarcire 13-5, *Cicero*. § 13 Qui *Cicero* — si *om.* 13-5, *Cicero*, arboris 15, quodlibet 15,
tempus quodlibet *expt.* 14; quodlibet *add. Cicero*, ingenuus *edd.* § 14 abscessisse] ecessisse 13-5,
Cicero, in servo 13-5, estimatione 13-5, iudicis 13-5, § 15 exilio 13-5, relegatur] redigatur
13-5, *Cicero*, — us 13-5, *Cicero*. § 16 a domino] ad est 14-5; etiam *Cicero*, vindicetur 12. §
17 *Exstat hic titulus in 12-3. In margine ad hunc titulum A5: Hic require, qui mulierem 35*
ingenuam sive virginem corruperit aut ancillam, tam ingenuam quam servus. § 18 vel vir-
ginem *om.* 12 — stupraverit 12; stupraverit 14. h. e. *cor. om. Cicero*.

Abiit acti habentium nosse omnibus detrimuntur: in his vero locis, in quibus aedificia privatorum
habeant, potestas videtur obiecta — quidemque postquam intervalla serventur: *titulus hauridatus inter frag-*
mentata Cod. Theod. rubra servata non extat, cfr. Havell in ed. Cod. Theod. p. 438. § 1 *Cfr. Lib. const.* 40
tit. 29. De superventoribus et effractoribus. Lib. const. tit. 41 28 — 2 Cfr. Pauli Sent. rec. V, 3, 3. Hi, qui
ad hoc delictum — expulserint, effregerint, expugnaverint, si quidem ad turba cum felis coacta fecerint,
capite puniuntur. Stuprum autem appellatio omnia, ex quibus alius homini noceri possit, accipiuntur.
1. B. expt. non aggre. — etiam innoxiam latronum eadem poena affluuntur. § 3 *Cfr. Pauli Sent. rec.*
V, 3: De his, quae per turbam fiunt, 6: Incendiarii, qui consulto incendium inferunt summo supplicio 45
affluuntur cfr. Pauli Sent. rec. V, 20, 1 — capite puniuntur. § 4 *Cfr. Pauli Sent. rec. V, 20: De*
incendiis? Cfr. L. Bon. Viny. non receptans. Qui causam inimicitiarum gratia incendunt, humi-
liores in metallum — damnantur, honestiores in insulam relegantur. Ed. Theodor. 97. § 5 *Cfr. Lib.*
const. tit. 41; Pauli Sent. rec. V, 20, 3 (in Legem Rom. Viny. non receptam): Fortuita incendia si ...
ad tempus Cicero hauridatus extat in — fructiferas arbore[s] concesserint, datum damnum aestimatione in
estimatione. Lib. Theodor. 98. § 6 *Cfr. Lib. const. tit. 35; Pauli Sent. rec. I, 20, 6: Qui noctu fructiferas*
arbores innoxiam causa incendunt, ad tempus — in exilio publicum damnantur, aut honestiores damnum
summo supplicio 41 — relegantur. § 7 *Cfr. Lib. const. tit. 30. De corruptis mulieribus. Lib. 30:*
Lib. Theodor. 29 60 61. § 8 *In parte corrupte cfr. supra tit. 9 10.*

[2.] Quod si ancillam corruperit inlata violentia, quicumque ingenuus hoc fecisse probatur, iuxta poenam legis Aquiliae alterius mancipii restitutione teneatur obnoxius¹.

[3.] Quod si forte servus hoc fecerit, pro ingenua occidatur, pro ancilla vero vindicante iudice fustuario supplicio subiacebit², secundum speciem Pauli sententiarum³.

[4.] Coniunctio vero Iudei cum christiana legibus inhibetur, ut nec Iudeus christianam, nec christianus Iudeam accipiat. Quod si factum fuerit, vicem adulterii vindicetur, iuxta lege Theodosiani libri IX. sub titulo: De adulteriis⁴.

Titulus XX. De⁵ his, qui hominem inlicite aut sine causa ligaverit.

Si quis ingenuum natum ligaverit, vindiderit, honestiores persone damnantur exilio, viliores vero metallis deputantur; exceptis his, qui captivatis iugo tenentur obnoxii, secundum speciem Pauli sententiarum libro V. sub titulo: [Ad legem Fabiam]⁶.

Titulus XXI. De⁷ divortiiis.

[1.] Consensu partis utriusque repudium dare et matrimonium posse dissolvi⁸.

[2.] Quod si pars viri repudium dare uxore contradicente voluerit, non aliter illi licebit, nisi ad alteram esse convineat, aut veneficam, aut conciliatricem; quorum uno probato crimine, licebit ei uxori dare repudium, ad ius suum nuptiale donatione revocata.

1 ancilla .13-5. per inlata violentiam .13-5. ingenuus .13. hoc fecisse probatur *om.* .13-5. *Cuiac.* || 2 pena leges Aquiliani .12. restitutioni *Cuiac.* || 3 forte *om.* .12. ingenuam .12. 4 vindicante iudicante .13-5. *Cuiac.* sec speciem .15. || 6 Iudaei .14. Iudici .12. cum *om.* .13-5. *Cuiac. u.* christianam .14.5. lege .13.5. *Cuiac.*; legem .14. inhibetur .13.5; hiniatur .14. || 7 accipiat *om.* .12. si *om.* .13-5. *Cuiac.* fuerit *solus* .12. vicem adulteri 25 .12; per adulteri .13-5; pro adulterio *Cuiac.* || 8 vindicatur .13-5. legem *Cuiac.* Theodosii .13; Theodosii .14. *Cuiac.*; Theud .15. IX] VIII .12. sub *om.* .13-5. *Cuiac.* titulum .12. de adult. *om.* .12. || 9 *Estat hic titulus in* .12-5. *In margine* .15; Hic require, qui omnem ingenuum ligaverit aut vendere praesumpserit. legaverit .12; obligaverit *Cuiac. a.* ligaverint *b.* || 10 qui *Cuiac.* legaverit vindiderit .12; vendiderit (vindiderit .15) ligaverit .13-5; vendiderint vel obligaverint 30 (ligaverint *b.*) *Cuiac.* honestioris .14. damnatur .13-5. || 11 in exilio .13-5; in exilium *Cuiac.* villioris .15. vero *om.* .12. in metallum *Cuiac.* his *om.* .14.5. *Cuiac.* que .15. captivatem .12. iugo .12; iugo .13-5. || 12 tinentur .15. obnoxii .14. secundum] set .15. sententiarum *om.* .13. libro V. sub titulo *om.* .12. ad legem Fabiam *codd. non exhibent.* || 14 *Estat hic titulus in* .12-5. || 15 partis *ex eminent. Cuiac.*; parium .12; parentis .13-5. utrisque .12. dare] *sic pro* dari .12-5. et 35 *om.* .12. possedisse solvi .15. || 16 pars] per .15; parvi. *om.* viri. .14. illi] ei .13-5. *Cuiac.* 17 licebit .12; dicebit .15. aut *om.* .12. adultera .12-4. venefica .13-5. conciliatrice .13-5. quorum *om.* .12. || 18 uno *om.* .14.5; unum *Cuiac.* probato] suum *om.* .14.5. *Cuiac.* uxore .12. nuptialem *Cuiac.* donationem .13-5. *Cuiac.* || 19 revocare .13.4; recare .15; revocare potest *Cuiac.*

1) *Cfr. Paul. Sent. rec. I, 13^B, 6:* Qui ancillam ... virginem ... corruperit, poena legis Aquil-

40 hae tenebitur; *interp. h. l.:* ... alia similia mancipia ... exsolvant; *Pauli Sent. rec. I, 12, 2; D. XLVII, 10, l. 25.* 2) *Haec ex Lib. const. tit. 30, 35 repedita sunt.* 3) *Verba secundum sententiarum patris §§ 1. 2 adiecti debuissent, ut iam Barkow recte monuit.* 4) *Cfr. Cod. Theod. IX, 7:* Ad legem Iulianam de adulteriis, c. 5 (a. 388.), *interp.:* Nec Iudaeus christianam nec christianus Iudaeam ducat uxorem (const.: accipiat; *cf. L. Rom. Visig. h. l., Epit. Aegid.*). Quod si fecerit ... velut in adulteros

45 (const. adulterii vicem) vindicetur; *Const. extrar. 14.* 5) *Cfr. Lib. const. tit. 32:* De eo, qui hominem inlicite aut sine causa ligaverit; *supra tit. 4.* 6) *Cfr. Pauli Sent. rec. I, 30^B:* Ad legem Fabiam, 1 (a) *compulatoribus Legis Rom. Visig. non receptam.* Qui ... ingenuum ... vendiderit, vixerit, ... humiliores ... in metallum dantur, ... honestiores ... relegantur. 7) *Cfr. Lib. const. tit. 34:* De divortiiis; *Ed. Theodor. 54; Gironthiac l. c. p. 535 sqq.* 8) *Cfr. Theodosii II. Nov. tit. 12:* De repudiis (a com-

50 *putatoribus Legis Rom. Visig. non receptam.* c. 1 (a. 439.) Consensu licita matrimonia posse contractis, contracta ... repudio dissolvi; *Valent. III. Nov. tit. 34, 11. Cod. Inst. V, 17, c. 8, pr.; c. 9, pr.*

[3.] Quod si mulier nolente marito repudium ei dare voluerit, non aliter fieri hoc licebit, quam si maritum homicidam probaverit, aut sepulchrorum violatorem, aut veneficum. Quod si unum ex his probaverit, et maritum demittat, et conlatam in se donationem iure tuebitur, et dotem, et dotem, quam ei maritus fecerit, vindicabit, secundum legem Theodosiani sub titulo: De repudiis, promulgatam¹.

5

Titulus XXII.² De donationibus.

[1.] Donationes ab avo vel avia, proavo vel proavia maternis, ita ad eos, quibus conlate sunt, pertinere, ut patri nullatenus adquirantur; a linea vero paterna memoratorum donationes, vel si quid filiis familias praeter expressas personas quarumcumque largitate conferetur, patrum proprietati indubitanter adquiri³.

10

[2.] Donationes etiam vel dotes, quas ex matrimonio filius vel filia in familia positi consequuntur, ad eorum proprietatem, quibus conlate sunt, remota patrum acquisitione sine dubio pertinere, secundum legem Theodosiani libro VIII. sub titulo: De maternis bonis [et] materni generis [et] de cretione sublata⁴, et aliam sub sequenti [titulo] eodem libro: De bonis, quae filiis familias ex matrimonio adquiruntur⁵.

15

1 Si quod similiter, *om.* mulier, 12. et *solus* 12. fuerit 15. || 2 qui 13-5. homicidam 13. sepulchrum 12; sepulchrorum 15. || 3 venefico 12; veneficum 14. exprobaverit, *om.* his. 12. demittit 15; dimittit 13,4. dimittit *Cicav.* et *om.* 13-5. conlata in se donationem iurem 12. colla tana in eum dotem et donationem quam maritus marito *b.* fecerat, iure revocabit iuxta legem *Cicav.* 4 tuebatur revocabitur 13-5. quae 13; q. 15; quem 11. et *om.* 13-5. marito 15. fecerat 20 13-5. *Cicav.* Vindicabit *ex censu.*; vindicavit 12; revocavit 13-5. secundum iuxta 13-5. || 5 leges 15. sub titulo *om.* 12,3. promulgata 12-4; promulgata 15. || 6 *Ecce hic titulus in* 12 5. *In sensu* 13 ad §1. Hic require de donationibus; ad §2. Hic require, si filius familias aliqui successerit; ad 15. Hic require de donationem, sed traditio subsequuta non fuerit. || 7 donatio 13-5. *Cicav.* ab avia 13-5. || 8 conlata 13,4. *Cicav.* sunt, fuerit 13-5; fuerit *Cicav.* 25 petebatur 13-5; petebatur *Cicav.* adquiratur *Cicav.* a linea aliena 13-5. paterna 13-5. || 9 donatiis 13-5. quis 12. quorumcumque *Cicav.* || 10 confidetur 13,4; confidetur 15. *Cicav.* patrum] quorum 13-5; patri eorum *Cicav.* proprietate 12-4. proprietatem *Cicav.* indubitanter 14. inquiri 13,4. || 11 donationis 12,4,5. ad matrimonium 13-5. in familia *om.* 12. || 12 positi] expressit 12. proprietate 12-5. patrum 13-5. || 13 secundum set 15. lege 12,5; legum 14. 20 Libo VIII. *om.* 14,5. *Cicav.* lib. VIII. 12. || 14 De maternis bonis materni generis discretionem sublata 12; De maternis materno generatione sublata 13-5. et aliam *om.* 13; et alia 12,5. *Cicav.* *b.* et alias 14. *Cicav.* et consequenti *om.* sub. 13. || 15 titulo *ex cretione*, *inco.* sub. *quod repetunt coll.*; *deest Cicav.* *Cicav.* filii filias 11. matrimonii *om.* ex. 12

1) *Lexandra Cod. Theod. III, 16* De repudiis, c. 1 a 331 j. *cfi. interp. h. c.* ... Quod si forte mulier dicat maritum suum ... non ... repudiandus est, nisi forte eum aut homicidam aut maleficum aut impudicum homicidam esse demonstraverit ... homicidam vel maledicentiarum vel sepulchrorum dissolutionem maritum non esse probaverit, quibus criminibus convictus sine culpa mulieris merito videtur occidit, et mulier recepta dote dimittit ... Quod si a viro mulier repellatur, nec ipse ... repudiare esse possit (hinc non tantum infidelitatem aut maledicentiam aut concubinatorem eam probare sufficit) *const.* 20 *cf. proscriptio vel maledicentiarum vel concubinatorem repudiare voluerit*, quod si docere non poterit, aliter iudicium constituit et aliam ducere non potest (aut uxorem). 2) *Cf. Lab. const. tit. 43* De Amathedibus. *Lab. const. tit. 69*, *infra tit. 3*, *Ed. Theodor. xl, 32-33*. *Bouvier, Rechtsprech. der Urkunde L. p. 116-119*. 3) *Cf. supra tit. 14, 4*. 4) *Lexandra Cod. Theod. VIII, 48* De maternis bonis et matris generis et matris matris *cf. h. c. tit. 6*, *ca. 329 j.* *cfi. interp. h. c.* Quorumcumque avi vel proavi materni *const.*, quae pater matris ac mater quaeque avus matris aut avia ... donaverint, .. in alias personas transferre patri ... non licet; .. quae extraneorum donatione (*const.*; delatae .. ab extraneis sive ex trans- 25 *missio* hinc) in familia propria facultatem consecerint, vel alio parente, quam qui supra nominati sunt, constituerit, ad hanc partem accipiantur. 5) *Lexandra Cod. Theod. VIII, 43* De bonis, quae sine facultate et matrimonio accipiuntur, c. 1 a 136 j) *cfi. interp. h. c.* Sicut id, quod avus vel avia conlata vel repudiata permatris, postea de patre postestatis *const.* ... lege veterum patribus ... conquiri

[3.] Sciendum tamen, donationis, tam aviaticas quam nuptialis. gestorum sollemni allegatione firmandas¹, praeter illas nuptiales donationes, quae intra ducentorum solidorum summam taxata conlatione potuerint inveniri².

[4.] Gesta autem secundum locorum consuetudinem fieri placuit, nec interest. 5 apud quem defensorem³ fuerint celebrata, secundum legem Theodosiani sub titulo: De donationibus⁴.

[5.] Sciendum etiam, usufructuarias donationes sine traditione constare, quia usufructus exceptio pro traditione computatur. Quod si usufructuaria non fuerit, et traditio non fuerit subsecuta, donatio legibus infirmatur⁵.

[6.] Donationes vero nuptiales has tantum sine gestis admitti, quas aetate minoris, id est posite inter XXV⁶ annos, accipiunt, etiam si summam ducentorum solidorum probentur excedere⁷.

[7.] De animalibus, vestibus, gemmis vel quocumque metallo vel aliis, quae pondere, numero, mensura constant, omnem donandi sollemnitate in sola traditione 15 posse constare⁸.

[8.] Haec patre, quae puellae patrem habenti citra usufructus mentione adscripta fuerint et patre exeunte adsignata non fuerint, in posterum non querantur⁹.

1 donationis] *sic* .12—5. aviaticas .12; aviaticas .15. nuptiales .14; nunc et alis .15. sollemnia .14. " 2 allegatione .12. propter .13—5. nuptialis .15. donationis .14.5. quae qui 20 .13—5. " 3 summam] sunt .13—5. *Chiac.* taxatae *Cuic.*; taxatam .12. conlationem *Cuic.* poterint .13.5; poterint *om. Cuic.* invenire .12; inveniri *om. 13—5. Cuic.* " 4 Gesta autem] Gesta aut .12; ingesta autem veniri .13; ingestatem .14.5. consuetudine .12. " 5 fuerint *om. 12.* celebratae .13—5. lege .12.5. Theod .14; Theodosii *Cuic.* " 7 usufructuarias donationis .15. 8 exceptio *om. 13—5. Cuic.* pro traditione] per (pro *Cuic.*) donatione .13—5. *Cuic.* computatur .12. 25 fuerint .12.4. " 9 subs. non *1. 13—5; subs. etiam non 1. Cuic.* " 10 donationis .15. nuptialis .13.5. quas ea etate .12; quasi etate .15; quos etate .13. minoris .13—5. " 11 positi *Cuic.* annis .12; annis .15. summa .13—5. " 12 probetur .12. " 14 numerum mensuram .12. constat .12—5. donandis .13—5. sollemnitate .13—5. " 16 *Eaque. om. vero. 12. habentis .13—5.* citra usufructus mentione scripta fuerit .12; has (ad .15) usufructus traditio mentione adscripta (abscripta 30 .14) fuerint, *om. citra. 13—5;* hac usufructus mentione adscripta tradita fuerint *Cuic.*; citra usufructus mentionem [aut traditio]nem adscripta fuerint *ex coniectura Bluhme.* " 17 patri .13—5. in posterum .13. in posterum non *om. 14.5. Cuic.*

quicquid eorum filiis ... a linea materna ... donaverint ita et patri non acquiritur, quicquid maritus uxori vel uxor marito in patris potestate positus donaverint aut testamento dimiserint, id ad patris 35 dominium minime pertinebit (*const.*: hoc patri nullatenus acquiritur) ... 1) *Cfr. Cod. Theod. III, 5: De sponsalibus et ante nuptias donationibus, c. 1 (a. 319), interp.*: ... nec nuptiales nec quaelibet alia inter quascumque personas donatio de quibuscumque rebus valere potest, si gestis non fuerit allegata; *cf. Cod. Theod. VIII, 12: De donationibus, c. 3.5.* 2) *Cfr. Cod. Theod. III, 5, c. 8 (a. 428):* Si donationis instrumentum ante nuptias actorem sollemnitate firmatum sit, de traditione ... 40 minime perquiratur; in illa donatione, quae in omnibus intra ducentorum solidorum est quantitas (*interp.*: cuius summa infra ducentorum solidorum pretium invenitur), nec actorum confectione quaerenda. 3) *Cfr. infra tit. 36, 8; Chénon, Etude sur le défensor civitatis in 'Nouvelle Revue hist. de droit' XIII (1889), p. 523, 534.* 4) *Laudatur Cod. Theod. VIII, 12, c. 8 (a. 415), a computatoribus Lips Rom. Visig. non recepta; interpretatio huius const. nobis tradita non est.* 5) *Cfr. Cod. Theod. VIII, 12, c. 8 (a. 415), pr.*: Donationes debere sortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis traditio fuerit subsecuta, sanctimus, ne usufructus exceptio pro traditione possit intelligi, c. 9 *aa. 417 c.* his primum renovamus; *interp. h. c.*: Reservatio usufructus pro traditione habetur; *cf. c. 1 (a. 316), 6) Cfr. infra tit. 26, 36.* 7) *Cod. Theod. III, 5, c. 3 (a. 330); c. 8 (a. 428).* 8) *Ex fonte nunc dependit; cf. Cod. Theod. VIII, 12, c. 1 (a. 316), § 2.* 9) *Ex fonte innotuit; cf. Cod. Theod. 50 III, 5, c. 8 (a. 428) et interp. h. c.*

[9.] In¹ nuptialibus vero avorum donationibus nepotes vel neptes ex filia cum avunculis vel materteris, perditio triante, in bisse debere succedere; quia, dum eis inofficiosi actionem eandem lex tribuit quam filiis, constat eos liberorum locum obtinere et in aviaticis bonis superscripto ordine posse succedere, secundum legem Theodosiani libro V. sub titulo: De legitimis hereditatibus, ad Constantinum praefectum praetorio Galliarum datam².

Titulus XXIII. De³ sacramentis.

[1.] Si a iudice statutum fuerit aut inter partes convenerit, ut de rebus dubiis sacramenta praebeantur, eum solum debere iurare, a quo aliquid repetitur, nec ad sacramenta personas⁴ alias requirendas. Quo praestito sacramento omnis causae ipsius¹⁰ repetitio conquiescat⁹.

[2.] Hic tamen sacramenti ordo notato infamia denegatur, secundum constitutiones Gregoriani et Ermogeniani⁶.

Titulus XXIV. De⁷ latronibus convictis.

Si criminosi convicti fuerint, ipsi puniantur; nec crimen illorum filios aut uxorem,¹⁵ qui conscii non probantur, poterit implicare, secundum iuris constitutionem⁸.

Titulus XXV. De⁹ adulteriis.

Maritus, si adulterum cum uxore invenerit ita, ut in unum sint et sese commisceant, liberum arbitrium habebit, utrumque uno ictu punire, secundum legem novellam Maioriani, quae exinde ad ius vetus euncta revocavit¹⁰.

¹ In: *Ed.* 12. *vers. cor.* 12. *avium* 12. *nepitis cor.* *neptos* 15. *nepotis vel neptis* 13. *l.* 2 *perditio* *cor.* 14. 3. *Ordo* *triantem* 15. *in trientem et bossem* *Ordo*. *succedere* *om.* 14. 5. *eius* 12. 3. *ex* *dem* 12. *filios* 13. 5. *huc* 12. 3. *et* *om.* 12. *et* *in* *succedere* *om.* 14. 5. *Ordo*. *bonis* 12. *superscripto* 13. *secundum* *set* *hinc* 15. *Theodosii* *Theod.* 14. *Theod.* 15. *legem* 13. 5. 6. 5. *fundam* 12. 3. *Const.* 15. *ad Constantinum ex* *causal.* *Bildan.* *ppt* *pr.* 12. *pu* 25. 13. 15. 3. 6. *data* 12. *ditam* *cor.* 14. 5. 7. *Inter* *his* *tabulis* *in* 12. 4. 5. *nilil* *nisi* *relicta* *habet* 13. 3. 8. *partis* 14. *ut* *aut* 12. *non* *ab* *alio* *personis* *sacramenta* *requiruntur* *Ordo*. 9. *ad* *ex* *causal.* *om.* 14. 3. *12.* *responsum* 14. *requiruntur* 15. 10. *Quo* *praestito* 12. *Praestito* *autem* *Ordo*. *om.* 12. 1. 12. *tamen* *om.* 14. 5. *Ordo*. *notatis* 14. 5. *Ordo*. *infamia* *ex* *causal.* *infamia* 12. 15. *constitutionem* 14. *Ordo*. 1. 13. *Lauroman* 15. *Hermogeniani* 14. *Ordo*. 1. 14. *Uctal* *huc* 10. *Ordo* 12. 15. *convicti* *om.* 14. *Ordo*. 1. 15. *Si* *om.* 12. *cum* *victi* 12. *convincti* 14. *ipsi* *om.* 14. 5. *Ordo*. *Uctal* 14. 1. 16. *reatus* 14. 5. *uxores* *Ordo*. *iures* 12. *constitutione* 14. 1. *Et* *inter* *his* *tabulis* 12. 4. 5. *Et* *inter* *his* 15. *Hic* *requiritur* *de* *adulteris*. 1. 18. *Maritum* 12. *uxorem* 14. 3. *huc* 14. 5. *Ordo*. 1. 14. 5. *non* *si* *se* 12. 5. 3. 19. *cum* *misceant* 15. *om.* 12. 1. 14. 5. *reatus* 14. 5. *Ordo*. *novellarum* 12. 1. 20. *Maioriani* 12. *Maioriani* 15. *qui* 15. 14. 3. *convicti* *om.* 14. *om.* *Ordo*.

1) *Cfr. Augustin.* 19, 2. 4. 2) *Laudatur* *Cod. Theod.* V, 1. De legitimis hereditatibus, c. 4 (a. 380.); *cf.* *interceptio* *h. c.* *Cod. Theod.* V, 1, c. 3 (a. 396. *et* *interceptio* *h. c.* 3. *Cfr. Lib. const. tit.* 45. 4) *De* *convictionibus*, *cf.* *Barbosa* *l. c.* p. 71. 5) *Cfr. Ed. Theodor.* 106. 6) *Uctal* *om.* *regula* *comparat* *habetur* *ex* *habetur*, *ex* *constitutione* *laudatur* *servatur* *sunt* *inter* *fragmenta* *Galvici* *Hermog.* *in* *Gregor.* *ante* *Hieronim.* *in* *additione* *col.* 59. 78. *Cfr. Puchl* *Sent. tit.* II, 1. De interpretando et interpretando, *tit.* *Lib. const. tit.* IV. 8) *Cfr. Cod. Theod.* IX, 49. De poenis, c. 18 (a. 399.), *interp.* Poena ultra modum exposita, non citius placuit. Pospicimus vero, ad huc vel amico familiare vel notu, si conscii criminis non sunt, non teneantur obnoxii. *Cod. Just.* IV, 12, c. 2 (a. 287.); *D.* I, 2, l. 2, 7. 9) *Cfr. Lib. const. tit.* om. De adulteriis, tit. 34. De adulteriis postularum et exortium. 10) *Laudatur* *in* *Manuscr.* *Schol.* *tit.* IV, De adulteriis, c. 32 (a. 429.). 11) Novem, ad regimen veteris disciplinae

Titulus XXVI. De¹ his, qui debetas filiorum de maternis bonis non tradederint portionis.

[1.] Pater debet de maternis bonis medietatem filiis dare, cum annorum XX² fuerint. Quod si de proprietate rerum maternarum expressam non dederit portionem
 5 et per testamentum res proprias a filiis alienare voluerit, ab heredibus repetendum est, quicquid in expressa portione a vicensimo anno filii de fructibus accipere potuis-
 sent, secundum legem novellarum³.

[2.] Nuptiales tamen donationes, defuncta eorum matre, secundum veterem consuetudinem in usufructu liceat possidere, proprietate filiis in nullo imminuta.

10 [3.] Quod si factum fuerit, fructus rerum ipsarum debentur, quibus tamen et de ipsa medietate, cum annorum XX fuerint, debet refundere. Quod si factum fuerit, vindictio matris donationis iure debetur⁴.

Titulus XXVII. De⁵ puellis vel mulieribus desponsatis.

[1.] Si quis arras sponsalium nomine dederit, et pater vel mater acceptis arris,
 15 eo qui arras dedit refutato, alium fortasse receperunt, arras in quadruplum esse reddendas; si vero puella aut per se aut per quancumque propinquorum aut tutorem personam arras accipiat, et nuptias voluerit recusare vel alium fortasse receperit, poenam superscriptae solutionis de propria facultate ipsa dissolvat; actione contra illum, qui illa inconsulta arras suscepit, reservata⁶.

20 1 *Estat hic titulus in solo cod.* .12. || 4 expressa .12. || 6 filii .12. || 8 vetere .12. || 10 ipsarum patri debentur de quibus *enclaudat Bihove.* || 11 XX viginti .12. factum non fuerit *conuicit Bihove.* || 12 donationes .12; donationes filiis *ex coniectura Bihove.* || 13 *Estat hic titulus in* .A.2.4.5; *in* .A.4.5 *sub numero* XXVI. *In margine* .A.5 *leguntur:* Hic require inter esp ... et sponsa. popillis .12. dispensatis .12; sponsatis .14.5. || 14 sponsalium .15. deliderit .15. || 15 *eo se enclaud.*;
 25 *omn* .12; et .A.4.5; et eo *Chiac.* dederit .14; deliderit .15; dederat *Chiac.* refutato .14.5. alio *Chiac.* recesserit .A.4. *Chiac.*; recesserit .A.5. quadruplo .A.4.5. || 16 quancumque .A.4.5. *Chiac.* aut vel .A.4.5. *Chiac.* || 17 personam *om.* *Chiac.*; perse .A.4.5. accepit *Chiac.* excusare .14.5. *Chiac.* suscipere .A.4.5. *Chiac.* pena .A.2.4.5. || 18 superscripta .A.4.5. solutionis *om.* *Chiac.*; solutionis .12. ipsa *om.* *Chiac.*; ipsis .A.4.5. et actione .14.5. || 19 qui illa qui inconsultas .14.5. inconsulte, *om.* illa, *Chiac.*

30 hanc perennitatem nostram observationis adiecit mensuram, ut secundum legem ... relegationem ... rei deportatio ... sequatur ... denunciata omnibus perimendi licentia ... ut .. caesus iure videatur; *interpr. constitutionis, in L. Rom. Visig. non receptae, non extat.* 1) *Cfr. Lib. const. tit. 51. Valent. III. Novell. tit. 34, c. un. (a. 452.), § 10:* ... Si expleto filiorum vicensimo anno medietatem portionis suae unicuique dare noluerit (*sc. pater*), soboli, quae medietatem ex bonis maternis a patre non fuerit consecuta, post obitum patris a successoribus ... iubemus exsolvi (*interpr.*: fructus eius medietatis, quam daturus erat, .. filius de paterna hereditate a successoribus eius ... recipiat). *Accuratius hoc ipso fonte cum lege nostra convenit L. Vis. IV, 2, 13 = Fragn. Vis. 321 ed. Bihove.* 4) *Huius paragraphi verba obscura et, ut videtur, corrupta sunt: cfr. Barkoe ad h. l.* 5) *Cfr. Lib. const. tit. 52: De mulieribus desponsatis, quae ad aliorum consortium adulterio instigante transierint.* 6) *Cfr. Cod. Theod. III, 5: De sponsalibus, c. 6 (a. 380.), interpr.*: Si ... puella ... susceptas arras vel ipsa vel parentes, tutores curatoresve tenuerint, id observandum est, ut si fidem placiti mutare voluerint et illum renuant, cuius sponsalia suscepit, ad quadrupli poenam ... teneatur persona, quaecumque de puellae nuptiis placitum fecit ... Si ... de nuptiis puellae mater, tutor aut curator
 45 aut propinquus aliquis defuerit, et puella alteri nubere maluerit, ipsa sponso priori de propriis facultatibus satisfaciat in quadruplum, quod accepit; haec tamen conditio servata, ut ... contra praedictas personas agere possit (*transl.*: actio ... reservetur), si illius arras, quem tenuit, illis cogentibus iuxta suscepti *const.* ... ostenderit fuisse compulsam

[2.] Hoc etiam constitutum, ut quisque datis arris intra biennium nuptias celebrare tardaverit, sine arrarum solutione liceat parentibus puellam desponsatam alii matrimonio sociare¹.

[3.] Similiter constitutum², ut qui datis arris puellam declinat accipere, id, quod arrarum nomine datum probatur, amittat; quod vero a patre puelle muneris gratia puer acceperat, reformetur.

Titulus XXVIII. De luctuositas³ hereditatibus.

[1.] Defuncto filio pater succedit; quod si patrem non habuerit, avus paternus iure succedat; quod si et ille defuerit, fratres defuncti succedant; quod si et ipsi defuerint, mater succedit; quod si fuerit mater defuncta, frater et soror succedant.

[2.] Mater per fratrem excluditur, et in successione frater cum sorore aequa sorte succedat.

[3.] Quod si frater defuerit, mater et filie, quante fuerint, aequales capiunt portiones, secundum speciem Pauli libro quarto: De intestatorum successione. Ad Senatusconsultum Tertullianum⁴.

Titulus XXIX. De⁵ caballis, quibus os aut scindola ad cauda legata fuerit.

Si quis caballum ligando ei os aut scindola vel per pannum rubrum eum ita turbaverit, ut pereat, si factum suum non negaverit, simbla hoc satisfactione componat; si negaverit et convictus fuerit, dupli secundum legem Aquiliam, qua inficiantur duplo tenentur⁶.

¹ Const. est, ut si quis *Coine*, dare arras 14.4.5; dedit a. *Coine*. § 2 sine — desponsatam *solus* 12. tam alii 14.5; non mulier alii se *Coine*. § 3 sociare impune possit *add. Coine*. § 4 constitum 12. arras puella 12. acceperit 12. § 5 arrarum *om.* 12. amittat 14. quod virum 14.5; et quod *hinc* *Coine*. § 6 laceperat 15. § 7 *Uetat hie titulos in* 12. *C1 usq. numero III.* *C2 sub numero XIIII et pro parte in* 11. *coine partes obscuras vel deletas in tabula a Bileham 11. III. p. 583 exhibita ex parte adducta sunt.* § 8 quod — succedat *om.* 12. § 9 quod *om.* *C1.2. Coine*. sin et ps. *C1* sed cas ipsi *C2*; si nec ipsi *Coine*. detuerint fuerint *C1.2. Coine*. § 10 succedit *C1*; succedat *C2*. succedant *om.* *C1.2. Coine*. § 11 successione *C1.2*. sororem *C1.2*. § 12 succedunt 12. § 13 *actuari* *om.* fuerit *C1.2. Coine*. et filie cum *libi* *C1.2*. cum filiabus *Coine*. quantitate *C1.2*. § 14 *om.* 12. capinet accipiunt 12. § 14 speciem sententiam *C1.2*. *lib. III* 12; *lib. quantus* *C2*. *consuetudine* *C1.2. Coine*. § 15 Tertullianum *om.* 12; Tertulliano *C1.2*. § 16 *Uetat hie titulos in* 11. 14.5; *in* 14 *no numero XXVII. Rube. et non desunt* 11. *In margin* 15; *Hic respire*, qui caballum alioquin expectaverit et pereat. Si quis cab. pro De cab. quibus, *Coine*. assum 14.5. *Coine*. scindola scindola 15. legaverit. *om.* fuerit, 14.5. *Coine*. § 18 caballis 14. *Coine*. legata 11. fuerit 12. et *om.* *Coine*. assum 14.5. *Coine*. scindulam 14.5. *om.* 14. rubrum 14. § 19 pereant 12; pereat 14. non *om.* 12. simpli 15. *Coine b.* Simpli 14. *Coine a.* *om.* *om.* *Coine*. § 20 duplam 12; duplum 14.5. secundum 11. Apuliani 12. Apulia 14. Apulii 14. quon. inter 14.5. inficiantis 14.5; inficiant 12. duplum 12. § 21 tenentur 14.5.

¹ *Cp. Cod. Theod. III. 5. c. 4 (a 332), adu. p.* Si quis ... de puella connectione detulerit, in arbit. iuris utriusque nuptias contrahere, quod in facilitate et bonum excesserit, et alio viro se iure legitime contrahere, arbitria vel s. canonica, vel quae vel quocumque iurum cum tradiderit const. quibus quae postea deponerent. aliter eandem locaverit. ² *Cp. Cod. Theod. III. 2. c. 2 (a 334) et adu. p. de cp. Cod. Theod. I. 5. c. 2.* ³ *Cp. Id. const. id. 33 et supra tit. 10.* ⁴ *Cp. Leg. Iustin. 21. Const. Senatus 31. I. I. Farnod p. 145. c. 15; p. 199. l. 10.* ⁵ *Laudentur* *in* *Prax. const. in* 11. 12. § 12. § 13. *om.* *hinc* *pro* *alio* *aliquo* *hinc* *hinc* *notum* *titulos* *continent.* ⁶ *Cp. Id. const. in* 13 *sub numero numero*. ⁷ *Cp. supra tit. 11. c. 1. Item in tit. III. 216. 319. D. XLV II. 2. l. 59. 4.*

Titulus XXX. De¹ apparitoribus.

[1.] Ne quis omnino exequi praeceptionem praesumat, nisi per principes apparitorum officii probatoria ordinatus².

[2.] Et ab his, quos conveniunt, si ad praeceptionem domni regis de causis³ singulis, seu divisis, seu in unum consortes, qui pulsati fuerint, teneantur, non amplius ab executoribus, quam solidus in sportola requiratur³.

[3.] Hii vero, qui conveniuntur, quos consortes habent, et in principio litis nominare debebunt, ut et ipsi conventi audientie tempore⁴ deesse non possint⁵.

[4.] Agrorum⁶ vero consortes, si divisas in uno agro portiones habent, quod quicumque in agro ipso possidet, asses singulorum ei recensendus est, quia per uncias divisa possessio in singulorum portionibus assim facit.

[5.] Ipsi etiam apparitores agnoscant, quod eis a suscepto officio discedere non licebit, nisi vacationis beneficium a principe officii consequantur⁷.

Titulus XXXI. De⁸ praescriptione temporum.

[1.] De praescriptione temporum constat legibus constitutum⁹: ut tricennemalem constitutionem in hereditariis causis, in repetitione legatorum, in pecuniariis, id est

1 *Est hic titulus in A.1.2.4 (T. XXVIII). 5. ubi legitur nota marg.:* Hic require de consortibus. *Rubrica et numerus desunt* A.1. apparitoribus A.2. || 2 perceptionem A.2; praeeptionem A.4.5. praesumptis A.4.5. per om. A.4.5. *Cuiac.* principis *Cuiac.* apparat ... A.1; apparetorum A.2. 3 probatarum A.2; probatoria A.4.5. ordinatus A.1. || 4 ad om. *Cuiac.* A.14. praeeptionem A.2.4.5. *Cuiac.* domni regis om. A.4.5. *Cuiac.*; ... du res A.1. || 5 divisis] de viris A.4.5. *Cuiac.* a; de universis *Cuiac.* b; divisim *coniect* *Barbar.* seu] et A.2. consortis A.2.4.5. qui om. A.4.5. *Cuiac.* teneantur om. A.4. *Cuiac.*; incantur A.5. || 6 executoribus A.2; executores *Cuiac.* solidum A.1, *Cuiac.*; solus A.5; solidus A.2. sportola A.5; sportulas requirant *Cuiac.* | 7 hi A.4. quos] si quos A.2; si quis A.4.5. 8 consortis A.2.4. et om. A.4.5. lites A.1; lite A.5. nomina A.2; returne A.4; denuntiare *Cuiac.* || 8 conventi om. A.4.5. *Cuiac.* ad audientiae A.4.5. esse A.5. || 9 Agrorum A.4. consortis A.2.4.5. divisas] divisa sint A.4; divisae sunt *Cuiac.* in om. A.4. *Cuiac.* uno] quicumque A.4.5; quaecumque *Cuiac.* portionibus A.2.4.5. habeant A.2; habint A.1. || 10 quicumque *Cuiac.* agro suo possessio (sua portio *Cuiac.*), om. ipso — divisa, A.4.5. *Cuiac.* possidet A.1. singulorum ei recensendus est] sic A.2; singu ... A.1; singulos esse recensendus *ex coniect.* *Bluhme.* quia — portionibus *desunt* A.1. || 11 portionibus] possessionibus A.4; possionibus A.5; possessione *Cuiac.* assim facit *ex coniect.* *Anad.*; assi [*deest* A.1] facti A.1.2; a se facent A.5; esse facent A.4; esse fecerit *Cuiac.* || 12 apparitoris A.2; apparat ... A.1; apparitoribus A.4.5. agnoscant A.5; ac cognoscant A.2. eis om. A.2. a] has A.4. officio discedere] condito discedere A.2. || 13 vocacione A.1. beneficio A.2. consequatur A.2.4.5. || 14 *Est hic titulus in A.1 (ubi numerus et rubrica desunt), A.2.4 (T. XXIX). 5. perscriptione A.2. || 15 id est (id *Cuiac.*) loco* De praescriptione temporum A.4.5. *Cuiac.* inscriptione A.2; A.1 h. l. *laceratus.* tricennale A.2; tricennale A.4.5. || 16 constitutione A.2.4.5. causis] et *add.* *Cuiac.*, *Bluhme.* repetitione] edicere petitione A.4.5. legatorum A.4.5.

1) *Cfr. Lib. const. tit. 76; De wittiscalcis; Ed. Theoder. 73; infra tit. 47.* 2) *Cfr. Cod. Theod. VIII, 7;*

10 De diversis officiis et apparitoribus et probatoriis eorum, c. 21 (a. 426), a *computatoribus Legis Rom. Visig. non recepta*: Nemo aliter ad ... admittitur officium, nisi eum emissa ex sacris scriptis probatoria consecraverit; *Cod. Theod. VI, 28, c. 1.* 3) *Cfr. Cod. Iust. XII, 21.* De principibus argentum in rebus, c. 8 (a. 481): ... quotiens ... ipsi ... sive per se sive per procuratores conveniantur, non amplius quam unum solidum executoribus sportularum nomine praebere compelli ...; *Cod. Iust. XII,*

11 *c. 12, § 1; l. 3, c. 25, § 2; c. 32, § 5.* 4) *Cfr. Lib. const. tit. 19, l. 1; infra tit. 33, 2.* 5) *Cfr. Cod. Iust. III, 19, c. 2 (a. 331), a computatoribus Legis Rom. Visig. non recepta.* Si quis ... possidens immobilem rem litem ... sustineat, debet statim in iudicio dominum nominare, ut ... actoris intentiones excipiat. 6) *Ex fonte incognito.* 7) *Cfr. Cod. Theod. VIII, 7, c. 16 (a. 385); Valent. III, Novell. tit. 24, c. un., § 1.* 8) *Cfr. const. tit. 79.* De praescriptione temporum; *supra tit. 8, 5; 9, 3; infra tit.*

12 36, 9; 38, 2; 39, 3; 44, 1. 9) *Cfr. Valent. III, Novell. tit. 34.* De episcopali iudicio et de diversis negotiis c. un. (a. 452), § 12, *interp.*: Tricennemalem .. legem ... iubet ... custodiri ...; quae vero actiones

cerografis, hoc est viventum cautionibus¹, de repositis fugitivis, adversus fiscum vel pro fisco, vel infirmando per inminutionem vel nota testium testamenti², custodiant indicantes.

[2.] Reliquae vero cauae in expressis metarum suarum terminis finiantur³; id est de inefficacis testamentis, de inmodicis donationibus⁴, hoc est, ubi Falcidiae filiis non reservantur⁵, intra quinquennium debere et proponi et peragi de non numerata pecunia⁶.

[3.] De servitutibus vero superiore titulo comprehensum, quid qualiter iudices debeant observare⁷.

[4.] Si quis duas centesimas pro cautione sibi stipulari fecerit aut fieri pertulerit, etiam eius pecunie, quam praestetit, amissione multabitur, secundum legem Theodosiani: De usuris⁸.

1 cyrographis .12; cyrographariis .14; cyrographariis .15. hoc est heres esse .14.5. cautionis .14; cautionis .15. de *om.* .14.5. fugivis .12. fisco .14.2. || 2 vel pro fisco *om.* .12; vel pecunias quas *opt.* .15; .14.5; vel respub. *Cuiae.* de infirmando infirmanda *Cuiae.* *om.* vel. .12; .4.5. *Cuiae.* per inminutionem *sic.* .12; *in.* .11 *nihil nisi* ... fione; operarem inminutionem .14; opera rem inminutionem .15; operum munitione *Cuiae.* nota) nuciaam .12; per notitiam .14.5, *Blulme*; per notitia *Cuiae.* testium *om.* .15, *Cuiae*; testium .14. testamentorum .14.5, *Cuiae*; tes11. custodiat .14.5. || 3 indicatis .14. || 4 reliqui .11. intra .14.5. *Cuiae.* expressu .11; expressus .12; expensas .14.5; expansus *Cuiae.* miturum .11. terminus nosi .12.4.5, *Cuiae.* || 5 inofficiosi .15. et inmodicis, *om.* de. .14.5. 20 *Cuiae.* est *om.* .14. Falcidia .11.1. *Cuiae.* || 6 servatur .12; *h. l. laeratus* .11. quinquennio .11. debiti .11; deberi .12.4; eas debere *Cuiae.* debere proponi, *om.* et. .14.5. et de *Cuiae.* de numerata *lucra* .12; *om.* non. .11.2; domino *(hno.)* .15. mirata .14.5. || 8 comp. est *Cuiae.* qui .14.5. qualiter *om.* *Cuiae.* || 10 sibi pro cautione stipulare .12; sibi quemque (quem *Cuiae.*) stipulari, *om.* pro cautione. .14.5. *Cuiae.* || 11 eius *om.* *Cuiae.* quam *om.* .14. *Cuiae*; quem .12. praestet .25 .15; praestata *Cuiae.* amissione .14. Theod .14; Theud .15.

perpetuae fuerunt; et ad triennium revocatae sunt, placuit annecti, id est: hereditatis petitio, si fuerint ab auctore, cui competebat, fuerit inchoata finalis actio, homicidii, furti, tutelae gestae, de fugitivis, de curialibus vel de collegiatis revocandis, empti venditi, locati et conducti, negotiorum gestorum, mandati, pro socio: *Valent. III. Novell. tit. 26*: De triginta annorum praescriptione omnibus 30 *omnes* apponenda, *c. an. a* 449), § 4 De originariis et colonis, inquilinis ac servis utriusque sexus, pecuniis atque agnationibus designati iuris id est: perpetui, patrimonialis, emphyteuticarii et rei publicae, post XXX annorum curtacula nulla deinceps actio moveatur.

1) *Cfr. Cod. Theod. II, 27 c. 1 (a. 421)*: Super chirographis, mortuorum, ... Sed si viventis ... facta cautio ... Si inter praesentes

at *supra* viventes. 2) *Perpetua revocatae Blulme* per capitis deminutionem. *Imperator testamentum* 35 *mentem* 'per *omnium* *omni*', si necessaria quaedam praetermissa sunt in conficiendo testamento. *cfr. Cod. Theod. IV, 1, c. 3, pr. et interp.*; *Cod. Just. VI, 23, c. 28*, vel si post testamenti confectum decem annis probata *cfr. Cod. Theod. IV, 1, c. 6*; *Cod. Just. VI, 23, c. 27*; *imperator testamentum* 'nota testium', *et inter testis capto* *antestabiles* *presonae* *omni* *cfr. Cod. Theod. VI, 23, c. 21*; *D. XXVIII, 1, l. 26*) *Pro-*

terea *negotium* *est* *numerus* *pro* *nota*, *cfr. Cod. Just. VI, 23, c. 21*; *Valent. III. Novell. tit. 20, c. 2*, 10 *11 supra tit. 15*, 3) *Cfr. Valent. III. Novell. tit. 34, c. 2*, § 12. Ceterum alia intra expressa

testamento expressa *omni* non patitur contineri. 4) *Cfr. Cod. Theod. II, 19, c. 5*, *II, 20, c. 1*. 5) *Cfr. supra tit. 10, 3*; *infra tit. 45, 5, 7*. 6) *Cfr. Cod. Hermog. tit. 1*; *Cod. Just. IV, 30, c. 14 pr.* 7) *Cfr. supra tit. 17, 2, 3*.

8) *Constitutio laudata non extat, neque inter fragmenta Codicis Theod. tit. (II, 33)*:

De usuris, caput in L. Rom. Veng. cfr. Ed. Theoder. 134 Amittat contem debitor creditor, qui ultra 15 *legittimum* *creditoris* *credidit* *a* *debitore* *procedendum*. *Cod. Theod. II, 33, c. 1, tit. 32*, ... *Pro* *procuratore* *alio* *ingratum* *contemtorum* *creditorum* *velatum* *accipere* *c. l. ca. 106*, *interp.* Senatus, qui pecuniam ad centesimum praestare voluerint, non amplius usurae nomine quam medietatem legi-

[5.] Intra annum criminalem questionem et proponi et debere finiri, secundum legem novellam¹ vel diversorum auctorum constitutiones, quae sunt per titulos superius indicatae².

Titulus XXXII. De³ falsariis et falsis testibus.

[1.] Falsarios pro magnitudine criminis arbitrio iudicis aut multari aut deportari in exilio constitutum est⁴.

[2.] Hoc etiam de illis, qui obiectam falsitatem probare non potuerint, observandum, secundum legem Theodosiani, quae de falsariis ad legem Corneliam data est⁵.

Titulus XXXIII. De⁶ interpellationibus et appellationibus.

[1.] Actorem⁷ cuiuscumque negotii, id est petitem, iudicem suum interpellare debere, nec eum, qui pulsandus est, longius trahere; et pulsatus in eius audientia respondeat, ad cuius sententiam convenitur: sic tamen, si in eius territorii possessor esse cognoscitur. Quod si in eius territorio nihil possedit, tum demum a pulsati iudice audiantur⁸.

[2.] Quod si audientie tempore⁹ quaelibet pars appellans ad principem provocare deliberat, iudicare iudices non praesument.

[3.] Appellationis sane tempora haec sunt, ut pendente sententia quisque appel-

1 criminale .14.5. proponet debent .11; proponi et deberi .12; proponi deberi (debere .15) et .14.5.
 2 auctorum] titulus *add.*, *vel. om.* .12. constitutionis qui .14.5. titulus .11; titulo .14.5.
 3 indicata .11.4.5. || 4 *Estat hic titulus in .11 (sive numero et rubrica).* 2.4 (T. XXX).5. || 5 Falsarius .12. Falsarios - iudicis *om.* .14.5. *Caiae.* . . . titulum criminis .11. || 7 Hoc] Heres .14.5. etiam] et *add.* .12. obiecta .12; obiecta .14. falsitate .12. probatis .14.5. || 8 qua .14.5. lege, *om.* ad .14.5. *Caiae.* Corniliam .11; Cornilia .14.5. || 9 *Estat hic titulus in .11 (sive rubrica et numero).* .12.4 (T. XXXI).5. et *om.* .12. appellationibus *om.* .12; appellatione .14. *Caiae.* || 10 Actorem .12.4.
 11 Actorem .15. cuiusque .14.5. negotii .15. iudicem *om.* .14.5. adversarium *Caiae.* || 11 debere .11. falsandus .14.5. trahere .14.5. trahere .15. et *om.* .12. in] de .14.5. sub *Caiae.* || 12 sicutum .11. sic si .12. si *om.* .12. eius *om.* .12. territorii .12; territorii .14; territorii is *Caiae.*
 13 cognoscitur .12.5. Quod] Quam .14.5. nihil] non .14.5. *Caiae.* possidet .14. *Caiae.* tum etiam .14.5. diuum .11. a *om.* *Caiae.*; ad .12. pulsat a .14.5. || 14 iudicem *Caiae.* audiantur] auctor .14; actor adeat *Caiae.* || 15 tempus .11. quaelibet .14.5. appellans *om.* *Caiae.*; appellantur .14;
 16 appellat .15. a .14. provocare] appellare .11. || 16 iudicare .11; a iudicare .14; ab iudicare *Caiae.* iudicis .12; iudices .11. || 17 Appellationes sana .11. ut *om.* .14.5. *Caiae.* pen.tes .14; pendente .12; potente .14; potata *Caiae.* quisque .14.5; quisquis *Caiae.*

1 Haec novella lex non servata est. 2 Inducitur *Cod. Theod.* IX, 36, *rubr.*: Ut intra annum

3 criminalis actio (*al. cond.*): questio; sic etiam *Cod. Inst.* IX, 41, *rubr.* terminetur. *Cfr. Cod. Theod.* IX, 36, c. 1 (*a.* 385.); *interp.*: . . . Intra annum peragat propositam actionem; c. 2 (*a.* 409.); *interp.*: . . . Ut haec actio intra anni curriculum finiatur. 3) *Cfr. Lib. const. tit.* 80; De testibus falsa referentibus et calumniantibus. 4) *Cfr. Cod. Theod.* IX, 19; Ad legem Corneliam de falso. c. 2 (*a.* 325., *a* *campulatoribus Legis Rom. Visig. non recepta*): . . . Capitali post probationem supplicio, si id exigat magnitudo
 5) *Cfr. Cod. Theod.* IX, 19, c. 4 (*a.* 376.); . . . Qui obiecta (*interp.*: . . . de obiectione falsitatis) non probaverit, sumat propositum . . . supplicium. 6) *Cfr. Lib. const. tit.* 81; De interpellationibus apud iudicem futuris; *Ed. Theodor.* 25. 55. 439. 7) *Cfr. Martiani Nordh. tit.* 1; Neminem exhiberi de provincia ad comitatum nisi ad relationem iudicis, a quo fuerit appellatum. c. *om.* a. 150. . . . *interp.*: Si quis adversarium suum . . . pulsaverit, in provincia in qua consistit ille, qui pulsatur, suas exercet actiones, nec . . . longius ad iudicium pertrahendum; illi vero, qui pulsatus fuerit, . . . licet appellare . . . actor rei forum sequatur (*const.* § 7; . . . longinquis partibus trahi sed in locis apud competentem iudicem pulsari; . . . cuius ex interpellatione . . .); *Cod. Theod.* II, 1, c. 4 (*a.* 364.) et *interp.* h. c. 8) *Cfr. Pauli Sent. rec.* V, 32; *Sahn, Die frankische Reichs- und Gerichtsverfassung* (1871), p. 297 sqq. 9) *Cfr. supra tit.* 30, 3

lare voluerit, intra dies quinque per libellos, id est data petitione, appellat, contestans, se ad audientiam principis provocare¹.

[4.] Ceterum² praesentibus partibus secundum leges data et relecta sententia postea non poterit revocare.

[5.] Iudici quoque neque suam neque alienam sententiam liceat refragare, quia³ haec discussio soli principi reservatur³; quia legum est, litigia sententiis vel transactionibus terminata non posse iterum revocare⁴.

Titulus XXXIV. De⁵ rebus agnitis.

[1.] Qui res proprias agnoscit, nec est qui eidem manus tollat⁶ aut aliquid cautionis opponat, res suas praesumendi habeat liberam potestatem.

[2.] Quas si postmodum male aut agnovisse aut praesumpsisse convincitur, res male praesumptas dupli satisfactione restituat.

Titulus XXXV. De⁷ vinditionibus.

[1.] De⁸ vindendis et emendis contractibus hic ordo servandus est, ut quisque rem iuris sui⁹ vindiderit, repetendi eam postea non habeat potestatem.

[2.] Vinditionem vero ex hoc maxime ius firmitatis accipere, si traditione celebrata possessio fuerit subsecuta: si vero post possessionem dierum aut mensium praecaria fuerit subsecuta, ut ille iterum rem videatur possidere, qui vindedit, documenti profectio firmitatem praecariae possessionis obtineat¹⁰.

1 Libellus 11; libellos 12, 4.5. id *em.* 11, 4.5. est *om.* 11, 4.5. per datam 12. petitionem 20
 2 ad *audientiam* 11. appellat *Cicero*; appellit 12. § 2 ad *om.* 11. audientia 11, 1.5. principes 14;
 praesens 11. § 3 partibus *om.* 11, 4.5. *Cicero*. legis 14, 5. relecta 11; selicta 12. sententiam
 11, 5. § 4 postea *om.*. revocari 14, 5; provocare 12. § 5 Iudicii 11. quoque suam, *om.*
 reple. 12. sententia licet 11. refragari 14, 5. *Cicero*. § 6 soli soli 12. principe 11. quia
 — revocare *om.* *Cicero*, *q.* est et 14, 5. *om.* *Cicero*, *b.* litigia 11. vel transactionibus| actionibus 25
 11; transactibus 14; ac partionibus *Cicero*, *b.* § 7 iterum non posse possunt *Cicero*, *b.* 14, 5. *Cicero*.
 revocari 14, 5; terminari *Cicero*, *b.* § 8 *Estat hoc titulus in* 11 *sive unquam et rubrica* 2, 4. (Cf. XXXII, 5.
La source 15. Hic requiritur, qui res suas aggressioit agnis 14. § 9 Qui| Si 14, 5; Si quis *Cicero*.
 agnovit 14. non| necesse 11; et nec 12. est qui eidem| est qui ei de 12. *Blasius*; eius, *rel. om.*
 14 *Cicero*. et qui 15. manus manu 11; manu 12; manu *Blasius*. tollat *om.* 11, 4, 5. *Cicero*. 10
 de| per 12. § 10 consatus 11, 2; contentis 14, 5. *Cicero*. ad res 14, 5. habiat deit 11. libera
 potestate 14, 5. § 11 Quas| Qua 11; Quod *Cicero*. male agnovissit, *om.* aut, 14, 5. *Cicero*. praes.
 sumptas 12. § 12 dupli 12. dupli 14, 5. *Cicero*. § 13 *Estat hoc titulus in* 11 *sive unquam et*
rubrica 2, 4. (Cf. XXXII, 5. *La source* 15. Hic requiritur de vinditionibus:
 et *alterum* *titulus* *expetit ad* *vinditionem* 14. Vinditionibus 15; venditione *Cicero*. § 14 In
 emendis et vindendis (vindendi 15) 12, 5; In emendis sed (et *Cicero*.) vendendi 14, *Cicero*. est *om.* 12.
 emendi § 15 qui 12. qui *Cicero*. § 16 et iuris, *om.* sui 11. repetendi 15. antequam 12. habiat
 14. *Blasius*. 14. *transactibus* 14, 5. *Cicero*. § 16 Vinditionem 12. maxime ius| maxime eius 11.
 revocari 11, 5. § 17 *W* *in* *tit.* *rubrica* *om.* 14, 5. *Cicero*. § 18 illi 12. iterum *om.* 12. rem
om. 14. § *Cicero*. postea 12. vinditit 15. § 19 firmitat 12; et firmitate 14. praecari 14, 5. 10
 obtineat 14, *Cicero*; opponat 11.

1) Cfr. *Paul.* *sent.* *lib.* 4, *tit.* 1, *interp.* ... Nec in ... revocandis sententis liberam habere
 arbitrium abdicare et tempore appellationis et poenae constitutae pnt. ut quocumque ... appellare
 et ad illius arbitrium poenae subiciat. unde quocumque dies appellat. dies qui accepit litenas...
 2) Cfr. *Cod. Theod.* II, 41. De sententiis ex poenalis restandis. c. 2, 4, 5. *Const. extra* 2, 21, 11.
 3) *Et* *fructus* *incerta* *perpetuum* *Blasius* *ad* *Theod.* II *Novell.* *tit.* 15 *venitit* 4. Cfr. *Cod. Theod.* II, 9.
 de poenae et transactioibus. c. 1 (p. 319). Litigia sententiis vel transactionibus terminata non sumunt
 revocari. Cfr. *Lab. inst.* tit. 81. De 11); qui apud alios res sua agnovissent, unde *hoc* *titulus*
incerta *et* *fructus* *perpetuum* *Blasius* *ad* *Theod.* II *Novell.* *tit.* 15 *venitit* 4. Cfr. *Lab. inst.* tit. 81. De vinditionibus
 incertis. *Const. extra* 2, 21, 11. — 4) Cfr. *Cod. Theod.* III, 1. De contentibus emptoris c. 1, 4, 7. — 5) Cfr. *ad*
Cod. Theod. II, (1), 5. — 10) *Et* *fructus* *incerta* *perpetuum* *Blasius* *ad* *Theod.* II *Novell.* *tit.* 15 *venitit* 4.

[3.] Quod si quis male vindedisse fuerit adprobatus, empturi in duplum et meliorate rei teneatur obnoxius; fructus enim male fidei possessor post conventionem duplus, ante simblus ex lege praestabit¹, secundum legem Theodosiani² vel sententias Pauli³.

[4.] Res vero, quae repetuntur, aut de quibus iam actio processit, aut de quibus litigatur, nec vindi nec donari possunt⁴, nisi forte ut dominus aut procurator litis quicumque per mandatum fuerit institutus, [secundum legem Theodosiani: De cognitoribus et procuratoribus]⁵.

[5.] Sciendum etiam, quod facta qualiterlibet commutatio vicem obtinet emptionis⁶.

[6.] Arra pro quibuscumque rebus a vindetore accepta ab eo qui emit, vinditionem perfectam esse; precium tamen postmodum emptor vinditori impleturus, si aut inter ipsos convenerit aut virorum bonorum estimatione consteterit, secundum speciem Pauli⁷.

Tit. XXXVI. De⁸ tutillis minorum.

[1.] Tutores legitimi agnati sunt, id est per virilem sexum a paterna linea venientes⁹, qui ad tutillam post quintum decimum^{*} aetatis annum¹⁰ vocantur: hoc est: fratres primum, patrum, fratres patruelis, patrum magni, hoc est avi paterni fratres, vel

*. quartum decimum A.4.5. *Cuiac.*

1 male *om.* *Cuiac.*; vel A.4.5. emptori A.4. *Cuiac.* et *om.* A.2. *Cuiac.* || 2 post conventionem A.5; aut conventionem, *om.* post. *Cuiac.* duplus *om.* A.4.5. *Cuiac.* || 3 ex *om.* A.2; a A.4; ad A.5. lege bus A.2. praestavit A.1.2. sententiam A.4.5. || 4 petuntur A.1. aut de quibus] aut quidem A.4; aut quidem A.5; ut si quaedam *Cuiac.* iam *solus* A.2. praecessit A.1.4. aut del. ut de A.4.5. *Cuiac.* || 5 vendi A.1.4. donare A.2; dari A.4. forte aut A.1.2. aut *om.* A.4.5. *Cuiac.* procurator litis A.1; provocatur litis A.4 || 6 quaecumque A.4.5. || 7 secundum -- procuratoribus desunt A.1; *in pae* § 5. *praebent* A.2.4.5; *nominate Barlowe hinc transposita* || 8 etiam] est *add.* A.5 *Cuiac.* factum id A.4.5. et commutatio A.2. obtinet A.4.5. || 9 Arras A.5; Arras A.1. per A.2. qualibet cum (qualibet *enim* A.5) res A.4.5, qualibet re *Cuiac.* ad vindetore A.5; a vindere A.4. accepta] suscepta A.4.5. *Cuiac.* ab eo qui emit] ab eius quem hemit A.1; ab eius qui emit A.5. vinditione A.2. || 10 profectum A.2; profectum A.4. ab emptore *Cuiac.* impur vindituri A.2. impletur A.4.5. *Cuiac.* si aut] de quo *Cuiac.* || 11 verborum A.4.5. estimationem A.2. constiterit A.4.5. *especiem* A.5; sententiam *Cuiac.* || 13 *Ecce hic titulus in A.2.4.7. XXXIV) 5. et pro parte in A.1 (sine numero et rubrica); in A.5 hoc loco nota marginalis ad § 4. praecedentis tituli spectans legitur: Hic require, qui res qui in contentione sunt non comparare. minorum in contextum recepit A.2. || 14 Tutores A.1; Tutoris A.2.4.5. haecuti A.5. sexu A.4. lena venientis A.4. || 15 quia, *om.* ad. A.1.2. tutillam A.1. aetates A.1.2. hoc est *om.* A.1; heredes est A.4.5. || 16 fratres] matris A.1.5. *patrum fratres om.* A.4.5. *Cuiac.* patruellis A.5. patrum magni *om.* A.1; patrum, *om.* magni, *Cuiac.* hoc] id *Cuiac.* avi *om.* *Cuiac.*; qui A.4.5. paterni] patris *Cuiac.* fratris A.4.5.*

1 Cfr. supra tit. 8. 1. 2) Cfr. Cod. Theod. IV, 18, c. 1 (*supra* p. 131, *not. 5*). 3) Cfr. Pauli Sent. rec. II, 17, 2. 3; V, 9, 2. 4) Cfr. Cod. Theod. IV, 5; De litigijs, c. u. (a. 311.) et interp. h. c.: Res quae proposita actione repetitur, transferri . . nullis contractibus potest. 5) Cfr. Cod. Theod. II, 12; De cognitoribus, c. 1, (a. 363.), interp. — K. Zeumer monet haec: "Auctor dicere vult, rem litigiosam non posse alienari nisi procuratori inde in rem suam instituto. Est enim mandatu procuratori in rem suam instituendo dati formula: "dominium et procuratorem te instituo"; cfr. L. Rom. Vis. C. Theod. II, 12, 1. 7; Pauli Sent. II, 2, 2. 3; quibus hinc interpretatio cum quis constituendum et sententiam conferenda est. Mandatum, per quod "dominus et procurator" instituitur in interp. ad C. Theod. II, 12, 1 dicitur: mandatum ad vicem donationis factum. Eiusmodi mandata constant Ceteri ap. Marini, Papari nr. 86 (= Spongenberg, Tabulae nr. 31, p. 184; Form. Arr. 2 a, p. 29. Form. Tur. 20, p. 116). 6) Cfr. Cod. Inst. IV, 64, c. 2; Permutationem . . vicem emptionis obtinere; Valent. III. Noell. tit. 31 (a. 451.), § 5 Commutatione, quae instat obtinet emptionis. 7) Liber deperditus; cfr. Pauli Sent. rec. II, 17; Gai Instit. III, 139. 140. 8) Cfr. Lib. const. tit. 85. 59. 87. Cfr. supra tit. 22, 6; 26. 9) Cfr. supra tit. 10, 6. 9. 10) Cfr. Cod. Theod. IV, 14, c. 1, interp.

fili eorum, per virilem sexum, ut dictum est, venientes¹; quibus omnino mater, si tutelam suscipere voluerit, licito et iure praepositur².

[2.] Sciendum tamen, quod agnati*, sicut ad successionem, sic ad tutelam vocantur**³.

[3.] Pupilli vero post impletum quartum decimum annum curatores sibi ipsi⁵ petere debebunt, puella vero impleto duodecimo anno curatores sibi ipse petant, quia tutor usque ad illud tempus rationem administrare tutillae debet; qua ratione completa, pupillus sub curatore positus facultatem suam gubernare debet⁴.

[4.] Si vero mater tutorem filio intra annum non petat, et ad secundas nuptias transeat aut forte non transeat, successionem filii, qui intra pubertatem moritur, pro culpa non petiti tutoris amittit; quae agnatis, vel si hi defuerint, cognatis, qui ad successionem iure veniunt, adquiratur. Secundi vero mariti bona praeteritis tutillae rationis teneantur obnoxia, secundum legem novellam: De tutoribus pupillis nominandis⁵.

[5.] Tutillae vero actionem ab exordio debeti curatoris usque ad XXX.*** pupilli aetatis annum, id est per annos XVI†, de his annis, quibus tutillam gessit, ad tutorem⁶ esse reddendam⁶.

* cognati 1.5. cogniti 1.1. cognatos *Cuiac.*

** non vocantur 1.4.5; non vocari *Cuiac.*

*** Anonimo 1.2. †) annus XV 1.2.

1) vocatus 1.1. omnibus 1.1.5; hominibus 1.2. mater| matris 1.5. si *om.* 1.2.
2) tutilla 1.2. instituit, *om.* iure, 1.1. et *om.* *Cuiac.* proponitur 1.4.5; praeponeitur *Cuiac.* 20
3) quod est *Cuiac.* quae 1.4.5. || 5) post| pri 1.1.5. curatoris 1.2.4.5. sibi| sive 1.4.5. || 6) petere|
patere 1.4; petitori 1.5. debebant *alternata est verbum cod.* 1.1. puellae| pupillae 1.4.5. *Cuiac.* impletum
duodecimum annum 1.2. curatores *om.* 1.4.5. *Cuiac.* sibi ipsi 1.4.5. sibi ipsi 1.4.5. || 7) illum 1.1. rationem ad-
ministrare *et casus ad. Cuiac.* ratione administrat 1.2.5; ratione administrat 1.4. tutillae debet| et ut ille
debet 1.2. || 8) sub per 1.4.5. *Cuiac.* positus *om.* *Cuiac.* per facultatem 1.4. || 9) tutore 1.5.
filio 1.4.5. non *om.* 1.4.5. || 10) successione 1.2. filii sui, *om.* qui, 1.4.5; filii si, *om.* qui, *Cuiac.*
parente 1.1.5. moritur *Cuiac.* || 11) culpa petito, *om.* non, 1.4.5. admittat 1.4; admitti ad 1.5;
emittat *Cuiac.* quae| qui 1.4.5; et *Cuiac.* agnatis 1.5. si illi fuerint 1.5 || 12) successione 1.2.
eis, 1.4.5. *Cuiac.* adquiratur| determinatur *Cuiac.* Secundum 1.2. || 13) teneatur 1.2.4.5. ob
casus 1.2. || 14) Tutilla 1.2. actione 1.2.4. *Cuiac.*; haccione 1.5; rationem *et context.* *Bluhac.* 20
pupilli 1.4.5; dati *sic* dativi *coniccu Bluhac.*; petiti *Cuiac.* pupilli *om.* *Cuiac.*; pupille 1.5. || 15) aetates
1.2. de his *om.* *Cuiac.* annis *om.* 1.2. *Cuiac.* quibus| qui *Cuiac.* gesserunt 1.4. *Cuiac.* ad = *adversus.*
om. 1.4. *Cuiac.* || 16) *Bluhac.* tutore 1.5; *Bluhac.* ratione 1.4; ratione *Cuiac.* || 16) esse *om.*
Cuiac. est 1.4.5. reddendum 1.4.5. reddere| coguntur *Cuiac.*

1) *Cfr. Leg. I. 150-156.* Agnati sunt tutores, qui vocantur legitimi (*L. Rom. Visig. Gai Epit. 6*
I, 7: Tutores .. legitimi sunt); sunt autem agnati per virilis sexus personas .. iuncti .. velati: frater ..
castris et pater, mater et nepos ex eis. 2) *Cfr. Lib. const. tit. 85, 1; Cod. Theod. III, 17: De*

tutoribus et curatoribus creandis, c. 4 (a. 390), *interp.*: Mulieres (*const. Matres*) .. si ipsae voluerint
tutillam suscipere *Cassiod. L. Visig. IV, 3, 3.* 3) *Cfr. Gai Inst. I, 165. Lex .. agnatos, quos*

ad tutelam suscipere voluerit, eosdem et tutores asserat. L. Rom. Visig. Gai Epit. I, 7, 1: supra tit. 10, 28. 10

4) *Leg. post. de pupillis cfr. L. Rom. Visig. Gai Epit. I, 8; Cod. Inst. V, 31, c. 6.* 5) *Cfr. Theod. II,*

Novell. 9, 11: De tutoribus, c. de ca. 179. Sciunt .. qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si

defuncti esse, patre defuncto et .. non petierint intra annum, omnino eis .. successionem eius, si

impubes moritur, denegandam: idemque observari volumus, et si mater ... ad secundum ... ad-

missionem superat. quod .. secundo .. marito considerari copulandum, mariti quoque eius

*quodammodo tutillae praestanda esse per p. gressu teneantur obnoxia *interp. h. c.* Si mater .. ad*

alias nuptias ... transierit, ... non solum eius bona ... filii teneantur obnoxia, verum etiam secundi

mariti, ... donec omne debitum, quod ratio tutelae invenit, suppletur ... Si filio impuberi, id est

infra annum quartum decimum, hae personae, quae ei defuncto possunt ... succedere, si non ... petierint

admissionem .. de rebus defuncti hae personae capere. Affe. = praestanda successionem, qui .. defuncto

agnationis gradu inveniuntur esse propinqui. 6) *Cfr. Lib. const. tit. 87, 2; Cod. Theod. II, 16,*

Novell. III, Theod. II, 31 || L. Rom. Visig. I, 1, c. 1.

[6.] Tutores etiam, si legitimi inveniuntur, taliter excusantur: hoc est, si quattuor masculos filios habeat¹, si morbo perpeti et insanabili teneatur ac si furiosus aut mente insanus agnoscitur²; aetatis etiam sexaginariae ab his oneribus excusantur³. Tres quoque tutillae sibi liberant, ut [ad] quartam, etiam si evenerit, non vocetur⁴.

5 [7.] Praeterea lapsis et circumscriptis pupillis integri restititio subvenit, ut de nominatis rebus petita integri restitutione, quae male aut circumscripturiae in praeiudicium suum acta sunt, vacentur⁵.

[8.] Quae restitutio ita futura est, ut impleto vicinimo quinto anno, cum vicinimo sexto aetatis anno ingreditur, evocatis ante defensorem⁶ testibus, qui aetatem eius noverint, annos suos professione⁷ aut relationibus testium probet, ibique profiteatur, adversum quas causas vel quas personas integri restitutionis petat auxilium. Quod si quemquam praetermiserit, ut eum in restitutionis prosecutione non nominet, ei contra illum, quem non nominaverit, actio non patebit⁸.

15 [9.] Quae restitutio usque ad finem anni vicinimi octavi concessa est⁹; post quos annos minoribus ad agendum quinquennii beneficium principale constat adiectum, secundum legem novellam¹⁰.

Titulus XXXVII. De¹¹ nuptiis legitimis sive naturalibus filiis.

[1.] Nuptiae legitimae contrahuntur, si conventu parentum aut ingenuorum viro- rum intercurrente nuptiali donatione legitime celebrentur.

20 [2.] Quod si pares fuerint honestate persone, consensus perficit nuptias: sic

1 tutoris .A.2.4.5. qualiter .A.4.5. *om. Cuiac.* excusantur .A.2. hoc est *om. Cuiac.*; haec res est .A.4.5. || 2 masculus .A.2.4.5. filius .A.2.5. habeant *Cuiac.* perpeti] perpetuo *Cuiac. o.* insanabili] exsaciabili .A.4; insatiabili .A.5; sontoico *Cuiac.* teneantur *Cuiac.* ac] haeres .A.4.5; ut *Cuiac.* curiosus .A.4; furiosi *Cuiac.* || 3 mente in mente .A.4. insani *Cuiac.* agnoscitur .A.4; agnoscentur 25 *Cuiac.* aetates .A.2. beneficio sexagenarii *Cuiac.*; exaginare .A.4; exagenarie .A.5. ab honoribus, *om. his* .A.2. || 4 ad *suppl. Cuiac.* vocatur *Cuiac.* || 5 Propterea .A.4. subvenit *om. .A.4.5.* datur *Cuiac.* de *om. .A.4.5. Cuiac.* || 6 in integrae .A.2. restitutionem .A.5. quae male] quem aliqua male .A.5; quam male quem male .A.4. aut] ad .A.5; vel .A.4; ac *Cuiac.* || 8 anno *om. .A.4.5. Cuiac.* et cum .A.4, *Cuiac.* || 9 aetatis *om. .A.4.5.* aetates .A.2. annus .A.2; annum *Cuiac.* evocatus .A.4, 20 *Cuiac.* || 10 noverunt .A.4. annus suus .A.2; annus (annos .A.4) sepius .A.4.5; annos suos prius *Cuiac.* professionem .A.2. probet *ex emend.*; probit .A.2; prohibit .A.4; proibet .A.5. quae profiteantur .A.4. || 11 in integri .A.2. restitutione .A.4.5; restitutionem *Cuiac.* petat — prosecutione *om. .A.4.5. Cuiac.* || 12 non *om. Cuiac.* nomenit .A.2. || 13 eique .A.4, *Cuiac.* patuit .A.2. || 14 amonim *Cuiac.* annos (annus .A.5) XXVIII concessam esse pro quos .A.4.5. || 15 annus .A.2.5. ad *om. .A.4.5.* quinquennium .A.2.4, *Cuiac.* beneficio *Cuiac.* principalitate deictum, *om. constat, .A.4.5.* principali delatum est, *om. constat, Cuiac.* || 17 *Extat hic titulus in* .A.2.4 (T. XXXV). 5. De filiis legitimis sive naturalibus, *om. nuptiis, A.4, Cuiac.* || 18 Filius praenititit .A.2. conventu *ex emend. Cuiac.*, con- 25 ventum .A.2.4.5. viroium *om. A.2.* || 19 intercurrentum .A.2; intercorrenti .A.5; intercurrenti .A.4; interveniente *Cuiac.* nuptialis donationis .A.2. celebratur *Cuiac.* || 20 pares *emendavit Boetius*; pares .A.2; parentes .A.4, *Cuiac.*; parentis .A.5. fuerint] defuerint .A.4.5. *Cuiac.* honeste .A.4.5; honestatum .A.2; honestarum *Cuiac.* personarum *Cuiac.* consensus .A.2; consensu .A.4.5. perfici .A.2.5. si. *om. ut, Cuiac.*

1) Cfr. *Cod. Inst. V*, 66, c. 1 (a. 203.); *Fragm. Iuris Rom. Vatic.* 191, 192, 247; *D. XXVII, 1, l. 2, 7.*

2) *Fragm. Iuris Rom. Vatic.* 129, 238; *Cod. Inst. V*, 68. 3) *Cod. Inst. V*, 67; *D. XXVII, 1, l. 2, pr.*

4) *Fragm. Iuris Rom. Vatic.* 125, 128. 5) Cfr. *D. IV, 1, l. 1; IV, 4, l. 24, 1.* 6) Cfr. *supra tit. 22, 4.*

7) *De natali professione tabulis publicis inserta*, cfr. *Cod. Inst. II*, 42, c. 1, 3; *II*, 44, c. 2, *IV*, 21, c. 6;

VII, 16, c. 15. 8) Cfr. *Cod. Inst. II*, 43, l. 3. 9) Cfr. *Cod. Theod. II*, 16: De integri restitutione, c. 2

(a. 329.), *interpr.*: iustum videtur, ut post *const. add.*: completum XXV. annum, ubi XXVI. annus fuerit ingressus, deposita apud iudicem contestatione petat integra . . . restitui . . . usque ad XXXVIII. annum . . . esse concessum . . .

10) Cfr. *Valent. III. Novell. tit. 31 a. 152. l. § 13; cfr. interp.*

11) Cfr. *Cod. Theod. III, 7 rubr.*: De nuptiis; *IV, 6, rubr.*: De naturali-

bus filiis et matribus eorum.

tamen, ut nuptialis donatio sollenniter celebretur: aliter filii exinde nati legitimum locum obtinere non poterint¹, et fit in hac hereditate successioni locus his, qui ab intestato per agnationem, ac si agnatio defuerit, per cognationem forte succedunt².

[3.] Naturales sane, si ex ancilla nati fuerint et non manumittuntur a domino, inter hereditaria mancipia computantur³.

[4.] Quod si aut de ingenua fuerint naturales aut de liberta aut certe libertina, ultra sesunciam matri cum naturalibus filiis dari amplius non licebit, hac ratione, ut donatio nuptialis in hereditatis subputatione non veniat: sed de eo, quod supra donationem nuptialem fuerit, inde sesuncia deputata naturalibus iure debetur. Quod si aliquid ultra aut per donationem aut per testamentum aut per suppositam quamcumque personam illis fuerit derelictum, ab herede legitimo legibus revocatur⁴, secundum legem Theodosiani, quae de naturalibus filiis et matribus eorum lata est⁵.

[5.] Inter ingenium vero et ancillam, sive servum et ingenuam, sicut consensus contubernia facere possunt, ita nuptiae non vocantur⁶, et qui ex his nati fuerint, detertorem lineam secuti dominis adquirentur⁷.

1 solummodo .12. aliter quas nuptias .14.5; alioquin *Cicac.* inde .14.5. *Cicac.* 2 obtinere .12. poterint .14.5. fiat .12. erit *Cicac.* hac *om.* .14.5. *Cicac.* successioni *ex causis. Cicac.* successione .12.4.5. qui quem .14.5. ab intestato .12. 3 agnatione .14; hancitione .15. ac si cognationem *om.* .12. ac vel *Cicac.* agnatio .14. per cognatione .14.5. 4 Naturalis .12.1.5. 5 Quod que .14.5. de *om.* .14.5; ex *Cicac.* ingenium .14.5. naturalis .12.5. de *ex Cicac.* libertina] *sic Cicac.* liberti *cod.* 7 ultra sesunciam *ex causis. Borell.* *etc.* p. 155. 8 ultra sesunciam .12; ultrasunciam .15; ul . . . uncia .14; ultra tres uncias *Cicac.* dare .14. 8 nuptiales .12. hereditas .12.4. subputatione .12; subpotationis .14; subpotationis .15; supputationem *Cicac.* de eo *om.* *Cicac.* quod quae .14. *Cicac.* supra *om.* *Cicac.* donatione nuptiali .14. *Cicac.* fomentum nuptialis .15. 9 meruit *Cicac.* inde sesunciam inde sesunciam .12; indiscrimi .25 .14. indiscrimia .15; supra tres uncias *Cicac.* deputata .12.4. debetur .14; debebitur .15; debeantur *Cicac.* Quod quae .14. 10 donatione .15. hac testamento, *om.* aut per .14.5. aut suppositam, *om.* per .12. quomunque .14. quomunque .15. 11 illi .14.5. fuerint derelicta *Cicac.* revocatur *om.* .12. 12 que *om.* *Cicac.* est *om.* .14.5. *Cicac.* latam *Cicac.* 13 Inter in *genium. ingenium] Si collegitatus. Si inter collegitatum *Cicac.* sive servum et inter *om.* *Cicac.* in *genium. ingenium. Cicac.* sive] si .12. sicut *om.* *Cicac.* consensu .14; *Cicac.* b; consensum .15. 14 contubernia .14.5. contubernium initum *Cicac.* fuerit] fuerit *Cicac.* possunt *om.* *Cicac.*; poterit .14. in *om.* *Cicac.* his] ipsis .14.5. *Cicac.**

1 *Cf. Cod. Theod. III, 7, c. 3 ca. 428.* Si donatorum ante nuptias vel dotis instrumenta defuerint, aliaque nuptiarum celebritas omittatur *interpr.* de celebrari non possit, nullus aestimet, *ca.* et dicitur recte sicut ante matrimonio firmitatem vel ex eo nati liberi iura posse legitimum inter, et ante patre honestate persona, — hat consortium, quod ipsum consensu atque amorem suo firmiter *interpr.* sufficit, consensus, et filii legitimi probantur. 2 *Cf. supra* *id.* 10. 28. 3 *Cf. Cod. Theod. II, 6, c. 7, et compilatoribus Leges Rom. Visig. non recepta.* 4 *Cf. Cod. Theod. IV, 6, c. 3 ca. 335, et compilatoribus Leges Rom. Visig. non recepta.* Si ex ancilla, vel liberta per contractum susceptus filius, quocumque talibus liberi pater demoverit, totum retractum *interpr.* adhibi cogitur, sive duppo per ipsum donatum est, vel per alium sive per suppositam personam, status contractum cogitur. 5 *In latero fragmento Codicis Theod. IV, 6 consti- tuta hereditate non erat, sed cum tamen Theod. II, Novell. id. 22, c. 1 ca. 413, interpre. his verbis loquitur, si quis habuerit legitimum filium et naturalem, ad lex iura constituit, ut et observari quod est in Theodosiano, supra constitutum, lex est, ut extrinsecis legitimum filium octavam hereditatis natu- ralem vel servum, matremque poterit ad hereditatem decernant. Haec constitutio postea esse non ut Blahn- pappas patet constitutum in 428, Cod. Theod. IV, 6, c. 3 ca. 335, ab illa esse videtur. *cf. Cod. Inst. I, 27, c. 3; Cod. Theod. IV, 6, c. 4. Theop. Visig. (Gondensis) 9. Cf. Gondensis I c. p. 29. 164. Schulz I c. p. 238.* 6 *Cf. Theod. sicut in II, 19, c. 16 nuptiae, inter servos et liberos contractuum contracta non poterit, 70 constitutum per 10. 28. 7 *In eod. codice sicut Gondensis. Cf. Cod. Theod. IV, 8, c. 1 ca. 341, interpre. — Si quis in hereditate postea, nullum, ubi cognationem in consuetum, et filii ex ipso nati fuerint omnia***

[6.] Sciendum etiam secundum legem novellam: Quisquis ingenuus colone aut ancille, quaeque ingenua servo aut colono se iunxerit, salva ingenuitate discedendi licentiam non habere, secundum legem novellam sub titulo: De advenis¹.

Titulus XXXVIII. De² pactis et cessionibus* haec forma servanda est.

[1.] Si quis maior aetate paciscitur, conditionibus pacti maneat obligatus; si tamen aut potestatis suae est, hoc est filius familias³ non est, aut nullo metu aut imperio ad pacta venire compellitur, sed libera voluntate pactum inisse cognoscitur. Quod si placitorum ordinem ademptum excedere aut nollit implere, ad solutionem poenae, manente pactum, cum emolumentum amissione tenendus est et infamiae maculam sustinebit, secundum legem Theodosiani libro secundo sub titulo: De pactis et transactionibus⁴.

[2.] Sciendum tamen, quod si quis se vi et metu coactum ad pacta venire causetur, intra annum probaturus huiusmodi et moveat et peragat actionem⁵; quo tempore praeterito nullam sibi neque de vi neque de metu suppeteret noverit actionem, secundum constitutionem Gregoriani⁶.

[3.] De successione viventium, nec de sua nec de aliena, quemquam pacisci posse, nec huiusmodi scripturam nomen pacti legibus vindicare, secundum legem Gregoriani et Hermogeniani⁷.

*) transactionibus A. 4. 5. *Cuiac.*

1 Si quis *Cuiac.* coloniam ancilliam, *om.* aut. A. 4. 5. coloniae ancillaeve *Cuiac.* 2 quaeque quae A. 4. 5. aut *Cuiac.* ingenuam A. 5. servum A. 2. colonove, *om.* aut. *Cuiac.* 3 licentia A. 4. habebit A. 4. 5. novella de advenis, *om.* sub titulo, A. 2. 4 *Estat hic titulus in* A. 2. 4 (T. XXXVI) 5. haec fura serada, *om.* est, A. 2. haec — est ad contractum sumptis *Cuiac.* 6 De pactis haec — est praeteritum *Cuiac.* maiore A. 4. 5. paciscitur A. 2. 7 hoc] haeres A. 4. 5. metum imperio, *om.* aut. A. 4. 5. 8 pacta peccata A. 4. venire *om.* A. 2. compellitur A. 2. sed *om.* *Cuiac.* libera cognoscitur *om.* A. 4. 5. *Cuiac.* 9 Quod] Que A. 4. 5. placitatum A. 5. ordinationem A. 4. 5. *Cuiac.* ademptum] aut] tunc] A. 2. ademptum] A. 4. 5. ad solutionem A. 2. 4. poenae *om.* A. 4. 5. 10 manentem A. 5. contentum *Cuiac.* pacto *Cuiac.* eum] dum] A. 4. 5. tenendus A. 5. et *om.* A. 2. 11 libro *om.* A. 5. *Cuiac.* secundo *om.* A. 4. *Cuiac.* transactionibus] cessionibus A. 2. 12 quom] quom] A. 4. 5. si quisquam *Cuiac.* se *om.* A. 5. vi et *om.* *Cuiac.* viae sentie A. 5. *om.* et. A. 4. 5. metum A. 5. coactus A. 4. 30 quodactus A. 5. 12 causatur A. 2. huius A. 2. huiusdem A. 5. 13 sibi neque] denique] A. 5. *Cuiac.* b: sibi divinus A. 4. sibi] *om.* de vi, *Cuiac.* a. neque] deque] *Cuiac.* suppeteret] debet] A. 4. 5. 15 De *om.* A. 2. viventium *Cuiac.* nec de — quemquam] sua vel aliena neminem *Cuiac.* ¶] A. 5. posset] A. 2. 16 ne huiusmodi A. 5. scriptura A. 2. vindicari A. 2. 17 Hermogeniani A. 5.

matrem sequatur; simili modo si liberta servum duxerit maritum, agnatio servum sequatur, quia ad
25 inferiorem personam vadit origo; *Epit. L. Rom. Visig. Cod. Theod. XII, 1 in Cod. Paris. 10 743. ed. Haenel p. 242, col. 3; Schroeder l. c. p. 294. 446; Koelne, Geschlechtsverbindungen der Unfreien in Gierke 'Untersuchungen z. Deutsch. Rechtsgesch.' XXII, p. 21 sqq.* 1) *Cfr. Valent. III. Novell. tit. 30 (a. 451), §§ 5, 6, interp.:* Advenae ingenui, qui se colonae iungi voluerint alienae, . . . gestis profiteantur, se de domo domini colonae . . . nulla ratione discedere, et ingenuitate manente, nullam habeant,
30 licentiam evagandi: (*const.*: salva ingenuitate licentiam non habeat recedendi); ingenua itemque mulier si contubernium coloni elegerit alieni . . . (*const.*: pari lege mulieres ingenuas iubeo definiri, a quibus coniunctio appetita est . . . servorum vel colonorum); *Ed. Theodor. 64.* 2) *Cfr. Cod. Theod. II, 9, rubr.:* De pactis et transactionibus. 3) *Cfr. sup. tit. 14, 4.* 4) *Cfr. Cod. Theod. II, 9, c. 3 a. 395.:* Si quis maior aetate advensum pacta . . . nullo cogentis imperio, sed libero arbitrio et voluntate contracta *interp.* fecisse dignoscitur, . . . putaverit esse veniendum, . . . non implendo . . . non solum in iurata infamia, verum etiam actione privata, restituta poena quae pactis probatur inserta, *interp.* poenam, quam in pacto constituit, cogitur exsolvere, eorum verum et proprietate caret, et emolumento . . . 5) *Cfr. supra tit. 31, 2.* 6) *Constitutio laudata non erat ante Fragam, Cohors Graecae, cfr. Haenel in edit. col. 4; cfr. Cod. Just. II, 49, c. 4 (a. 239).* 7) *Lex laudata non erat, ante Fragam neque Cod. Hermogeni neque Cod. Gregor., cfr. Haenel in edit. col. 4 69; cfr. Cod. Just. VIII, 38, c. 4 (a. 290); F. 14, c. 5 (a. 290).*

[4.] Cessionis vero ita firmitatem subsistere, si cuius rei per evidentem professionem voluntaria et evidens cessio teneatur, hoc est: ut cessionis nomine scriptura cuiuslibet rei cedentis voluntaria professione et subscriptione firmetur. Quod si de vi et metu is qui cessit queri voluerit, intra annum similiter institutam peragat actionem, secundum Theodosianae leges libro IV. sub titulo: Qui lege Iulia bonis cedere possunt¹.

Titulus XXXIX. De² terminis transgressis et evulsis.

[1.] Quicumque terminos aut limites aut arbores terminales, quae decusas³ accipiunt, scelerata praesumptione evellere aut abscidere et signa eradere forte temptaverit, convictus in eodem loco, ubi termini fuerunt, vite terminum sub incendio sortietur⁴.

[2.] Si novos quicumque terminos occulte posuerit, poena falsarii teneatur, secundum sententiam Pauli⁵.

[3.] Si vero terminis, limitibus arboribusque transgressis vicini agri iura pervadendo timerasse convincitur, si intra XXX annos quicumque pulsantes existunt, et convincerint sibi fuisse pervasum, a convictis duplum terre spatium, quod pervaserant, cum fructus solutione restituat[ur]⁶; hoc secundum legem novellam⁷.

¹ Firmitatem *ae causae*, *Cuiac.*; firmitatis *A 2*; firmitate *A 4.5.* si cuius est: ut *om. Cuiac. a.* cui *A 4*; eius *Cuiac. b.*; cuiusque *causae*, *Bluhne.* ita per *A 4.5.* *Cuiac. b.* praevidente, *om.* per. *A 2.* professione *A 2 4.* possessione *A 5.* § 2 voluntariae *A 2.* teneatur *A 5.* hoc] haerens *A 4.5.* ut 20 cessionis ut successionalis *A 4*; si successionalis, *om.* ut. *A 5*; si cessionis *Cuiac.* scripturarum *A 2* § 3 cuiuslibet] eius *A 2* cedentis] edentis *A 4.5.* voluntarie *A 2.* et subscriptione *om. A 4.5.* *Cuiac.* firmitur *A 2* firmatur *A 4.5.* quod] quam *A 4.5.* § 4 vi] vie *A 4*; vie *A 5.* instituit *A 4.5*; instituit et *Cuiac.* actione *A 4.5.* § 5 Theodosianae leges sub titulo, *om.* libro IV. *A 2.* sub *om. Cuiac.* legis *A 2*; legem *A 4.5.* Iuliam *A 2 4.5.* bonis *om. A 4.5.* *Cuiac.* cedere *A 4.5.* § 7 *Etat hic titulus in* 25 *A 2 4 7.* XXXVIII. 5. evulsis *A 5.* § 8 terminus *A 2 4.5.* limitis *A 5.* arboris *A 2.* terminis *A 2.5.* decusas] decumas *A 2*; decus has *A 5*; (decu)has *A 4*; decoreas *Cuiac. a.* § 9 celebrata *A 4.5.* *Cuiac.* evellere aut] evellite *A 4*; evellites *A 5*; evellere, *om.* aut, *Cuiac.* abscedere *A 2*; abscindere *Cuiac.* ingressa *A 4.5.* eradicare *A 4.5.* *Cuiac.* § 10 forte *om. A 4.5.* *Cuiac.* in *om. A 4.5.* *Cuiac.* terminis] destinationis *A 4.5.* *Cuiac.* *Bluhne.* § 11 sortietur *A 5*; sortietur *A 2.* § 12 novus *A 2.5.* 30 pervasum] *om. Cuiac.* terminus *A 2 4.5.* posuerit *A 2.* teneatur *om. A 4.5.* § 13 sententia *A 5.* § 14 decimas] *A 2.* pervasum] *Cuiac.* § 15 timerasse *om. Cuiac.*; terminasse *A 4.5.* convincit *A 5.* *Cuiac.* § 16 a] *Cuiac.* § 17 cunctis] *ae* *A 2.* convictis] *A 4.5.* convictus] *ae convict.* *Bluhne.* terra] *A 5.* quod] *om. A 4.5.* quam] *Cuiac.* pervaserat] *A 4 5.* *Cuiac.* § 17 cum] fructu] *A 2*; continuo] *A 5*; cum] *om. A 2.* § 14] restitutorum] *ae causae*; restituit] *A 2*; restituit] *A 4.5.* *Cuiac.* *Bluhne.* et hoc] *A 4.5.* *Cuiac.*

¹ *Cfr. Cod. Theod. IV. 20.* Qui bonis ex lege Iulia cedere possunt c. 3 (a. 386.), *interp.*: Quoties per se quis actus fecerit, profuturum se tantum non cedere vel causam, hoc est: aut gestis aut acceptis, sed bene et iure voluntati alius professo pro omni firmitate sufficiat. ² *Cfr. Lab. inst. tit. 5. 5. Ed. Theodori.* 104. ³ *Supra terminalia arboribus circa decumas appellata sunt;* in *op. I. Bezae.* 12 4, *I. Yong.* VIII. 6, 1; X. 3, 3; *Bluhne, Lochnorn, Decroff.* *Schriften der römischen Rechtsch. II* p. 268; *Comm. R.* 4 p. 544, 596; *Hauger s. v. crup. decuria.* ⁴ *Item Romanum perit (Germanicus sive) poena instaurat* *om.* *cf. Lab. inst. tit. 56, 3; Pauli Sent. rec. I. 22, 2; D. XLVIII. 31.* ⁵ *ae sententia laudata non est;* *cf. Pauli Sent. rec. I. 25, rubr.* Ad Legem Cornelianam testamento *om.* *cf. Theod. IX. 19 rubr.* Ad l. O. de falso; *Cod. Inst. IX. 22. D. XLVIII. 10. supra tit. 32.* ⁶ *Cfr. Cod. Theod. II. 36.* Veritas Burgundorum c. 9 (a. 339.), *interp.*: Si quis pervasum finium fuerit apprehensus, non solum finis, quod modo pervasum est, restituit sed cum fuerit devictus, pervasum totum] (fructus) restituat. ⁷ *tantum] patet restituit, quantum pervasum est evellere, supra* 25 3 4. *Ed. 1.* ⁸ *cf. Lab. Inst. III. Novell. tit. 8. De inveniendis.*

Titulus XL. Sine¹ censu vel reliquis comparare nihil posse.

Omnes² agnoscant, agros se comparare non posse, si eorum censum non statim, cum possessionem ingressi fuerint, susceperint dissolvendum. Quod si probatur, a vinditionis tempore soluti tributi reliquas emptor exsolvat, et tributum praesenti deligatione suscipiat. Quod si factum non fuerit, et vinditor et emptor praenam legis, quae de hoc titulo Theodosiani continetur, suscipiat³.

Titulus XLI. De⁴ iure postliminii.

Si quis servus post captivitatem redierit, ad ius domini revertatur; et si ingenuus redierit, iura libertatis integra se noverit recepisse, nec ea tempora ei ad quamcumque causam obesse, quibus in regione alia captivitate detentus est⁵.

Titulus XLII. Ne⁶ in sua causa quis iudicet.

Theodosiani lege evidenter exprimitur, in sua causa neminem neque testimonium dicere posse, neque sententiam promulgare⁷.

Titulus XLIII. Ut⁸ nemo potentiorum nomina in lite praetendat, aut titulos praediiis suis adfigat.

Legali sanctione constat expressum: neminem ad inludendum pulsantem et ad deferendum iusticiam potentum quoruncumque personas in lite posse praetendere, nec

¹ *Estat hic titulus in* A.2.4 (T. XXXVIII). 5. censum A.2. || 2 Omnes agnoscant *om.* A.4.5, *Cuiac.* si nisi A.1.5, *Cuiac.* eorum] eis *Cuiac.* censu A.4.5. non *om.* *Cuiac.* || 3 statim cum] statum ut A.5; statum A.1; statum qui *Cuiac.* compossessione A.2. susceperint A.4.5. probatum A.4. || 4 a *om.* *Cuiac. a.* solute A.2; solutum *Cuiac. a.* tributum *Cuiac. a.* reliqua *Cuiac.* impitur A.2. dissolvat A.4.5, *Cuiac.* || 5 et *om.* A.4.5, *Cuiac.* et] etiam A.4.5, *Cuiac.* emptor *om.* A.4.5, *Cuiac.* leges A.2. || 6 de hoc *om.* *Cuiac. a.*; de hac A.4.5. titulu *om.* *Cuiac.*; titulum A.2; quae *add.* A.4. in Theod (Theod A.5) A.4.5, *Cuiac.* contentur A.2. excipiat A.1.5. ²⁵ *Cuiac.* || 7 *Estat hic titulus in* A.2.4 (T. XXXIX). 5; C.1 (*sub numero* III). 2 (*sub numero* MII). A.5 *notam marginalem habet*: Hic require, si servus de captivitate reversus fuerit. || 8 captivitate A.4.5. si *om.* C.2. ingenuus A.5. | 9 redigerit A.2. iure C.2. integra se] impetrasse A.4; impetrasse A.5; integra, *om.* se, C.1. 2. percipisse A.4. 5; recipisse C.1. 2. eo tempore A.2. ad quemcumque A.4.5; ad quemcumque C.2; adque cumque C.1. || 10 causa C.1. de regione A.4.5. ³⁰ captivitatem C.1. 2. detemptus A.4.5; detentus C.1. || 11 *Estat hic titulus in* A.2.4 (T. XL). 5. Nec in] Ne in A.5; De vis A.4; Ne quis *Cuiac.* || 12 Theodosius A.4; Theud A.5; Theodosii *Cuiac.* legem A.4.5. neque testimonium *om.* A.4.5, *Cuiac.* || 13 ius dicere *Cuiac.* sententia A.4. promulgare A.5; pronuntiare *Cuiac. a.* || 14 *Estat hic titulus in* A.2.4 (T. XL). 5. Verba nomina in ... adfigat *contextui subiungit* A.5. inlicite *Cuiac.* || 15 titulus A.2. adfigat *ex emend. Cuiac.*; adfigat A.2.4.5. || ³⁵ 16 Legale A.4. expressum A.4.5. nomen A.5; nemine A.2. ad] nunc A.4.5. deludendum A.4.5. *Cuiac.* || 17 deferendum, *om.* ad. A.2; ad deferendum A.4; ad terendum A.5; ad differendum *Cuiac.* item A.2.

1) *Cfr. Cod. Theod. XI, 3, rubr.*: Sine sensu vel reliquis fundum comparari non posse; *Secretan* l. c. p. 127. 2) *Cfr. Cod. Theod. XI, 3, c. 1 (a. 319).* 3) *a. 363.* 5) *a. 391.* et *interp.* h. c.

3) *Poenam non in titulo citato, sed in Cod. Theod. III, 1: De contrahenda emptione, c. 2 (a. 337.) reperitur.* ⁴⁰ *cfr. interp.* h. c. 4) *Cfr. Cod. Theod. V, 5: De postliminio. Cfr. supra tit. 14, 5, 20; Const. extrar. 21; Lib. Const. tit. 39, 2, 56; Ed. Theoder. 148.* 5) *Cfr. Cod. Theod. V, 5, c. 1 (a. 366).*

interp.: ... Tempore quo redierit ac praesumant si ... captivitate se defenta esse probaverint; *Cod. Inst. h. t. VIII, 50, c. 10 (a. 293.)*: Sicut liberis captis ... postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi domino; unde ... ancilla ... reversa dominum ... sequitur, qui per captivitatem ¹⁵ hanc amiserat; *Gra Inst. I, 129.* 6) *Cfr. Cod. Theod. II, 2, rubr.*: Ne in sua causa qui iudicet.

7) *Cfr. Cod. Theod. II, 2, c. 1 (a. 376.), interp.*: ... Sicut testimonium unusquisque pro se dicere non potest, ita nec pro se poterit iudicare (*const.*: licentiam tribuere sententiae). 8) *Cfr. Cod. Theod. II, 11, rubr.*

in servitum a domino retrahantur; hoc secundum legem Theodosiani, quae de liberali causa lata est¹.

[4.] Egentem patronum libertus pascere compellatur; hoc secundum legem Gregoriani: De operis libertorum².

5 [5.] Latini aliter intellegi non possunt nec aliter faciendi sunt, quam si inter amicos pronunciant domino ad convivium evocantur, ita ut illis amicis, qui ibidem conveniunt, sic dominus testetur, eum causa conlate latininitatis ad suum convivium adhiberi. Quod si, ut habet paupertas, cum quocumque servus manducaverit, non causa latininitatis, sed paupertatis propter solatium, praedudicium domino eiusque heredi-
10 bus ex convivio adferri non possit³.

Titulus XLV. De⁴ testamentis.

[1.] Testamenta, si per olographam manum fiant, probata manus veritate, sine testibus integram capiunt firmitatem⁵.

[2.] Si vero testis adhibentur, ante quos testator vel suscribat vel suum testa-
15 mentum offerat subscribendum, cives Romani testis adhibendi sunt, numero competenti, vel V vel VII, qui ad testamentum iure adhiberi possunt⁶ quorumque testimonium recipitur, cum quibus est nobis testamenti factio⁷, secundum legem Theodosii et Valentiniani ad Florentium praefectum preturii datam⁸.

1 servitute A 4.5, B 6, Tl. a om. B 6, Tl. retrahuntur Cuiac.; retrahantur A 2; retrahantur,
20 vel om., B 6, Tl. quem A 2. de] in A 4.5. || 3 Egente patrimonium A 4.5. pascere A 4.5; alere Cuiac. compellantur A 2; compellitur Cuiac. lego A 2. || 4 operibus A 4.5. || 5 aliter] taliter A 2. faciendi] intellegendi A 4.5, Cuiac. quam si] quia, om. si, A 4.5. || 6 amicus A 2.5. pronunciant A 2. evocentur A 4.5, Cuiac. amici A 2. qui ibidem] ubi A 4.5, Cuiac. || 7 contestetur A 4.5, Cuiac. eum] cum A 4.5. conlate A 2; om. A 4.5, Cuiac. || 8 adhiberi] ei habere A 4; ebere
25 A 5. Quae [A 4.5] si non, om. ut, A 4.5. ut -- paupertas om. Cuiac. habit A 2. quocumque] eo Cuiac. || 9 causa] aut A 2. praedudicio A 5. dus A 2. eiusque om. Cuiac.; que, om. eius, A 4.5. hereditibusque Cuiac. || 10 convivium A 2. adferre A 2.4.5. poterit A 4.5, Cuiac. || 11 *Ecce hic titulus in A 2.4.7. XLIII: 5. In marginibus A 5:* Hic require, si filia nepri filii de filia non rumpunt testamento. || 12 per om. Cuiac. olographa A 2; ologrippan A 5; holographa Cuiac. manu A 2.
30 Cuiac.; mano A 4.5. fiat A 5; ficiant A 4. probata manu Cuiac. veritate ex omend.; veritatis A 2. Cuiac.; veritati A 4.5. || 14 adhibeantur Cuiac. ante quos] au quo (qua A 5) A 4.5; quibus, om. ante, Cuiac. testatur A 2.4.5. vel suscribat vel om. Cuiac.; vel suscriptam vel A 4.5. || 15 subscribendum] inscribendum A 4.5. cyves A 2. testes A 4. || 16 vel om. Cuiac. quinque aut septem (septem A 5) A 4.5, Cuiac. quia, om. ad, A 5; hi ad Cuiac. addere A 4; adhere A 5. quocumque] A 4.5; quorum Cuiac. || 17 recipitur A 5; recipitur A 4, Cuiac. cum quibus est] cunq[ue] bene A 4.5; et cum quibus est Cuiac. facti A 2. Theodosiani A 2; Theod A 5; Theod A 4. || 18 afflorentio A 4. preft A 2; pū A 4.5. data A 2.

1) Cfr. p. 160, not. 1. 2) Haec lex non extat inter *Fragm. Cod. Gregor.*, vide Haenel col. 35; cfr. *Pauli Sent. rec. II*, 32: Egentem patronum libertus alere cogendus est (interp.: pascere et sustentare) compellatur.; *Cod. Inst. VI*, 3, c. 1 a. 204.). 3) *Ex fonte incognita*: cfr. *L. Rom. Visig. Epit. Gui Instit. I*, 12. 4) Cfr. *Theod. II. Norell. tit. 16, rubr.*: De testamentis; *Valent. III. Norell. tit. 20, rubr.*; *Cod. Theod. IV*, 4, *rubr.*: *Lib. const. tit. 43, 60.* 5) *Valent. III. Norell. tit. 20, c. 2 (a. 416.)*: . . Per holographam scripturam . . . Si holographa manu testamento condantur, testes necessarios non putamus: *interp.*: . . Si . . . testes . . . detulerint, voluntatem suam propria manu perscribat, quae prolata (*Epit. Argil.* probata, post defuncti obitum plenam obtinet firmitatem. 6) Cfr. *Valent. III. Norell. tit. 20, c. 2, § 2*: Cum . . . testium praesentiam testator elegerit, legitimum numerum semper oportebit adhiberi. 7) Cfr. *Ulpiani Fragm. XX*, 2: . . Non minus quam quinque testes, cum quibus testamenti factio est; *Ed. Theodor.* 28. 8) *Locutus Theod. II. Norell. tit. 16, c. 1 a. 159.*

[3.] Militibus vero aliter si vellint testamentum facere permissum est; quibus licet et sine competenti testium numero testari et filios praeterire; nec per inofficiosi querillam eorum constat testamentum posse dirumpi¹.

[4.] Testamentis vero civium Romanorum, si filius praeteritus fuerit vel nepus ex filio, rumpunt testamentum: si vero filia aut nepotes ex filia, non rupto testamento, s extraneis in demediam partem suisque heredibus in equalem adcreunt².

[5.] Testamenta vero, quibus filiis aut nepotibus Falcidia non demittitur, nullo iure subsistunt³.

[6.] Frater vero de inofficioso fratris testamento agere non potest⁴.

[7.] Hoc est filius vel filia, sine filiis morientes, matrem sine Falcidia praeterire non possunt, ut valeat testamentum⁵.

Titulus XLVI. De⁶ conditione vero vel cognitione corporum publicorum.

Id observandum secundum constitutionem novellam Leonis et Severi: ut si ex Marcianitano⁷ lito, Anderoneco⁸ vel quocumque alio corpore publico, et colono aut servo possessoris, colona etiam et ancilla filii nati inveniuntur aut fuerint procreati, ei adquirantur, cuius colonum aut colonam, servum aut ancillam esse constiterit. Nec in ulla servile aut colonaria conditione corpus publicum genus faciat, quod corporatus a

1 vellint 14.5. | 2 filios] filius 12.4 per *om. Cuias*; pro 14.5. | 3 querella 14.4, *Cuias*; querilla 17. | testamenta 14.4, 5, *Cuias*. | possi 14.5. | dirumpit 12. | 4 vel - filio 20 *om. Cuias a.* | 5 rumpuntur, *om. test. Cuias*. | rupto testamento] rumpuntur sed, *om. test. Cuias*. | 6 in media parte 14.5; in dimidia parte 14. | suisque 14.4, 5; suis, *om. que. Cuias*. | in *om.* 14.4, 5. | adcreunt 12.5. | 7 vero *om. Cuias*. | filius filius 14. | demittitur 14. | 9 frater] mater 14. *Cuias*; frater 15. | frater] fratres 14. | possunt *Cuias*. | 10 Hoc est] Heres est 14.5; 25. | Hoc, *om. est, add.* | filia] filias 12. | morientis 14.5. | Falcidiam 11. | 12 *Estat hic titulus in* 12.4. 1. XLV. 5. | *In constitutione 15 legatur* | hic require, ubiqueque filius de colono vel colona vel ancilla inventi fuerint domino pertineant. De corporatis, *om.* De conditione corporum *Cuias*. cognitione *Bibhac.* corpore 14.5. | *Verba corporum publicorum (corporibus publicis Cuias) videlicet constituta perhibet* 14. *Cuias*. | 14 *Ideo* 13 *Cuias* 5 conservandum est *add. Cuias* 14.4, 5. 20 *Cuias*. | Marcianitano] *se* 15. | 15 Marcianitano] *se* 12; Marcianitano 14.5, *Cuias*; Marciano *quidam* | *Testatus ex censu et lustrali percepto et pro lito* 12. | Anderoneco] *se* 12. | Anderoneco 14.4, *Cuias*; Andronico 15; Anderonico *ex coniect. Bibhac.* | alio] alii 14. | corporis publici *Cuias, a.* | *om. om. 15.* | 16 *om.* — *etiam et om.* 14.5, *Cuias*. | servum 12. | colonum 12. | ancillam 14.4, 5. | 17 *om.* 16. | filia] filiam 14. | rumpuntur *Cuias*. | fuerit, *om. aut.* 12. | 17 ancilla 15. 35. | rumpuntur 15. | *om. om.* 15. *Cuias*. | 18 *alio* *om. Cuias*. | ancillam 12; nulla 14.5. | servilium 12; a *om. om.* *Cuias*. | constituta] *illo modo add. Cuias*. | publico 12; eorum *add. Cuias*. | genus — requiritur *om. quae*. | *om. corporatus a filio* | *lito* | *potest requiri Cuias*. | ad 14.4.

¹ Cuias] *om. om.* | *Testamentum* — probare scripturam vel ipsam testatoris. — manu conscriptam etiamque legitime factam scripturae tenent. ² *Verba* | *lustrali percepto* | *puberibus omnibus annis* | *offerre signandam et sub-* *scribandam, hoc* — *testatoris* — | *procreantur* | *testibus* | *om. manu* — | *subscriptum* — | *Valent. III. Novell.* *om. 20.* | 1 *om.* 14.6. | 1. | 1 vel scriptura vel quaevis testibus manuata. — 1) *Cf. Ges. Instit. II, 109.* 2) *Cf. Ges. Instit. II, 179. 184.* — 3) *Cf. Cod. Theod. II, 19. De inofficioso testamento, c. 4. (n. 361.), interp.*; *supra tit. 10, 3; 31, 2.* — 4) *Cf. Cod. Theod. II, 19, c. 1. (n. 319.), interp.*: *Fratris uterinis* . . . *non duntaxat inofficioso* | *rupto testamento* | *fratris heres*. — 5) *Cf. Cod. Theod. II, 19, c. 2. In 101. interp.* — 6) *quarta* | *ad huc* | *partem* | *om.* | *om.* | *dimidia* | *non fuerit* . . . | *si* | *testamentum* | *interit* | *in* | *quod* | *praeteritus* | *frater* | *non* | *erit*. — 7) *Constitutio* | *supp. Leonis et Severi* | *n. 465.* | *unde* | *hic* | *titulus* | *supra* | *est* | *constit. in* | *Cod. Theod. Reg. Nr. 1049. fol. 118.* | *cf. I.L. III. p. 621. Haezel in* | *editio. Novell. Cuias, n. 101.* | *Cf. Breviar. D. Rechtsp. h. I. p. 34.* — 8) *Marcianopolis* | *Mausae* | *Antonia* | *in* | *diocesi* | *Tricenis* | *vel* | *Mysia* | *constituta*.

fisco postea requiratur; sed omnis cognatio possessoris commodis adquiratur, quod ea lege evidenter exprimitur, quae ad Basilium praefectum preturii data est.

Titulus XLVII. De¹ consortibus.

[De] consortibus etiam hoc scripta lege pro ratione subiunctum est: ut petitor
5 quem voluerit de consortibus pulset, et quem vult pro sua voluntate praetereat; ea
tamen conditione, ut, qui pulsati non fuerint, nullum de his, quae iudicata fuerint, praeiudicium paciantur, sed, cum voluerint, suas instituant actiones, secundum legem: De
consortibus².

Explicit lex Romana*.

¹⁰ *) Expl. lex romāna A 2, praemisso titulo sequenti:

De³) colonis migrantibus vel in fugitiva lapsis. Tit. XLVIII. Si quis colonum alienum in re sua vel in fuga lapsu vel sua voluntate migrante XXX annis habuerit ac si suum vindicet, qui, si intra XXX annus inventus fuerit, a domino cum filiis secundum legem sibi debetis et omni peculiorum vocitur; quod sin forte mortuus fuerit, filii ei cum mercedibus suis vel patris mortui a domino revo-
15 centur. Colonam vero si viginti annus in alieno dominium et iure permanserit, a priore domino non queratur, si tamen intra XX annus inventa fuerit et de alieno colono filius susceperit, cum agnatione parte tertiam revocetur, quia colono due partes agnationis secuntur et tertiam colonam. Sane ne separatim coniugii fiat, illum cui colonus est vicariam mulierem et pro tertiam agnatione mulieres domino compensare praecipimus. Si vero mulier iures alieni ingenuum maritum duxerit, omnis mulieris
20 agnatio ad eius dominio, cuius est mulier, pertenebit, in quinto libro Theodosiani lex ista requirenda titulo nono.

Explicit Liber Papianus feliciter. Amen A 4.

Explicit feliciter. Explicit Legis liber Tehud et Novellarum feliciter A 5.

Papiani liber feliciter explicat *Cuiac*.

²⁵ 1 omnes A 2. cognatio | agnatio *Cuiac*, a. possessori A 5. quomodis A 5; commodis A 4. ea om. A 4, 5. *Cuiac*. || 2 legem A 2. qui A 4, 5. Basilium A 4. prēp prēt A 2; pū preturii A 4, 5. || 3 *Estat hic titulus in* A 2, 4 (T. XLV.), 5. consortes A 4. || 4 De consortibus om. A 2; Consortibus, om. De, A 4, 5. etiam | et A 5. scripta lege *ex corr. Anabatii*; scriptur legem A 2; sequenti bus A 4, 5. *Cuiac*. per rationem A 2. petitor A 5; petetur A 2. || 5 pulsit A 2. et om. A 2.
³⁰ pro | per A 2, 4, 5. praetereat A 4, 5. ea | et A 5. || 6 ut qui | atque A 4; adqui A 5. quae iudicata fuerint om. A 4, 5. *Cuiac*. iudicatum A 2. | 7 patiatur A 4. actionis A 5.

1) *Cfr. Cod. Theod. II, 5*: De dominio rei, quae possitur, vel consortibus ab eo, cui denuntiatum fuerit, postulandis, c. 1 (a. 362.): . . . Amputata constitutione Constantini . . . quae super consortibus promulgata est. 2) *Cfr. Cod. Theod. II, 5, c. 1 (a. 362.), interpr.*: . . . Consortes . . . quicumque pulsatus fuerit, pro sua parte vel persona respondeat, nec . . . repetentem differat ille qui possidet; *Cod. Inst. VII, 56, c. 2; supra tit. 30, 2, 3, 4.* 3) *Inter omnes constat, hanc titulum, qui repetit interpretatorem Cod. Theod. V, 10*: De inquilinis, c. a. (a. 419.), non ad nostram Legem pertinere; *cf. supra p. 12, not. 1.*

TABULA.
QUA RUBRICAE LIBRI CONSTITUTIONUM ET LEGIS ROMANAE
INTER SE CONFERUNTUR.

<i>Rubricae Libri constitutionum:</i>	<i>Rubricae Legis Romanae:</i>
I. De libertate donandi patribus adtributa et numeribus regis.	I. De patris vel matris donatione vel manumissione dominorum.
II. De homicidiis.	II. De homicidiis.
III. De libertatibus servorum nostrorum.	III. De libertatibus.
IV. De sollicitationibus et furtis.	IV. De sollicitationibus et furtis.
V. De his, qui flagello, fuste, calce vel pugno percutiunt.	V. De iniuriis aut coelibus admissis.
VI. De fugitivis.	VI. De fugitivis inquirendis vel discutiendis.
VII. De servis et originariis, qui vocantur in crimine.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 7.</i>
VIII. De obiectione criminum, quae ingemis intenduntur.	VII. De obiectione criminum vel inscriptionibus ingenuorum sive servorum. <i>Cfr. Lib. const. tit. 77. rubr.; Cod. Theod. IX, 1. rubr.</i>
IX. De iniuriis violentiis.	VIII. De violentiis.
X. De interfectione servorum Burgundio et Romanus una conditione teneantur.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 2, 6.</i>
XI. De inflicto vulneribus.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 5.</i>
XII. De raptibus puellarum.	IX. De raptibus virginum et viduarum. <i>Cfr. Cod. Theod. IX, 24. rubr.</i>
XIII. De exartis.	X. De successioneibus diversis.
XIV. De successioneibus.	XI. De commotione litium.
XV. De commotione litium.	XII. De inquirendis animalibus et rebus.
XVI. De inquirendis animalibus.	
XVII. De causis aliis et calumniarum remotione.	XIII. De damnis animalium, vel si quid per ea casu evenerit.
XVIII. De his, quae casu contingunt. <i>Cfr. Lib. const. tit. 23. rubr.</i>	XIV. De ablatis pignoriibus et fideiussoribus.
XIX. De ablatiis pignoriibus et fideiussoribus.	XV. De fugitivorum furtis.
XX. De fugitivorum furtis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 14, 4—6</i>
XXI. De necessariiis contrahentibus.	<i>Cfr. Rom. tit. 43.</i>
XXII. De necessariiis in negotio Romano patris una barbarorum.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 13. rubr.</i>
XXIII. De datione, quae ab animalibus inferuntur.	XVI. De mulieribus ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus.
XXIV. De mulieribus Burgundio ad secundas aut tertias nuptias transeuntibus.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 8. rubr.</i>
XXV. De furtis et violentiis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 5.</i>
XXVI. De circumstantiis.	XVII. De clausis itineribus vel aliis servitutibus.
XXVII. De receptis, repalis et stagis, dationibus, Satis actione et pactione.	<i>Cfr. Pauli Sent. tit. 1, 14. rubr.</i>
XXVIII. De ablatiis pignoriibus et fideiussoribus liguorum licentia.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 18, 3</i>
XXIX. De supererogationibus et extractioibus.	XVIII. De supererogationibus et extractioibus.
XL. De corruptis mulieribus.	XIX. De corruptis mulieribus.
XLI. De pactionibus circumstantiis.	
XLII. De his, qui homicidium adhibere aut committere liguoribus.	XX. De his, qui homicidium adhibere aut committere liguoribus.
XLIII. De pactionibus, quae adhibentur, ablatiis pignoriibus.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 19.</i>

XXXIV. De divortis.	XXI. De divortis.
XXXV. De servorum suppliciis, qui ingenuis mulieribus vim pudoris intulerint.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 19, 3.</i>
XXXVI. De incesti adulterio. (<i>Novella lex.</i>)	—
XXXVII. De educto gladio.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 5</i>
XXXVIII. De hospitalitate legatis extranearum gentium et itinerantibus non neganda.	—
XXXIX. De receptis advenis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 6.</i>
XL. De manumissionibus. (<i>Novella lex; cfr. Lib. const. tit. 3, 57. 88.</i>)	—
XLI. De messibus incendio concrematis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 18, 4.</i>
XLII. De hereditatibus eorum, qui sine filiis moriuntur. (<i>Novella lex a. 501; cfr. Lib. const. tit. 24, 62, 74.</i>)	—
XLIII. De donationibus.	XXII. De donationibus.
XLIV. De adulteriis puellarum et viduarum. (<i>Fortasse novella lex.</i>)	—
XLV. De his, qui obiecta sibi negaverint et praebendum obtulerint iusiurandum.	XXIII. De sacramentis.
XLVI. De his, qui tensuras ad occidendos lupos posuerint. (<i>Novella lex.</i>)	—
XLVII. De condemnatione latronum uxorum quoque suarum et filiorum.	XXIV. De latronibus convictis.
XLVIII. De inflictis vulneribus. (<i>Novella lex; cfr. const. extrar. 5.</i>)	<i>Cfr. L. Rom. tit. 5.</i>
XLIX. De animalibus damnum facientibus et in clusura missis seu caballis pervagantibus.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 13.</i>
I. De occisis actoribus, tam regiae domus quam privatorum. (<i>Novella lex ad Lib. const. tit. 2.</i>)	—
<i>Cfr. Lib. const. tit. 68, rubr.</i>	XXV. De adulteriis.
LI. De his, qui debitas filiis substantiae suae non tradiderint portiones.	XXVI. De his, qui debitas filiis de maternis bonis non tradiderint portiones.
LII. De mulieribus desponsatis, quae ad aliorum consortium adulterio instigante transierint.	XXVII. De puellis vel mulieribus desponsatis.
LIII. De hereditatibus filiorum, qui post patris obitum matre superstite intestati moriuntur.	XXVIII. De luctuosis hereditatibus.
LIV. De his, qui tertiam mancipiorum et duas terrarum partes contra interdictum publicum praesumpserint. (<i>Novella lex.</i>)	—
LV. De removendis barbarorum personis, quotiens inter duos Romanos de agrorum finibus fuerit exorta contentio. (<i>Pro parte novella lex ad Lib. const. tit. 22.</i>)	<i>Cfr. L. Rom. tit. 39, 43.</i>
LVI. De servis in Alamannia comparatis.	—
LVII. De libertis Burgundionum, qui licentiam discendendi non habuerint.	—
LVIII. De cane occiso.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 36.</i>
LIX. De nepotibus.	—
LX. De adhibendis donationum testimoniis. (<i>Novella lex.</i>)	—
LXI. De mulieribus, quae sponte ad viri coitum venerint.	—
LXII. De filiis amicis. (<i>Novella lex a. 517, ad Lib. const. tit. 24, 42, 74.</i>)	—

LXIII. De his, qui messem in gremiis furantur.	—
LXIV. De animalibus in messem occisis.	..
LXV. De mulieribus viduis, quibus maritorum debita requiruntur. (<i>Novella lex.</i>)	—
LXVI. De puellis, quae sine patribus et matribus ad maritum traduntur. (<i>Cfr. Lib. const. tit. 69. 86.</i>)	—
LXVII. De silvis hoc observandum est.	—
LXVIII. De adulteriis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 25, rubr.</i>
LXIX. De wittimon. (<i>Cfr. Lib. const. tit. 66, 86.</i>)	—
LXX. De furtis.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 4.</i>
LXXI. De his, qui furta componunt.	—
LXXII. De feris pedica.	—
LXXIII. De caballis, quibus ossa aut scindola ad caudam ligata fuerint.	XXIX. De caballis, quibus os aut scindola ad cauda ligata fuerit.
LXXIV. De viduis et filiis earum. (<i>Novella lex ad Lib. const. tit. 62.</i>)	—
LXXV. De hereditate inter nepotem et amatam dividenda. (<i>Novella lex ad Lib. const. tit. 14. 51.</i>)	—
LXXVI. De wittiscaldis.	XXX. De apparitoribus.
LXXVII. De inscriptionibus. (<i>Novella lex ad Lib. const. tit. 7.</i>)	<i>Cfr. L. Rom. tit. 7, rubr.</i>
LXXVIII. De hereditatum successione. (<i>Novella lex ad Lib. const. tit. 51, 2.</i>)	—
LXXIX. De praescriptione temporum.	XXXI. De praescriptione temporum.
LXXX. De testibus falsa referentibus et calumniantibus.	XXXII. De falsariis et falsis testibus.
LXXXI. De interpellationibus apud iudicem futuris.	XXXIII. De interpellationibus et appellationibus.
LXXXII. De fideiussoribus.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 14, 3.</i>
LXXXIII. De his, qui apud alios res suas agnoscunt.	XXXIV. De rebus agnitis.
LXXXIV. De venditione terrarum.	XXXV. De vinditionibus.
LXXXV. De pupillis.	XXXVI. De tutillis minorum.
LXXXVI. De malaheroda.	<i>Cfr. L. Rom. tit. 36, 7—9.</i>
LXXXVII. De minorum contractibus.	—
LXXXVIII. De inestantibus. (<i>Novella lex: Cfr. Lib. const. tit. 3. 40, 57.</i>)	—
<i>Cfr. Lib. const. tit. 55, 6, 7.</i>	XXXVII. De nuptis legitimis sive naturalibus. <i>Cfr. Cod. Theod. III, 7, rubr., IV, 6, rubr.</i>
<i>Cfr. Lib. const. tit. 22, 56.</i>	XXXVIII. De pactis et transactionibus haec forma servanda est. <i>Cfr. Cod. Theod. II, 9, rubr.</i>
	XXXIX. De terminis transgressis et evulsis.
	XL. Sine censu vel reliquis comparare nihil posse. <i>Cfr. Cod. Theod. XI, 3, rubr.</i>
	XLI. De iure posthumum. <i>Cfr. Cod. Theod. V, 5, rubr.</i>
	XLII. Ne in una causa quis indirect. <i>Cfr. Cod. Theod. II, 2, rubr.</i>
	XLIII. Et nemo potentiorum nomina in lite praetendat aut titulos praedicti persequatur. <i>Cfr. Cod. Theod. II, 14, rubr.</i>
	XLIV. De liberali causa vel de operi libertorum. <i>Cfr. Cod. Theod. II, 8, rubr.; Cod. Greg. pp. VI, 3, rubr.</i>

Cfr. Lib. const. tit. 43. 60.

XLV. De testamentis. *Cfr. Valent. III. Norell. tit. 29, rubr.*

XLVI. De conditione vero vel cognitione corporum publicorum. *Cfr. Severi Norell. rubr.: De corporatis.*

XLVII. De consortibus. *Cfr. Cod. Theod. II, 5, rubr.*

Continuatio Libri constitutionum vel Constitutiones extravagantes:

LXXXIX [= I.] De animalibus in vineam ingressis.

XC [= II.] De iudiciis.

XCI [= III.] De ingenuis, qui cum servo furtum fecerint.

XCV [= IV.] De mulieribus, quarum crines in curte sua capulate fuerint.

XCVI [= V.] De brachiis aut tibis, quae ab altero franguntur.

XCVII [= VI.] De navigiis.

XCVIII [= VII.] De viatoribus.

C [= VIII.] De fideiussoribus.

CVI [= IX.] De canibus veltravis vel segutiis aut petruculis.

CVII [= X.] De acceptoribus.

CVIII [= XI.] De venditionibus, quae sine testibus scribuntur.

CIX [= XII.] De mulieribus, quae se voluntates sua ad maritum tradunt.

CL [= XIII.] De wittimon.

CLII [= XIV.] De Iudaeis, qui in christianum manus praesumpserint mittere.

CLIII [= XV.] De vineis.

CLIV [= XVI.] De asinis.

CLV [= XVII.] Si quis boves alicuius pignorerit.

[XVIII.] De vineis hoc observandum.

[XIX.] De reis corripiendis.

[XX.] De collectis edictum.

[XXI.] Incipit capitulus, quem dominus noster gloriosissimus Ambariaco in conventu Burgundionum instituit.

Cfr. L. Rom. tit. 14, rubr.

Cfr. L. Rom. tit. 35, rubr.

INDEX FONTIUM LEGIS ROMANAE.

Codex Theodosianus.

<i>Lib. II, tit. 2, rubr. et c. 1.</i>	<i>v. L. Rom. tit. 42.</i>
<i>tit. 5, c. 1.</i>	<i>tit. 47.</i>
<i>tit. 8, c. 19.</i>	<i>tit. 11, 5.</i>
<i>tit. 8, c. quae est Cod. Just. III, 12, c. 4.</i>	<i>tit. 11, 6.</i>
<i>tit. 9, rubr.</i>	<i>tit. 38, rubr.</i>
<i>tit. 9, c. 1.</i>	<i>tit. 33, 5.</i>
<i>tit. 9, c. 3.</i>	<i>tit. 38, 1.</i>
<i>tit. 12, c. 1.</i>	<i>tit. 11, 2; 35, 4.</i>
<i>tit. 14, rubr. et c. un.</i>	<i>tit. 43.</i>
<i>tit. 16, c. 2.</i>	<i>tit. 36, 9.</i>
<i>tit. 19, c. 1. 4.</i>	<i>tit. 45, 5. 6.</i>
<i>tit. 19, c. 2.</i>	<i>tit. 45, 7.</i>
<i>tit. 26, c. 2.</i>	<i>tit. 39, 3.</i>
<i>tit. 33, c. non servata</i>	<i>tit. 31, 4.</i>
<i>Lib. III, tit. 1.</i>	<i>tit. 35, 1.</i>
<i>tit. 5, c. 1.</i>	<i>tit. 22, 3.</i>
<i>tit. 5, c. 2.</i>	<i>tit. 27, 3.</i>
<i>tit. 5, c. 3.</i>	<i>tit. 22, 6.</i>
<i>tit. 5, c. 4.</i>	<i>tit. 22, 9; 27, 2.</i>
<i>tit. 5, c. 6.</i>	<i>tit. 27, 1.</i>
<i>tit. 5, 8.</i>	<i>tit. 22, 3. 6.</i>
<i>tit. 5, c. deperdita</i>	<i>tit. 22, 7.</i>
<i>tit. 7, rubr. et c. 3.</i>	<i>tit. 37, rubr. 1. 2.</i>
<i>tit. 8, c. 1. 3.</i>	<i>tit. 16, 1. 2.</i>
<i>tit. 16, c. 1.</i>	<i>tit. 21, 2. 3.</i>
<i>Lib. IV, tit. 5, c. un.</i>	<i>tit. 35, 1.</i>
<i>tit. 6, rubr.</i>	<i>tit. 37, rubr.</i>
<i>tit. 6, c. 3. 7.</i>	<i>tit. 37, 3. 4.</i>
<i>tit. 6, c. non servata</i>	<i>tit. 37, 4.</i>
<i>tit. 7, c. 1.</i>	<i>tit. 3, 1.</i>
<i>tit. 8, rubr.</i>	<i>tit. 44, rubr.</i>
<i>tit. 8, c. 5.</i>	<i>tit. 44, 2. 3.</i>
<i>tit. 8, c. 7.</i>	<i>tit. 37, 5.</i>
<i>tit. 18, c. 1.</i>	<i>tit. 8, 1, 35, 3.</i>
<i>tit. 20, c. 3.</i>	<i>tit. 38, 1.</i>
<i>tit. De real. priv. et publ. c. quae est Cod. Just. VIII, 40, c. 11.</i>	<i>tit. 17, 6.</i>
<i>Lib. V, tit. 1, c. 1.</i>	<i>tit. 10, 5.</i>
<i>tit. 1, c. 4.</i>	<i>tit. 10, 2. 3. 4; 22, 9.</i>
<i>tit. 3, c. un. et c. 1.</i>	<i>tit. 41.</i>
<i>tit. 9, c. non servata</i>	<i>tit. 6, 1. 2.</i>
<i>tit. 10, c. un.</i>	<i>tit. 6, 4.</i>
<i>tit. 11, c. 2.</i>	<i>tit. 14, 6.</i>
<i>Lib. VIII, tit. 2, c. 21.</i>	<i>tit. 30, 1.</i>
<i>tit. 12, c. 2. 9.</i>	<i>tit. 22, 4. 5.</i>
<i>tit. 13, c. 2.</i>	<i>tit. 1, 1.</i>
<i>tit. 13, c. 4.</i>	<i>tit. 1, 2.</i>
<i>tit. 18, c. 6.</i>	<i>tit. 22, 1. 2.</i>
<i>tit. 19, c. 1.</i>	<i>tit. 22, 1. 2.</i>
<i>Lib. IX, tit. 1, c. 11.</i>	<i>tit. 7, 1. 2.</i>
<i>tit. 1, c. 19.</i>	<i>tit. 7, 4.</i>
<i>tit. 3, c. un.</i>	<i>tit. 4, 3.</i>
<i>tit. 4, c. 3.</i>	<i>tit. 19, 4.</i>

<i>Lib. IX, tit. 10, c. 1. 2. 3. 4.</i>	<i>r. L. Rom. tit. 8, 1. 2. 3.</i>
<i>tit. 18, c. un.</i>	<i>r. tit. 4, 1.</i>
<i>tit. 19, c. 2. 4.</i>	<i>r. tit. 32, 1. 2.</i>
<i>tit. 24, rubr. et c. 1.</i>	<i>r. tit. 9, rubr. 1. 2.</i>
<i>tit. 24, c. 3.</i>	<i>r. tit. 9, 3.</i>
<i>tit. 25, c. 1. 2.</i>	<i>r. tit. 9, 4.</i>
<i>tit. 36, rubr. et c. 1. 2.</i>	<i>r. tit. 31, 5.</i>
<i>tit. 40, c. 18.</i>	<i>r. tit. 24.</i>
<i>tit. 45, c. 4.</i>	<i>r. tit. 2, 3. 4.</i>
<i>Lib. XI, tit. 3, rubr. et c. 1. 3. 5.</i>	<i>r. tit. 40.</i>
<i>tit. 20, c. 4.</i>	<i>r. tit. 1, 3.</i>
<i>Lib. XV, tit. 3, c. 3. 6.</i>	<i>r. tit. 17, 1.</i>

Constitutiones Novellae.

<i>Nor. Theod. II, tit. 11.</i>	<i>r. L. Rom. tit. 36, 4.</i>
<i>tit. 12.</i>	<i>r. tit. 21, 1.</i>
<i>tit. 16.</i>	<i>r. tit. 45, rubr. 2.</i>
<i>Nor. Valent. III, tit. 8.</i>	<i>r. tit. 39, 3.</i>
<i>tit. 19.</i>	<i>r. tit. 2, 1. 2.</i>
<i>tit. 20, c. 1. 2.</i>	<i>r. tit. 45, 1. 2.</i>
<i>tit. 26.</i>	<i>r. tit. 31, 1.</i>
<i>tit. 30.</i>	<i>r. tit. 6, 3; 37, 6.</i>
<i>tit. 31.</i>	<i>r. tit. 35, 5.</i>
<i>tit. 34.</i>	<i>r. tit. 11, 4; 26; 34, 1. 2;</i> <i>36, 9; 44, 1.</i>
<i>Nor. Maioriani tit. 9.</i>	<i>r. tit. 25.</i>
<i>Nor. Martiani tit. 1.</i>	<i>r. tit. 33, 1.</i>
<i>Nor. Leonis et Severi c. a. 465.</i>	<i>r. tit. 46.</i>
<i>Nor. Lex Noretha non serrata</i>	<i>r. tit. 31, 5.</i>

Constitutiones singulae.

<i>C. a. 331, quae est Cod. Iust. III, 19, 2.</i>	<i>r. L. Rom. tit. 30, 3.</i>
<i>C. a. 484, quae est Cod. Iust. XII, 21, 8.</i>	<i>r. tit. 30, 2 (?)</i>

Gai Institutionum Commentarii.

<i>Lib. I, §§ 155. 156.</i>	<i>r. L. Rom. tit. 36, 1.</i>
§ 165.	<i>r. tit. 36, 2.</i>
<i>Lib. II, §§ 109. 123. 124.</i>	<i>r. tit. 45, 3. 4.</i>
<i>Lib. III, §§ 1—16.</i>	<i>r. tit. 10, 1. 6—9.</i>
§§ 188. 192.	<i>r. tit. 12.</i>
§ 209.	<i>r. tit. 8, 5.</i>
§§ 200 <i>sqq.</i>	<i>r. tit. 5, 1.</i>

Pauli Sententiae ad filium.

<i>Lib. I, tit. 13^a, 6.</i>	<i>v. L. Rom. tit. 19, 2.</i>
<i>tit. 14, 1.</i>	<i>r. tit. 17, 1.</i>
<i>tit. 15, 1. 2.</i>	<i>r. tit. 13, 1. 2.</i>
<i>tit. 17, rubr.</i>	<i>r. tit. 17, rubr.</i>
<i>tit. 17, 1.</i>	<i>r. tit. 17, 3.</i>
<i>tit. 17, 2.</i>	<i>r. tit. 17, 2.</i>
<i>Lib. II, tit. 4, 2.</i>	<i>r. tit. 13, 4.</i>
<i>tit. 17, 2. 3.</i>	<i>r. tit. 35, 3.</i>
<i>tit. 19, 6.</i>	<i>r. tit. 37, 5.</i>
<i>tit. 31, 7.</i>	<i>r. tit. 4, 3; 15.</i>
<i>tit. 31, 13.</i>	<i>r. tit. 4, 3.</i>
<i>Lib. IV, tit. 8; 9.</i>	<i>r. tit. 28.</i>
<i>tit. 8, 14. 22.</i>	<i>r. tit. 10, 9.</i>

<i>Lib. V, tit. 3, 3. 4.</i>	v.	<i>L. Rom. tit. 18, 1.</i>
<i>tit. 3, 6.</i>	v.	<i>tit. 18, 2.</i>
<i>tit. 4.</i>	v.	<i>tit. 5.</i>
<i>tit. 9, 2.</i>	v.	<i>tit. 35, 3.</i>
<i>tit. 18, 1.</i>	v.	<i>tit. 4, 4.</i>
<i>tit. 20, 2. 3. 6.</i>	v.	<i>tit. 18, 3. 4. 5.</i>
<i>tit. 30°.</i>	v.	<i>tit. 20.</i>
<i>tit. 35.</i>	v.	<i>tit. 33, 3.</i>
<i>Sententiæ non serratae</i>	v.	<i>tit. 35, 6; 39, 2.</i>

Codex Gregorianus.

<i>Lib. VI, tit.: De op. libert., rubr. et c. non serrata</i>	v.	<i>L. Rom. tit. 44.</i>
<i>Lib. XII, tit.: De spons. et fideiuss., c. non serrata</i>	v.	<i>tit. 14, 7.</i>
<i>Const. Gordiani non serratae</i>	v.	<i>tit. 3, 2.</i>
<i>Const. non serratae</i>	v.	<i>tit. 23; 38, 2. 3.</i>

Codex Hermogenianus.

<i>Tit. 5, c. 2.</i>	v.	<i>L. Rom. tit. 11, 1.</i>
<i>Tit.: De pign., const. non serratae</i>	v.	<i>tit. 14, 1.</i>
<i>Tit. cit., c. quae est Cod. Iust. VIII, 13, c. 20.</i>	v.	<i>tit. 14, 2.</i>
<i>Tit. cit., c. quae est Cod. Iust. VIII, 23, c. 2.</i>	v.	<i>tit. 14, 3.</i>
<i>Tit.: De eorum contract. qui al. iur. subi. sunt, c. non serrata</i>	v.	<i>tit. 14, 6.</i>
<i>Const. non serratae</i>	v.	<i>tit. 23; 38, 3.</i>

INDEX NOMINUM.

(*Maiores numeri paginas, minores quinque lineas indicant.*)

A.

Alacaris comes (Abecaris, Abgaris, Al-harris) 34, 7, 35, 1.
 Abienus consul (Avienus, Avenus) 73, 10, 76, 5.
 Adaricianus (Ardaricae amos) solidus 120, 15, 30.
 Africa 128, 1.
 Agapitus consul (Agapetus) 87, 5, 119, 30.
 Agatheus v. Angatheus.
 Aiulemeris v. Aveliemeris.
 Alamannia, Alamania 91, 1, 15.
 Alaricus rex 120, 15.
 Aldahari v. Andahari.
 Ambriaeum — *Ambriens in pago Langobardi* 73, 10, 119, 15.
 Amgatheus v. Angatheus.
 Andahari comes (Andari, Audahari, Aldahari, Andearius, Andalarius) 34, 10, 35, 10, 17.
 Andalarius v. Andahari.
 Andari v. Andahari.
 Andearius v. Andahari.
 Andromacus litus (Andromicus) 162, 15, 30.
 Angatheus comes (Angatteus, Amgatheus, Agatheus) 34, 15, 40, 35, 5, 10.
 Anna v. Unna.
 Antigonus (Antegonus, Anticinus, Antigonus) 138, 5, 20.
 Antiochus 126, 5.
 Aquila v. lex in *Indice rer. et verb.*
 Ardaricae amos v. Adaricianus.
 Asia 129, 5.
 Athila quidam (Atilla, Adilla, Athela, Aithela, Adtala, Uthila, Utilla) 83, 1, 25.
 Andahari v. Andahari.
 Audemundus v. Audimundus.
 Auderius v. Audiricus.
 Audimundus comes (Audemundus) 35, 1, 10.
 Audiricus comes (Audericus) 34, 15, 35, 10, 15.

Aumemundus comes (Emeriundus) 34, 10, 15, 40.
 Aunegilde (Aunegildis, Aunigilde, Aunigildis, Aunigelde, Aunigille, Aunegilda, Aunihilde, Audigilde) 85, 86.
 Aumemundus v. Aunimundus.
 Aunihilde v. Aunigilde.
 Aunimundus comes (Aumemundus, Eumemundus) 34, 5, 40, 35, 1, 10, 15.
 Aveliemeris comes (Aiulemeris, Weliemeris, Wiliemeris, Willemiris, Willemeris, Willemeris, Willimiris, Vliemeris, Vliemeris, Vilemeris, Villimeris) 34, 15, 20, 10, 35, 1, 20; v. Wallimeris.
 Avenaharius comes (Wenaharius, Wenaharicus, Winaharo, Vinaharo, Winelchero, Venarius, Venaricus) 34, 5, 40, 35, 1, 25; v. Vanaharius.
 Avenus, Avienus v. Abienus.
 Avitus consul 73, 45.

B.

Baltamodus (Balthamodus, Baltamotus, Baldamodus, Balthemodus, Baldimodus) 85, 86.
 Basilius praefectus preturii 163, 1.
 Bassus praefectus Urbis 131, 5, 134, 10.
 Burgundio 31, 10, 33, 15, 20, 44, 1, 10, 48, 5, 49, 20, 50, 5, 10, 15, 52, 1, 55, 10, 60, 1, 5, 63, 1, 10, 65, 10, 70, 5, 20, 72, 1, 77, 20, 82, 1, 89, 10, 106, 1, 107, 1, 112, 10, 114, 1, 118, 5, 119, 15, 121, 15, 20; inter Burgundiones (Burgundionem) et Romanos Romanorum 31, 1, 42, 1, 54, 5, 66, 15, 109, 20, 119, 5; inter Burgundiones 52, 5, 55, 5, 56, 5; rex Burgundionum 29, 5, 118, 1, 119, 1; obitus Burgundio 63, 10; ingenuus Burgundio 54, 5, 74, 10; nomen Burgundia 61, 1, 91, 1, 113, 15; filia Burgundionis 74, 10; libertus Burgundionis 91, 5, 10; servus Burgundionis 44, 15, 48, 5; fugitivus Burgundionis 47, 1, 17; domus Burgundionis 70, 15; lex Burgundionum 116, 5.

C.

Calpurnius miles 127, 15.
 Christus 30, 10.
 Cogniaria v. Coniaricus.
 Coma comes 34, 20, 45; v. Goma.
 Comaricus, Comericus v. Coniaricus.
 Coniaricus comes (Comaricus, Comericus, Cogniaria) 34, 20, 35, 15, 20.
 Conigasclus comes (Conigasclus) 34, 15, 40; v. Conigisclus, Cunigisclus.
 Conigisclus comes (Conegisclus, Conigisclus, Conglisclus) 34, 40, 35, 15, 20; v. Conigasclus, Cunigisclus.
 Constantinus praefectus praetorio Galliciarum 133, 10, 146, 10.
 Constantinus princeps 115, 15, 127, 10.
 Cornelia v. lex in *Indice rer. et verb.*
 Cunigisclus comes 35, 10; v. Conigisclus, Conigasclus.

D.

Deus 29, 10, 30, 25, 53, 5; in Dei nomine 30, 5; Deo auspice 34, 5; Deo praestante 42, 1; Dei iudicium 49, 10; Deo indicante 76, 1; devota Deo puella 132, 10; Deo gratias 109, 20.
 Diocletianus imperator 138, 1.
 Domitius Celsus vicarius Africae 128, 1.

E.

Elio comes (Offo, Offinus, Ofoninus) 34, 15, 35, 20, 30; v. Ulla.
 Edelulfus v. Hildeulfus.
 Eldigernus v. Hildegerus.
 Ememundus v. Aumemundus.
 Erennius 138, 5.
 Ermogenianus — *Herzog ermenianer*
 Ermogeniani, Hermogeniani constitutio, lex 138, 1, 10, 139, 1, 146, 10, 157, 15.
 Eugenius consul 70, 50; v. Abienus.
 Ememundus v. Aumimundus.

V.

Valaresma *v.* Walarimus.
 Valentiani (Valentiniani) solidus 120,
 15, 30.
 Valentinianus imperator 126, 1, 161, 15.
 Valisca *v.* Waliscus.
 Vanaharius comes 35, 25; *v.* Avena-
 harius.
 Venarius, Venicarius *v.* Avenaharius.
 Videmeris *v.* Widimeris.
 Viennius 138, 20; *v.* Viventius.
 Vilemeris, Viliemeris *v.* Aveliemeris.
 Villimeris *v.* Aveliemeris.
 Vinaharo *v.* Avenaharius
 Vindimeris *v.* Widimeris.

Viventius 138, 1.
 Volfida, Volfillsa *v.* Vulfillsa.
 Vulfillsa comes (Vulfia, Vulfela, Volfida,
 Volfillsa, Wifilla) 34, 10, 10, 35, 20.

W.

Wadunir comes (Walabaner) 34, 15, 17.
 Walaharius comes (Wallaherius, Wala-
 laerius, Wallicarius, Wicdiaria) 34,
 7, 40, 35, 1, 15; *v.* Walarimus.
 Walarimus comes (Walerimus, Vala-
 resma) 35, 30; *v.* Walaharius.
 Walestus comes (Walessa) 34, 10, 35,
 35, 5; *v.* Waliscus.
 Waliscus comes (Walescus, Walisca,
 Valisca) 35, 5, 10; *v.* Walestus.

Wallaherius, Wallaerius *v.* Walaharius.
 Wallicarius *v.* Walaharius.
 Wallimeris comes 35, 20; *v.* Aveli-
 meris.
 *Wanabarius *v.* Vanabarius.
 Welimeris *v.* Aveliemeris.
 Wicdiaria *v.* Walaharius.
 Widemeris *v.* Widimeris.
 Widimeris comes (Vindimeris, Wide-
 meris, Videmeris) 34, 15, 33, 10—30.
 Wifila *v.* Vulfillsa.
 Wenaharius comes (Wenaharicus) 34, 40,
 35, 25; *v.* Avenaharius.
 Wilemeris, Wilimeris, Willemeris,
 Willemiris, Willimiris *v.* Aveliemeris.
 Winaharo, Winehoro *v.* Avenaharius.

argumentum 107, 1.
 arma 56, 15. 57, 1. 75, 15; quodlibet
 genus armorum 56, 10. 142, 1.
 armatus 125, 15. 126, 5.
 arra 147, 10. 148, 1; arram suscipere,
 accipere, dare 147, 10. 15. 148, 1.
 153, 10; sine arrarum solutione 148, 1;
 arrarum nomine 148, 5.
 artificium 60, 5; in publico a. exercere
 60, 5.
 as, asses 149, 10; assim facere 149, 10.
 asinus 110, 1. 115, 10.
 auctor 80, 40; nomina auctorum 35, 35;
 auctores diversi 151, 1; facti auctor
 67, 10. 79, 5. 141, 1; rei a. 80, 10;
 a. cum quo causam habet = *debitor
 principis* 121, 1.
 auctores nostri 43, 10; v. parentes.
 auctoritas praesens, ad instar mansurae
 legis emissa 89, 1; v. lex.
 audientia 57, 1. 151, 10; ante audien-
 tiam 57, 1; de audientia 106, 1;
 audientiae tempus 149, 5. 151, 15;
 ad audientiam principis 152, 1.
 aures tractae 93, 15.
 aurifex (aurifucus) lectus 50, 15. 45. 60, 1.
 125, 20. 127, 5.
 aurum 120, 15; a. pensans 121, 1.
 avia 134, 1. 144, 5; a. paterna 134, 10.
 aviaticus 145, 1. 146, 1.
 avunculus 133, 5. 146, 1.
 avus 133, 10. 134, 1. 144, 5. 146, 1; ad avi-
 ordinationem vel sollicitudinem 92, 1;
 a. paternus 134, 10. 148, 5. 153, 15.

B.

barbarica consuetudo 92, 10.
 barbarus 33, 5. 42, 5. 49, 1. 50, 15. 56, 1.
 60, 5. 74, 10. 77, 15. 90, 92, 5. 10.
 93, 1. 103, 5; servus natione bar-
 barius 50, 10; v. natio.
 batalia, battalia = *pugna* 111, 5. 30.
 beneficium 155, 25. 160, 10; principale b.
 132, 15. 155, 15; vacationis b. 149, 10.
 biduum 110, 5.
 biennium 73, 10. 141, 1; intra b.
 148, 1.
 bipes 137, 5.
 birbicularius 125, 20. 127, 20; v. virvicarius.
 bisae = *duae tertiae partes* 133, 5.
 134, 5. 146, 1.
 bona 144, 15. 158, 5; b. sua 125, 15.
 127, 1. 1; medietas bonorum 125, 15.
 127, 1; mariti bona 154, 10; materna
 b. 144, 10. 147, 1; matris b. 53, 10;
 aviatica b. 146, 1; intestatorum filiorum
 b. 62, 10; cessio de b. mariti 94, 10;
 honorum possessio 135, 15; v. facultas.
 bos 44, 5. 20. 56, 10. 57, 5. 77, 15. 80, 5.
 110, 1. 112, 5. 10. 115, 10. 30. 118, 10.
 128, 5; bos optimus 112, 30; bos
 pignericatus 115, 30; de alienis
 bohus 45, 5; boves cum iunctura et
 appenatu arati 65, 5; dierum bovom
 solutio 45, 5; boves pignorate 116, 1. 5.
 beneficium exequere, transire 31, 1. 15.
 79, 5. 10. 111, 15.

C.

caballus, cavallus 44, 5. 15. 45, 1. 5.
 46, 10. 56, 10. 57, 5. 64, 10. 65, 1.
 77, 15. 80, 5. 81, 5. 10. 97, 1. 5. 10.
 110, 1. 112, 5. 10. 20. 116, 1. 118, 10.
 15. 20. 128, 5. 137, 10. 148, 15; c. opti-
 mus, c. mediocris 144, 5; c. curtatus
 97, 15; impediatus c. 45, 1; caballi
 pervagantes 80, 1. 81, 5; c. inventi-
 cius 45, 5; c. quasi agnitus pro suo
 57, 5; c. eiusdem meriti 45, 1. 57, 5;
 caballi tintino 44, 15; v. equa.
 calumnia 46, 15. 47, 1. 15. 51, 15. 55, 5.
 56, 5. 65, 1. 15. 74, 15. 77, 1. 81, 1. 15.
 89, 5. 94, 10. 97, 1. 112, 15. 114, 20.
 118, 20. 130, 10.
 calumniare 104, 10. 119, 5.
 calumniator 104, 30. 105, 1. 136, 5.
 calx 45, 10.
 campus 61, 1. 66, 15. 67, 1; in communi
 campo 66, 15.
 cancellarii 31, 10.
 canis 56, 5. 10. 91, 10. 15. 113, 1. 137, 5. 10;
 c. veltravus aut segutus vel petrun-
 culus 112, 15. 20; c. posterior 137, 13;
 c. saevus 137, 10; c. cacuus 137, 30.
 capillus: per capillos corripere, pre-
 hendere 46, 1. 114, 10; capillum facere
 47, 5.
 capitula 40, 40. 41, 15. 123, 20. 124, 30;
 c. legum 36, 1; c. Legis Romanae
 123, 1.
 capitulus 119, 15.
 capra 44, 15. 96, 10. 109, 10. 110, 20.
 112, 5. 10.
 captivitas 71, 5. 119, 20. 159, 5. 10. 30;
 captivitatis iugum 143, 10.
 captivus 71, 10. 120, 1. 5.
 capulare 111, 5.
 caput 130, 5; capite puniri 32, 5. 116, 1.
 127, 20. 142, 1. 5; capitis amissio 87, 13;
 caput obligare 130, 5; in capita divi-
 dere 134, 20. 135, 1.
 carniun unciae VI 113, 1.
 carpenta 141, 5.
 carpentarius 51, 1. 125, 20. 127, 5.
 carra 141, 5.
 carta firmata 113, 15.
 cassare 94, 15.
 castitas 53, 5; castitate electa 92, 1.
 casus 56, 5. 88, 5. 137, 15; casu 46, 15.
 47, 1. 56, 5. 10. 63, 5. 15. 126, 1.
 137, 5. 15; c. mortis 77, 1. 81, 1;
 c. incendii 80, 10.
 cauda 97, 1. 148, 15.
 capulum 112, 1. 5.
 causa 31, 10. 32, 1. 41, 15. 43, 5. 46, 5.
 55, 5. 10. 58, 1. 10. 60, 5. 72, 5. 75, 10.
 80, 5. 81, 15. 85, 1. 86, 5. 10. 87, 10.
 88, 10. 90, 5. 96, 5. 101, 5. 102, 5.
 104, 1. 105, 10. 114, 15. 119, 5. 10. 15.
 120, 10. 121, 10. 15. 20. 135, 25. 146, 10.
 149, 1. 150, 1. 155, 10. 159, 10; causae
 actae aut indicatae 31, 5; de singulari
 causae et fidus 29, 5; de c. et indicis
 31, 5; causa ultra X sed. intra X
 sed. 32, 5; c. indicanda 33, 5; causam
 habere 33, 10. 56, 1. 57, 5. 15. 107, 10.
 121, 1; c. dicere 56, 1. 106, 1. 136, 1.

c. dissolvere 50, 5; c. perdere 57, 1.
 60, 10. 110, 15. 116, 1. 135, 10; c. dis-
 tingui 99, 1; c. iudicare 105, 15;
 c. terminare 90, 10; causa privata
 70, 5; c. specialis 85, 5; c. similis
 88, 5; causae diversae 94, 10; c. ali-
 enae 136, 5; c. Romani 100, 1; c. mi-
 nores 74, 10. 15; emergentibus causis
 79, 1. 104, 10; sine c. 67, 1. 68. 1. 5.
 143, 5; nulla extante causa 91, 10;
 c. confictus 104, 15; c. libertatis
 108, 10; c. lesionis 124, 30; c. mortis
 126, 1; c. inimicitiarum 142, 5; c. libe-
 ralis 160, 1. 161, 1; c. latinitatis 161, 5;
 c. hereditaria 149, 15.
 causare 84, 10. 117, 10; in vocem caus-
 antis erumpere 75, 1; per vacationem
 causantium 75, 5.
 causatio 66, 10. 82, 1. 90, 10. 152, 5.
 cautio 138, 5. 150, 1. 10.
 cavallus v. caballus.
 cedis, caedis 82, 10. 100, 10. 128, 10.
 census 159, 1.
 centesimae 150, 4.
 certamen 76, 1.
 cessio 157, 1. 25. 158, 1; c. servi 60, 5;
 c. de bonis 94, 10; cessionis firmitas
 158, 1.
 chiographum, cyrographum, cerogra-
 phum 139, 10. 30. 150, 1. 10.
 christianus 114, 5. 143, 5.
 circumscriptione aut male acta 155, 5.
 circumstantes 77, 1; v. vicinus, con-
 sistentes.
 circumventus per infantiam 108, 5.
 civilis 131, 1. 139, 1.
 civilitas incongrua 87, 1.
 civis Romanus 127, 5. 20. 161, 15. 162, 1.
 civitas 31, 10.
 clausor 80, 10.
 clusura, clausura 61, 1. 80, 1. 10. 81, 1.
 96, 35. 40. 110, 1. 5.
 cognatio, cognitio 135, 5. 156, 1. 162, 10.
 163, 1.
 cognatus 135, 5. 154, 10. 15; cognati, qui
 per feminas veniunt 135, 10.
 cognitio v. cognitio.
 cognitor 153, 5.
 coitus 93, 5.
 collecti 119, 1.
 colligatus, collegiatus 156, 25.
 colloquium 73, 10; v. concilium.
 colonia aut servilis conditio 162, 15.
 colonia 70, 15. 95, 5.
 colonus, colona 48, 10. 70, 15. 20. 129, 10.
 157, 1. 162, 15. 25. 163, 10. 15; coloni
 pretium 48, 5; Burgundionum et Ro-
 manorum c. 70, 20; cuiuscunque c.
 71, 5; c. alienus 129, 5; c. aut servus
 137, 1. 138, 10. 139, 1; v. originarius.
 comes 34, 35. 35. 104, 1. 118, 15. 119, 15;
 Romanus c. vel Burgundio 35, 10;
 consilium subscriptio 34, 1. 35, 35;
 comitum comitum 30, 25; civitatum
 aut pagorum comes 31, 10; locorum
 comes atque praepositus 89, 10; com-
 itum nostrorum quarela 109, 5. 10.

deferre 33, 45, 134, 1. 159, 15; v. differre.
 definire 74, 5. 79, 5. 83, 15. 104, 5.
 definitio, difinicio 34, 1. 80, 5. 121, 10.
 defunctus 52, 10. 53, 1. 62, 5. 73, 5. 10.
 84, 1. 13. 87, 5. 88, 5. 93, 10. 94, 10.
 98, 1. 10. 15. 100, 1. 133, 10. 134. 135, 1.
 147, 5. 148, 5. 10.
 delonestatus 74, 15. 86, 1.
 delegare 49, 5. 89, 1.
 deligatio 159, 1.
 delimitatus ager 141, 5.
 demandare 108, 1.
 demandatio 108, 1.
 demittere v. dimittere.
 denarii IV 44, 33. 112, 35; v. solidus.
 dens 63, 5. 10. 15; de excussis dentibus
 63, 5.
 depositum 137, 20. 138, 5.
 deputare 92, 15. 96, 5. 103, 5. 112, 25.
 143, 10. 156, 5. 160, 5.
 deputatus v. iudex.
 desertum 96, 15.
 designare 49, 5. 98, 15. 130, 5. 15. 140, 5.
 desponsatae puellae, mulieres 85, 1.
 147, 10.
 detracta mulier 67, 10.
 devotio 42, 1.
 diaconus 127, 10.
 dies 30, 10. 50, 1. 73, 10. 76, 5. 10. 81, 15.
 87, 5. 93, 15. 115, 10. 136, 10; die et
 nocte 80, 10; per diem 65, 1; infra
 dies 59, 15. 71, 1. 152, 1; in die 115, 1;
 ante diem 119, 10; de die 114, 15;
 die constituta 139, 10; statuto die
 49, 10; dominicus dies 136, 10; feriativ-
 die 136, 15; in diem vitae 98, 1;
 ad diem mortis 73, 5; tertio die 81, 5;
 unius diei iter 45, 5; dierum reveren-
 tia 86, 1; dierum consideratio
 86, 5; v. datum.
 differre 33, 10. 15. 105, 10. 121, 20.
 129, 15. 138, 1. 139, 10. 159, 10; v.
 deferre.
 dilatio 50, 1. 78, 1. 89, 5. 138, 5.
 diligenter 76, 10. 108, 10; dil. et fideliter
 122, 5.
 diligentia 77, 5. 81, 10. 101, 5.
 dinicare 105, 1.
 dimittere 47, 102, 10. 107, 15. 134, 1. 140,
 5. 10. 141, 10. 162, 5; d. maritum,
 uxorem 68. 144, 1; d. tertium sub-
 stantiae partem 73, 10; d. vel do-
 nare 92, 15. 93, 1; via inter agros
 communiter dimissa 140, 10; rebus
 omnibus dimissa 68, 10.
 disceptare 67, 10.
 disceptatio 83, 1.
 disciplina 29, 10.
 discretio 78, 20; d. solutionis 46, 1.
 descriptio 46, 25. 78, 20. 89, 45.
 discussio 101, 10. 131, 10. 152, 5.
 dispendium 87, 1. 102, 5; in d. domini
 71, 10; nec supplicis neque dispendis
 77, 10; solutionis dispendium 81, 1;
 d. ac litigium 87, 10.

districtio 78, 1. 89, 15; districtionis forma
 78, 15. 101, 5. 110, 10; districtionis
 modus 85, 5; certa sub districtione
 90, 1; publica d. 86, 1.
 distringere 101, 5. 119, 10. 121, 15.
 divinus 86, 1. 104, 15.
 divortium 68, 1. 143, 10.
 divulgare 110, 10.
 documentum 152, 1.
 dodrans 124, 30. 133, 10.
 domestici 31, 10.
 domesticum animal 76, 15.
 dominatio 30, 25. 43, 35. 71, 10.
 dominantes 41, 5; v. dominus.
 dominicus = *fiscus regalis* 45, 10. 30.
 d. dies 136, 10.
 dominium 43, 15. 63, 1. 78, 5. 163, 15. 20.
 dominus 43, 1. 35. 44, 15. 20. 45, 5. 46,
 5. 15. 48, 5. 10. 56, 1. 59, 5. 10. 61, 5.
 65, 10. 71, 1. 5. 10. 77, 10. 80, 5. 10.
 81, 5. 82, 10. 91, 1. 10. 94, 1. 110, 5. 129,
 1. 5. 10. 130, 5. 10. 15. 136, 10. 137,
 5. 10. 15. 140, 1. 142, 15. 156, 1. 15.
 159, 5. 161, 1. 5. 162, 25. 163, 10;
 d. servi 44, 5. 46, 5. 54, 5. 59, 5. 10.
 64, 15. 65, 15. 97, 10. 101, 10. 15. 102, 1.
 111, 1. 10. 115, 1. 127, 1. 128, 5. 130, 5;
 d. fugitivi 46, 15. 129, 10. 15; d. occisi
 65, 5. 66, 5; custodis d. 110, 5; res
 domini 47, 10; messis dominus 63, 1;
 silvae d. 65, 15; vineae d. 109, 10. 15;
 110, 1. 10; d. aut procurator litis
 153, 5; familia domini 91, 10; in potes-
 tate d. 97, 5; in dispendium d. 71, 10;
 inscio, inconscio domino 43, 1. 45, 5.
 71, 5. 15. 131, 10. 139, 1; non per-
 mittente d. 45, 1. 5. 65, 15; inconsulto
 d. 60, 1; ignorante d. 82, 5; extra
 voluntatem domini 115, 10; sciente,
 conscio domino 82, 10. 131, 10; conscio
 facti dominus 43, 1; dominis
 mandare 59, 10.
 dominus, domnus = *rex* 93, 15; dominus
 (domnus) noster 119, 15. 126, 10. 25;
 dominorum munificentia, donatio
 124, 25. 125, 5; dominus (domnus) rex
 127, 5. 149, 1; domnus noster rex
 30, 5. 10; v. dominantes.
 domus 31, 10. 47, 10. 51, 15. 54, 5. 10.
 58, 10. 66, 10. 67, 10. 68, 10. 70, 15.
 111, 5. 113, 5. 122, 1. 129, 10. 136, 15;
 d. aliena 54, 5. 136, 35. 142, 1; d. al-
 terius 54, 10; ad domum ducere 80, 5;
 domus regia 81, 15; domuum effracto-
 res 118, 15. 20; domus debitoris 138, 5.
 donatio 62, 10. 74. 84, 1. 92, 5. 124, 30.
 125, 1. 5. 144. 145. 156, 10; donatio-
 num textus 42, 1; donatio domi-
 norum 125, 5; d. nuptialis 62, 1. 5.
 140, 5. 143, 15. 145, 1. 10. 146, 1.
 147, 5. 155, 15. 156, 1. 5; patris vel
 matris d. 124, 25; d. materna 125, 1.
 147, 10; d. aviatica 145, 1; d. mariti
 140, 5; d. immodica 150, 5; d. usu-
 fructuaria 145, 5.
 dos quam a marito (sc. uxore) acceperat
 93, 10; dos quam ei (sc. uxori) ma-
 ritus fecerat 144, 1; dotus quas ex
 matrimonio filius vel filia in familia
 possit consequitur 144, 10.

dubitatio 78, 5.
 dudum 83, 10. 89, 10.
E.
 ecclesia 122, 1; ecclesiam ingredi 49, 5;
 in ecclesiam fugere 96, 5; extra
 ecclesiam 125, 10. 20. 126, 10; intra e.
 126, 5. 10; in ecclesia 125, 15. 127, 10;
 ab e. abducere 126, 5; ad ecclesiam
 confugere, convolare 125, 15. 126,
 5. 10. 127, 1. 128, 1.
 edere 135, 10.
 edictum 119, 10; patris nostri ed. 109, 10;
 edicti et districtionis forma 110, 5;
 praesentium edictorum tenor 119, 5;
 de collectis ed. 119, 1; v. lex.
 editus, aeditus 30, 10. 25.
 effractor 66, 1. 10. 142, 1; domuum eff.
 118, 15. 20.
 effusio sanguinis 42, 5. 86, 1.
 emendare leges 31, 1.
 emolumentum amissio 157, 5.
 episcopus 119, 1. 126, 5. 127, 10. 136, 5.
 equa 44, 5. 46, 10. 15. 97, 10. 110, 1.
 112, 5. 10. 128, 5; v. caballus.
 erogare 53, 1.
 estimatio v. aestimatio.
 evasio 59, 45.
 evectio, vectio 59, 15. 45.
 evileus, evidenter 64, 5. 68, 15. 74, 1.
 79, 10. 80, 5. 81, 10. 82, 1. 15. 84, 15.
 86, 5. 134, 5. 158, 1. 163, 1.
 exaequatio agri communis 141, 5.
 examinatio iudicis 130, 10.
 exarare 141, 1.
 exartum = *rouale* 52, 1. 5. 72, 10.
 89, 5. 95, 5.
 exceptio usufructus 145, 5.
 excidii tempus 120, 10.
 excipere 71, 5. 79, 30. 90, 1. 143, 10;
 exc. poenam sollicitatoris 47, 5; exc.
 legatum 70, 10.
 executor 149, 5; v. apparitor.
 exemplum inprobum 83, 5.
 exilium 132, 5. 136, 5. 142, 5. 15. 143, 10.
 151, 5.
 exitus 105, 1. 136, 10.
 exortium 154, 10.
 expectare 33, 30. 50, 1. 90, 5. 126, 1. 128, 1.
 expeditionalis 50, 10.
 expansa 70, 10.
 expetere 33, 15. 66, 5. 90, 25; inter-
 pellationem nostram exp. 33, 10;
 virum exp. 51, 15.
 expetitio 105, 5.
 expiari 105, 1.
 expositi 119, 1.
 expositio legum conscripta 32, 10; v.
 forma.
 exserenium v. scriinium.
 exspectatio 105, 5.
 extraneus 107, 1. 162, 5; legatus extra-
 neorum gentium 69, 10. 70, 1; homo
 extraneus 71, 1.

F.

faber 50, 1. 51, 1. 60, 1. 125, 20. 127, 5.
 fabrica 141, 10.
 facies 51, 5.
 facultas 104, 10. 106, 15.
 facinus 68, 10. 74, 15. 85, 5. 86, 15.
 132, 3. reuocans f. 86, 5.
 facultas = bona 32, 5. 66, 5. 76, 5. 83, 5.
 87, 1. 92, 5. 98, 5. 99, 5. 102, 45.
 107, 5. 113, 15. 114, 10. 133, 1. 154, 5;
 communis 1. 41, 5; parentum f. 52, 1;
 sors parentum vel f. 78, 10; omnis
 f. 92, 1; f. integra 130, 5; de octis
 facultatibus 44, 1; relictæ facultatis
 diuisio 88, 5; tertia pars f. 93, 10;
 mediæta f. 125, 15. 127, 1;
 mariti defuncti facultas 98, 10; caput
 aut f. 130, 5; de facultate mariti
 prioris 140, 5; propria f. 147, 15;
 = potestas, libera f. 61, 5; præsumentis
 f. 70, 1.
 Falcidia = quarta hereditatis portio
 134, 1. 150, 5. 162, 5; sine Falcidia
 162, 10.
 falsarius 151, 1. 5. 158, 10.
 falsitas obiecta 151, 5.
 falsus 104, 10. 106, 10. 151, 1.
 fama antiquam maculata 113, 10.
 familiaris 130, 15.
 familia domini 91, 10.
 faramannus 89, 5, 10.
 fatum 84, 1. 85, 5. 98, 10. 99, 5; fatorum
 decreta 84, 1. 88, 5.
 feræ 96, 15.
 feræ cæcæ et timidatiles 136, 15.
 feræ dicitur 136, 15.
 ferrarius faber 51, 1. 60, 1. 125, 20. 127, 5.
 ferum 79, 5. 160, 20.
 fidelitas 58, 10. 112, 10.
 fideiusor 55, 10. 57, 1. 10, 15. 58, 59, 1.
 106, 1. 5. 112, 10. 15. 121, 1. 136, 5.
 138, 5. 139, 5. 140, 5. constitutus et
 compulsus 57, 15. 58, 5; dato fidei-
 iussore 55, 10. subditus alioquin
 109, 5. 136, 5; peritus 196, 5; de
 sponsoribus et fideiusoribus 139, 5.
 fides 132.
 fiducia 30, 5. 50, 1. 52, 5. et f. 42, 1.
 utilitas aut f. 118, 25; nulla f. 153, 1;
 integra f. 160, 5; f. placit 85, 10;
 testamenti f. 93, 5. communis f.
 120, 10.
 fiducia 75, 15. 137, 20.
 fiducia, sicut in 138, 1. 141. 147.
 fiducia, sicut in 87, 1. contra bonam
 81, 5; de agrorum finibus 90, 1, 5;
 de agri finibus 90, 1, 5; ad Bonam
 finem 144, 1. 145, 5.
 fiducia 34, 5. 113, 1. 145, 1. 145, 1.
 146, 5.
 fiducia 74, 5. 106, 10. 101, 10.
 comparata 106, 10. 101, 10.
 fiducia 106, 10. 101, 10. 101, 10.
 fiducia, sicut in 138, 1. 141. 147.
 fiducia 138, 1. 141. 147. 145, 1.
 fiducia negotia 136, 15.

fiscus 127, 10; f. noster 31, 10. 114, 15;
 fisci predia 129, 20; fisci viros 131, 5;
 aduersus fiscum 150, 1; pro fisco
 150, 1; advocatus fisci 129, 20; v. do-
 minicus.
 flagellum 45, 10. 114, 10.
 flagitium 74, 13; ill. consuetum 86, 1.
 flamma 72, 15.
 flumen 47, 10, 15.
 focus 69, 15. 70, 20. 72, 10. 15. 142, 10.
 foenum 70, 5.
 forma 48, 1. 128, 5. 157, 1; f. et ex-
 positio legum conscripta 32, 10;
 f. prioris legis 32, 15; antiquæ legis
 f. 78, 1; edicti et districtiois f.
 110, 10; discussionis f. 101, 10; sta-
 tuta districtiois f. 78, 15. 101, 5;
 compositionis f. 79, 10; satisfactiois
 f. 82, 15; statuta superius f. 74, 10;
 39, 15; secundum formam pretii con-
 stituti 44, 10. 96, 5.
 forum 128, 15. 160, 10.
 frans 121, 5.
 fructiferus 65, 15. 66, 1. 142, 10.
 fructus 65, 5. 10. 147, 5. 10. 153, 1.
 158, 15; f. duplus, simplus 131, 10. 15.
 fuga 59, 5. 10. 139, 15. 35. 163, 10.
 fugitivus 46, 10. 15. 47. 59, 71, 10. 129.
 139, 15; de reperis fugitivis 150, 1;
 de i. inueniendis vel discutendis
 129, 1.
 fur 44, 1. 51, 15. 55, 1. 96, 5. 118, 15. 9.
 137, 1.
 furiosus 156, 1.
 furum, furum 44, 55, 1. 59, 63, 5, 10.
 64, 1. 65, 1. 5. 77, 15. 78, 1. 5. 15. 93, 5.
 96, 102, 5. 110, 15. 114, 15. 115, 1.
 127, 15. 128, 5. 137, 1. 139, 15. 35;
 furum actio 136, 5. 139, 1; furta
 obiecta et probata 128, 1; furum crimen
 128, 5.
 fustigari 41, 20. 45, 5. 65, 1. 70, 15. 90.
 106, 10.
 fustis, fustium ictus 42, 10. 44, 15.
 45, 1. 10, 15. 46, 1. 5. 48, 1. 51, 1. 15.
 54, 5. 56, 5. 20. 63, 5. 64, 5. 15. 65, 10.
 66, 15. 67, 5. 71, 5. 15. 79, 5. 94, 1.
 97, 10. 110, 5. 111, 1. 10. 15. 112, 5.
 115, 5.
 fustuaris 96, 5. 129, 15. 137, 1. 143, 1.
 G.
 gemmæ 145, 10.
 generalitas 98, 5.
 generalitas 88, 50. 90, 1.
 gemma 100, 1.
 gentes extranee 69, 10. 70, 1.
 germanus, germani 84, 15. 133, 20. 135, 1.
 gens 134, 5. 136, 1. 145, 5. sine gesto-
 145, 10; v. allegare, allegatio.
 gliudius eductus 69, 10.
 gliudifera silva 61, 5.
 gloriam 29, 5. 30, 5. 109, 10. 119, 15.
 gradus 134, 5. 135, 1; de Burgundis 135, 1.
 gradu cognatus proximus 135, 10.
 gremium = manipulus 94, 1.
 gressus 137, 10; passus 2. 61. 118. 10.

H.

habitaeculum 103, 30.
 habitare 103, 5. 120, 5. 15.
 habitatio 129, 30.
 hereditarius: hereditaria causa 149, 15;
 hereditarium mancipium 156, 1.
 hereditas 52, 5. 10. 63, 1. 73, 1. 10. 94, 10.
 127, 15. 132, 15. 133, 1. 134, 10. 20.
 135, 5. 156, 1; hereditatis nomine
 92, 5; hereditatum successio 102, 10;
 hereditatis subpartio 156, 5; de heredi-
 tate dividenda 99, 1; hereditas legiti-
 tima 133, 10. 146, 3; h. inctiosa
 148, 5; hereditatis tertia 98, 1; h.
 portio 133, 10; tarditas adeunde h.
 88, 1; de hereditate patris 53, 5;
 patris et matris hereditas 52, 5; h.
 filiorum 87, 5; h. defuncti filii 134,
 5; h. mariti 98, 5; h. mariti vel filio-
 rum 62, 5.
 heres 32, 5. 62, 10. 72, 10. 73, 5. 84, 15.
 99, 1. 100, 1. 106, 1. 5. 125, 5. 15.
 127, 1. 134, 1. 20. 135, 1. 147, 5. 156, 10.
 161, 5. 162, 5.
 hiems 70, 5.
 holographus v. olographus.
 homicida 43, 5. 125, 10. 15. 20. 126, 10.
 127, 1. 144, 1.
 homicidium 42. 82, 10. 125. 126.
 honestas 29, 10; pares honestate 155, 20.
 honestior persona 128, 15. 142, 5. 143, 10;
 v. mediocris, optimas.
 hora 50, 1; h. sexta diei 50, 1; diurnis,
 horis 137, 10. 142, 10; nocturnis h.
 142, 10. 20.
 hortus 63, 5.
 hospes 69, 15. 70, 20. 90, 5. 10. 107, 1;
 h. sauis 52, 5. 89, 5. 107, 1; hospitis
 commotio 52, 5; hospitis communi-
 o 52, 10; barbari hospes 90, 5.
 hospitalitas 69, 10; hospitalitatis iure
 90, 5; hospitalitas delegata 88, 15.
 hospitium 70, 15.
 hostis 138, 15.
 humanus 86, 1; humanus ius 87, 10.
 humilior persona 128, 15; v. inferior,
 villior.
 I.
 incentivus 65, 10. 66, 1.
 ictus 100, 15. 146, 15; v. fustis.
 idoneus 42, 10. 74, 15. 106, 5. 113, 10.
 121, 5. 136, 5. 160, 5; v. testis.
 ignis 72, 15. 142, 10.
 ignominia 39, 10. 76, 1. 82, 1.
 immnis 78, 10.
 imperator 140, 10; v. princeps.
 imperio aut metu 157, 5.
 incaute 77, 1.
 incendium 72, 10. 80, 10. 137, 15. 142,
 5. 20. 158, 10.
 incestum 69, 5.
 incisio manus 48, 1. 63, 15. 90, 15. 114, 10.
 inenipari 130, 10.
 indennis 43, 1. 44, 10. 20. 50, 5. 76, 5.
 101, 15.

- indicare 55, 1.
indicium 76, 10. 102, 5.
indivisus 99, 10; omnia indivisa possidere 99, 10.
induciae 102, 20; induciarum praestatio 76, 5.
inermis 126, 5.
infamia 74, 15. 136, 1. 146, 10. 157, 5.
infamis 131, 10. 135, 15. 136, 5. 140, 5. 142, 10.
infantia 108, 5.
inferior persona 63, 10; e. humilior.
inficians 139, 15. 148, 20.
infirmare 145, 5. 150, 1.
infirmitas 49, 15. 50, 1.
infligere 51, 1, 5. 79.
infra = *intra* 104, 25. 121, 25.
ingenuitas 79, 10. 129, 5. 157, 1. 160, 1, 5, 10.
ingenuus 44, 1, 10. 15. 45, 1, 10. 46, 1, 47, 1, 15. 48, 1. 49, 1. 54, 5. 55, 5. 63, 15. 64, 1, 10. 65, 5, 10. 66, 10. 67, 1, 10. 15. 72, 10. 77, 1, 5, 10. 82, 1, 90, 15. 91, 1, 5. 93, 1, 94, 1, 96, 1, 97, 5. 102, 5. 109, 1, 110, 1, 15. 111, 1, 115, 5. 119, 20. 120, 5. 125, 10, 15. 126, 10. 127, 1, 20. 128, 5. 129, 5. 130, 1, 5. 136, 15, 35. 142, 10, 35. 143, 1, 10. 156, 5, 10, 30. 157, 1. 159, 5. 162, 15; i. homo 42, 5. 43, 1. 46, 1, 5. 51, 1. 55, 5. 63, 15. 67, 1. 109, 1. i. vir 155, 15; persona i. 57, 10. 63, 10. 120, 10; mulier i. 67, 10. 68, 10, 15. 111, 1, 10. 142, 15, 35; puella i. 69, 1; Romanus i. 56, 1; Burgundio i. 54, 5. 74, 10; i. natus 143, 5; i. testis 56, 1. 137, 1; conductor i. 70, 20; i. homicida 126, 10; ingenuorum testimonium 92, 15; ingenuorum numerus 92, 15.
inimicus 142, 5.
inimicus 120, 10. 121, 5.
iniuria 67, 5, 15. 101, 5. 111, 15. 128, 10, 15. 129, 1.
iniuste 110, 15.
inlatio 102, 5; solidorum i. 33, 10. 110, 5; multae i. 46, 5. 71, 40; taxata damni inlatioe 69, 15. 80, 15.
innocens 43, 10. 67, 1, 10. 78, 10. 102, 1. 118, 20.
inobediencia 83, 10.
ineffectus 134, 1. 162, 5; inefficacia actio, querilla 146, 1. 162, 1; inefficium testamentum 150, 5. 162, 5.
inpedicatus 45, 1.
inpensus cogitare 29, 5; i. tractare 73, 1. 87, 5; i. pertractare 118, 10.
inquietudo 89, 5; ad damnum aut inq. hominis 56, 5.
inquietus 129, 10.
inquisitio 54, 15. 102, 15.
insanabilis 155, 1.
insania 118, 15. 157, 5.
insanus 155, 1.
inscribere 48, 10. 130, 1, 5.
inscriptio 101, 10. 130, 1, 10.
insistere 32, 15; insertum tenetur 33, 1. 79, 1. 134, 5. 139, 5.
insolenter 70, 20. 100, 10.
instigare 85, 1.
instructus 75, 5.
instituere 119, 15. 153, 5. 158, 1. 163, 5; institutus heres 134, 1, 1.
instructio 82, 1. 99, 1.
integer 62, 5. 77, 5. 82, 10. 102, 5, 10. 130, 5. 153, 5. 159, 5. 160, 5. 161, 10; ex integro 90, 15; v. restitutio.
integritas 31, 1, 5. 121, 25.
intellectus 78, 10.
intentio calumniantium 119, 5.
interdicere 32, 10.
interdictum 67, 1. 76, 10. 88, 10. 89, 5. 90, 10. 97, 5. 107, 1.
interfectio 50, 10.
interfactor 43, 5. 66, 5.
interitus 86, 5.
interpellare 33, 10. 105, 10. 106, 1. 151, 10; index tertio interpellatus 33, 5.
interpellatio 33, 10. 105, 5. 151, 5.
interpretatio 125, 10.
intestatus 62, 10. 63, 1. 84, 5. 87, 5. 136, 1. 134, 15. 148, 10; ab intestato 159, 1.
inultus 77, 5.
invalidus 113, 10.
iracundia 89, 15.
iter 45, 5. 64, 1. 141, 5; iter agens 70, 15; iter clausum 140, 10.
itinerantes 69, 10.
iudex 32, 1. 33. 49, 5, 10. 50, 1. 68, 5. 77, 10. 99, 1. 105, 5. 110. 111, 15. 118, 25. 122, 1. 129, 5, 10, 15. 136, 10. 137, 5. 142, 10. 146, 5. 150, 5. 151, 10, 15. 152, 5; administrantes ac iudices 31, 1; i. deputati 31, 15. 32, 5. 33, 10. 105, 5. 110, 10, 15; loci, locorum i. 82, 1. 106, 1. 129, 5; index saus 137, 5. 151, 10; locum iudicis tenens 96, 15; index integra fide et moribus idoneus 160, 5; i. in corruptioe accusatus 32, 25; iudicis ordinatio 100, 10. 106, 5. 110, 20; i. arbitrium 128, 10. 151, 1; i. examinatio 130, 10; i. estimatio 142, 10; i. discussio 131, 10; i. sententia 138, 1; i. noticia 139, 10; i. relatio 126, 1; a iudice statutum 146, 5; ante iudicem 135, 15. 139, 5; apud i. 124, 30. 160, 5; interpellatio apud i. 105, 5; iudicem interpellare 33, 5; 105, 10. 106, 1; imminente iudice 80, 1; inconscius iudicibus 96, 10; vindicantem iudice 143, 1; iudici tradi 48, 10. 101, 10; i. praesentare 71, 1. 82, 10. 118, 25. 129, 5, 10, 15; v. indicare, iudicare 31, 5, 15. 32, 10. 33, 5, 15. 68, 5. 79, 1. 80, 5. 104, 1. 105, 10, 15. 121, 15, 20. 138, 15. 151, 15. 159, 10. 163, 5; integritas et aequitas iudicem 31, 1; iudicantes 31, 10. 20. 33, 1. 150, 1; iuste iudicans 32, 1; de male iudicatis 32, 15; Deo iudicante 76, 1; iniuste iudicare 110, 15; de vulnere i. 51, 5; iudicium implere 136, 5.
iudicium 32, 1, 5. 72, 5. 101, 40. 102, 1. 110, 10. 121, 15. 139, 10. 160, 5; Dei i. 49, 10; i. divinum 104, 15; i. divinum humanumque 86, 1; i. nostrum 83, 10. 88, 5; i. emissum 85, 1; i. in hac
causa prolatum 86, 10; dato iudicio 105, 10; Romani in iudicio contententes 90, 5; qui iudicium exsequuntur 100, 10; de iudicio expellere 136, 5; per iudicium addictus fidei-
inssor 139, 10.
ingum 143, 10.
inumentum 64, 30. 81, 1.
inuncta 65, 5.
irurare 49, 1, 5, 10. 76, 1. 86, 10. 104, 15. 146, 5; iruratus 121, 5.
ius 84, 1. 86, 10. 88, 1. 92, 15. 100, 15. 138, 10. 139, 1, 15. 144, 1. 147, 10. 148, 5. 154, 10. 156, 1, 5. 161, 15. 162, 5. 163, 15; i. vetus 146, 20; i. Romanum 90, 15; licito et iure 154, 1; aequo iure 83, 1, 5. 133, 1. 135, 1; nihil iuris 138, 10; vicini agri iura 158, 10; res, mancipium sui iuris 72, 1. 131, 1. 152, 15; ius firmitatis 152, 15; agnationis iure 134, 5; hospitalitatis iure 90, 5; sortis iure 53, 5, ius domini 159, 5; i. patris 138, 10; pascui i. 141, 5; libertatis i. 159, 5; i. postliminii 159, 5; i. vindicandae successioe 100, 1; usufructuario iure 102, 10; possessionis iure 108, 10; v. lex.
insurandum 75, 5, 10. 93, 1; v. sacramentum.
inssus 100, 10.
iustitia 83, 10. 159, 15; iustitiae convenire 29, 10; amore iustitiae 29, 10. 30, 25; iustitiam obtinere 31, 5; i. tenere 121, 15; iustitiae ordo 121, 15.
iustus, iuste 32, 1. 119, 5; iustum esse 73, 1. 75, 1. 76, 1. 118, 10.
I.
labor 41, 5. 53, 10. 67, 1.
lancea 56, 10.
largitias 144, 10; ex nostra largitate 41, 15. 88, 15; publica largitas 90, 15; v. munificencia.
largitio 129, 10.
latro 77, 10. 142, 1. 146, 10.
latrocinium 66, 5; latrocinii scelus 66, 5.
legatus sanctio 159, 15.
legatum 149, 1, 5.
legatus 69, 10. 70.
legitimus 136, 1. 155, 15. 156, 1; nuptiae legitimae 155, 15; filius legitimus 132, 15. 155, 35; i. heres 32, 5. 62, 10. 73, 5. 133, 20. 156, 10; tutor i. 153, 10. 155, 1; contractus i. 138, 15; de legitimis hereditatibus 133, 10. 146, 5; legitima scriptura 92, 10; legitimum testamentum 127, 10; legitime inuncta mulier 68, 1.
lesio 124, 30.
leudis, leudes, leudus, leudis 114, 5, 25; v. villor.
lex 30, 10. 31, 10. 34, 1. 41, 25. 55, 1. 75, 10. 76, 10. 81, 10. 82, 1. 83, 5, 10. 89, 1, 5. 90, 10. 92, 10. 98, 5. 100, 5. 101, 15. 102, 5. 104, 1. 105, 10. 108, 1, 10. 119, 10, 15. 121, 20. 125, 5, 15. 126, 5. 130, 15. 134, 5. 143, 5. 145, 5. 146, 1. 149, 15. 152, 1. 153, 1. 156, 10. 157, 15.

misericordia 119, 5.
 modus 77, 1; pignorum m. 58, 1; causationis m. 82, 1; districtiois m. 85, 5; secundum terrarum modum 95, 5; pro modo patrimonii 141, 1.
 molestia 43, 10.
 monetā 120, 15, 121, 1.
 mora 121, 10.
 morbus 137, 15, 155, 1.
 morgingeva, morgingeva, morgangiba, morgengiba, morganegeba, morganegeba, morgangeba, morgengeba 73, 5, 80.
 morsus canis 56, 1.
 mos: m. veterum 92, 10; more patriae 120, 5; moribus idoneus 160, 5.
 multa 93, 10, 44, 10, 15, 94, 1, 105, 5; multae solutio 31, 10, 101, 1; m. inlatio 46, 5; multa nobis debita 101, 1; multam exigere 81, 10; m. retemptoris incurrare 129, 10; multae nomine v. solidus.
 multitudo 87, 1.
 magnificentia 122, 1; m. nostra 41, 15, 70, 10, 89, 5; m. dominantium 41, 5; m. dominorum 124, 25; v. largitas, donatio.
 munio 141, 1.
 munus 41, 5, 42, 1; muneris gratia 148, 5.

N.

natalis 136, 10.
 natio 127, 15; n. barbara 42, 5, 50, 10, 103, 5; homo, persona, ingenuus cuiuslibet nationis 42, 5, 71, 1, 77, 10, 15.
 naturalis filius 155, 15, 35, 156.
 naufragium 137, 15.
 navigium 112, 1.
 navis 112, 1, 5.
 necessitas 105, 1, 121, 25, 130, 10; ex necessitate 80, 1; necessitas manifesta 82, 5; n. vendendi 107, 1.
 negligentia 33, 5, 109, 5.
 negotiator 66, 5.
 negotium 33, 10, 60, 5, 83, 10, 85, 5, 88, 1, 92, 5, 99, 1, 5, 119, 5, 10, 136, 1, 151, 10; criminalis negotii merita 85, 5; fiscalia negotia 136, 15.
 nepos, nepus 92, 1, 99, 1, 5, 10, 100, 1, 102, 10, 103, 1, 127, 15, 133, 5, 10, 134, 1, 5, 10, 146, 1, 162, 1, 5.
 neptis 133, 5, 146, 1, 161, 25.
 nobilis 42, 10, 63, 10; v. obtimas.
 nos = legislator Burgundionum 31, 5, 10, 33, 1, 10, 46, 10, 49, 10, 50, 10, 88, 10, 103, 5, 105, 5, 109, 5, 110, 116, 1, 118, 5, 10, 25, 119, 10, 120, 15.
 nota 150, 1.
 notarius 32, 5.
 notatus infamia 136, 1, 146, 10.
 notitia, noticia 118, 30, 129, 5, 150, 15; cum n. iudicia 139, 10; ad principia notitiam 126, 1.
 novigildum 49, 10, 50, 5, 51, 10, 59, 1, 70, 20, 76, 5, 101, 1.

novella v. constitutio, lex.
 numerare 42, 15, 101, 10; non numerata pecunia 150, 5.
 numerus 104, 5, 145, 10, 160, 15; n. designatus 49, 5; testium n. 74, 5, 162, 1; solidorum n. 75, 1; annorum n. 78, 5, 103, 10; competens n. 92, 15, 161, 15, 162, 1; minor n. 109, 1.
 nuntius 80, 10.
 nuptiae 61, 10, 15, 73, 10, 92, 1, 93, 10, 95, 15, 98, 1, 15, 125, 5, 140, 1, 5, 147, 15, 148, 1, 154, 5, 155, 15, 20, 156, 10.
 nuptialis 51, 15, 62, 1, 5, 85, 10, 93, 5, 103, 15, 140, 5, 145, 1, 10, 146, 1, 147, 5, 155, 15, 156, 5.

O.

obiectio 49, 1, 130, 1.
 obitus 53, 10, 62, 5, 85, 10, 87, 5, 98, 15, 10, 15.
 oblatio 75, 10.
 obnoxietas 78, 5.
 obnoxius 43, 10, 54, 15, 55, 1, 59, 10, 81, 5, 100, 15, 143, 1, 10, 153, 1, 10, 154, 10.
 obsequium 59, 5.
 obtimas: obtimatis 31, 10, 114, 1; o. nostri (sc. regis) 29, 10, 116, 1, 118, 5; obtimas nobilis 42, 10; o. Burgundio 63, 10; obtimatis populi nostri 87, 10, 98, 5; v. conviva, honestior persona, maiores personae, potentes, proceres, medicos, vilior.
 occulte 118, 15, 158, 10.
 occupare 103, 10.
 occupatio 49, 5, 50, 1, 105, 5.
 oculus 51, 20.
 offensa levis 172, 1.
 officium 149, 1, 10.
 olographus 161, 10.
 onus 155, 1.
 opera, operae 60, 5, 129, 15, 138, 10, 160, 1, 161, 1.
 opus 45, 5, 60, 20.
 ordeum 70, 5.
 ordinatio 49, 45, 106, 5; avi o. 92, 1; iudicis o. 100, 10, 106, 5, 110, 20; patris o. 114, 1; o. nostra 122, 1.
 ordo 67, 15, 74, 5, 79, 10, 80, 15, 83, 1, 104, 5, 146, 1, 152, 10; o. constitutionum 82, 1; o. legum, legis 33, 15, 41, 10, 104, 1, 119, 5; consuetudinibus o. 102, 1; placitorum o. 157, 5; iustitiae o. 121, 15; veritatis o. 130, 10; sacramenti o. 146, 10; o. adendum successionis 93, 1; o. solvendi aut occidendi 109, 10; aequo iure et ordine 88, 5, 99, 10.
 originarius 48, 1, 5, 56, 5, 60, 1; v. colonus.

ornamentum 53, 10, 59, 5, 84, 5, 108, 1.
 ortus v. hortus.
 ossa 97, 1, 148, 15; ossium tria tunc 148, 10.
 ovis 44, 10.

P.

pactio 85, 20, 132, 5; pactionis perpetuae firmitas 34, 1.
 pactum 138, 10, 157.
 pagina 34, 5.
 pagus 31, 10, 81, 10, 118, 25.
 palus 64, 1.
 panis 47, 15.
 pannus ruber 148, 15.
 parens, parentes 42, 10, 43, 5, 51, 10, 15, 52, 1, 57, 10, 63, 5, 65, 5, 66, 5, 69, 1, 5, 71, 5, 73, 10, 77, 1, 5, 78, 10, 93, 5, 107, 5, 108, 1, 121, 20, 128, 1, 132, 1, 5, 133, 5, 134, 15, 138, 10, 148, 1, 156, 15, 30; p. propingui 52, 10; p. proximi 107, 5, 108, 1, 133, 1; p. proximiores 53, 10, 95, 1; p. mariti 95, 15; p. mulieris 53, 5, 63, 1; ex parentum consensu 85, 10.
 parentela 107, 5.
 parentes nostri (sc. regis) 29, 5, 41, 15, 42, 1, 88, 15, 121, 15; sicut a parentibus nostris statutum est 32, 10; v. antores.
 pars, partes 31, 5, 32, 1, 50, 1, 66, 10, 73, 10, 75, 10, 15, 76, 1, 84, 1, 88, 10, 15, 95, 1, 99, 10, 102, 5, 103, 1, 10, 104, 15, 105, 5, 10, 143, 15, 146, 5, 151, 15, 155, 30; demedia p. 162, 5; tertia p. 73, 10, 93, 10, 95, 1; tertia p. substantiae, facultatis mariti 73, 10, 93, 10; tertiam partem amplius tollere 58, 1; decima pars 79, 5; maior p. pretii 85, 10; p. minoris 107, 10; partes minores 99, 5; pars victoris 76, 5; p. accusantis 101, 10; p. repretentis 103, 10; partibus praesentibus 152, 1; discussis partibus 33, 5.
 particeps 78, 1.
 paschalis 136, 10.
 pascui ius 141, 5.
 pastor 110, 5.
 pastus, pastum 120, 1, 121, 10.
 paternus 53, 10, 87, 10, 99, 5, 100, 5, 134, 1, 10, 144, 5, 148, 5, 153, 15.
 patria 120, 5.
 patricius 126, 1.
 patrimonium 141, 1.
 patrociniū 60, 5, 82, 5, 120, 5.
 patronus 130, 15; p. cogens 161, 1.
 patruelis 153, 15.
 patruus 43, 10, 94, 15, 95, 1, 134, 5, 153, 15.
 pauperies 137, 10.
 paupertas 161, 5.
 pavor 97, 1.
 peccatum 122, 5.
 pecora 44, 15, 109, 5, 116, 1.
 peculium 129, 15, 139, 1, 163, 10.
 pecunia 60, 1, 102, 1, 150, 10; p. non numerata 150, 5.
 pecuniaria 149, 15.
 pedes decem, quindecim 111, 10.
 pedica 45, 1, 96, 15, 97, 1.
 pensare 29, 10.

- periculum 57, 1, 76, 1, 1, 86, 10, 89, 1, 11, 101, 5.
- periurare 75, 10.
- periuria 76, 5.
- permutatio 103, 10.
- persecutio admissi 132, 10.
- pertractare v. tractare.
- pervariatio 75, 30.
- pervicatio 75, 20.
- petitio 152, 1.
- petitor 48, 5, 135, 10, 151, 10, 163, 1.
- perunculus canis 112, 20.
- pignus. pignoriare 57, 5, 10, 1, 58, 112, 15, 115, 10, 116, 1, 121, 1.
- pignoratitius 115, 30.
- pignus 57, 58, 59, 1, 66, 1, 100, 10, 112, 15, 121, 1, 137, 20, 138.
- pinus 65, 1.
- placitum 85, 10; placiti fides 85, 10; placitorum ordo 157, 5; quod placitum esse implere 58, 5.
- plagium 127, 20.
- plantare vineam 66, 15, 67, 1.
- platea 137, 10.
- poena. poenae 33, 1, 48, 15, 97, 10, 130, 10, 131, 5, 142, 5; ad poenam tradere 48, 10; poena vinculorum temporalium 129, 1; p. quam fur subiturus 96, 15; p. leges Aquilinae 143, 1. — *Ad poenas postulat lex nova*: ad vinctum tradere 128, 1. — ad mortem tradere 43, 1, 44, 1, 82, 1, 111, 10, 114, 5; morte debita condemnari 101, 1; morte damnari 125, 10, 128, 10; morti subici 131, 10; occidi 44, 1, 48, 10, 66, 5, 10, 68, 15, 69, 1, 90, 10, 15, 115, 1, 142, 15; caedi 65, 5, 140, 1; capitalis sententia 131, 1; fugigare 44, 20, 45, 5, 65, 15, 70, 15, 20, 106, 10; infames pronunciari 171, 10; sub incendio 158, 10; servituras addicere 127, 1; v. capite punire, capite amissio, sanguinis effusio, lutum, obnoxius, manus incisio, fustium ictus, exilium, metallum, falsarius, infamia, infamias, *infamia*, *comprobatum*, *multa*, *servituras*.
- Blertas, condemnatio, damnatio, tormentum, vindicta, pretium.
- pondus 145, 10.
- pontifex. pontifex 82, 5, 72, 5.
- pontium reparatio 141, 1.
- populus 121, 20, 132, 10; p. noster 29, 5, 41, 10, 71, 15, 76, 10, 82, 1, 87, 10, 88, 5, 95, 10, 100, 10, 102, 1, 103, 10, 119, 10, p. suus 113, 1.
- porcum 114, 125, 5.
- portus 44, 10, 61, 70, 1, 96, 10, 100, 10, 110, 10, 112, 10, 118, 10.
- potens 41, 10, 55, 5, 84, 1, 95, 1, 100, 10, 114, 10, 116, 10, 117, 10, 149, 10, 150, 10, 151, 10, 152, 10, 153, 10, 154, 10, 155, 10, 156, 10, 157, 10, 158, 10, 159, 10, 160, 10, 161, 10, 162, 10, 163, 10, 164, 10, 165, 10, 166, 10, 167, 10, 168, 10, 169, 10, 170, 10, 171, 10, 172, 10, 173, 10, 174, 10, 175, 10, 176, 10, 177, 10, 178, 10, 179, 10, 180, 10, 181, 10, 182, 10, 183, 10, 184, 10, 185, 10, 186, 10, 187, 10, 188, 10, 189, 10, 190, 10, 191, 10, 192, 10, 193, 10, 194, 10, 195, 10, 196, 10, 197, 10, 198, 10, 199, 10, 200, 10, 201, 10, 202, 10, 203, 10, 204, 10, 205, 10, 206, 10, 207, 10, 208, 10, 209, 10, 210, 10, 211, 10, 212, 10, 213, 10, 214, 10, 215, 10, 216, 10, 217, 10, 218, 10, 219, 10, 220, 10, 221, 10, 222, 10, 223, 10, 224, 10, 225, 10, 226, 10, 227, 10, 228, 10, 229, 10, 230, 10, 231, 10, 232, 10, 233, 10, 234, 10, 235, 10, 236, 10, 237, 10, 238, 10, 239, 10, 240, 10, 241, 10, 242, 10, 243, 10, 244, 10, 245, 10, 246, 10, 247, 10, 248, 10, 249, 10, 250, 10, 251, 10, 252, 10, 253, 10, 254, 10, 255, 10, 256, 10, 257, 10, 258, 10, 259, 10, 260, 10, 261, 10, 262, 10, 263, 10, 264, 10, 265, 10, 266, 10, 267, 10, 268, 10, 269, 10, 270, 10, 271, 10, 272, 10, 273, 10, 274, 10, 275, 10, 276, 10, 277, 10, 278, 10, 279, 10, 280, 10, 281, 10, 282, 10, 283, 10, 284, 10, 285, 10, 286, 10, 287, 10, 288, 10, 289, 10, 290, 10, 291, 10, 292, 10, 293, 10, 294, 10, 295, 10, 296, 10, 297, 10, 298, 10, 299, 10, 300, 10, 301, 10, 302, 10, 303, 10, 304, 10, 305, 10, 306, 10, 307, 10, 308, 10, 309, 10, 310, 10, 311, 10, 312, 10, 313, 10, 314, 10, 315, 10, 316, 10, 317, 10, 318, 10, 319, 10, 320, 10, 321, 10, 322, 10, 323, 10, 324, 10, 325, 10, 326, 10, 327, 10, 328, 10, 329, 10, 330, 10, 331, 10, 332, 10, 333, 10, 334, 10, 335, 10, 336, 10, 337, 10, 338, 10, 339, 10, 340, 10, 341, 10, 342, 10, 343, 10, 344, 10, 345, 10, 346, 10, 347, 10, 348, 10, 349, 10, 350, 10, 351, 10, 352, 10, 353, 10, 354, 10, 355, 10, 356, 10, 357, 10, 358, 10, 359, 10, 360, 10, 361, 10, 362, 10, 363, 10, 364, 10, 365, 10, 366, 10, 367, 10, 368, 10, 369, 10, 370, 10, 371, 10, 372, 10, 373, 10, 374, 10, 375, 10, 376, 10, 377, 10, 378, 10, 379, 10, 380, 10, 381, 10, 382, 10, 383, 10, 384, 10, 385, 10, 386, 10, 387, 10, 388, 10, 389, 10, 390, 10, 391, 10, 392, 10, 393, 10, 394, 10, 395, 10, 396, 10, 397, 10, 398, 10, 399, 10, 400, 10, 401, 10, 402, 10, 403, 10, 404, 10, 405, 10, 406, 10, 407, 10, 408, 10, 409, 10, 410, 10, 411, 10, 412, 10, 413, 10, 414, 10, 415, 10, 416, 10, 417, 10, 418, 10, 419, 10, 420, 10, 421, 10, 422, 10, 423, 10, 424, 10, 425, 10, 426, 10, 427, 10, 428, 10, 429, 10, 430, 10, 431, 10, 432, 10, 433, 10, 434, 10, 435, 10, 436, 10, 437, 10, 438, 10, 439, 10, 440, 10, 441, 10, 442, 10, 443, 10, 444, 10, 445, 10, 446, 10, 447, 10, 448, 10, 449, 10, 450, 10, 451, 10, 452, 10, 453, 10, 454, 10, 455, 10, 456, 10, 457, 10, 458, 10, 459, 10, 460, 10, 461, 10, 462, 10, 463, 10, 464, 10, 465, 10, 466, 10, 467, 10, 468, 10, 469, 10, 470, 10, 471, 10, 472, 10, 473, 10, 474, 10, 475, 10, 476, 10, 477, 10, 478, 10, 479, 10, 480, 10, 481, 10, 482, 10, 483, 10, 484, 10, 485, 10, 486, 10, 487, 10, 488, 10, 489, 10, 490, 10, 491, 10, 492, 10, 493, 10, 494, 10, 495, 10, 496, 10, 497, 10, 498, 10, 499, 10, 500, 10, 501, 10, 502, 10, 503, 10, 504, 10, 505, 10, 506, 10, 507, 10, 508, 10, 509, 10, 510, 10, 511, 10, 512, 10, 513, 10, 514, 10, 515, 10, 516, 10, 517, 10, 518, 10, 519, 10, 520, 10, 521, 10, 522, 10, 523, 10, 524, 10, 525, 10, 526, 10, 527, 10, 528, 10, 529, 10, 530, 10, 531, 10, 532, 10, 533, 10, 534, 10, 535, 10, 536, 10, 537, 10, 538, 10, 539, 10, 540, 10, 541, 10, 542, 10, 543, 10, 544, 10, 545, 10, 546, 10, 547, 10, 548, 10, 549, 10, 550, 10, 551, 10, 552, 10, 553, 10, 554, 10, 555, 10, 556, 10, 557, 10, 558, 10, 559, 10, 560, 10, 561, 10, 562, 10, 563, 10, 564, 10, 565, 10, 566, 10, 567, 10, 568, 10, 569, 10, 570, 10, 571, 10, 572, 10, 573, 10, 574, 10, 575, 10, 576, 10, 577, 10, 578, 10, 579, 10, 580, 10, 581, 10, 582, 10, 583, 10, 584, 10, 585, 10, 586, 10, 587, 10, 588, 10, 589, 10, 590, 10, 591, 10, 592, 10, 593, 10, 594, 10, 595, 10, 596, 10, 597, 10, 598, 10, 599, 10, 600, 10, 601, 10, 602, 10, 603, 10, 604, 10, 605, 10, 606, 10, 607, 10, 608, 10, 609, 10, 610, 10, 611, 10, 612, 10, 613, 10, 614, 10, 615, 10, 616, 10, 617, 10, 618, 10, 619, 10, 620, 10, 621, 10, 622, 10, 623, 10, 624, 10, 625, 10, 626, 10, 627, 10, 628, 10, 629, 10, 630, 10, 631, 10, 632, 10, 633, 10, 634, 10, 635, 10, 636, 10, 637, 10, 638, 10, 639, 10, 640, 10, 641, 10, 642, 10, 643, 10, 644, 10, 645, 10, 646, 10, 647, 10, 648, 10, 649, 10, 650, 10, 651, 10, 652, 10, 653, 10, 654, 10, 655, 10, 656, 10, 657, 10, 658, 10, 659, 10, 660, 10, 661, 10, 662, 10, 663, 10, 664, 10, 665, 10, 666, 10, 667, 10, 668, 10, 669, 10, 670, 10, 671, 10, 672, 10, 673, 10, 674, 10, 675, 10, 676, 10, 677, 10, 678, 10, 679, 10, 680, 10, 681, 10, 682, 10, 683, 10, 684, 10, 685, 10, 686, 10, 687, 10, 688, 10, 689, 10, 690, 10, 691, 10, 692, 10, 693, 10, 694, 10, 695, 10, 696, 10, 697, 10, 698, 10, 699, 10, 700, 10, 701, 10, 702, 10, 703, 10, 704, 10, 705, 10, 706, 10, 707, 10, 708, 10, 709, 10, 710, 10, 711, 10, 712, 10, 713, 10, 714, 10, 715, 10, 716, 10, 717, 10, 718, 10, 719, 10, 720, 10, 721, 10, 722, 10, 723, 10, 724, 10, 725, 10, 726, 10, 727, 10, 728, 10, 729, 10, 730, 10, 731, 10, 732, 10, 733, 10, 734, 10, 735, 10, 736, 10, 737, 10, 738, 10, 739, 10, 740, 10, 741, 10, 742, 10, 743, 10, 744, 10, 745, 10, 746, 10, 747, 10, 748, 10, 749, 10, 750, 10, 751, 10, 752, 10, 753, 10, 754, 10, 755, 10, 756, 10, 757, 10, 758, 10, 759, 10, 760, 10, 761, 10, 762, 10, 763, 10, 764, 10, 765, 10, 766, 10, 767, 10, 768, 10, 769, 10, 770, 10, 771, 10, 772, 10, 773, 10, 774, 10, 775, 10, 776, 10, 777, 10, 778, 10, 779, 10, 780, 10, 781, 10, 782, 10, 783, 10, 784, 10, 785, 10, 786, 10, 787, 10, 788, 10, 789, 10, 790, 10, 791, 10, 792, 10, 793, 10, 794, 10, 795, 10, 796, 10, 797, 10, 798, 10, 799, 10, 800, 10, 801, 10, 802, 10, 803, 10, 804, 10, 805, 10, 806, 10, 807, 10, 808, 10, 809, 10, 810, 10, 811, 10, 812, 10, 813, 10, 814, 10, 815, 10, 816, 10, 817, 10, 818, 10, 819, 10, 820, 10, 821, 10, 822, 10, 823, 10, 824, 10, 825, 10, 826, 10, 827, 10, 828, 10, 829, 10, 830, 10, 831, 10, 832, 10, 833, 10, 834, 10, 835, 10, 836, 10, 837, 10, 838, 10, 839, 10, 840, 10, 841, 10, 842, 10, 843, 10, 844, 10, 845, 10, 846, 10, 847, 10, 848, 10, 849, 10, 850, 10, 851, 10, 852, 10, 853, 10, 854, 10, 855, 10, 856, 10, 857, 10, 858, 10, 859, 10, 860, 10, 861, 10, 862, 10, 863, 10, 864, 10, 865, 10, 866, 10, 867, 10, 868, 10, 869, 10, 870, 10, 871, 10, 872, 10, 873, 10, 874, 10, 875, 10, 876, 10, 877, 10, 878, 10, 879, 10, 880, 10, 881, 10, 882, 10, 883, 10, 884, 10, 885, 10, 886, 10, 887, 10, 888, 10, 889, 10, 890, 10, 891, 10, 892, 10, 893, 10, 894, 10, 895, 10, 896, 10, 897, 10, 898, 10, 899, 10, 900, 10, 901, 10, 902, 10, 903, 10, 904, 10, 905, 10, 906, 10, 907, 10, 908, 10, 909, 10, 910, 10, 911, 10, 912, 10, 913, 10, 914, 10, 915, 10, 916, 10, 917, 10, 918, 10, 919, 10, 920, 10, 921, 10, 922, 10, 923, 10, 924, 10, 925, 10, 926, 10, 927, 10, 928, 10, 929, 10, 930, 10, 931, 10, 932, 10, 933, 10, 934, 10, 935, 10, 936, 10, 937, 10, 938, 10, 939, 10, 940, 10, 941, 10, 942, 10, 943, 10, 944, 10, 945, 10, 946, 10, 947, 10, 948, 10, 949, 10, 950, 10, 951, 10, 952, 10, 953, 10, 954, 10, 955, 10, 956, 10, 957, 10, 958, 10, 959, 10, 960, 10, 961, 10, 962, 10, 963, 10, 964, 10, 965, 10, 966, 10, 967, 10, 968, 10, 969, 10, 970, 10, 971, 10, 972, 10, 973, 10, 974, 10, 975, 10, 976, 10, 977, 10, 978, 10, 979, 10, 980, 10, 981, 10, 982, 10, 983, 10, 984, 10, 985, 10, 986, 10, 987, 10, 988, 10, 989, 10, 990, 10, 991, 10, 992, 10, 993, 10, 994, 10, 995, 10, 996, 10, 997, 10, 998, 10, 999, 10, 1000, 10.
- potestas 51, 15, 58, 25, 65, 10, 68, 5, 88, 5, 97, 5, 10, 103, 5, 113, 15, 115, 1, 118, 10, 133, 1, 157, 5, 160, 10; p. terrae dominionis 30, 25; Aemigilde in sua potestate consistens 85, 10; in p. habere 132, 15, 139, 5; libera potestas 34, 1, 63, 1, 73, 5, 83, 1, 115, 1, 118, 10, 152, 10, 15; p. donandi vendendi alienandi 53, 10, 62, 1, 84, 1; p. faciendi 63, 1; p. repetendi 1, 2, 15; p. revocandi 108, 5; p. praesumendi 106, 10; p. et solicium 92, 5; p. pontificum.
- praecaria possessio 152, 15.
- praecedentissimus 30, 10.
- praeproceptio 83, 5, 88, 10, 118, 20, 30, 149, 1, 151, 10, 153, 1, 162, 15, 163, 1; constitutum praeproceptio 89, 10; p. nostra 118, 30, 120, 15, ad praeproceptionem domini regis 149, 1.
- praeproceptum 83, 10, 119, 10, 127, 5.
- praepotium 129, 20, 159, 10, 160, 1.
- praefectus praetorio 125, 1, 132, 15, 133, 10, 140, 10, 146, 5, 161, 15, 163, 1.
- praefectus urbis 125, 5, 131, 5, 134, 10, 137, 10.
- praeficiendum 78, 5, 10, 83, 10, 86, 30, 120, 1, 155, 5, 161, 5, 163, 5.
- praemium 31, 32, 1, 75, 5, 102, 1.
- praepositus 80, 5, 110, 10; v. comes.
- praescriptio temporum 103, 1, 149, 10, 15.
- praesertim 71, 1, 82, 10, 110, 118, 20, 129.
- praevius 61, 1, 5, 64, 5, 10, 65, 1.
- praevius 105, 1.
- presbyter 127, 10, 136, 10.
- pretium 43, 1, 44, 15, 47, 5, 48, 10, 15, 51, 10, 68, 5, 69, 5, 71, 5, 73, 10, 86, 1, 91, 1, 95, 10, 96, 5, 101, 10, 102, 1, 121, 127, 1, 153, 10; p. annuum 86, 10, 91, 1, 5; p. interfecti 82, 10; p. interempti 125, 10, 126, 10; p. occisorum 125, 10, 126, 10; p. vultorius 51, 5; p. defunctae uxoris 59, 1; v. praefixae ad ea, p. mortuae ad p. 85, 10, 93, 1; p. condone 48, 1; p. secra 43, 1, 48, 10; p. passio dicitur 63, 1; p. interemptio 1, 2, 82, 10; p. post mortem 59, 1; p. medicum ad ea, p. medicinalia 42, 10, 91, 1; pretium constitutum 44, 10, 50, 10, 96, 5, 110, 15, 113, 10; p. statutum 101, 15; pretii solutio 71, 5; pretium impleturus 153, 10.
- principes 127, 10, 15, 130, 20, 149, 1, 10, 152, 1, 5; principis sententia 125, 10, 126, 1, 10, 128, 1; ad p. noticiam 126, 1; de libertis p. 127, 15; a principibus manumissi 127, 15; ad principem provocare 151, 15; r. imperator, rex.
- principalis 132, 15, 155, 10.
- principium 149, 5.
- privatus 70, 15, 81, 15, 82, 10, 141, 10, 143, 10, 144, 10, 145, 10, 146, 10.
- privilegium 78, 25.
- proavia 134, 10, 144, 5.
- proavus 134, 10, 144, 5.
- probatio 74, 15, 130, 1.
- probatoria 149, 1.
- proceres nostri 30, 20; v. obtinias.
- procuratores 129, 20, 133, 5; procurator liti 153, 5.
- professio 155, 5, 158, 1; p. documenti 152, 15.
- proheres 125, 5.
- proles 34, 5.
- prologus, prologos 30, 10, 20.
- promissio 31, 15.
- proprios 134, 1, 10.
- propneptis 134, 10.
- propinqui 49, 1, 5, 52, 10, 87, 10, 88, 5, 147, 15.
- propinquitus 120, 1, 135, 5.
- proprietas 88, 1, 93, 10, 98, 15, 125, 5, 131, 5, 144, 10, 147, 1, 5.
- proprios 83, 1, 84, 5, 85, 10, 91, 1, 98, 1, 105, 1, 110, 1, 124, 20, 137, 15, 147, 5, 15; ad propria redire 120, 1, 5; ad solum p. redire 71, 1; res p. 152, 5.
- prosecutio 155, 10.
- provincia 77, 15; provinciae ad nos pertinentes 46, 10; v. sors, loca.
- provocare 151, 15, 152, 1.
- proximus 49, 5, 69, 5, 107, 5, 108, 1, 133, 1, 135, 10; proximior 53, 10, 95, 1, 135, 5.
- pubertas 154, 10.
- publicus, publicae 49, 15, 64, 5, 86, 1, 88, 10, 89, 5, 90, 15, 118, 15, 141, 10, 162, 15, 10, in publico 60, 5, 128, 15; publica via 137, 10, 140, 15.
- pudor 68, 10, 74, 15.
- puella 51, 10, 15, 52, 1, 69, 1, 74, 10, 88, 5, 94, 10, 15, 95, 1, 100, 1, 108, 1, 132, 1, 145, 15, 147, 10, 15, 148, 1, 151, 1; p. Deo devota 132, 10; p. quae se Deo voverit 153, 5; p. nudum nupta 84, 10; p. desponsata 147, 15, 148, 1; p. metropoli 51, 10; de capitis nudum pudorem 51, 1; puella delectata 84, 10; p. gemina 81, 15; pater publicae 148.
- puer 87, 10, 100, 1, 148, 5; pueri nati, qui nullum per passum exi, ad 84, 10, 100, 10, 101, 5; v. uirtuosus, appu- rtor.
- pugna 55, 10.

pugnare 75, 15, 76, 1, 104, 15.
 pugnum 45, 10.
 pullus 50, 5.
 pulsare 72, 10, 75, 10, 90, 15, 131, 1, 15, 135, 15, 149, 5, 151, 5, 10, 158, 15, 159, 15, 160, 1, 5, 163, 5.
 pupillus 104, 15, 107, 5, 154, 5, 192.
 lapsis et circumscriptis pupillis 155, 1.

Q.

quadrupes 137, 10.
 qualitas 106, 10, 127, 1, 128, 10, 110, 1;
 q. servi 125, 20, 127, 1; secundum
 qualitatem personae 42, 10, 43, 5,
 79, 5, 94, 15 *qfr.* iuxta personae meri-
 tum 48, 5.
 quantitas 98, 5, 99, 5, 100, 5.
 querela (querilla) 100, 5, 109, 5, 162, 1.
 querimonia 74, 10, 118, 5.
 questio 102, 1.
 questio 102, 15; q. criminalis 152, 1.
 quies 29, 5, 30, 10, 80, 5, 104, 1, 118, 10.
 quinquennium 132, 10, 150, 5, 155, 15.
 quinquagesima 136, 10.

R.

radius 109, 5.
 rapere 51, 57, 5.
 raptore 51, 10, 132.
 raptus 51, 5, 132, 1.
 ratio 29, 10, 32, 15, 75, 10, 77, 5, 89, 10,
 90, 10, 92, 1, 98, 10, 116, 5, 120, 5,
 127, 15, 137, 1, 154, 5, 10, 163, 1.
 ratiocinia 154, 10.
 rationabilis 42, 5, 76, 10.
 reatus 87, 1.
 receptor 142, 1.
 recitare 127, 10.
 reclamare 160, 10.
 redibitio 81, 5, 139, 10.
 referre 33, 1, 101, 10, 5, 126, 1; r. falsa
 104, 10; male r. 105, 1.
 reformare 66, 5, 72, 10, 80, 10, 101, 10,
 102, 5, 103, 10, 104, 30, 116, 5, 128, 5,
 148, 5.
 refragare 152, 5.
 regeneratio 103, 30.
 regio 77, 35, 81, 5, 119, 15, 20, 120, 1, 5, 10,
 121, 15, 129, 5, 138, 10, 159, 10; re-
 gionis traditio 130, 20; v. regnum.
 regius 41, 25, 43, 5, 10, 69, 1, 5, 70, 15,
 81, 15.
 regnum 30, 5; r. domini nostri 30, 5;
 r. nostrum 31, 10, 77, 15, 119, 20,
 121, 20; r. domini 93, 15; r. regio.
 regula v. Gaius, Paulus *in Indice nom.*
 relatio 126, 1; multorum r. 102, 1,
 118, 15; testium r. 155, 10.
 relator 104, 15.
 remedium securitatis 89, 1.
 reparatio 94, 30, 141, 1.
 repetitio 55, 10, 94, 10, 146, 10, 149, 15.
 repraesentare 71, 20; v. praesentare.
 repudium 143, 15, 144, 1, 5.

rescellula, rescellola 53, 10, 40.
 rescriptum 125, 25.
 restitutum 131, 15, 143, 1; integri r. 155.
 retemptatoris multa 129, 10.
 retentatio 71, 15.
 retentor 129, 10.
 retributio 81, 30.
 reus 118, 15, 125, 20, 126, 5, 128, 1,
 129, 1.
 rex 35, 1, 80, 40; Gundobadus r. 29, 5,
 30, 5, 118, 15; Sigismundus r. 30, 5,
 119, 1; Alaricus r. 120, 15; dominus,
 dominus r. 127, 5, 149, 1; r. Bur-
 gundionum 29, 5, 118, 15, 119, 1;
 r. Francorum 125, 15; praecipuum
 regis 127, 5; conviva r. 70, 1; numeru
 r. 41, 5; servus r. 42, 5; v. princeps.
 rixa 54, 5.
 ruina 137, 15.

S.

sacerdos 114, 10, 122, 1, 127, 10.
 sacramentum 47, 49, 5, 10, 50, 1, 59, 15,
 71, 5, 75, 10, 76, 1, 5, 146, 5, 10; s. dare
 121, 5; s. praestare 47, 1, 49, 10, 50, 1,
 146, 10; s. praebere 48, 5, 49, 1, 50, 5,
 59, 10, 86, 5, 146, 5; s. audire 49, 5;
 s. offerre 75, 5, 10, 76, 1; sacramen-
 torum oblatio 75, 10; evidentia sacra-
 menta 86, 5.
 sagitta 76, 15.
 sagittare 77, 5.
 salubris 119, 10.
 salus principis 130, 15.
 sanctionialis 52, 20, 53, 10.
 sanctio 104, 10, 159, 15.
 sanctus 86, 5, 119, 5.
 sartor 60, 5.
 satisfactio 82, 15, 100, 15, 132, 1, 138, 1,
 139, 15, 148, 15, 152, 10.
 saxum 114, 10.
 scabidus 137, 15.
 scindola, scindula, scendola, scandola,
 scandala, scandula, escandula 97, 1, 25,
 148, 15, 15.
 screnium, screnium, screnia, screunia,
 screonia, exscrenium, exscreunia 66,
 10, 35.
 scriptura 83, 5, 45, 84, 10, 109, 1, 10,
 113, 10, 157, 15, 158, 1; s. legitima
 92, 10; s. invalida 113, 10; s. lege
 constans 108, 10.
 scriptorium 83, 10.
 scleratus 77, 10, 78, 5.
 scelus 66, 5, 75, 10, 78, 5, 13, 102, 5,
 118, 25, 121, 20; plagii scelus 127, 20.
 scrutinium 115, 5.
 securis inversa 111, 15.
 securus 73, 5.
 sequens canis 112, 20.
 semispata 69, 5.
 semissis, semisse 15, 10, 46, 1; v. so-
 lidus.
 sententia 29, 10, 68, 5, 85, 5, 86, 5;
 102, 30, 126, 1, 151, 10, 152, 1, 159, 10;
 s. capitalis 131, 1; sine s. iudicis

138, 1; s. principis 125, 10, 126, 10,
 128, 1; pendente sententia 151, 15;
 v. Paulus *in Indice nom.*
 sepis 64, 72, 10, 15; de inruptis sepibus
 64, 1.
 sepulchrorum violator (violatrix) 68, 5,
 144, 1.
 sequestrare 99, 10.
 series constitutionum 34, 25, 83, 5.
 servilis conditio 162, 15.
 servitium 72, 1, 78, 1, 120, 15.
 servitus 43, 15, 72, 15, 140, 10, 150, 5,
 160, 161, 1; s. regia 69, 1, 5; s. lu-
 minis vel aeris 141, 10.
 servus 43, 44, 45, 46, 47, 1, 48, 50, 10,
 51, 1, 54, 5, 55, 1, 5, 59, 10, 60, 1,
 63, 5, 15, 64, 5, 65, 66, 15, 67, 5, 15,
 68, 15, 69, 1, 70, 20, 71, 5, 15, 72, 20,
 77, 5, 82, 5, 10, 90, 15, 91, 1, 5, 94, 1,
 96, 1, 5, 97, 10, 101, 10, 102, 1, 106, 10,
 108, 10, 110, 5, 15, 111, 112, 5, 115,
 1, 5, 120, 1, 125, 127, 128, 5, 129,
 130, 131, 10, 136, 35, 137, 1, 138, 10,
 139, 142, 15, 35, 143, 1, 156, 10, 30,
 157, 1, 159, 5, 30, 161, 5, 162, 15, 25;
 s. regis 42, 5; s. regius 43, 5; s. noster
usc. regis 43, 10, 93, 1; servus domini
 v. dominus; servus possessoris 161, 15;
 s. in obsequio domini constitutus
 59, 5; s. Romanus sive barbarus
 50, 10; s. natione barbara 50, 10; s.
 vicarius 48, 15; s. lectus 50, 10; s. in
 Alamannia comparatus 91, 1; servi
 pretium 43, 1, 48, 5; servorum inter-
 fectio 50, 10; s. supplicia 68, 10; s.
 cessio 60, 5; servum cadere 140, 1;
 servorum contractus 60, 1; s. crimina
 102, 5; s. furta et scelera 78, 15;
 servus criminosis 101, 15; s. in cri-
 mine vocatus 101, 10.
 rescucinia 156, 5.
 sexus 134, 1, 5, 135, 5, 153, 10, 154, 1.
 signare 34, 5, 113, 10.
 signum 35, 1, 74, 5; signa impressa
 158, 5.
 silva 52, 1, 5, 61, 5, 65, 10, 15, 89, 5, 10,
 95, 5, 141, 5; s. communis 52, 1.
 simplicitas 33, 5.
 sobolis 83, 15.
 sociare 52, 1, 69, 15, 75, 1, 90, 5, 93, 5,
 131, 5.
 societates adulterii 93, 5.
 solatum 92, 1, 161, 5.
 solennis, sollemniter 145, 1, 156, 1.
 solennitas 145, 10.
 solidus: causa ultra, intra X solidos
 32, 5, 10; solidi Valentiani (Valen-
 tianiani), Genavensis prioris, Gotici,
 Adariciani 120, 15, 30; tertius so-
 lidus 108, 1; singuli solidi 45, 10,
 64, 10, 65, 15, 100, 15; solidus I 44,
 5, 10, 46, 59, 5, 10, 112, 10, 149, 5;
 solidi II 44, 5, 45, 5, 15, 46, 1, 10, 57, 10,
 63, 10, 112, 10; sol. III 44, 5, 63, 5, 15,
 65, 5, 67, 5, 10, 69, 15, 70, 15, 100, 15,
 112, 10, 20, 114, 15; sol. IV 46, 1,
 57, 10, 112, 1; sol. V 41, 1, 47, 5,
 57, 30, 63, 10, 112, 5, 20, 113, 1,
 11, 1; sol. VI 54, 1, 60, 10, 63, 10, 67, 5,
 10, 20, 110, 5, 10, 111, 20, 113, 5, 10,

turba collecta 131, 1; per turbam 129, 20.
tutela (tutilla) 107, 5. 10. 110, 10. 153, 10. 15. 154. 155, 1.
tutor 147, 15. 153, 10. 154. 155, 1.
tyrannis 130, 20.

U.

ultio 97, 10.
uncia 113, 1. 124, 30. 149, 10.
universa 29, 10. 73, 1. 87, 10. 89, 35. 98, 5. 105, 10.
universitas 43, 5. 81, 5.
usura 138, 5. 10. 150, 10.
usurpatio 138, 1.
usus 61, 5. 10. 66, 1. 79, 5. 118, 10.
usufructuarius, usufructuarie 53, 10. 62, 10. 15. 102, 10. 140, 10. 145, 5.
usufructus 53, 35. 62, 1. 10. 145, 5. 15. 147, 5.
utilitas 29, 5. 30, 10. 80, 5. 83, 1. 88, 10. 98, 1. 107, 5. 109, 5. 110, 10. 118, 10. 25.

V.

vacare 160, 1.
vacatio 75, 5. 149, 10.
vacca 44, 5. 109, 15. 112, 5. 10.
vacuari 119, 5. 155, 5.
vacuatio 75, 30.
vectio v. evectio.
vegetiara, viatura = *pretium, quod accipit veius* 55, 1.
veiator v. viator.
veius, vegius, veheius = *index viae* 55, 1. 15. 112, 5. 115, 5.
veltravus canis 112, 20.
venale habere 107, 1.
venalitas 32, 5. 10.
vendere (vindere) 62, 1. 63, 1. 107, 1. 108, 5. 120, 5. 121, 1. 127, 20. 143, 10. 152, 10. 15. 153, 1. 5.
venditio (vinditio) 106, 10. 113, 5. 152, 10. 15. 153, 5. 159, 1; v. perfecta 153, 10.
venefica (vinefica) 68, 25. 143, 15.
veneficus 144, 1.
ventus 72, 10. 15.

veritas 75, 15. 76, 1. 5. 130, 10. 161, 10.
vervex 70, 1. 96, 10. 109, 10. 110, 20. 112, 5. 10.
vestigium 54, 10. 88, 10.
vestimentum 84, 5.
vestis 51, 5. 20. 59, 5. 84, 5. 145, 10.
via 47, 15. 64, 10. 67, 10. 141, 5; v. publica aut vicinalis 64, 5; v. publica 137, 10. 140, 15; viarum munifio 141, 1.
viator 112, 5.
viatura v. vegetiara.
vicarius 48, 10. 129, 15. 163, 15.
vicarius Africae 128, 1; v. Asiae 139, 5; v. Spaniae 130, 5.
vicinalis via 64, 5.
vicinus 76, 10. 77, 5. 80, 5. 81, 1. 5. 137, 15. 158, 10; v. circumstantes, consistentes, consors.
vidua 74, 10. 75, 1. 94, 5. 10. 98, 1. 5. 132, 1.
vilior sc. persona 142, 5. 15. 143, 10; v. humilior, inferior, leudis, minor, mediocris, optimas.
vilitas 75, 1.
villa 70, 5. 20.
vinculum 88, 1. 129, 1; sub poena vinculorum temporalium 129, 1.
vindemialis 136, 10.
vindicare 32, 5. 61, 5. 63, 1. 67, 15. 78, 10. 95, 1. 15. 98, 1. 100, 1. 5. 101, 5. 102, 15. 118, 10. 121, 15. 129, 15. 133, 1. 136, 10. 137, 5. 142, 15. 143, 1. 5. 157, 15.
vindictatio 147, 10.
vindicta 105, 1. 5. 10. 128, 5. 10.
vinditio v. venditio.
vinea 61, 1. 5. 64, 5. 65, 1. 66, 15. 67, 1. 109, 110, 1. 10. 113, 5. 114, 15. 20. 115, 5. 118, 5. 10; v. fructum habens 65, 5.
vinefica v. venefica.
violator (violatrix) sepulchrorum 68, 5. 144, 1.
violenter 63, 5. 65, 1. 79, 1. 15. 100, 10. 30. 101, 1. 103, 10.

violentia 63, 5. 64, 1. 66, 10. 96, 10. 121, 15. 25. 131; v. inlata 50, 5. 143, 1; v. admissa 131, 5. 10.
vir 51, 15. 54, 5. 68, 10. 73, 10. 93, 5. 95, 10; v. ingenuus 155, 15; pars viri 143, 15; vir bonus 153, 10; v. gloriosissimus 29, 5; v. clarissimus 73, 10. 76, 5. 101, 5. 104, 5; v. venerabilis 119, 1; de coniunctione viri 132, 10.

virgo 132, 1. 142, 15. 35.
virvicarius, virbicarius 127, 20; v. birbicarius.

vis 54, 5. 60, 10. 68, 15. 72, 15; inlata v. 42, 10; per vim 50, 5. 57, 15. 60, 10. 131, 1. 132, 1. 20. 142, 15; vis venti 72, 15; v. publica et privata 131, 5; vi et metu 157, 10. 158, 1. — vires fisci 131, 5.

vita 87, 10. 98, 1. 125, 20. 126, 5. 132, 15. 158, 10.

vitimon, vitimum, vittimon, vittimum, vittimon, victimon v. vitimum.

vitis 109, 5.

wittiscalcus, victiscalcus v. wittiscalcus.

vomer 65, 5.

votum: omnium uno voto et voluntate 41, 5; — vota = *vota nuptialia, matrimonium* 86, 1; secunda vota 75, 5; secundi mariti vota 98, 10.

vox 49, 10. 75, 1.

vulgare 76, 10; v. voluntatem 84, 10.

vulnus 42, 10. 51, 5. 79. 82, 15. 111, 5. 128, 10; v. infictum 51, 1. 69, 10. 79, 1. — vulnera quae vestibus contingunt 51, 5. 20.

W.

witimon, wittimum, wictimum, wifimum, wifimum, witemon, wittimon, wittimum, wifimum, wifimum, witemon, wittimon, wittimum, witemon, wittimon, wittimum = *nuptiale pretium* 95. 96, 1. 20. 108, 1. 15. 114, 1. 20.

wittiscalcus wittiscalcus, widdiscalcus, wittiscalcus, wictiscalcus = *puerivegis, Wetsteknechte* 100, 5. 30. 101, 1. 20. 25; v. apparitor, executor, puer.

TABULAE SYNOPTICAE EDITIONUM.

EDITIONES LIBRI CONSTITUTIONUM ET CONSTITUTIONUM EXTRAVAGANTIUM.

<i>Editio Titiana.</i>	<i>Editio Friderici Böhme.</i>	<i>Editio nostra.</i>
ANTIQUAE BURGUNDIONUM LEGEs	LIBER LEGUM GUNDEBATI.	LIBER CONSTITUTIONUM sive LEX GUNDOBADA.
Praefatio	{ Prima praefatio } { Prima constitutio }	Prima constitutio
(<i>Præcedit index rubricarum.</i>)	(<i>Sequitur index rubri- carum.</i>)	(<i>Sequitur index rubricarum.</i>)
Tit. I—LXXXVIII. LXXXVIII.	I—LXXXVIII. (CVIII).	I—LXXXVIII. (Const. extrav. XIX).
Aditamentum (primum) Legum Burgundionum.		Continuatio CONSTITUTIONES libri constitutionum. EXTRAVAGANTES.
Tit. I (= L. Rom. t. XVII).		
• II	LXXXVIII.	LXXXVIII.
• III.	XC.	XC.
• IV.	XCI.	XCI.
• V.	XCII.	XCII.
• VI.	XCIII.	XCIII.
• VII.	XCIV.	XCIV.
• VIII.	XCv.	XCv.
• IX.	XCVI.	XCVI.
• X.	XCvII.	XCvII.
• XI.	XCvIII.	XCvIII.
• XII.	XCIX.	XCIX.
• XIII.	c.	c.
• XIV.	CI.	CI.
• XV.	CI.	CI.
• XVI.	CIH.	CIH.
• xvII.	CIv.	CIv.
• xvIII.	CIv.	CIv.
• xvIII (= L. Rom. t. XLIV).		
• XX.	CVI.	
• XXI (= Constitutio germanica. (LXXXVIII).	CVII.	
	CVIII.	
	CIx.	
		II.
		III.
		IV.
		v.
		VI.
		vII.
		vIII.
		IX.
		X.
		XI.
		XII.
		XIII.
		XIV.
		Xv.
		XvI.
		XvII.
		XvIII.
		XVIII.
		XIX.
		XX.

EDITIONES LEGIS ROMANAE.

<i>Ediitio Cuiacii prima a. 1566.</i>	<i>Ediitio Cuiacii secunda a. 1586.</i>	<i>Ediitio Amaduti- ana.</i>	<i>Ediitio Augusti Friderici Barkow.</i>	<i>Ediitio Friderici Blulme.</i>	<i>Ediitio nostra.</i>
PAPIANI LIBER RE- SPONSORUM.	PAPIANI LIBER RE- SPONSORUM.	LEX ROMANA seu RESPON- SUM PAPIANI.	LEX ROMANA BURGUNDI- ONUM.	LEX ROMANA, vulgo PAPIA- NUS DICTA. GUNDOBADI REGIS IUSSU COMPOSITA.	LEX ROMANA sive FORMA ET EXPOSITIO LEGUM ROMANARUM.

Tit. I (= Papini-
ani I. C. dic-
tum).

" II.	I.	I.	I.
" III.	II.	II.	II.
" IV.	III.	III.	III.
" V.	IV.	IV.	IV.
" VI.	V.	V.	V.
" VII.	VI.	VI.	VI.
" VIII.	VII.	VII.	VII.
" IX.	VIII.	VIII.	VIII.
" X.	IX.	IX.	IX.
" XI.	X.	X.	X.
" XII.	XI.	(XXVIII).	(XXVIII).
" XIII.	XII.	XI.	XI.
" XIV.	XIII.	XII.	XII.
" XV.	XIV.	XIII.	XIII.
" XVI.	XV.	XIV.	XIV.
" XVII.	XVI.	XV.	XV.
" XVIII.	XVII.	XVI.	XVI.
" XIX.	XVIII.	XVII.	XVII.
" XX.	XIX.	XVIII.	XVIII.
" XXI.	XX.	XIX.	XIX.
" XXII.	XXI.	XX.	XX.
" XXIII.	XXII.	XXI.	XXI.
" XXIV.	XXIII.	XXII.	XXII.
" XXV.	XXIV.	XXIII.	XXIII.
" XXVI.	XXV.	XXIV.	XXIV.
" XXVII.	XXVI.	XXV.	XXV.
" —	—	XXVI.	XXVI.
" XXVIII.	XXVII.	XXVII.	XXVII.
" (XII).	(XI).	XXVIII.	XXVIII.
" XXIX.	XXVIII.	XXIX.	XXIX.
" XXX.	XXIX.	XXX.	XXX.
" XXXI.	XXX.	XXXI.	XXXI.
" XXXII.	XXXI.	XXXII.	XXXII.
" XXXIII.	XXXII.	XXXIII.	XXXIII.
" XXXIV.	XXXIII.	XXXIV.	XXXIV.
" XXXV.	XXXIV.	XXXV.	XXXV.
" XXXVI.	XXXV.	XXXVI.	XXXVI.
" XXXVII.	XXXVI.	XXXVII.	XXXVII.
" XXXVIII.	XXXVII.	XXXVIII.	XXXVIII.
" XXXVIII.	XXXVIII.	XXXIX.	XXXIX.
" XL.	XXXIX.	XL.	XL.
" XLI.	XL.	XLI.	XLI.
" XLII.	XLI.	XLII.	XLII.

<i>Editio Cuiacii prima a. 1566.</i>	<i>Editio Cuiacii secunda a. 1586.</i>	<i>Editio Amaduti- ana.</i>	<i>Editio Augusti Friderici Barkov.</i>	<i>Editio Friderici Bluhac.</i>	<i>Editio nostra.</i>
PAPIANI LIBER RE- SPONSORUM.	PAPIANI LIBER RE- SPONSORUM.	LEX ROMANA sive RESPON- SUM PAPIANI.	LEX ROMANA BURGUNDI- ONUM.	LEX ROMANA, vulgo PAPIA- NUS DICTA. GUNDOBADI REGIS IUSSU COMPOSITA.	LEX ROMANA sive FORMA ET EXPOSITIO LEGUM ROMANARUM.
Tit. XLIII.	XLII.	XLIII.		XLIII.	
• XLIV.	XLIII.	XLIV.		XLIV.	
• XLV.	XLIV.	XLV.		XLV.	
• XLVI.	XLV.	XLVI.		XLVI.	
• XLVII.	XLVI.	XLVII.		XLVII.	
		XLVIII = Cod. Theod. V, 10, c. un., interpr.)			

CORRIGENDA.

Pag. 35, lin. 27	leg: Sigesculfi.
47.	2 concludio.
53.	52 296 loco 269.
64.	47 L. Sal. 9, 8, cod. 2.
100.	51 Guidiscalus.
124.	7 desponsatis.
124.	25 XLIV loco LXIV.
143.	39 I, 13A, 6 loco I, 13B, 6.

CIRCULATE AS MONOGRAPH

DD

3

M8L412

t.2

pars 1

Monumenta Germaniae historica.
Legum sectio I: Legum
nationum Germanicarum

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 03 21 06 011 2